

SMART

E-ISSN:2630-631X

International

Social

Mentality And

Researcher

Thinkers Journal

Vol: 9 Issue: 76 OCT.

Editor

Associate Prof.Dr. Necmettin GÜL

2023

COMMUNICATION

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

FROM THE EDITOR / EDİTORDEN / ОТ РЕДАКТОРА

English

JOURNAL of SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL (SMARTJOURNAL) journal began its publication in 2015. SMARTJOURNAL is an international, refereed fervent and online journal, that publishes academic studies in the field of social sciences.

We would like to thank you for your support to our advisory board, editorial board and arbitration board. We are also grateful to the scientists who share your study with us.

We are aware of the fact that we will be guided by stronger steps in the field of social sciences with the support you will give us in the future. For this reason, we are honored to see you in our broadcast, consultation or referee boards.

We would like to thank you for all the support you give in this way we are trying to become a social platform, and I offer respects.

Türkçe

JOURNAL of SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL (SMARTJOURNAL) dergisi 2015 yılında yayın hayatına başlamıştır. SMARTJOURNAL, sosyal bilimler alanında yapılan akademik çalışmaları yayınlayan uluslararası, hakemli ve e-dergidir.

Şu ana kadar danışma kurulu, yayın kurulu, hakem kurulunda yer alarak bizlere destek veren hocalarımıza teşekkür ederiz. Ayrıca çalışmalarınız bizlerle paylaşan bilim insanlarına da minnettarız.

Bundan sonraki zamanlarda da bizlere vereceğiniz destek ile sosyal bilimler alanında daha güçlü adımlarla yol alacağımızın farkındayız. Bu nedenle sizleri yayın kurulumuz, danışma kurulumuz veya hakem kurullarımızda görmekten onur duyarız.

Sosyal bir platform haline gelmeye çalıştığımız bu yolda vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Русский

Журнал «ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХИАТРИИ И ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ» (SMARTJOURNAL) начал свою публикацию в 2015 году. SMARTJOURNAL - это международный, справедливый и электронный журнал, который публикует научные исследования в области социальных наук.

Мы хотели бы поблагодарить вас за поддержку нашего консультативного совета, редакционной коллегии и арбитражного совета. Мы также благодарны ученым, которые разделяют вашу работу с нами.

Мы осознаем тот факт, что мы будем руководствоваться более сильными шагами в социальных науках с той поддержкой, которую вы нам дадите в будущем. По этой причине мы гордимся тем, что видим вас в наших вещательных, консультационных или судебных советах.

Мы хотели бы поблагодарить вас за всю поддержку, которую вы даете таким образом, мы пытаемся стать социальной платформой, и я предлагаю уважение. Мы хотели бы поблагодарить вас за всю поддержку, которую вы даете таким образом, мы пытаемся стать социальной платформой, и я предлагаю уважение.

Associate Prof.Dr. Necmettin GÜL

GENERIC PAGE / JENERİK / ОБЩАЯ СТРАНИЦА**JOURNAL ADMINISTRATION / DERGI YÖNETİMİ / УПРАВЛЕНИЕ ЖУРНАЛА**

Editor / Editör/Редактор		
Associate Prof.Dr. Necmettin GÜL	Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Kahramanmaraş/Turkey	
Disciplines Editor / Disiplin Editörleri / Редактор дисциплин		
Prof. Dr. Shpresa HOXHA	Labour Economics	Prishtina University
Prof. Dr. Jean-Marc TROUILLE	Economics	Bradford University
Prof. Dr. Mustafa TALAS	Sociology	Omer Halisdemir Un.
Prof. Dr. Nauşabayeva HEKIMOGLU	International Relations	Bitlis Eren University
Prof. Dr. Fatos UKAJ	Econometrics	Prishtina University
Prof. Dr. Dharm BHAWUK	Community Psychology	Hawaii University
Prof. Dr. Mieczysław W. SOCHA	International Advisory Board	Warsaw University
Prof. Dr. Ramazan ERDEM	Healthcare Management	Suleyman Demirel Un.
Prof. Dr. Sabahat GOK	Business Management	Pamukkale University
Prof. Dr. Abdikalık KUNİMJAN	Pedagogy	Kazakh State University
Prof. Dr. Fikret SOYER	Sports Science	Sakarya University
Prof. Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Science Education	Mersin University
Prof. Dr. Beyhan ZABUN	Philosophy	Gazi University
Prof. Dr. H.Secil FETTAHLIOĞLU	Marketing	Kahramanmaraş S.I.U.
Foreign Language Linguist/Yabancı Dil Uzmanı/ Иностраный язык Лингвист		
Dr. Anna KAMINSKI	Vladivostok State University	
Dr. ZHI Huan Menc Huang	Minzu University of China	
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu/ Супервизор индекса		
Tatiana KORLOVA		

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU/ КОНСУЛЬТАТИВНАЯ КОЛЛЕГИЯ

Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M. Auezov South Kazakhstan State University
Dr. Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University
Dr. Ablimanat ZHOLDASBEKOV	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University
Dr. Afaq SADIKOVA	Baku State University
Dr. Aizhan BAİMUKHAMEDOVA	Eurasian Research Institute
Dr. Akhan BİZHANOV	Institute of Philosophy, Political Science And Religion Studies
Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University
Dr. Alia R. MASALİMOVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Abdikalık KUNİMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics
Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz State Pedagogical University
Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University
Dr. Ansi Rezeda SAFİULLİNA	Bulgarian Islamic Academy, Kazan Federal University
Dr. A.S. KİDIRŞAYEV	Western Kazakhstan State University
Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute
Dr. Badriddin MAKSUDOV	Tajik National University
Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe University
Dr. Bakit OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University
Dr. Bibiziya KALSHABAYEVA	Al-Farabi Kazakh National University
Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Cynthia CORREA	Sao Paulo University
Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics
Dr. Elena Belik VENIAMİNOVNA	Vladivostok State University of Economics
Dr. Fujimaki HARUYUKI	Tottori University
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University
Dr. Hasan KAYA	Erciyes University
Dr. Jenishbek DUYSHEYEV	Toktomamatov International University
Dr. Jun NAGAYASU	Tohoku University
Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Latkin A. PAVLOVIC	Vladivostok State University of Economics
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz State Pedagogical University
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh
Dr. Mahbub Ul ALAM	Bangladesh Islami University
Dr. Maira ESİMBOLOVA	Kazakhstan Narkhoz University
Dr. Maira MURZAHMEDOVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Maryash KADRALİNOVA	Kostanay College of Social Adaptation
Dr. Merina B. VLADİMİROVNA	Vladivostok State University of Economics
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kyrgyzstan Elaralık University
Dr. Muhabbat KURBANOVA	Tashkent State University
Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ	University of Eurasia

Dr. Muhammad Ismaeel RAMAY	Bahria University
Dr. Nadejda HAN	E.A. Buketov Karaganda State University
Dr. Nina KINDIKOVA	Gorno-Altai State University
Dr. Nobuaki TAKEDA	Sapparo City University
Dr. N.N. KERMANOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Olga PAVLOVSKAYA	Kuban State Agrarian University
Dr. P.S. PANKOV	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Rövşen MEMMEDOV	Sungayit State University
Dr. Ramazan KHALIFE	El Ezher University
Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Dr. Ryo YAMADA	Sapparo City University
Dr. Talantaaly BAKCHİYEV	International Association of Manasologists
Dr. Vera ABRAMENKOVA	Institute of Family and Educational Studies in Russia
Dr. Vlademir VISLIVİY	National Technical University of Ukraine
Dr. Wakako SADAHIRO	Sapparo City University
Dr. Wali RAHMAN	Sarhad University Of Science & Information
Dr. Yang ZITONG	Wuhan University
Dr. Zaki ALİBAYEV	Bashkir State Pedagogical University
Dr. Zaituna DUDAREVA	Bashkir State University
Dr. Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University
PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ	
Dr. Aiman AKYNBEKOVA	Talas State University
Dr. Ansi Rezeda SAFİULLİNA	Bulgarian Islamic Academy, Kazan Federal University
Dr. Atif Muhammed El EKRET	El Ezher University
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA	K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. Bekzhan B. MEYRBAEV	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Dmitriy VASILYEV	Russian Academy of Entrepreneurship
Dr. George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute
Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Gulzar İBRAHİMOVA	Baku Eurasian University
Dr. Ghulam DASTGEER	Pakistan Air University
Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abilay Han International Relations University
Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Kenes JUSUPOV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Kulaş MAMİROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Maryam ARPENTYEVA	Ugra State University
Dr. Susın Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University
Dr. Shigeke KAMISHİMA	Sapparo City University
Dr. Şara MAJİTAYEVA	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Takashi HASUNI	Sapparo City University
Dr. Tsendiin BATTULGA	Mongolia State University
Dr. T.O. ABİSEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Tughral YAMİN	Pakistan National University Of Science
Dr. Ulbosın KIYAKBAEVA	Abay Kazak National Pedagogical University
Dr. Usam Faruk İMAM	El Ezher University
Dr. Yoshio KANAZAKI	Tohoku University
Dr. Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University
REFeree LIST / HAKEM LİSTESİ / СУДЕЙСКИЙ СПИСОК	
Prof. Dr. İsmail Hakkı CEDİMOĞLU	Sakarya University
Prof. Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli University
Prof. Dr. Murat ÇETİN	Erzincan Binali Yıldırım University
Prof. Dr. Orhan TORKUL	Sakarya University
Prof. Dr. Sema SEVİNÇ	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Sema POLATCI	Tokat Gaziosmanpaşa University
Associate Prof.Dr. Ali Murat KIRIK	Marmara University
Associate Prof.Dr. Ayşe DEMİR	Siirt University
Associate Prof.Dr. Fatih SOBACI	Tokat Gaziosmanpaşa University
Associate Prof.Dr. İhsan KURAN	Harran University
Associate Prof.Dr. Ozan BALDAN	Harran University
Associate Prof.Dr. Tolga ŞENOL	Bursa Uludag University
Assistant Prof.Dr AHMAD OMAR	Istanbul University
Assistant Prof.Dr Cansu BİRİN ATILGAN	Hatay Mustafa Kemal University
Assistant Prof.Dr Erdem ÇAĞLAR	Ondokuz Mayıs University
Assistant Prof.Dr Fırat KOÇ	Hitit University
Assistant Prof.Dr Fırat ALTUN	Harran University
Assistant Prof.Dr Hasan GÜLER	Adnan Menderes University
Assistant Prof.Dr Halid HALİD	Siirt University
Assistant Prof.Dr Zekeriya Emre ERKAL	Istanbul University
Instr. Dr. Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU	Mersin University
Instr. Özlem SARIALAN	Kocaeli University

INDEX LISTS

	Internation Scientific Indexing (ISI)
	Google Scholar (Academic Google)
	SOBIAD Atıf Dizini
	Scientific Indexing Services (SIS)
	Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
	Cite Factor Academic Scientific Journals
	ResearchBible (Academic Resource Index)
	Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
	Root Society for Indexing and Impact Factor Service
	I2OR Indexing Services & Evaluation of Publication Impact Factor (PIF)
	Active Search Results Engineer (ASR)

CONTENTS / İÇİNDEKİLER / СОДЕРЖАНИЕ**Pero Duygu Dumangöz & Yusuf Taze**

Examining The Informal Communication Levels of Physical Education Teachers: The Case Of Istanbul Province

4775-4786

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İnfomal İletişim Düzeylerinin İncelenmesi: İstanbul İli Örneği

Mustafa Akın & Furkan İlker Akın

China, Russia and The Usa: A New Sociopolitical Energy Triangle

4787-4792

Çin, Rusya ve Abd: Yeni Bir Sosyopolitik Enerji Üçgeni

Cihan Tabak

The Effect of Music in Social Media Content Production

4793-4803

Sosyal Medya İçerik Üretiminde Müziğin Etkisi

Asiye Yüksel; Seher Uçkun & Gazi Uçkun

Çalışanların İşyerinde Zorbalığa Maruz Kalmaları Üzerine Bir Araştırma

4804-4812

A Study on Employees Exposure to Workplace Bullying

Suna Mugan Ertuğral & Hacer Neyir Tekeli

Doğal Afetler Olarak Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi: Hatay ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi

4813-4820

The Effects Of Earthquakes As Natural Disasters On Tourism Movements: Evaluation Of Tourism For Hatay And Antakya Regions

Muhammed Elmehdi Rifai

الخطاب الإقناعي في أشعار ذوي الإعاقات الجاهليين

Cahiliyye Dönemi Engelli Arap Şairlerin İkna Söylemi

4821-4829

The Persuasive Discourse in the Poetry of pre-Islamic poets with Disabilities

Celil Olgun; İhsan Şen; Derya Kaya & Suat Yapıcı

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi

4830-4842

Determining Teachers' Attitudes Towards The Profession

Mustafa Türengül

İşletmelerde Yatırım (Kuruluş) Planları ile İlgili İncelemeler ve Yatırım Planlarının Değerlendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Uygulama

4843-4850

Examination On Investment (Institution) Plans In Business And Application For Evaluation Of Investment Plans

Gülnur Candan Hamurcu & Esra Hatun Sert

İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin İncelenmesi: Sistemik Derleme Çalışması

4851-4865

Examination Of Doctoral Thesis Prepared In The Field Of Collaborative Learning: A Systematic Review

İlker Gedik & Kamil Aksan

Toplumsal Olayların Eğitim Üzerindeki Etkisi

4866-4870

The Impact of Social Events on Education

Umut Şener; Damla Bulut & Ferit Bulut

Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Öğrenim Gören Bağlama Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması

4871-4882

The Comparison Of Motivation Levels Of Bağlama Students Studying in Vocational Music Education Institutions

Erdal Demir; Yunus Topuz & Bilal Duranel

İçerik Pazarlamasının Sosyal Medya Uygulamalarındaki Yeri: Vestel Örneği

4883-4890

The Place Of Content Marketing In Social Media Applications: Vestel Example

Hakan Rodoplu & Alper Hakkı Erdoğan

Havayolu Taşımacılığında Yolcu Hakları:Uluslararası Düzenlemelerin Ulusal Mevzuata Etkisi ve Hava Yolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik'in (Shy-Yolcu) Yeterliliği

4891-4898

Passenger Rights in Air Transportation: The Impact of International Regulations on National Legislation and the Adequacy of the Regulation on the Rights of Passengers Traveling by Air (Shy-Passenger)

Zeliha Çakıroğlu & Hatice Seçil Fettahoğlu

Üçüncü Parti Lojistik Endüstrisinde Lojistik Hizmet Kalitesi Ve İlişki Gücünün Müşteri Memnuniyeti Üzerinde Aracı Rollerini:Tr63 Bölgesinde Bir Araştırma

4899-4909

The Mediator Roles of Logistics Service Quality and Relationship Strength On Customer Satisfaction: A Research in Tr63 Region

Sinan Şimşek & Emine Şimşek

Yerel Yönetimlerde Katılımcılık

Participation in Local Governments

4910-4926

Hüseyin Yılmaz

Kişİ-Örgüt Uyumunun İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü

Effects of Person-Organization on Job Performance: Mediating Role of Organizational Cynicism

4927-4938

Hava Küçüköner

Kavramsal Sanat Perspektifinden Ai Weiwei ve Toplumsal Hassasiyeti

Ai Weiwei and its Social Sensitivity from The Perspective of Conceptual Art

4939-4946

Damla Taşkın & Vahdet Özkoçak

Türkiye Göç Yönetiminin İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Mevzuatı Arasındaki İlişki Analizi

Analysis of The Relationship Between International Migration Law And Turkey's Migration Legislation in The Context of Human Rights of Turkey Migration Management

4947-4956

Murat Tural; Sarper Kabakdelen; Oğuz Altın; Ali Kıvci; Ömer Dinç & Mehmet Güneş

Türkiye'de Okul Öncesi Döneminde Drama Alanı Üzerine Yapılan Tezlerin İncelenmesi

Examination of Theses on Drama in Preschool Period in Turkey

4957-4979

Efser Çağlarca; Mustafa Selçuk Dandır; Ferdi Altın; Murat Düzgün; Hatice Nilay Keskin & Bayram Matır

Anlayarak Hızlı Okuma Teknikleri

Speed Reading Techniques with Understanding

4980-4987

Mustafa Ertürk; Handan Engin; Ahmet Oruç; Şükran İnce; Abdullah Çifçi & Mehmet Çifçi

Öğretmenlerde İş Stresinin Profesyonel ve Özel Yaşama Etkisi

The Effect of Work Stress on Teachers' Professional and Private Life

4988-5004

Examining The Informal Communication Levels of Physical Education Teachers: The Case Of Istanbul Province

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İnfomal İletişim Düzeylerinin İncelenmesi: İstanbul İli Örneği

ABSTRACT

The purpose of this research is to determine whether the informal communication levels of physical education teachers working in Istanbul differ according to their personal variables. The research subject was examined in the descriptive research design, one of the quantitative research methods. The universe of the research consists of physical education teachers working in Istanbul in the 2021-2022 academic year. The sample group consisted of 131 volunteer physical education teachers who were accessible to researchers from within the research universe. Participants were selected by random sampling. The Informal Communication Scale developed by Uğurlu (2014) and the personal information form created by the researchers were used to determine the informal communication levels of 131 physical education teachers (75 women and 56 men) who constitute the sample of the study. The Informal Communication Scale applied on the sample was found to be highly reliable with a Cronbach alpha reliability coefficient of 0.897. Sub-dimensions of Friendship (0.778); Entertainment (0.804); Affecting (0.820) and Information (0.771). The scales were prepared electronically and sent to physical education teachers, who could be reached via virtual network channels. The independent variables are gender, age, educational status, marital status and professional seniority. The dependent variable is informal communication levels. The research results showed that the informal communication level of physical education teachers differed significantly only according to the gender. The data were analyzed with the SPSS 26.0 package program. It is thought that the research results will shed light on future studies.

Keywords: Informal Communication, Physical Education, Sports, Communication, Teacher.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı İstanbul ilinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin infomal iletişim düzeylerinin kişisel değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırma konusu, nicel araştırma yöntemlerinden, betimleyici araştırma deseninde incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise araştırma evreni içerisinde araştırmacıların ulaşabildiği, 131 gönüllü beden eğitimi öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcılar rastgele örnekleme yolu ile seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan 131 beden eğitimi öğretmenin (75 kadın ve 56 erkek) infomal iletişim düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Uğurlu (2014) tarafından geliştirilen İnfomal İletişim Ölçeği ve araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Örneklem üzerinde uygulanan İnfomal İletişim Ölçeği'nin, 0,897 Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ile yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Arkadaş alt boyutu 0.778; Eğlenme alt boyutu 0,804; Etkileme alt boyutu 0,820 ve Bilgi alt boyutu 0.771 Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ile yüksek derecede güvenilir bulunmuştur. Ölçekler, elektronik ortamda hazırlanarak, sanal ağ kanalları (sosyal medya, e-mail) vasıtasıyla ulaşılabilen beden eğitimi öğretmenlerine iletilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum ve mesleki kıdemdir. Bağımlı değişkeni ise infomal iletişim düzeyleridir. Araştırma sonuçları, beden eğitimi öğretmenlerinin infomal iletişim düzeyinin sadece cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermiştir. Veriler SPSS 26.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarının, gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi, İletişim, İnfomal İletişim, Öğretmen, Spor.

INTRODUCTION

Communication is one of the most important factors for the survival of societies. The importance of communication is the same for organizations. This phenomenon, which is included in the literature as "intra-organizational communication", has been a subject that has been frequently emphasized recently. The wide-ranging aim of this research is to emphasize the importance of communication styles and informal

Pero Duygu Dumangöz¹
Yusuf Taze²

How to Cite This Article
Dumangöz, P. D. & Taze, Y. (2023). "Examining The Informal Communication Levels of Physical Education Teachers: The Case Of Istanbul Province", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4775-4786. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71953>

Arrival: 20 May 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Associate. Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Sports Sciences, Department of Sports Management, Aydın, Türkiye

² Physical Education Teacher, Beylikdüzü Martyr Ambassador Galip Balkar Secondary School, İstanbul, Türkiye

communication in educational environments where sports exist. Its narrower aim is to determine the informal communication levels of physical education teachers working in the province of Istanbul.

According to their conditions, people engage in formal and informal communication as well as verbal and non-verbal communication. Formal communication has a number of procedures and is a prerequisite for organizations to survive and be successful. Informal communication, on the other hand, plays an effective role in maintaining the organizational climate and managing potential conflicts correctly (Simić & Ilić, 2019).

In the first part of the research, a conceptual framework was created. In this context, the concepts of organization, organizational culture and organizational climate are defined. In the second part, after explaining the concept of communication and its importance, verbal and non-verbal communication and formal and informal communication are emphasized. While the informal communication levels of physical education teachers are analyzed in the third part, the data obtained from the research is presented in the fourth part. In the last part, the findings were discussed in the light of the literature and suggestions were made for future research.

LITERATURE REVIEW

Overview of Organization, Organizational Culture and Organizational Climate Concepts

Considering the many definitions of the concept of organization in the literature, it can be clearly seen that it is not an easy concept to define.

In order to better understand how we work within the organization and to be successful, we need to learn the basic principles, processes and appropriate behavior patterns we must apply. As technology progresses, it is very important to constantly read, follow trends and research in order to be open to certain innovations and to survive in the market.

Uyguç (2000) defines organizational culture as a phenomenon that emerges as a result of the interaction of external factors and organizational factors within the national cultural texture, which is unique to the organization and exhibits complex relations with each other (as cited in Şahin, 2010). According to Janićijević (2008), we can consider organizational culture in four different ways: power culture, role culture, duty culture and support culture (cited in Simić & Ilić, 2019).

Power culture: The main feature of this culture is its orientation towards the leader. In the power culture, the leader takes the source of her power from her/his charisma or the way she/he controls the resources. This type of culture can be found in small and young organizations that have not yet begun to implement the bureaucratic model.

Role culture: In the power culture, the leader is replaced by standards and formal rules in the role culture. Role culture is based on the view that the organization is a single environment. Here, it is possible to talk about a social structure that regulates the rules and procedures agreed upon in order to achieve a common goal. This culture suits people who try to be safe at work, like things to be predictable, and dislike risk and change.

Task culture: As the name suggests, this culture is task oriented. People are valued and cared for not by their hierarchical position, but by their ability to contribute to solving tasks. Since competence is the key to success, employees should be empowered to make decisions.

Support culture: The individual's goals and autonomy are placed at the center of events. This type of culture can very rarely be found in companies, because everything is subordinate to individuals and the goals of the organization as a whole are neglected. For this reason, companies that still decide to implement this culture cannot stay in the market for a long time.

Organizational culture and the prevailing climate are inextricably linked with the organization. The thing that creates an organization is undoubtedly the human factor. The efficiency of organizations depends on the workforce. The productivity of the workforce, on the other hand, depends on many factors such as the formal and informal rules developed by the team, the members of that team, and the homogeneity of the team. Team homogeneity deals with the question of how similar team members are to one another when it comes to knowledge, skills, ways of communication, abilities, interests, and the like. For the concept of organizational culture, the homogeneity of the group is perhaps the most important as an element that contributes to efficiency.

It is well known that the role of management of an organization is to create an atmosphere in which every individual in the organization feels that they belong, welcome, needed and useful to the organization. This motivates employees to provide high performance, strengthens employee safety, but also increases

commitment and loyalty to the organization. It is desirable that management conduct annual reviews of the organizational climate to know to what extent they have succeeded in creating such an atmosphere. Organizational culture is a broader concept than organizational climate. Climate is the way employees see and feel the culture nurtured in the organization in which they work. Climate is shaped and constructed through certain behaviors: existing personal policies, compensation policies, management methods, etc., that is, climate is created as a variable derived from its culture. Organizational culture is a real situation and climate is the perception of this real situation (Simić & Ilić, 2019). Culture is common to the entire organization and climate can vary from industry to industry, employee to employee.

The Concept of Communication and Its Importance

Etymologically, the term communication comes from the Latin word *communicare*, which means to connect people. There are different definitions and views on communication:

There is no end to the definitions of communication as spreading information, talking to someone, television, radio, hair style, body language, literary criticism (Fiske, 2002).

The process of transferring knowledge and understanding from person to person is called communication (Davis, 1988).

While Mihailović et al. believe that communication in a broader sense is any transfer of information from one place to another, communication in a narrower sense is interaction with signs (Simić & Ilić, 2019).

Consists of signals produced by one organism that are meaningful to other organisms and thereby influencing their behavior (Tümekaya, 2012).

Some researchers compare the communication of the organization with the blood circulation because communication conveys the corporate culture (Senić & Senić, 2015). There are streams of communication that can be horizontal or vertical and are combined with communication schemes or networks. It is important that the communication networks have as many channels as possible, because then the communication will be more successful (Bajić & Karavidić, 2016).

If we look at the common points of all these definitions, it is possible to define communication as follows. Communication is a one- or two-way phenomenon, a system in which elements such as information, feelings, thoughts and behaviors are transferred between all units, from the smallest to the largest, and this transfer takes place in a certain process and through a selected channel, causing a change in the message field (Dumangöz, 2019).

The communication process begins when one party has an idea that they want to convey to the other, and then the sender transforms that idea into a form that the receiver can understand. It is about encoding or translating an idea into a written or spoken language known to the recipient. The encoded message is sent to the intended person or persons through the communication channel (Simić & Ilić, 2019). The receiver receives the message and decrypts it, if he did it right, the ideas he understands are exactly what the sender wanted to convey, but we must not forget that we have different abilities in understanding and interpreting messages. We can continue the communication process in that the receiver sends the message back to the sender via so-called feedback, and when this information reaches the former sender and current receiver, it encourages a new idea. Obstacles such as noise or noise may occur in the communication process.

Perception is an inevitable companion of the communication process that occurs in both participants. Perception of information is also important for encoding and decoding messages. It is often found in the sense given to the message by the sender and receiver of the information. Good communication aims to make the meaning given to the message by the sender as close as possible to the meaning given by the receiver. They should look at the message "with the same eyes". Therefore, diversity of perception is the most common cause of difficulties and interruptions in communication. (Simić & Ilić, 2019).

According to Bazarra et al. (2006), the main types of communication in an educational institution are:

Management – teachers: The main feature of this communication model is that there is practically no direct communication between management and teachers, beyond the usual greetings in the hallways or trivial conversations in the teachers' room. All the information that the headmaster has about what happens every day at the school or institute passes through the "filter" of intermediate directions (heads of departments, departments, coordination of heads, etc.). This communication, in the form of an inverted funnel, creates a distance between the administration and the teachers and as a result loses the credibility of their role and existence as the leader of the school. Teachers perceive management from a purely managerial perspective. Second, middle managers are not always interested in communicating the real situation the school is in. The

false pursuit of tranquility, “everything is fine” and the fear of losing stability in the position can sometimes lead to gossip and cause a conflict between teachers and management over half-truths.

Teachers – teachers: There are two clearly defined areas of communication between teachers; personal and professional space. The first of these can only be approached with respect, and being different should be a constant source of wealth rather than a problem. Professionally, there is nothing more enriching than the presence of different educational methodologies and philosophies in an educational institution.

Verbal and Nonverbal Communication

Communication can be verbal and nonverbal. Robbins (2005) states that people generally communicate with each other by talking to each other through verbal communication. Common forms of verbal communication include conversations, formal discussions, informal discussions, and gossip. The advantages of verbal communication are transmission and fast feedback. It is possible to transmit a verbal message and receive a response in minimum time. If the recipient is unsure of the message, prompt feedback allows the sender to detect the ambiguity and correct it.

The most significant disadvantage of verbal communication occurs when a message has to go through several people. In an organization where decisions and other communications are verbalized in a top-down hierarchy of authority, messages are likely to be distorted (Valdez et al., 2008). Communication can be considered as the foundation of our relationship with the environment. It is the basis for understanding our relationships, but also the cause of misunderstandings.

Nonverbal communication is the way people communicate, consciously or unconsciously, without words. It is used to reflect personality traits, encourage verbal communication, express emotions and show attitudes (Bogcev, 2018).

Nonverbal communication includes facial expressions, head movements, gestures, paralinguistics such as loudness or tone of voice, touch, body language, appearance, personal space, and eye contact.

Formal and Informal Communication

Organizational communication differs in formality. Official correspondence forms official sections approved by the organization to which the information is communicated. It can move up, down or horizontally and often involves paperwork (Valdez et al., 2008).

Communication within the organization can occur through different channels and in different directions. The two main channels through which the communication process takes place are formal and informal communication channels. How communication takes place in the organization depends on the model of the organizational structure. Formal communication channels are formal and regulated forms of communication in an organization. Formal communication channels refer to verbal and written communication. In this sense, it is possible to talk about two types of formal communication: vertical and horizontal. Vertical communication can take place in two directions: "top-down" (instructions and directives are communicated) and bottom-up (information is communicated). In the first direction, that is, top-down formal communication, it establishes a downward communication from top management to middle management and operations. In this way, subordinates receive feedback on the success of their job duties as well as being informed about the organization's policies and procedures. When it comes to bottom-up communication, communication flows upwards from operations to middle management and top management of the organization. This type of successful communication gives superiors insight into possible problems they may encounter with the work and attitudes of subordinates, and in this way, subordinates create a sense of involvement that further affects their work and motivation (Simić & Ilić, 2019).

Informal communication is a communication in which the message is conveyed among the people in the organization without knowing the exact origin and without following the formally established channels. Not all communications from managers are made through official channels. They are often forced to use the informal network to receive information or transmit messages. To take advantage of this environment, the manager needs to know how rumors work.

Informal communication enables large numbers of people to be informed at high speed. The disadvantage of informal communication is the fact that it can distort information leading to a decrease in motivation, but informal communication can be a source of rumor and implication. Informal communication can be positive or negative, and it can be said that the messages received by the people involved in this communication chain are very reliable. Observing the fact that the rumors mostly come from friends or colleagues, this is understandable. If the employees have bad thoughts about the management or there is no trust in the

communication made through official channels, the employees will believe the rumors more (Simić & Ilić, 2019). Rumors weave a social web of informal communication that helps people interpret the organization, translates official messages from management into the language of businesses, and conveys information that the official system does not mention. On the other hand, rumors can be devastating when irrelevant, trivial or misguided rumors multiply and harm operations.

Successful managers do not interfere with this type of communication because it is an inevitable element in the business of the organization. Successful managers follow him and try to influence him. Informal communication in the organization spreads according to the hanging pattern. The first type is known as a "single chain", one person forwards one message to another, who then forwards the same message to a third party, the second forwards it to the fourth person, and so on. This creates a long communication thread. The second type is called "gossip chain". An individual transmits a message to everyone they meet, and each of these individuals can (but should not) forward the message. The third type of probability chain is formed by transmitting information to randomly selected individuals. The chosen people continue and spread the same information, albeit at random. People disseminate information that they think is very important when it comes to business, with the aim of reaching as many people as possible. The fourth type is the "cluster chain", where one person chooses another person with whom they want to share information. The message will only be forwarded to the selected ones. It has the function of spreading trust and creating an atmosphere of trust (Simić & Ilić, 2019). Rumors can lead to a decrease in people's trust in the organization they work for and in their colleagues. However, the rumors cannot go away. Therefore, managers should work by accepting the existence of the rumor (Valdez et al., 2008).

According to Greenberg and Baron, informal communication has a dual function:

1. The social function is to bring people together, socialize and develop friendships,
2. The function of spreading rumors is to spread informal and often false information.

Some of the features of informal communication are:

1. It connects individuals at different hierarchical levels.
2. It is difficult to control.
3. Informal information is transmitted through informal communication.
4. They are faster than formal communication.
5. Informal communication techniques are created by the users themselves.

Informal communication methods include:

1. Optional interviews with employees.
2. Personal networks.
3. Confidential written materials circulating within the organization.
4. Jokes.
5. Hidden signs like "Beware the boss is coming", "Boss is watching you".
6. Rumors (as cited in Simić & Ilić, 2019).

There are some national studies on communication and informal communication in educational organizations (Arslan & Afat, 2019; Ay & Uğurlu, 2016; Güçlü, 2017; Uğurlu, 2014; Üstün & Bostancı, 2021).

The Purpose of the Research

The hypotheses to be tested in line with purpose of the research are as follows;

Hypothesis 1. Physical education teachers have high scores on informal communication levels (H1).

Physical education teachers;

Hypothesis 2. gender (H2), hypothesis 3. age (H3), hypothesis 4. education level (H4), hypothesis 5. marital status (H5), hypothesis 6. professional seniority (H6), there is a significant difference between informal communication levels according to variables.

The fact that the number of studies conducted on physical education teachers on this subject is low, increases the importance of this research even more.

METHODOLOGY

Research Design and Sample

The research subject was examined in the descriptive research design, one of the quantitative research methods. For this, primary sources (scale and personal information form) and secondary sources were consulted. The aim is to determine whether the informal communication levels of physical education teachers working in Istanbul differ according to their personal variables. The independent variables of the research are gender, age, educational status, marital status and professional seniority. The dependent variable is informal communication levels.

The universe of the research consists of physical education teachers working in Istanbul in the 2021-2022 academic year. The sample group consisted of 131 volunteer physical education teachers who were accessible to researchers from within the research universe. Of the 131 physical education teachers, 75 are female and 56 are male. Participants were selected by random sampling. Information showing the personal characteristics of the study group is presented in Table 1.

Table 1: Descriptive statistics of participants on demographic variables (N) and (%)

	Frequency (n)	Percentage (%)
Gender		
Female	75	57.3
Male	56	42.7
Age		
18-29	26	19.8
30-41	71	54.2
42 and above	34	26.0
Educational Status		
Undergraduate	90	68.7
Postgraduate	41	31.3
Marital Status		
Single	51	38.9
Married	80	61.1
Professional Seniority		
1-5 years	31	23.1
6-10 years	43	33.1
11 years and above	57	43.8

According to Table 1, 57.3% of the study group is female, and 54.2% is in the 30-41 age group. The rate of participants with undergraduate degrees is 68.7%. 61.1% of the participants are married. While 43.8% of them have a professional seniority of 11 years or more, it is seen that the professional seniority of 23.1% is between 1-5 years.

Research Instruments and Procedures

Personal Information Form. It is a 5-item form created by the researcher to reveal personal data.

Informal Communication Scale. It was developed by Uğurlu (2014). It consists of a total of 24 items. It is a 5-point Likert type scale scored as “Strongly Disagree”, “Disagree”, “Slightly Agree”, “Agree” and “Totally Agree”. Friendship (items 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8), Entertainment (items 9, 10, 11, 12, 13), Affecting (items 14, 15, 16, 17) and Information (items 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24) the Cronbach alpha internal consistency coefficient of the scale, which consists of sub-dimensions was found to be .89 (Uğurlu, 2014). In this study, the Informal Communication Scale applied to 131 physical education teachers was found to be highly reliable with a Cronbach alpha reliability coefficient of 0.897. Friendship sub-dimension 0.778; Entertainment sub-dimension 0.804; Affecting sub-dimension was found to be highly reliable with Cronbach's alpha reliability coefficients of 0.820 and Information sub-dimension of 0.771.

The scales were prepared electronically and sent to physical education teachers, who could be reached via virtual network channels (social media, e-mail).

Data Analysis

The descriptive statistics (number, percentage, mean, standard deviation, minimum and maximum) given in this study are given. The reliability of the scale used in the research was checked with the reliability test. As the first step of the statistical analysis, the assumption of normality was checked with the Shapiro Wilk test.

Independent Sample T test was used to compare the means of two independent groups with normal distribution. Mann Whitney U test was used to compare the means of two independent groups that did not have a normal distribution. Anova test was used to compare the means of three or more independent groups with normal distribution. The Kruskal Wallis test was used to compare the means of three or more independent groups that did not have a normal distribution. Analyzes were carried out in IBM SPSS 25 program. The margin of error accepted in the research is $p < 0.05$. The Cronbach alpha reliability coefficients of the total scale and its sub-dimensions for this study are shown in Table 2.

Table 2: Cronbach's alpha reliability coefficients of the Informal Communication Scale

	Number of items	Cronbach's Alpha
Friendship	8	0.778
Entertainment	5	0.804
Affecting	4	0.820
Information	7	0.771
Total Score	24	0.897

The Informal Communication Scale used in this study was found to be highly reliable with a Cronbach's alpha reliability coefficient of 0.897. Friendship sub-dimension 0.778; Entertainment sub-dimension 0.804; Affecting sub-dimension was found to be highly reliable with Cronbach's alpha reliability coefficients of 0.820 and Information sub-dimension of 0.771.

Ethical Procedures

Ethics committee approval was given for the research by the Social and Human Sciences Human Research Ethics Committee of Istanbul Technical University with its decision no. 216 on 03.02.2022.

FINDING

Write In this section, descriptive statistics on the personal characteristics of physical education teachers working in Istanbul and analyzes to find answers to research questions are presented.

Table 3: Distribution of participants' informal communication scale scores

	Friendship	Entertainment	Affecting	Information	Total Score
N	131	131	131	131	131
\bar{x}	28.0	18.9	13.1	25.1	85.1
Sd	5.51	4.50	3.88	5.98	17.6

As seen in Table 3, informal communication was perceived at the highest level in the "friendship" sub-dimension ($\bar{x}=28.0$). Then, "information" ($\bar{x}=25.1$) and "entertainment" ($\bar{x}=18.9$) sub-dimensions followed, respectively; the lowest level was perceived in the "affecting" ($\bar{x}=13.1$) sub-dimension. The total average of the informal communication levels of physical education teachers was determined as 85.1 ($Sd=17.6$). Accordingly, it can be said that the informal communication levels of physical education teachers are at a "high" level.

Table 4: Distribution of participants' informal communication levels scores according to gender variable

	Female n=56	Male n=75	U	p
Friendship	28.1 ± 5.63	27.9 ± 5.46	2061	0.857
Entertainment	19.8 ± 4.95	18.1 ± 4.02	1491	0.007*
Affecting	13.0 ± 3.90	13.1 ± 3.88	2060	0.852
Information	25.7 ± 6.60	24.7 ± 5.47	1855	0.254
Total Score	86.4 ± 18.90	83.9 ± 16.68	1839	0.293

U: Mann Whitney U Test, *: $p < 0.05$

As can be seen in Table 4, a statistically significant difference was found between the total mean scores obtained from the Fun sub-dimension according to gender ($p < 0.05$). The fun sub-dimension score of the female participants was statistically significantly higher.

The scores obtained in the total scale and other sub-dimensions did not differ according to gender ($p < 0.05$).

Table 5: Distribution of participants' informal communication levels scores according to gender variable

	18-29 n=26	30-41 n=71	42 and above n=34	χ^2	p
Friendship	27.4±4.54	28.1±5.90	28.3±5.45	0.324	0.851
Entertainment	18.3±4.68	18.9±4.67	19.1±4.06	0.422	0.810
Affecting	13.2±3.38	13.4±4.06	12.2±3.81	1.686	0.430
Information	26.0±4.96	25.6±6.41	23.5±5.59	3.051	0.218
Total Score	84.8±15.4	85.9±18.8	83.2±17.1	0.452	0.798

χ^2 : Kruskal Wallis Test

According to Table 5, there was no significant difference in the total and sub-dimension scores of the Participants' Informal Communication Scale compared to the age group ($p>0.05$). Age group does not affect the Informal Communication Scale scores.

Table 6: Distribution of participants' informal communication levels scores according to the variable of educational status

	Undergraduate n=90	Postgraduate n=41	U	p
Friendship	27.6±5.39	28.9±5.75	1600	0.224
Entertainment	18.7±4.72	19.1±4.00	1776	0.807
Affecting	12.6±3.89	14.1±3.70	1458	0.054
Information	24.8±6.23	26.0±5.35	1665	0.372
Total Score	83.5±17.9	88.0±16.7	1585	0.231

U: Mann Whitney U Test

According to table 6, there is no significant difference in the total and sub-dimension scores of the participants' Informal Communication Scale according to their education level ($p>0.05$). Educational status does not affect Informal Communication Scale scores.

Table 7: Distribution of participants' informal communication levels scores according to marital status variable

	Single n=51	Married n=80	U	p
Friendship	28.8±4.83	27.5±5.88	1809	0.275
Entertainment	19.3±4.15	18.6±4.71	1817	0.379
Affecting	14.0±3.80	12.5±3.83	1587	0.032
Information	25.8±5.88	24.7±6.04	1775	0.211
Total Score	87.7±16.27	83.2±18.31	1682	0.129

U: Mann Whitney U Test

There was no significant difference in the total and sub-dimension scores of the participants on the Informal Communication Scale according to marital status ($p>0.05$). Marital status does not affect the scores obtained from the Informal Communication Scale.

Table 8: Distribution of participants' informal communication level scores according to the variable of professional seniority

	1-5 years n=31	6-10 years n=43	11 years and above n=57	χ^2	p
Friendship	26.5±5.16	28.7±5.71	28.2±5.54	2.63	0.268
Entertainment	17.7±4.84	19.3±4.54	19.2±4.29	1.82	0.403
Affecting	12.3±3.46	13.8±4.17	12.8±3.84	2.19	0.334
Information	24.3±5.84	26.3±6.15	24.7±5.93	2.88	0.237
Total Score	80.8±17.2	88.2±18.3	84.6±17.3	2.28	0.319

χ^2 : Kruskal Wallis Test

There was no significant difference in the total and sub-dimension scores of the participants in the Informal Communication Scale according to professional seniority ($p>0.05$). Professional seniority does not affect the scores obtained from the Informal Communication Scale.

DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Supporting physical education teachers, who play an important role in the construction of a physically and mentally healthy society, in many ways, and identifying and correcting possible negative factors is seen as an academic responsibility as well as a social one.

It was revealed that the informal communication levels of physical education teachers were high. There are other studies in the literature that support this result (Arslan & Afat, 2019; Ay & Uğurlu, 2016; Saracaoglu et al., 2009; First & Tomic, 2011). In the current study, informal communication was determined at the highest level in the friendship sub-dimension. This was followed by the sub-dimensions of information, entertainment and affecting, respectively. A study that overlaps with the results of the current research was conducted by Ay & Uğurlu (2016) and it was determined that the informal communication levels of teachers were high in the friendship dimension. According to these results, it can be said that physical education teachers' participation in social and cultural environments and out-of-school activities that will move away from the seriousness of the work environment and improve friendship relations is high. Sufficient number of people, time and space are needed for the formation of social environments and friendships. For teachers, the school environment can be a source where informal communication is high, friendships are established, information is shared, and the feeling of having fun and being happy is supported. The reason why the lowest average is seen in the sub-

dimension of affecting may be that it is difficult for teachers to change what they know to be true, like every other person. In addition, it can be said that teachers will not easily accept any thought because they are inquisitive. According to this result, it can be said that physical education teachers have informal communication at a level that can meet the social and organizational demands of their schools. Informal communication not only increases performance, but also provides free expression of ideas, safety, and the formation and development of a strong school culture (Himmetoğlu et al., 2020).

A statistically significant difference was found in the sub-dimension of entertainment according to the gender variable of physical education teachers ($p < 0.05$). According to this result, women's entertainment sub-dimension score is significantly higher. Scores obtained in the total scale and in other sub-dimensions do not differ according to gender ($p < 0.05$). Ay & Uğurlu (2016), on the other hand, concluded that male teachers use informal communication more effectively in the sub-dimension of affecting. Likewise, Yıldırım (2018) determined that male teachers had higher scores than female teachers in using informal communication. The results of the studies conducted by Çetinkaya (2011) and Tepeli & Arı (2011) and the results of our research are in agreement. However, in the study conducted by Arslan and Afat (2019) on 405 teachers, they concluded that there was no significant difference in the level of informal communication by gender. In another study, Üstün & Bostancı (2021) stated that being a woman or a man did not cause a significant difference in the level of informal communication. There are other studies in the literature that support this result (Pehlivan, 2008; Çiftçi & Taşkaya, 2010; Bayırlı, 2012; Polat, 2014; Kurt, 2014; Tunçeli, 2013). These results do not coincide with the results of our research.

It has been observed that the informal communication levels of physical education teachers examined within the scope of the research do not differ according to the age variable. Studies with similar results have been found in the literature (Baydar Posoğlu, 2014; Bayırlı, 2012; Kurt, 2014; Polat, 2014). However, when Arslan and Afat (2019) examined the informal communication levels of teachers, it is seen that there is a significant difference according to age. The informal communication levels of the teachers in the 26-30 age group were higher than the teachers in the 41 and over age group. Researchers attribute this to the fact that the majority of teachers in the 26-30 age group are single or do not have children, so they can spend more time at school and participate more frequently in out-of-school activities. There are other studies in the literature that contradict the current research results (Nacar & Tümkeya, 2011; Aküzüm & Gültekin, 2017).

There was no significant difference in the total scores and sub-dimension scores of physical education teachers from the Informal Communication Scale, according to the variable of educational status ($p > 0.05$). Looking at the literature, it was seen that Üstün and Bostancı (2019) reached similar results. This suggests that physical education teachers' undergraduate or graduate education levels do not have a relationship with the level of informal communication, so communication may be related to other variables.

It has been observed that the informal communication levels of the physical education teachers examined within the scope of the research do not differ according to the marital status variable. When the literature was examined, similar results were found (Bozkurt Bulut, 2004; Memduhoğlu & Saylık, 2012; Baydar Posluoğlu, 2014). Accordingly, it can be said that marital status variable is not an effective predictor of physical education teachers' informal communication levels. Considering that informal communication is related to the social side and personality of the individual, it can be said that being married or single does not create a personality change.

Finally, according to the results of the analysis regarding the sixth hypothesis (H6) of the research, no significant difference was found in the total and sub-dimension scores of the physical education teachers according to professional seniority ($p > 0.05$). There are studies in the literature that support this result (Bozkurt Bulut, 2004; Yıldırım, 2018; Doğan, 2017; Memduhoğlu & Saylık, 2012). Üstün & Bostancı (2021), on the other hand, found a statistically significant difference in the information sub-dimension of teachers' informal communication levels. Accordingly, they concluded that teachers with a professional seniority of 1 to 10 years have higher perceptions of the dimension of information compared to teachers with a professional seniority of 21 years or more. When the results are examined, the reason for the difference may be that the subject of informal communication in educational environments has not been researched and the current studies have focused on different variables. Therefore, it is thought that this situation prevents the generalization of the research results when the professional seniority variable is considered.

As a result, according to the findings, the informal communication levels of physical education teachers were found to be high. It has been concluded that gender is an important determinant of informal communication level in the entertainment sub-dimension. Age, educational status, marital status and professional seniority variables were not found to be a determinant of informal communication level in this research sample. With

these results, only H1 and H2 hypotheses of the research were accepted, and H3, H4, H5 and H6 hypotheses were rejected.

According to the above, managers should consider informal communication for a good organizational climate. For this, it is important to provide social and cultural environments where physical education teachers at all levels can improve their informal communication levels. For this, social meetings, invitations, travel activities, special day activities can be organized where they can develop their friendships. It is thought that the activities to be planned in or out of school addressing all age groups can increase participation. It can be suggested that physical education teachers should share their knowledge, experience and responsibilities with each other. For this, joint studies can be planned by considering the aims of education. In the current education system, informative seminars on informal communication and its importance can be organized by experts in the field. Thus, the functionality of schools can be increased. The current research has been done using quantitative research methods, similar research can be done by applying qualitative research methods.

REFERENCES

- Aküzüm, C. & Gültekin, S. Ö. (2017). The investigation of relationship between primary school teachers' communication skills and classroom management skills. *Electronic Journal Of Education Sciences*, 6(12), 88-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejedus/issue/31928/336132>
- Arslan, N. & Afat, N. (2019). The relationship between teachers' informational communication levels and organizational cinism. *Istanbul Sabahattin Zaim University Journal of Education*, 2(1), 218-249.
- Ay, D. & Uğurlu, C.T. (2016). Teacher's interpersonal self-efficacy and their level of informal communication: A quantitative study. *Inonu University Journal of the graduate School of Education*, 3(5), 28-47. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inujgse/issue/27482/296290>
- Bajić, Z. & Karavidić, M. (2016). Power of communication as a factor of human resource management. *Trendovi u poslovanju*, 4(1), 61-66.
- Baydar Posluoğlu, F.D. (2014). The examination of relationship between the communication competency and the empathy competency of primary school teachers (Unpublished Masters Thesis). Yeditepe University Educational Sciences Institute, Istanbul
- Bayırlı, A. (2012). An analysis of primary school teachers attitudes and beliefs on classroom control and organizational communication levels (Unpublished Masters Thesis). Selcuk University, Educational Sciences Institute, Konya.
- Bazarra, L., Casanova, O. & Garcia Ugarte, J. (2006). Being a teacher and managing teachers in times of change. *Education*, 15(29), 81-85. Retrieved from <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5056941>
- Bogcev, M. (2018). Body language, role and characteristics of nonverbal communication in business communication (Unpublished Masters Thesis). Govor Tijela, Uloge I Značenja Neverbalne Komunikacije U Poslovnom Komuniciranju, Cakovec. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/198170486.pdf>
- Bozkurt Bulut, N. (2004). Exploring primary class teachers' perceptions regarding communication skills according to certain variables. *The Journal of Turkish Educational Sciences*, 2(4), 443-452. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26126/275206>
- Çetinkaya, Z. (2011). Identifying Turkish pre-service teachers' view related to communication skills. *Kastamonu Education Journal*, 19(2), 567-576. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49052/625770>
- Çiftçi, S. & Taşkaya, S.M. (2010). The relationship between self-ability and communication skills of the applicants for primary school teaching. *Education Sciences*, 5(3), 921-928. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19823/212299>
- Davis, K. (1988). *Organizational Behavior, Human Behavior at Work*. (Translate K. Tosun). Istanbul: IU Faculty of Business Administration, Institute of Business Economics Publication.
- Doğan E. (2017). Teacher wiews on the way and level of use of informal communication in schools (Unpublished Masters Thesis). Siirt University, Social Sciences Institute, Siirt.
- Dumangöz, P.D. (2019). *Sports and Communication*. (Ed. Çavuşoğlu, S.B.) Basic Fields in Sports Management. Istanbul: Nobel Publishing

- First, I. & Tomic, M. (2011). Formal and informal communication channels in creating corporate brand image and preference. *Trziste*, 1, 45–61. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/file/110469>
- Fiske, J. (2002). *Introduction to Communication Study*. (2nd ed.). Taylor&Francis e-Library.
- Güney, S. (2015). *Behavioral Sciences* (9th Edition), Ankara: Nobel Academic Publishing.
- Himmetoğlu, B., Ayduğ, D., & Bayrak, C. (2020). School Administrators' opinions on rumor and gossip network as an informal communication type in schools. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 49 (1), 45-72. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuefd/issue/53758/655071>
- Knapp, M. L. & Hall, J. A. (2002). *Nonverbal Communication In Human Interaction*. Wadsworth: Thomas Learning.
- Kurt, F. (2014). The effect of intra-company communication perceptions of teachers working in secondary schools on institutional prestige perceptions: A research (Unpublished Masters Thesis). Okan University, Social Sciences Institute, Kocaeli.
- Matthews, P. H. (2005). *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. New York: Oxford University Press.
- Memduhoğlu, H. B. & Saylık, A. (2012). The developing of the informal relations scales at schools and surveying of it in terms of some variations. *Van Yuzuncu Yil University Journal of Education*, 9(1), 1-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/13706/165945>
- Nacar, F. S. & Tümkaya, S. (2011). Analysis of the Relationship between the Communication of the Class Teachers and Their Skills to Solve Interpersonal Problems. *Elementary Education Online*, 10(2), 493-511. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8592/106817>
- Uğurlu, C.T. (2014). A study of reliability and validity of Informal Communication Scale. *Inonu University, Journal of The Faculty of Education*, 15(3), 83-100. Retrieved from <https://doi.org/10.17679/iuefd.64723>
- Pehlivan Baykara, K. (2008). A study on pre-service classroom teachers' socio-cultural properties and their attitudes toward teaching occupation as a subject. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 4(2), 151-168. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17385/181688>
- Polat, E. Ç. (2014). The relationship between organizational cynicism and effective intraorganizational communication: Analysing from the point of teachers' views (Unpublished Masters Thesis). Erciyes University, Institute of Education Sciences, Kayseri.
- Richards, J. C. & Schmidt, R. W. (2002). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*. New York: An imprint Pearson Education Inc.
- Robbins, S.P. & Coulter, M. (2005). *Administración*. Oktava Edición. México: Pearson Prentice Hall
- Saracaloğlu, A. S., Yenice, N. & Karasakaloğlu, N. (2009). The relationship between communication and problem solving skills and reading interest and habits of candidate teachers. *Van Yuzuncu Yil University, Journal of Education*, 6 (2), 187-206. Retrieved from <http://efdergi.yyu.edu.tr>
- Senić, V. & Senić, R. (2015). Communication in the state of crisis. *Marketing*, 46(3), 155-165.
- Simić, M. & Ilić, M. (2019). Informal communication and conflicts, exampla "Serbia Kargo" A.D. *Zeleznice, Prethodno Saopštenje*, 64(1), 14-28. Retrieved from <https://www.zeleznicesrbije.com/wp-content/uploads/2020/07/Casopis-Zeleznice-br.-64-1.pdf>
- Şahin, A. (2010). Organizational culture-management relationship and managerial effectiveness. *Journal of Finance*, 159, 21-35. Retrieved from <https://www.acarindex.com/journals/maliye-dergisi/sayi/10615>
- Tepeli, K. & Arı, R. (2011). Comparative examination of communication and social skills of teachers and teacher candidates in pre-school education. *The Journal of Selcuk University Social Sciences Institute*, 26, 385-394. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61803/924647>
- Trask, R. L. (2005). *Key concepts in language and linguistics*. Taylor&Francis e-Library. New York: NY Press.
- Tunçeli, H. İ. (2013). The relationship between candidate teachers' communication skills and their attitudes towards teaching profession (Sakarya university sample). *Pegem Journal of Education & Instruction*, 3(3), 51-58.

Tümekaya, S. (2012). Language Development. M. Engin Deniz (Ed.), Development in Early Childhood. Ankara: Maya Academy Publishing.

Üstün, M. & Bostancı, A.B. (2021). The relationship between the informal communication levels in schools and the psychological capital of the teachers. *European Journal of Education Studies*, 8(2), 152-180. Doi: 10.46827/ejes.v8i2.3558

Valdez, J. L., Abreu, J.L. & Badii, M.H. (2008). The relation between formal communication and informal communication: A case study. *Daena: International Journal of Good Conscience*, 3(1), 186-222.

Yıldırım, M.B.B. (2018). Informal communication with the multicultural personality traits of teachers (Unpublished Masters Thesis). Siirt University, Social Sciences Institute, Siirt.

China, Russia and The Usa: A New Sociopolitical Energy Triangle

Çin, Rusya ve Abd: Yeni Bir Sosyopolitik Enerji Üçgeni

ABSTRACT

The passage examines the energy relationships between China, Russia, and the United States and how they impact global geopolitics. China's rapidly growing economy has increased its energy demand. To reduce reliance on fossil fuels and ensure energy security, China has invested heavily in renewable energy, becoming a leader in renewable technologies. China is also investing in places like Central Asia and Africa for energy supply. Russia has substantial energy reserves, exporting oil and gas which are critical to its economy. Russia leverages its energy resources to advance political goals. China and Russia have formed an energy partnership through increased oil and gas exports from Russia to China. The US has increased its energy production through shale gas and oil, strengthening energy independence. However, the US uses energy policies to support foreign policy aims, competing with China for control of energy resources.

China's energy demand and diversification, Russia's decisive role in energy markets, and the US's increasing energy independence and competitiveness shape the energy triangle. Cooperation exists between China and Russia through energy agreements and pipelines, serving both nations' interests. There is competition between the US and China in trade and technology which extends to energy. As China is a large energy importer, the US is increasing exports but also restricting China's influence on US energy. The energy policies and strategic goals of each nation determine competition and cooperation, impacting global energy balances and geopolitics. The future of energy relations between China, Russia and the US plays an important role in aligning international relations and energy policies.

Keywords: Energy Triangle, China, Russia, USA, Geopolitical Dynamics

INTRODUCTION

This research examines the interactions and relations between China, Russia and the United States, which are at the centre of the world energy market. China's rapidly growing economy, Russia's strong position based on its rich energy resources and the US's leadership in energy production lead these three countries to play an important role in global energy balances.

Regarding energy demand, China has recently grown to be a significant player. Its rapid economic growth has led to an increase in its energy demand and deepened its dependence on energy resources. To lessen this reliance and ensure energy security, China has been putting a lot of emphasis on renewable energy sources. China has become the world leader in renewable energy thanks to investments made in the industry. However, China's energy demand has prompted it to make sizable investments in energy resources, particularly in areas like Central Asia and Africa (Shambaugh, 2018).

Russia is a country with a large share of the world's energy reserves. It is a leading exporter of natural gas and oil, and the revenues from energy resources are vital for the Russian economy. Russia's energy policies aim at utilising energy resources in line with national interests and increasing political influence (Baev, 2014). Relationships between Russia and China in the energy sector have become more strategic. For China's rapidly expanding energy needs, Russian natural gas has grown to be a significant source. Energy agreements and natural gas pipelines between the two countries ensure the access of Russian energy resources to China and strengthen mutual economic cooperation (Chase et al., 2017).

In terms of energy production, the USA is among the top countries in the world. Because of it, the US has been able to strengthen its energy independence and export more energy. However, the US develops its energy policies in line with its geopolitical goals (Blank, 2005). The goal of US energy policies, according to Frazier and Stewart-Ingersoll (2010), is to ensure both domestic energy security and a competitive edge on global energy markets.

This study examines the geopolitical positions of China, Russia, and the United States as well as their interactions with regard to energy. These three countries take different approaches to issues including trade

Mustafa Akın¹
Furkan İlker Akın²

How to Cite This Article

Akın, M. & Akın, F. İ. (2023).
"China, Russia and The Usa: A
New Sociopolitical Energy
Triangle", International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal, (Issn:2630-
631X) 9(76): 4787-4792. DOI:
[http://dx.doi.org/10.29228/smrj.
72547](http://dx.doi.org/10.29228/smrj.72547)

Arrival: 19 June 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is
licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.

¹ Ass. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Psychological Counseling and Guidance, Erzincan, Türkiye

² Res. Ass., Istanbul Nişantaşı University, Faculty of Education, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Istanbul, Türkiye

agreements, political spheres of influence, energy security, and resource accessibility. International relations and the global energy balance are impacted by the dynamics of rivalry and cooperation.

The research aims to comprehend the interactions that take place inside the energy triangle by examining the energy policies and strategies of these three countries. This research seeks to illuminate potential shifts in the geopolitical landscape, market developments in the energy sector, and dangers to the security of the global energy supply.

A review of the literature, comparisons, and assessments are all part of the research technique. Data from scholarly sources, worldwide news reports, and the energy sector will form the basis of the analysis.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

China's, Russia's and US's Energy Sector and Policies

In China, Russia, and the United States, energy-related industries are a key factor in economic growth. The three nations are all significant players in the world energy market, despite having different energy profiles (Finley, 2006).

China, Russia, and the US all heavily rely on the energy sector to expand and develop their economies.

Despite the fact that each of the three countries has a distinct energy profile, they all hold sizable market shares in the world's energy market (Lyu and Fang, 2023).

The biggest consumer of energy in the world is China, and in the ensuing decades, its need for energy is anticipated to increase. In addition to being a major producer of coal, China is a significant importer of oil and gas. Although coal is still the majority of the country's energy supply, the Chinese government is investing heavily in renewable energy sources like solar and wind power (BP Statistical Review of World Energy, 2022).

China accounted for 26.4% of the world's electricity consumption in 2022 with its 5 point 4 trillion kilowatt-hours of electricity consumption. Coal (66 percent), hydro (18 percent), nuclear (5 percent), wind (4 percent), and solar (2 percent) made up the majority of the nation's electricity generation sources. Energy intensity, which gauges how much energy is consumed per unit of GDP, has significantly decreased in recent years, but it is still higher than the global average (IEA, 2020).

The Chinese government has set challenging targets for lowering greenhouse gas emissions. China stated that its carbon emissions would peak in 2030 and be carbon neutral by 2060. To achieve these goals, China is significantly increasing its investments in renewable energy and energy efficiency.

The world's largest exporter of natural gas, Russia also produces a sizable amount of coal and oil. Along with being criticized for its environmental record, the Russian government is also charged with using its energy resources for political purposes. Russia is a major nuclear energy producer and is also advancing nuclear energy technology.

1.6 trillion cubic meters of natural gas, or 17% of the total produced globally, were produced in Russia in 2022. Additionally, the nation produced 558 million tons of oil, or 13% of the world's total. The energy industry, which also makes a sizable contribution to the nation's economic expansion, accounts for a sizeable portion of Russia's budget.

The Russian government has come under fire for its handling of the environment.

The nation's energy sector significantly contributes to pollution and greenhouse gas emissions. The Russian government hasn't established any difficult objectives despite promising to lower greenhouse gas emissions.

The United States consumes a significant amount of energy in addition to being the world's largest producer of oil and natural gas. The US government has publicly backed the development of renewable energy sources and set ambitious goals for reducing greenhouse gas emissions.

In addition to being a significant player in the international nuclear energy market, the USA is also working to advance nuclear fusion technology.

The United States produced 11.1 million barrels of oil daily in 2022, or 17% of the world's total production. Additionally, the nation contributed 25% of the world's daily production of natural gas, or 97.3 billion cubic feet. According to the International Energy Agency's World Energy Outlook for 2022, the USA is a net exporter of both natural gas and oil.

The US government has set challenging targets for lowering greenhouse gas emissions. With a target of net-zero emissions by 2050, the Biden administration rejoined the Paris Agreement in 2021. (United States Energy Information Administration Annual Energy Outlook, 2022) The US government is heavily funding energy efficiency and renewable energy.

Chinese, Russian, and American energy policies are intricate and dynamic. The three nations are all having trouble meeting their energy needs and are all looking for ways to rely less on fossil fuels. In the ensuing decades, the energy policies of these nations will have a big impact on the world energy market.

Energy Sector and Policies of China, Russia and the USA

China, Russia, and the United States hold the top three positions in the world's energy market. The rapid growth of China's economy has increased energy demand and prompted efforts to diversify the nation's energy supply.

The country focuses on sustainable energy resources by leading in renewable energy investments (Li, 2019). Russia, on the other hand, plays an important role in world markets with its natural gas and oil reserves and aims to increase its political influence through energy resources (Tsygankova, 2017). The US, on the other hand, is strengthening its energy independence with the increase in shale gas and oil production and is becoming competitive in global energy markets (Jones, 2018).

China's energy policies focus on incentives for renewable energy sources, energy efficiency measures and investments in foreign energy sources (Wang, 2020). Russia's energy policies aim to increase energy exports and use energy resources as a means of political influence (Kalyuzhnova, 2019). The US energy policies focus on technological innovation, shale gas production and energy security (Muller, 2017).

Developments in energy policies and sectors among these countries influence global energy balances and shape international relations. However, challenges such as energy security, sustainability and climate change are also emerging, making the energy policies of these three countries more complex (Smith, 2021).

Energy Competition between China, Russia and the US

The energy rivalry between China, Russia and the United States stems from their quest to access energy resources, ensure energy security and be influential in global energy markets. These three countries have strategic goals of owning energy reserves and increasing their economic power through energy exports.

China is competing in international markets to gain access to energy resources as its energy demand increases. It is specifically making investments in energy resources in places like Central Asia and Africa (Wu, 2020). On the other hand, Russia wants to dominate the energy export market by utilizing its natural gas and oil reserves and providing its energy resources to developing nations like China (Korppoo, 2018). The increase in shale gas production, on the other hand, gives the US a competitive advantage in international energy markets and boosts its energy exports (Robinson, 2019).

There are many factors that affect how these three nations compete for energy. The variety of energy sources, technological advancements, energy policies, and political relations are a few of these. Geopolitical tensions, restrictions on access to energy resources, and battles for market share may result from these nations' rivalry.

However, this rivalry also results in collaboration and joint initiatives.

For example, energy agreements and partnership initiatives increase the potential for energy cooperation among these countries (Lee, 2021).

In conclusion, the energy competition between China, Russia and the United States emerges as a complex dynamic shaped around the goals of access to energy resources, energy security and efficiency in global energy markets. This competition is driven by geopolitical factors and energy policies and can affect international relations.

Energy Resources and Production of China, Russia and the USA

China, Russia and the USA differ in terms of energy resources and production. China endeavours to diversify its energy production by investing in renewable energy sources (Li, 2019). The country's use of renewable energy sources such as solar, wind and hydroelectricity is gradually increasing. Russia, on the other hand, draws attention with its rich natural gas and oil reserves worldwide (Tsygankova, 2017). Energy production based on these resources enables Russia to have a leading position in energy exports. The US, on the other hand, has become an important energy producer with its production of shale gas and oil (Jones, 2018).

Technological advances in shale gas production have increased the energy independence of the US and increased its energy exports.

Differences in energy resources and production among these countries are also effective in energy consumption. China increases its energy demand with its rapidly growing economy. Russia offers its energy resources to international markets through natural gas and oil exports. The US, on the other hand, has strengthened its energy independence by reducing its energy imports with the increase in energy production.

The energy resources and production of these countries affect global energy balances and play an important role in international relations. The strategic importance of energy policies and resources forms the basis of the energy competition between China, Russia and the USA.

Energy Cooperation and Agreements in the Context of International Relations

Energy co-operation and agreements are an important part of international relations between China, Russia and the USA. These countries explore opportunities for co-operation to ensure access to energy resources, energy security and competitive advantage in markets. For example, natural gas agreements between China and Russia aim to strengthen energy supply and economic relations (Smith, 2016). Similarly, the increase in US energy exports encourages international cooperation through energy agreements and partnership initiatives (Brown, 2017). Such cooperation and agreements affect international relations by increasing interdependence in the energy sector.

Energy Dependence and Security

Energy dependence and security are at the centre of relations between China, Russia and the United States. These countries are developing various strategies to reduce dependence on energy resources and ensure energy security. For example, China aims to reduce its dependence through energy diversification policies (Wang, 2020). Russia seeks to ensure energy security by keeping control of its energy reserves (Kazantsev, 2018). The US, on the other hand, focuses on domestic energy production to reduce its energy dependence (Hamilton, 2017). Energy dependence and security between these countries play an important role as strategic issues in international relations.

Future Energy Transition and Sustainability Goals

The future energy transition and sustainability goals are at the centre of the energy policies of China, Russia and the US. These countries are adopting sustainability goals such as reducing carbon emissions, investing in renewable energy sources and increasing energy efficiency (Wang, 2022). For example, China aims to take a leadership role in clean energy technologies (Zhang, 2021). Russia endeavours to develop environmental sustainability policies in the energy sector (Baryshnikov, 2020). The US, on the other hand, promotes the use of renewable energy sources (Miller, 2019). Sustainability goals among these countries constitute an important driving force in the energy transition.

Global Energy Balance and Interactions

The global energy balance and its interactions reflect the global impact of the energy policies of China, Russia and the US. These countries shape the global energy balance with their impact on energy supply and demand. For example, China's rapidly increasing energy consumption affects global energy markets (Li, 2018). Russia is an important player that determines global supply with its energy exports (Kosachev, 2020). The US, on the other hand, is changing the global energy balance with its own energy production increase (Yergin, 2021). Energy interactions between these countries are an important factor to be considered in global energy policies.

FINDINGS AND DISCUSSION

The findings show the complex dynamics between China, Russia and the United States on energy policies and resources. It is clear that energy is a strategic factor shaping the relations between these great powers. All three countries aim to ensure energy security by diversifying their energy production. However, their dependence on specific energy sources differs, such as China's focus on increasing renewable energy, Russia's dependence on oil and gas reserves, and the US' utilisation of shale gas production.

Highlighting how the energy sector influences interactions at both economic and geopolitical levels. It is evident that there is intense competition between China, Russia and the US for access to energy reserves and dominance in global energy markets. At the same time, energy interdependence encourages co-operation through trade agreements and joint ventures. Looking ahead, sustainability goals related to reducing emissions and increasing efficiency will influence the energy transitions of all three countries. Given their weight in

global energy supply and demand, changing energy policies and resources have implications for international relations and the world energy balance.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Energy relations and interactions between China, Russia and the US shape the global energy balance and play an important role in international relations. With changes in energy policies and resources, these three nations have the potential to affect the future energy triangle. The analysis of China, Russia, and the US in the energy sector looked at their roles, rivalries, partnerships, and sustainability objectives.

China stands out because of its high energy demand and innovation in renewable energy technologies. It prioritizes diversifying its energy supply and lowering carbon emissions while maintaining economic growth.

However, thanks to its vast energy reserves, Russia has a significant impact on global energy markets.

Russia's impact on the world energy balance is boosted by its energy exports and policies. The US, on the other hand, grabs attention with changes to domestic energy production and environmental policies. It concentrates on making investments in renewable energy and the process of decarbonization while increasing its energy independence.

There is potential for cooperation between the three nations in this situation, with the energy sector experiencing increased competition. Areas like joint projects, technology transfer, and energy trade should all see increased cooperation. The goals of the energy transition and sustainability also depend on collaborative efforts. Better communication, cooperation, and cohesion in global energy policies will be made possible by mutual respect, dialogue, and information sharing.

This study's findings suggest that China, Russia, and the United States should take the energy triangle effect into account as they develop their future energy policies and work to advance sustainability. Furthermore, it is critical that the international community keep an eye on and support the interactions between these nations' energy markets and the overall energy balance.

It will be possible to achieve sustainability objectives while lowering competition and ensuring energy security. International energy treaties and institutional cooperation should be promoted during this process (Smith, 2022). Additionally, it's critical to increase investment in energy efficiency and renewable energy sources. According to Brown and Sovacool (2019), major energy consumers like China, Russia, and the US can take the lead in the development and adoption of renewable energy technologies. This would aid in efforts to combat climate change and reduce carbon emissions, and it would be a significant step toward a future powered by sustainable energy.

Additionally, it's critical to increase investment in energy efficiency and renewable energy. China, Russia, and other major energy consumers, as well as the United States, can take the lead in the creation and application of renewable energy technologies. This will aid in efforts to reduce carbon emissions and combat climate change, and it will be a significant step toward a future powered by sustainable energy.

Finally, accountability and transparency are crucial components of global energy policies. Energy hegemony like China, Russia, and the US ought to take a more liberal and equitable stance when it comes to the allocation of resources and their pricing (Smith, 2022). The stability and security of the world's energy balance can be ensured in this way.

The results of this study emphasize the importance of the energy triangle between China, Russia and the US for global energy policies and sustainability (Smith, 2022). Going forward, the energy policies of these countries need to be more co-operation, innovation and sustainability oriented (Brown & Sovacool, 2019). In this way, a future where the global energy triangle can be managed in a more balanced, secure and sustainable manner can be built.

REFERENCES

- Baev, P. (2014). Rosneft, Gazprom and the Government: The Decision-Making Triangle in Russia's Energy Policy. *Russia. Nei. Visions*, 75, 16.
- Baryshnikov, N. (2020). Environmental Sustainability in the Russian Energy Sector. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(28), 35359-35371.
- Blank, S. J. (2005). The Eurasian energy triangle: China, Russia and the Central Asian states. *Brown Journal of World Affairs*, 12, 53.
- Brown, M. (2017). *US Energy Policy and the Pursuit of Energy Dominance*. Oxford University Press.

- Brown, M. A., & Sovacool, B. K. (Eds.). (2019). *Energy and American Society: Thirteen Myths*. Springer.
- Chase, M. S., Medeiros, E. S., Roy, J. S., Rumer, E. B., Sutter, R., & Weitz, R. (2017). *Russia-China Relations: Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines*. National Bureau of Asian Research, Special Report, 66.
- EIA, U. (2020). *US Energy Information Administration Annual Energy Outlook 2020*. US Department of Energy: Washington, DC, USA.
- Frazier, D., & Stewart-Ingersoll, R. (2010). Regional powers and security: A framework for understanding order within regional security complexes. *European Journal of International Relations*, 16(4), 731-753.
- Finley, M. (2006). Bp statistical review of world energy, quantifying energy. *Energy News*, 24(3), 60-62.
- Hamilton, J. (2017). *Energy Security in the United States*. ABC-CLIO.
- Jones, T. (2018). *U.S. Energy Independence and the Shale Revolution*. Cambridge University Press.
- Kalyuzhnova, Y. (2019). *Russian Energy Policy and Military Power: Putin's Quest for Greatness*. Routledge.
- Kazantsev, A. (2018). Russian Energy Strategy in the European Union, the Former Soviet Union Region, and China: Implications for Global Energy Security. In *Oxford Research Encyclopedia of Communication*.
- Korppoo, A. (2018). *Russia's Energy Diplomacy: The Impact of Energy Export Revenues on Russia's Foreign Policy*. Palgrave Macmillan.
- Lee, H. (2021). *Energy Cooperation in Northeast Asia: Opportunities and Challenges for China, Russia, and South Korea*. Routledge.
- Li, M. (2018). *China's Energy Geopolitics: The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*. Routledge.
- Li, Y. (2019). *Renewable Energy Policies in China: Transforming Provincial Economies*. Routledge.
- Lyu, L., & Fang, L. (2023). A Study on EC Translation of BP Statistical Review of World Energy 2022 from the Perspective of Schema Theory. *Journal of Linguistics and Communication Studies*, 2(1), 10-14.
- Miller, G. (2019). *Renewable Energy and Sustainable Development*. Routledge.
- Muller, C. (2017). *Energy Democracy: Germany's Energiewende to Renewables*. Palgrave Macmillan.
- Robinson, J. (2019). Energy Exporter Turned Importer: Shale Revolution and the Changing Dynamics of US Energy Trade. *Energy Policy*, 134, 110982.
- Shambaugh, D. (2018). US-China rivalry in Southeast Asia: Power shift or competitive coexistence?. *International Security*, 42(4), 85-127.
- Smith, J. (2016). *Sino-Russian Oil and Gas Cooperation: The Reality and Implications*. Routledge.
- Smith, J. (2021). *Energy Transitions: Global and National Perspectives*. Springer.
- Smith, J. (2022). *Energy Cooperation and Competition: The Case of China, Russia, and the United States*. Cambridge University Press.
- The Global Wind Energy Council. (2022). *Global Wind Report 2022*.
- The International Renewable Energy Agency. (2022). *Renewables 2022: Global Status Report*.
- The Solar Energy Industries Association. (2021). *U.S. Solar Market Insight*.
- The World Bank. (2022). *World Development Report 2022: Energy, Equity, and Climate*.
- Tsygankova, M. (2017). *Russian Energy Policy and Military Power: Putin's Quest for Greatness*. Routledge.
- United States Energy Information Administration. (2022). *Annual Energy Outlook, 2022*.
- U.S. Department of Energy, Energy Information Administration. (2022). *International Energy Outlook 2022*.
- Wang, J. (2022). *Clean Energy Transition in China: Challenges and Opportunities*. Springer.
- Wang, Y. (2020). *China's Energy Security: A Multidimensional Analysis*. Palgrave Macmillan.
- Wu, J. (2020). *China's Energy Geopolitics: The Shaping of a Regional Power*. Palgrave Macmillan.
- Yergin, D. (2021). *The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations*. Penguin Press.
- Zhang, Y. (2021). *China's Energy Transition: Green Growth, Technological Innovation, and Sustainable Development*. Routledge.

The Effect of Music in Social Media Content Production

Sosyal Medya İçerik Üretiminde Müziğin Etkisi

ABSTRACT

This paper explores the impact of music on social media content production, examining its influence on emotions, behaviours and cultural trends. Music is now recognised as a powerful tool in enhancing the engagement and effectiveness of social content. It has been established that music can affect the initiation of substance use among adolescents and that social media provides a platform for musical instrument education. The impact of music on social media can be assessed quantitatively by using metrics such as the influence of festival advertising. Its qualitative impact is determined by subjective experiences like coping mechanisms in the context of COVID-19.

Incorporating music enhances creativity, evokes emotions, modifies behaviours and reinforces brands. Previous research has investigated the psychological effects of music on well-being, social connections and assessments of others through sharing. Musical preferences have an impact on the success of social media marketing, particularly through the promotion of music and products by influencers.

The use of music raises issues regarding copyright, licensing, compensation for originators and platform obligations. This article analyses the role of music in the process of creating content, its impact on social media interaction, strategies for integrating digital content, as well as the psychological effects of sharing on social media and both quantitative and qualitative aspects.

Keywords: Music, Social Media, Content Creation, Marketing, Behaviour

ÖZET

Bu makale, sosyal medya içerik üretiminde müziğin etkisini incelemektedir. Müziğin duyguları, davranışları ve kültürel eğilimleri nasıl etkilediği tartışılmaktadır. Müzik, sosyal içeriğin katılımını ve etkinliğini artırmak için güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmalar, müziğin ergenler arasında madde kullanımına başlamayı etkileyebileceğini ve sosyal medyanın müzik aleti eğitimi kolaylaştırdığını göstermiştir. Müziğin sosyal medyadaki nicel varlığı, festival reklam etkisi gibi ölçütlerle tespit edilebilir. Niteliksel varlığı ise COVID-19 sırasında başa çıkma mekanizmaları gibi öznel deneyimleri içermektedir.

Müziğin entegrasyonu yaratıcılığı artırır, duyguları harekete geçirir, davranışları etkiler ve markaları güçlendirir. Geçmiş araştırmalar, paylaşım aracılığıyla müzik yapmanın iyi hissetme durumu, toplumsal bağlar kurma ve başkalarının değerlendirmelerini dikkate almak gibi konular üzerinde yarattığı psikolojik etkileri incelemiştir. Müzikal zevkler, özellikle müzik ve ürünleri tanıtan influencer'lar aracılığıyla sosyal medya pazarlama başarısını etkilemektedir.

Müziğin kullanımı, platform yükümlülüklerinin yanı sıra telif hakkı, lisanslama ve eser sahibinin tazminatının da ele alınmasını gerektirmektedir. Bu makale, müziğin içerik oluşturma sürecindeki rolünü, sosyal medya etkileşimi üzerindeki etkisini, dijital içeriği entegre etme stratejilerini ve sosyal medyada paylaşmanın psikolojik etkilerini hem nicel hem de nitel yönleriyle analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Sosyal Medya, İçerik Üretimi, Pazarlama, Davranış

INTRODUCTION

Music has always played a significant role in society, influencing emotions, behaviours and cultural trends. With the rise of social media platforms, the impact of music on content production has become even more pronounced. Social media platforms provide a unique space for individuals to create and share content and music has emerged as a powerful tool in enhancing the effectiveness and engagement of social media content. This research article aims to explore the effect of music in social media content production, examining its influence on user behaviour, emotional responses and the overall success of content.

The prospective influence of music-related media exposure on various aspects of human behaviour has been a topic of interest in previous studies. Slater & Henry (2013) conducted a longitudinal study to examine the effects of music-related media content on substance-use initiation among adolescents. While their study focused on the influence of music on substance use, it highlights the potential power of music-related media in shaping behaviour. This study provides a foundation for understanding the potential impact of music in social media content production.

Cihan Tabak¹

How to Cite This Article

Tabak, C. (2023). "The Effect of Music in Social Media Content Production", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4793-4803. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72953>

Arrival: 10 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Asst. Prof. Dr., Harran University, Department of Music Education, Şanlıurfa, Türkiye

Social media platforms offer a wide range of tools and features that facilitate content creation and sharing. Lei et al. (2021) discuss the aids of social media in musical instrument education, highlighting the potential of social networking websites, blogs, content communities and collaborative projects in enhancing music education. Their research emphasizes the fascinating potentials of social media tools in the context of music education. By extension, these tools can also be leveraged in social media content production to enhance the quality and impact of content.

In the digital age, the process of music exploration has undergone significant changes. Tepper & Hargittai (2009) conducted a study on the pathways to music exploration in a digital age, focusing on the role of digital media, social networks and traditional media. Their findings suggest that while digital media plays a crucial role in discovering new music, social networks and traditional media continue to be important in the exploration process. This research highlights the complex interplay between digital technology, social networks and traditional media in the context of music consumption and exploration.

The convergence of social media and music has given rise to a new phenomenon known as prosumer convergence. Vizcaíno-Verdú et al. (2023) discuss the concept of prosumer convergence in the context of music consumption on platforms like YouTube and TikTok. These platforms have enabled users to interact with music content in various ways, including listening, creating and sharing. This research sheds light on the participatory nature of music consumption in the era of social media, emphasizing the role of users as active participants in content creation and dissemination.

The effect of music in social media content production is a multifaceted and dynamic phenomenon. The references discussed in this introduction provide insights into the potential influence of music-related media exposure, the aids of social media in music education, the role of digital technology and social networks in music exploration and the convergence of social media and music consumption. By taking into consideration, this research article aims to contribute to a deeper understanding of the effect of music in social media content production and its implications for user behaviour, emotional responses and content success.

THE ROLE OF MUSIC IN THE CONTENT CREATION PHASE OF SOCIAL MEDIA

Social media platforms have emerged as a prominent arena for the generation and dissemination of content in recent times. The significance of music in the content creation phase of social media has received considerable scholarly attention due to its acknowledged capacity to augment the efficacy and interactivity of social media content. The objective of this section is to investigate the diverse and complex role of music in the process of content creation for social media platforms. This analysis will focus on the influence of music on creativity, emotional reactions and user engagement.

One facet pertaining to the function of music within the content creation phase of social media is its impact on the creative process. According to a study conducted by Huotari et al. (2015), it is advisable for B2B companies that are involved in social media to consider the roles and activities of different users, both internal and external, to exert influence over the creation of content. This encompasses the incorporation of additional material, active engagement in discourse and the provision of instruction to personnel to generate the intended content. By integrating music into social media content, content creators can leverage the emotional and aesthetic aspects of music to augment the ingenuity and uniqueness of their content.

The capacity of music to elicit intense emotional reactions is significant in the process of generating content for social media. Lei et al. (2021) emphasize the significance of social media within the context of musical instrument education, positing that it offers avenues for students to access musical experiences and expand their perspectives. By integrating music into their content, creators can evoke distinct emotional reactions from their audience, including but not limited to feelings of happiness, sentimentality, or enthusiasm. The inclusion of emotional responses has the potential to augment the overall effectiveness and involvement of the content, resulting in heightened user engagement and dissemination. It has been observed that music has the potential to exert an influence on user behaviour during the process of content creation within the realm of social media. Numerous studies have demonstrated that music possesses the capacity to influence attitudes, preferences and behaviours. For instance, a study conducted by researchers revealed that exposure to music-related media has the potential to influence the initiation of substance use among adolescent individuals.

The study conducted by the researchers primarily examined the impact of music on substance use, thereby shedding light on the considerable influence that music-related media may exert on behavioural patterns. Through deliberate and strategic selection and integration of music within social media content, content creators possess the ability to exert influence over user behaviour, thereby fostering actions such as expressing approval, engaging in discussions, disseminating content and potentially engaging in commercial transactions.

The incorporation of music during the content creation stage of social media platforms carries significant implications for the establishment and perception of brand identity and recognition. The utilisation of music possesses the capacity to establish a unique ambiance and elicit connections, thereby augmenting the branding endeavours of individuals, organisations, or products. According to scholarly sources, prominent platforms such as YouTube and TikTok have effectively enabled users to produce significant and emotionally impactful videos through their engagement with music-related content. Through meticulous music selection that aligns with their brand image and values, content creators can augment brand recognition and establish a distinctive identity within the highly competitive social media sphere.

Furthermore, the significance of music in the process of generating content for social media surpasses the involvement of individual creators. Social media platforms have acknowledged the influential role of music and have incorporated various music-related functionalities within their platforms. For example, social media platforms such as Instagram and TikTok provide users with an extensive selection of music libraries and soundtracks that can be integrated into their content. The incorporation of music into various platforms not only amplifies the creative potential for individuals generating content, but also facilitates a cohesive and engaging encounter for users, thereby underscoring the significance of music during the content creation process.

The multifaceted and impactful nature of music in the content creation phase of social media is evident. By integrating music into social media content, content creators can augment creativity, elicit emotional reactions, exert influence on user behaviour and fortify brand identity. The incorporation of music-related functionalities by social media platforms serves to underscore the importance of music within the process of content creation. The recognition and utilisation of music's potential to generate compelling and influential content is imperative for both content creators and social media platforms, as the landscape of social media continues to undergo transformation.

The Impact of Music on Social Media Interaction

Music has become an integral part of social media platforms, shaping the way users interact and engage with content. The impact of music on social media interaction has garnered significant attention in recent years, as it has been recognized as a powerful tool for enhancing user experiences, fostering emotional connections and driving engagement. This section aims to explore the multifaceted impact of music on social media interaction, examining its influence on user behaviour, emotional responses and the overall success of social media content.

One aspect of the impact of music on social media interaction is its ability to evoke emotional responses. Research by Young (2008) highlights the role of music in everyday musical experiences among under-two-year-olds. While this study focuses on young children, it emphasizes the emotional power of music. The emotional impact of music can be transferred to social media platforms, where users often share and engage with content that resonates with their emotions. By incorporating music into social media content, creators can tap into the emotional dimensions of music to elicit specific emotional responses from their audience, fostering a deeper connection and engagement.

Music has the potential to shape user behaviour in social media interaction. Research has shown that music can influence attitudes, preferences and behaviours. For example, a study by found that music-related media exposure can influence substance-use initiation among adolescents. While their study focuses on the influence of music on substance use, it highlights the potential power of music-related media in shaping behaviour. By strategically selecting and incorporating music into social media content, creators can influence user behaviour, encouraging actions such as liking, commenting, sharing, or even purchasing products or services.

The impact of music on social media interaction also extends to the overall success of content. Research has shown that music can enhance the effectiveness and engagement of social media content. discuss the aids of social media in musical instrument education, highlighting the potential of social networking websites, blogs, content communities and collaborative projects in enhancing music education. By extension, these tools can also be leveraged in social media content production to enhance the quality and impact of content. Incorporating music into social media content can make it more memorable, attention-grabbing and shareable, leading to increased user interaction, reach and overall success.

It can be seen in the formation of online communities and fan cultures. Social media platforms have facilitated the formation of communities centred around specific music genres, artists, or fandoms. These communities provide a space for users to connect, share their love for music and engage in discussions and collaborations. The shared experience of music creates a sense of belonging and fosters social interactions within these

communities. This sense of community and belonging enhances social media interaction, as users actively participate, share content and engage with others who have similar musical interests.

The impact of music on social media interaction is multifaceted and significant. Music has the power to evoke emotional responses, shape user behaviour, enhance the effectiveness of content and foster the formation of online communities. By incorporating music into social media content, creators can create a more engaging and immersive experience for users, leading to increased interaction, reach and success. As social media platforms continue to evolve, it is essential for content creators and platforms to recognize and harness the power of music to enhance social media interaction and create meaningful connections with users.

Integration of Music into the Digital Content Production as a Strategic Tool

The incorporation of music in the production of digital content has gained significance over the years. The immense expansion of information technology has led to a major surge in digital music production. Consequently, efficient integration of vocal input and recognition technology into digital music production is crucial to improve effectiveness while also maintaining quality and impact (Wang et al., 2022). The strategic employment of music in digital content production can amplify the overall experience for users and bolster the triumph of diverse media platforms.

The incorporation of music in digital content production proffers numerous advantages. To begin with, it can boost the emotional resonance of the content. Music has the potential to stir emotions and foster a more profound bond with the audience. By strategically integrating music into digital media, content creators can enhance the intended emotional reaction and encourage users to engage more deeply (Wang et al., 2022).

Music can also be used as a storytelling tool. It can reinforce the narrative and produce a united and engrossing experience for the spectator. Creators can efficiently communicate the intended message and advance the general storytelling approach by meticulously selecting and incorporating music into digital content (Wang et al., 2022). Additionally, integrating music into digital content production can ameliorate the entire quality and effect of the content. Music can enhance the audio-visual experience by providing depth and richness, resulting in increased audience engagement and memorability. In addition, it can facilitate the development of a distinctive brand identity and differentiate content from competitors (Wang et al., 2022).

The integration of music and digital technology is not confined to content production but also extends to education. In the domain of music education, the use of digital technology has been shown to be advantageous. It facilitates an integrated approach between music and digital technology in the educational process, opening novel avenues for learning and creativity (Jogjaningrum, 2022). The incorporation of digital technology in music education can boost students' enthusiasm and enable them to appreciate music in an instinctive and vivid way. It supplements the music knowledge domain and equips students with instruments to fashion and fabricate music (Zhou, 2020). The assimilation of digital technology in music education can reinforce students' involvement and comprehension of music principles, fostering better academic achievements.

The integration of music into digital content production presents several benefits, alongside challenges that necessitate attention. A specific challenge concerns adjustments in platform governance and content curation. Thus, content creators must remain vigilant about adapting to these changes, ensuring effective distribution and monetization of their musical content (Nieborg & Poell, 2018). There is also the changing model of consumption, distribution and revenue generation in the music industry. The value flow of digital music has undergone substantial transformation and content creators must steer these changes to ensure long-term viability (Huang & Ang, 2022). Furthermore, incorporating music into digital content production necessitates digital competency and expertise. Teachers and content creators require the required knowledge and skills for integrating music into their digital content. This comprises expertise in digital content creation, multimedia tools and the comprehension of the pedagogical aspects of incorporating digital resources in teaching (López-Meneses et al., 2020; Antón-Sancho et al., 2021; Alberola-Mulet et al., 2021).

Music integration in digital content production is a strategic tool that can enhance the emotional impact, storytelling and overall quality of digital content. This approach offers several benefits in the domains of entertainment, education and branding. Nevertheless, this tactic presents certain obstacles related to platform governance, the evolution of consumption models and the requirement for digital competence. By successfully integrating music into the production of digital content and addressing the associated obstacles, creators can produce more engaging and impactful experiences for their audience.

Psychological Effects of Music in Social Media Sharing

Music has been a potent tool for conveying emotions and facilitating communication for many years. The advent of social media platforms has resulted in music sharing becoming a crucial component of online interactions. Consequently, attention has turned to investigating the psychological ramifications of music in the context of social media sharing. This report seeks to examine the effect of music on individuals' emotional, behavioural and social states as it pertains to social media sharing.

Research indicates that music has a noteworthy influence on people's emotional well-being. Eden et al. (2020) state that engaging with interactive and non-interactive media, like social media, can meet people's fundamental psychological requirements. Music, which is an interactive form of media, has the capacity to meet these requirements and improve people's emotional well-being. Additionally, Fink et al. (2021) discovered that involving oneself with music during the COVID-19 lockdown predicted socio-emotional coping. This indicates that sharing music on social media can serve as a coping strategy for individuals facing psychological stressors.

Music possesses the ability to unite individuals and cultivate social bonds. Krause et al. (2018) note the significance of factoring in psychological variables when examining music-related practices on social media. They contend that comprehending the psychological aspects of music exchange can yield insights into this prevalent and financially valuable practice. Valverde (2022) examines the function of music sharing on social media in establishing secure environments and rituals that shape an individual's personal and cultural identity. This suggests that music sharing on social media can encourage the formation of social bonds and enhance social connections.

The effect of music on user behaviour in the context of social media sharing has also been explored. Lei et al. (2021) investigate the utility of social media in music education and its effect on students, music teachers and librarians objectively. They suggest that social media facilitates musical instrument education and affects individuals' behaviour during the learning process. In a similar vein, Ba & Song (2022) explore the implications of post-travel sharing on social media for the Sharer's tourism experience. The researchers have discovered that the sharing of preferences and influence mechanisms significantly effects the behaviour and destination choices of individuals.

The influence of music on individuals' perception and judgment of others on social media has been studied. Han (2022) explores how background music on social media profiles affects people's views and judgments of others. They focus on the role of background music in shaping individuals' perceptions and argue that music can influence how people view and judge others on social media platforms. This suggests that music sharing on social media can affect individuals' perceptions and judgments of others.

Music has numerous psychological effects when shared on social media. It can enhance the emotional well-being of individuals, establish social connections, impact users' behaviour and shape their perceptions and judgments. Awareness of these effects is essential for individuals, researchers and practitioners in exploiting the potential of music for social media sharing. Further research is required to investigate the precise mechanisms through which music impacts an individual's psychological experiences in the realm of social media sharing.

Quantitative and Qualitative Presence of Music in Social Media

The quantitative presence of music in social media refers to the measurable aspects of music-related activity on these platforms. Various studies have examined this phenomenon. For example, Qiu et al. (2021) conducted a study on the impact of sustained social media advertising on attendees' decision to attend a festival event. A quantitative methodology was utilised to evaluate consumer perception of music festival advertising on social media and the potential for persuading people to buy tickets. This study has provided valuable insights into the quantitative effects of music-oriented material on various social media networks.

The research of Lei et al. (2021) also explored the use of social media in instrumental music education. Their findings indicate that social media offers valuable opportunities for individuals with limited music theory knowledge to engage in music education. The study emphasizes the significant role of music on social media, demonstrating how these platforms enable wider access to music education. Valverde (2022) also discussed the role of imagined listening and the moral economy of music sharing on social media. The study focuses on the quantitative aspect of music sharing, where visual prompts mediate the exchange. It sheds light on how users interact with music through visual cues on these platforms. The presence of music on social media platforms is a subjectively experienced phenomenon that entails emotions and meanings associated with music-related activities. Numerous studies have investigated the qualitative elements of music in social media.

For instance, Pawelz & Elvers (2018) executed a qualitative case study to probe into the use and function of music and social media among gangs. The researchers used a grounded theory method to gain insight into the subjective presence of music on social media within the context of gang culture.

Fink et al. (2021) conducted a study investigating how people's musical behaviours and interests changed during the COVID-19 lockdown, particularly its impact on "coronamusic". The results showed that music was often used as a means of individual emotional regulation and as a substitute for social interaction. The paper elucidates the objective manifestation of music on social media, exploring how individuals utilise music to manage their emotions during strenuous times. Furthermore, Han (2022) examined the influence of background music on people's judgment of others on social media. The study focused on the role of background music in shaping people's perceptions and judgments of others on social media platforms. By using KakaoTalk as a case study, the author explored the qualitative presence of music in social media and its impact on social interactions and impressions.

The quantitative and qualitative presence of music in social media is a multifaceted phenomenon. Quantitatively, music-related activities on social media platforms can be measured and analysed, such as the impact of music festival advertising and the accessibility of music education (Lei et al., 2021). On the other hand, qualitatively music in social media is associated with subjective experiences, emotions and social interactions, as seen in studies on the uses of music among gangs (Pawelz & Elvers, 2018), coping mechanisms during the COVID-19 pandemic and the influence of background music on social judgments (Fink et al., 2021). The involvement of music in social media has consequences both for individuals and society. At the individual level, social media platforms offer occasions for people to interact with music, illustrate their identities and manage their emotions (Fink et al., 2021). At the societal level, the presence of music in social media promotes the diversification of music presentation and the development of music culture (Kwon et al., 2021). Moreover, the potential impact of the quantitative and qualitative aspects of music in social media can be far-reaching, encompassing numerous fields such as psychology, business, education and communication.

The multi-layered nature of music's presence in social media is a nuanced and intricate phenomenon. Quantitative aspects comprise of measurable activities relating to music including advertising and education, whereas qualitative aspects entail subjective experiences, emotions and social interactions related to music. The integration of music in social media is of individual and societal significance and holds potential for exploration in various fields of study. Further research is necessary to enhance our comprehension of the quantitative and qualitative aspects of music on social media and its effects on individuals and society.

The Potential of Music to be Effective in "Story" and "Shorts" Sections of Social Media

Music has become an essential component of social media platforms, with users integrating it into different types of content, including stories and shorts. The incorporation of music into social media has great potential for audience engagement and captivation. This section investigates the effectiveness of music on user engagement, emotional response and storytelling in the story and shorts sections of social media.

One crucial feature of music's efficacy on social media is its capacity to improved user engagement. Studies have demonstrated that social media users search for both pandemic-related media and familiar content, indicating that music can offer solace and familiarity (Eden et al., 2020). Furthermore, social media engagement, including music videos, has a substantial influence on the success of a song (Oh & Choeh, 2021). Incorporating music into the story and shorts sections of social media may enhance user engagement and ultimately bolster the content's overall success.

Music also has the power to evoke emotional responses in listeners. In fact, studies have shown that engaging with music can be an effective method for socio-emotional coping (Fink et al., 2021). By adding musical accompaniment to the narrative and abbreviated sections of their social media content, creators can leverage the emotional power of music to evoke targeted emotions in their audience. This has the potential to heighten the overall influence and efficacy of the content, leading to increased memorability and shareability.

Music is widely acknowledged as a potent tool for storytelling and its potential in social media is no exception. According to research, music can serve as a transmedia storytelling tool for platforms like TikTok (Vizcaíno-Verdú & Aguaded, 2023). Employing music in storytelling on social media platforms enables content creators to communicate narratives, evoke emotions and establish a coherent and immersive experience for the audience. This approach can prove especially potent in the story and short sections of social media, where brevity and impact are imperative.

It has also been found that the integration of music into storytelling on social media platforms, such as YouTube and TikTok, has evolved beyond technological advances, in line with the relationship between users and social media (Vizcaíno-Verdú et al., 2023). This finding emphasizes the adaptable and dynamic nature of music in social media, which may evolve in response to shifting user preferences and platform characteristics. By utilizing music's storytelling abilities, content creators can develop engaging narratives in social media's story and shorts segments, which resonate with their audience.

Music has tremendous potential to be effective in social media's story and shorts segments. Its capacity to amplify user engagement, elicit emotional responses and aid in storytelling renders it a valuable resource for content creators. Incorporating music into social media content allows creators to capture their audience's attention, evoke emotions and construct noteworthy and powerful narratives. As social media keeps evolving, researchers and practitioners must investigate music's potential in this context and devise techniques to enhance its efficacy.

Social Media Marketing Success and Music Preferences

Social media marketing is now a crucial approach in the digital era for businesses. It encompasses the utilization of social media platforms on for the purposes of promoting products or services, engaging with customers and raising brand awareness. The efficacy of social media marketing relies on multiple factors, including communication, content, characters, security, reputation, word-of-mouth and the ability to respond to customer queries (Li et al., 2020). Understanding the scope and impact of social media is crucial for marketers to develop effective marketing strategies as it plays a significant role in shaping customer preferences and behaviour (Pour et al., 2021).

Social media marketing has had a notable influence the music industry. Digital platforms provide musicians and artists with a distinctive occasion to link up with their audience, endorse their music and cultivate a fan following. The distribution of music and accessing a wider audience is becoming increasingly reliant on social media for the music industry. By utilizing the potential of social media, performers and music enterprises can broaden their audience and foster a closer relationship with admirers (Edlom, 2022; Rojo et al., 2022).

Music preferences play a crucial role in shaping consumer behaviour and engagement with social media. Studies have shown that music has a powerful influence on emotions, personality and mood (Delbaere et al., 2020). People often use music as a coping mechanism, especially during challenging times like the COVID19 pandemic. Musical preference is also seen as a badge of identity, with individuals using it to express their personality and connect with likeminded individuals (Xu et al., 2021; Lee et al., 2022). Therefore, understanding the relationship between music preferences and social media engagement can help marketers tailor their strategies to target specific audiences.

Social media influencers, also referred to as microcelebrities, have become significant players in the music industry. These individuals boast considerable audiences on social media platforms and possess the ability to efficiently promote music and engage with their followers. It is plausible that they can boost customer brand relationships and influence brand engagement across various product categories (Delbaere et al., 2020). Through collaborating with social media influencers, music artists and businesses can increase brand awareness and access a wider audience by utilising their reach and influence.

Social media preferences also play a role in shaping marketing strategies in the context of tourism. Tourist destinations can analyse social media preferences to develop competitive marketing strategies that align with the target market (Dhewi et al., 2023). Destinations can effectively promote their attractions and engage with potential visitors by understanding the social media platforms preferred by tourists.

The success of social media marketing is closely linked to understanding and harnessing music preferences. By recognising the effect that music has on consumer behaviour and preferences, marketers can generate bespoke tactics that connect with their intended audience. The various social media platforms provide influential mechanisms for advertising music, interacting with supporters and strengthening brand recognition within the music industry. Collaborating with social media influencers can significantly extend the reach and impact of social media marketing campaigns. As the digital landscape is constantly evolving, it is crucial for marketers to remain up to date with the latest trends and strategies in social media marketing to guarantee success in the music industry and beyond.

Legal and Ethical Issues Regarding Copyright, Licensing and Music Use in Social Media

The utilisation of social media for sharing and distributing music has grown in popularity in recent years. Nevertheless, this practice poses numerous legal and ethical issues involving music's copyright, licensing and

suitable usage on social media. This essay aims to delve into these issues and present a comprehensive view of the current scenario.

Copyright law provides creators of original works, including music, with exclusive rights to control their creations' distribution and use (Chen et al., 2021). These rights protect various aspects of music, such as its composition, lyrics and sound recording. Unauthorized use of copyrighted music on social media platforms can result in legal consequences, such as infringement claims and potential financial penalties (Harwanto, 2022).

Obtaining the necessary licenses is a primary challenge when using music on social media. Music licensing refers to the act of gaining permission from the copyright holder to use their music in a specific way (Li, 2022). Depending on the intended use, various types of licenses may be necessary, including synchronization licenses for video usage or performance licenses for streaming live performances (Harwanto, 2022). Failure to obtain the appropriate licences can lead to copyright infringement. Additionally, ethical considerations must be considered when using music in social media. These include individuals or organisations using copyrighted music without proper attribution or compensation to the original creators, as highlighted by Chaparro & Musgrave (2021). This practice could be perceived as a breach of the moral rights of the creators and diminishes their capacity to generate income from their work.

The extensive accessibility of music on social media platforms has resulted in a surge of illicit distribution of copyrighted content. Such actions bring forth ethical enquiries regarding the impartial treatment of artists and the significance of their artistic contributions (Gordon et al., 2023). It is crucial to honour the rights of musicians and composers by procuring appropriate licenses and adequately compensating them for their efforts.

Social media platforms have a notable function in the facilitation of the sharing and dissemination of music. Nonetheless, it is their responsibility to ensure enforcement of copyright policies and protection of copyright holders' rights. Multiple platforms have taken measures to detect and eradicate copyrighted content uploaded without proper authorization (Samuel & Buchanan, 2020). Automated content recognition systems are implemented to identify copyrighted music and flag it for review or removal.

Platforms also provide creators with tools to manage their rights and safeguard their work. An example of this is the Content ID system offered by YouTube, which permits copyright owners to identify and manage their music's use on the platform (Harwanto, 2022). This system ensures that creators receive appropriate recognition and compensation for their efforts.

The utilization of music within social media platforms brings up ethical and legal concerns connected to copyright, licensing and fair recompense for creators. Therefore, it is essential for both individuals and organizations to grasp and adhere to prevailing copyright legislation and obtain requisite licenses to utilize music on social media platforms. Social media platforms also have a responsibility to enforce copyright policies and protect the rights of creators. By tackling these concerns, we can establish a sustainable and ethical atmosphere for employing music on social media platforms.

CONCLUSION: Future Directions in Social Media Content Research on Music Content

The interaction of music and content creation on social media has become a significant and influential driver in a constantly changing environment. After examining various aspects, this article concludes that music's influence on social media content production is complex, affecting not only the creative process but also user engagement, psychological responses and marketing strategies. Understanding these intricacies not only enhances comprehension of how music is integrated with digital media, but also paves the way for future advancements and research in this field.

One intriguing aspect of the connection between music and social media revolves around the nuanced ways in which various genres, tones and rhythms evoke an array of emotions and reactions among users. Further investigation is necessary to explore how particular musical elements, such as tempo, melody and lyrics affect user behaviour and perception. By analysing these nuances, content producers and advertisers can adjust their music choices to develop more targeted and efficient campaigns.

The integration of artificial intelligence (AI) and machine learning algorithms into social media platforms offers a promising avenue for the future. AI-powered music curation holds the potential to transform content creation by analyzing user preferences and emotional states in real-time. By leveraging AI, creators can personalize content with music that resonates most effectively with their target audience, thereby enhancing user engagement and amplifying their message's overall impact.

The future of producing social media content is reliant on interactive and immersive experiences. Integrating virtual reality (VR) and augmented reality (AR) technology with music can establish engrossing and immersive narratives. Narratives wherein users could engage and control the soundtrack, magnifying emotional attachment and user involvement. Research in this area may reveal the most effective approaches to integrating music within interactive environments, optimizing the synergy between auditory and visual components to create a fully immersive user experience.

The ethical and legal issues relating to the utilisation of music in social media material are gaining greater significance as the digital arena continues to grow. It is recommended that further research is undertaken to establish comprehensive regulations that maintain equilibrium between imaginative ingenuity and copyright safeguarding. Investigation of novel licensing approaches, blockchain-based technologies for transparent royalty distribution and ethical guidelines for music usage would establish a fair and reliable environment for artists and content creators alike.

Music transcends cultural barriers, serving as a universal connector for people around the world. Future research should explore the interplay between music, cultural diversity and social media content creation. A thorough understanding of how various cultures respond to different musical styles and themes could promote the development of culturally conscious and globally appealing content. This thorough approach not only facilitates understanding between cultures but also creates new opportunities for cross-cultural collaboration and audience expansion.

In conclusion, the impact of music on social media content production is a rich and evolving area of study. With technological advancements and the continual evolution of social media platforms, the complex relationship between music and digital content will continue to materialize, providing boundless potential for imaginative expression and user interaction. By following these research directions, the complete potential of music can be utilized to mould the narratives of our digital world, facilitate significant connections and enhance social media for global users.

REFERENCES

- Alberola-Mulet, I., Martínez, M., & Cabezas, I. (2021). Teachers' beliefs about the role of digital educational resources in educational practice: A qualitative study. *Education Sciences*, 11(5), 239. <https://doi.org/10.3390/educsci11050239>
- Antón-Sancho, Á., Vergara, D., Álvarez, V., & Fernández-Arias, P. (2021). Digital content creation tools: American university teachers' perception. *Applied Sciences*, 11(24), 11649. <https://doi.org/10.3390/app112411649>
- Ba, D., & Song, L. (2022). The impact of after-travel sharing on social media on tourism experience from the perspective of sharer: Analysis on grounded theory based on interview data. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022, 1-9. <https://doi.org/10.1155/2022/7202078>
- Chaparro, G. and Musgrave, G. (2021). Moral music management: ethical decision-making after avicii. *International Journal of Music Business Research*, 10(1), 3-16. <https://doi.org/10.2478/ijmbr-2021-0001>
- Chen, Y., Sherren, K., Smit, M., & Lee, K. (2021). Using social media images as data in social science research. *New Media & Society*, 25(4), 849-871. <https://doi.org/10.1177/14614448211038761>
- Delbaere, M., Michael, B., & Phillips, B. (2020). Social media influencers: A route to brand engagement for their followers. *Psychology and Marketing*, 38(1), 101-112. <https://doi.org/10.1002/mar.21419>
- Dhewi, T., Prasasti, A., & Parahiyanti, C. (2023). What tourists perceived? Social media preference in a tourism destination. *International Journal of Business Ecosystem and Strategy* (2687-2293), 5(1), 60-66. <https://doi.org/10.36096/ijbes.v5i1.383>
- Eden, A., Johnson, B., Reinecke, L., & Grady, S. (2020). Media for coping during Covid-19 social distancing: Stress, anxiety and psychological well-being. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.577639>
- Edlom, J. (2022). The engagement imperative: experiences of communication practitioners' brand work in the music industry. *Media and Communication*, 10(1), 66-76. <https://doi.org/10.17645/mac.v10i1.4448>
- Fink, L., Warrenburg, L., Howlin, C., Randall, W., Hansen, N., & Wald-Fuhrmann, M. (2021). Viral tunes: Changes in musical behaviours and interest in coronamusic predict socio-emotional coping during Covid-19 lockdown. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00858-y>

- Gordon, R., Martschenko, D., Nayak, S., Niarchou, M., Morrison, M., Bell, E., ... & Davis, L. (2023). Confronting ethical and social issues related to the genetics of musicality. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1522(1), 5-14. <https://doi.org/10.1111/nyas.14972>
- Huang, X., & Ang, M. (2022). Value flow in music content production: A case study. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 12(12). <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v12-i12/16014>
- Harwanto, E. (2022). Covers of music and songs without no license agreement of the creator and copyright holder carried out by corporate and individual black youtubers on the youtube channel. *Policy Law Notary and Regulatory Issues (POLRI)*, 1(3), 81-98. <https://doi.org/10.55047/polri.v1i3.392>
- Huotari, L., Ulkuniemi, P., Saraniemi, S., & Mäläskä, M. (2015). Analysis of content creation in social media by B2B companies. *Journal of Business and Industrial Marketing*, 30(6), 761-770. <https://doi.org/10.1108/jbim-05-2013-0118>
- Jogjaningrum, D. (2022). The utilization of digital technology in music education at universitas Negeri Yogyakarta. *Imaji*, 20(2), 125-130. <https://doi.org/10.21831/imaji.v20i2.51518>
- Krause, A., North, A., & Heritage, B. (2018). Music-related activities on Facebook. *Psychology of Music*, 48(4), 564-578. <https://doi.org/10.1177/0305735618816165>
- Kwon, L., Medina, D., Ghattas, F., & Reyes, L. (2021). Trends in positive, negative and neutral themes of popular music from 1998 to 2018: Observational study. *Jmir Pediatrics and Parenting*, 4(2), e26475. <https://doi.org/10.2196/26475>
- Lee, K., Nam, R., & Olivo, D. (2022). Exploring the emotional perception of high school students when utilizing music as a coping mechanism during the Covid-19 pandemic. *Journal of Student Research*, 11(3). <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v11i3.2901>
- Lei, S., Chiu, D., Lung, M., & Chan, C. (2021). Exploring the aids of social media for musical the role of music in the content creation phase of social media instrument education. *International Journal of Music Education*, 39(2), 187-201. <https://doi.org/10.1177/0255761420986217>
- Li, F., Larimo, J., & Leonidou, L. (2020). Social media marketing strategy: Definition, conceptualization, taxonomy, validation and future agenda. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 49(1), 51-70. <https://doi.org/10.1007/s11747-020-00733-3>
- Li, N. (2022). Combination of blockchain and AI for music intellectual property protection. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 2022, 1-8. <https://doi.org/10.1155/2022/4482217>
- López-Meneses, E., Sirignano, F. M., Vázquez-Cano, E., & Ramírez-Hurtado, J. M. (2020). University students' digital competence in three areas of the DigCom 2.1 model: A comparative study at three European universities. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(3), 69-88. <https://doi.org/10.14742/ajet.5583>
- Nieborg, D., & Poell, T. (2018). The platformization of cultural production: Theorizing the contingent cultural commodity. *New Media & Society*, 20(11), 4275-4292. <https://doi.org/10.1177/1461444818769694>
- Oh, Y. and Choeh, J. (2021). Social media engagements of music videos on YouTube's official artist channels. *Convergence the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 28(3), 804-821. <https://doi.org/10.1177/13548565211054906>
- Qiu, L., I, A., Lee, T., & Kim, J. (2021). How sustainable social media advertising affect visitors' decision to attend a festival event?. *Sustainability*, 13(17), 9710. <https://doi.org/10.3390/su13179710>
- Pawelz, J., & Elvers, P. (2018). The digital hood of urban violence: exploring functionalities of social media and music among gangs. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 34(4), 442-459. <https://doi.org/10.1177/1043986218787735>
- Pour, M., Hosseinzadeh, M., & Mahdiraji, H. (2021). Exploring and evaluating success factors of social media marketing strategy: A multi-dimensional-multi-criteria framework. *Foresight*, 23(6), 655-678. <https://doi.org/10.1108/fs-01-2021-0005>
- Rojo, J., Flores, G., Bunagan, K., Cruz, P., & Dionisio, J. (2022). Influence of digital media advertisements of KPOP industry on selected young adults in Manila, Philippines. *International Journal of Social Science Research and Review*, 5(10), 29-45. <https://doi.org/10.47814/ijssrr.v5i10.567>

- Samuel, G. and Buchanan, E. (2020). Guest editorial: Ethical issues in social media research. *Journal Of Empirical Research On Human Research Ethics*, 15(1-2), 3-11. <https://doi.org/10.1177/1556264619901215>
- Slater, M., & Henry, K. (2013). Prospective influence of music-related media exposure on adolescent substance-use initiation: A peer group mediation model. *Journal of Health Communication*, 18(3), 291-305. <https://doi.org/10.1080/10810730.2012.727959>
- Tepper, S., & Hargittai, E. (2009). Pathways to music exploration in a digital age. *Poetics*, 37(3), 227-249. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2009.03.003>
- Valverde, R. (2022). Online musicking for humanity: The role of imagined listening and the moral economies of music sharing on social media. *Popular Music*, 41(2), 194-215. <https://doi.org/10.1017/s0261143022000034>
- Vizcaíno-Verdú, A., Moreno, P., & Tirocchi, S. (2023). Online prosumer convergence: Listening, creating and sharing music on YouTube and TikTok. *Communication & Society*, 36(1), 151-166. <https://doi.org/10.15581/003.36.1.151-166>
- Wang, X., Guo, W., & Tong, W. (2022). Digital music feature recognition based on wireless sensing technology. *Journal of Sensors*, 2022, 1-9. <https://doi.org/10.1155/2022/8175834>
- Xu, L., Zheng, Y., Xu, D., & Xu, L. (2021). Predicting the preference for sad music: The role of gender, personality and audio features. *IEEE Access*, 9, 92952-92963. <https://doi.org/10.1109/access.2021.3090940>
- Young, S. (2008). Lullaby light shows: everyday musical experience among under-two-year-olds. *International Journal of Music Education*, 26(1), 33-46. <https://doi.org/10.1177/0255761407085648>
- Zhou, Y. (2020). Research on music education model by using computer music technology in colleges. *Journal of Physics Conference Series*, 1624(2), 022053. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1624/2/022053>

Çalışanların İşyerinde Zorbalığa Maruz Kalmaları Üzerine Bir Araştırma

A Study on Employees Exposure to Workplace Bullying

ÖZET

İşyerinde zorbalığın bedeli çok büyüktür, ancak bir buzdağına benzer şekilde, kapsamı, ölçeği ve sonuçları hafife alınma eğilimindedir. Literatürde işyerinde zorbalığın yaygınlığını değerlendirmenin çeşitli yolları önerilmiştir. Araştırmanın amacı, özel güvenlik sektöründe çalışanların işyeri zorbalığına karşı algılarını incelemektir. Bu araştırmanın anket soruları Aydın ve Özel (2009) tarafından Türkçe'ye kazandırılmak amacıyla çalışılan "İşyeri Zorbalığı Ölçeği" kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırma Türkiye'de faaliyet gösteren Özel Güvenlik Sektörü çalışanlarından oluşan 663 kişiye uygulanmıştır. Verilerin analizi SPSS programı ile yapılmıştır. İşyerinde zorbalık ile sonraki kaygı ve depresyon arasında ampirik araştırmalarla gösterilen güçlü bir ilişki, zorbalığın ruh sağlığı sorunları için önemli bir faktör olduğunu düşündürmektedir. Araştırmanın sonucu işyerinde zorbalığa daha fazla maruz kaldığını algılayan çalışanların daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca, zararlı ve olumsuz işyeri davranışlarının meydana gelmesi de dahil olmak üzere, katılımcılar tarafından zorbalık davranışının sıklıkla tanımlanan bir davranış olduğu da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, İşyeri zorbalığı, İşyeri zorbalığı ölçeği, Özel güvenlik.

ABSTRACT

Workplace bullying costs enormous, but its scope, scale, and consequences tend to be underestimated like an iceberg. Various ways of assessing the prevalence of workplace bullying have been proposed in the literature. The aim of the research is to examine the perceptions of employees in the private security sector against workplace bullying. The survey questions of this research were prepared by using the "Workplace Bullying Scale", which was studied by Aydın and Özel (2009) in order to translate them into Turkish. The research has been applied to 663 people, consisting of Private Security Sector employees operating in Turkey. Data analysis was done with SPSS program. A strong empirical relationship between workplace bullying and subsequent anxiety and depression suggests that bullying is an important factor for mental health problems. The results of the study show that employees who perceive that they are more exposed to workplace bullying experience higher levels of psychological distress. It is also seen that bullying behavior is frequently described by participants, including the occurrence of harmful and negative workplace behaviors

Keywords: Bullying, Workplace bullying, Workplace bullying scale, Private security.

GİRİŞ

Dünya çapında kuruluşların karşı karşıya olduğu önemli bir sorun, çalışanlar arasında zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasıdır. 1990'lardan önce, işyeri tacizi üzerine yapılan araştırmalar öncelikle ciddi ırk ayrımcılığı ve cinsel taciz konularına odaklandığı bilinmektedir (Leymann, 1990). Irk, cinsiyet veya yasal olarak korunan diğer özelliklerden kaynaklanmayan taciz edici işyeri davranışları yeterince araştırılmadı.

İşyerinde zorbalık, günümüzde toplumda ciddi bir sorun olarak giderek daha fazla tanınmaktadır; aynı zamanda doğru bir şekilde tanımlanması ve değerlendirilmesi zor olabilen bir problemdir. Rekabetin yoğun bir şekilde arttığı günümüzde avantaj sağlamak için işletmeler insan odaklı yönetim politikaları uygulamaktadırlar. Çalışanların işyerinde çalışma koşullarını iyileştirerek işyeri mutluluğunu ve motivasyonlarının artmasını sağlamaktadırlar. Ancak çalışanlar işyerinde bazı olumsuz davranışlarla karşılaşmaktadırlar. Bu olumsuz davranışlardan birisi de iş yeri zorbalığıdır. Günümüzde örgütlerde zorbalık ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimciler, çeşitli bağlamlardaki doğasını ve görülme sıklığını yakalamak için bir dizi araştırma yöntemi geliştirip uygulayarak işyerinde zorbalık olgusunun üstesinden gelmede önemli bir rol oynayabilir.

Zorbalık işyeri bağlamında ciddi bir sorun olarak tanımlanmıştır. Zorbalıkla etkili bir şekilde başa çıkmak, bireyler ve kuruluşlar için bir endişe kaynağıdır. Bulgular, zorbalık karşıtı politikalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Yönetim, zorbalığın önlenmesi ve zorbalıkla etkili bir şekilde nasıl başa çıkılacağı

Asiye Yüksel¹
Seher Uçkun²
Gazi Uçkun³

How to Cite This Article

Yüksel, A., Uçkun, S. & Uçkun, G. (2023).

"Çalışanların İşyerinde Zorbalığa Maruz Kalmaları Üzerine Bir Araştırma", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4804-4812. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.70098>

Arrival: 17 May 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğr.Gör.Dr., Kocaeli Üniversitesi., Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik, Kocaeli, Türkiye

² Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Ulaştırma Yüksekokulu, Kocaeli, Türkiye

³ Prof.Dr., Kocaeli Üniversitesi., Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik, Kocaeli, Türkiye

konusunda eğitilmelidir. Mağdurlar zorbalığın psikosomatik etkilerinden sorumlu tutulmamalıdır, zorbalığın oluşmasını önleme sorumluluğu yöneticilere ve işverenlere aittir.

İşyerinde zorbalık, önemli bir iş stresi faktörü olarak kabul edilebilir ve önceki çalışmalar, zorbalık ile ruhsal bozukluklar, özellikle de depresyon arasında önemli ilişkiler olduğunu bildirmiştir (Kivimaki, vd., 2003). Giderek artan sayıda araştırma, işyerinde zorbalığın hem hedef alınan çalışanlar hem de örgüt üzerinde olumsuz, bazen yıkıcı sonuçları olduğunu belgelemiştir (Leymann, 1990). Bu konulara ilişkin önemli ilerlemelere rağmen, işyeri zorbalığı araştırmacılarının ve uygulamacılarının uğraştığı en zorlu konulardan biridir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı bu karmaşık işyeri davranışının inceliklerini yakalamak için özel güvenlik sektöründeki durumunu ortaya koymaktır.

Bazı kuruluşlar artık işyeri kültürünü değiştirme ihtiyacının farkına varmakta ve çalışanlarına zorbalığa karşı koruma sağlamak için net şirket politikaları geliştirmektedirler. Araştırmanın önemi işyerine maruz kaldığı düşünülen ve problemleri hizmet sektörlerinden biri olduğu düşünülen özel güvenlik sektörünün seçilmesindedir. Ayrıca katılımcı sayısında yüksek katılımcı sayısına ulaşılmış olması da araştırmayı güçlendirmektedir. Bilgimiz dahilinde Bu kadar geniş katılımlı özel güvenlik sektöründe konunun daha önce araştırılmamış olması, çalışmayı literatür açısından da değerli kılmaktadır. Bu makalede, ilk bölümde konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve sunulmuş, ikinci bölümde işyerinde zorbalığı değerlendirmeye yönelik bir dizi veri toplanmış ve bulgular ortaya konulmuştur. Son bölümde ise bu alanda gelecekteki araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İş Yeri Zorbalığı

İşyerinde zorbalık hemen hemen her türlü işte ve çalışma ortamında karşımıza çıkmaktadır. İşyerinde zorbalığı inceleyen ilk çalışmalar 1990'larda İskandinav ülkelerinde başlamıştır. O zamandan beri bu konu araştırmacılar arasında daha fazla kamuoyuna duyurulmuş ve farkındalık yaratılmıştır (Farman vd., 2006). Birçok ülkede sendikalar, meslek örgütleri ve insan kaynakları (İK) departmanları çalışanların dürüstlüğü ve güvenini zedelemek ve verimliliği azaltmak gözdağı verme, toplum içinde küçük düşürme, rahatsız edici lakap takma, sosyal dışlama ve istenmeyen fiziksel temas gibi davranışların son on yılda daha fazla farkına varmışlardır (Cowie, 2002).

İşyeri zorbalığının tüm tanımlarında ortak olan bir özellik, sözlü veya sözlü olmayan olumsuz davranış deneyimidir (Ayoko vd., 2003). Bu olgu yaygın olarak işyerinde zorbalık olarak belirtilmekle beraber benzer başka çağrışım yapan kavramlarla da ifade edilmektedir. Örneğin, psikolojik şiddet, saldırganlık, yıldırma, duygusal istismar, psikolojik taciz, bezdirme gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir (Kuşcu, 2011; Darko, 2019). Çalışanlara işyerlerinde yaşadıkları davranış türlerini belirtmeleri istendiğinde, daha açık zorbalık biçimlerine maruz kaldıklarından çok daha sık olarak üstü kapalı ve daha az belirgin zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Baron & Neuman, 1998).

Literatürde işyerinde zorbalığın çeşitli tanımları yapılmıştır. Einarsen vd. (2003) işyerinde zorbalığı, mağdurun işini olumsuz etkileyen davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu davranışlar kurbanı taciz etmeyi, gücendirmeyi veya sosyal olarak dışlamayı içerir. Bu tür davranışların zorbalık olarak sınıflandırılabilmesi için sürekli olarak (örneğin günlük veya haftalık) ve uzun bir süre boyunca (örneğin altı ay) gerçekleşmesi gerekir. İşyeri zorbalığına maruz kalan bireyin işindeki performansını olumsuz etkilemekte veya çalışma ortamında iş akışını bozacak sonuçlara neden olmaktadır (Biçer, 2022). İş yerinde zorbalık, saldırgan, göz korkutucu kötü niyetli, aşağılayıcı davranış gücü veya otoritenin kötüye kullanılması sonucu bir kişiyi zayıflatmaya çalışan veya onları suçlayabilecek bir grup çalışanı strese sokmaktır (Khalib & Ngan, 2006).

Bir kişiyi işyerinde üzen veya değersiz hissettiren her davranış işyerinde zorbalık değildir. Eğer bu davranışlar tekrarlanır, mantıksız ve sağlık ve güvenlik açısından risk oluşturursa o zaman işyeri zorbalığı olarak değerlendirilir. İşyerinde zorbalık, sözlü veya fiziksel kötüye kullanım, e-posta, metin mesajları, internet sohbet odaları, anlık mesajlaşma veya diğer sosyal medya aracılığıyla medya kanalları olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Bazı durumlarda işyerinde zorbalık işyeri dışında da devam edebilir. İşyerinde yetişkinlere yönelik zorbalık, şaşırtıcı derecede yaygın ve son derece yıkıcıdır (Lutgen-Sandvik & Sypher, 2009).

Lutgen-Sandvik & Sypher'e (2009) göre işyerinde zorbalık, tek bir işçiye veya bir grup işçiye ve daha fazla işçiye yönelik olabilir. Bunlar;

- ✓ işçiler arasında
- ✓ amirlerden veya yöneticilerden işçilere doğru

✓ işçilerden amirlere veya yöneticilere doğru olabilir.

İşyerinde zorbalık, işyerindeki diğer kişilere de yöneltilebilir veya bunlar tarafından da olabilir, Bunlar; müşteriler, hastalar, öğrenciler, müşteriler ve halk gibi.

İşyerinde zorbalık, onu yaşayan kişiye ve buna tanık olanlara zarar verebilir, bireysel özelliklerin yanı sıra duruma bağlı olarak etkileri değişse de aşağıdakilerden birini veya birkaçını içerebilir. Bunlar;

- ✓ sıkıntı, endişe, panik atak veya uyku bozukluğu
- ✓ fiziksel hastalık, örneğin kas gerginliği, baş ağrısı, yorgunluk ve sindirim sorunları
- ✓ azaltılmış iş performansı, konsantrasyon ve karar verme yeteneği
- ✓ benlik saygısı ve kendine güven kaybı
- ✓ izolasyon duyguları
- ✓ meslektaşlar, aile ve arkadaşlarla bozulan ilişkiler
- ✓ depresyon ve
- ✓ intihar düşünceleri
- ✓ İşyerinde zorbalıkla ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalar verilmiştir.

Rayner & Hoel (1997) işyerinde zorbalık konusunda geniş bir literatür taraması yaparak bu konudaki araştırmacılara geniş bir perspektif sunmuştur. Turan (2021) da işyerinde siber zorbalığın çalışanlar ve kurumlar üzerindeki etkisini teorik olarak incelemiştir. Ayrıca Leymann (1992) zorbalığın etkilerini, iş ve yaşam durumları üzerindeki etkisi ve sağlık üzerindeki etkisini mağdurların iletişim becerilerini, sosyal temaslarını, başkalarına saygı duyma yeteneklerini birleştirerek sınıflandırmıştır. Yazar makalesinde çalışma ortamında olmayan insanların da zorbalığın içinde yer alacağını vurgulamaktadır.

Bir başka çalışmada Liefoghe & Davey (2001) büyük bir telekomünikasyon şirketinin telefon görüşmesindeki bir vaka çalışmasından elde edilen verileri kullanmışlardır. Çalışanlar, iş deneyimlerini tanımlamak için zorbalık terimini kullanarak giderek zorlaşan çalışma durumlarında memnuniyetsizliklerini vurgulamışlardır. Benzer bir çalışmada da Chipps vd., (2013) iki akademik tıp merkezinde personel arasında işyerinde zorbalığın görülme sıklığını araştırmışlardır. Araştırmaya katılanların yüzde elli dokuzu haftalık olarak iş arkadaşlarının zorbalığına tanık olduğunu ve %34'ü haftada en az iki zorbalık eylemi ile karşılaştığını ve birinin görüşünün göz ardı edilmesinin en yaygın zorbalık eylemi olduğunu ifade etmişlerdir.

İşyeri zorbalığının örgütsel açıdan da etkileri vardır. Kuşcu (2011) iş yeri zorbalığı ve örgüt kültürü ilişkisini incelemiştir. Araştırmada örgüt kültürü ile zorba davranışlar arasında anlamlı; ama, zayıf bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Işık (2015) işyeri zorbalığı kavramına yönelik insan kaynakları uzmanlarının bakış açılarını ortaya koyan nitel araştırma yapmıştır. İnsan kaynakları uzmanları işyeri zorbalığını, söylenti çıkarmak, kişiyi değersiz hissettirmek gibi davranışlar yoluyla mağduru işini yapamaz hale getirmeyi ve kendiliğinden çalıştığı kurumu, bölümü ya da işi bırakmasını hedefleyen davranışlar olarak görmektedirler. İşyeri zorbalığında yoğun olarak yöneticiden asta yönelik olarak gerçekleşmekte ayrıca akranlar arasında ya da asttan üste yönelik olduğu görülmüştür. Farklı bir çalışmada Öztürk & Orak (2022) dijital zorbalığın örgütsel dışlanmayla ilişkisinde, uzaktan çalışma sıklıklarında işe yönelik dijital zorbalığa maruz kalmanın örgütten dışlanışa yol açtığı sonucuna ulaşmışlardır.

Farklı sektörlerde de işyeri zorbalığının etkileri akademisyenlerce araştırılmıştır. Serçeoğlu vd., (2016) konaklama işletmeleri çalışanlarının işyeri zorbalığına maruz kalmalarının işten ayrılma niyeti üzerine bir etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda iş görenlerin şiddet tehdidi, kişisel alana saldırı, bağırılma gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarında işi bırakabileceklerini tespit edilmiştir. Aynı şekilde Kaya vd., (2019) çalışmalarında, sağlık kurumlarında çalışan güvenliğinin psiko-sosyal açıdan iş yeri zorbalığı ve örgütsel sinizm kavramları arasındaki ilişkiyi incelemişler ve iş yeri zorbalığı düzeyinin örgütsel sinizm üzerinde anlamlı bir etkisi sonucuna ulaşmışlardır. İşyeri zorbalığına maruz kalan 34 hastanın verilerinde sürecin ruh sağlığı üzerinde tahribat ve bozulmalar yarattığı görülmüştür (Deniz, 2019).

İşyerinde zorbalığa maruz kalan kişilerin bununla başa çıkmak için hem iş hem de bireysel olarak uygulanabilecek stratejileri oluşur. Brande vd., (2017) göre iş stresleri ile işyerinde zorbalığa maruz kalma arasında ilişki vardır ve iş stresleri ile duygu odaklı başa çıkma stratejisi ilişki olup, problem odaklı başa çıkma stratejileri ile ilişki değildir. Bir başka çalışmada Erenler Tekmen vd., (2020) çatışmaların iş yeri zorbalığı üzerinde sadece ilişki kaynaklı çatışmanın iş yeri zorbalığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ayrıca işyeri zorbalığının çalışanların yaşam doyumu üzerindeki etkisinde umut ve problem çözme becerisinin de rolü önemlidir (Tortumlu & Uzun, 2022).

İşyeri zorbalığının demografik olarak farklı etkileri de görülmektedir. Örneğin Darko vd., (2019) Gana'daki kamu kurumlarında işyerinde zorbalıkla ilişkili cinsiyet farklılıkları ve psikolojik sıkıntıları incelemiş olup, genç personelin daha yüksek düzeyde işyeri zorbalığı mağduriyeti yaşadığı ve kıdemli personelden daha yüksek psikolojik sıkıntı yaşadığı sonucuna varmışlardır. Yazarlara göre işyerindeki zorbalıkta mağduriyet sıklığında cinsiyet farkının olmadığı tespit edilmiştir. Benzer çalışmada Bahadır vd., (2020) işyeri zorbalığını, benlik saygısı ve iş tatmini arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyet bağlamında etkilerini incelemişler ve araştırmanın sonucunda kendini daha kadınsı hisseden kadınların iş yerinde daha az zorbalığa maruz kaldıkları, iş tatminlerinin ve benlik saygılarının ise daha yüksek olduğu görülmüştür.

İşyerinde zorbalık davranışlarının farklı türleri vardır. Bu kavramı gruplandırmak daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur (Rayner & Höel, 1997);

- ✓ mesleki statüye yönelik tehdit (örneğin, görüşün küçümsenmesi, toplum içinde mesleki aşağılama ve çaba göstermemekle ilgili suçlama);
- ✓ kişisel statüye yönelik tehdit (örneğin, lakap takma, hakaret, korkutma ve yaşa göre değersizleştirme);
- ✓ izolasyon (örneğin, fırsatlara erişimin engellenmesi, fiziksel veya sosyal izolasyon ve bilgilerin saklanması);
- ✓ fazla çalışma (örneğin, aşırı baskı, imkansız son tarihler ve gereksiz aksamalar)
- ✓ istikrarsızlaştırma (örneğin, zamanı geldiğinde kredi vermeme, anlamsız görevler, sorumluluğun ortadan kaldırılması, hataların tekrar tekrar hatırlatılması ve başarısızlığa hazırlık).

BULGU ve TARTIŞMALAR

Araştırmada Aydın ve Öcel (2009) tarafından Türkçeye uyarlanan “İşyeri Zorbalığı Ölçeği” kullanılmış ve ölçek kapsamında 5 li Likert tipi sorularla anket uygulanmıştır.

Araştırmanın evreni Türkiye’de faaliyette bulunan özel güvenlik ve koruma sektörünün çalışanlarından oluşmaktadır. Evrenin tamamına ulaşılmasının hem maliyet hem de zaman açısından sıkıntı yaratacağı göz önünde bulundurularak kolayda örnekleme yoluna gidilmiştir (Özmen, 2009). Çalışma Özel Güvenlik Sektörü çalışanlarından oluşan 663 kişiye uygulanmıştır. Örnekleme yer alan katılımcılara ulaşmak için sektörün federasyon yetkilileri ile ilişkiye geçilmiştir. Geniş ve farklı alanlardaki sektörlerde özel güvenlik işini yapan görevliler katılımcı olarak zengin bir örneklem oluşturmuştur bu bağlamda katılımcı sayısı yeterlidir.

Anketin hedef kitlesini oluşturan bu grup, sektörün çok geniş yelpazeye sahip olması dolayısıyla seçilmiştir. Araştırmanın verileri, iki bölüm olarak yapılandırılmış anket yardımıyla toplanmıştır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özellikleri ikinci bölümde ise anket soruları yer almıştır. Anket yanıt oranı % 100 gerçekleşmiştir (toplam 663 yanıtlayan). Bu durum bize anketin sorularının ve tasarımının net olduğunu göstermektedir. Elektronik olarak sunulan ankette katılımcılardan gönüllülük esaslı olarak bilgilendirilmiş onam formu etik beyanı kabul etmesi istenmiş, katılım %100 oranında gerçekleşmiştir.

Anket formunun ilk bölümünde demografik bilgileri ardından, çalışanların davranışlarını ölçümlemek amacı ile 5’li Likert ölçeğinden faydalanılmıştır. Bu ifadeler ise 1: Kesinlikle katılmıyorum..... 5: Tamamen katılmıyorum şeklinde derecelendirilmiştir.

Verilerin analizi konusunda; tanımlayıcı istatistikler yapılmıştır. Çalışmada farklılığının test edilmesi için değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacı ile korelasyon analizleri SPSS paket programı ile yapılmıştır. Sonuçlar iki bölümde sunulmaktadır. İlk bölüm, bu çalışmada ölçülen demografik değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerini içerir. İkinci bölümde, temel değişkenleri ölçen ölçeklerin her biri için gerçekleştirilen aktör analizleri ve iç güvenilirlik analizlerinin sonuçları yer almaktadır.

Araştırma Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'nun 14.02.2023 tarih ve 2023/01 no lu toplantısında alınan 7 sıra sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır ve aydınlatılmış gönüllü onam formu ile kolayda örneklem yöntemiyle veriler toplanmıştır.

Bulgular

Tablo 1’de ankete ait demografik veriler görülmektedir. Demografik veriler incelendiğinde 26-35 yaş aralığında %45,24, %8,59 oranında kadın ve %91,4 erkek ile, %48,26 oranında önlisans mezunu çalışan olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Örneklem Özellikleri

Yaş	Sayı	Yüzde
18-25 yaş aralığı	64	9,65
26-35 yaş aralığı	300	45,24
36-45 yaş aralığı	248	37,4
46-55 yaş aralığı	46	6,93
56-65 yaş aralığı	5	0,75
Cinsiyet		
Kadın	57	8,59
Erkek	606	91,04
Eğitim		
Diğer	218	32,88
Ön Lisans	320	48,26
Lisans	122	18,04
Lisansüstü	3	0,45

Geçerlik ve Güvenirlik Testleri

Tablo 2: KMO and Bartlett's Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy	,976
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square
	13220,954
	df
	231
	Sig.
	,000

İşyeri Zorbalığı Ölçeği'nin faktör yapısı incelenmek üzere ölçeklerin geçerliklerinin analizi için ilk olarak değişkenlerin ölçümünde kullanılan toplam 27 soruya temel bileşenler analizi ve varimaks rotasyonu yoluyla keşifsel faktör analizi yapılmıştır (KFA). Varimaks eksen döndürmesi tekniği kullanılarak yapılan analizlerde verilerin faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Bu amaçla, öncelikle KMO ve Bartlett testi yapılmış ve KMO örneklem uygunluğu test sonucu .98 olarak bulunmuş, Bartlett normal dağılım test sonucu da anlamlı çıkmıştır (13220, 954, $p < .001$). KMO katsayısının .60'dan büyük olması ve Bartlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizine uygun olduğunu ve normal dağılım gösterdiklerini ifade etmektedir (Hair, 2006).

Ölçeğin güvenirliliğinin hesaplanması için Cronbach Alpha katsayısına bakılmış değer 0,97 olarak görülmüştür. Bu katsayı ölçeğin yeterli sayılacak kadar güvenilir olduğunu göstermektedir. Güvenirlik analizinin doğrulanmasının ardından yapı geçerliliğini test etmek amacı ile faktör analizleri yapılmıştır.

Faktör analizi seçilmeden yapılan analiz sonucunda toplam varyansın yaklaşık %68' ini açıklayan 2 adet faktör ortaya çıkmıştır. Problemlili olan sorular çapraz yükleme ve düşük faktör yükü gibi sebeplerle ölçüm modelinden çıkarıldığında ve KFA 12 soru ile yenilenecektir. Orijinal ölçeğin faktör sayısına sadık kalınarak faktör boyutu 1 olarak seçildiğinde ise Tablo 3'te yer alan bilgilere erişilmiştir.

Analiz sonucunda toplama varyansın yaklaşık %60'ını karşılayan faktör yüklü yeni yapının da literatüre göre uygun olacağı kanaati oluşmuştur. Ölçek maddeleri ve faktör yükleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde soruların ait oldukları faktörlerin ,500'ten yüksek faktör yükleri ile yüklenmesi ölçeklerin yapısal kavram geçerliliğine işaret etmektedir (Nunnally, 1978). Bu çalışmada ise maddenin ölçekte yer alabilmesi için madde toplam korelasyonu ve madde faktör yük değerinin 0.40 olması ilke olarak belirlenmiştir.

Tablo 3: Faktör Analizi Sonuçları

Değişkenler, Ölçüm Maddeleri, Cronbach Alpha Değerleri	Faktör Yüğü
Cronbach Alpha=97	
İşinizle ilgili olarak aşağılanmanız ya da sizinle alay edilmesi	0,875
Yaptığınız işlerin ve çabanızın ısrarla eleştirilmesi	0,870
Yakınlaşmaya çalıştığınızda görmezden gelinmeniz ya da düşmanca tavırlarla karşılaşmanız	0,860
Hakkınızda aşağılayıcı ve çirkin sözler söylenmesi	0,841
Tehdit edici davranışlar yoluyla korkutulmanız	0,830
Hakkınızda doğru olmayan iddiaların ortaya atılması	0,828
Aşırı düzeyde alaya maruz kalmanız	0,823
Diğer insanların işinizi bırakmanız (istifa etmeniz) gerektiğine dair imalarda bulunmaları	0,817
Diğer insanların sizi yok saymaları veya dışlamaları	0,816
Bağırılma ya da sizin kabahatiniz olmayan konularda öfkenin hedefi olmanız	0,810
Hakkınızda dedikodu yapılması	0,807
Yaptığınız önemli işlerin elinizden alınarak size önemsiz sıkıcı işlerin verilmesi	0,805
Yaptığınız hataların tekrar tekrar hatırlatılması	0,798
Mantıksız, anlamsız, imkansız işlerin imkansız bitirme tarihleriyle sizden istenmesi	0,731
Üstesinden gelebileceğinizden fazla iş yüklenmesi	0,725
Yeteneğinizin çok altında kalan işler verilmesi	0,684
Performansınızı arttıracak bir bilginin sizden saklanması	0,682
Fikir ve görüşlerinizin dikkate alınmaması	0,604

Analiz sonucunda literatür şartı sağlamayan ifadeler ölçekten çıkarılmıştır. Bu analiz sonucunda 4 madde ölçekten çıkarılmıştır. Çıkarılan maddeler şunlardır;

“Yaptığınız işin gereğinden fazla kontrol edilmesi”, “Hakkettiğiniz bir şeyi istememeniz veya talep etmemeniz için size baskı yapılması”, “Eşek şakalarına maruz kalmanız”, “Saldırıya uğrama ya da şiddete maruz kalma endişesi yaşama”.

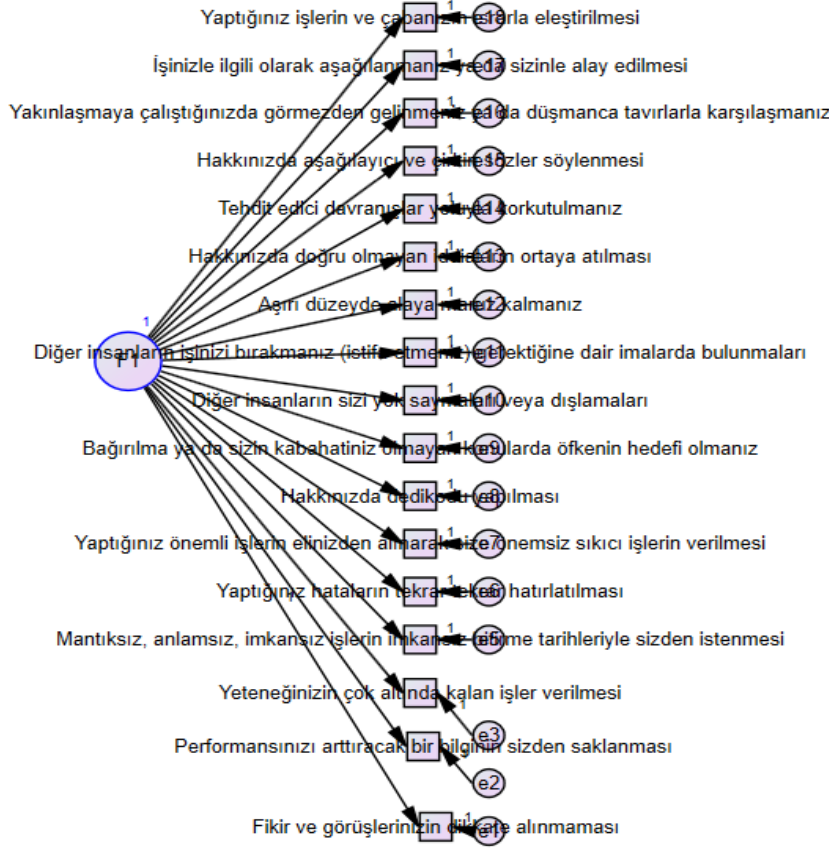
Çalışanlara kendilerine zorbalık uygulandığı ile ilgili sorular sorduğumuzda “İşinizle ilgili olarak aşağılanmanız ya da sizinle alay edilmesi” en yüksek faktör yüküne sahip bir ifade olarak gözükmektedir.

Analiz sürecinin ikinci aşamasında orijinal “İşyeri Zorbalığı Ölçeği”nin 22 soru ve 1 faktörlük yapısının KFA sonrasında 18 madde ve 1 faktörlü testi için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulaması yapılmıştır (Şekil 1). Bu ve daha sonraki aşamalarda DFA için AMOS paket programında en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) hesaplama tekniği kullanılmıştır.

Orijinal ölçeğe uygulanan DFA sonucunda ulaşılan ki-kare istatistiği [3,27 p>0.01] ve uyum iyiliği göstergeleri [GFI= 0,92 NFI= 0,91, CFI= 0,92, RMSEA=0.07] verinin orijinal ölçek ile yeterli uyumu sağladığını göstermiştir (Tablo 4).

Tablo 4: İşyeri zorbalığı ölçeğine ait uyum iyiliği indeksleri

İndeks	Sonuç	Yorum
X ² /sd	4,333	3-5 aralığında kabul edilebilir değer olan 5’in üstünde kabul edilebilir 5-8 aralığındadır
IFI	,922	Normal değer olan 0.95’in altında, ancak kabul edilebilir değer olan 0.90’ın üzerindedir.
NFI	,912	Normal değer olan 0.95’in altında, ancak kabul edilebilir değer olan 0.90’ın üzerindedir.
CFI	,922	Normal değer olan 0.95’in altında, ancak kabul edilebilir değer olan 0.90’ın üzerindedir
RMSEA	0,07	Normal değer olan 0.05’in üzerinde, ancak kabul edilebilir değer olan 0.08’in altındadır.

Şekil 1: DFA Şeması

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Aydın ve Özel'in (2009) her bir ölçümün beklenen altta yatan faktör üzerindeki tahmini yükünün anlamlı olup olmadığını belirleyecek bir ölçüm modeli (DFA) ile test edildi. Bu analiz ile, çalışma yapıları arasında geçerlilik aranmıştır. Önerilen modelin verilere uyumunu tahmin etmek için yapısal bir model gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, Amos ile maksimum olasılık tahmin prosedürü ile bir DFA çalışması yürütülmüştür. Bu aşamada 1 ifade (*üstesinden gelebileceğinizden fazla iş yüklenmesi*) DFA döngüsünde atılarak uyum değerlerini yakalaması sağlanmıştır. Mutlak uyum indeksleri, bir önsel modelin örnek verileri ne kadar iyi ürettiğini değerlendirir. Çalışmamızda, üç mutlak uyum indeksine odaklandık: 0,08'den küçük değerlerin uygun olduğu standartlaştırılmış ortalama karekök artık (SRMR) ve olmaması gereken yaklaşık karekök kökü (RMSEA) ile geçerlilik sağlanmıştır (Kline, 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, özel güvenlik sektöründe çalışanların işyeri zorbalığına maruz kalma durumları incelenmiştir. Çalışanlar üzerinde farklı olumsuz etkileri olan zorbalık kavramının bireyler tarafından nasıl algılandığı sonucu, işletmeler için de önem taşımaktadır. Araştırma sonuçları Aydın & Özel'in (2009) ölçek çalışmasının özel güvenlik sektörü çalışanlarından oluşan bir örnekleme test edilerek güvenilirlik ve geçerliliğine yeni bir yorum getirmiştir.

İşyeri zorbalığının hem örgütsel hem de bireysel düzeylerde etkisi vardır. Araştırmanın sonuçları literatürle doğru orantılıdır. Literatür göz önüne alındığında, zorbalığın sadece bir dizi saldırgan etkileşimden veya zorba ile kurban arasındaki incitici ikili ilişkiden daha fazlası olduğu iddia edilebilir. Zorbalıkla etkili bir şekilde başa çıkmak, yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda kuruluşlar için de büyük bir endişe kaynağıdır çünkü pek çok kurban, zorbalığa uğramaktan kaçınmak için örgütlerini terk eder (Quine, 1999). Anket sonuçları bu bulguları destekler niteliktedir; işyerinde zorbalığa daha fazla maruz kaldığını algılayan çalışanların daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Bu bulgular, işyerinde zorbalık yaşayan bireylerin ciddi psikolojik sonuçlarla karşı karşıya kaldığını gösteren önceki ampirik bulgularla tutarlıdır (Nielsen & Einarsen, 2012).

Ayrıca araştırmacılar, işyeri zorbalığına yönelik örgütsel vatandaşlık davranışları ve işyerine özgü davranışları araştırmalıdır. Neyin zorba davranış olarak kabul edilebileceğini incelemek de uygun olabilir. Kısacası,

araştırmadan elde edilen bulgular, işyerinde zorba davranışın çeşitli kavramsallaştırmaları üzerine daha fazla araştırmayı teşvik etmektedir. Zorbalık mağdurları ve kuruluşlar için bu davranışların ciddi sonuçları vardır. Önceki araştırmalarda (Djurkovic vd., 2004) zorbalığın psikosomatik etkilerinin kurbanları örgütlerinden ayrılmayı düşünmeye sevk ettiğini göstermiştir. Bu personel devir oranı, bireyler ve kuruluşlar için maliyetlidir, bu nedenle yönetimin işyeri zorbalığının bu sonucuna dikkat etmesi gerekir. Ayrıca işyerinde bir kişi tarafından kasıtlı ve sistematik psikolojik zararın kurbanı olmak, gerçek veya algılanan, korku, endişe, çaresizlik, depresyon ve şok gibi ciddi duygusal tepkiler üretiyor olabilir; araştırmanın önemi sonuçlarla da doğrulanmıştır. Özel güvenlik sektörünün personel devir oranının sektörler içinde en yüksek orana sahip olmasının kaynağında bu araştırmanın sonuçları da aranabilir.

SINIRLAR VE GELECEK ARAŞTIRMALAR

İşyerinde zorbalıkla ilgili bir ölçeğin yönetiminde hassas bir konu söz konusu olduğu için zorlu bir süreç yönetilmiş olabilir. Anketler gönüllülük esasına göre yapılmış olmasına rağmen işyeri zorbalığından ciddi şekilde etkilenen kişiler, yanıtlarının güvenli olmadığını hissederek yanıt vermek istemeyebilir.

İşyerinde zorbalığın sistemik doğasının daha fazla incelenmesi gerekir. Gelecekteki araştırmalar, daha derinlemesine incelenmesi yoksulluk, eğitimsizlik, ırk, cinsiyet gibi çok farklı değişkenlerle ilişkisinin olup olmadığını incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, O., & Öcel, H. (2009). İşyeri zorbalığı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 94-103.
- Ayoko, O. B., Callan, V. J., & Härtel, C. E. (2003). Workplace conflict, bullying, and counterproductive behaviors. *The International Journal of Organizational Analysis*, 11(4), 283-301.
- Bahadır, E., Akkuzu, H., Ladikli, N., & Türkkkan, Z. (2020). İş tatmininin yordanmasında iş yeri zorbalığı ve benlik saygısının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(64), 2724-2731. <http://doi.org/10.26449/sss.2262>
- Baron, R. A., & Neuman, J. H. (1998). Workplace aggression--the iceberg beneath the tip of workplace violence: Evidence on its forms, frequency, and targets. *Public Administration Quarterly*, 446-464.
- Biçer, C. (2022). The connection between the bystander effect and workplace bullying in organizations and the ways to overcome its major negative outcomes. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(1), 204-217. <http://doi.org/10.14230/johut1201>
- Brandt, W.V. Baillien, E., Elst, T.V., Witte, H.D., Broeck A.V., & Godderis, L. (2017). Exposure to Workplace Bullying: The Role of Coping Strategies in Dealing with Work Stressors. *BioMed Research International*, 1-12. <https://doi.org/10.1155/2017/1019529>
- Chipps, E., Stelmaschuk, S., Albert, N.M., Bernhard, L., & Holloman, C.(2013) Workplace bullying in the or: results of a descriptive study. *AORN Journal*, 98(5), 479-493. <https://doi.org/10.1016/j.aorn.2013.08.015>
- Cowie H., Naylor P., Rivers I., Smith P.K., & Pereira B. (2002) Aggression, and violent behavior. *Measuring Workplace Bullying*, 7(1), 33-51. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(00\)00034-3](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(00)00034-3)
- Darko, G., Björkqvist, K., & Österman K. (2019) workplace bullying and psychological distress in public institutions in ghana. *European Journal of Social Science Education and Research*, 6(1), 62-74. <https://doi.org/10.26417/ejser.v6i1.p62-74>
- Deniz D. (2019). Mobbing (İşyerinde Zorbalık) mağdurlarının sosyodemografik özellikleri, iş yaşamı ve ruh sağlıkları açısından incelenmesi: Olgu serisi. *Adli Tıp Bülteni*, 24(3),183-191. <https://doi.org/10.17986/blm.2019356617>
- Djurkovic, N., McCormack, D., & Casimir, G. (2004).The physical and psychological effects of workplace bullying and their relationship to intention to leave: A test of the psychosomatic and disability hypotheses. *International Journal of Organization Theory and Behavior*, 7(4), 469-97. <https://doi.org/10.1108/IJOTB-07-04-2004-B001>
- Einarsen, S. V., Hoel, H., Zapf, D., & Cooper, C. L. (Eds.). (2020). Bullying and harassment in the workplace: theory, research and practice. CRC press.

- Erenler Tekmen, E. Özkan Canbolat, E., & Sağlam, F. (2020) İşyeri zorbalığına çatışma perspektifinden bakışın doğrusal ve bulanık mantık yöntemleriyle değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10 (1), 349-370. <https://doi.org/10.1108/ckuifbd.722779>
- Moayed, F. A., Daraiseh, N., Shell, R., & Salem, S. (2006). Workplace bullying: a systematic review of risk factors and outcomes. *Theoretical Issues in Ergonomics Science*, 7(3), 311-327. <http://dx.doi.org/10.1080/14639220500090604>
- Turan, S.G. (2021). İşyerinde siber zorbalık üzerine bir inceleme. *Journal of Organizational Behavior Review (JOBReview)*, 3(1),113-120.
- Işık, İ. (2015). İnsan kaynakları yönetimi profesyonellerinin iş ortamındaki zorbalık davranışlarına dair perspektifleri: zorbalığın tanımı, nedenleri ve sonuçları. *Çalışma ve Toplum*, 4, 237-271.
- Kaya, Ş.D., Tekpınar, L., & Tekin G.(2019). iş yeri zorbalığı ve sinizm: sağlık kurumlarında çalışan güvenliği bağlamında değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 1-22.
- Khalib, A.L., & Ngan, H.U. (2006). Workplace bullying: time to understand its roots. *Malaysian Journal of Community Health*, 12,1-10.
- Kivimaki, M., Virtanen, M., Vartia, M., Elovainio, M. V. J., & Keltikangas-Javinen, L. (2003). Workplace bullying and the risk of cardiovascular disease and depression. *Occupational and Environmental Medicine*, 60, 79-83. <http://dx.doi.org/10.1136/oem.60.10.779>
- Kline, R. B. (2011). Principles and practice of structural equation modeling, 3rd Edn. New York, NY: Guilford Press.
- Kuşcu, P.Ç. (2011). İş yeri zorbalığı ve örgüt kültürü ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), 371-394.
- Leymann, H. (1990). Mobbing and psychological terror at workplaces. *Violence and Victims*, 5(2), 119-126.
- Leymann, H. F. W. (1992). Psychological reactions to violence in working life. Bank Robberies.
- Liefooghe, A.P.D., & Davey, M.K. (2001) Accounts of workplace bullying: The role of the organization. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4), 375-392. <https://doi.org/10.1080/13594320143000762>.
- Lutgen-Sandvik, P., & Sypher, B.D. (Eds.) (2009). Destructive organizational communication: processes, consequences, and constructive ways of organizing (1st ed.). Lutgen-Sandyik, P., Namie, G. & Namie, R. Workplace Bullying: Causes, Consequences and Corrections (1-26 chapter II.).
- Nielsen, M. B., & Einarsen, S. (2012). Outcomes of exposure to workplace bullying: a meta-analytic review. *Work Stress*, 26, 309–332. <https://doi.org/10.1080/02678373.2012.734709>.
- Nunnally, J.C. (1978). Psychometric theory. McGraw-Hill, New York: NY.
- Özmen, A. (2000). Uygulamalı araştırmalarda örnekleme yöntemleri. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 1257, Eskişehir.
- Öztırak, M., & Orak, B. (2022). Uzaktan çalışma süreçlerinde dijital zorbalığın örgütsel dışlanmaya etkisi üzerine bir çalışma. *BMİJ*, 10(2): 605- 630. <https://doi.org/10.15295/bmij.v10i2.2056>
- Serçeoğlu, N., Işık, Z., & Çetinkaya, M.Y. (2016). İşyeri zorbalığının işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: konaklama işletmelerinde çalışan personel üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45),1099-1109.
- Tortumlu, M., & Uzun, K. (2022), İşyeri zorbalığının çalışanların yaşam doyumu üzerindeki etkisinde umut ve problem çözme becerisinin aracı rolünün incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 220-241. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.1061508>
- Rayner, C., & Hoel, H. (1997). A Summary review of literature relating to workplace bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 7, 181-191. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1298\(199706\)7:3<181::AID-CASP416>3.0.CO;2-Y](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1298(199706)7:3<181::AID-CASP416>3.0.CO;2-Y)
- Quine, L. (1999). Workplace bullying in NHS community trust: staff questionnaire survey. *British Medical Journal*, 318(7178), 228-232. doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.318.7178.228>.

Doğal Afetler Olarak Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi: Hatay Ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi*

The Effects Of Earthquakes As Natural Disasters On Tourism Movements: Evaluation Of Tourism For Hatay And Antakya Regions

ÖZET

Turizm faaliyetlerinin gelişimine etki eden faktörler ve turistik talep ile ilgili çalışmalar turizm alanında temel araştırma konuları olmaları nedeni ile önemlidir. Turistik talebi oluşturan faktörler, turistik faaliyetlerin gelişmesini ve seyahat hareketliliğini etkilemektedir. Turizmin dinamik özelliği turistik hareketliliğin sürekli hızlanarak artışına sebep olmaktadır. Uluslararası turizmin gelişimini etkileyen sosyoekonomi, politik, doğal vb. diğer faktörler turistik talebin yönlendirilmesi bakımından da önemlidir. Turizm sektörünün gelişiminde sektörle doğrudan bağlantısı olmayan birçok dışsal faktörün etkisi bulunmaktadır. Özellikle ekonomik, sosyal, politik ve doğal faktörlerin bir bütünü bu şekillenmeyi etkilemesi yanında beklenmeyen olaylar yani ön görülemeyen riskler sektörün gelişme hızını etkilemektedir. Doğal afetler ve ön görülemeyen diğer riskler, bireyler ve toplumu derinden etkileyerek turizm hareketlerini de önemli ölçüde etkilemeleri sebebiyle turizm sektörünün gelişimi bakımından belirleyici faktörler olmaktadır. Doğal afetlerin ve ön görülemeyen risklerin oluşumunun turizm sektörünün gelişimine yönelik değerlendirmelerin literatürde yoğun olarak yapıldığı çalışmalar mevcuttur. Ancak doğal afetlerin turizm üzerindeki etkilerinin boyutunu ortaya koyan ampirik araştırmalar yeterli değildir. Bu sebeple farklı türdeki afetlerin ulusal ve uluslararası düzeydeki etkilerine yönelik çalışmalar gereklilik arz etmektedir. Çalışmada Hatay ili ve Hatay'ın en büyük ilçesi olan Antakya'nın kültür ve inanç turizmi bakımından önemli turistik destinasyon olması sebebiyle birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelime: Doğal Afetler, Deprem, Turizm Talebi, Dark Turizm

ABSTRACT

Factors effecting the development of tourism activities and studies on tourist demand are important because they are the main research subjects in the field of tourism. The factors that create touristic demand effect the development of touristic activities and travel mobility. The dynamic feature of tourism causes touristic activity to increase by constantly accelerating. Other factors such as socio-economic, political, natural, which affect the development of international tourism are also important in terms of directing touristic demand. Many external factors are not directly related to the sector in the development of the tourism sector. In addition to the fact that economic, social, political, and natural factors affect this formation as a whole, unexpected events, that is, unforeseen risks, affect the development speed of the sector. Natural disasters and other unforeseen risks are determinant factors for the development of the tourism sector, as they deeply affect individuals and society and also significantly affect tourism movements. There are studies in the literature that evaluate the development of the tourism sector in the formation of natural disasters and unforeseen risks. However, empirical studies revealing the extent of the effects of natural disasters on tourism are not sufficient. For this reason, studies on the effects of different types of disasters at the national and international levels are necessary. In the study, culture and belief tourism is important in Hatay province and Antakya, which is the largest district of Hatay. For this reason, Hatay and Antakya are discussed as touristic destinations in the study. (Times New Roman, 9 Punto, Mak. 250 Sözcük).

Keywords: Natural Disasters, Earthquake, Tourism Demand, Dark Tourism

GİRİŞ

Turist gönderen bir merkezden turist çeken bir merkeze yönelik bir akım (Yarcan, 1998: 34) olan turizm olayı, seyahate katılanların talebi ile şekillenen bir dizi turistik mal ve hizmetin ekonomiye katkı sağlaması bakımından önemlilik arz etmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile turizme olan talebin artması arasındaki doğrusal ilişki turizmin ekonomiye katkısının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Turizm ekonomik anlamda hem bir üretim hem de bir tüketimdir. Turizm amaçlı tüketimin sonucunda gelir söz konusu olmaktadır. Birçok ülke için turizm en önemli ihracat kaynağı ve dünya dış ticaretinin önemli bir kalemi olması açısından önemlidir. Aynı zamanda turizmin farklı sektörlerle doğrudan, dolaylı veya uyarılmış olarak etkileri söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte turizmin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik

Suna Mugan Ertuğral¹
Hacer Neyir Tekeli²

How to Cite This Article
Mugan Ertuğral, S. & Neyir Tekeli, H. (2023). "Doğal Afetler Olarak Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi: Hatay Ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4813-4820. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71150>

Arrival: 18 May 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi İstanbul, Türkiye

² Dr..Öğr.Uyesi., İstanbul Kültür Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Sivil Hava Ulaştırma Programı, İstanbul, Türkiye

etkileri farklılıklar arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerin turizmde elde ettiği gelir, gelişmekte olan ülkelerin elde ettiği gelirden daha fazla olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin ihtiyacı olan döviz girdisini sağlaması bakımından da turizm sektörünün gelişmesi önemlidir. Turist hareketliliği yeni tesislere ve altyapıya olan ihtiyacı artırarak sektörün emek yoğun özelliği sebebiyle daha fazla işgücüne istihdam imkânı sağlamaktadır.

Turizmin gelişimini etkileyen faktörler turistik seyahat hacminin artmasına katkıda bulunarak ekonomik kalkınma için önemli bir unsur olma işlevini de görmektedir aynı zamanda. Ancak doğal afetler, ekonomik krizler, siyasal ve finansal istikrarsızlıklar turizmin uluslararası ve ulusal düzeyde gelişimini olumsuz yönde etkilerken, ayrıca bu risklerin turizmin gelişimini sınırlayan öngörülemez risk faktörleri olduğunu da belirtmek gerekir. Turizmin gelişiminde tahmin edilemeyen risk faktörleri olarak doğal faktörlerin etkisi turistik destinasyonları yani coğrafi, sosyo-demografik yapı ve toplumsal bakımdan derinden etkileyebilmektedir.

Turizm sektörü; terör saldırıları, siyasal istikrarsızlık, sel ve depremler gibi doğal ve insan kaynaklı olaylara karşı savunmasızdır (Huang, Tseng, v.d., 2007; 203). Çeşitli doğal risk faktörleri arasında depremler en ciddi ve önlenemez olanlardır (Vere-Jones, 1995; Tsai ve Chen, 2010; 470). Dünyanın birçok bölgesinde önemli turistik destinasyonlar, tarihin birçok dönemlerinde deprem felaketi ve depremden kaynaklı olumsuz durumlar yaşamışlardır. Dünya turizm endüstrisini, olumsuz olarak tetikleyen depremlerin sonucu olarak ciddi kayıplar yaşanmıştır (Ural, 2015; 175). Son on yılda Pasifik Kıyısı boyunca, Japonya, Tayvan, Amerika Birleşik Devletleri, El Salvador ve Peru'da meydana gelen depremler turizm üzerindeki yıkıcı etkilerin görülmesi bakımından önemlidir. Yıkıcı bir depremin sonrasında, turizmle ilgili kuruluşlar, turizm işletmeleri ve turistik destinasyonlar ciddi olarak etkilenmektedir. Bölgeye olan ziyaretçi sayısının azalması ve turistik gelirin olumsuz yönde etkilenmesi bölgenin turizmi üzerinde etkilidir. Afet planlaması ve müdahalesi bu nedenle turizm endüstrisi için önem arz etmektedir (Vere-Jones, 1995; Tsai, Chen, 2010; 470). Depremin yaşanması sonrası yoğun turistik talebin düşmesi ve turistik arz kapasitesinin ciddi olarak zarar görmesi bölgenin turizmini olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak sadece turizm sektörünün olumsuz olarak etkilenmesiyle sınırlı olmayan bu durum tarım ve sanayi sektörlerini de ciddi olarak etkileyerek bölge ekonomisine bir darbe daha vurmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de 11 ili kapsayan depremin yıkıcı etkileri nedeni ile bölge ekonomilerinde tüm sektörlerin de ciddi olarak etkilendiği açıktır.

6 Şubat 2023 tarihinde Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Elazığ ve Adana illerinin derinden etkilendiği yıkıcı depremin etkileri depremin oluş tarihinden itibaren henüz altı aylık bir süre geçtiği için hasar tespiti çok net olarak mümkün olamamaktadır. Depremde yaşamını yitiren ve enkaz çalışmaları kısmen devam ettiğinden ve kayıp insanların ölüm veya kayıp olarak netlik kazanılmadığından ulaşılamayan bölge insanının sayılarının da kesinlik kazanmadığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu sebeple depremin tüm iller ve bölgeler itibarıyla sektörel olarak değerlendirmesini yapmak çok sağlıklı sonuçlar elde etmemizi mümkün kılmamaktadır. Ancak bölge genel olarak turizm hareketliliğinin çok farklı turizm türlerinin uygulanabilmesine imkân veren turistik çekicilik bakımından zengin olması sebebiyle turizm bakımından olumsuz etkilenecektir. Bölgenin tatil turizmi de olmak üzere tüm alternatif turizm türleri bakımından önemli bir potansiyeli mevcuttur. Özellikle bölge turizminin etkilenmesinin bir maliyeti turizm sezonu sonunda daha net görülebilecektir.

Kökleri kadim medeniyetler tarihine kadar dayanan turizm sektörü, son yıllarda dünyanın en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Turizmin en önemli ekonomik katkısının, turist destinasyonlarda yerel halk için istihdam ve gelir yaratma fırsatı bölgesel kalkınmanın sağlanması bakımından da son derece önemlidir. Özellikle alternatif turizm türlerinin çeşitliliği bölgenin ekonomik kalkınması ve sürdürülebilir kalkınma bakımından önemli olmaktadır.

Alternatif turizm olarak sınıflandırılan faaliyetler çeşitlidir, ancak aşağıdaki gibi belirli kategorilere ayrılabilir (Tezcan, 2004; Pekta, 2018; 190):

- ✓ Kültür, tarih ve inanç turizmi
- ✓ Sağlık turizmi
- ✓ Konferans-kongre turizmi
- ✓ Spora dayalı turizm
- ✓ Doğa/eko-turizm
- ✓ Eğlence turizmi
- ✓ Gastronomi turizmi

Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Elazığ ve Adana illerinin yukarıda kategorilere ayrılmış alternatif turizm türlerinin tamamının uygulanması mümkündür. Özellikle kültür, tarih ve inanç turizmi amaçlı seyahatlerde Hatay ve Antakya'nın önemli bir turistik destinasyon olması sebebiyle yoğun ziyaretçi hareketliliği yaşanmaktadır. Ancak deprem sonrası büyük ölçüde binaların yıkımı turizmin sürdürülebilirliğini de etkileyecektir..

Hatay ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi

Hatay, dinler mozaği olan bir kent olarak antik kentleri, sayısız tarihi eserleri ve önemli bir inanç merkezi özelliğine sahip olması sebebiyle turistik çekicilik unsuruna sahiptir. Özellikle Antakya, tarihi değerleri sebebiyle yeni dinler mozaği konumunda olmuştur. Bu sebeple Hatay ve Antakya kültür merkezi olarak (T.C. Hatay Valiliği, erişim 05.03.2023) turistik talep için cazibe merkezi olmuştur. Aynı zamanda medeniyetlerin ortak yerleşim yeri olan Hatay, bu etki ile mutfak kültürü ile özel gastronomi bölgesi olarak önemlidir (<https://www.dogaka.gov.tr/>, erişim 06.03.2023). Hatay ili ve Antakya ilçesinin ortak bölge olarak genelinin iklim özellikleri, ülkeyi Ortadoğu'ya bağlayan sınırdaki bir il olması ve Mezopotamya'nın Akdeniz'deki son noktası özelliği güçlü bir arz potansiyeli olarak önemli olmuştur (<https://anmoder.org.tr/>, erişim 06.03.2023). Ayrıca şifalı sular ve yaylalar sağlık turizminde önemli potansiyel olmuştur. Kumsallar, koylar ve su altı güzellikleri kıyı turizmi bakımından ve bitki ve hayvan çeşitliliği ile jeolojik ve jeomorfolojik yapı da eko turizm potansiyeli olarak önemli değerler olarak değerlendirilmiştir (Karataş, 2010; 46). Bölgenin çok yönlü turizm potansiyeli bakımından karışık bir jeoloji ve tektonik yapıya sahip olması (Öztemir vd., 2000, 6) ve coğrafi ve iklimsel özellikler etkili olmuştur.

Ayrıca Hatay ve Antakya; doğa, sağlık, kongre ve kültür turizm türlerinin gerçekleşmesinde de önemli bir merkezdir. Özellikle somut ve soyut kültür mirası bakımından yoğun değerleri olan Hatay ve Antakya çoklu kültüre sahip olması bakımından yerli ve yabancı turist bakımından önemli bir turistik destinasyondur.

Tablo 1 (2015-2021) Hatay Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayısı

Yıllar	Tesise Geliş Sayısı / Toplam	Geceleme Sayısı / Toplam
2015	280570	461554
2016	285653	479161
2017	352546	567567
2018	397458	613176
2019	410165	637831
2020	232485	374289
2021	316681	572173

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, erişim 06.03.2023

Tabloda görüldüğü gibi Covit19 Pandemi dönemi sebebiyle 2020 yılında Hatay'a gelen ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin geceleme sayısı hızla düşüş göstermesine karşın 2021 yılı itibariyle çok hızlı bir toparlanma olmuştur. Bölgenin zengin turizm potansiyeli, pandeminin olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasıyla hızla toparlanmayı sağlamıştır.

Hatay'da 3 tane 5 yıldızlı, 6 tane 4 yıldızlı, 21 tane 3 yıldızlı, 7 tane 2 yıldızlı, 1 tane 1 yıldızlı otel, 8 tane özel konaklama tesisi, 2 Butik otel ve 1 Yayla evi olmak üzere toplam 49 konaklama tesisinde 2.571 oda ve 5.202 yatak mevcudiyetiyle turistik konaklamalar gerçekleşmiştir. Ayrıca toplam 11 turizm yatırım belgeli konaklama tesislerinde 1236 oda ve 2.672 yatak sayısı da turistik arz kapasitesi olarak önemli olmuştur (<https://hatay.ktb.gov.tr/>. Erişim 07.03.2023). Hatay'da Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) üyesi 101 seyahat acentesi faaliyetlerini sürdürmüştür (<https://www.tursab.org.tr/>, s.31, erişim 07.03.2023). Bu gelişme potansiyeli ve zengin altyapı-üstyapı kaynakları Hatay ve Antakya için önemli değerler olarak turizmin bölge üzerinde önemli olmasının kaynağını oluşturmuştur. Özellikle yerleşim yerinin coğrafi, jeolojik, kültürel ve bir medeniyetler merkezi olmasından kaynaklanarak turizm bölge ekonomisinde son derece önemli unsurdur. Ancak bu jeolojik ve jomorfolojik yapı sebebiyle ve şehir yerleşiminin deprem riski olan bölge üzerinde yayılması bir tehdit olarak çok dikkate alınmadığından 06.02.2023 tarihinde bölgede yaşanan depremin ciddi hasarlar vermesine yol açmıştır. Bu sebeple depremlerin turistik destinasyonlar üzerindeki yıkıcı etkilerinin turizm sektörünü son derece olumsuz etkilediği şeklindeki örnekleri dünya üzerinde birçok ülkede görülmektedir. Bölgenin pandemi sonrasında birçok turistik destinasyona rağmen hızla toplanmasının bölgeye olan talebin ne derece önemli olduğu göstermiştir. Ancak deprem nedeniyle bu konuda ciddi bir zarar oluşmuştur. Özellikle kültürel ve tarihsel yapıların tahrip olması ve konaklama tesislerinin büyük oranda yıkılması önümüzdeki süreçte turizm açısından toparlanmak için zorlu bir süreç olarak görülmektedir.

Ancak somut kültür mirası depremin etkileriyle tahrip olurken, soyut miras kuşaklararası süreçten bir özellik olarak turizmin sürdürülebilirliği bakımından önemlidir. Bu sebeple bu bakımdan turistik potansiyelin öncelikli değerlendirilmesi gerekmektedir. Hatay İli kapsamında somut olmayan kültürel miras olarak Cimem (Tıbayka-tıbak-sayni-sini) bitkisel örücülük, Defne sabunu (Gar) sabunu, Halk hekimliği uygulamaları, Hasnı (İyilik Duası, Bereket Duası, Yağmur Duası), Hidrellez, Peynirli künefe, İpek Böceği Yetiştiriciliği ve Dokuma, Ahşap Oyma ve Tasarım ve el işlemeciliği (<https://hatay.ktb.gov.tr/>, erişim 07.03.2023) uygulamaları bir mekan ile sınırlı olmayan kültürel ve turistik değerler olarak önemlidir. Bu sebeple etkileri her durum ve ortamda sürdürülebilir olmaktadır.

Hatay ve Antakya Bölgesinde Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi

Turizm, tüm altyapının gelişimi üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan sosyoekonomik bir olgu olarak seyahat, ulaşım, sosyal gelişim ve hizmetler sektörünün diğer alt sektörlerinin de yüksek düzeyde gelişmesinde etkili olmaktadır. Ancak turizm sektörünün kırılmalı bir yapıya sahip olması sebebiyle turistik destinasyon alanları, turizm sektörüne yönelik iç veya dış faktörlerden ve çevresel faktörlerden kaynaklanan olumsuzluklardan da etkilenmektedir.

Birçok turizm merkezi çeşitli tehlikelerden (doğal, teknolojik, biyolojik ve toplumsal/politik) kaynaklı afetlere maruz kalmaktadır. Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması için risk yönetimi, doğal afetlerin turizm sektörüne yönelik olumsuz etkilerini gidermek amacıyla yapılacak planlama ve uygulama süreçlerini de kapsamaktadır (Ural, 2015; 173). Doğal afetlerin etkilerini azaltacak ve etkilenen turistik destinasyonun hızlı bir şekilde toparlanması için gerekli koşulları oluşturacak olan hedef noktasında çeşitli sosyal, politik ve üretken aktörler önemli olmaktadır. Bu nedenle, turizm-doğal afet ilişkisi kapsamında turizmin toparlanması ve yeniden inşası sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için son derece önemlidir.

Dünya genelinde depremler ve bunlarla ilişkili jeolojik tehlikeler, turizm endüstrisi üzerinde kısa ve uzun vadeli dönemlerde yerel ve bölgesel ölçekte önemli olumsuz etkilere neden olmuştur (Zhang, v.d., 2021, 18). Türkiye son yüzyılda birçok depremle sarsılmıştır. Özellikle Marmara Bölgesinde 1999 yılında 7,4 büyüklüğünde bir deprem ile mal ve can kaybı ve yaralanma gibi yıkıcı etkilerinin yanı sıra turizm sektörüne de olumsuz etki olmuştur. Yabancı turistlerin paket turların iptal etmesi seyahat acenteleri, oteller ve havayollarını olumsuz bir şekilde etkilemiştir (Bayram ve Çiftçi, 2021; 1). Ancak afetler ve turizm faaliyetleri arasındaki ilişkiyi doğrulayan veya ölçen ampirik araştırmalar yeterli düzeyde değildir. Bu konuda yapılan bazı çalışmaların sonucuna göre Eylül 1997'de meydana gelen büyük bir depremin ardından Orta İtalya'daki Umbria bölgesine yapılan ziyaretlerin olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Eylül 1999'daki Tayvan depreminden 11 ay sonra henüz tam olarak normaleşme olmadığı görülmüştür (Rosselló, v.d., 2020; 9-10). 2015 yılında Nepal'de 7.8 büyüklüğünde bir deprem ve artçı sarsıntılar 9000'den fazla can kaybına ve 22.000'den fazla yaralanmaya neden olmuş, birçok miras alanının yıkımı da dâhil olmak üzere toplam beş milyar dolarlık ekonomik kayba yol açmıştır (Min, 2020, 1). 2010 depremi bu nedenle Haiti'ye seyahat eden turist sayısını olumsuz etkilemesine karşın turizm istatistikleri 2011'de yeniden yükselmeye başlamıştır (<http://leannestravelandtourism.info>, erişim 07.03.2023). İncelenen çalışmaların sonuçları, araştırmacılar ve turizm planlamacıları için gelecekteki turizm destinasyonu afet yönetim sistemleri için bir çerçeve sunmak açısından önemlidir (Estevão, v.d., 2020, 17).

11 ili kapsayan son depremin afet bölgesi ilan edilen illerde Türkiye'deki toplam nüfusun yüzde 15,7'si yaşamaktadır. Deprem bölgesindeki illerin toplam milli gelirden aldığı pay % 9,3 iken tarım, sanayi ve imalat sektörlerinin payı GSYH paylarının üzerinde gerçekleşmiştir. Depremin coğrafi etki alanı (30.000 km²), Marmara Depreminin coğrafi etki alanının (15.000 km²) yaklaşık 2 misli olmuştur (TÜRKONFED, 2023; 3-9). Çalışma alanı içinde yer alan Hatay ve Antakya, bölgenin en ağır hasar ve yıkım yaşanan yerleşim yerleri olmuştur. Çalışmada Hatay ve Antakya olarak yer alması Hatay ve Antakya'nın kültür ve inanç turizminde adeta birlikte anılmasından kaynaklıdır. Özellikle depremlerin ardından Hatay ve Antakya'daki bazı tarihi cami ve yapılar büyük zarar gördüğü gibi yerleşim yerleri, küçük ve orta boy işletmeler, büyük şirketler ve kamu binalarında çok büyük yıkım olmuştur.

Hatay, gerek fiziki gerekse beşeri özellikleri bakımından Türkiye için büyük önem arz eden bir bölgedir. Dolayısıyla doğal unsurların kontrol ve planlamasının en iyi şekilde yapılmasına bağlı olarak beşeri, ekonomik, politik ve stratejik sorunların önüne geçilmesi bir zorunluktur (Karataş, 2010; 184). Depremin etkilediği 11 ilde (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa, Malatya ve Elazığ) önemli üretim, ihracat, istihdam ve vergi kaybı beklenmektedir (Türkiye Müteahhitler Birliği, Nisan 2023, erişim 20.04.2023). Bu durum Hatay ve Antakya'nın adeta bir marka destinasyon olması sebebiyle önemle ele alınmasını gerektirmektedir.

Dünyada marka şehirler turizmde gelişim hedeflenen alanları ve pazarları belirlemektedir. Bu çerçevede kısa orta ve uzun vadeli tanıtım ve pazarlama stratejileri oluşturulması önemlidir. Hatay'ın da dünyadaki örneklerle benzer bir yaklaşım geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle risk önleme, afet hafifletme, afet sonrası iyileştirme ve sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesinin, insanlara, topluluklara ve onların yatırımlarına yönelik tehditlerin yıkıcı etkilerine karşı ülkenin yatırım yapması gereken eylemler öncelikle değerlendirilmelidir.

Bu derin yıkıcı ve olumsuz etkiler sürdürülebilir turizm anlayışının geçici bir süre olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Ancak bu süreçte bölgedeki yıkımı görmek, yakınlarına yardım etmek, ölüm ve acı tecrübelerin yaralarını sarmak için bölgeye yapılan seyahatlerin bilinen ve arzu edilen turizm türleri dışında gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle "Dark Turizm" denilen bir turizm türünün depremden sonraki bu dönemde gerçekleşmekte olduğu görülmektedir.

Hatay-Antakya Bölgesinde Deprem Sonrası Seyahat Hareketliliği ve Dark (Hüzün) Turizmi

İnsanın biyolojik ve psikolojik bütüncül bir varlık olarak sevinç ve hüznünü farklı şekillerde yaşamaktadır. Çevresel faktörlerin ve olayların etkisi altında anılarını veya yaşamdaki olağan akışın dışında karşılaştığı durumları hatırlamamayı tercih ederken, trajedinin anısını sürdürmekte isteyebilir. Bu sebeple mistik yerler veya ciddi trajik olaylarla bilinen yerleri seyahat etmek seyahat hareketliliğini arttırmaktadır. Özellikle oldukça yeni gelişen bir turizm türü içinde yer alan ve bir seyahat hareketliliğine sebep olan bu olay "Dark Turizm" olarak adlandırılmaktadır.

Dark Turizm, Foley ve Lenon tarafından turistlerin tüketimine sunulmuş ölüm ve yıkım olan yerlere seyahat olarak ifade edilmiştir (Lennon ve Foley, 1999, 110-113; Allili, 2017; 40). Farklı bir alternatif turizm türü olarak aynı zamanda hüznün turizmi olarak da ifade edilen bu turizm türü, içinde keder, ölüm ve üzüntüyü içermektedir. Bu sebeple bilinen geleneksel turizm türü değildir. Bu seyahatler insanın yaşanan trajediyi tarihi mirasın bir parçası olarak yaşama arzusu, psikolojik sebepler ve acıyı paylaşmak gibi daha birçok farklı sebeplerle gerçekleşmektedir. Ancak bu seyahatlerin sebeplerini araştıran ampirik çalışmalar çok yetersizdir. Genellikle bu yöndeki seyahatlerin yönü ve seyahatler hakkında yapılan çalışmalar literatürde yer almaktadır.

Dark turizmin ilk örnekleri olarak Roma gladyatör oyunları, İngiltere'de idamları izlemek için rehberli turlar ve ortaçağ infazlarına hac ziyaretleri yer alır (Stone, 2006; Min, Ynag, v.d., 2021; 868). Ancak depremlerin sonrasındaki turistik destinasyon olan deprem bölgelerine olan seyahatlerin çok hızlı bir şekilde azaldığı ve kısa bir süre sonra seyahat hareketliliğinin oluşmaya başlaması bir çok çalışma tarafından ele alınmıştır. Aynı zamanda turistik destinasyonların depremden etkilenmesi ve dark turizm motivasyonlarını değerlendiren çalışmalarda literatürde yer almaktadır.

Mair, v.d., (2014), turizm destinasyonları için kriz sonrası toparlanma incelenerek, doğal afetlerin bir destinasyonun imajına zarar verdiğini ve bunun ekonomiye fiziksel zarardan daha büyük zararı olduğunu ortaya koymuşlardır. Huang, v.d., (2002), 1999 yılında 7.3 Richter ölçeğinde bir depremin gerçekleştiği Tayvan'da depremin turizm üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, depremden 11 ay sonra turizmde uzun süreli bir toparlanma olduğunu belirlemişlerdir. Mazzocchi ve Montini (2001), depremin İtalya'daki turist talebi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, depremden sonraki dokuz ay içinde tahmini olarak 71 milyon dolarlık bir mali kayıp olduğunu tespiti etmişlerdir. Min, v.d., (2020)'in yaptığı çalışmada ise, 2015'te Nepal'de gerçekleşen ve 7,8'lik yıkıcı bir etkisi olan depremin yaklaşık 9000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olduğu ve önemli kültürel mirasa sahip Nepal turizmini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. GSYİH'nın özellikle 2015'te düştüğü ancak 2016'dan itibaren üstel bir oranda büyüdüğü ve 2016 yılında gelen turist sayısının artmasına karşın, 2016 yılında turizm gelirlerinin azaldığı yönündeki tespiti turistik altyapı ve üstyapının zarar görmesinden kaynaklı olarak değerlendirmişlerdir. Ancak ziyaretçi sayısının artışında deprem sonrası hüznünün ve tahribatın etkilerini ziyaret etmek isteyen ziyaretçiler de yer almaktadır. Depremin yıkıcılığı sebebiyle konaklama imkânının olmamasından dolayı turizm gelirlerinde artış görülmemektedir.

Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde 1999 yılında yaşanan 7,4 büyüklüğündeki yıkıcı deprem sonrasında turizm sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Özellikle yabancı turistlere yönelik paket turların iptal edilmesi seyahat acenteleri, oteller ve havayollarını olumsuz etkileyerek, depremin ardından turist sayısının yaklaşık % 20 azaldığı tespit edilmiştir (Bayram, Çiftçi, 2021; 82). 1999 depreminden 173 milyon USD zarar tespit edilen turizm sektöründe en çok zarar gören alt sektörlerden biri olarak sadece kongre iptallerinden kaynaklanan gelir kaybının 15 milyon USD olması son derece önemli bir kayıp olmuştur (TSPO, 2000; TÜRSAB, 2000; Bayram, Çiftçi, 2021; 84). 1998 yılında 7,808.9 milyon USD olan turizm geliri 1999 yılında 5,203 milyon USD ve 2000 yılında ise, 7,636 milyon USD olarak gerçekleşmiştir (TÜRSAB, erişim 10.03.2023). Bu süreçte turizm sektörü bakımından toparlanma oldukça yavaş olmuştur. Özellikle deprem sonrası bölgeye yapılan seyahatlerin yoğunluğu ise daha çok vatandaşlar tarafından ülke içinden gerçekleşmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, depremlerin Türkiye ekonomisindeki toplam yükünü, 2023 yılı milli gelirinin %9'una karşılık gelecek şekilde 103,6 milyar ABD Doları'nın üzerinde (yaklaşık 2 trilyon TL olarak) hesaplamıştır. Bu toplam yük içinde %54,9 oranıyla başı çeken konut hasarının parasal değeri 1 trilyon 73 milyar TL (yaklaşık 57 milyar ABD Doları) olarak hesaplanmış, ikinci ağırlıklı hasar kalemini 242,5 milyar TL (yaklaşık 13 milyar ABD Doları) ile kamu altyapısı ve hizmet binalarındaki yıkım oluşturmuştur. Konut hariç özel kesim hasarı (imalat sanayii, enerji, haberleşme, turizm, sağlık ve eğitim sektörleri, küçük esnaf ile ibadethanelere ilişkin hasar) ise 222,4 milyar TL (yaklaşık 11,8 milyar ABD Doları) şeklinde öngörülmüştür. Raporda, depremlerin 2023 yılı büyümesinde %0,6'lık bir kayba yol açacağı tahmini yer almaktadır (Türkiye Müteahhitler Birliği, Nisan 2023, erişim 20.04.2023).

Çalışma konumuz olan Hatay ve Antakya'nın önemli bir turistik destinasyon olarak etkilendiği ve depremin gerçekleştiği zaman itibariyle sürenin çok kısa olması sebebiyle yeterli veri olmaması bu konuda ampirik çalışma yapmaya imkan vermemektedir. Ancak süreç içinde gözlemlenen deprem bölgesine yardımlar ve bilimsel değerlendirmeler sonrasında yapılan kısa süreli seyahatlerin başlamış olduğudur. Depremden etkilenen tüm illerde ve özellikle Hatay ve Antakya'nın son dönem Dark turizmi kapsamında ziyaret edilmesi bir seyahat hareketliliği olmasına karşın turizmin geliştirilmesinde arzu edilen bir durum değildir. Burada önemli turistik cazibesi olan bir yerdeki yıkım ve depremin şiddetinin etkileri seyahat hareketliliğini arttıran faktörler olmalıdır. Ancak depremin sonrasın için öncelikli bölgedeki şenliklerin, sosyal kullanımların, ritüellerin ve şenlikli etkinliklerin geri kazanılmasına yönelik bir politika ve planın geliştirilmesi turizmin geliştirilmesi ve bölgenin toparlanması bakımından önemlilik arz etmektedir.

SONUÇ

Turizm sektörü bölgesel kalkınma için her zaman önemli bir sektör olmuştur. Bu etkinin kaynağı ise turizmin çok farklı sektörle doğrudan, dolaylı veya uyarılmış olarak etkilerinin olmasıdır. Bu nedenle bir bölgenin geliştirilmesi için bölgenin taşıdığı potansiyelden en yüksek faydayı alacak şekilde hareket etmek gerekmektedir.

Kıratoğlu (2021)'ye göre turizm sektörünün bölgesel kalkınmada itici güç olması bölgenin turizm potansiyelinin doğru kullanımı ile yakından bağlantılıdır. Bu kapsamda turistik çekicilik ve cazibe unsurunu barındıran doğal, kültürel ve tarihi değeri olan eserlerin ve kaynakların kısaca bölgesel değerlerin sürdürülebilir turizm anlayışına uygun bir şekilde değerlendirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik anlamda canlanmasını teşvik etmek ve bölgesel kalkınma için faydalı olacaktır (Muğan Ertuğral vd. 2022a; Muğan Ertuğral vd. 2022b). Kırsal nüfusun istihdam imkânlarının geliştirilmesi ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilerek sosyal yaşamın canlandırılması kente olan göçün de azalmasını sağlayacaktır (Kıratoğlu ve Dinçel, 2021). Bu nedenle yapılacak turizm planlamasının kapsayıcılık özelliğinin olması önem arz etmektedir. Yani sadece kent merkezindekilerin değil kırsal alanlarda yaşayanların da bölgenin turizm potansiyelinden, gelirinden faydalanabilmesi sağlanmalıdır.

Hatay İli 6 Şubat'ta yaşanan depremden çok ağır bir yara almış ve şehrin aldığı hasar hiçbir yönden henüz tam olarak belirlenebilmiş değildir. Önümüzde dönemde hasar tespiti yapıldıktan sonra şehrin tekrar turistik bir cazibe merkezi olabilmesi için yapılacak çalışmalar bölgede kalanlar için sürdürülebilir bir gelir unsuru olması açısından da önem arz etmektedir.

Hatay'ın eski haline getirilebilmesi, aslına uygun bir şekilde inşa edilebilmesi mümkün değildir. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen Hatay yeniden inşa edilirken ilin turizm potansiyeli ve bu potansiyelin doğru değerlendirilmesi ile daha çabuk toparlanma sağlanacağı gerçeği dikkate alınarak turizm planlaması yapılmalıdır. Bu çalışmanın depremin etkilerinin değerlendirileceği sonraki çalışmalara bir öncü çalışma olması düşüncesiyle gerçekleştiğini belirtmek isteriz. Çalışmanın sonucunda bölge için ve özellikle çalışma konusu olan Hatay ve Antakya için net verilere ulaşılmasında hasar tespit çalışmalarından sonra yapılacak değerlendirmeler önemli olacaktır. Bu sebeple doğal afetler olarak depremlerin turistik destinasyonlar üzerindeki ve bölgesel kalkınmaya olan etkisinin önemi vurgulanmıştır. Özellikle bu süreçte dahi çeşitli isimlerle ifade edilebilen hüznün içeren dark turizmin gerçekleştirilebildiği konusu vurgulanarak turizmin yani bir seyahat hareketliliğinin her durum ve ortamda gerçekleştirilerek yaşadığımız gezegendeki önemi ortaya konmaya çalışılmıştır

KAYNAKÇA

Alili, M. (2017).. Avrupa'daki Ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma . Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 37-50 .

Anmoder, <https://anmoder.org.tr/antakya-turizmi/>., erişim 06.03.2023.

- Bayram, S., Çiftçi, G., (2021), The Effects Of Earthquakes On Tourism: Evidence From Turkey, *TOLEHO*, 2021, 3(2): 82-94.
- Estevão, C. and Costa, C. (2020). Natural disaster management in tourist destinations: a systematic literature review. *European Journal of Tourism Research* 25, 2502, 1-17.
- Foley, M. ve Lennon, J. J. (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination, *International Journal of Heritage Studies*, 2(4): 198-211.
- Huang, J.-H.; Min, J.C. Earthquake devastation and recovery in tourism: The Taiwan case. *Tour. Manag.* 2002, 23, 145–154.
- Huang, Y. C., Tseng, Y., P., Petrick, J., F., (2007), Crisis management planning to restore tourism after disasters: a case study from Taiwan, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 23, 203-221.
- Karataş, A. (2010). Hatay İli'nin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Kıratoğlu, E. (2021). The Locomotive Role of Tourism in Regional Development: The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11 (3), 331-342.
- Kıratoğlu, E. ve Dinçel, İ. Y. (2021). Türkiye’de İç Göç Olgusunun Todaro Paradoksu Çerçevesinde Analizi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *İstanbul İktisat Dergisi*, Cilt 71, Sayı 2, ss.527-548.
- Mair, J.; Ritchie, B.W.; Walters, G. (2014), Towards a research agenda for post-disaster and post-crisis recovery strategies for tourist destinations: A narrative review. *Curr. Issues Tour.* 19, 1–26.
- Mazzocchi, M.; Montini, A., (2001), Earthquake effects on tourism in central Italy. *Ann. Tour. Res.*28, 1031–1046.
- Min, J., Yang, K., & Thapa-Magar, A., (2021) Dark tourism segmentation by tourists' motivations for visiting earthquake sites in Nepal: implications for dark tourism, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 26:8, 866-878,
- Min, Jihye, Birendra KC, Seungman Kim, and Jaehoon Lee. (2020), "The Impact of Disasters on a Heritage Tourist Destination: A Case Study of Nepal Earthquakes" *Sustainability* 12, no. 15: 6115.
- Muğan Ertuğral, S., Kuran, İ. ve Tekeli, H. N. (2022). Dijitalleşmenin Turizm Sektörüne Yansımaları ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7 No:2, 14-25.
- Muğan Ertuğral, S., Toprak, M. ve Kuran, İ. (2022). “API Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, *International Academic Social Resources Journal*, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:7, Issue:44; pp:1829- 1836.
- Özşahin, E. (2010). Antakya’da Hatay Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler Ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (23), 1-16.
- Öztemir, F., Necioğlu, A. ve Bağcı, G. (2000). Antakya ve çevresinin deprenselliği ve odak mekanizması çözümleri. *tmob jeofizik mühendisleri odası. Jeofizik*, 14 (1–2), 87–102.
- Rosselló J, Becken S, Santana-Gallego M. The effects of natural disasters on international tourism: A global analysis. *Tour Manag.* 2020 Aug;79:104080., 1-11.
- Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism*, 54(2), 145–160.
- Tsai, Chung-Hung & Chen, Cheng-W., 2010. "An earthquake disaster management mechanism based on risk assessment information for the tourism industry-a case study from the island of Taiwan," *Tourism Management*, Elsevier, vol. 31(4), pages 470-481.
- T.C. Hatay Valiliği, İnanç Turizmi, <http://www.hatay.gov.tr/inanc-turizmi>, erişim 05.03.2023.
- T.C. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), <https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/hatay/hatay-kultur-ve-turizm>., erişim 06.03.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-60903/konaklama-istatistikleri.html>., erişim 07.03.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201517/somut-olmayan-kulturel-miras-sokum.html>., erişim 07.03.2023.

Türkiye Mühendisler Birliği, (2023), Nisan 2023, “Deprem Felaketinin Acıları İçinde Seçim Süreci”, İnşaat Sektörü Analizi, erişim 20.04.2023.

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB), (2020), Covid 19’un Turizme Etkileri ve Hatay Turizminin Geleceği, Kasım-2020, İstanbul, erişim 07.03.2023.

Tezcan, B. (2004). Developing alternative modes of tourism in Turkey. Unpublished Dissertation, Middle East Technical University, Ankara.

TÜRKONFED, (2023), 2023 Kahramanmaraş Depremi Afet Ön Değerlendirme Raporu, 1-9.

Ural, M., (2015), Importance Of Risk Management For The Sustainability Of Tourism, Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute Volume: 18 - Number: 33, 163-178.

Yarcan, Ş., (1998), Turizm Endüstrisinin Yapısı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Vere-Jones, D., (1995), Forecasting earthquakes and earthquake risk, International Journal of Forecasting, 11, 503-538.

Zhang, M., Seyler, B., C., Di, B., Wang, Y., Tang, Y., (2021), Impact of earthquakes on natural area-driven tourism: Case study of China's Jiuzhaigou National Scenic Spot, International Journal of Disaster Risk Reduction, Volume 58, 1-21.

<http://leannestravelandtourisminfo.weebly.com/factors-and-their-effects.html>., Tourism and Travel Industry, erişim 07.03.2003.

الخطاب الإقناعي في أشعار ذوي العاهات الجاهليين

Cahiliyye Dönemi Engelli Arap Şairlerin İkna Söylemi

The Persuasive Discourse in the Poetry of pre-Islamic poets with Disabilities

ملخص

يُعنى هذا البحث بنمط شعري قديم ميثوث في مصنفات التراث الأدبي العربي ودواوين شعرائه، وهو - على طرافته - فن مهمل، ينتظر من يميظ اللثام عنه، ويدرس أبعاده النفسية والاجتماعية والثقافية في سياقاتها التاريخية التي أنتج فيها، وذلك من خلال مقارنة حاجية لنماذج من أشعار ذوي العاهات الجاهليين الذين عانوا من فقد عضو أو وظيفة عضو من أعضاء جسداهما إما بالوراثة، وإما بالخلقة، وإما إثر تعرضهم لحادثة مؤلمة في أيام السلم أو الحرب حالت دون تمتعهم بتمام القوة البدنية التي يتمتع بها الأصحاء من الناس.

وسيؤكد البحث أن هذا النوع من الخطاب الحجاجي الفريد - على قلته - لم يلتفت الدارسون إلى العناية به، بوصفه فنا قائما بذاته، سواء تمثله بنى شعرية مستقلة ومختزلة، كالبيت المفرد والنقطة والمقطعة، أم كان منثورا في أعطاف بنى فنية مكثفة، تحققت فيها معايير الوحدة الموضوعية أم لم تتحقق، كالقصائد القصار أو الطوال التي قد تتشعب فيها المعاني الشعرية وتتنوع.

ÖZET

Bu araştırma, Arap edebiyatı mirasındaki eserler ve şairlerin şiir derlemelerinde yaygın olan eski bir şiir tarzıyla ilgilidir. Bu tarz, taşınmış olmasına rağmen -gülünçlüğüne rağmen- ihmal edilmiş bir sanattır ve üzerinde perde kaldıracak, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlarını, üretildiği tarihsel bağlamlarda inceleyecek birinin beklemektedir. Bu, hem miras yoluyla hem de doğuştan gelen miras nedeniyle veya bariyer veya savaş zamanlarında acı verici bir olay sonucunda bir parçasının bir parçasını veya organ işlevini kaybeden cahiliye dönemi şairlerinin şiir örneklerine diyalektik bir yaklaşım aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu, sağlıklı insanların sahip olduğu fiziksel gücü tam anlamıyla yaşayamamalarına engel olan engelli şairlerin şiirlerinin örneklerini içeren tarihsel bağlamlarında psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlarını araştırır.

Bu araştırma, bu benzersiz türdeki tartışmacı söylemin, nadir olmasına rağmen, dikkate alınmadığını ve bağımsız bir sanat formu olarak görülmediğini vurgulayacaktır. Bu, tek başına ve kısa şiirsel yapılar olarak temsil edilebileceği gibi (tek dize veya kısa şiir parçaları gibi), yoğun sanatsal yapılar içinde dağılmış olarak da görülebilir. Bu yapılar, nesnel bir birlik kriterine uygun olsun ya da olmasın, kısa veya uzun şiirler gibi, şiirsel anlamların dallandığı ve çeşitlendiği yapılar olabilir.

Bu araştırma, İslam Öncesi engelli şairlerin şiirinde, kendi bireysel engellerine veya sakatlıklarına karşı duruşlarını ifade etmek için kullandıkları argümantasyon şekillerini ve sanatsal teknikleri izlemeyi amaçlamaktadır. Cahiliye dönemi şairlerinin birçoğu farklı türden sakatlıklarla mücadele etmiştir; bazıları doğuştan gelirken, bazıları hayatlarında bir olaydan sonra sakat kalmıştır ve bazıları da yaş ilerledikçe sakatlıkla karşılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cahiliyye Dönemi, Şiir, Hitap, Argümantasyon, İkna.

ABSTRACT

This research focuses on an ancient poetic style found in the works of Arabic literary heritage and the collections of its poets. Despite its intricacies, this neglected art form awaits someone to unveil its secrets and study its psychological, social, and cultural dimensions within their historical contexts. This is achieved through a dialectical approach to examples of poetry by individuals with physical disabilities during the pre-Islamic era who suffered the loss of a body part or bodily function either through inheritance, congenital conditions, or as a result of a painful incident during times of peace or war, preventing them from enjoying the full physical strength that healthy individuals possess.

The research will emphasize that this unique form of argumentative discourse, despite its rarity, has not received the attention it deserves as an independent art form. Whether it is manifested in concise and standalone poetic structures, such as individual verses or short poetic pieces, or scattered within intricate artistic compositions, whether or not it meets the criteria of thematic unity, such as short or long poems where poetic meanings may branch out and vary.

The research on the poetry of the disabled individuals in the pre-Islamic era aims to trace the argumentative forms and artistic techniques they employed to express their attitudes towards their own disabilities. A considerable number of poets during the pre-Islamic era suffered from diverse disabilities, some of which were congenital, while others were acquired as a result of certain incidents in their lives, and some were afflicted with disabilities due to the aging process.

Keywords: Pre-Islamic Poetry, Discourse, Argumentation, Persuasion, Disability.

Muhammed Elmehdi Rifai¹

How to Cite This Article

Rifai, M. E. (2023).

“الخطاب الإقناعي في أشعار”

”ذوي العاهات الجاهليين”

International Social Mentality

and Researcher Thinkers

Journal, (Issn:2630-631X)

9(76): 4821-4829. DOI:

http://dx.doi.org/10.29228/sm

ryj.71630

Arrival: 10 June 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And

Researcher Thinkers is

licensed under a Creative

Commons Attribution-

NonCommercial 4.0

International License.

المدخل

من خلال مقارنة التجارب الشعرية الجاهلية، وتتبع رؤى مبدعيها ووجهات نظرهم في الإنسان والوجود والحياة تبين أن خطابها الحجاجي في الإعاقة قد هُتمش - على ما فيه من جدة في التناول - مع أن أدب تلك الفئة لم يهتمش في المعاني الشعرية الأخرى التي بدا لبعض الدارسين أنها مركزية، وتستحق أن تتربع عرش الدراسات النقدية المعاصرة - على ما فيها من نمطية في التناول - كأعراض المديح والهجاء والفخر والحماسة والغزل والحكمة والوصف. وهكذا لم يسلط الضوء على سواها من المعاني على نحو كاف، حتى وإن كان منتجا من مشاهير الشعراء، كبعض شعراء المعلقات والشعراء الفرسان، ومنهم: الحارث بن حلزة الذي صبر على البرص، والأعشى الكبير الذي عانى من العشا، وعامر بن الطفيل الذي تعب من العمق والعور، وسواهم من الشعراء ذوي الإعاقة.

Dr. Öğr. Üyesi, , Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı,¹
Kırıkkale, Türkiye.

وقد فطن أعلام الثقافة العربية القديمة إلى هذا النوع من الخطاب، وتحدثوا عنه، وربما أفرد بعضهم مؤلفات مستقلة فيه، مثلما فعل الهيثم بن عدي (ت 207هـ) في (كتاب المثالب)²، والجاحظ (ت 255هـ) في مصنفه (البرصان والعرجان والعميان والحوالان)³، وابن الجوزي (ت 597هـ) في كتابه (تلفيح فهوم أهل الأثر في عيون التاريخ والسير)⁴، وصلاح الدين الصفدي (ت 764هـ) في كتابه (الشعور بالعمور)⁵.

1. الحجاج والإعاقفة بين المعنى الوضعي والمعنى الاصطلاحي:

1.1/1 مفهوم الحجاج:

ليس ثمة عائق شعري يمنع الشاعر القديم من مخاطبة عقل المتلقي إلى جانب التأثير في قلبه، وقد "تنبه حازم القرطاجني (ت 684هـ) إلى إمكانية تداخل الأنواع الأدبية في خصائصها، فإذا كانت الخطابة ميداناً للحجاج والشعر ميداناً للتخييل فمن الممكن استعارة كلٍ منهما من الآخر بعض سماته"⁶، معللاً رؤيته النقدية بأن "استعمال الإقناع في الأقاويل الشعرية سانغ، إذا كان ذلك على جهة الإلماع في الموضوع بعد الموضوع، كما أنّ التخاييل سانغ استعمالها في الأقاويل الخطابية في الموضوع بعد الموضوع"⁷. فمن الممكن أن يتمتع الشعر بسمات الخطابة، والخطابة بسمات الشعر بشرط ألا تتصهر الخصائص الأصلية لكل منهما بخصائص الآخر.

1.1/1 مفهوم الحجاج لغةً:

الحجاج والمحاجة "مصدران للفعل (حاجج)، وحاجّه حجاجاً ومحاجةً: نازعه، والحجاج والنّاحج: الخصومة، وحاججتُ فلاناً فحججته: غلبته بالحجة، والحجة: الدليل. والحجة: البرهان⁸. والحجة في علم الفقه "ما دلّ به على صحة الدعوى، وقيل: الحجة والدليل واحد"⁹. والحجة في علم المنطق "هي الموصلة إلى التصديق"¹⁰، و"الحجة ما دافع به الخصم"¹¹. والصيغ لها تحيل إلى معنى الدليل.

2.1/1 مفهوم الحجاج اصطلاحاً:

أما الحجاج على المستوى الاصطلاحي فهو عند برلمان "جملة من الأساليب تضطلع في الخطاب بوظيفة هي حمل المتلقي على الاقتناع بما نعرضه عليه أو الزيادة في حجم هذا الاقتناع"¹². وهو عند محمّد العبد "جنس خاص من الخطاب، يبني على قضية أو فرضية خلافية، يعرض فيها المتكلم دعواه مدعومة بالتبريرات، عبر سلسلة من الأقوال المترابطة ترابطاً منطقيّاً، قاصداً إلى إقناع الآخر بصدق دعواه والتأثير في موقفه أو سلوكه تجاه تلك القضية"¹³. والحجاج عند حنان عكو "طريقة في الكلام تستدعي وجود طرفي نزاع يتخاصمان في الرؤى والنصّورات، ويروم كلٌّ منهما إفحام الآخر بأدلة تحمله على إعادة النظر في مسلماته. وعلى هذا فالحجاج إجراء عقليّ لغويّ ناجع في مجالات التخطاب الهادفة إلى الإقناع والإفهام والإقناع من غير إكراه أو قمع"¹⁴.

ويبدو من خلال التعريفات السابقة أن الحجاج طريقة في القول، تتجه من متكلم إلى مخاطب حاضر أو مستحضر في الذهن، يهدف إلى هزّ مسلماته، ومقارعة أفكاره، وإقناعه بوجهات نظر الذات، ولكن من غير إجبار.

2.1/1 مفهوم العاهة:

يمكن فهم لفظة (عاهة) من خلال تتبع الدلالة في مستواها اللغوي، ومن ثمّ في مستواها الاصطلاحي، وكذلك من خلال مناقشة بعض قضاياها التي أهملت في المنجز النقدي المعاصر.

1.2/1 مفهوم العاهة لغةً:

تطلق العاهة في المعجم العربي على الأفة¹⁵، وفي حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه نهى عن بيع الثمار حتى تذهب العاهة¹⁶ أي: الأفة التي تصيب الزرع والثمار فتفسدوها. وأعاه القوم وعأهوا وأعوها: أصاب ثمارهم أو ماشيتهم أو إبلهم أو زرعمهم العاهة¹⁷.

2 ينظر: ابن عدي، الهيثم، المثالب، تحقيق: عصام مصطفى عقلة ومحمد عبد القادر خريسات، (الأردن: الجامعة الأردنية، 2010م).

3 ينظر: الجاحظ، عمرو بن بحر، البرصان والعرجان والعميان والحوالان، تحقيق: عبدالسلام هارون، (بيروت: دار الجيل، 1990).

4 بن الجوزي، عبد الرحمن، تلفيح فهوم أهل الأثر في عيون التاريخ والسير، (بيروت: شركة دار الأرقم بن أبي الأرقم، 1997).

5 الصفدي، صلاح الدين، الشعور بالعمور، تحقيق: عبد الرزاق حسين، (عمان: دار عمار للنشر والتوزيع، 1988).

6 عكو، حنان، "النزوع الججاجي في نقيضتي عامر بن الطفيل والناطقة الذبياني"، مجلة آفاق الثقافة والتراث- مركز جمعة الماجد للثقافة والتراث عدد 111 (2020)، ص 84.

7 القرطاجني، حازم، منهاج البلغاء وسراج الأدياء، تحقيق: محمّد الحبيب ابن الخوجة، (بيروت: دار الغرب الإسلامي، 1986)، ص 361.

8 ينظر: ابن منظور، جمال الدين، لسان العرب، (بيروت: دار صادر، 1994)، 2/228.

9 الجرجاني، علي بن محمد، التّعاريف، تحقيق: إبراهيم الأبياري، (القاهرة: دار الريان للتراث، 1982)، ص 112.

10 السيوطي، جلال الدين، مقاليد العلوم في الحدود والرسوم، تحقيق: محمّد إبراهيم عيادة، (القاهرة: مكتبة الآداب، 2004)، ص 118.

11 ابن منظور، لسان العرب، 2/228.

12 التريدي، سامية، الحجاج في الشعر العربي، بنيتة وأساليبه، (إربد، الأردن: عالم الكتب الحديث، 2011)، 21، نقلاً عن مصنف في الحجاج: الخطابة الجديدة، برلمان وتيتيكاه، المطابع الجامعية بلون، 1981.

13 العبد، محمّد، "النص الحجاجي العربي"، جذور 21/9 (2005)، ص 243.

14 عكو، "النزوع الججاجي"، ص 85.

15 ينظر: الأزدي، ابن ريد، جمهرة اللغة، تحقيق: رمزي منير بعلبكي، (بيروت: دار العلم للملايين، 1987)، وابن منظور، لسان العرب، 520/13، والفيروزآبادي، مجد الدين، القاموس المحيط تحقيق: محمد نعيم العرقسوسي، (بيروت: مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزيع، 2005)، ص 1250.

16 الترمذي، محمد بن عيسى، الجامع الصحيح- سنن الترمذي، إعداد: محمد فؤاد عبد الباقي، (مصر: مطبعة البابي الحلبي، 1975م)، "باب ما جاء في كراهية بيع الثمرة حتى يبدو صلاحها" الحديث رقم: 1227، 3/521.

17 ابن منظور، لسان العرب، 520/13.

وجاء في الحديث الشريف "لا يُوردَنَّ ذو عاهة على مُصحِّح¹⁸؛ أي: "لا يورد من إبائه أفة من جرب أو غيره على مَنْ إبائه صحاح، لئلا ينزل بهذه ما نزل بترك، فيظن المصحح أن تلك أعدتها فيأثم"¹⁹ وطعاً ذو معوّهة؛ عن ابن الأعرابي، أي: مَنْ أكله أصابته عاهة²⁰، وعية المال. عاهة المال يعية: أصابته العاهة؛ أي: الآفة. أرض معيوّهة: ذات عاهة. أعاهوا وأعوهوا وعوهوا: أصابت ماشيتهم أو زرعه العاهة²¹.

ويتراءى من خلال العودة إلى بعض المعجمات العربية أن هذه اللفظة كانت تستخدم في الحقل النباتي والحيواني، وغير ذلك، ثم اتسعت دائرة الاستعمال الوضعي لتطلق مجازاً على الإنسان، وقد تنبه إلى هذا المعنى الدقيق الباحث الحسين اخليفة، إذ ذهب إلى أن هذه اللفظة "اتخذت الإنسان فيما بعد محضاً من محاضنها"²²، داعماً رأيه بقول لابن فارس، ذلك أن "السلامة أن يسلم الإنسان من العاهة"²³.

2./2/1 مفهوم العاهة اصطلاحاً:

يحيل المعنى اللغوي لصيغة (عاهة) إلى المعنى الاصطلاحي للكلمة، فقد لوحظ أن مفهوم ذوي العاهة "لم يخرج عن كونهم أشخاصاً ابتلاهم الله تعالى بما أفقدهم شيئاً من قدراتهم أو حواسهم، فأصبحوا معوقين عن الحركة والعمل والكسب أو العطاء كغيرهم من الناس. ومن ثم احتاجوا إلى مزيد من الرعاية والعناية. ونلاحظ أن ما أصاب هؤلاء فجعلهم ضمن هذه الاحتياجات الخاصة ينحصر في: عاهة خلقية، أو مرض أو حادث. وأرى أنه يدخل في معنى هؤلاء: كبار السن، أو العجزة الذين أثار فيهم تقدم العمر فصاروا يتحركون بصعوبة أو يأكلون بعناء شديد، ويحتاجون لرعاية خاصة في شتى الجوانب: مآكلهم، شربهم، نومهم، علاجهم، الإنفاق عليهم"²⁴. ومن ثم "تطور مصطلح العاهة من عصر إلى آخر، وتغير من جبل إلى جبل؛ ففي العصور الوسطى، أطلق المسلمون لقب عاهة على كل من وجدوا لديه امتيازاً خلقياً. فالبحر والبرص والطفيل والقرص والقصار وسواهم هم من أصحاب العاهات. وتطور هذا المفهوم في ما بعد واقتصر على المكفوفين والمقعدين والصم والبكم والمرضى عقلياً، وسموا بالمعوقين، وسميت الآفة التي تصيبهم بالإعاقبة"²⁵، وبذلك تعني العاهة أي تشوّه خلقياً أو عيب بدني ظاهر للعيان، يولد مع الإنسان، أو يصيب جسده خلال رحلة حياته أو في نهايتها، ومن ثم يعوقه عن أداء مهامه بيسر، فينكشف عجزه، ويتثبت تدهوره الصحي أمام الذات والأخرين، كأن يعاني فقد عضو من أعضاء الجسد، أو فقد وظيفة العضو دون فقده، أو شذوذ العضو في أداء وظيفته المنوطة به.

2. حاجية خطاب ذوي العاهة في الموروث الشعري الجاهلي:

يرمي البحث في شعر ذوي العاهة الجاهليين إلى تتبع الأشكال الحجاجية والتقنيات الفنية المعتمدة لديهم للتعبير عن مواقفهم إزاء عاهة الذات أو عاهاتها؛ فقد عانى عدد غير قليل من شعراء الجاهلية من عاهات متنوعة، بعضهم خلقت معه، وبعضهم أصيب بها عقب حادثه ما خلال حياته، وبعضهم ألمت به نتيجة تقدم السن به؛ فهذا الشاعر الجاهلي القديم الحارث بن حلزة عانى من البرص، وذو الإصبع العدواني عانى من الترم²⁶ وتقل السمع وعاهات أخرى، والأعشى الكبير عانى من العشا حتى لُقّب به، وعامر بن الطفيل عانى من العم والعمور، وأكبر معاناة رشحت بها الأنساق الشعرية الجاهلية معاناة الكبر، وما يرافقها من معاناة من الشيب أو الصلع أو الوهن أو سوى ذلك من علل.

وقد اعتمد الشعراء الجاهلي أساليب إنشائية متعددة إزاء علل البدن، من ذلك: تحدي العاهة، والفخر بالعاهة، والمقارنة، وقلب الحقائق، والاستسلام والتسليم لها.

1./2 تحدي العاهة بابتكار صور جديدة:

قد يقف الشاعر الجاهلي حيال عاهته موقف المجابه المناضل، لا موقف المستسلم الخاضع، معوّضاً النقص الحاصل منها بكمالٍ توديه وظيفة حاسة أخرى، أو عضو آخر على نحو أكثر إتقاناً من أداء العضو نفسه عند شخص آخر سوي، و"من المصابين من يكون راضياً بعلته، فيواجهها في مواقف دقيقة مواجهة جريئة"²⁷. وثمة شاعر جاهلي فارس، عُدّ من مخزومي الجاهلية والإسلام، اشتهر بالجاه والشرف والبطولة والاعتداد بكل ذلك، غير أنه يفاجئ المتلقي بأفات ثلاث يقرّ بهن في يوم فيف الرياح²⁸؛ إذ يبدو أنه شعر بأنهن عظيمات الأثر فيه وقتذاك، وإن لم تنتظن من عزيمته، وهن أفة: العمور، والعمق، والضعف، يقول في طعنة عجز عن درئها:

لَعَمْرِي - وما عَمْرِي عَلِيَّ بِهِيْنِ
فَبَيْسَ الْفَتَى إِنْ كُنْتُ أَعْوَرَ عَاقِرًا
لَقَدْ شَانَ حُرَّ الْوَجْهِ طَعْنَةً مُسْهِرًا
جَبَانًا فَمَا عُذْرِي لَدَى كُلِّ مُخْضِرٍ²⁹

تبلغ البطولة أعلى معانيها في هذين البيتين كما هي عليه في أغلب الأنساق الشعرية التي أنجزها عامر بن الطفيل، ولكنها تتراءى هنا بطولة نفسية لا بدنية، فمن البطولة أن يشهر الرجل عيوبه بدلاً من أن يخفيها. و"ليس ثمة مفارقة في اعتزاز عامر ببطولته، لكن المفارقة في جعل البطولة والإقدام سببين للعمور... ومهما كانت أسباب العمور سامية فإنها تحتم إثارة شفقة مبصرها، لكنها هنا شفقة متمزوج بالضحك، إذ يُردف

18 القاري، علي، مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح، (بيروت: دار الفكر، 2002م)، 3/1.

19 ابن منظور، لسان العرب، 520/13.

20 ابن منظور، لسان العرب، 520/13.

21 ينظر: الفيروزآبادي، القاموس المحيط، ص1250.

22 الحسين، اخليفة، "خطاب ذوي العاهة في الثقافة العربية: بحث في المرجعيات الثقافية والمنازع الجمالية"، إربد للبحوث والدراسات الإنسانية 2/24 (2022)، ص245.

23 بن فارس، أحمد، مقاييس اللغة، تحقيق: عبد السلام هارون، (بيروت: دار الفكر، 1979م)، 90/3.

24 الحولي، ماهر حامد، المعاق في الفكر الإسلامي، (فلسطين: الجمعية الفلسطينية للعلوم التربوية والنفسية، 2007م)، 3-4.

25 جلول، سامي محمد، "واقع أصحاب العاهات في القرن الأول الهجري (1-132هـ/622-750م)"، الحداثة عدد215-216 (2021م).

26 التَّرْمُ: انكسار سِنِّ من الأسنان المقدّمة مثل الثنأيا والرابعيات. ينظر: لسان العرب، 76/12.

27 اخليفة، "خطاب ذوي العاهة في الثقافة العربية"، ص276.

28 فيف الزيح: هو يوم تواجه فيه بنو عامر وجموع قبائل اليمن، وفيها بنو زبيد وجعفي ومُدَجج ومُراد وخُثعم وأكلب، وذاقت فيه بنو عامر وطأة الحرب ومرارة الاندحار، لكن عامراً دفع الهزيمة مؤثراً أن يتلقى طعنة مسير ابن يزيد الحارثي الغادرة وأن يفقد إحدى عينيه على أن ينسب إلى العار والجبن والفرار. ينظر: محمد أحمد جاد المولى وأخران، أيام العرب في الجاهلية، (بيروت: دار الجليل، 1988)، ص132-136، وابن الطفيل، عامر، ديوان عامر بن الطفيل، تحقيق: عمر فاروق الطنّاج، (بيروت: دار الفلم، 1994)، ص5-6.

29 ابن الطفيل، ديوان عامر بن الطفيل، ص45.

العور يعيبن اثنين يدعمان سلبيته (كنت أعور عاقراً جباناً)، فإذا عُرف سبب العور فما هو سبب العقر؟ هل هو الدفاع عن النفس أيضاً؟ يحاول الشاعر الحفاظ على تقدير الذات، ووقايتها من الاعتراف بالوهن الذكوري؛ ولهذا يقرن العقر بالعور، فيوهم بأنهما نتيجتان للأسباب ذاتها (الإقدام، والبطولة، والدفاع)³⁰.

والشاعر جاهلي الشهير (الأعشى الكبير) لم يُعرف باسمه (ميمون بن قيس) بقدر ما عُرف بلقبه الذي اختزل، بمضامينه الوضعية، علة حسيةً مرئية كشفت فساد نظره، وطبيعة أداء حاسة البصر لديه. وقد أتبع لقبه بصفة أخرى معنوية تمييزاً له من غيره من الشعراء الذين لقبوا باللقب نفسه، لكنهم لم يثروا مصنفات الموروث الشعري العربي القديم بأضخم ديوان شعري كما أثرى هو³¹. والعشا في اللغة "سوء البصر بالليل والنهار... وقيل: العشا يكون سوء البصر من غير عَمَى، ويكون الذي لا يُبصر بالليل، ويُبصر بالنهار"³².

ويذهب محقق الديوان محمد محمد حسين إلى أن "الأعشى في اللغة هو الذي لا يبصر في الليل، ويبصر في النهار، وقد فسره بعض اللغويين بسوء البصر، وفسره بعضهم بالعمى، ولكن التفسير الأول هو أشهرها"³³. وقد أشار الأعشى إلى علة العشا في شعره صراحة، ولم ينكرها، أو يسترها، أو يدعي عكسها، يقول:

على أنها إذ رأني أفا دُ قالت بما قد أراه بصيرا
رأت رجلاً غائب الوافدي من مختلف الخلق أعشى ضريراً
فإن الحوادث ضغعتني وإن الذي تعلمين استعيرا³⁴

يرد الأعشى على الأنثى التي رآته بعد طول غيابه عنها، ففاجأها بتبدل حاله، وشيخوخته، وضعف بصره حتى ألبأته الأيام إلى من يقوده من ذراعها، ويدله على طريقه، فقد يحتاج المعوق إلى الآخر ليساند ما تبقى من حياته، وقد يكون خادماً، أو عصاً أو أرضاً، كما سيظهر عند ذي الإصبع العدوانية في غير موضع، يقول الأعشى:

صدت هريرة عما تكأنا
جَهلاً بأُم خُلَيْدٍ حَبَلٍ مَنْ تَصَلُّ؟
أَنْ رَأَتْ رَجُلًا أَعْشَى أَضْرَّ بِهِ
رَيْبُ الْمُنُونِ وَدَهْرٌ مُفْنِدٌ حَبَلٌ؟³⁵

يكشف الشاعر، من خلال هذين الأبيات، تلك الطبيعة المتناقضة التي جُبلت عليها المرأة، فبعدما كانت تقبل عليه أضحت تدبر عنه، وما ذلك إلا لأنه بدأ يفقد مظاهر الحياة المتوثبة، فالسن به تقدمت، والشيب غزا رأسه، وحاسة البصر عنده تنقهق. لكن السياق العام للأبيات لم يظهر الأعشى ضعيفاً جزئياً أمام تلك الأنثى، بل جريئاً فتاكاً، وثاقاً من قدرة عينيه على تتبع مفاتن المرأة والتقاط الحركات الأنثوية الجذابة فيها، إذ يقول بعد ذكره لعشاه داعماً حاسة البصر بحاسة الشم:

نغم الضجيج عادة الدجن يصرعها
للذة المرء لا جفاف ولا تفل
هركولة فئق دزم مرافقها
كأن أخصصها بالشوك منتعل
إذا تقوم يضوع المسك أصورة
والزنبق الورد من أردانها شمل³⁶

وعلى هذا "لم تعق العلل إذن أصحابها، وتمنعهم من ممارسة حياتهم اليومية ممارسة طبيعية، بالرغم من آثارها وانعكاساتها السلبية عليهم.. بل كانوا يحاولون التفاعل الإيجابي معها"³⁷. وهذا التحول في موقف المرأة والمجتمع عموماً لم يحل دون اعتراف الأعشى وشعراء آخرين بضعفهم البدني، وبعلاجات أخر أقرروا بها في سياقات متنوعة.

2.2. الاعتراز بالعاهة:

قد يدافع الشاعر الجاهلي عن عاهته، ويحتج لها، منقياً عن مزايا لها، ربما لا تخطر في بال من برأ من تلك العاهة، زاعماً أنه لا يظن إليها، ولا يتنبه إليها سوى ذوي البصيرة والنظرة العميقة الناقبة في حوادث الوجود.

30 عكو، حنان، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، (الشارقة: دائرة الثقافة، 2019)، ص246-247.

31 منهم: أعشى همدان، وأعشى أسد، وأعشى باهلة، وأعشى تغلب. ينظر: الأمدي، الحسن بن بشر، المؤلف والمختلف في أسماء الشعراء وكناهم وألقابهم وأنسابهم وبعض شعرهم، تحقيق: ف. كرنكو، (بيروت: دار الجبل، 1991)، ص13-23.

32 ابن منظور، لسان العرب، 56/15.

33 الأعشى، ميمون بن قيس، ديوان الأعشى الكبير، تحقيق: محمد محمد حسين، (القاهرة: مكتبة الآداب، المطبعة النموذجية، د.ت.)، من مقدمة المحقق، ص (أ).

34 الأعشى، ديوان الأعشى الكبير، ص95. الوافدان: العينان، مختلف الخلق: متغير عما عهدته عليه، ضغضغ: أفنى.

35 المصدر نفسه، ص55. ريب المنون: نواب الدهر. مقند: القند: الفساد. خيل: فساد العقل.

36 المصدر نفسه، ص55. الدجن: إلياس الغيم السماء. لا جاف: لا غليظ النقل: منتن الرائحة، أو الذي لا يتطيب. الهركوكة: ضخمة الوركين، حسنة الخلق: الفئق: حسنة الخلق. والأنثى درما: أي مرافقها درمة، ليس لمرافقها حجم. الأخصص: باطن القدم. أخصصها بالشوك منتعل: متقاربة الخطو.

37 اخليفة، "خطاب ذوي العلل في الثقافة العربية"، ص275.

هذا الحارث بن حلزة شاعر من شعراء المعلقات، لم يمنعه برصه من الدفاع عن قومه، والبراعة في الرد على عمر بن كلثوم في حضرة الملك عمرو بن هند. وقيل: إنه أعدّ معلقته لينشدها قومه بدلاً منه؛ لأنه كان أبرص، وكره أن ينشدها من وراء سبعة ستور، ثم يُغسل أثره بالماء، كما كان يفعل بسائر البرصان، لكنه تراجع عن موقفه، ورأى أن ينشدها بين يدي الملك لما أبدى إعجابها بها، وقد أمر برفع الستور، وأدناه منه، وأطعمه في جفنته، ومنع أن يغسل أثره³⁸. وكان ممن فخر ببرصه في قوله:

يا أمَّ عمرو لا تُعزِّي بالرَّوقِ ليس يَضِيرُ الطَّرْفُ تَوَلِّغَ اليَلْقُ

إذا حَوَى الحَلْبَةَ في يومِ السَّبْقِ³⁹

يعني الحارث بن حلزة أن العاهة الخارجية التي تصيب البدن لا تحول دون أن يحيا حياة سوية، ولا سيما إذا كان من أصل كريم. ويسرف الشاعر الأبرص في هذا المعنى أكثر من ذلك ليذهب إلى أن من اعترته عاهة قد يفوق من لم تعتره عاهة، منوهاً بالفرس الأبلق الذي يظل يُذم مع فوزه في الرهان⁴⁰.

وإذا كانت بعض العاهات المعدية مادة لفخر ذوي العاهات بها فكيف بمن كانت عاهاتهم غير معدية، ولا موزية؟ هؤلاء ينبغي أن يكون احتجاجهم لها أقوى، ودفاعهم عنها أكثر إقناعاً. ويذهب الجاحظ إلى أنه "إذا كان الأعرابي يعتره البرص فيجعله زيادةً في الجمال، ودليلاً على المجد، فما ظنك بقوله في العرج والعمى وهما لا يُستقدران ولا يُتَفَرَّزُ منهما، ولا يُعديان، ولا يُظنُّ ذلك بهما، ولا ينقصان من تدبير، ولا يمنعان من سوؤد⁴¹". فهذا الطائي الأعرج خطب امرأة، فشكت عرجه إلى جاراتها، فردَّ بقوله:

تَشَكَّى إلى جاراتها وتَعِينِي فقالت: معاذَ الله أنكح ذا الرَّجُلِ

فكم من صحيحٍ لو يُوازُنُ بيننا لكذا سِواءٌ أو لَمالٍ به حَملي⁴²

يثقل على الشاعر الأعرج نفورُ الأنتى التي يريدها منه لمجرد عرجه، ناقلاً كلامها كما وصله على لسانها (معاذ الله أنكح ذا الرجل)، فهي تستعيز بالله من الزواج برجل أعرج، وتستنكره أشد الاستنكار. ويشدّد وقع موقفها التقبيمي على الشاعر الأعرج، فيرد على ما وصله منها بأن العرج ليس عيباً جسدياً جسمياً معدياً، ولا انهداماً صحياً فاضحاً مؤذياً، بل ليس معياراً لأن تقصّل من ليس بأعرج على الأعرج، لأنها لو حكمت عقلها، وأعملت ذهنها، وقارنت وتبيّنت لظهر لها أنّ معوج الخطأ قد يساوي سويها، بل ربما يفوقه لما يُعرف عن ذوي الإعاقة من رغبة ملحة في تحدي إعاقاتهم بالتميز في ميدان من الميادين التي لا يقدر عليها الأصحاء من الناس.

3.2. المقارنة:

تكنم البراعة الحجاجية في أن "يلتجئ صاحب العاهة أحياناً إلى عقد مقابلة وموازنة بين وضعيتين يضعهما المتلقي أمامه، فيترك له حق اختيار إحداها. وتكون نتيجة الاختيار بالضرورة تفضيل حالة العاهة والافتناع بها"⁴³. فهذا سلمة بن مِرّة الشيباني عانى من قصر القامة⁴⁴، وكانت قد أخذت ابنة أسير له عليه هذا العيب البدني⁴⁵، فردَّ عليها بقوله:

ألا زَعَمَتْ بِنْتُ امرئِ القَيْسِ أَنِّي
وَرَبِّ طَوِيلٍ قَدْ نَزَعَتْ ثِيَابَهُ
وقَدْ عَلِمَتْ حَيْلُ امرئِ القَيْسِ أَنِّي
ولو شَهِدْتَنِي يَوْمَ أَلْقَيْتُ كَلْكَلِي
قَصِيرٌ، وقد أَغْبَا أَبَاها قَصِيرُها
وعانَقْتُهُ، والخَيْلُ تَدْمِي نُحُورُها
كَرَّرْتُ، ونازَ الحَرْبِ تَغْلِي قُدُورُها
على شَيْخِها، ما كانَ يَبْدُو نَكِيرُها⁴⁶

يبدأ الشاعر أبياته بسرد "زعم المرأة مستنكراً نظرتها الفاصرة، التي تعتقد أنّ قصر القامة مبعث ازدراء، وطولها مبعث إكبار. ويسرد عليها أحداث انقضاضه على طوال القامة (ورب طویل)، وما قدّمه قصره من عون في ميادين القتال، فقد مكّنه من التعلّق بعنق الفارس الطویل، وإلقاء ثقله عليه، وتجريده من ملبسه، وإرباك خططه، وحركات جواده. وهنا تنضح صورتنا الخصمين بما يثير الضحك: صورة قصير، عابث، مُربك مقابل صورة طویل، جاد، مرتبك. ويرسم الفعل (عانقته) بعداً هزلياً، فقد سمى فعلي المشاجرة والمدافعة معانقة، فإذا كان الفارس الطویل يعانق صهوة حصانه فالفارس القصير يعانق عنق الفارس الطویل؛ ليبين لتلك الساخرة أنّ نقصه البدني لم يحل دون ابتداع أفانين جديدة تفاجئ الطویل بجواها، وتنال استحسان المقارن بينهما"⁴⁷.

38 ينظر: البشكري، الحارث بن حلزة، ديوان الحارث بن حلزة البشكري، تحقيق: مروان العظيمة، (دمشق وبيروت: دار الإمام النووي ودار الهجرة للنشر والتوزيع، 1994)، ص55.

39 ينظر: المصدر السابق، ص128، والجاحظ، البرصان والعرجان والعميان والحولان، ص53. لا تعزّي: لا تعيبي. والرّوق: أن تطول الثنايا العليا السفلى. التوليع: ضروب من الألوان، والطّرف: الفرس كريم الطرفين.

40 من أمثال العرب في ذم المحسن: يجري بليقٌ ويذمّ. وهو فرس كان يسبق الخيل، وهو، في ذلك، يُذم ويُعاب. ينظر: ابن سلام، القاسم، كتاب الأمثال، تحقيق: عبد المجيد قطاش، (دمشق وبيروت: دار المأمون للتراث، 1998)، ص267.

41 الجاحظ، البرصان والعرجان والعميان والحولان، ص37.

42 المصدر السابق، ص45.

43 اخليفة "خطاب ذوي العاهة في الثقافة العربية"، ص279.

44 لم يُعثر له على ترجمة سوى أنّه جاهلي. ينظر: البصري، علي بن أبي الفرج، الحماسة البصرية، تحقيق: عادل سليمان جمال، (القاهرة: مكتبة الخانجي، 1999)، ص226/1.

45 أسر سلمة بن مِرّة الشيباني امرأ القيس بن عمرو، فاطلقه على الفداء، وكان سلمة قصيراً، فلما رآته بنت امرئ القيس احتقرته لقصره. ينظر: البصري، الحماسة البصرية، ص226/1.

46 البصري، الحماسة البصرية، ص226/1.

47 عكو، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، ص403-404.

ومما يدخل في باب التندر أن يصور الشاعر الجاهلي العاهة ونقيضها مجتمعين في زمان واحد ومكان واحد، تشكلان مشهداً تصويرياً واحداً، يغدو مادة فكاوية مواراة بعناصر الإضحاك، من ذلك مقارنة أنيف بن زبّان التبهاني⁴⁸ بين طول قامة أحد فريقيين متحاربين وقصر الآخر في قوله⁴⁹:

ولمّا التقى الصّفان واشتجَرَ القنا
تَبَيَّنَ لي أَنَّ القَمَاءَ ذِلَّةٌ
فلَمَّا أَتَيْنا السّفْحَ من بَطْنِ حائِلٍ
دَعَوْا لِنِزارٍ، وَأَنْتَمِنَا لَطِيءٍ
ولمّا التَقَيْنا بَيْنَ السِّيفِ بَيْنَنا
ولمّا عَضِينا بالسِّوْفِ تَقَطَّعَتْ
فَوَلَّوْا، وَأَطْرَافَ الرِّمَاحِ عَلَيْهِمْ
ولمّا تَدَانَوْا بالرمَاحِ تَضَلَّعَتْ

نَهالاً، وَأَسْبَابُ المَنايا نَهالها
وَأَنَّ أَعْرَاءَ الرِّجالِ طَوالها
بِحَيْثُ تَلَقَى طَلْحُها وَسَيالها
كَأَسَدِ الشَّرِي إِقْدامها وَنِزالها
لِسايلةٍ عَنّا حَفِي سَوالها
وسائِلُ كاتَتْ قَبْلُ سِلْمًا حِبالها
قَوادِرُ، مَرَبُوعاتُها وطَوالها
صُدورُ القَنا مِنْهُمْ، وَعَلَتْ نَهالها⁵⁰

بتوقع المتلقي أن المشهد الحربي مشهد جدّي، ويبعد كل البعد عن معاني الهزل، "ففي اللحظة التي أخذ فيها الطرفان يتصارعان أبصر مراقب المفارقة ما ليس هنا أو أنه، إذ اتضح له طول قامات قومه مقابل قصر قامات خصومهم، فعند التقابل برز التباين، وكأنه يمسك بمعيار يحسم نتيجة القتال لصالح قومه وهذا المتلقي بوجود رابط بين طول القامة والغلبة، مع أنّ الطول ليس شرطاً للنصر، ولا القصر سبباً للهزيمة"⁵¹.

وعلى هذا تبدو هذه الأشعار افتراضات غير ملزمة، ولا يمكن للمتلقي أن يُخدع بمضامينها لمجرد أنّ بعض الشعراء الجاهليين احتجوا لها، ودعوا إلى الاقتناع بها.

4/2. قلب الحقائق:

لم تظهر أكثر الرؤى الشعرية الجاهلية أصحابها من ذوي العاهات مرجحين من عاهاتهم، أو محبطين أو مستسلمين، وإن كان النقص الحاصل منها مؤثراً في طبيعة حياتهم، سواء تأثيراً كبيراً أم تأثيراً يسيراً، بل على العكس كان الشاعر الجاهلي يقابل ويوارب ويحسن القبح ويقبح الحسن على نحو يقلب الإصابة تعافياً والتعافي إصابة، ويجعل المرض صحة والصحة مرضاً، ويحيل النقص كمالاً والكمال نقصاً كما ظهر في تجربة سلمة بن مّرة الشيباني عن قصار القامة وطوالها، وكما سيبدو من خلال النماذج الشعرية التالية، من ذلك كلام سويد بن أبي كاهل اليشكري عن برصه وشبيهه وصلعه:

كَيْفَ يَرْجُونَ سَقاطِي بَعْدَما لَاحَ في الرّاسِ بياضٌ وصلَعُ⁵²

ينزع سويد بن أبي كاهل اليشكري منزع الفكاة حبال عاهاته، فقد عانى من البرص والصلع والشيب، لكنه آثر الاعتراف بهم، والحديث عنهم بنفس راضية كي يسبق من تسول له نفسه النيل منه بها، فهو يقر بها، ويعترف بها، ولا ينكرها، وهو راض عنها مقتنع بها، ثم إن من يتصف بها يتمتع بمزية لا يفتن لها إلا القليل من الناس، وهي مزية العقلانية والحلم، فمن تتوفر فيه بعيد عن الزلات، مجانب للهفوات.

ويقف الشاعر نفسه حبال عاهاته نفسها الموقف ذاته أمام عالم المرأة الذي أنكر عليه اجتماع هذه العاهات في شخصه، فهُرَع إلى تحسين القبيح من خلال الصور الآتية:

نَفَرَتْ سَـوْدَةٌ مَنِي أَنْ رَأَتْ
صَلَعَ الرّاسِ وفي الجُدِ وَضَحُ
قُلْتُ يا سَـوْدَةَ هَذا وَالَّذِي
يُفَرِّجُ الكُزْبَةَ عَنّا وَالكَعْخُ
هُوَ زَيْنُ الوَجْهِ لِلْمَرءِ كَما
رَينَ الطَّرْفِ تَحاسِينُ القُرْحِ⁵³

يزعم سويد بن أبي كاهل اليشكري أنه مستغرب من نفور المرأة من صلغ أصابه، وبرص اعتراه، فمضى "يكذب الحقيقة ويصدق الوهم في تجميل القبح المائل فيه مقسماً لها أنّ الصلغ والبرص من علائم البشاشة والإشراق"⁵⁴. ومن مزيلات الهموم والبلايا. ويستحضر

48 هو أنيف بن زبّان أحد بني نهبان بن نعل بن عمرو بن الغوث بن طيئ، شاعر مقل، فارس. ينظر: بابتي، عزيزة فوّال، معجم الشعراء الجاهليين، (بيروت: دار صادر، 1998)، ص41.

49 البصري، الحماسة البصرية، 119/1-120.

50 اشتجر: من شجره بالرمح، أي: طعنه. نهالاً: يريد أنها وردت الدم مرة ولم تُثَر، وذلك أنّ الناهل الذي يشرب أول شربة، فإذا شرب ثانية فهو عال. السّفْح: أسفل الجبل. حائل: واد. الطلح: شجر ضخم. السّيال: واحدها سيالة، وهو ما طال من السّمُر، نوع من الشجر. دعوا لنزار: قالوا: يا لنزار. قوادِر: مقتدره عليهم، متمكنة منهم. المربوع: ما كان بين الطويل والقصير. التَضَلع: امتلاء الأضلاع شبعاً ورثاً.

51 عكو، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، ص402.

52 اليشكري، سويد بن أبي كاهل، ديوان سويد بن أبي كاهل اليشكري، تحقيق: شاكر العاشور، (البصرة: دار الطباعة الحديثة، 1972م)، ص32. السقط: العثرة والزلة.

53 الجاحظ، البرصان والغرجان والغميان والخولان، ص63. الوضخ: البرص. الكرب: الحزن والغم. الكلخ: التكشير ويُدو الأسنان عند العيوس. الطرف: الكريم العتيق من الخيل. التحاسين: جمع تحسين: وهو التزيين. القُرْح: الحديث عن الشيء بما يزيّنه.

54 عكو، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، ص242.

"صورة الفرس العتيق (الطرف) الذي يظهر البياض في جبهته، فيزيده جمالاً وبهاء، وخلافاً لسويده، فالشاعر يرى أن ظهور البياض في جلده من البشائر التي ينبغي أن يفرح بها المرء ويفتخر؛ فالرجل الأبرص متميز عن غيره، مشهور بين أقرانه مثل الفرس الأبلق"⁵⁵.

ويذهب الأعشى المذهب ذاته حيال اشمنزاز المرأة من عنتي الشيب والصلع في الأبيات المنسوبة له:

بَاتَتْ سَعَادًا وَأَمْسَى حَبْلَهَا انْقَطَعًا وَاخْتَلَّتِ الْعُمَرُ فَالْجُدَيْنِ فَالْفَرَعَا

وَأَنْكَرْتَنِي وَ مَا كَانَ الَّذِي نَكِرْتِ ، مِنْ الْحَوَادِثِ، إِلَّا الشَّيْبَ وَالصَّلَاةَ⁵⁶

يريد الأعشى من المرأة أن تقبل الشيب والصلع المائلين فيه على "أنهما حدثان طبيعيان لا يغيران في الرجل سوى ملامحه الخارجية. ويتحایل على الذات والمرأة ملتفتاً عن الحديث عن قضية ضعفه وقبحه إلى الحديث عن قضية شيبه وصلعه معولاً على أن قيمة الرجل في مضمونه لا في شكله"⁵⁷.

5.2. الاستسلام والتسليم:

يبدو من غير منطقي تصوّر الشاعر الجاهلي قوياً على الدوام أمام حوادث الأيام وأرزاء الحياة؛ فهو كغيره من الناس، قد يتقبل عاهته، ويتكيف معها، وقد ينكرها على ذاته، وإن أسر في نفسه الاعتراف بها، فهي ظاهرة بادية للعيان. وقد يرافق ذلك ضحك مرير منها، هو أشبه بالبكاء عليها، وقد يرافقها بكاء صريح حيالها، واستسلام وتسليم بها؛ لأن الشاعر الجاهلي مقتنع أن كل امرئ معرض لمثل هذه الإصابات في حياته، فذو الإصبع العدواني عانى كثيراً من العلل، عانى من وهن البصر، وثقل السمع، والثَّرَم، وانحناء الظهر، والشيوخوخة حتى ألجأه كل ذلك إلى الاتكاء على العصا، وقد وقف أمام كل تلك العلل أحد موقفين: موقف المازح المتندر، وموقف الحكيم المتمتع بالنضج العقلي، يقول في ضعف حواسه، وتدهور صحته:

أَصْبَحْتُ شَيْخًا أَرَى الشَّخْصَيْنِ أَرْبَعَةً وَالشَّخْصَ شَخْصَيْنِ لَمَّا مَسَّنِي الْكِبَرُ

مَا لِلْكَوَاعِبِ يَا دَهْمَاءَ قَدْ جَعَلَتْ تَزْوُورُ عَنِّي وَتَطْوَى دُونِي الْخَجْرُ

قَدْ كُنْتُ فَرَاخَ أَبْوَابٍ مُعَلَّقَةٍ دَبَّ الرِّيَادِ إِذَا مَا خُولِسَ النَّظْرُ

لَا أَسْمَعُ الصَّوْتِ حَتَّى أَسْتَدِيرَ لَهُ نَيْلًا وَإِنْ هُوَ نَاغَانِي بِهِ الْقَمْرُ

وَكُنْتُ أَمْشِي عَلَى الرَّجْلَيْنِ مُعْتَدِلًا فَصِرْتُ أَمْشِي عَلَى مَا تَثْبُتُ الشَّجْرُ

إِذَا أَقْوَمُ عَجَنْتُ الْأَرْضَ مُتَّكِنًا عَلَى الْبَرَاجِمِ حَتَّى يَذْهَبَ النَّفْرُ⁵⁸

يعج النص بصور الضعف المثير للضحك الممزوج بالشفقة؛ إذ يبدأ "بصورة فكاهية تنم على ألم دفين، ينفس عنه بإضحاك الآخر منه، فمع تقدّم السنّ به اعتري بصره وهنّ شديد، فإذا ما نظر إلى رجلٍ أبصره رجلين، وإذا ما نظر إلى رجلين أبصرهما أربعة... ويرصد ضعف حاسة البصر لأهميتها في تذوق الجمال الأنثوي، فبعدما كان يُسرّ بإقبال المرأة مفتحة له أبواب الحبّ المغلقة أضحي يسوؤه إدبارها عنه، وإبصارها أبوابها في وجهه... وينتقل إلى الحديث عن حاسة السمع من خلال تصوير نفسه عاجزاً عن سماع صوت مكلمه، فإن كلمه لم يسمعه إلا إذا أنعم النظر في حركات شفثيه، فيمسك ببعض مقصده... ثم يقابل بين وضعين يحنّ إلى أحدهما وينفر من الآخر، فقد كان يسير على رجلين قويتين منتصب القامة، مرفوع الهامة، فصار يمشي محدودب الظهر، مطأطئ الرأس على رجلين ضعيفتين تستعينان بعضاً أحجم عن ذكر اسمها (فصرت أَمْشِي على ما تثبت الشجر) سخرية من تصلب جسد مرن، ألجأه إلى ما هو أضعف منه... هذه هي صورة الشيخ الهرم إذا ما أراد السير، أما إذا كان جالساً بين الناس، وأراد النهوض فتبدو الصورة أشدّ إضحاكاً (إذا أقوم عجت الأرض)، إذ يحار في أمره، فيتكئ على الأرض على مهل، ويعجنها عجنًا بأصابع يديه، حتى إذا تمّ له النهوض ألقى نفسه وحيداً، قد رحل الجميع عن المكان"⁵⁹.

وكذلك يصور ذو الإصبع العدواني سخرية الأنثى من تساقط أسنانه وأحدياب ظهره:

هَزَيْتُ زُنْبِيَّةً أَنْ رَأَتْ ثَرْمِي وَأَنْ ائْحَنِي لَتَقَادِمِ ظَهْرِي

مِنْ بَعْدِ مَا عَهَدْتِ فَاذْلُقْنِي يَوْمَ يَجِيءُ لَيْلَةٌ تَسْرِي

55 العسري، عادل ابت، "الفخر بالعيوب الجسدية في الشعر العربي القديم"، جامعة القاضي عياض 1/11 (2021م)، ص 451.

56 الأعشى، ديوان الأعشى الكبير، ص 101. بانت: بعدت. أنكرتني: جهلنتي.

57 عكو، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، ص 242- 243.

58 الغدواني، ذو الإصبع، ديوان ذي الإصبع العدواني، تحقيق: عبد الوهاب حمد عليّ العدواني ومحمد نائف الدليمي، (الموصل: منشورات وزارة الإعلام، 1973)، ص 33 – 34. ذبّ الزيادة: كثير الذهاب والمجيء. المناغاة: المكالمة والمغازلة. البراجم: جمع البرجمة، وهي مفاصل الأصابع من ظاهر الكف. الثُّر: الناس كلهم أو الزهط: ما دون العشرة من الرجال.

59 عكو، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، ص 399-401.

حتى كآتي خاتل قنصا
والممرء بعد تمامه يخري
لا تهزني مني زيتب فما
في ذاك من عجب ولا سُخر
أو لم تزي لقمان أهلكه
ما اقتات من سنة ومن شهر
وبقاء نسر كلما انقضت
أيامه عادت إلى نسر
ما طال من أمدي على لبد
رجعت مؤرثه إلى قصر⁶⁰

يبدو النفور الأنثوي من الشيخوخة أمرًا مؤلمًا للرجل، لكن الشاعر يعلن استسلامه وخضوعه لسطوة الموت، ويقف أمام استهزاء المرأة من تساقط أسنانه وانحناء ظهره ونيل الأيام من قوته موقف الحكيم العاقل الذي يدرك أن ما يتناقص من صحته وجماله أمر طبيعي، بل هو سنة من سنن الوجود، فما من مخلوق يكتمل نموًا وصحة إلا ويتناقص قوةً وجمالاً، فهذه سنن الكون في كائنات الوجود. ويستحضر للمرأة من الموروث التاريخي الجاهلي قصة تدعم وجهة نظره، وتتحدث عن مصير لقمان الذي هلك بهلاك آخر نسر من نسوره السبعة.

و"لكن ليس كل إنسان قادرًا على إخفاء حقيقة مشاعره إزاء ما يؤلمه، فهذا عمرو بن قميئة يجش بالبكاء كلما ازداد طغيان بياض المشيب على سواد الشباب"⁶¹، يقول عمرو بن قميئة:

بكيت وأنت اليوم شيخ مجرب
على رأسه شرخان من لون أصناف؟
سواد وشيب، كل ذلك شامل
إذا ما صبا شيخ فليس له شاف⁶²

ينظر عمرو بن قميئة إلى نفسه، فيجدها تترجح بين تشبث بالحياة ومسير إلى الموت، و"ربما كان أسمى ألم يعانيه الإنسان هو ذلك الألم الناتج من استحالة إيقاف الصراع الحتمي بين السواد / الشباب والبياض / المشيب، فهو صراع ، قبل أن يحدث، واضح العواقب. والذي يبكي عمراً أن هذا الصراع بدأ يحدث لديه، فيذكره بما كان ساهياً عنه أو متناسياً إياه، يذكره بدنو الأجل وقرب الرحيل"⁶³.

وعلى هذا وقف الشعراء الجاهليون حيال ضعفهم الجسدي مواقف متباينة، فمنهم من وقف موقف المجابهة لمرضه، ومنهم من نزع منزع السخرية ، ومنهم من مال نحو الفكاهة من غير خضوع أو استسلام لتلك العلل، ومنهم من وقف موقف المستسلم المتضرر، مصورين الأشخاص والأشياء التي كان تعينهم في حياتهم اليومية، من ذلك الخادم والعصا والأرض. وأكثر وقفاتهم كانت سريعة خاطفة، يستغرقها البيت أو البيتان أو النتقة أو المقطعة.

الخاتمة:

يتبين من النماذج السابقة التي اقتطفت من مصنفات الموروث الشعري القديم إيجابية الشاعر الجاهلي تجاه علته، وبراعته في التلاعب الكلامي عنها، وقدرته على الاحتجاج للعلل الظاهرة فيه، وإقناع المتلقي بالمستويات الإنسانية والمبادئ الأخلاقية الرفيعة المتحققة من جراء الإصابة بتلك الآفات، حتى تفاضل فيها الصحيح والعليل، بل ربما رجحت كفة المفاضلة للمعوق من دون السليم، لما يثيره الشعور بالإعاقة من دوافع نفسية تحت الذات على إثبات جدارتها كي تؤكد لها وللآخر قدرتها لا عجزها، وقوتها لا ضعفها؛ ولذلك يتفوق أصحاب العاهات، في كثير من الأحيان، على من لا عاهة فيهم، ليثبتوا أحقيتهم بنعتهم بالكمال البدني وإن بدا غير ممكن، وبالشخصية الإيجابية الفاعلة، المعيلة لا المعالة، الخادمة غير المخدومة. الشخصية التي لا تنقل على أحد بسبب تلك الأفة الجسدية، بل على العكس، تخدم الآخر بتفوقها في ميادين أخرى متعددة غير تلك التي تستند فيها على العضو المصاب، كما ظهر عند الأعشى الذي أسهم ضعف بصره في تفوقه في تشكيل الصور البصرية، كنوع من تعويض نقص البصر بكمال التخيل. وكذلك العقم والعوز حثا الشاعرَ البطلَ عامرَ بنَ الطفيل على إثبات فروسيته على كلا المستويين الواقعي والشعري.

المصادر والمراجع

الأمدي، الحسن بن بشر، المؤلف والمختلف في أسماء الشعراء وكُنَاهم وألقابهم وأنسابهم وبعض شعرهم، تحقيق: ف. كُرْنُكو، دار الجليل، بيروت، الطبعة 1، 1991م.

ابن الجوزي، عبد الرحمن، تليق فهم أهل الأثر في عيون التاريخ والسير، دار الأرقم بن أبي الأرقم، بيروت، الطبعة 1، 1997م.

ابن جَلْزَة، الحارث، ديوان الحارث بن جَلْزَة البشكري، تحقيق: مروان عطية، دار الإمام النووي ودار الهجرة، دمشق وبيروت، الطبعة 1، 1994م.

الأزدي، ابن تَريد، جمهرة اللغة، تحقيق: رمزي منير بعلبكي، دار العلم للملايين، بيروت، الطبعة 1، 1987م.

ابن سَلَام، القاسم، كتاب الأمثال، تحقيق: عبد المجيد قطامش، دار المأمون للتراث، دمشق وبيروت، الطبعة 1، 1980م.

⁶⁰ ذو الإصبع، ديوان ذي الإصبع العدوانى، ص39 – 41. دلف الشيخ: إذا مشى قارب الخطو من الوهن والضعف. السرى: السير ليلاً. يحري: ينقص. اقتات: أكل. لبد: أحد نسور لقمان.

⁶¹ عكو، حنان، اللون في شعر بني بكر قبل الإسلام (حلب: جامعة حلب، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، رسالة ماجستير، 2009)، ص137.

⁶² ابن قميئة، عمرو، ديوان عمرو بن قميئة، تحقيق: حسن كامل الصيرفي، (القاهرة: جامعة الدول العربية- معهد المخطوطات العربية، 1965)، ص73. الشرخان: المتلان. صبا الرجل: مال إلى صبوة الفتوة.

⁶³ عكو، اللون في شعر بني بكر قبل الإسلام، ص137.

- ابن الطّفيل، عامر، ديوان عامر بن الطّفيل، تحقيق: عمر فاروق الطّبّاع، دار القلم، بيروت، 1994م.
- ابن عدي، الهيثم، المثالب، تحقيق: عصام مصطفى عقلّة ومحمد عبد القادر خريسات، الجامعة الأردنية، الأردن، 2010م.
- ابن فارس، أحمد، معجم مقاييس اللغة، تحقيق: عبد السلام هارون، دار الفكر، بيروت، الطبعة 2، 1969م.
- ابن قميّة، عمرو، ديوان عمرو بن قميّة، تحقيق: حسن كامل الصيرفي، جامعة الدول العربية، معهد المخطوطات العربية، القاهرة، 1965م.
- ابن منظور، جمال الدين، لسان العرب، دار صادر، بيروت، الطبعة 3، 1994م.
- أخليفة، الحسين، (2022). "خطاب ذوي العلل في الثقافة العربية: بحث في المرجعيات الثقافية والمنازع الجمالية"، إربد للبحوث والدراسات الإنسانية 2/24.
- الأعشى، ميمون بن قيس، ديوان الأعشى الكبير، تحقيق: محمد محمد حسين، مكتبة الآداب، المطبعة النموذجية، القاهرة، د.ت. بابتي، عزيزة فوّال، معجم الشعراء الجاهليين، دار صادر، بيروت، الطبعة 1، 1998م.
- البصري، علي بن أبي الفرج، الحماسة البصريّة، تحقيق: عادل سليمان جمال، مكتبة الخانجي، القاهرة، الطبعة 1، 1999م.
- الترمذي، محمد بن عيسى، الجامع الصحيح، تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي، مطبعة البابي الحلبي، مصر، الطبعة 2، 1975م.
- الجاحظ، عمرو بن بحر، البرصان والعرجان والعميان والحوالان، تحقيق: عبدالسلام هارون، دار الجيل، بيروت، الطبعة 1، 1990م.
- جاد المولى، محمد أحمد وأخران، أيام العرب في الجاهليّة، دار الجيل، بيروت، 1988م.
- الجرجانيّ، عليّ بن محمد، التّعريفات، تحقيق: إبراهيم الأبياري، دار الرّيّان للتراث، القاهرة، 1982م.
- جلول، سامي محمد، (2021). "واقع أصحاب العاهات في القرن الأول الهجري (1-132هـ/ 622-750م)"، الحداثة عدد 215-216.
- الحولي، ماهر حامد، المعاق في الفكر الإسلامي، الجمعية الفلسطينية للعلوم التربوية والنفسية، فلسطين، 2007م.
- الدريديّ، سامية، الحجاج في النّثر العربيّ بنيتّه وأساليبه، عالم الكتب الحديث، إربد-الأردن، الطبعة الثانية، 2011م.
- الصفدي، صلاح الدين خليل بن أبيك، الشعور بالعوّور، تحقيق: عبد الرزاق حسين، دار عمار للنشر والتوزيع، عمّان، الطبعة 1، 1988م.
- العبد، محمد، (2005). "النّصّ الججاجيّ العربيّ"، جذور 21/9.
- العَدَوَانِيّ، ذو الإصبع، ديوان ذي الإصبع العَدَوَانِيّ، تحقيق: عبد الوهاب حمد عليّ العَدَوَانِيّ ومحمد نايف الدليمي، منشورات وزارة الإعلام، الموصل، 1973م.
- العسري، عادل، (2021). "الفخر بالعيوب الجسدية في الشعر العربي القديم"، جامعة القاضي عياض 1/11.
- عكو، حنان، أنماط المفارقة في الشعر الجاهلي، دائرة الثقافة، الشارقة، الطبعة 1، 2019م.
- عكو، حنان، اللون في شعر بني بكر قبل الإسلام، حلب، جامعة حلب، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، رسالة ماجستير، 2009م.
- عكو، حنان، (2020). "النزوع الججاجي في نقيضتي عامر بن الطفيل والنابعة الذيباني"، مجلة آفاق الثقافة والتراث- مركز جمعة الماجد للثقافة والتراث عدد 111.
- الفيروزآبادي، مجد الدين، القاموس المحيط، تحقيق: محمد نعيم العرقسوسي، مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، الطبعة 8، 2005م.
- القاري، علي، مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح، دار الفكر، بيروت، الطبعة 1، 2002م.
- القرطاجنيّ، حازم، منهاج البلغاء وسراج الأدباء، تحقيق: محمد الحبيب بن الخوجة، دار الغرب الإسلامي، بيروت، الطبعة 3، 1986م.
- اليشكرّي، سويد بن أبي كاهل، ديوان سويد بن أبي كاهل اليشكرّي، تحقيق: شاعر العاشور، دار الطباعة الحديثة، البصرة، الطبعة 1، 1972م.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi

Determining Teachers' Attitudes Towards The Profession

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik olan tutumlarını çeşitli değişkenler üzerinden belirleyip değerlendirmektir. Araştırma nitel araştırma ve durum çalışması deseni ile yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2020- 2021 öğretim yılında rastgele seçilen 183 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler için google forms' da görüşme soruları hazırlanmış, google forms link kullanılarak veriler toplanmıştır. Görüşme formunun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular, ikinci bölümde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarını incelemeye yönelik on iki vardır. Araştırma verileri "ortalama", "standart sapma", "t-testi", "tek yönlü varyans analizi", "LSD çoklu karşılaştırmalar testi" ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik bulgular elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak sonuçlar değerlendirilmiş, bu sonuçlar tartışılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Tutum, Motivasyon

ABSTRACT

The purpose of this research; to determine and evaluate teachers' attitudes towards the teaching profession based on various variables. The research was conducted with qualitative research and case study design. The study group of the research consists of 183 randomly selected teachers in the 2020-2021 academic year. Interview questions were prepared in google forms for the data, and the data was collected using google forms link. In the first part of the interview form, there are questions to determine the demographic characteristics of the participants, and twelve questions about the attitudes of teachers towards the profession in the second part. The research data were analyzed by "mean", "standard deviation", "t-test", "one-way variance analysis", "LSD multiple comparisons test". As a result of the research; Findings were obtained to determine teachers' attitudes towards their profession. Based on the results obtained from the research, the results were evaluated, these results were discussed and various suggestions were made.

Keywords: Teacher, Attitude, Motivation.

GİRİŞ

Öğretmen, kişiliğiyle, duruşuyla, davranışlarıyla, bilgisiyle öğrencisini etkileyerek, onların olumlu ya da olumsuz davranış kazanmalarını sağlar. Bu davranış kazandırma süreci uzun ve zorlu bir maraton koşusuna benzer. Bu süreç içerisinde öğretmenin öğrencilerine istendik davranışlar kazandırması için sahip olması gereken bazı nitelikler vardır. Bunlar arasında genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi gibi etkenler sayılabilir. Ancak bu yeterliklerin yanında öğretmenin duyuşsal tepkileri, mesleki algısı, iş doyumunu düzeyi, örgütsel bağlılığı ve özellikle de mesleğine karşı zaman içerisinde geliştirdiği tutumları da çok önemli bir yere sahiptir.

Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarını belirleyen bazı etkenler vardır. Örnek olarak; iş, sosyal güvence, sağlık, saygınlık, veli tutumları, öğrenci değişimleri, kuşaklar arası çatışma, toplumun bakış açısı, eğitim politikaları, maddi gelirin seviyesi vs gibi birçok etken sayılabilir. Bu çalışmada öğretmenlerin öğretmenlik mesleği süresince mesleklerine karşı geliştirdikleri tutumları belirlemek ve irdelemek amaçlanmıştır.

Eğitim, en genel manasıyla insanların davranışlarını değiştirme sürecine verilen addır. Bu süreç içerisinde bireyin davranışlarının değiştirilmesinde ve geliştirilmesinde birçok unsur yer alırken bunların en önemlisi hiç şüphesiz ki öğretmenlerdir. Sürekli bir etkileşim ve iletişim gerektiren eğitim sürecinde öğretmenin nitelikleri ön plana çıkmaktadır. Zira öğretmen, bu eğitim sürecinin lideri konumundadır. Bu liderlik konumuyla kültürel mirasın aktarıcısı olma, bireylere istendik davranışlar kazandırma gibi görevleri varken aynı zamanda değişim, gelişim, dönüşüm aşamalarının da sorumlusu sayılır. Görüldüğü gibi okullarda görülen eğitimde, eğitimin

Celil Olgun ¹
İhsan Şen ²
Derya Kaya ³
Suat Yapıcı ⁴

How to Cite This Article

Olgun, C., Şen, İ., Kaya, D. & Yapıcı, S. (2023).

"Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının

Belirlenmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76):

4830-4842. DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72270>

Arrival: 04 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Kocaeli, Türkiye

² Öğretmen, MEB, Kocaeli, Türkiye

³ Öğretmen, MEB, Kocaeli, Türkiye

⁴ Öğretmen, MEB, Kocaeli, Türkiye

etkili olabilmesi için diğer bir tabirle kişinin davranışlarının istendik yönde değiştirilebilmesi için birçok öğe yer almaktayken bu öğelerin en başında ise hiç şüphesiz ki öğretmenler gelmektedir. Öğretmen, eğitim sürecinin temel yapı taşıdır. Öğretmenin görevi temel manada sadece “bilgi öğretmektir” demek, yanlış olur. Öğretmen hem eğitimi hem öğretimi aynı anda verip öğrencinin davranışlarını istendik şekilde değiştirebilme görevine sahiptir. Sadece düz bir mantıkla kitaptaki bilgiyi öğrenciye ezberletmek yerine kişiliğiyle, heyecanı, duruşuyla, davranışlarıyla ve bilgisiyle öğrencisini etkiler. Böylelikle öğrencilerin çeşitli davranışları kazanmasına yardımcı olur.

Alıcının öğrenci, mekânın okul, kaynağın ise öğretmen olduğu bu zorlu ve uzun süreçte öğretmenin meslek bilgisi, genel kültürü, alan bilgisi gibi özelliklerinin tam olması beklenir. Ancak bunların yanı sıra öğretmenin içsel motivasyonu, mesleğine karşı geliştirdiği tutumları ve duyuşsal tepkileri de çok önemlidir.

Eğitim topluluklarında sıkça sarf edilen “Bir okul, müdürü kadar iyi okuldur” cümlesi sınıf ortamında “Bir öğrenci, öğretmeni kadar vardır” olarak kullanılabilir. Eğitim süreci içerisinde yegâne amaç, eldeki her türlü maddi ve manevi kaynağın, bilgi, beceri, davranış vs gibi yeterliliklerin öğrenciye kazandırılmasıysa bu yeterlilikleri kazandırmada bir nevi “aracı” veya “taşıyıcı” görevinde bulunan öğretmeni çok iyi tanımak ve tanımlamak gerekir. Öğretmen, insan yetiştirdiği için, diğer bir tabirle öğretmen ağacının meyvesi insan olduğu için öğretmenin nitelikleri insan nitelikleriyle iç içe bir şekildedir. İnsan niteliklerini geliştirmenin yolu öğretmen niteliklerini geliştirmek ise öğretmen niteliklerini geliştirmenin yolu da öğretmenlik mesleğini geliştirip güçlendirmekten geçer. Öğretmenlerin meslekteki yeterliliklerini irdelemenin yanı sıra öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı zaman içerisinde geliştirdikleri tutumları da irdelemek ve incelemek gerekir. Çünkü eğitimde istenilen başarıyı sağlamanın en önemli unsuru olarak nitelendirdiğimiz öğretmenlerin kendi mesleklerine yönelik tutumları bu açıdan çok önemlidir.

Tutum, kişilerin eylemlerini belirleyen bir düşünce sistemidir. Tutum gözlenemeyen ama zamanla davranışlarla ortaya çıkan eğilimlerdir. Öğrenme yoluyla kazanılır ve çeşitli davranışların sonucunda ortaya çıkarlar. Dolayısıyla tutumların değişimi ile davranışlarda da değişim söz konusu olabilir. Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Yeni İnsan ve İnsanlar” kitabında tutum kavramını “Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.” olarak tanımlar.

Tutum, bireyin psikolojik olarak bir obje, kişi, durum vb. boyutlara ilişkin davranış, düşünce ve duygularına yön verme, ondan yana olma ya da karşı olma durumudur (Semerci ve Semerci, 2004). Bu anlamda, belli bir obje veya duruma yönelik olumsuz yaşantılar geçirmiş olan bireyin, o obje veya nesneye yönelik olumsuz bir tutuma; olumlu yaşantılar geçirmiş olanların ise olumlu tutuma sahip olması beklenir (Pehlivan, 1994; akt. Bulut, 2009).

Eğitimde istendik davranışların kazandırılması sürecinin başarılı olabilmesi için alıcının yani öğrencinin vericiye yani öğretmene geliştirdiği tutumun önemli bir rolü vardır. Bu süreçte öğretmenin kişisel nitelikleri, öğrencinin öğretmene dolayısıyla derse ve okula karşı geliştireceği tutumu olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir. Öğrencinin öğretmenin genel manada bilgisinden çok davranışlarından etkilendiği yıllardır yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu nedenle, öğretmenlerin kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmelerini etkileyen önemli bir değişkenin, öğretmenliği sevmek, saygı duyma ve benimseme özelliklerini kapsayan tutumlar olduğunu söylemek mümkündür (Pehlivan, 2008).

Öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum geliştirildiğinde mesleğe ilgi duymak, çocukları sevmek, eğitim ve öğretimin önemini görebilmek vb. davranışlar, olumsuz tutumlar ise öğrencileri sevmemek, kendini geliştirmemek, heyecanlı ve istekli olmamak vb. davranışlarla ifade edilebilir. Doğal olarak olumlu tutumlar her zaman, öğrenme ve öğretmeyi kolaylaştırarak başarıyı artırır. Dolayısıyla, olumlu tutumlara sahip olanların bu mesleğe yönelmeleri, mesleği bilinçli seçmeleri ve üstlerine düşen görevlerini severek yapmaları gerekir (Semerci ve Semerci, 2004).

Yukarıda değinilen boyutlardan hareketle, öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının belirlenmesi, araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda kendilerini mesleki tutum açısından tanıyarak değerlendirebilmelerini sağlayacaktır. Bu çalışmada problem, “Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı zaman içerisinde geliştirdikleri tutumlar ile öğretmenlerin özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışmanın genel amacı; öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının saptanmasıdır. Araştırmanın genel amacı çerçevesinde öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının; çalışılan yer, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş, mesleki kıdem değişkenleri açısından anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada incelenecek diğer alt amaçlar ise aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı tutumları nedir?
- ✓ Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı tutumları;
- a) Çalıştıkları Yere,
- b) Cinsiyetine,
- c) Medeni Durumuna,
- d) Eğitim Durumuna,
- e) Yaşına,
- f) Meslekteki Kıdem Yılına,
- g) Aynı Kurumda Kaç Yıl Çalıştığına göre değişmekte midir?

Öğretmenlerin tutum ve davranışlarının mesleğe yeni başladıkları dönemde veya mesleğin ilerleyen yıllarında öğrenciler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu sebepten ötürü öğretmenlerin mesleklerine yönelik olumlu tutum geliştirmeleri önem arz etmektedir. Literatür taramasının sonucunda; öğretmenlerin bilgi becerilerinin veya mesleklerindeki yeterliliklerinin sorgulandığı, araştırıldığı birçok çalışma mevcutken öğretmenlerin mesleklerine olan tutumlarının ne durumda olduğunu, mesleklerine bakış açılarının zaman içerisinde değişip değişmediğini, hangi koşullarda çalışırken hangi bakış açılarına sahip olduklarını sorgulayan pek bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nerdeyse yapılan bütün araştırmalarda da hemen hemen aynı soruların sorulduğu gözlemlendiği için tamamen özgün anket sorularından oluşan bu çalışmanın ayrı bir öneme sahip olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı geliştirdikleri tutumları çeşitli değişkenler yönüyle belirlemeye yönelik yapılan bu çalışmada genel tarama modellerinden betimsel nitelikte model kullanılacaktır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeye amaçlayan araştırma modelleridir.

Betimsel çalışmalar, olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu betimlemeyi açıklamaya çalışır. Bu tür araştırmalar, mevcut olayların, daha önceki olaylarla ve koşullarla ilişkilerini de göz önünde bulundurarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamaya çalışır.

Bu çalışmada öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı geliştirdikleri tutumların cinsiyet, kıdem yılı, çalışılan kurum(devlet/özel), yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ölçeklerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Türkiye genelinde görev yapan öğretmenlerden seçkisiz tesadüfi yöntemle belirlenmiş öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmada, çalışma evrenindeki tüm öğretmenlere ulaşmak yerine, zaman, enerji ve ekonomik açıdan tasarruf sağlamak amacıyla çalışma evreni içerisinde örneklem seçme yoluna gidilmiştir.

Örneklem büyüklüğüne ulaşmak için tesadüfi örnekleme modeline göre yaşanan pandemi sürecinde uzaktan eğitim olması sebebiyle öğretmenlere yüz yüze görüşme imkânı olmadığı için öğretmenlere çevrimiçi olarak anket gönderilmiş, geri dönen ölçekler değerlendirmeye alınmıştır.

Toplamda 183 kişiden geri dönüş olmuştur.

- ✓ 183 öğretmenin tamamı devlet okulunda görev yapan öğretmenlerdir.
- ✓ Bu öğretmenlerin; 111'i kadın, 72'si ise erkek öğretmendir.
- ✓ 161'i şehir merkezinde çalışırken, 22'si kırsal kesim (köy)'de çalışmaktadır.
- ✓ 145'i evli, 38'i bekar öğretmenlerden oluşmaktadır.
- ✓ 169 öğretmen lisans mezunu, 14 öğretmen ise yüksek lisans mezunudur.

- ✓ 40 yaş altı 140 öğretmen varken, 40 yaş üstü 43 öğretmen vardır.
- ✓ Meslekteki yılı 0-10 yıl aralığında olan 65, 11-20 yıl aralığında olan 99 öğretmen varken, 21 yıl ve üzeri olan 19 öğretmen vardır.
- ✓ 169 öğretmen 0-10 yıl aralığında, 12 öğretmen 11-20 yıl aralığında, 2 öğretmen ise 21 yıldan fazladır aynı kurumda çalışmaktadırlar.

Veri Toplama Araçları

Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine karşı geliştirdiği tutumları çeşitli değişkenler yönüyle inceleyip tespit etmek amacıyla veriler anket tekniği kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir ve iki bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Kişisel Bilgi Formu (Demografik Bilgiler)

Çalışılan Kurum (Devlet/Özel)

Çalışılan Yer (Şehir Merkezi/Köy)

Cinsiyet (Kadın/Erkek)

Medeni Durum (Evlü/Bekâr)

Eğitim Durumu (Ön Lisans/Lisans/ Yüksek Lisans/Doktora)

Yaş (20-30/31-40/41-50/50 ve üstü)

Meslekte Kaçınıcı Yıl (0-5/6-10/11-15/16-20/21-25/26-30/31 ve üstü)

Aynı Kurumda Çalışılan Yıl (0-5/6-10/11-15/16-20/21-25/26-30/31 ve üstü)

2. Bölüm: Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Anket

1-Öğretmenliğin toplumda saygı gören bir meslek dalı olduğuna inanıyorum.

2-Öğretmen olarak çalışmaktan gurur duyuyorum.

3-Öğretmenliğin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyorum.

4-Mesleğimi severek yapıyorum.

5- Kendi çocuklarımın da öğretmen olmasını isterim.

6-Hayata tekrar baştan başlasam yine öğretmen olmayı isterdim.

7-Öğretmenlik mesleğini seçtiğime pişmanım.

8-Yasal gerekliliklerden dolayı yer değişikliği gelmezse şu an çalıştığım okulda emekli olana kadar çalışmak isterim.

9-Öğretmenlik mesleğini yaparken başarılı işler yaptığımda takdir gördüğümü düşünüyorum.

10- Öğretmenliğin kendimi geliştirmeme fırsat tanıyan bir meslek olduğuna inanıyorum.

11- Daha iyi maaş alacağım bir iş teklifi alsam öğretmenliği bırakıp o mesleğe geçerim.

12- Ülke çapındaki eğitimin gelecek yıllarda genel olarak bugünkünden çok daha iyi olacağına inanıyorum.

Anket bu on iki sorudan oluşmakta olup; ölçek “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” artan biçimde sıralanan 5’li likert tipindedir.

Verilerin Toplanması

Veri toplamak amacıyla hazırlanan anket formu taslağı öğretmenlere çevrim içi ortamda gönüllülük esasına uygun olarak uygulanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce anketi cevaplama oranının yüksek olması ve güvenilir cevapların verilmesi için anketle beraber uygulamayı tanıtıcı ve bilgilendirici metin de paylaşıldı. Metinde araştırmanın amacı hakkında bilgiler verilerek öğretmenlerden yardım istenmiştir. Hazırlanmış olan anket formu ve bilgilendirici metin çevrim içi olarak hazırlanmış ve dijital platformlar aracılığıyla öğretmenlere ulaştırılmıştır. Ankete istenilen yeterlilikte cevap verildikten sonra anket cevap vermeye kapatılmıştır. Geri dönüş yapılan formlardan 183 adet geçerli anket dönüşü olmuştur. Anketi doldururken öğretmenlerin ilgili olduğu görülmüştür. Hızlı bir şekilde dönüş alınmıştır. Anketin kısa olması, çok vakit

almaması ve açık, anlaşılır sorulardan oluşması sebebiyle dolduranlar tarafından memnuniyet verici dönüşler olmuştur.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri analizi yapılırken içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi yapılırken, toplanan verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşmak amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin demografik özelliklerini betimleyen Bilgi Formundan ve öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik hazırlanmış olan anketten elde edilen ham veriler bilgisayara kaydedilmiştir.

Verilerin analizi yapılırken araştırmanın amacı çerçevesinde cevapları aranan alt problemlere yönelik anket formları ve toplanan verilerin istatistiksel analizleri SPSS paket programından yararlanılarak yapılmıştır. Betimsel istatistik yöntemlerinden (%) yüzde, (f) frekans ve (X) aritmetik ortalama analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkların tespiti için iki popülasyonun araçlarını karşılaştırmada kullanılan ve bir hipotez testi olan t-testi ile ikiden fazla popülasyonun araçlarını karşılaştırmak için kullanılan ve istatistiksel bir teknik olan ANOVA testlerinden yararlanılmıştır. Aynı zamanda iki aritmetik ortalama arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesi için kullanılan Mann-Whitney U testinden faydalanılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda farklılıkların yönünü belirlemek için sayısal sonuçlarla ilgili veriler tablolar haline getirilip yorumlanmıştır ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı $\alpha = .05$ düzeyinde test edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde veri toplama aracının öğretmenlere uygulanması sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin bulgular ele alınmaktadır. Öncelikle araştırma grubunun kişisel bilgilerine ait bulgulara, daha sonra araştırmada yer alan anket sorularına verilen cevapların dağılımına ardından da araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğine karşı olan tutumlarını inceleyen anket ile her bir alt ölçekteki maddelere verilen cevapların aritmetik ortalama puanları (X), ortalama puana karşılık gelen algı düzeyi ve standart sapma (SS) değerleri de tablolar halinde gösterilmiştir. Bağımsız değişkenler açısından katılımcıların değerlendirmeleri incelenmiştir.

Örneklem grubunun demografik özellikleri

Örneklemde yer alan resmi ilköğretim okullarında görevli deneklerin çalıştıkları kurum, çalıştıkları yer, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş, meslekteki yıl, aynı kurumda çalışılan yıl ile ilgili kişisel bilgilerin dağılımı sayı ve yüzde olarak hesaplanmıştır.

Bu bölümde katılımcıların demografik özellikleri sekiz seçenekle belirlenmeye çalışılmıştır. Çalıştıkları kurum, çalıştıkları yer, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş, meslekteki kıdem yılı, aynı kurumda çalışılan süre ilgili bilgiler tablolar halinde belirtilmiştir. Her bir tabloda katılımcıların demografik özellikleri hem sayı hem de yüzde olarak belirtilmiştir. Ayrıca tablolara bakarak hangi bağımsız değişkene sahip katılımcıların araştırmaya daha çok katıldığını gözlemlemekteyiz.

Katılımcıların Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımı

Tablo 1: Katılımcıların Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Çalışılan Kurum	Devlet Okulu	183	100
	Özel Okul	0	0

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı devlet okulunda çalışan öğretmenlerdir. Araştırma tamamen devlet okullarda çalışan öğretmenlere uygulanmıştır.

Katılımcıların Çalıştıkları Yerlere Göre Dağılımı

Tablo 2: Katılımcıların Çalıştıkları Yerlere Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Çalışılan Yer	Şehir Merkezi (İl veya İlçe merkezi)	161	88
	Köy (Kırsal Yerleşim)	22	12

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 161’i şehir merkezinde, 22’si ise kırsal yerleşim alanında çalışmaktadır. Öğretmenlerin %88’i şehir merkezindeyken %12’si ise kırsal yerleşim

alanında görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunun şehir merkezinde görev yaptığı görülmektedir.

Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 3: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Cinsiyet	Kadın	111	60,7
	Erkek	72	39,3

Tablo 3'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 111'i kadın, 72'si ise erkektir. Öğretmenlerin %60,7'si kadinken %39,3'ü ise erkektir. Araştırmaya katılanların çoğunun kadın öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Medeni Durum	Evli	145	79,2
	Bekâr	38	20,8

Tablo 4'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 145'i evli öğretmenken, 38'i ise bekâr öğretmendir. Öğretmenlerin %79,2'si evliken, %20,8'i ise bekârdır. Araştırmaya katılanların çoğunun evli öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Eğitim Durumu	Ön Lisans	0	0
	Lisans	169	92,3
	Yüksek Lisans	14	7,7
	Doktora	0	0

Tablo 5'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 169'u lisans, 14'ü ise yüksek lisans mezunudur. Araştırmaya ön lisans ve doktora mezunu bir öğretmen katılmamıştır ve lisans mezunu öğretmenlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Tablo 6: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Yaş	20-30	32	17,5
	31-40	108	59
	41 ve üzeri	43	23,5

Tablo 6'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 20-30 yaş aralığı olanlar 32, 31-40 yaş aralığında olan 108, 41 ve üzeri yaş aralığında olan 43 kişi vardır. Araştırmaya yoğunlukla 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin katıldığı görülmektedir.

Katılımcıların Meslekteki Yıllarına Göre Dağılımı

Tablo 7: Katılımcıların Meslekteki Yıllarına Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Meslekteki Yıl	0-10	65	35,5
	11-20	99	54,1
	21 ve üzeri	19	10,4

Tablo 7'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden meslekteki kıdem yılı 0-10 arasında olan 65 kişi, 11-20 arasında olan 99 kişi, 21 ve üzeri olan 19 kişi katılmıştır. Mesleki kıdemi 11-20 arasında olan katılımcı sayısının yoğun olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Aynı Kurumda Çalıştıkları Yıla Göre Dağılımı

Tablo 8: Katılımcıların Aynı Kurumda Çalışılan Yıllara Göre Dağılımı

Bağımsız Değişken	Alt Değişken	N	%
Aynı Kurumda Çalışılan Yıl	0-10	169	92,3
	11-20	12	6,6
	21 ve üzeri	2	1,1

Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 183 öğretmenden 169’u aynı kurumda 0-10 yıl, 12’si 11-20 yıl, 2’si 21 ve üzeri yıl aralığındaki sürede çalışmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun 0-10 yıl aralığındaki öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Öğretmenlerin Mesleğe yönelik Tutumlarını İnceleyen Anket Analizi

Tablo 9: Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarını İnceleyen Anket Analizi Tablosu

ANKET SORUSU	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KİSMEN KATILYORUM	KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILYORUM
Öğretmenliğin toplumda saygı gören bir meslek dalı olduğuna inanıyorum.	16	36	63	48	20
Öğretmen olarak çalışmaktan gurur duyuyorum.	4	0	30	67	79
Öğretmenliğin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyorum.	5	9	19	83	67
Mesleğimi severek yapıyorum.	7	4	20	69	83
Kendi çocuklarımın da öğretmen olmasını isterim.	28	48	48	38	21
Hayata tekrar baştan başlasam yine öğretmen olmayı isterdim.	20	30	44	42	47
Öğretmenlik mesleğini seçtiğime pişmanım.	51	65	38	17	12
Yasal gerekliliklerden dolayı yer değişikliği gelmezse şu an çalıştığım okulda emekli olana kadar çalışmak isterim.	34	50	33	34	32
Öğretmenlik mesleğini yaparken başarılı işler yaptığımda takdir gördüğümü düşünüyorum.	17	35	63	45	23
Öğretmenliğin kendimi geliştirmeme fırsat tanıyan bir meslek olduğuna inanıyorum.	9	26	53	67	28
Daha iyi maaş alacağım bir iş teklifi alsam öğretmenliği bırakıp o mesleğe geçerim.	27	53	45	38	20
Ülke çapındaki eğitimin gelecek yıllarda genel olarak bugünkünden çok daha iyi olacağına inanıyorum.	30	48	49	39	17

Tablo 9’da elde edilen anket sorularının cevaplarıyla araştırmaya katılmış olan 183 öğretmenin her bir soruya verdiği cevapların dağılımı gösterilmektedir. Bu tabloda hangi soruda hangi eğilimin daha fazla olduğu görülmektedir. Ankette yer alan on iki soruya verilmiş olan cevapların hangi düzeyde yoğunlaştığı, hangi soruya olumlu hangi soruya olumsuz cevapların verildiği sayıların dağılımına göre anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarını İnceleyen Anketin % Tablosu

ANKET SORULARI	TOPLAM CEVAP	A Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum TOPLAM	ÇEKİMSER	B Katılıyorum Kesinlikle Katılıyorum TOPLAM	A TOPLAM %	ÇEKİMSER %	B TOPLAM %
Soru 1	183	52	63	68	28,4	34,4	37,2
Soru 2	183	4	30	146	2,2	16,4	79,8
Soru 3	183	14	19	150	7,7	10,4	82,0
Soru 4	183	11	20	152	6,0	10,9	83,1
Soru 5	183	76	48	59	41,5	26,2	32,2
Soru 6	183	50	44	89	27,3	24,0	48,6
Soru 7	183	116	38	29	63,4	20,8	15,8
Soru 8	183	84	33	66	45,9	18,0	36,1
Soru 9	183	52	63	68	28,4	34,4	37,2
Soru 10	183	35	53	95	19,1	29,0	51,9
Soru 11	183	80	45	58	43,7	24,6	31,7
Soru 12	183	78	49	56	42,6	26,8	30,6

Ankette yer alan sorulara verilen “Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum” cevapları A bölümünde “Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum” cevapları B bölümünde diğer cevaplar (Kısmen Katılıyorum) ise Çekimsiz bölümünde toplandığı zaman Tablo 10’daki veriler elde edilmiş oluyor.

Ankette yer alan;

“Öğretmenliğin toplumda saygı gören bir meslek dalı olduğuna inanıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %37,2 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Öğretmen olarak çalışmaktan gurur duyuyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %79,8 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Öğretmenliğin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %82 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Mesleğimi severek yapıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %83,1 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Kendi çocuklarımın da öğretmen olmasını isterim.” sorusuna ağırlıklı olarak %41,5 oranında “olumsuz” cevaplar verildiği,

“Hayata tekrar baştan başlasam yine öğretmen olmayı isterdim.” sorusuna ağırlıklı olarak %48,6 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Öğretmenlik mesleğini seçtiğime pişmanım.” sorusuna ağırlıklı olarak %63,4 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Yasal gerekliliklerden dolayı yer değişikliği gelmezse şu an çalıştığım okulda emekli olana kadar çalışmak isterim.” sorusuna ağırlıklı olarak %45,9 oranında “olumsuz” cevaplar verildiği,

“Öğretmenlik mesleğini yaparken başarılı işler yaptığımda takdir gördüğümü düşünüyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %37,2 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Öğretmenliğin kendimi geliştirmeme fırsat tanıyan bir meslek olduğuna inanıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %51,9 oranında “olumlu” cevaplar verildiği,

“Daha iyi maaş alacağım bir iş teklifi alsam öğretmenliği bırakıp o mesleğe geçerim.” sorusuna ağırlıklı olarak %43,7 oranında “olumsuz” cevaplar verildiği,

“Ülke çapındaki eğitimin gelecek yıllarda genel olarak bugünkünden çok daha iyi olacağına inanıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %42,6 oranında “olumsuz” cevaplar verildiği görülmektedir. Kalan oranlar diğer bölümlerde azımlık olarak paylaşılmaktadır.

Birinci Araştırma Sorusuna (Alt Problem) İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının Düzeylerinin Belirlenmesi

Tablo 11. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının Düzeyleri

N	\bar{X}	SS
183	3.4	.71

Öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum düzeyleri tablo 4.11. de gösterilmiştir. Buna göre öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının puan ortalamaları ($\bar{X}=3.4$, $SS=.71$)’dir. Sonuçlar, öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının “iyi” düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

İkinci Araştırma Sorusuna (Alt Problem) İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumlarının Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Belirlenmesi

Öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının düzeyleri cinsiyet, medeni durum, çalıştığı yer, eğitim durumu, yaş, mesleki kıdem ve aynı kurumda çalıştığı yıl değişkenlerine göre incelenip belirlenmiştir.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılığı

Tablo 12. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin T-Testi

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Erkek	72	39.30	8.72	-1.986	.049
Kadın	111	41.86	8.37		

Tablo 12. incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Yapılan bağımsız t testi sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin mesleğe yönelik olumlu tutumları, erkek öğretmenlerin mesleğe yönelik olumsuz tutumlarından istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Medeni Duruma Göre Farklılığı

Tablo 13 :Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Medeni Duruma Göre Farklılığı İçin t-Testi

Medeni Durum	N	\bar{X}	SS	t	p
Evli	145	40.56	8.46	-900	.369
Bekar	38	41.97	9.03		

Tablo 13 incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının medeni durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız t testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Çalıştığı Yere Göre Farklılığı

Tablo 14. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Çalıştığı Yere Göre Farklılığı İçin t-Testi

Çalıştığı Yer	N	\bar{X}	SS	t	p
Merkez	161	41.13	8.80	1.190	.236
Kırsal	22	38.81	6.54		

Tablo 14 incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının çalıştığı yere göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız t testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre Farklılığı

Tablo 15. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre Farklılığı İçin Mann Whitney U Testi

Eğitim Durumu	N	\bar{X}	Z	U	p
Lisans	169	91.90	-.092	1165.5	.927
Lisans Üstü	214	93.25			

Tablo 15 incelendiği zaman öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum düzeylerinin eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanamamıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Yaşa Göre Farklılığı

Tablo 16. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Yaşa Göre Farklılığı İçin Anova Testi

Yaş	N	\bar{X}	SS	F	P
20-30	32	42.03	9.11	.717	.490
31-40	108	40.98	8.75		
41 ve üzeri	43	39.67	9.11		

Tablo 16 incelendiği zaman öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum düzeylerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanamamıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Mesleki Kıdeme Göre Farklılığı

Tablo 17. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Mesleki Kıdeme Göre Farklılığı İçin Anova Testi

Mesleki Kıdem	N	\bar{X}	SS	F	P
20-30	65	42.10	8.87	2.064	.130
31-40	99	39.68	8.48		
41 ve üzeri	19	42.68	7.49		

Tablo 17 incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum düzeylerinin mesleki kıdeme göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Kurumda Çalıştığı Süreye Göre Farklılığı

Tablo 18. Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutum Düzeylerinin Kurumda Çalıştığı Süreye Göre Farklılığı İçin Anova Testi

Kurumda Çalıştığı Süre	N	\bar{X}	SS	F	P
0-10	168	40.80	8.71	.361	.698
11-20	12	40.75	7.39		
21 ve üzeri	2	46.00	.0		

Tablo 18 incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum düzeylerinin kurumda çalıştığı süreye göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanamamıştır.

SONUÇ

Öğretmenlerin eğitim – öğretim adlı uzun süreçteki önemli sorumlulukları göz önüne alındığında ve bir nevi toplumu değiştirme, geliştirme görevleri düşünüldüğünde öğretmenlerin de kendi mesleklerine bakış

açılarının, mesleklerini ne kadar sevdiklerinin, mesleklerine karşı geliştirmiş oldukları tutumların bu görev ve sorumluluklarına olan etkisi daha iyi anlaşılabilir. Bu yüzden öğretmenlerin mesleklerine karşı geliştirmiş oldukları algının detaylı bir şekilde incelenmesi, bu alanda birçok araştırmanın yapılması gerekmektedir. Yapılan bu araştırmaların sonucunda var olan algının sonuçları bundan sonra öğretmenlerle ilgili yapılacak olan her türlü çalışmada, yenilikte ve düzenlemelerde kaynak teşkil edebilir.

Bir mesleğe yönelik tutum ve algılar, mesleki yeterlilik algılarını ve meslekteki başarıları etkilemektedir (Terzi ve Tezci, 2007). Öğretmenlik mesleğini sevme ve benimseme gibi özellikleri kapsayan tutumlar, öğretmenlerin kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmelerinde önemli bir yere sahiptirler (Pehlivan, 2008).

Son yıllarda öğretmen, öğretmenlik mesleği vb. gibi konularda görsel, yazılı ve bunlara ek olarak sosyal medyada olumsuz haberlerin yapıldığı oldukça sık bir şekilde görülmektedir. Özellikle cep telefonlarının, kamera çekimi yapan küçük aletlerin öğrenciler arasında yaygınlaşması sonucunda okul veya sınıf içerisinde bir öğretmenin yaptığı olumsuz bir davranışın önüne arkasına bakılmaksızın medyaya servis edilmesi ve bu durumun üzerinden o öğretmenin ve devamında bütün öğretmenlerin hatta okulların, eğitim sisteminin karalandığına çokça şahit olunmaktadır. Okul bahçesinde öğrenciye sesini yükselten bir öğretmenin görüntüsü okul bahçesinin dışından bir velinin kameraya almasıyla bir anda bütün medyada dolaşıp bunun üzerinden bütün öğretmenlere hakarete varan ifadeler kullanılabilirken yüzlerce hatta binlerce öğretmenin kalbi duygularla, samimi bir şekilde ortaya koydukları sonsuz fedakârlıklardan neredeyse hiç söz edilmektedir. Olumsuz bir örneğin yayılıp bütün öğretmenlere genelleme yapıldığı bir ortamda maalesef ki olumlu örneklerin haberinin yapıp bütün öğretmenlere genelleme yapıldığı görülmemektedir. Öğretmenlere ve öğretmenlik mesleğine karşı değişen toplumsal algı, öğretmenlerin çalışma koşulları, olumsuz yönetici tavırları, mobbing, gelir düzeyleri, sosyal hakları vb. gibi konular zaten öğretmenler arasında can sıkıcı ve motivasyon düşürücü konular olmaya devam ederken bu tarzda medya haberlerinin son yıllarda artmış olması öğretmenler arasında bir başka “derdin” daha var olmasına ister istemez sebep olmuştur. Üstüne sürekli öğretmenlerin mesleki bilgileri, yeterlilikleri sorgulanırken bir de mikrofonu öğretmene uzatıp onların mesleki algılarını, iş doyumlarını, örgütsel bağlılıklarını yani kısaca mesleklerine karşı geliştirdikleri tutumları incelemek gerekmektedir. İşte bu çalışmanın temel amaçlarından biri de budur. Özellikle pandemi koşullarının sonucunda gerçekleşen uzaktan eğitimin yaşandığı bu süreçte böyle bir çalışmayı yapmak ve öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının neler olduğuna dair bulgular elde etmek çok daha anlamlı olmuştur.

Bu araştırmada, öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları çeşitli değişkenler tarafından incelenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlere yönelik yapılmış olan ankette çalıştığımız kurum, çalıştığımız yer, cinsiyetiniz, medeni durumunuz, eğitim durumunuz, yaşıınız, meslekteki kaçınıcı yılınız, aynı kurumda kaç yıldır çalışıyorsunuz soruları yöneltilerek demografik bilgileri belirlenmeye çalışılmıştır. Demografik bilgiler belirlendikten sonra öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını belirlenmeye yönelik ölçek uygulanmış olup cevaplar toplanmıştır. Bu çalışmada ankette yer alan bağımsız değişkenlere göre farklar incelenmiş ve elde edilen sonuçlar sunulmuş ve tartışılmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucunda; öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının genel olarak “iyi” düzeyde seyrettiği görülmektedir. Öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları çeşitli değişkenlere göre incelendiği çalışmanın sonucunda; kadın öğretmenlerin mesleğe yönelik olan olumlu tutumları, erkek öğretmenlerin mesleğe yönelik olumlu tutumlarından istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu görülüyor. Diğer değişkenler yönüyle ise anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin öğretmenliğe yönelik tutumlarının genel manada olumlu seyrettiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan 183 öğretmenin çoğunluğunun öğretmenliğin toplumda saygı gören bir meslek dalı olduğuna inandığı görülmektedir ama bununla beraber bu çoğunluğun yüksek bir çoğunluk olmadığı aksine öğretmenliğin toplumda saygı gören bir meslek dalı olduğuna inanmayanların oranının da inananların oranına yakın olduğu görülmektedir. Buradan öğretmenlerin yaptıkları mesleğin toplumda gördüğü saygınlığa karşı endişeleri gözlemlenmektedir.

“Öğretmen olarak çalışmaktan gurur duyuyorum.” sorusuna %79,8 oranında, “Öğretmenliğin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyorum.” sorusuna %82 oranında ve “Mesleğimi severek yapıyorum.” sorusuna ağırlıklı olarak %83,1 oranında olumlu cevap verdikleri incelendiği zaman öğretmenlerin mesleklerinin çalışma koşullarına, toplumda gördükleri saygıya keskin bir çoğunluk olarak inanmasalar da her şeye rağmen mesleklerini severek yaptıklarını ve bu mesleği yapmaktan gurur duyduklarını görmekteyiz.

Yine araştırmanın bir başka bulgusuna göre öğretmenlerin mesleklerini şu an severek yapsalar bile hatta mesleklerinin yapılmaya değer bir iş olduğuna inansalar bile kendi çocuklarının da öğretmen olmasını ağırlıkta

istememektedirler. Araştırmaya katılan 183 öğretmenden sadece 21'i kendi çocuklarının da öğretmen olmasını kesin bir dille istediğini ifade etmişlerdir. 48'i istemediğini, 28'i ise kesinlikle istemediğini ifade etmiştir. Bu kadar kesini ifadelerle kendi çocuklarının öğretmen olmasını istemeyen öğretmenlerin çoğunlukta olması üzerinde düşünülüp tartışılması gereken konulardan biri olmalıdır. Bir insan çocukları için en güzelini, en özelini ister. Çocuğunun rahat edeceği, huzur bulacağı, sevecek yapacağı, iyi koşullara sahip bir mesleğinin olmasını ister. Ama yapılan araştırmalarda eğer öğretmenler “kendi çocuklarının da öğretmen olmasını isterim” ifadesine kesin bir dille “Evet” diyemiyorlarsa mesleklerinin şartlarına karşı olumsuz duygular besledikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin mesleklerini sevecek yaptıkları, bu mesleği yapmaktan gurur duydukları görülse bile en sevindiklerinin bu mesleğinin zor kısımlarını görmek istemedikleri anlaşılabilir. Çünkü aynı araştırmaya katılan öğretmenlerin %63,4'ü öğretmenlik mesleğini seçtikleri için pişman olmadıklarını söylemişlerdir ve yine birçoğu hayata tekrar baştan başlasa yine de öğretmen olmayı isteyeceklerini ve bununla beraber daha iyi bir maaş alacakları bir iş teklifi alsalar bile işlerini bırakıp o mesleğe geçmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenlerin gönülden bağlı oldukları, sevecek isteyerek yaptıkları bu mesleği kendi çocuklarına tavsiye edebilecekleri bir meslek haline getirmek lazım. Bunun için öğretmenlerin taleplerini dinleyip bu mesleğin daha iyi nasıl yapılacağını, hangi şartların sağlanması gerektiğini irdelemek de fayda olacaktır.

Öğretmenlerin “Yasal gerekliliklerden dolayı yer değişikliği gelmezse şu an çalıştığım okulda emekli olana kadar çalışmak isterim.” sorusuna ağırlıklı olarak %45,9 oranında hayır demesi, %18'inin kısmen demesi incelendiği zaman hali hazırda mevcut okulunda çalışan birçok öğretmenin çalıştıkları okuldan veya okullarının bulunduğu bölgeden memnun olmadıkları görülmektedir. Bu tutumun bir veya birden fazla birçok sebebi olabilir. Çalıştığı okuldaki yöneticilerin tutumları, ailesinin olduğu şehir ile çalıştığı şehrin birbirine uzak olması, çalıştığı okulun olduğu bölgenin sosyo- ekonomik düzeyi, sosyal şartlar, öğretmenin şahsi beklentileri vb. gibi birçok sebepten kaynaklanabilir. Bu durumun sebeplerini salt bu çalışmaya bağlı kalarak yorumlamak yanlış olur.

Öğretmenlik mesleğini yaparken başarılı işler yaptığı zaman takdir gördüğünü düşünen ve düşünmeyen öğretmenlerin oranları bu araştırmaya göre birbirine oldukça yakın. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası öğretmenliğin kendilerini geliştirmelerine fırsat tanıyan bir meslek olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir.

Bunlara ek olarak ülke çapındaki eğitimin gelecek yıllarda genel olarak bugünkünden çok daha iyi olacağına inanan öğretmen sayısının bu araştırmaya göre azınlıkta kaldığı görülmektedir. Bu araştırmanın en önemli konularından birinin de aslında bu konunun olması gerekmektedir. Öğretmenlerin kendi mesleklerinin ana gövdede oturduğu bir sistemin ilerleyen yıllarda neden, hangi sebeplerle bugünkünden daha kötü olacağına inandıklarını sebepleriyle beraber irdelemek de fayda olacaktır.

Çalışmada elde edilen sonuçların öğretmenlik mesleği açısından genel manada olumlu olduğu, öğretmenlerin genel itibarıyla mesleğin şartlarından dolayı çeşitli çekinceleri olsa bile, ilerleyen yıllarda eğitim sisteminden çok da ümitli olmasalar bile veya şu an çalıştıkları okulda bir ömür boyu çalışmayı istemeseler bile genel itibarıyla öğretmenlik mesleğini sevecek yaptıkları ve öğretmen olmaktan gurur duydukları görülmektedir.

ÖNERİLER

Eğitim sistemi ile ilgili okullaşma oranı, başarı yüzdeleri, kazanma oranları vb. gibi sayısal veriler üzerine yeterince çalışmalar yapıldığı bu sayıların artırılması yönünde oldukça düzenlemenin, çalışmanın yapıldığı görülürken öğretmenlerin nitelikleri, mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin veya yıllardır bu işi yapan öğretmenlerin öğretmenlik algıları, mesleklerine olan bağlılıkları, iş doyumları, mesleki bağlılıkları vb. gibi sayısal olmayan veriler üzerinde çalışmaların yapıldığı bu konulara çok kafa yorulmadığı ortadadır. Öğretmenlerle ilgili yapılan düzenlemeler de genel itibarıyla atama, tayin, öğretmen adaylarının belirlenmesi gibi konular üzerinden ilerlemektedir.

Eğitim sisteminin belirledikleri hedeflere ulaşabilmesi için birçok çalışma öğretmenin şahsi gayretine ve özverisine bırakılmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenler mesleklerini sevseler de öğretmenlikle ilgili toplumsal algının olumsuz yönde ilerlemesi ile öğretmenlerin de mesleklerine yönelik olumlu duygular besleme konusunda sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Öğretmenleri mesleklerine her yönüyle bağlayacak, onlarda mesleklerine karşı olumlu duyguların gelişmesine sebep olacak düzenlemelerin ve çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara dayanarak; öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik olan tutumlarının daha ileri seviyelere taşınması için, öğretmen yetiştirme programlarından başlayarak, mesleki ilgiyi arttırmaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Öğretmenlerin en büyük acısı haline gelen öğretmenlik

mesleğinin toplumdaki algısını iyileştirmeye yönelik çalışmalara hız verilmesi ayrıca öğretmenlerin kendilerini meslekte rahat hissedebilecekleri, eğitim sistemine dair düşüncelerini rahatça ifade edebilecekleri ortamların oluşturulması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Öğretmenlere yönelik eğitici, geliştirici programlara ağırlık verilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca öğretmenlerin şevkli bir şekilde işlerini yapmalarına sebep olacağı ve güzel örnekler teşkil edeceği için meslekte çeşitli başarılarla imza atmış öğretmenlerin nazara verilip görsel, yazılı, sosyal medyada örnek gösterilmesi gerekmektedir.

Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin, meslekteki kıdemli öğretmenler ile mesleki deneyimlerini paylaşacakları alanlar hazırlanabilir. Öğretmenlerin eğitim ile ilgili yapılacak olan değişimlerde ve gelişmelerde karar alma süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarını güçlendirmek için etkili olabilir. Eğitim politikalarında öğretmenlerin de görüşlerinin dikkate alınması durumunda, öğretmenler kendilerini daha değerli hissedip örgütün bir parçası olduklarını daha iyi anlayacaklardır.

Öğretmenliğe objektif kriterlerin geçerli olduğu kariyer basamaklarının getirilmesi ve bu sistemin yansız, adaletli ve hakkaniyetli bir şekilde yürütülmesi öğretmenlerin her bir kariyer basamağını çıkmak için kendisini geliştirmesine ve böylelikle mesleğindeki sıradanlığı atmış olmasına sebep olacaktır. Buna ek olarak ödül sistemlerinde objektif kriterlerin yer alması, ödül çeşitlerinin ve etkilerinin (hizmet puanı, ücret vb.) artırılması ve bu süreçlerin de tamamen öğretmen başarısına yönelik olarak devam ettirilmesi gibi düzenlemelerle öğretmenleri motive edecek çalışmalar yapılmalıdır.

Bundan sonra yapılacak olan araştırmalarda öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının zaman içerisindeki değişimlerine yönelik çalışmalar yapılabilir. Böylelikle on yıl önce bir öğretmenin mesleğe karşı tutumları ile günümüzdeki tutumlarının farkına, gelişip gelişmediğine bakılabilir.

En başta Millî Eğitim Bakanlığı'nın her yıl çevrim içi ortamlarda öğretmenlere yönelik mesleki algı, tutum, motivasyon, iş doyumunu, örgütsel bağlılık vb. gibi konuları kapsayan anketler düzenleyip bu anketlerin sonuçlarına göre öğretmenlerin beklentilerinin gerçekleştirilmesi ve daha iyi şartlarda nasıl çalışacakları üzerinde çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Çünkü; kaliteli bir eğitim hizmetinin verilebilmesi ve okul başarısının artırılması yolunda en önemli göreve sahip olan unsurlardan biri olan öğretmenlerin mesleklerine karşı algılarının da zaman içerisinde mesleklerine karşı geliştirdikleri tutumlarının da irdelenmesi, incelenmesi ve bunların artırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması ülke çapındaki eğitim kalitesine de hiç şüphesiz ki olumlu yansıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Altinkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2010). “Değerlere Göre Yönetim Ve Örgütsel Adalet İlişkisinin Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Algılarına Göre İncelenmesi” Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,16(4), 463-484.
- Balay, R. (2000). Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bandura, A. (1982). Self Efficacy Mechanism İn Human Agency. *American Psychology*, 37,122-147.
- Büyükkaragöz, S. ve diğ. (1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Eğitimin Temelleri), Konya:Mikro Yayınları: No.07., s.16.
- Celep, C. (2000). Eğitimde Örgütsel Adanma ve Öğretmenler, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, M.Ö. (2004). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çöl, G. (2004). İnsan Kaynakları Örgütsel Bağlılık Kavramı ve Benzer Kavramlarla İlişkisi, Cilt. 6. Sayı:2. S. 4-11.
- Dikici, A. Metin (2005), Dönüştürücü Liderliğin İş Tatminine Etkisi- GAP Bölgesi ve Çevre İllerde Bir Uygulama, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertürk, Selahattin (1997), Eğitimde Program Geliştirme, Ankara
- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times*. London: Cassell.
- İşcan, Ö , Sayın, U . (2011). ÖRGÜTSEL ADALET, İŞ TATMİNİ VE ÖRGÜTSEL GÜVEN ARASINDAKİ İLİŞKİ . Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 24 (4) , 195-216 .
- İçerli, L. (2010). “Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım” Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, (5:1), 67-92.
- Karasar,N.(1984). Bilimsel Araştırma Metodu. Ankara: Hacetepe Taş Kitapçılık.

- Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi (26. Basım). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 77-81.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006) Yeni İnsan ve İnsanlar. (10.Basım) İstanbul. Evrim Yayınevi.
- Kirel, Çiğdem, Aysel Kayaoğlu, Ruçhan Gökdağ, (2007), Sosyal Psikoloji, AÖF Yay., Eskişehir.
- Morgil, İ., Seçken, N. ve Yücel, A. S. (2004). Kimya Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlik İnançlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 62-72.
- Mowday, R. T., Steers, R. M., ve Porter, L. M. (1979). The Measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14(2), 224-247.
- OECD (2014), *Talis 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning*, OECD Publishing.
- Oğuzkan, Ferhan (1991). Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Özkalp, E. ve Kirel, Ç. (2010). *Örgütsel davranış*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Pehlivan, K. B. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-Kültürel Özellikleri Ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 151-168.
- Semerci, N. ve Semerci, Ç. (2004). Türkiye’de Öğretmenlik Tutumları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 137-146.
- SEVİMLİ, F. ve Ö.F. İşcan, (2005), “Bireysel Ve İş Ortamına Ait Etkenler Açısından İş Doyumu”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 5(1); 55-64.
- Shann, M. (1998). Professional commitment and satisfaction among teachers in urban middle schools. *The Journal of Educational Research*, 92, 67-73.
- Terzi, A. R. ve Tezci E. (2007). Necatibey Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 52, 593-614.
- Yüksel, Ö. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara: Gazi Kitabevi. www.kariyer.com/cn/ContentBody.asp
İndirme Tarihi: 12.04.2005

İşletmelerde Yatırım (Kuruluş) Planları ile İlgili İncelemeler ve Yatırım Planlarının Değerlendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Uygulama *

Examination On Investment (Institution) Plans In Business And Application For Evaluation Of Investment Plans

ÖZET

İşletmelerde yatırım (kuruluş) planlaması, başlıca beş aşamadan geçilerek yapılır. Bunlar; yatırım fikrinin doğması, ön etüd , ekonomik etüd , mali etüd, teknik etüd, proje değerlendirme ve karar verme aşamalarıdır. Yatırım fikri; tesadüfen ya da sistematik araştırmalarla doğabilir. Nicel ve nitel bilgiler yer alır. Ekonomik etüd; piyasa (pazar) araştırması, kapasite seçimi, kuruluş yeri seçimi, konumluk yer seçimi, organize sanayi bölgesi konuları yer alır. Teknik etüd; yatırım tutarının hesabı, teknoloji seçimi vd. hususlar yer alır. Mali etüdde; yatırımın finansmanı, özsermaye ve ihtiyaç halinde, özsermaye dışı finansmanın planlanması yer alır. Proje değerlendirilmesinde; paranın zaman değerini dikkate almayan yöntemler (rantabilite oranı, özsermayenin karlılığı, geri ödeme devresi yöntemi) ve paranın zaman değerini dikkate alan yöntemler (iç karlılık oranı, net bugünkü değer yöntemi, fayda - masraf oranı yöntemi) kullanılarak, çıkan sonuca göre karar verilir. Yatırım planlarının, başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için nitel ve nicel bilgilerin kaynağından ve sağlıklı olarak temin edilmesi ve verilerin istatistik kullanılarak geleceğe dönük olarak projeksiyonların yapılması gerekir. Üretim, tüketim, nüfus, gelir, yaş, cinsiyet, ithalat ihracat bilgileri sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, plan , proje değerlendirme

ABSTRACT

Investment (institutional) planning in business is made pay passing five stages. The stages, the emergence of Investment Idea , Economic Study, Technical Study, Financial Study, Evaluation Stages. The Ideas of Investment may arise by change or through systematic research. Includes quantitative information. In the economic study; Market research, Capacity Selection, Organized Industrial Zone subjects are included. Technical Study; Calculation of Investment Amount, Technology Selection etc. matters are included. The Financial Study includes The Planning Of Investment Financing, Equality and If needed , Non Equity Financing. In the Evaluation of the Investment Plan (Project); Using Methods that do not take into account; The Time Value Of Money (Profitability Ratio, Profitability of Equity Capital, Payback Period) and Methods to consider, The Time Value of Money (Internal Rate of Return, Pure Present Value, Benefit Expense Ratio). It is decided to make the investment for the successful implementation of investment plans qualitative, quantitative, information should be obtained from the source and in a healthy way data should be made prospectively using statistics. Production consumption, population, income, age, gender, export, import, information should be provided.

Keywords: Investment, Plan, Project Evaluation

GİRİŞ

Yatırım Planlaması, bir yatırımın, fikir aşamasından başlayarak , Projenin Değerlendirilmesine kadar süren çalışmalardan oluşur. Başlangıçta sağlıklı veriler ile planlama yapılırsa, yatırımların faydalı ömürleri uzun sürer. Geçmiş rakamlardan istatistik ile projeksiyon yapıldığında yatırıma olan talep, gelirler sağlıklı bir şekilde hesaplanabilir. Yatırımlarda, Teknoloji Seçimi de önemlidir. Enerji, Finansman ve Personelden tasarruf edici yol ve yöntemlerde araştırılmalıdır. Ayrıca yatırım dolayısıyla çıkan ürünlerin, çevreye zarar vermemesine özende gösterilmelidir. Toprak Kirliliği, Su Kirliliği, Hava Kirliliği vd. neden olmayacak şekilde üretimde bulunmakta önemlidir. Yatırımlarda, İnsan Kaynaklarının, yeri ve önemi de çok büyüktür. Kuruluş Döneminde ve Üretim Döneminde, Nitelikli İnsan Kaynakları ile çalışmak, mali açıdan önem arz etmektedir.

Yatırımlarla ilgili , Kavramlar ve Planlamadaki Aşamalar , şöyle açıklanabilir.

GİRİŞ

Yatırım Planlaması, Bir Yatırımın , fikir aşamasından başlayarak , Projenin Değerlendirilmesine kadar süren çalışmalardan oluşur. Başlangıçta sağlıklı veriler ile planlama yapılırsa, yatırımların faydalı ömürleri uzun sürer. Geçmiş rakamlardan istatistik ile projeksiyon yapıldığında yatırıma olan talep, gelirler sağlıklı bir şekilde

Mustafa Türengül¹

How to Cite This Article

Türengül, M. (2023).
“İşletmelerde Yatırım
(Kuruluş) Planları ile İlgili
İncelemeler ve Yatırım
Planlarının
Değerlendirilmesine İlişkin
Karşılaştırmalı Bir
Uygulama”, International
Social Mentality and
Researcher Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 9(76):
4843-4850. DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72301>

Arrival: 05 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

* Yazar , M.TÜRENGÜL'ün, Doktora Tezinden üretilen bir Makaledir.

¹ Dr. Mustafa TÜRENGÜL , OSTİM Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye

hesaplanabilir. Yatırımlarda, Teknoloji Seçimi de önemlidir. Enerji, Finansman ve Personelden tasarruf edici yol ve yöntemlerde araştırılmalıdır. Ayrıca yatırım dolayısıyla çıkan ürünlerin, çevreye zarar vermemesine özenle gösterilmelidir. Toprak Kirliliği, Su Kirliliği, Hava Kirliliği vd. neden olmayacak şekilde üretimde bulunmakta önemlidir. Yatırımlarda, İnsan Kaynaklarının, yeri ve önemi de çok büyüktür. Kuruluş Döneminde ve Üretim Döneminde, Nitelikli İnsan Kaynakları ile çalışmak, mali açıdan önem arz etmektedir.

Yatırımlarla ilgili Kavramlar ve Planlamadaki Aşamalar şöyle açıklanabilir.

YATIRIM VE PLAN KAVRAMLARI

Yatırım Kavramları

En geniş anlamda yatırım, bir devre içinde, üretilen ve ithal edilen mallardan tüketilmeyerek ya da ihraç edilmeyerek, gelecek devreye aktarılan kısmıdır. Bu tanımdan , anlaşılması gereken yatırım; Gayri safi yatırım yani brüt yatırımdır (DPT; 1968). Yatırım kavramı, halk dilinde, ekonomi ve işletme literatüründe farklı anlamlar ifade eder (Olalı, 1967).

Diğer Yatırım Kavramları da şunlardır (Pakdemirli, 1983) ;

a. Bağımsız (Otonom) Yatırımlar,

Tüketim ve Satış, miktarına bağlı olmaksızın yapılırlar. Örneğin, Teknolojik ilerlemenin sağladığı Olanaklardan yararlanarak, eskimiş bir makina, daha düşük maliyetle çalışan, yenisiyle değiştirilmesi.

b. Uyarılmış Yatırımlar,

Artan talep sonucunda, mevcut üretim düzeni içinde, kapasiteyi arttırarak, mevcut gelir seviyesini yükseltmek amacıyla yapılan yatırımlardır

c. Stok Yatırımları,

Devamlı, düzenli ve rasyonel bir üretim ve dağıtım için, optimal seviyede, hammadde, yarı madde ve tam mamül stokları varlığı zorunludur. Bu amaca hizmet ettiği sürece stoklar, geniş anlamda bir üretim aracıdır. Dönem içindeki stoklardaki, değişim göz önüne alındığında yatırım ; bir ekonomide, belli bir dönem içinde üretim tesislerinin korunması, arttırılması için kullanılan kaynakların ve stoklardaki değişikliklerin değeri olarak tanımlanabilir.

d. Sabit Sermaye Yatırımları ,

Mal ve hizmet üretiminde bulunmak amacıyla yapılacak yatırımların ilk aşamada temel unsurlarını Sabit Sermaye Yatırımları (makine , bina , araç gereçler vd.) teşkil eder. Belirli özellikleri, birçok üretim dönemine iştirak edip şekil değiştirmemeleri hemen nakite çevirilememeleri zamanla aşınıp tükenmeleridir.

Sabit Sermaye Unsurları , Yatırım Tiplerine göre , değişiklik arz eder. Bunlar şöyle sıralanabilir (Yülek , 1983) ;

✓ İdame ve Yenileme Yatırımları,

Bakım ve Onarım Çalışmalarıdır.

✓ Tamamlama Yatırımları,

Kapasitenin arttırılması, mamül kalitesinin düzeltilmesi amacıyla yapılır.

✓ Yeni Yatırımlar

Başlı başına ayrı bir ürün - hizmet üretmek amacı ile girişilen yatırımlardır.

Plan, Program, Proje Kavramları,

Plan; Amaçlara ulaşmak için, araçlar ve yolların kararlaştırılması, kabaca neyin nasıl yapılacağını saptanmasıdır. Program; Süreleri belirlemek, ayrıntılı faaliyetlerin uygulanacakları yer ve zamanları ve bunların kimler tarafından ve nasıl uygulanacağını saptamaktır. Projeler Programların kısımlarıdır (Eren, 1987)

YATIRIM PLANLAMASINDA AŞAMALAR

Bir Yatırımın Planlanmasında, Aşamalar şöyle sıralanabilir (Birdal, 1986).

✓ Yatırım Fikrinin Doğması,

1. Tesadüfen Doğması

✓ Sistematik Araştırmalarla Doğması

b. Ön - Fizibilite,

c. Fizibilite Etüdü

✓ Ekonomik Etüd,

- . Piyasa (Pazar) Etüdü
- . Kapasite Seçimi
- . Kuruluş Yerinin Tespiti
- . Teşvik Tedbirleri (Araçları)

✓ Teknik Etüd,

- . Teknoloji
- . Yatırım Tutarının Belirlenmesi

✓ Mali (Finansal) Etüd,

✓ Yatırım Projesinin Değerlendirilmesi

- . Karlılık Açısından, Değerlendirme
- . Kredi Kuruluşları Açısından, Değerlendirme
- . Teşvik Araçlarından Yararlanma Açısından, Değerlendirme

Bu Aşamlar, kısaca şöyle açıklanabilir;

YATIRIM FİKRİNİN DOĞMASI

Yatırım yapmanın gayesi, belirli bir mal ya da hizmet üretmektir. Belirli bir alanda yatırım yapılmasında, Proje fikri Tesadüfen ya da Sistematik Çalışmalarla ortaya çıkabilir.

✓ Yatırım Fikrinin Tesadüfen Doğması,

Girişimcileri, tesadüflerle karşı karşıya getiren etkenler, çok çeşitli olabilir. Bunların başlıcaları şunlardır(Türengül, 1989);

- . Teknoloji ve Yatırım Naklları Temsilcileri ile karşılaşma,
- . Belirli Malların Üretiminde, Deneyimi Olan ve Teknoloji Bilen Kişilerle karşılaşma,
- . Belirli Malların, Hizmetlerin Üretim ve Karlılığı Hakkında Tesadüfen karşılaşma,

✓ Sistematik Olarak Araştırılması,

Kapsam olarak şöyledir (Akgüç, 1969);

- . Ülke Kaynaklarının Analizi ,
- . Ulaştırma yatırımlarının Analizi,
- . İthal Malların Değerini Yükseltme İmkanı,
- . Enerji ve Yakıt Kaynaklarının Analizi,
- . Talep Analizi.

ÖN - FİZİBİLİTE AŞAMASI

Ön - Fizibilite Aşamasında, Uygun Yatırım Alanları, arasında eleme yapılır. Fizibilitede, Yatırım tutarını kestirme Yöntemlerle hesaplayabiliriz .

Yöntemler şöyle sıralanabilir(Cebeci, 1970) ;

✓ Formül Yöntemi,

Maliyet ve Kapasitesi bilinen, daha önce gerçekleştirilmiş, Örnek Projeden hareketle, Kapasitesi belirlenmiş, Yeni Bir Projenin Maliyetini hesaplamak esasına dayanan bir yöntemdir.

✓ Benzetme Yöntemi ,

Daha önce gerçekleştirilmiş bir projeden hareketle, aynı konuda yapılacak, bir Yatırım Projesinin, hazırlanmasını kapsayan bir yöntemdir .

✓ Oran Yöntemi,

Yapılan bir araştırmada , Bir Projenin, Yatırım Tutarının, İmalat Makinaları ve Pompalama Sistemleri Toplam Maliyetine, bölünmesi ile , Aşağıdaki katsayılar , elde edilmiştir;

- . Sadece, Katı Maddelerle Çalışan Bir Tesiste ; 3, 10
- . Katı v e Sıvı Maddelerle Çalışan Tesiste ; 3, 63
- . Tamamıyla , Sıvı Maddelerle Çalışan Tesiste ; 4, 73

Bu durumda, Bir Projenin, Yatırım Tutarının bulunabilmesi için , İmalat Makinaları ve Pompalama Sistemi Maliyetinin hesaplanması yeterli olmaktadır.

✓ Birim - Maliyet Yöntemi

Daha önce, gerçekleştirilmiş, Projelerden (3 Proje), Hareketle Her Bir Proje, Yatırım Tutarının Kapasitesine bölünmesi ile, Birim Maliyetler bulunur. Ortalamaları ile de Ortalama Birim Maliyet bulunur. Yeni Projenin Kapasitesi ile çarpılarak, Yatırım Tutarı hesaplanmış olur.

FİZİBİLİTE ETÜDÜ

Bir Yatırım Projesinin, karlı olup olmadığı konusunda, yapılan ayrıntılı, Ekonomik, Teknik, Mali İnceleme olarak tanımlanır (Usta, 1968). Fizibilite Etüdüleri, bir programın, belirli standartlara ve başlangıç tasarımında, ortaya konulan kriterlere uygulanmasının uygun olup olmadığı inceler (Goodman, 1980) .

Ekonomik Etüd

Ekonomik Etüd, kapsamındaki konular şunlardır (Birdal, 1986);

- a. Talep Araştırması,
- b. Fiyat Araştırması,
- c. Kapasitenin Belirlenmesi,
- d. Kuruluş Yerinin Tespiti,
- e. Organize Sanayi Bölgeleri,
- f. Teşvik Tedbirleri (Araçları),

Bu hususları, kısaca inceleyecek olursak,

✓ Talep Araştırması,

Talep Araştırmasında sağlayacağımız bilgiler, şunlardır (Tenker, 1970) ,

- . Üretilen malların, miktar ve özellikleri,
- . Tüketici Davranışları,
- . Arz Kaynaklarının Durumu,
- . Dağıtım Mekanizması,
- . Rekabet Koşulları,
- . Hükümet Politikaları ,

✓ Fiyat Araştırması,

Fiyatlandırma Kararlarını, etkileyen faktörler şunlardır (Şireli, 1984) ;

- . Mamülün, üretim ya da alım maliyeti ,

- . Mamüle olan talep,
- . Endüstrideki rekabet durumu,
- ✓ Kapasitenin Belirlenmesi,

Kapasite; Belirli bir sürede, girdi ve çıktılarının miktarıdır. Genelde zaman dilimi (gün, saat, vd.) başına düşen fiziki miktarlar (kg, birim vd.) ile ölçülür (Şen,1983).

Kapasiteyi Etkileyen faktörler şöyle sıralanabilir;

- . Talep düzeyi,
- . Teknoloji olanakları,
- . Finansal olanaklar,
- . Kuruluş yeri vd.
- ✓ Kuruluş Yerinin Tespiti,

Kuruluş Yeri Seçimini etkileyen başlıca faktörler şunlardır(Cin, 1984);

- . Hammadde, Su, İşgücü,
- . Enerji Yakıt,
- . Teşvikler,
- . Pazar, Taşıma, İklim, Atıklar vd.
- ✓ Konumluk Yer,

Girişimciler, en uygun (Optimal) Kuruluş yerini, saptadıktan sonra, belirlenen yörede, işletmenin nereye inşa edileceğini, tesisin nereye konumlandırılacağını da belirlemek zorundadır. Örnek hususlar; Arsanın inşaata uygun olup olmadığı ve toprağın niteliğidir.

- ✓ Organize Sanayi Bölgesi (O.S.B),

Tanım olarak, O.S.B; Kapsamlı bir plan gereğince, parsellenip, yol, su, elektrik, vd. gibi, alt yapı tesislerine sahip kılınmış, arazi parçalarının beraberce yararlanabilecekleri, her türlü hizmetlerle birlikte, Girişimcilerin yararına sunulduğu organizasyonlardır (Onal, 1997).

- ✓ Teşvik Tedbirleri ,

Ülkeler, Hükümetler, Bölge (yöre) kalkınması için , birtakım Teşvik Tedbirleri (Araç) kullanırlar. Ülkemizde, Yatırım Projelerine Uygulanabilecek Teşvik Tedbirlerinin başlıcaları şunlardır (D.P.T. Yatırım ve İhracatı Teşvik Mevzuatı). Gümrük Muafiyeti, Teşvik Primi, Yatırım İndirimi, Finansman Fonu, Bina İnşaat Harcı İstisnası vd.

Teknik Etüd

Teknik Etüd, kapsamındaki hususlar şunlardır;

- ✓ Teknoloji Seçimi,
- ✓ Yatırım Tutarının Belirlenmesi,

Bunları, kısaca açıklayacak olursak,

- ✓ Teknoloji Seçimi,

Teknoloji Seçimini etkileyen faktörler şunlardır (Bayar, 1988);

- . Yöntemin gerektirdiği üretim şekli,
- . Yöntemin, kapital ya da emek yoğun olması,
- . Yöntemin gerektirdiği arazi, bina vd , atıkların bertarafı ,

- ✓ Yatırım Tutarının Belirlenmesi,

Bir Yatırım Tutarını oluşturan kalemler şunlardır (D.P.T, 1968) ;

- ✓ Etüd - Proje Giderleri,

- ✓ Lisans Bedeli,
- ✓ Arsa (Arazi) Bedeli,
- ✓ Arazi Düzenlemesi ve Hazırlık Yapıları,
- ✓ İnşaat Yatırım Tutarı,
- ✓ Ulaştırma Yatırımları,
- ✓ Ana (esas) Makine ve Teçhizat
- ✓ Yardımcı Makine ve Teçhizat,
- ✓ Taşıt Araçları,
- ✓ İşletmeye Alma Giderleri,
- ✓ Genel Giderler,
- ✓ Yatırım Dönemi Faizleri,
- ✓ İşletme Sermayesi,

Mali Etüd,

Mali Etüd kapsamındaki hususlar şunlardır;

- ✓ Yatırım Tutarının Yıllara Dağılımı,

Yatırımın Toplam Değerinin hesaplanması diğer bir deyimle , İşletmenin çalışır duruma gelinceye kadar yapılması gereken bütün harcamaların tespiti. Proje Ekibine dahil Teknik Uzmanın , beraber çalışmasıyla ortaya çıkar (Tenker, 1969) .

- ✓ İşletme Dönemi, Gelirleri Tahmini,

Her yıl üretilen ürün miktarı ile birim satış fiyatının çarpımıyla bulunur .

- ✓ İşletme Dönemi, Giderleri Tahmini,

Mal ve hizmet maliyetinin hesaplanması ile tablo oluşturulur .

- ✓ İşletme Dönemi Karları ,

Kar; Satış Hasılatı ile İşletme Dönemi Giderleri arasındaki farktır.

- ✓ Yatırımın Finansmanı ,

Yatırımların Finansal Kaynakları iki grupta toplanır. (Birleşmiş Milletler Teşkilat, 1967)

- ✓ Öz - Kaynaklar (Öz - Sermaye) ,
- ✓ Yabancı Kaynaklar (İç ya da Dış Para),

Yatırım Projesinin Değerlendirilmesi

Yatırım Projeleri, üç biçimde değerlendirilir. Bunlar (Birdal, 1986);

Karlılık Açısından Değerlendirme

a. Paranın Zaman Değerini Dikkate Almayan Yöntemler,

1. Rantabilite Oranı

Projenin Ortalama Yıllık Karının Yatırım Tutarının Bölümüdür.

2. Öz - Sermayenin Karlılığı

Projenin, Ortalama Yıllık Karının Öz – Sermayeye Bölümüdür.

3. Geri Ödeme Devresi Yöntemi,

Projenin Yatırım Tutarının Ortalama Yıllık Kar ve Amortisman Toplamına Bölümüdür.

b. Paranın Zaman Değerini Dikkate Alan Yöntemler

1. İç Karlılık Oranı

Projenin Nakit Akışını bugüne indirgenmesidir. Faiz (İskonto) Oranı , Tablo ya da Deneme Yöntemi ile bulunur.

2. Net Bugünkü Değer Yöntemi

Projenin , Nakit Akışının , bugüne indirgenmesidir . Faiz (İskonto) bellidir .Güncel Faiz Oranı da alınabilir. Proje, bu faiz oranını taşıyabiliyorsa , kabul edilir. Diğer bir deyimle, Nakit Girişlerinin bugünkü Değer Toplamı, Nakit Çıkışlarının Üzerinde olması beklenir.

3. Fayda - Masraf Oranı,

Kredi Kuruluşları Açısından Değerlendirme

Yatırımlarda Öz - Sermaye Dışı Kaynak (Finansman) ihtiyacı hasıl olduğunda, Kredi Kuruluşlarına başvurulabilir. Bu konuda Ödeme Planların sağlıklı bir şekilde yapılması önemlidir .

Teşvik Araçlarından Yararlanma Açısından Değerlendirme

Projelerde, Çeşitli Teşvik Araçlarından yararlanabilmek için, Teşvik Şartlarına Uygun Özellikler (Yer Seçimi vd.) göz önüne alınarak yatırım planları hazırlanmalıdır .

KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA

Çalışmada, Yatırım Planlamaları olarak, İki Sektör İncelenmiştir (Doktora Tezi , Bilgileri ve Güncel Bilgiler İle),

Bu Bilgiler şu şekildedir;

- . Çimento Üretimi ; 550 000 ton / yıl Kapasiteli.
- . Kağıt Üretimi ; 60 000 ton / yıl Kapasiteli.

Çimento Üretimi Projesi ile ilgili olarak;

Yapılan Hesaplamalarda, İşletme Dönemi Gelirleri, İşletme Dönemi Giderlerinin altında kalmıştır. Proje elenmiştir.

Kağıt Üretimi Projesi ile ilgili olarak;

Yapılan Hesaplamalar şöyledir;

- . Yatırım Tutarı ; 48 454 000 TL
- . Ortalama Yıllık Kar ; 9 608 000 TL
- . Öz - Sermaye ; 33 918 000 TL

(Yatırım Tutarının % 70'i)

- . Amortisman ; 311 700

Proje Değerlendirme şöyledir;

✓ Rantabilite Oranı (R.O),

$$R.O = \frac{\text{Ortalama Yıllık Kar}}{\text{Yatırım Tutarı}} = \frac{9\,608\,000}{48\,454\,000} = 0,19 \quad \% 19$$

✓ Öz Sermayenin Karlılığı (Ö.S.K),

$$\text{Ö.S.K.} = \frac{\text{Ortalama Yıllık Kar}}{\text{Öz Sermaye}} = \frac{9\,608\,000}{33\,918\,000} = 0,28 \quad \% 28$$

c. Geri Ödeme Devresi Yöntemi (G.Ö.D)

$$\text{G.Ö.D.} = \frac{\text{Yatırım Tutarı}}{\text{Ortalama Yıllık Kar + Amortisman}} = \frac{48\,454\,000}{9\,608\,000 + 311\,700} = 4 \text{ yıl}$$

Yatırım yapılabilir.

SONUÇ

Karlı yatırım olanaklarının belirlenmesi hem teknik hem de finansal araştırmalarla mümkün olabilmektedir. Bir plan çerçevesinde realize edilen yatırımlar, bilimsel metodları da içereğinden yatırımın ömrü tesadüflere bırakılmamış olacaktır.

Konunun uzmanlarınca yapılmayan projeler, titiz bir araştırma ya da gerçek verilerden mahrum olduklarından yatırım döneminde başvurulacak kaynak olmak özellik ve işlevini yerine giremeyeceklerdir.

Yatırımlarda insan Kaynaklarının yeri ve önemi büyüktür. Mali açıdan, teşvik araçlarından da yararlanılabilmelidir. Bunlar , Öz - Kaynak özelliğinde bir getiri olacaktır.

Yazarın Doktora Tezi olarak, ‘‘ İşletmelerde Kuruluş (Yatırım) Planları ve Yatırım Planlarının Karşılaştırılmalı Bir Uygulama’’ Başlıklı Çalışmasından yararlanarak hazırlanmış Bulunduğu Makalede, Teorik Bilgilerin yanı sıra, Çimento ve Kağıt Yatırım Projelerinin , Yapılabilirliğini incelenmiştir.

Sonuç olarak, yapılan Hesaplamalarda, Çimento Yatırımının, İşletme Dönemi Gelirlerinin Gelirlerinin, İşletme Dönemi Giderlerinin, altında, çıktığından, Realize edilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Kağıt Yatırımını Realize edilebileceği sonucuna da ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö. (1969), Finansal Yönetim, Avcıol Basım, İstanbul.
- Bayar, D. (1988), Sanayi İşletmelerinde Yatırım Politikası, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Birdal, İ. (1986 , İşletme Ekonomisi, Çağlayan Yayınevi, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler Teşkilatı, (1967), İktisadi Kalkınma Projeleri İçin El Kitabı, (Çev. Lütfullah Tenker), Ankara.
- Cebeci, A. (1968), ‘‘Sinai Projelerin Gelişmesinde Kestirme Hesapların Yeri Ve Önemi’’, İktisadi Devlet Teşekkülleri Proje Hazırlama Yayını, Ankara.
- Cin, H. (1984), Genel İşletmecilik Bilgileri, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- DPT, (1968), Yatırım Kavramı, Ankara (1988), Yatırımları Ve İhracatı Teşvik Mevzuatı, Ankara.
- Eren, E. (1987), İşletmelerde Stratejik Planlama Ve Yönetimi , İÜ İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Goodman, J.L. (1980), Project Planning Management, Pergamon Press, New York.
- Olalı, H. (1967), İşletmelerde Uzun Süreli Yatırım ve Finansman Planlaması, Ege Üniversitesi İİBF Yayını , İzmir.
- Onal, G. (1997), İşletme Yönetimi Ve Organizasyonu, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Pakdemirli, E. (1977), Yatırım Planlaması Ve Fizibilite Etüdüleri, Ege Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Yayını, İzmir.
- Şen, A. (1983), ‘‘ Technical Aspects Of Projects ’’, (Der. Şadi Cindoruk) , Project Evaluation Management, Kelaynak Yayınları , Ankara.
- Şireli, A. (1984), Firmalarda Fiyatlandırma , İÜ İşletme Fakültesi Yayını , İstanbul.
- Tenker , L. (1970), ‘‘ Talep Tahmini ’’, DPT Bildiri Kitabı , Ankara.
- Türengül, M. (1989) , ‘‘ İşletmelerde (Kuruluş) Yatırım Planları Ve Yatırımın Planlarının Değerlendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Uygulama ‘ (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü SBE, İstanbul
- Usta, Ö. (1968), Yapılabilirlik Etüdüleri Ve Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yülek, İ.E. (1983), Yatırım Projeleri (Fizibilite Etüdüleri) , Hazırlama El Kitabı , İTÜ, Sakarya Mühendislik Fakültesi Yayını, Adapazarı.

İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin İncelenmesi: Sistemik Derleme Çalışması *

Examination Of Doctoral Thesis Prepared In The Field Of Collaborative Learning: A Systematic Review

ÖZET

Öğrenci merkezli, çağdaş bir yöntem olan ve eğitimin her aşamasında uygulanabilen işbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin heterojen gruplar oluşturarak bir konu etrafında amaç birliği içinde çalıştıkları, öğrenmelerini karşılıklı olarak kolaylaştırdıkları, özgüvenlerini ve özsaygılarını artırdıkları, iletişim, eleştirel düşünme, problem çözüme ve sosyal becerilerini geliştirdikleri bir yöntem olarak tanımlanmaktadır¹. Bu çalışmada ise çağdaş dünyanın gerektirdiği becerileri bireye kazandırmada etkili olduğu görülen işbirliğine dayalı öğrenmeyle ilgili 2015-2022 yılları arasında yayınlanmış doktora tezlerini, 17 araştırma sorusu doğrultusunda sistemik derleme yoluyla incelemek amaçlanmıştır. Bu nedenle YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanında ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen kriterler doğrultusunda taramalar yapılmış ve sonuç olarak 53 doktora tezinin tam metnine ulaşılmıştır. Ulaşılan tezler betimsel içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve elde edilen bulgular frekanslardan da (f) yararlanılarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur. Buna göre tezlerde katılımcı olarak en çok ortaokul ve lisans öğrencilerinin seçildiği, en çok karma yöntemin, uygun örnekleme ve Birlikte Öğrenme tekniğinin tercih edildiği görülürken, çoğu tezde örnekleme yöntemlerinin belirtilmediği, araştırma desenleri hakkında eksik bilgiler verildiği ve hiçbir tezde özel durumlu öğrencilerin ele alınmadığı da dikkati çekmiştir. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlamak için yöntemin eksiksiz verilmesi ve özellikle katılımcıların çeşitlendirilmesi, kolay ulaşılabilir örneklem gruplarıyla değil gerçek hedef gruplarıyla ve literatürde incelenmeye ihtiyaç duyulan gruplarla çalışılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İşbirliğine dayalı öğrenme, işbirlikli öğrenme, sistemik derleme, kubaşık öğrenme, eğitim bilimleri

ABSTRACT

Collaborative learning, which is a contemporary, student-centered method and which can be applied at any stage of education, can be described as a method that enables students to work in a unity of purpose by forming heterogeneous groups, to facilitate their learning mutually, to increase their self-confidence and self-esteem, and to improve their communication, critical thinking, problem solving and social skills. In this study, it is aimed to examine the doctoral theses published between 2015 and 2022 on cooperative learning, which is regarded as an effective way to help the learners gain the skills required by the contemporary world, through a systematic review in line with 17 research questions. For this reason, searches were made in the thesis database of the Turkish Council of Higher Education in conformity with the criteria determined by criterion sampling method. As a result, the full text of 53 doctoral theses was reached. The theses accessed in the search were analyzed employing descriptive content analysis, and the findings were presented in tables and graphics by making use of frequencies (f). According to the results of the analysis, it was observed that secondary school and undergraduate students were mostly chosen as participants in the theses, and mixed method, convenient sampling method and Learning Together Technique were preferred the most. It should also be noted that sampling methods were not stated in most theses, incomplete information was given about the research designs, and students with special needs were not addressed in any thesis. In order to ensure the validity and reliability, it is recommended to explain the research method clearly and to diversify the participants by working with real target groups and groups that need to be examined further in the literature, not with easily accessible sample groups.

Keywords: Cooperative learning, systematic review, educational sciences

GİRİŞ

Geleneksel eğitim yaklaşımının hâkim olduğu bir sınıf ortamında öğrenci pasif, ezberci, kitaplara ve öğretmene bağımlı bir durumdayken, öğretmen ise otoriterdir ve eğitimin merkezinde bulunur. Ayrıca öğretmen, süreci tek başına düzenlemekle ve bilgiyi aktarmakla görevlidir. Araştırmanın ve sorgulamanın yapılmadığı, bireye kendi güçlerini kullanarak bilgilere ulaşma ve yapılandırma fırsatının sunulmadığı, bireyselci, sınıf içinde demokratik süreçlerin düzenlenmediği bu yaklaşımda, yeni çağın gerektirdiği becerilerin edinilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla da geleneksel eğitim yaklaşımıyla ne bireyin ne de içinde bulunduğu toplumun ihtiyaçlarının karşılanamayacağı açıktır.

Tüm bu gerçeklerin farkında olan devletler ve eğitim kurumları, geleceklerini inşa edecek olan bireyleri yetiştirirken, onları yeni çağın gerektirdiği becerilerle donatabilecek çağdaş eğitim yaklaşımına ve

*14. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Varışoğlu, B. (2016). İşbirlikli okuma ve yazma etkinliklerinin Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin dil kaygılarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1108-1119.

²Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim AD, Kayseri, Türkiye

³Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim AD, Kayseri, Türkiye

Gülner Candan Hamurcu²
Esra Hatun Sert³

How to Cite This Article
Candan Hamurcu, G. &
Hatun Sert, E. (2023).
“İşbirliğine Dayalı Öğrenme
Alanında Yapılmış Doktora
Tezlerinin İncelenmesi:
Sistemik Derleme
Çalışması”, *International
Social Mentality and
Researcher Thinkers Journal*,
(Issn:2630-631X) 9(76):
4851-4865. DOI:
[http://dx.doi.org/10.29228/sm
ryj.72393](http://dx.doi.org/10.29228/sm
ryj.72393)

Arrival: 11 July 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

yöntemlerine başvurumaktadırlar. Bu yöntemlerden birisi de işbirliğine dayalı öğrenmedir. İşbirliğine dayalı öğrenme alanyazında “işbirlikli öğrenme”, “kubaşık öğrenme”, “işbirlikçi öğrenme” olarak da isimlendirilmektedir.

Öğrenci merkezli bir yöntem olan ve eğitimin her aşamasında uygulanabilen işbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin heterojen gruplar oluşturarak bir konu etrafında amaç birliği içinde çalıştıkları, öğrenmelerini karşılıklı olarak kolaylaştırdıkları, özgüvenlerini ve özsaygılarını artırdıkları, iletişim, eleştirel düşünme, problem çözüme ve sosyal becerilerini geliştirdikleri bir yöntem olarak tanımlanabilmektedir (Varışoğlu, 2016). Yöntemde özne “biz”, sorular ise “ne yapmamız gerekiyor, ne öğrendik, nasıl öğrenmeliyiz” olarak ön plana çıkmaktadır (Yeşilyurt, 2019).

Katılımcı ve çoğulcu özellikleriyle demokratik bir yaklaşım olarak görülen işbirliğine dayalı öğrenme, paylaşma ve uzlaşma üzerine odaklanarak yarışmacı ve rekabetçi özellikler gösteren geleneksel öğretim yöntemlerine bir alternatif olmuştur. Bu yönüyle yöntem, öğrenme ortamını demokratikleştirmekte ve insancillaştırmaktadır (Tok, 2019). Bunlarla birlikte işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi, öğrencilerin akademik başarılarını, motivasyonlarını ve özgüvenlerini de artırmakta, streslerini azaltmakta, birbirlerine karşı olumlu duygular geliştirmelerine ve yaratıcı düşünme ve problem çözüme yeteneklerine katkıda bulunmaktadır (Yeşilyurt, 2009).

Tüm işbirliğine dayalı öğrenme çalışmalarında öğrenciler sadece kendi öğrenmelerinden değil, arkadaşlarının öğrenmelerinden de sorumludurlar (Slavin, 1996). Yöntemin bu özelliğiyle öğrenciler, grup içerisinde öğretmenlik rolünü de üstlenmiş olmaktadır (Varışoğlu, 2016).

Her seviyede ve derste kullanılabilen bir yöntem olan işbirliğine dayalı öğrenmenin bir diğer önemli özelliği ise özel eğitime gereksinim duyan çocukların, farklı etnik kökenlere sahip olan çocukların ve dezavantajlı çocukların eğitim - öğretiminde de kullanılabilmesidir (Çaycı vd., 2007).

Öğrenme ortamında oluşturulabilecek dört farklı grup çeşidi tanımlanmıştır. Öğretmenin, yöntemin doğru yürütülebilmesi için öğrencilerinin hangi grup düzeyini oluşturduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu gruplar özet olarak şu özellikleri göstermektedirler (Johnson ve Johnson, 1999):

- 1) Sözde (Pseudo) Öğrenme Grubu: Birlikte çalışmakla görevlendirilen öğrencilerin bu duruma karşı ilgileri yoktur. Birbirleriyle konuşuyor gibi görünmektedirler, fakat gerçekte birbirlerine karşı rakiptirler. Birbirlerini yenilmesi, engellenmesi, yanlış yönlendirilmesi, bilgilerin saklanması gereken ve güvenilmez rakipler olarak görmektedirler.
- 2) Geleneksel Öğrenme Grubu: Öğrenciler birlikte çalışmalarını gerektiğini kabul ederler, fakat görevler ortak çalışmaya çok az ihtiyaç duyulacak şekilde oluşturulmuştur. Öğrenciler, grubun üyesi olarak değil bireysel olarak değerlendirileceklerini düşünmektedirler. Bildiklerini grup üyelerine aktarmak için yeterli motivasyonlara sahip değildirler. Yardımlaşma ve paylaşma en az seviyededir. Grup içerisinde gayret göstermeye çalışan öğrenciler, tembellik yapmak isteyen öğrenciler karşısında sömürülmüş hissederler.
- 3) İşbirliğine Dayalı Öğrenme Grubu: Bu grupta öğrenciler, ortak hedefe ulaşmak için birlikte çalışmaktadırlar ve gruptaki her üyenin öğrenme hedeflerine ulaşması durumunda hedefe ulaşacaklarını düşünmektedirler. Kendi öğrenmelerini ve grup arkadaşlarının öğrenmelerini en üst düzeye çıkarmak için görevlendirilmişlerdir. Öğrenciler, grup içinde yardımlaşmakta ve birbirini çalışmaya teşvik etmektedirler. Tüm öğrencilerin katkıda bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi için bireysel performanslar sürekli olarak değerlendirilmektedir. Tek başına çalıştıklarından daha fazla akademik performans sergilerler.
- 4) Yüksek Performanslı İşbirliğine Dayalı Öğrenme Grubu: Bu grupta, işbirliğine dayalı öğrenmenin tüm özelliklerini karşılanmakta ve beklentilerin üstüne çıkılmaktadır. Bu grubu, işbirliğine dayalı öğrenme grubundan ayıran özellikler üyelerin birbirlerine olan bağlılıkları ve başarılarıdır. Üyeler, birbirlerine karşı olan bağlılıkları sayesinde beklentilerin üzerinde performans göstermekte ve çalışmalarını yürütürken çok eğlenmektedirler. Fakat, bu grup düzeyine çok nadir olarak erişilmektedir.

Johnson ve Johnson (1999), öğrencilerin aynı odaya konulup onlara “işbirlikçi grup” denmesiyle işin hallolmayacağına ve her grubun (okuma grupları, laboratuvar grupları, çalışma grupları, proje grupları gibi) mutlak olarak işbirliğine dayalı öğrenme grubu olmadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, öğrencileri öğrenme grupları olarak yapılandırmasını ve bu grupların, grup performans eğrisinin neresinde olduklarını değerlendirmesini, işbirliğine dair temel faktörleri güçlendirmeye devam etmesini, grupları gerçek birer işbirliğine dayalı öğrenme grupları olana kadar performans eğrisinde yukarı taşımalarını önermiştir.

İşbirliğine dayalı öğrenme yönteminin etkili olmasını sağlayacak ilkelerden bazıları özet olarak şöyledir (Yeşilyurt, 2019; Johnson ve Johnson, 1999; Gömleksiz, 1993; Demirel, 1991):

- 1) Olumlu Bağımlılık: Grup üyelerinin başarılarının birbirine bağımlı olduğunun, yani diğerlerinin başarmadıkça öğrencinin kendisinin de başarısız olacağını veya öğrencinin kendisinin başarısız olduğunda diğerlerinin de başarısız olacağını bilincinde olmalıdır.
- 2) Bireysel Sorumluluk: Her üyenin güçlenmesini sağlamak amacıyla öğrenciler, paylarına düşen görevleri yapmakla zorunlu tutulurlar. Grup üyelerinin, görevi tamamlamada kimin daha fazla yardıma, desteğe ve motivasyona ihtiyacı olduğunu bilmeleri ve başkalarının çalışmaları üstüne konamayacaklarının farkında olmaları önemlidir.
- 3) Yüz Yüze Destekleyici Etkileşim: Grup üyelerinin, birbirlerinin öğrenme çabalarına yardım ederek, destekleyerek, cesaretlendirerek ve överek karşılıklı başarılarını artırmaya çalışmalarıdır.
- 4) Sosyal Beceriler: Grup üyelerinin sürece katkı sağlayabilmeleri için liderlik, karar verme, güven oluşturma, iletişim ve çatışma yönetimi gibi becerilere sahip olmaları gerekmektedir.
- 5) Grup İşlem Süreci: Grup üyelerinin, hedeflerine ne kadar iyi ulaştıklarını, etkili çalışma ilişkilerini ne kadar sürdürebildiklerini, hangi üye eylemlerinin yararlı ve yararsız olduğunu, hangi davranışların devam ettirileceği veya değiştirileceği konusunda tartışmaları ve kararlar almalarıdır.
- 6) Başarı İçin Eşit Fırsat: Grup üyelerinin her birinin gruba olan katkıları değerlendirilmelidir. Her öğrenci, kendi başarı seviyesine göre iyi olduğu konuda kendini gerçekleştirebilmelidir. Ayrıca grup yarışmalarında öğrencilerin, kendileriyle aynı seviyede olan öğrencilerle karşılaşmalarına özen gösterilmelidir.
- 7) Grup Ödülü: Pekiştirici görevi üstlenen ödüller, grup üyelerinin görevlerini yerine getirmeleri veya daha önceden belirlenmiş kriterlere ulaşmaları sonucunda verilmelidir. Böylece grup ruhu oluşturulmuş ve yapıcı rekabet duyguları geliştirilmiş olacaktır.
- 8) Grubun Büyüklüğü ve Heterojenliği: Gruplar, konu ve kaynaklara göre ideal büyüklükte olacak şekilde yapılandırılmalı ve en az iki en fazla altı kişiden oluşmalıdır. Ayrıca gruplar, yetenek, etnik köken, başarı gibi değişkenler göz önünde bulundurularak heterojen yapıda oluşturulmalıdır.
- 9) Gruplar Arası Yarışma: Öğrencilerin bireysel olarak yarışmaları değil, gruplar arası yarışmaları önemlidir.
- 10) Öğretmenin Rolü: Öğretmen, yöntem boyunca gruplar arasındaki ilişkileri düzenlemekte, grup içindeki etkileşimlere ve işbirliğine rehberlik etmektedir.

İşbirliğine dayalı öğrenme, sınıf öğretimini organize etmek ve yürütmek için çok sayıda yönteme referans olarak kullanılan genel bir terimdir. Öğretmenler, kendi felsefelerine ve uygulamalarına uyumlu olacak şekilde işbirliğine dayalı öğrenmeyi kullanabilmektedirler. Bunun sonucunda da listeleme yapılamayacak kadar çok uygulama ortaya çıkmaktadır (Johnson, Johnson ve Stanne, 2000). Fakat araştırmacılar tarafından geliştirilen, değerlendirilen ve dikkat çekmeyi başaran başlıca teknikler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sayılabilir; Birlikte Öğrenme, Birleştirilmiş İşbirlikli Okuma ve Kompozisyon, Akademik Çelişki, Öğrenci Takımları-Başarı Bölümleri, Takım Destekli Bireyselleştirme, Takımlar-Oyunlar-Turnuva, Jigsaw, Jigsaw-2, Grup Araştırması (Johnson, Johnson ve Stanne, 2000; Slavin, 1996; Manning ve Lucking, 1991).

Türkiye’de işbirliğine dayalı öğrenme yöntemine yönelik çok sayıda makale ve tez çalışması bulunmaktadır. Bununla birlikte işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi, teknikleri ve çeşitli değişkenlere etkisi hakkında meta-analiz çalışmaları (Örn.: Kurt, 2021; İleri, 2019; Camnalbur ve Mutlu Bayraktar, 2018; Göktaş, 2017; Batdı, 2014; Şen ve Yılmaz, 2013; Gözübatık Tarım, 2003), meta-sentez çalışmaları (Örn.: Taş ve Akoğlu, 2020) ve içerik analizi çalışmaları (Örn.: Çetinkaya ve Durmuş, 2021; Baysan, Bayra ve Demirkan, 2018; Dirlikli, Aydın ve Akgün, 2016; Koç Damgacı ve Karatas, 2015) bulunmaktadır. Fakat yapılan alanyazın taramasında işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış ve 2015-2022 yılları arasında yayınlanmış doktora tezlerini sistematik derleme yoluyla inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma ile hem alanyazındaki boşluğu doldurmak hem de mevcut çalışmaların eğilimleri hakkında bilgiler vererek araştırmacılara yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara sırasıyla yanıt aranmıştır:

Türkiye’de işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezleri(nin);

- ✓ yayın diline göre dağılımı nasıldır?
- ✓ yıllarına göre dağılımı nasıldır?
- ✓ hangi üniversite bünyesinde yürütülmüştür?
- ✓ hangi meslekteki araştırmacılar tarafından yürütülmüştür?
- ✓ hangi anabilim dalı/programda yürütülmüştür?

- ✓ hangi ders/konu alanlarında yürütülmüştür?
- ✓ konuları nelerdir?
- ✓ araştırma yöntemleri nelerdir?
- ✓ desenleri nelerdir?
- ✓ örnekleme yöntemleri nelerdir?
- ✓ katılımcı çeşitliliği nasıldır?
- ✓ örneklem büyüklükleri nasıldır?
- ✓ kullandığı işbirlikli öğrenme teknikleri nelerdir?
- ✓ deneysel işlem/uygulama süreleri nedir?
- ✓ deneysel işlem/uygulama grup biçimleri nedir?
- ✓ veri toplama araçları nelerdir?
- ✓ analiz yöntemleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

İşbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin incelendiği bu çalışma, bir sistematik derleme çalışmasıdır. Sistematik derlemede, ilgili alanda yayınlanmış tüm çalışmalar taranır, çalışmaların kaliteleri de göz önünde bulundurularak çeşitli ölçütlere göre incelemeye dâhil edilmesi veya edilmemesi kararlaştırılır ve ele alınan çalışmalardaki bilgiler birleştirilir (Karaçam, 2013).

Sistematik derlemeler, bilimsel bilgi içerdikleri ve güçlü kanıtlar sundukları için önemlidirler (Karaçam, 2013). Ayrıca araştırmacılar bilgilerini güncellemek, ileri araştırmalar için bütçe sunan kuruluşlar da araştırmaların gerekliliğini ortaya koymak için derleme makalelerine başvurumaktadırlar (Gülpınar ve Güçlü, 2013).

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Bazı araştırmalarda incelemeye alınacak nesnelere, olaylar, durumlar ya da kişiler belli özelliklere sahip olanlar arasından seçilebilirler. Böyle durumlarda örneklem için belirlenen ölçüt veya ölçütleri karşılayan birimler (kişiler, nesnelere gibi) örnekleme alınmaktadır (Büyüköztürk vd., 2021). Bu araştırmanın örnekleme seçimi şu ölçütler doğrultusunda yapılmıştır; çalışmanın işbirliğine dayalı öğrenme temalı olması, doktora tezlerinin 2015- 2022 Aralık tarihleri arasında taranıyor olması, çalışmaların tam metinlerine ulaşılabilir olması, konunun “eğitim ve öğretim” üzerine olması, çalışmaların dilinin Türkçe veya İngilizce olması, *işbirliğine dayalı öğrenme*, *işbirlikli öğrenme*, *kubaşık öğrenme*, *işbirlikçi öğrenme* anahtar kelimeleriyle “dizin” ve “tez adı” alanlarından bulunabiliyor olması.

Tüm bu ölçütler doğrultusunda yapılan taramalar sonucunda 54 doktora tezine ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlerden birinin işbirlikli öğrenme ile ilgisi olmadığı anlaşılmış ve incelemeye alınmamıştır. Bu doğrultuda çalışmada 53 doktora tezi analiz edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın konusunu oluşturan tezler, YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanından örneklem seçme kriterlerine uygun olarak doküman analizi yoluyla taranmış ve 54 doktora tezine ulaşılmıştır. Bu tezlerden birinin işbirlikli öğrenme ile ilgisi olmadığı anlaşıldığı için incelemeye alınmamış ve 53 tez ile çalışmaya devam edilmiştir.

Doküman analizi, araştırmanın konusuyla alakalı bilgileri içeren materyallerin analiz edilmesidir. Bu materyaller yazılı olabileceği gibi ilgili bilgileri içeren film, video, fotoğraflar şeklinde de olabilir (Cansız Aktaş, 2019).

Sistematik derleme çalışmalarında içerik analizleri meta-analiz, meta-sentez ve betimsel içerik analizi olarak üç başlık altında tanımlanabilmektedir. Betimsel içerik analizi ile belli bir konuyla ilgili yapılmış nitel ve nicel çalışmaların incelenmesi, genel eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu sayede ilgili alanda çalışma yürütmek isteyen araştırmacılara, genel eğilimlerin ne olduğu hakkında bilgi verilmek istenmektedir (Çalık ve Sözbilir, 2014).

YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanından taranan tezler, araştırmanın amacına uygun olduğu için betimsel içerik analizi yoluyla çözümlenmiş, elde edilen bulgular frekanslardan da (f) yararlanılarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur. Tüm analiz aşamalarında tezlerin sadece işbirliğine dayalı öğrenme ile ilişkili olan kısımları göz önüne alınmıştır. Ayrıca tezlerdeki örneklem oluşturma aşamasındaki pratikler ve pilot uygulamalar analize alınmamıştır.

BULGULAR

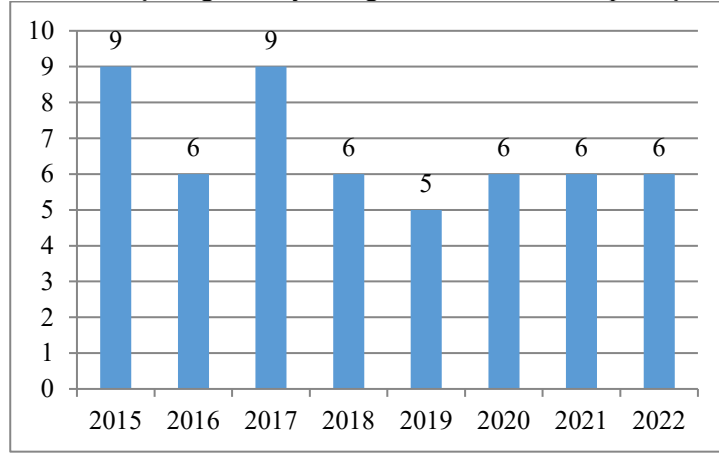
Bu bölümde araştırma soruları doğrultusunda elde edilen bulgular, frekanslardan da (f) yararlanılarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

Tablo 1: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yayın Dilleri

Yayın Dili	f
Türkçe	51
İngilizce	2

Tablo 1'e bakıldığında çalışmanın ölçütlerine göre yapılan taramalar sonucunda incelemeye alınan tezlerin 51'inin Türkçe, 2'sinin ise İngilizce olarak yayınlandığı görülmektedir.

Grafik 1: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yayınlandığı Yıllar

Grafik 1 incelendiğinde işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılan doktora tezlerinin en çok 2015 (f=9) ve 2017 (f=9) yıllarında yayınlandığı görülürken, tezlerin 8 yıllık dönemde birbirine yakın sayılarda çalışılmış olması dikkat çekmektedir.

Tablo 2: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Hazırlanmış Üni-versiteler

Üni-versiteler	f
Atatürk Üniversitesi	18
Gazi Üniversitesi	5
Sakarya Üniversitesi	4
İnönü Üniversitesi	3
Marmara Üniversitesi	3
Mersin Üniversitesi	2
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2
Fırat Üniversitesi	2
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
Ankara Üniversitesi	2
Hacettepe Üniversitesi	1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1
Anadolu Üniversitesi	1
İstanbul Üniversitesi	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1
Uşak Üniversitesi	1
Trabzon Üniversitesi	1

Tablo 2'de incelemeye alınan tezlerin hangi üniversiteler bünyesinde hazırlandıkları verilmiştir. Bu sonuçlara göre 19 üniversite içinde 18 tez ile Atatürk Üniversitesi'nin işbirliğine dayalı öğrenme alanında doktora tezi hazırlamada yüksek farkla önde olduğu görülmektedir. Bu üniversiteyi sırasıyla Gazi (f=5) ve Sakarya (f=4) Üniversiteleri takip etmektedir.

Tablo 3: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerini Yürüten Araştırmacıların Meslekleri

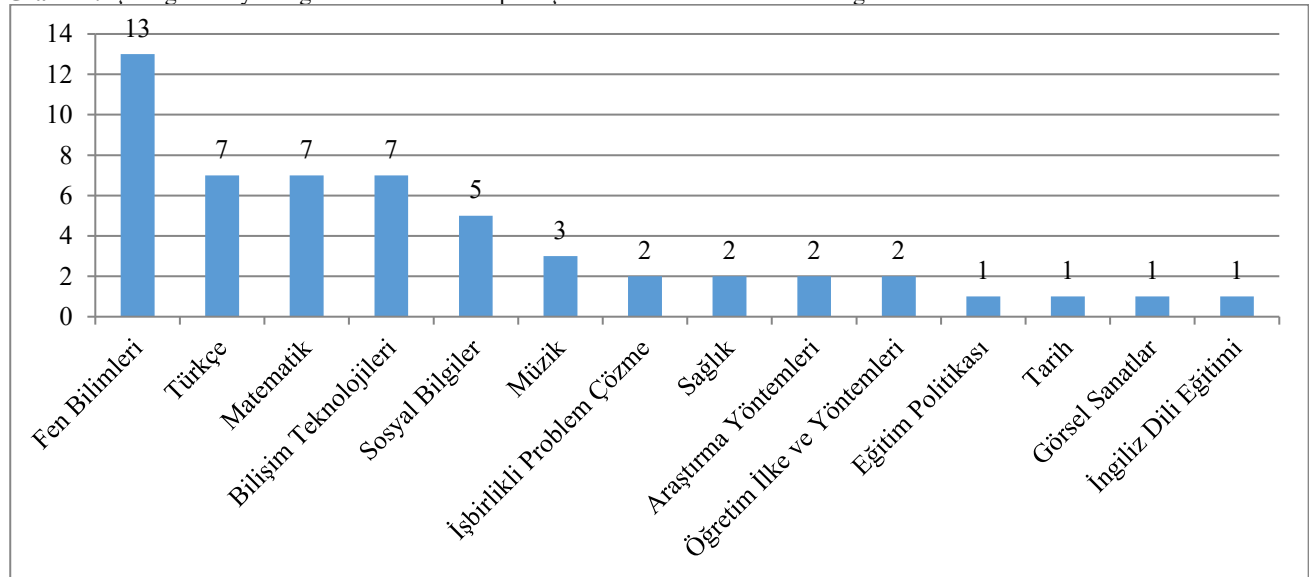
Meslekler	f
Belirtilmemiş	21
Araştırma Görevlisi	13
Öğretmen (MEB)	9
Öğretim Görevlisi	7
Donanma Komutanlığı Bando Komutanı	1
Müdür Yardımcısı (MEB)	1
Uzman (MEB)	1

Tablo 3'te doktora tezlerini yürüten araştırmacıların meslekleri verilmiştir. Meslek bilgilerini tez bölümlerinde paylaşan araştırmacıların çoğu araştırma görevlisidir ($f=13$) ve onları takiben de araştırmacıların 9'u MEB'e bağlı devlet okullarında öğretmen, 7'si ise öğretim görevlisidir. Bununla birlikte araştırmacıların 21'i çalıştıkları kurumları ve unvanlarını tezlerin herhangi bir bölümünde paylaşmamışlardır.

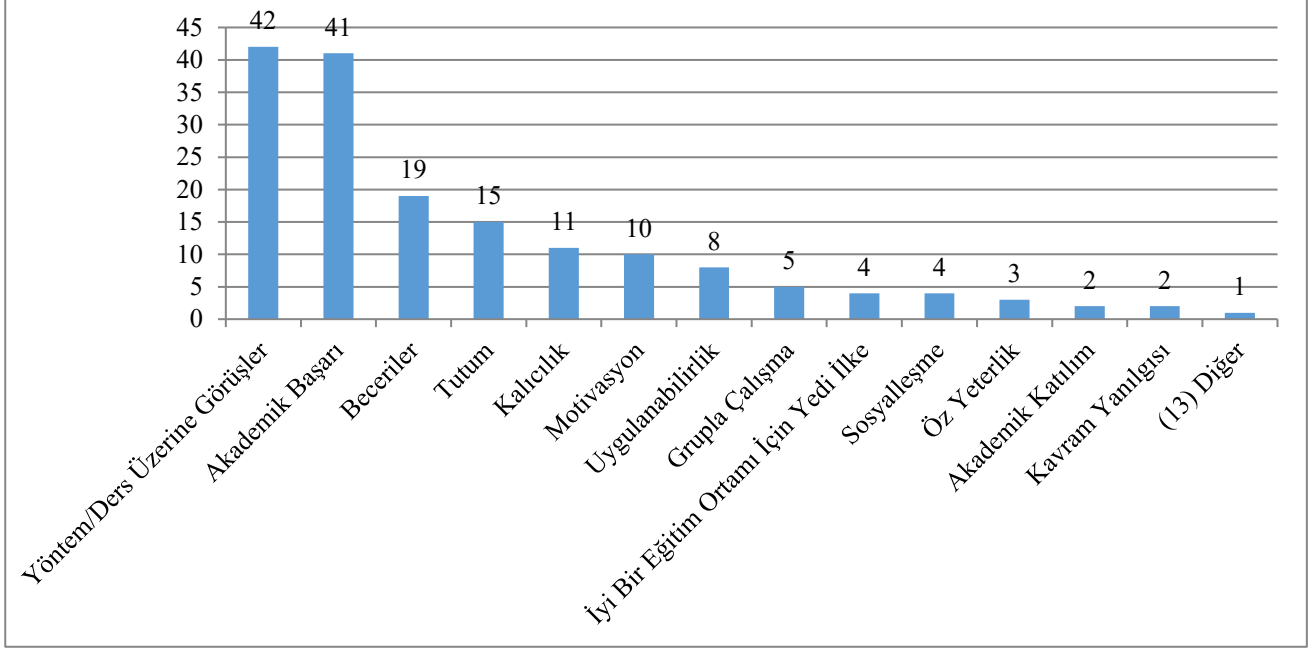
Tablo 4: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yürütüldüğü Anabilim Dalı/Programlar

Bölüm	Anabilim Dalı/Program	f
Temel Eğitim	Fen Bilgisi Öğretmenliği	6
	Sınıf Öğretmenliği	5
	Sosyal Bilgiler Eğitimi	4
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi	Fen Bilgisi Eğitimi	5
	Matematik Eğitimi	4
	Fizik Eğitimi	1
	İlköğretim Matematik Eğitimi	1
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	9
	Eğitim Teknolojisi	1
Eğitim Bilimleri	Eğitim Programları ve Öğretim	6
	Eğitim Yönetimi ve Denetimi	1
	Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	1
Güzel Sanatlar Eğitimi	Müzik Eğitimi	3
	Resim-İş Eğitimi	1
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi	Türkçe Eğitimi	3
	Sosyal Bilgiler Eğitimi	1
Uzaktan Eğitim	Uzaktan Eğitim	1

Tablo 4'te işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin yürütüldüğü bölüm ve anabilim dalı/programlar verilmiştir. Buna göre 7 bölüm arasında en çok Temel Eğitim ($f=15$) bölümünde tez çalışması yürütülmüşken, bu bölümde en çok Fen Bilgisi Öğretmenliği ($f=6$) programında tez çalışması yürütülmüştür. Bununla birlikte tüm çalışmaların içinde en çok Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ($f=9$) anabilim dalında tez çalışması yürütülmüştür.

Grafik 2: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yürütüldüğü Ders/Konu Alanları

Grafik 2'de işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış olan doktora tezlerinin yürütüldüğü ders/konu alanları verilmiştir. Tezlerin uygulamalarının yapıldığı dersler/konu alanları kodlanarak 14 ana ders/konu etrafında gruplandırılmıştır. Bu sonuçlara göre çalışmaların en çok fen bilimleri ($f=13$) dersleri/konuları içerisinde yürütüldüğü görülmektedir. Toplam ders/konu alanlarının sayısının 54 olmasının nedeni ise tezlerden birinin uygulamada iki ders/konu alanı tercih etmesidir.

Grafik 3: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Konuları

Grafik 3'te işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin çalışma konuları verilmiştir. Tezlerin çalışma konuları kodlanarak 14 ana konu etrafında gruplandırılmıştır. Buna göre 42 tezde işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi ve/veya bu yöntemle tasarlanmış dersler üzerine öğrenciler, veliler ve öğretmenlerden görüşler alınmıştır. Bunu takiben 41 tezde akademik başarı üzerine çalışılırken, 19 tezde beceriler ele alınmıştır. "Diğer" kategorisine ise diğer çalışma konularıyla birlikte kodlanamayan ve her biri ayrı bir tezde incelenmiş 13 farklı çalışma konusu alınmıştır. Bunlarla birlikte toplam konu sayısının incelenen tez sayısından farklı olmasının sebebi tezlerde değişik sayılarda konuların ele alınmasıdır.

Tablo 5: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Yöntemleri

Araştırma Yöntemi	f
Karma	30
Nicel	8
Nitel	7
Belirtilmemiş	8

Tablo 5 incelendiğinde işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin en çok karma ($f=30$) araştırma yönteminde yürütüldüğü, nicel ($f=8$) ve nitel ($f=7$) çalışmaların ise birbirine yakın ve az sayılabilecek oranda tercih edildiği görülmektedir. 8 tezde ise çalışmanın hangi araştırma yönteminde yürütüldüğü tezlerin hiçbir bölümünde belirtilmemiştir. Bununla birlikte araştırma yöntemini nicel olarak belirten 1 tezin karma araştırma yöntemi olabilecek bir şekilde nitel boyut da barındırdığı görülmüştür.

Tablo 6: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Desenleri

Araştırma Yöntemleri	Araştırma Desenleri	f
Karma	Karma Desen	
	Gömülü Desen	9
	Açımlayıcı Sıralı Desen	7
	Belirtilmemiş	6
	Yakınsayan Paralel Desen	3
	Müdahale Deseni	2
	Çeşitleme	2
	Genişletme	1
	Nicel Boyutun Deseni	
	Ön-test Son-test Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen	18
	Ön-test Son-test Kontrol Gruplu Seçkisiz Desen	3
	Ön-test Son-test Kontrol Grupsuz Yarı Deneysel Desen	3
	Tek Grup Ön-test Son-test Desen	1
	Solomon Dört Grup Deseni	1
Tekrarlı Ölçümler Deseni	1	
Statik Grup Karşılaştırmalı Desen	1	
2x2x2 Faktöriyel Desen	1	
Belirtilmemiş	1	
Nitel Boyutun Deseni		

	Belirtilmemiş	21
	Durum Çalışması	6
	Eylem Araştırması	1
	Gömülü Kuram	1
	Olgubilim Deseni	1
Nicel	Ön-test Son-test Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen	4
	Ön-test Son-test Kontrol Gruplu Deneysel Desen	1
	Ön-test Son-test Kontrol Grupsuz Yarı Deneysel Desen	1
	2x3 Faktöriyel Desen	1
	Meta-analiz	1
Nitel	Eylem Araştırması	4
	Durum Çalışması	2
	Keşfedici Araştırma	1
Belirtilmemiş	Ön-test Son-test Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen	5
	Ön-test Son-test Kontrol Grupsuz Yarı Deneysel Desen	1
	2x2x2 Faktöriyel Desen	1
	İlişkisel Tarama	1
	Açımlayıcı Sıralı Desen	1

Tablo 6’da işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin araştırma desenleri verilmiştir. Buna göre karma araştırma yönteminde yürütülen tezlerin en çok gömülü desende (f=9) tasarlandığı, çalışmanın nicel boyutunda ise en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desenin (f=18) ve nitel boyutta ise durum çalışmasının (f=6) tercih edildiği görülmektedir. Karma yöntemle tasarlanan 30 tezin 6’sında hangi karma araştırma deseninin tercih edildiği belirtilmezken, yine bu tezlerin 21’inde ise nitel boyutun araştırma deseninin belirtilmemiş olması dikkat çekicidir.

Nicel yöntemle yürütülen tezler en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desende (f=4) tasarlanmış, nitel çalışmalarda ise en çok eylem araştırması (f=4) tercih edilmiştir.

Tablo 5’te de görülebileceği gibi araştırma yöntemini belirtmeyen 8 doktora tezi bulunmaktadır. Tablo 6’da bu tezlerde en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desenin (f=5) tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca bu tezlerin 4’ü nitel boyut içermektedir ve sadece 1’i nitel boyutun araştırma desenini belirtmiştir. Bu sebeple bu tezlerin kategorisinde toplamda 9 araştırma deseni yer almıştır.

Tablo 7: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Örnekleme Yöntemleri

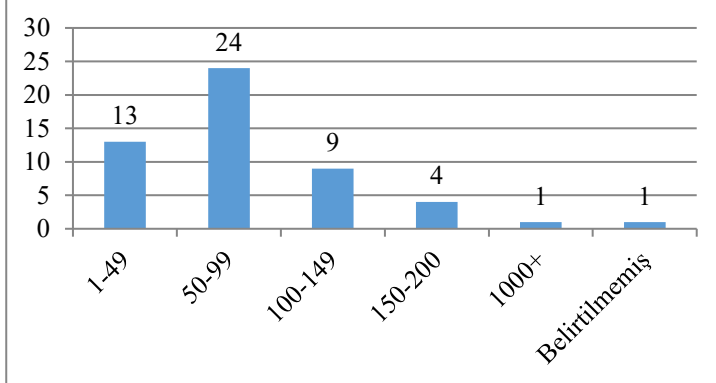
Örnekleme Yöntemi	f
Belirtilmemiş	28
Uygun	14
Amaçlı	10
Tabakalı Örnekleme	1

İşbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin örnekleme yöntemleri Tablo 7’de verilmiştir. Buna göre örnekleme yöntemini belirten tezlerde en çok uygun (f=14) ve amaçlı (f=10) örnekleme yöntemi tercih edilirken 1 tezde ise tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tezlerin yaklaşık yarısından fazlasına tekabül eden 28 tezde ise örnekleme yönteminin belirtilmemiş olması dikkat çekicidir. Bununla birlikte karma araştırma yönteminde yürütülen 9 tezin nitel boyutunun örnekleme yöntemi de belirtilmemiştir.

Tablo 8: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Katılımcı Çeşitliliği

Örneklem/Çalışma Grupları	Sınıf Düzeyleri	f
İlkokul	4. sınıf	7
	6. sınıf	8
	7. sınıf	10
	8. sınıf	6
	9. sınıf	3
Ortaokul	10. sınıf	2
	11. sınıf	2
	Ön Lisans	
Üniversite	1. sınıf	1
	Belirtilmemiş	1
	Lisans	
	1. sınıf	5
	2. sınıf	5
	3. sınıf	5
	4. sınıf	2
	Belirtilmemiş	6
	Lisansüstü	
	Yüksek Lisans	1
Diğer	Öğretmen	11
	Veli	2

Tablo 8 incelendiğinde doktora tezlerinin katılımcıları olarak en çok ortaokul (f=24) ve lisans (f=23) öğrencilerinin tercih edildiği, tüm öğrenci seviyelerinin içinde de en çok ortaokul 7. sınıfların (f=10) tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte velilerden, ön lisans, lisansüstü ve ilkokul seviyesindeki öğrencilerden fazla katılımcı çeşitliliği oluşturulmaması ve okul öncesi dönemine ait katılımcıların ise hiç bulunmaması dikkat çekicidir. Ayrıca ilkokul 4. sınıflarla yapılan bir tezde kaynaştırma öğrencilerinin de dâhil edilmesi dışında özel durumlu öğrencilerin de çalışmalarda yer bulmadığı görülmüştür. Toplam katılımcı çeşitliliğinin incelenen tez sayısından farklı çıkmasının nedeni ise çalışmalarda farklı sayılarda katılımcı gruplarının tercih edilmiş olmasıdır. Ayrıca 1 tezde meta-analiz çalışması yapıldığı için çalışma grubu bulunmamaktadır.

Grafik 4: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Örneklem Büyüklükleri

Grafik 4 incelendiğinde işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış olan doktora tezlerinin örneklem büyüklüklerinin en çok 50-99 aralığında (f=24) olduğu ve 13 çalışmayla bunu 1-49 aralığının takip ettiği görülmektedir. Bunlarla birlikte bir tezde meta-analiz yapılmış ve 71 çalışma incelenmiştir.

Tablo 9: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Kullandığı İşbirlikli Öğrenme Teknikleri

İşbirlikli Öğrenme Teknikleri	f	İşbirlikli Öğrenme Teknikleri	f
Birlikte Öğrenme	13	İşbirlikçi Stratejik Okuma	2
Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri	11	İstasyon	1
Bilgisayar Destekli İşbirlikli Öğrenme	9	İşbirlikli Sorgulama	1
Okuma-Yazma-Uygulama	6	Takım Destekli Bireyselleşme	1
Jigsaw	5	İşbirliği-İşbirliği	1
Grup Çalışması	5	Birleştirilmiş İşbirlikli Okuma ve Kompozisyon	1
Grup Araştırması	4	13 farklı tekniğin bir arada kullanılması	1
Takım-Oyun-Turnuva	3	Belirtilmemiş	1
Jigsaw II	3	-	-

İşbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış olan doktora tezlerinin kullandığı işbirlikli öğrenme teknikleri Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre tezlerde 15 farklı işbirlikli öğrenme tekniği kullanılmış ve uygulamalarda en çok Birlikte Öğrenme (f=13) tekniği, onu takiben de Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri (f=11) tekniği tercih edilmiştir. 1 tezde ise 13 farklı teknik bir arada kullanılmıştır. Yine 1 tezde ise hangi tekniğin kullanıldığı belirtilmemiştir. Toplam teknik sayısının incelenen tez sayısından farklı çıkmasının nedeni ise tezlerde farklı

sayılarda tekniğin kullanımının tercih edilmesidir. Bununla birlikte 2 tezde ise meta-analiz ve aracı değişken analizi yapıldığı için kullandıkları işbirlikli öğrenme teknikleri bulunmamaktadır.

Tablo 10: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Deneysel İşlem/Uygulama Süreleri

Deneysel İşlem/Uygulama Süreleri (Hafta)	f	Deneysel İşlem/Uygulama Süreleri (Ders Saati)	f
1-5 Hafta	6	10 Ders Saati	1
6-10 Hafta	28	12 Ders Saati	2
11-15 Hafta	8	14 Ders Saati	2
16+ Hafta	3	25 Ders Saati	1
-		30 Ders Saati	1
-		40 Ders Saati	1
Belirtilmemiş			5

Tablo 10 incelendiğinde doktora tezlerinin deneysel işlem/uygulama sürelerinin tezlerde hafta veya ders saati olarak ifade edildiği, buna göre tezlerde araştırmacıların en çok 6-10 hafta (f=28) aralığında ve 12 ders saati (f=2) ile 14 ders saati (f=2) boyunca deneysel işlem/uygulama yürüttüğü görülmektedir. 5 tezde ise deneysel işlem/uygulama süresi belirtilmemiştir. Toplam deneysel işlem/uygulama süresi frekanslarının incelenen tez sayısından farklı çıkmasının sebebi ise bazı tezlerde farklı deneysel işlem/uygulama sayılarının ve sürelerinin tercih edilmesidir. Bununla birlikte 2 tezde ise meta-analiz ve aracı değişken analizi yapıldığı için deneysel işlem/uygulama süresi bulunmamaktadır.

Tablo 11: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Deneysel İşlem/Uygulama Grup Biçimleri

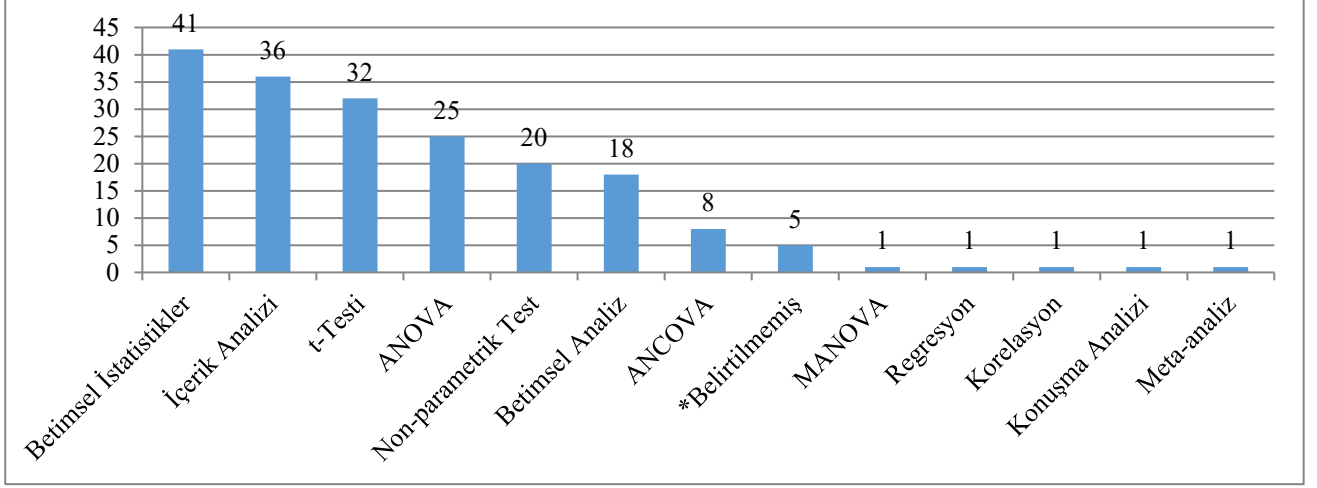
Deneysel İşlem/Uygulama Grup Biçimleri	f	Deneysel İşlem/Uygulama Grup Biçimleri	f
1 Deney 1 Kontrol	18	1 Deney 2 Kontrol	1
2 Deney 1 Kontrol	7	3 Deney	1
2 Deney	6	3 Deney 2 Kontrol	1
3 Deney 1 Kontrol	5	3 Deney 3 Kontrol	1
4 Deney	2	6 Deney 2 Kontrol	1
1 Deney	1	-	

Tablo 11’de işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin deneysel işlem/uygulama grup biçimleri verilmiştir. Buna göre incelenen tezlerde toplam 11 farklı grup biçimi tercih edildiği görülmüş, en çok 1 deney 1 kontrol (f=18) gruplu deneysel işlem/uygulamaya başvurulmuştur. Tezlerin 7’si nitel yöntemde yürütüldüğü için deney ve kontrol grubu bulundurmazken, 2’sinde ise nicel yöntemde meta-analiz ve aracı değişken analizi yapıldığı için deney ve kontrol grubu bulunmamaktadır.

Tablo 12: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Araçları	f	Veri Toplama Araçları	f
Başarı Testi	40	Öğrenci Ürünleri	5
Görüşme (Bireysel/Grup)	34	Öz Değerlendirme Formu	5
Gözlem	16	İyi Bir Eğitim Ortamı İçin Yedi İlke Ölçeği	4
Tutum Ölçeği	15	Kayıtlar (Video, Fotoğraf vb.)	4
Değerlendirme Formu	14	Öz Yeterlik İnanç Ölçeği	4
Rubrik	13	Envanter	3
Beceri Ölçeği	12	Çevrimiçi Platform Verileri	3
Kişisel Bilgi Formu	12	Grup Uyum Ölçeği	2
Değerlendirme Anketi	10	Akademik Katılım Ölçeği	2
Motivasyon Ölçeği	8	Dokümanlar	2
Öğrenci Günlükleri	7	Diğer	21
Araştırmacı Günlükleri	5	-	

Tablo 12’de işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinde kullanılan veri toplama araçları verilmiştir. Veri toplama araçları kodlanarak 23 grupta toplanmıştır. Buna göre veri toplama aracı olarak ilk sıralarda sırayla 40 tezde başarı testi, 34 tezde yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış görüşme (bireysel/grup) ve 16 tezde gözlem tercih edilmiştir. “Diğer” kategorisine ise diğer veri toplama araçlarıyla birlikte kodlanamayan ve her biri ayrı bir tezde kullanılmış 21 farklı veri toplama aracı alınmıştır. Toplam veri toplama aracının incelenen tez sayısından farklı olmasının sebebi tezlerde çeşitli sayı ve türlerde veri toplama araçlarının tercih edilmiş olmasıdır. Veri toplama araçları ile incelenen tez konularının farklılık gösterebilmesinin sebebi ise tezlerde aynı konu için farklı veri toplama aracının tercih edilebilmesidir.

Grafik 5: İşbirliğine Dayalı Öğrenme Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Analiz Yöntemleri

*Karma yöntemle yürütülen 5 tezin nitel bölümlerinin analiz yöntemleri belirtilmemiştir.

Grafik 5'te verilen işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin analiz yöntemleri incelendiğinde 41 tezde betimsel istatistiklerin, onu takiben de 36 tezde içerik analizinin ve 32 tezde ise t-testlerinin kullanıldığı görülmektedir. Toplam analiz yöntemi sayısının incelenen tez sayısından farklı çıkmasının sebebi ise tezlerde çeşitli tür ve sayılarda analiz yönteminin kullanılmasıdır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmada önceden belirlenen çeşitli kriterlere göre YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanından taranan işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış 53 doktora tezi, 9 farklı soru sorularak sistematik derleme çalışması şeklinde incelenmiştir. Taramalar sonucunda ilk seferde 54 teze ulaşılsa da tezlerden birinin işbirliğine dayalı öğrenme ile ilgisi olmadığı anlaşıldığı için incelemeye alınmamıştır. Elde edilen bulgular 12 tablo ve 5 grafik aracılığıyla sunulmuştur.

Analiz boyunca azımsanmayacak sayıda doktora tezinde “yöntem” kısmına dair bazı bilgilerin tezin farklı bölümlerinde verildiği veya bazı bilgilerin yöntem kısmında ilgili başlıklar altında verilmesinin unutulduğu dikkat çekmiştir. Örneğin bazı tezlerde veri toplama araçlarının birkaç yöntemde belirtilmemiş; deneysel işlem/uygulama süreleri ilgili başlık altında değil bulgular veya tezin giriş bölümünde verilmiş; veri analiz yöntemleri ve örnekleme yöntemleri bulgular kısmında verilmiş; uygulamalarda kullanılan işbirlikli teknikler yöntem veya uygulama bölümlerinde değil, öneriler kısmında öneri yazılırken rastgele verilmiştir. Tezler için bilgi ve verilerin belli başlı standartlara dayanılarak sunulmaması durumu işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış tezleri meta-analiz yoluyla inceleyen Camnalbur ve Mutlu Bayraktar'ın (2018) da dikkatini çekmiş ve araştırmalarını zorlaştırmıştır.

İncelemeye alınan doktora tezlerinin 51'inin Türkçe, 2'sinin ise İngilizce olarak yayınlandığı görülmüştür. İngilizce olarak yayınlanan tezlerin hazırlandığı üniversitelerin eğitim dili İngilizcedir. 1993 ve 2014 yılları arasında işbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış tezlerin içerik analizini yapan Dirlikli, Aydın ve Akgün (2016) ve Türkiye'deki eğitim bilimleri doktora tezlerinin eğilimlerini inceleyen Fazlıoğulları ve Kurul da (2013) tezlerin büyük çoğunluğunun Türkçe yayınlandığını bulmuşlardır.

İncelenen doktora tezlerinin en çok 9'ar teze 2015 ve 2017 yıllarında yayınlandığı ve genel olarak bakıldığında ise 8 yıllık dönemde birbirine yakın sayılarda çalışma yürütüldüğü görülmüştür.

İşbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin 19 üniversite bünyesinde hazırlandığı ve bu üniversiteler arasında 18 tez ile Atatürk Üniversitesi'nin yüksek farkla önde olduğu bulunmuştur. Bu üniversiteyi ise sırayla Gazi (f=5) ve Sakarya (f=4) Üniversiteleri takip etmiştir. Dirlikli, Aydın ve Akgün'ün (2016) çalışmasında da Atatürk ve Gazi Üniversiteleri işbirlikli öğrenme alanında lisansüstü tezlerin en çok yürütüldüğü üniversiteler arasında olduğu ortaya çıkmış ve bu durumu ilgili alanda ciddi çalışmaları bulunan akademisyenlerin bu üniversitelerde görev alıyor olmalarıyla açıklamışlardır.

Doktora tezlerini yürüten ve meslek bilgilerini tez bölümlerinde paylaşan araştırmacıların çoğunun araştırma görevlisi (f=13) olduğu ve onları takiben de araştırmacıların 9'unun MEB'e bağlı devlet okullarında öğretmen, 7'sinin ise öğretim görevlisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte araştırmacıların 21'i çalıştıkları kurumları ve unvanlarını tezlerin herhangi bir bölümünde paylaşmamışlardır. Bu durum için YÖK tarafından 19.01.2021 tarihli ve E-36054236-806.01.03-4130 sayılı yazıyla tüm üniversitelere duyurulan "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"de yapılan

değişiklikte "6689 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hükümlerine göre kişisel veriler ve ıslak imzalar maskelenmeli veya çıkarılmalıdır." hükmü gereğince araştırmacıların kişisel verilerini gizlemeyi tercih ettikleri göz ardı edilmemekle birlikte bu tarihten itibaren kimi araştırmacıların yine de kişisel bilgilerini vermeyi tercih ettikleri veya bu tarihten önce de kimi araştırmacıların kişisel bilgilerini tezlerin hiçbir bölümünde paylaşmadıkları görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele alınan doktora tezlerinin 7 bölüm arasında en çok Temel Eğitim (f=15) bölümünde yürütüldüğü ve bu bölümde de en çok Fen Bilgisi Öğretmenliği (f=6) programında çalışma yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgularla birlikte tüm tez çalışmalarının içinde ise en çok Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (f=9) anabilim dalında tez çalışması yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca doktora tezlerinin en çok fen bilimleri (f=13) dersleri/konuları içerisinde yürütüldüğü bulunmuş, bunu takiben de 7'şer teze Türkçe, matematik ve bilişim teknolojileri dersleri/konuları içerisinde uygulamaların yapıldığı görülmüştür. Bu sonuçlar işbirliğine dayalı öğrenme alanında sistematik derleme çalışması yapan Çetinkaya ve Durmuş (2021), Dirlikli, Aydın ve Akgün (2016), Koç Damgacı ve Karataş (2015), Gözübatık Tarım'ın (2003) bulgularıyla aynı şekilde; Camnalbur ve Mutlu Bayraktar'ın (2018) bulgularıyla benzer şekilde örtüşmektedir.

İşbirliğine dayalı öğrenme alanında yapılmış doktora tezlerinin 42'sinde yöntem ve/veya bu yöntemle tasarlanmış dersler üzerine öğrenciler, veliler ve öğretmenlerden görüşler alınmış, 41'inde akademik başarı üzerine çalışılmış ve 19'unda ise beceriler ele alınmıştır. Dirlikli, Aydın ve Akgün'ün (2016) çalışmasında akademik başarı, Çetinkaya ve Durmuş'un (2021) çalışmasında yine akademik başarı ve beceri en çok çalışılan konular arasındadır.

İncelenen doktora tezlerinin en çok karma (f=30) araştırma yönteminde yürütüldüğü, nicel (f=8) ve nitel (f=7) çalışmaların ise birbirine yakın ve az sayılabilecek oranda tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Bunlarla birlikte 8 tezde ise çalışmanın hangi araştırma yönteminde yürütüldüğü tezlerin hiçbir bölümünde belirtilmemiştir. Baysan, Bayra ve Demirkan'ın (2018) teknoloji destekli işbirlikli eğitim ortamları hakkında yapılan araştırmaları inceledikleri çalışmalarında makalelerin yarısından fazlasının nicel yöntemde yürütüldüğü bulunmuştur. Dirlikli, Aydın ve Akgün'ün (2016) çalışmasında ise en çok nicel yöntemin tercih edildiği ve tezlerin sadece %4,1'inin nitel yöntemle yürütüldüğü bulunmuştur. Bu araştırmacıların sonuçlarına benzer olarak Türkiye'de eğitim bilimleri alanında yürütülen doktora tezlerini inceleyen Fazlıoğulları ve Kurul (2013), Eğitim Programları ve Öğretim (EPÖ) alanında yapılan doktora tezlerini inceleyen Hazır Bıkmaz ve arkadaşları (2013) ile eğitim teknolojileri alanında yapılan lisansüstü tezleri inceleyen Erdoğan ve Çağiltay da (2009) aynı şekilde tezlerin büyük çoğunluğunun nicel araştırma yönteminde yürütüldüğünü ortaya çıkarmışlardır. Bunun sebebi olarak pozitivist paradigmanın, ilgili çalışmaların yürütüldüğü yıllarda hâkim etkisini koruyor olması olarak yorumlanabilir. Nitekim nitel yöntemin nicel yöntemle göre daha yakın zamanlarda yaygınlaştığı görülürken, 1990'lı yıllardan sonra sosyal bilimlerde farklı bir alan olarak görülmeye başlanan ve yeni olan karma yöntemin ise son zamanlarda tercih edilmeye başlandığı gözlenmektedir (Alkan, Şimşek ve Erbil, 2019; Baki ve Gökçek, 2012). Yine Işıkoğlu da (2005) eğitim alanında uluslararası yayınlarda nitel yöntemde yürütülen çalışmaların sıkça bulunduğunu; fakat Türkiye'de eğitim alanında çalışmaların daha çok nicel olarak yürütüldüğünü ve nitel yöntemin eğitim alanında yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bunlarla birlikte eğitim alanındaki paradigmatik dönüşümün yirmi yıl gerisinde kalan ülkemizde nitel araştırma, eğitim bilimleri alanında daha çok pozitivist/nicel çalışmaları zenginleştirmek için kullanılmaktadır (Fazlıoğulları ve Kurul, 2013). Söz konusu durumun bu çalışma kapsamında incelenen karma yöntemde yürütülmüş doktora tezlerinin çoğu için de geçerli olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele alınan doktora tezlerinin karma araştırma yönteminde yürütülenlerinin en çok gömülü desende (f=9) tasarlandığı, çalışmanın nicel boyutunda ise en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desenin (f=18) ve nitel boyutta ise durum çalışmasının (f=6) tercih edildiği bulunmuştur. Karma yöntemle tasarlanan 30 tezin 6'sında karma araştırma deseninin belirtilmemesi ve yine bu tezlerin 21'inde ise nitel boyutun araştırma deseninin belirtilmemiş olması dikkat çekici bulgular arasındadır. Oysaki araştırma deseninin sistematik bir şekilde belirlenmemiş olması ve yayınlarda belirtilmemiş olması çalışmaların geçerlik ve güvenilirliklerini veya nitel araştırmaların inanılabilirlik, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik gibi özelliklerini zayıflatabilecektir. Devam edilecek olursa nicel yöntemle yürütülen doktora tezlerinin en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desende (f=4) tasarlandığı, nitel çalışmalarda ise en çok eylem araştırmasının (f=4) tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırma yöntemini belirtmeyen doktora tezlerinde ise en çok ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desenin (f=5) tercih edildiği belirlenmiştir.

İncelenen doktora tezlerinin yaklaşık yarısından fazlasına tekabül eden 28 tezde örnekleme yönteminin belirtilmemiş olması yine çalışmada dikkat çeken bulgular arasındadır. Bununla birlikte karma araştırma yönteminde yürütülen 9 tezin nitel boyutunun örnekleme yöntemi de belirtilmemiştir. Aynı şekilde Dirlikli,

Aydın ve Akgün'ün (2016) çalışmasında da tezlerin çoğunun örnekleme yöntemlerini belirtmedikleri ortaya çıkmış ve bu yüzden tezlerin örnekleme yöntemlerini kendileri analiz ederek bulmak zorunda kalmışlardır. Yine İleri'nin (2019) fen bilimlerinde işbirlikli öğrenme yönteminin akademik başarıya olan etkisini meta-analizle incelediği çalışmasında da makale ve tezlerin %25,6'sı örnekleme yöntemini belirtmemiştir. Oysaki tıpkı araştırma deseninde olduğu gibi sistematik şekilde belirlenmiş örnekleme yöntemi de araştırmaların geçerlik ve güvenilirliklerini veya nitel araştırmaların inanılabilirlik, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik gibi özelliklerini etkilemektedir. Örnekleme yöntemini belirtmiş olan tezlerde en çok uygun (f=14) ve amaçlı (f=10) örnekleme yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Bu sonuçlar Baysan, Bayra ve Demirkan (2018), Dirlikli, Aydın ve Akgün (2016) ve Türkiye'de eğitim teknolojileri alanında yapılan lisansüstü tezlerin eğilimlerini inceleyen Erdoğan ve Çağıltay'ın (2009) bulgularıyla uyumludur.

Analiz edilen doktora tezlerinde katılımcı olarak en çok ortaokul (f=24) ve lisans (f=23) öğrencilerinin dâhil ettiği, tüm seviyelerin içinde de en çok ortaokul 7. sınıfların (f=10) tercih edildiği bulunmuştur. Bu sonuçlar İleri (2019), Camnalbur ve Mutlu Bayraktar (2018), Baysan, Bayra ve Demirkan (2018), Dirlikli, Aydın ve Akgün (2016), Koç Damgacı ve Karataş'ın (2015) bulgularıyla örtüşürken Gözübatık Tarım'ın (2003) lisans düzeyi katılımcı bulgusuyla örtüşmektedir. Çalışmalarda daha çok ortaokul öğrencilerinin katılımcı grubu olarak seçilmelerinin nedeni olarak onların akademik başarı yanında sosyalleşme ve işbirliğiyle çalışma becerilerini de geliştirdikleri somut işlemler döneminde olmaları ve işbirlikli öğrenme yönteminin faydalarının küçük yaşta kazandırılmak istenmesi; lisans düzeyindeki öğrencilerin katılımcı grubu olarak tercih edilmesinin nedeni olarak da özellikle üniversitenin ilk yıllarında işbirlikli öğrenme yönteminin avantajlarından faydalanmalarının hedeflenmesi gösterilebilir (İleri, 2019; Camnalbur ve Mutlu Bayraktar, 2018). Bununla birlikte lisans düzeyindeki katılımcı gruplarının fazla olmasının bir nedeni de başta üniversitelerde görev yapan araştırmacılar için olmak üzere bu gruplara ulaşımın daha kolay olması ve veli iznine gerek olmaması gibi bürokratik işlerin daha az karşısına çıkması da gösterilebilir. Bu sonuçlarla birlikte okul öncesi dönemine ait katılımcıların ve 4. sınıflarla yapılan bir tezde kaynaştırma öğrencilerinin de dâhil edilmiş olması haricinde özel durumlu öğrencilerin tezlerde hiç ele alınmamış olması dikkat çekicidir. Bu bulgular Koç Damgacı ve Karataş'ın (2015) çalışmasında okul öncesi katılımcı gruplu 2 araştırmanın bulunması haricinde yukarıda sayılan tüm araştırmacıların bulgularıyla da örtüşmektedir. Oysaki her seviyede ve derste kullanılabilen bir yöntem olan işbirliğine dayalı öğrenmenin bir diğer önemli özelliği ise özel eğitime gereksinim duyan çocukların, farklı etnik kökenlere sahip olan çocukların ve dezavantajlı çocukların eğitim - öğretiminde de kullanılabilmesidir (Çaycı vd., 2007).

Analiz edilen doktora tezlerinin örnekleme büyüklüklerinin en çok 50-99 aralığında (f=24) olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm tezler arasında 150 ve üzeri örnekleme büyüklükleriyle yürütülen çalışmaların çok az olması dikkat çekiciyken, çalışmaların büyük çoğunluğunun deneysel desende olması ve yüksek sayıda katılımcıyla deneysel çalışmanın yürütülmesinin zor olabileceği bu durumu açıklayabilir.

Araştırma kapsamında ele alınan doktora tezlerinde 15 farklı işbirlikli öğrenme tekniğinin kullanıldığı ve uygulamalarda en çok Birlikte Öğrenme (f=13) tekniğinin, onu takiben de Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri (f=11) tekniğinin tercih edildiği görülmüştür. Bu sonuçlar Dirlikli, Aydın ve Akgün (2016) ve Koç Damgacı ve Karataş'ın (2015) bulgularıyla örtüşürken Gözübatık Tarım'ın (2003) Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri bulgusuyla, İleri'nin (2019) ise en çok kullanılan 2. ve 3. teknik bulgusuyla örtüşmektedir.

İncelenen doktora tezlerinde araştırmacıların deneysel işlem/uygulama sürelerini hafta veya ders saati olarak ifade ettiği ve buna göre tezlerde en çok 6-10 hafta (f=28) aralığında deneysel işlem/uygulama yürütüldüğü görülmüştür. Bu bulguyu Dirlikli, Aydın ve Akgün'ün (2016) bulguları da desteklemektedir. İleri'nin (2019) çalışmasında ise işbirlikli öğrenme yönteminin deneysel işlem/uygulama sürelerinin en çok 1-5 hafta aralığında gerçekleştirildiği bulunmuştur.

Ele alınan doktora tezlerinde deneysel işlem/uygulama için 11 farklı grup biçiminin tercih edildiği, bunların içinde de en çok 1 deney 1 kontrol (f=18) biçimli grupların çalışmalarda yer aldığı bulunmuştur. Dirlikli, Aydın ve Akgün'ün (2016) çalışmasında da tezlerde %59,7 oranla en çok 1 deney 1 kontrol biçimli grupların kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu durumun sebebi olarak çoklu deney ve kontrol gruplarına ulaşılmasının ve oluşturulmasının zorluğu gösterilebilir. Bunlarla birlikte bu çalışmada incelenen tezlerin 7'si nitel yöntemde yürütüldüğü için ve 2'sinde ise nicel yöntemde meta-analiz ve aracı değişken analizi yapıldığı için deney ve kontrol grubu bulundurmamaktadır.

Çalışmada incelemeye alınan doktora tezlerinde veri toplama aracı olarak ilk sıralarda sırayla 40 tezde başarı testi, 34 tezde yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış görüşme (bireysel/grup) ve 16 tezde gözlem tercih edilmiştir.

İncelenen doktora tezlerinin 41'inde betimsel istatistiklerin, onu takiben de 36'sında içerik analizinin ve 32'sinde ise t-testlerinin kullanıldığı bulunmuştur. Tezlerin çoğunun karma yöntemde yürütülmesi ve nicel ve nitel olarak yürütülenlerin ise birbirine yakın sayıda olmasından dolayı nitel ve nicel analiz yöntemlerinin de birbirine yakın sayıda kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkılarak araştırmacılara çalışmaların geçerlik ve güvenilirliklerinin artırılması ve sonraki çalışmalara daha net yol gösterilebilmesi açısından yürütülen deneysel işlemlerin/uygulamaların her adımı başta olmak üzere örnekleme yöntemi, araştırmanın deseni gibi bilgilerin atlanılmaması, belli başlı standartlara uygun olarak sistematik şekilde ve ayrıntılı olarak verilmesi öncelikli olarak önerilebilir. Bununla birlikte bir başka önem arz eden öneri olarak çalışmalarda örneklem gruplarının çeşitlendirilmesi ve özellikle de özel eğitim öğrencileri başta olmak üzere dezavantajlı öğrencilerle, okul öncesi dönemi öğrencileriyle ve çeşitli yetişkin gruplarıyla da çalışmaların yürütülmesi verilebilir. Yine çalışmaların kolay ulaşılabilir örneklem gruplarıyla değil gerçek hedef gruplarıyla ve literatürde incelenmeye ihtiyaç duyulan gruplarla yürütülmesi önerilebilir. Bunlarla birlikte işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi farklı dersler, konular, araştırma desenleri ve öğrenme yöntemleriyle birlikte çalışılabilir.

KAYNAKLAR

- Alkan, V., Şimşek, S. ve Armağan Erbil, B. (2019). Karma yöntem: Öyküleyici alanyazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 559-582. <http://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.5m>
- Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Electronic Journal of Social Sciences*, 11(42), 1-21.
- Batdı, V. (2014). Jigsaw tekniğinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin meta-analiz yöntemiyle incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 58, 699-714.
- Baysan, E. , Bayra, E. & Demirkan, Ö. (2018). Teknoloji destekli işbirliğine dayalı eğitim ortamları araştırmalarına ilişkin içerik analizi (2010-2015). *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35),1-22.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (30.Baskı). Pegem Akademi.
- Cansız Aktaş, M. (2019). Nitel veri toplama teknikleri. H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Ed), *Eğitimde araştırma yöntemleri* (s. 113-136) içinde. Pegem Akademi.
- Camnalbur, M. ve Mutlu Bayraktar, D. (2018). İşbirlikli öğrenmenin akademik başarı üzerine etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1149-1172.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3412>
- Çaycı, B., Demir, M. K., Başaran, M., ve Demir, M. (2007). Sosyal bilgiler dersinde işbirliğine dayalı öğrenme ile kavram öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 619-630.
- Çetinkaya, S. ve Durmuş, T. (2021). İşbirlikli öğrenme-öğretme yaklaşımına yönelik bir derleme çalışması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 630-649.
- Demirel, Ö. (1991). Eğitimde nitelik geliştirmede işbirliğine dayalı öğrenme ile tam öğrenmenin yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 15(82), 3-10.
- Dirlikli, M., Aydın, K., ve Akgün, L. (2016). Cooperative learning in Turkey: A content analysis of theses. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16, 1251-1273.
- Erdoğan, U. F. ve Çağiltay, K. (2009, Şubat, 11-13). *Türkiye'de eğitim teknolojileri alanında yapılan master ve doktora tezlerinde genel eğilimler*. XI. Akademik Bilişim Konferansı, Şanlıurfa, Türkiye.
- Fazlıoğulları, O. ve Kurul, N. (2013). Türkiyedeki eğitim bilimleri doktora tezlerinin özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24) ,43-75.
- Göktaş, E. (2017). *Eğitim politikası bağlamında işbirlikli öğrenme ve geleneksel öğrenme yöntemlerinin başarı ve tutuma etkisinin meta analitik biçimde incelenmesi* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Gömlüksiz, M. (1993). *Kubaşık öğrenme yöntemi ile geleneksel yöntemin demokratik tutumlar ve erişime etkisi* [Doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.

- Gözübatık Tarım, K. (2003). *Kubaşık öğrenme yönteminin matematik öğretimindeki etkinliği ve kubaşık öğrenme yöntemine ilişkin bir meta analiz çalışması* [Doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Gülpınar, Ö. ve Güçlü, A. G. (2013). Derleme makalesi nasıl yazılır?. *Turkish Journal of Urology*, 39(Özel Sayı 1), 44-8. <http://dx.doi.org/10.5152/tud.2013.054>
- Hazır Bıkmaz, F., Aksoy, E., Tatar, Ö. ve Atak Altınyüzük, C. (2013). Eğitim programları ve öğretim alanında yapılan doktora tezlerine ait içerik çözümlemesi (1974-2009). *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 288-303.
- Işıkoğlu, N. (2005). Eğitimde nitel araştırma. *Eğitim Araştırmaları*, 20, 158-165.
- İleri, Y. E. (2019). *Fen bilimlerinde İşbirlikli Öğrenme Yaklaşımı'nun akademik başarıya etkisinin incelenmesi: Bir meta-analiz çalışması* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Johnson, D.W. ve Johnson, R.T. (1999). What makes cooperative learning work. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED437841.pdf> adresinden 20 Ekim 2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T. ve Stanne, M. B. (2000). Cooperative learning methods: A meta-analysis. https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&as_rr=1&q=Cooperative++learning+methods%3A+A++meta-analysis+johnson&btnG= adresinden 20 Ekim 2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Koç Damgacı, F. ve Karataş, H. (2015). İşbirlikli öğrenme yöntem ve tekniklerinin eğitimde kullanımına ilişkin deneysel çalışmalar ve sonuçları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 304-314.
- Kurt, U. (2021). *Probleme dayalı, işbirlikli ve proje tabanlı öğrenme yöntemlerinin öğrencilerin problem çözme becerilerine etkisini inceleyen çalışmaların meta-analizi* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Manning, M. L. ve Lucking, R. (1991). The what, why, and how of cooperative learning. *The Social Studies*, 82(3), 120-124.
- Slavin, R. E. (1996). Cooperative learning in middle and secondary schools. *The Clearing House*, 69(4), 200-204.
- Şen, Ş. ve Yılmaz, A. (2013). İşbirlikçi öğrenmenin kavramsal değişim üzerindeki etkisi: Bir meta analiz çalışması. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 1, 21-32.
- Taş, G. ve Akoğlu, K. (2020). Sosyal bilgiler öğretiminde işbirlikli öğrenme yaklaşımının etkisi: Meta-sentez çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 956-983.
- Tok, T. N. (2019). Etkili öğretim için yöntem ve teknikler. A. Doğanay (Ed), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 176-252) içinde. Pegem Akademi.
- Varişoğlu, B. (2016). İşbirlikli okuma ve yazma etkinliklerinin Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin dil kaygılarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1108-1119.
- Yeşilyurt, E. (2019). İşbirliğine dayalı öğrenme yöntemi: Tüm teknikleri kapsayıcı bir derleme çalışması. *Turkish Studies*, 14(4), 1941-1970. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.23449>
- Yeşilyurt, E. (2009). İşbirliğine dayalı öğrenmenin öğrenci davranışları üzerindeki etkisine ilişkin öğrenci görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 161-178.

Toplumsal Olayların Eğitim Üzerindeki Etkisi

The Impact of Social Events on Education

ÖZET

Toplumsal değişim bireysel ve toplumsal olarak yaşamın genelinde yaşanır. Toplumsal değişim kendini sadece ilerleme olarak değil, gerileme olarak da kendini gösterebilir. Toplamların eğitim düzeyleri ilerleme veya gerileme yönünü belirler. Eğitimlere bağlı olarak toplumların geriye doğru da değişebilecekleri görülmektedir. Sürekli bir etkileşim içerisinde olan eğitim ve toplumsal değişimin tarihsel süreç içinde de etkileşmeye devam etmişlerdir. Toplumsal değişmeye uyum sağlamada öğrencilerin okullarda aldıkları eğitimin büyük önemi vardır. Eğitim kurumlarında alınan bilgi ve tecrübe ile öğrenciler değişimi başlatırlar. Sanayileşme, göç, ihtilaller, salgın, savaş gibi toplumsal olayların eğitim üzerindeki etkileri bu makalede değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, toplumsal değişim, sanayileşme, göç.

ABSTRACT

Social change is experienced throughout life, individually and collectively. Social change can manifest itself not only as progress but also as regression. The level of education of societies determines the direction of progress or regression. It is seen that societies can also change backwards depending on their education. Education and social change, which are in constant interaction, have continued to interact in the historical process. The education students receive in schools is of great importance in adapting to social change. Students initiate change with the knowledge and experience gained in educational institutions. The effects of social events such as industrialization, migration, revolutions, epidemics and war on education are evaluated in this article.

Keywords: Education, social change, industrialization, migration.

GİRİŞ

Birçok köklü değişikliğin aynı zamanda ve değişik alanlarda birbirleriyle bağlantılı olarak gerçekleşmesi 21. yüzyılın temel niteliğidir. Teknolojik ve bilimsel alanlardaki gelişmeler ve sağlanan yeniliklerin de etkisiyle değişimin hızı artmaktadır. Hızı artan bu değişme nedeniyle insan ilişkilerinde “geçicilik” ortaya çıkmakta ve buna bağlı olarak, bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde bir seri uyumsuzluklar ve sorunlar meydana gelmektedir (Tolan, 1981:227).

Tarihsel süreçte toplumları derinden etkilemiş önemli olaylar meydana gelmiştir. Bu olaylar toplumların yaşayış biçimlerini, kültürlerini, ekonomilerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek belli toplumsal dönüşümleri de sağlamıştır. Buradan hareketle toplumsal olayların toplumsal dönüşümleri de beraberinde getirdiğini söyleyebiliriz. Toplumsal olaylar olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Toplumsal olaylar bazen toplumların istekleri veya toplumun birlikte hareket etmeleri sonucu meydana gelirken, bazen de günümüzde yaşadığımız COVID-19 salgını gibi kendiliğinden meydana gelebilir. Günümüzde yaşadığımız COVID-19 salgını kendiliğinden meydana gelen toplumsal olaya örnek olarak verilebilir.

Ülkemizde sanayileşme hareketinin gelişmesine bağlı olarak şehirleşme denen olgu ortaya çıkmıştır. Böylece bir toplumsal olay başka bir toplumsal olayı da beraberinde getirmiştir. Şehirleşme ile birlikte çarpık şehirleşme, gecekondu kültürü, göç olguları da ortaya çıkmıştır. Toplumsal olgu daha genel bir kavramdır. Aynı türden olayların sürekliliğinden yola çıkılarak elde edilir. Toplumsal olay gibi belirli bir yeri, zamanı, yaparı yoktur.

Toplumsal değişme; “toplumsal yapının ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi” olarak tanımlanabilir (Tezcan, 1994, akt. Eskicumalı, 2003). Buradan kasıt bir durumdan başka bir duruma geçiştir. Toplumdaki, toplumsal ilişkilerdeki veya toplumsal hareketlerdeki bir durumdan diğer duruma geçiş toplumsal değişme meydana getirir. Toplumsal değişimle meydana gelen dönüşümler kültürel dönüşüm de olabilir, bu dönüşüm eğitimde de kullanılabilir. Toplum, kültür ve eğitim birbirinden ayrılmayan üç temel faktördür. Toplumlar zaman içerisinde belirli kültürleri oluştururken, bu kültürlerin öğretilmesi veya korunması amacıyla da eğitimden yararlanmaktadırlar. Kültür aktarımı olduğunda

İlker Gedik¹
Kamil Aksan²

How to Cite This Article

Gedik, İ. & Aksan, K. (2023). “Toplumsal Olayların Eğitim Üzerindeki Etkisi”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4866-4870. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72461>

Arrival: 14 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, İstanbul, Türkiye

² Öğretmen, MEB, İstanbul, Türkiye

eğitim faaliyetleri aktif olarak harekete geçmektedir. Toplum iyi ise kültürünüz de iyidir, kültürünüz iyi ise eğitiminiz de iyidir. Kimi zaman araç kimi zaman da bir amaç olarak birbirleri kullanılabilir. Eğitimin toplumsal değişimdeki işlevlerinden birisi, “toplumun kültürel değerlerinin ve toplumsal davranış örneklerini genç üyelerine aktarmaktır. Bu araçlarla toplum, temel toplumsal uyumu sağlar ve geleneksel yaşam biçimini korur. Buna “eğitimin tutucu işlevi denmiştir” (Tezcan, 1981, akt. Sağ, 2003). Eğitim tutucu işleviyle, toplumsal değişimler de toplumsal düzenin mevcut kültürünü korur ve onu bozucu niteliklere meydan vermez.

Toplumsal değişim toplumsal yapıyı değiştirir. Toplumsal ilişkiler ağı toplumsal yapıyı oluşturur. Toplumsal değişimler engellenemez, zaman içinde de olsa mutlaka değişim yaşanır. Değişim bir süreçtir bu bakımdan. Toplumsal değişim deyince ilk akla gelen Helenizm’dir. Helenizm; Büyük İskender’in Asya’ya yapmış olduğu seferler sonucunda Doğu ve Batı kültürlerinin birbirlerine aktarılması ve iki kültürün harmanlanarak yeni bir kültür oluşturmasıdır. Bu kültürlerin birleşmesiyle ahlak felsefesi ve pozitif bilimler ortaya çıkmıştır. İki kültürün bir araya gelmesiyle birlikte OKUL kavramının ortaya çıktığını görüyoruz yani okul kavramının Helen kültürü ile ortaya çıkmış olduğunu söylersek yanlış olmaz. Helen kültüründen önce savaş eğitimi ve beden eğitimi ağırlıklı olarak öğretilmekteydi. Helenizm ile birlikte pozitif bilimlerin (coğrafya, matematik, astronomi, dilbilimi, tabiat bilimi) özellikle dilbilgisi öğretiminin yaygın olarak yapıldığı görülmektedir. Bu dönem için Aristo ve Platon’un okulları ön plandadır. Bu okullarda da Helen kültürünün ortaya çıkmasıyla birlikte bu kültüre ayak sağlamak için yapılarında değişiklikler gerçekleştirilmiş ve pozitif bilimler bu okulda da uygulanmaya başlamıştır. Her toplum, toplumsal yapı içerisinde değişiklikleri hazırlayıcı ve başlatıcı girişimlere gereksinim duyar. İşte toplumdaki değişikliği bireylerin oluşturulması ve bunların toplumsal değişimi oluşturur hale getirilerek hazırlanılması eğitimin işlevlerindedir (Sağ, 2003). Okullar değişim ve yenilik kaynağıdır. Toplumsal işleve sahip olan eğitim, çocuk için yaşamını sürdürdüğü sosyal çevreye adaptasyonunu sağlamayı amaçladığına göre, toplum çocuğa ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri öğretmesi için öğretmeni ve özellikle okulu öne çıkaracaktır. Toplumun var olması duygu ve düşünceleri yeni nesle aktaran eğitim sayesinde. Eğitim olmadıkça toplum da var olamaz. Eğitim sayesinde toplumlar var olurlar ve varlıklarını sürdürürler.

Toplumsal değişimi sağlayan olaylara verilebilecek bir diğer örnek ise 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilalidir. Fransız İhtilali sonuçları bakımından sadece Fransa’yı değil Batı dünyasını tamamen şekillendirmiştir. Bu şekillenme ile birlikte eğitimde de bir dönüşüm yaşanmıştır. Rousseau, Montaigne gibi önemli Fransız yazarlar eserleri ile halkı bilinçlendirmişlerdir. Fransız İhtilalini toplumların birbirlerini etkilemeleri sonucu değişim ve dönüşüm sağlamalarına bir örnek olarak verebiliriz. Bu olayın yaşanmasından sonra aileler çocukları için gelecek kaygısını daha fazla taşımaya başlamışlardır. Aileler çocuklarını üniversiteye göndermeye başlamışlar, üniversitede okuyan ve mezun olan sayısı arttıkça Fransa’daki kültürlenme sürecinin daha da arttığı görülmüştür. Kültürel yapı arttıkça monarşiye karşı duruş da artmıştır.

Toplumda belli olaylar vardır ki biz istemesek de gerçekleşir. Belli coğrafi olaylar ve doğal afetlerde (depem, yangın, sel, salgın hastalıklar vb.) dönüşümler ve değişimler sağlamıştır. Bu olaylar medeniyetlerin tarih sahnesinden silinmesine, ekonomik sıkıntılara hatta eğitimin etkilenmesine bile neden olmuştur. Dünyayı etkileyen en büyük salgınlar dendiğinde aklımıza ilk veba gelir. Özellikle XIV. yüzyılda Avrupa’da çok etkili olmuştur. Moğollar, Anadolu ve Avrupa’ya bu dönemde seferler düzenlemişlerdir. Avrupa’ya özellikle Kırım bölgesine, Ceneviz Kalesini ele geçirmek isteyen Moğol komutanı bir strateji geliştirerek ordusunda veba hastalığından ölen askerleri mancınkla kalenin içine atmıştır. Veba hastalığının Avrupa’ya girişi bir komutanın askeri stratejisi ile olmuştur. Mancınık ile kalenin içine atılan vebalıların kaleden dışarı çıkarılması sırasında askerlere bu hastalık bulaşmış, savaştan kaçan askerlerin çevreye yayılması ile hastalık Avrupa’yı etkisi altına almıştır. Avrupa’da bu hastalıktan iki yüz milyon kişi ölmüştür. Bu yüzden bu hastalığa kara ölüm, kara veba denmiştir. Daha sonra bu hastalık çeşitli dönemlerde tekrar görülmüştür. Bu hastalık nedeniyle Avrupa’da nüfus dengesi bozulmuş, birçok şehir, krallık ve prenslik ortadan kalkmıştır. Bir diğer önemli salgın ise İspanyol gribidir. Her ne kadar adı İspanyol gribi de olsa bu salgın İspanya’da değil Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Adını bu salgının İspanyol gazetelerinin duyurmasından dolayı almıştır. Bu salgın ülkemizde de yaşanmış ve İspanyol nezlesi olarak adlandırılmıştır. İspanyol nezlesi 1918 yılında ülkemizde de görülmüştür. Tıpkı günümüzdeki gibi karantina uygulamaları başlatılmış, salgın hastalık ile ilgili kurullar oluşturulmuştur. Bu kurulların aldığı kararlara göre sosyal ve ekonomik hayat şekillenmiştir. Halkı bilinçlendirmek adına Osmanlı’da hekimbaşlarının hazırladığı küçük kitapçıklar hazırlanmıştır. Eldeki imkânların kısıtlı olması nedeniyle 4.000 adet basılan bu kitapçıklar Anadolu’nun her tarafına yayılmadığı gibi İstanbul’da bile yeterli gelmediğinden halk bilinçlendirilememiştir. Günümüzde yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle merkezi kararlar alınmış tüm yurttaki okullar tatil edilip uzaktan eğitime geçilmiştir. Daha önceki salgınlarda olduğu gibi 1918 yılında yaşanan İspanyol nezlesi salgınında ise, sadece bu hastalığın yaşandığı okullar bazında kararlar alınmış ve uygulamaya konmuştur. O dönemde hastalığın görüldüğü okullarda doktorlar tayin edilmiş, hastalık görülen öğrencilerin aileleri de karantina altına alınmış ve en fazla iki gün

hastalığın görüldüğü okullar tatil edilmiştir. Cumhuriyet döneminde de Konya’da görülen kızıl hastalığı nedeniyle hastalığın yaşandığı yerde okullar bir dönem tatil edilmiştir. Bu dönemde bütüncül uygulamalar yerine bireysel uygulamalar tercih edilmiştir. Bu salgınlar gibi diğer salgınlarda da (kolera, kızıl vb.) toplumsal düzen etkilenmiştir.

Toplumsal olayların eğitime etkilerine bir örnek olarak 2011 yılında başlayan Suriye’deki iç savaş ve bunun neticesinde ülkemize yaşanan göçler verilebilir. Savaş nedeniyle ülkemize göç eden Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinin yarıda kalınmamasına önem verilmiş ve onlar için öncelikle geçici eğitim merkezleri kurulmuş burada eğitim almaları sağlanmıştır. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı aldığı karar ile geçici eğitim merkezlerini kapatarak, bu öğrencilerin ülkemizdeki öğrencilerle aynı sınıfta eğitim almasına karar vermiştir. Ayrıca 3. Sınıfta öğrenim gören öğrencilere değerlendirme çalışması yaparak okuma-yazma sorunu yaşayan öğrenciler için uyum sınıfı açılmış ve bu sınıf için Türkçe Öğreticileri istihdam edilmiştir. Bu uygulamanın maliyeti UNICEF tarafından karşılanmaktadır. Suriye’deki iç savaş neticesinde ülkemize yaşanan göç dalgası ile toplum kadar eğitim de etkilenmiştir. Sınıf mevcutları kalabalıklaşmış, iki farklı kültürü yaşayan öğrenciler birbirlerine uyum sağlamaya çalışmışlardır. Farklı oyunlar, farklı davranışlar, farklı bakış açıları ilk yıllarda büyük sorunlar oluştursa da yavaş yavaş iki kültür iç içe geçmeye başlamış ve birbirlerine karşı alışkanlıklar oluşmuştur. Yine de okula gönderilmeyen, okuldan alınan ve bu yüzden eğitimlerine devam edemeyen Suriyeli öğrencilerin fazlalığı da yadsınamaz bir gerçektir. Suriyeli çocukların okullaşamama ve okul terki sorununun ardında ise cinsiyet ve sağlık (engellilik vs.) faktörlerinin yanında sosyo-ekonomik yetersizlik yaşayan ailelerin, çocuklarını aile ekonomisine destek sağlaması için çalışmaya zorlaması (yoksulluk ve çocuk işçiliği ilişkisi), okul ortamına ve kültürüne (dil, müfredat, kültür, eğitim sistemi farklılığı gibi nedenlerle) uyum sağlayamama, koordinasyon eksikliği gibi pek çok neden yer almaktadır (Gencer, 2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin uyum ve eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların temelinde toplumla yeterli iş birliği yapamamaları vardır. Bu öğrenciler için okullarda kendi kültürlerini sergileyecekleri ortamlar oluşturulmalı, psiko-sosyal destek verilmeli ve rehabilitasyon süreçleri dikkatle izlenmelidir. Eğitimdeki fırsat eşitsizliği birçok zincirleme sorunun hem sonucu hem de sebebidir. Eğitim, her çocuğa ulaştırılması gereken zorunlu bir sosyal hak ve hizmettir. Çocuklar gelecek kuşakların mimarları, eğitimin gerçek öznelidir. Bu nedenle gelecek kuşakların eğitimi ile ilgili konulara yaklaşım ve çözüm önerileri ayrı bir önem taşımaktadır (Gencer, 2017).

Salgınla birlikte dijitalleşme ile ilgili kavramlar yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Toplumsal değişim ve eğitim birbirleriyle etkileşmektedirler. Değişimin eğitim düzeyi daha yüksek toplumlarda daha hızlı olduğu görülürken, eğitim düzeyi düşük geri kalmış toplumlarda daha sancılı olduğu görülmektedir. Toplumsal değişimlerde yaşanan olası çatışmaların çözümünde eğitim etkili bir unsurdur. Toplumsal değişimi etkileyen hem de toplumsal değişmeden etkilenen bir unsur olarak eğitim söylenebilir. Örnek olarak eğitim, büyük şehirlere göçlerin artmasıyla toplumsal değişimden etkilenmiş ve sınıfların kalabalıklaşmasından etkilenmiştir. Sorunları çözecek olanlar da eğitilmiş bireyler olacağı için, göç sorununu ve kalabalık sınıflar sorununu çözecek olan da eğitilmiş bireyler olacaklardır. Toplumsal değişim ve gelişmeye yönelik olarak eğitimin yaratıcı, hızlandırıcı, devam ettirici ve geliştirici işlevlerinin de bulunduğu göz ardı edilmemesi gerekir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2023 Vizyonu doğrultusunda dijitalleşmeye ve dijital araçlarının kullanımına yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bunun en güzel örneği “Eğitimde Bilişim Ağı (EBA)” dır. Daha önce aktif olarak kullanılmayan EBA sistemi Elazığ Depremi ile farkındalığı artsa da asıl ön plana çıkması Covid-19 salgın sürecinde olmuştur. Covid-19 salgınıyla birlikte tedbirler alınmak mecburiyetinde kalınmıştır. Kabine kararı ile MEB tarafından öğrencilerin salgına yakalanmaması ve taşıyıcı olmamaları için eğitime 16 Mart 2020 tarihinden itibaren bir haftalık bir ara verilmiş, bir haftalık aranın ardından 23 Mart 2020 tarihi itibarıyla okulların yüz yüze eğitime 1 Haziran 2020 tarihine kadar ara verildiği açıklanmıştır. 23 Mart 2020 tarihinden itibaren uzaktan eğitim EBA TV ve EBA internet sitesi aracılığı ile yapılan canlı derslerle başlamıştır.

Uzaktan eğitim modelinin temelinde mektuplaşma vardır. Daha sonra radyo ve televizyonun yaşamımıza girmesiyle uzaktan eğitim daha da yaygın hale gelmiştir. Ülkemizdeki okuma oranını yükseltme ve mezun birey sayısının artırılması amacıyla açık öğretim okulları açılmıştır. İlk, orta, lise ve üniversite eğitiminde uygulanan açık öğretim yöntemi daha sonra lisansüstü eğitimde de kullanılmaya başlanmıştır. Anadolu Üniversitesinin 1982 yılında açtığı Açık Öğretim Fakültesi bünyesindeki İktisat bölümü ilk uzaktan eğitim veren lisans bölümü olmuştur. Uzaktan eğitimi en fazla destekleyen ve yayılmasını sağlayan gelişme internetin icadıdır (Kahraman, 2020).

Bilgi toplumu değerlerinin ve küreselleşme olgusunun ön plana çıkardığı ortamda, küreselleşme olgusunun yaşattığı sorunların tartışılmaya başlandığı toplumlarda eğitim anlayışı ve okul sistemleri, insan kaynağının

yeniden yönlendirilmesinde gelişmiş ve gelişmekte olan tüm toplumlarda geçmişe kıyasla çok daha farklı biçimde yapılandırılma zorunluğu vardır (Sağ, 2003).

Toplumsal hareketliliği arttıran ve hızlandıran eğitim, bireylerin toplumsal değişime ayak uydurabilmesini verdiği eğitim aracılığıyla da sağlar. Farklı zamanlarda farklı düşünürler toplumda köklü değişimi eğitimin sağlayacağını belirtmişlerdir. Bir değişim süreci olarak toplumsal ilerlemeyi varsayarsak; insanlar için toplumsal ilerlemeyi gerçekleştiren ve becerileri kazanmasını sağlayan da eğitimidir.

Toplumu oluşturan öğelerin her biri kendi özgül nitelikleri doğrultusunda dinamik koşullardan sürekli olarak etkilenmekte ve toplumsal düzeyde değişime yol açabilecek birikimi sağlamaktadır (Oskey, 1983:11-12; Dinçer, 1994:34). Bu birikimin baskısıyla, bir fiziksel ya da toplumsal gereksinimi karşılamak amacını taşıdıkları için gerek gereksinimin niteliğindeki değişiklik gerekse onun karşılanmasında ortaya çıkan yeni yöntem veya tarzlar kurumlarda köklü değişikliklere yol açmaktadır (Ergil, 1984: 194). Kuşkusuz, dinamik bir toplumun herhangi bir ögesinde meydana gelen değişimden eğitim kurumu da etkilenir. Bu etki nedeniyle, eğitim sistemini oluşturan yapısal öğeler, diğer birimlerdeki değişmelerin zorunlu kıldığı değişiklikleri kendilerinde gerçekleştirip toplumsal gereksinimlerin yüklediği işlevleri yerine getirecek şekilde değişime uğrarlar (Kızılcılık ve diğerleri, 1996:107).

SONUÇ

Sonuç olarak eğitim, gerçek anlamda kaliteli ve insanın tüm değer ve kurumların üstünde bir amaç olduğu demokratik yaşam için, bireysel ve dolayısıyla da toplumsal bir gereksinimdir (Dinçer, 2003). Toplumsal değişim sürecinde eğitim tek başına birinci derecede rol oynamamaktadır. Toplumdaki ekonomik, politik ve benzeri diğer güçlerin birinci aktör olarak rol aldığı toplumsal değişimde eğitim bütün bunlara rağmen gerekli ve oldukça önemli ortak bir etkidir (Erol, 2011). Toplumsal olayların toplumsal değişimlere yol açtığını ve bu değişimlerin ise toplumların karakteristik özelliklerini değiştirdiğini görüyoruz. Geçmiş ile günümüz arasındaki değişimler incelendiğinde bu değişimin en çok yaşandığı alanlardan birinin eğitim alanı olduğunu söylemek mümkündür. Eğitim, gerçek anlamda kaliteli ve insanın tüm değer ve kurumların üstünde bir amaç olduğu demokratik yaşam için, bireysel ve dolayısıyla da toplumsal bir gereksinimdir (Dinçer, 2003). Eğitim bu açıdan bakıldığında toplumsal hayatı şekillendirmede etkin bir rol oynamaktadır. Eğitim-öğretim kurumlarının desteklemediği bir değişimin gerçekleşmesi olanaklı görünmemektedir (Sağ, 2003). Teknolojinin eğitim sürecinin içinde daha fazla yer alması, yaşanan COVID-19 salgınının yüz yüze eğitim yapılmasına engel olması teknolojiyi eğitimin odak noktası haline getirmiştir. İnteraktif öğrenmenin gelecek yılların eğitiminde ön planda olacağını tahmin etmek hiç de zor değildir. Bundan sonraki süreçte hibrit eğitim modeli yani yüz yüze eğitim ve teknoloji vasıtasıyla eğitim ön planda olacak ve eğitim sürecinde teknoloji daha da artarak kullanılacaktır. Teknolojinin eğitim-öğretim ortamında etkin kullanımıyla öğretim deneyimlerinin zenginleşeceği, iletişim ve dönüt işlemlerinin daha etkili ve hızlı yapılacağı, değerlendirme aşamasının mevcut şekilden daha hızlı ve pratik olacağı da göz ardı edilmemelidir.

ÖNERİLER

Eğitim olgusu bu gerçek üzerine kurulmalı, müfredat oluşturulurken öğrencilere kazandırılacak temel beceriler teknolojik gelişmeler ışığında oluşturulmalıdır.

Okullar bu teknolojiye ayak uydurmalı ve okul kültürlerini bu yaklaşım üzerine inşa etmelidirler. Böylece gelecek yıllarda kullanılacak teknolojiye ayak uyduran, benimseyen ve yeni gelecek teknolojilere hazır bulunuşluğu olan bireyler yetişecektir. Gelişmeleri sağlayanlar, yönetenler, yaşayanlar insanlardır ve insanlar kendileri için gerekli olan tüm donanımları eğitim aracılığıyla kazanırlar.

Öğrencilerin bireysel öğrenmelerini de destekleyen eğitim teknolojileri aynı zamanda dil bilmeyen öğrencilerin öğrenmelerine de katkı sunabilir.

Sınıf içinde öğretimin çeşitlenmesini sağlayacak teknoloji kullanımı öğrencilerin kendi bireysel öğrenmelerini sağlarken, sınıf içerisinde sosyalleşmeleri de sağlanabilir.

Öğretmenlerin teknoloji yeterlilikleri desteklenebilir.

Öğrencilerin teknoloji okuryazarlık becerileri desteklenebilir.

Okulların teknoloji alt yapıları gözden geçirilebilir.

Teknolojiye ulaşamayanlar için okullar bu konudaki merkezlere dönüştürülebilir.

Öğretmenlerin çok kültürlü öğretim üzerine desteklenmeleri sağlanabilir.

Öğretmenlerin hayat boyu öğrenmeleri desteklenebilir.

Öğretmenler öğrencilerin bireyselliklerini göz önünde bulundurarak yöntem teknik çeşitliliğini hedeflemelidir.

KAYNAKÇA

- Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü. Ege Eğitim Dergisi, 3 (1), 102-112.
- Ergil, D. (1987). Toplum ve İnsan. Ankara: Turkuaz Kitabevi Yayınları.
- Erol, N. (2011). Toplumsal değişme ve eğitim: “temel ilişkiler, çelişkiler, tartışmalar”. Akademik Bakış, 5 (9),109-122.
- Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve toplumsal değişme: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü, 1923-1946. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 19 (2), 15-29.
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (54), 838-851.
- Hesapçıoğlu, M. (1997) Bilgi Toplumunda Eğitim ve Okulun Geleceğine İlişkin Düşünceler. Yeni Türkiye Dergisi: 21-28.
- Kahraman, M.E. (2020). COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği. Medeniyet Sanat – İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi,6 (1), 45-56.
- Kızılcıkelik, S. ve diğerleri. (1996). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Saray Medikal Yayıncılık.
- Oskay, Ü. (1983). Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi. İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları No:25
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 27 (1), 11-25.
- Tolan, B. (1981). Çağdaş Toplumun Bunalımı (Anomi ve Yabancılaşma). Ankara: İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları.

Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Öğrenim Gören Bağlama Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması *

The Comparison Of Motivation Levels Of Baglama Students Studying in Vocational Music Education Institutions

ÖZET

Araştırmada mesleki müzik eğitimi kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin söz konusu motivasyon düzeyleri; üniversite, fakülte, sınıf, yaş, cinsiyet ve mezun olunan lise türü değişkenleri açısından karşılaştırılarak farklılık gösterme durumu tespit edilmiştir. Araştırma betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır, tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın örneklem grubu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Akdeniz, Erciyes, Gazi, Hitit, Niğde Ömer Halisdemir, Ondokuz Mayıs ve Ordu üniversitelerinin; Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar/Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi ve Devlet Konservatuvarlarının Müzik Bölümlerinde öğrenim gören 137 bağlama öğrencisinden meydana gelmiştir. İlgili veriler Girgin tarafından 2015 yılında geliştirilen “Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Ölçeği” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları doğrultusunda mesleki müzik eğitimi kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin başarı motivasyonu düzeylerinin, üniversite, yaş, cinsiyet ve mezun olunan lise türündeki değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği, öğrenim görülen fakülte ve sınıf düzeyi değişkenlerinde ise farklılık göstermediği, öğrencilerin, çalışma motivasyonu düzeylerinde ise üniversite, fakülte, sınıf, yaş, cinsiyet ve mezun olunan lise türü değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Müzik Eğitimi, Bireysel Çalgı, Bağlama, Motivasyon

ABSTRACT

The research aimed to compare the motivation levels of the baglama students receiving vocational music education toward the baglama lesson. In this context, the motivation levels of the students were compared in terms of university, faculty, class, age, gender, and the type of high school they graduated from, and the differences were determined. The research is a descriptive field study, and it was designed in a survey model. The study group of the research consists of 137 baglama students receiving vocational music education at the undergraduate level in the Faculty of Education, Fine Arts/Music and Performing Arts Faculty at Akdeniz, Erciyes, Gazi, Hitit, Niğde Ömer Halisdemir, Ondokuz Mayıs and Ordu universities, and Music Departments of the State Conservatories in the 2022-2023 academic year. Relevant data were collected using the “Individual Instrument Lesson Motivation Scale” developed by Girgin in 2015. In line with the research findings, it was concluded that the success motivation levels of the students receiving vocational music education toward the baglama lesson differ significantly according to the variables of university, age, gender, and the type of high school they graduated, but there is no difference in the variables of the faculty and class level; however, the study motivation levels of the students differ significantly according to the variables of university, faculty, class, age, gender and the type of high school they graduated.

Keywords: Vocational Music Education, Individual Instrument, Baglama, Motivation

GİRİŞ

Müziği meslek olarak seçen bireylerin müzik ile ilgili teori, icra, beste, analiz veya öğretim gibi herhangi bir alanda çalışabilmelerine imkân sağlayan davranışların kazandırılmasını hedefleyen mesleki müzik eğitimi (MME) günümüzde Devlet Konservatuvarlarında, üniversitelerin güzel sanatlar ile eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerinde ve güzel sanatlar liselerinde verilmektedir. Devlet Konservatuvarları ülkemizdeki sosyokültürel gelişime katkıda bulunarak ülkemize sanatçı, araştırmacı ve besteci istihdam etmiştir. Kuruldukları günden günümüze kadar devlet konservatuvarları sanatı meslek olarak seçmek isteyen bireylere hizmet etmiş, sahne sanatları temelli ‘icracı-besteci-araştırmacı ve icra ağırlıklı eğitimci’ yetiştirmek kurumun temel amacı olmuştur (Türkmen, 2013:64). Eğitim fakültelerinin müzik eğitimi anabilim dalları, ilk ve ortaöğretim kademesinde görev almak üzere müzik öğretmeni hazırlayan kurumlardır. Bu kurumun temel hedefi; eğitsel müziğe ve müziksel işitme-okuma yazma alanına hâkim, söyleme ve çalma becerisi yüksek, genel müzik

Umut Şener ¹
Damla Bulut ²
Ferit Bulut ³

How to Cite This Article

Şener, U., Bulut, D. & Bulut, F. (2023). “Toplumsal Olayların Eğitim Üzerindeki Etkisi”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4871-4882.
DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72603>

Arrival: 22 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Bu makale 1. yazarın, “Bağlama Eğitimi Alan Öğrencilerin Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Düzeyleri İle Çalgı Performansı Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Uzman, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Eğitimi, Samsun, Türkiye

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Samsun, Türkiye

³ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Samsun, Türkiye

eğitimine yönelik çalgılara yeterli düzeyde hâkim, evrensel ve ulusal müzik kültürüne dair yeterli düzeyde bilgi sahibi olan müzik öğretmenlerini gelecek nesillere hazırlamaktır (Kutluk, 1996, s.3. akt Batbay ve Aydınoğlu, 2006: 2).

Lisans kademesinde yer alan güzel sanatlar fakülteleri, sanatın her alanında, özgür ve yaratıcı bireylerin yetişmesini amaç edinen, görsel ve işitsel alanda topluma katkıda bulunabilecek sanatçıların yetiştirilmesinde aktif rol oynayan önemli bir kurumdur. Uzman eğitimciler tarafından resim, heykel, seramik ve müzik gibi birçok alanda eğitim verilmektedir. Güzel Sanatlar Fakülteleri müzik bölümlerindeki öğrenim süreci Türk Halk Müziği, Klasik Türk Müziği ve Klasik Batı Müziği alanları kapsamında gerçekleşmektedir (Bulut ve Özfindık, 2011: 74). Lisans düzeyinde eğitim veren tüm MME kurumlarına lise düzeyinden başlayarak öğrenciler yetiştiren en önemli kurum ise güzel sanatlar liseleridir. Bu kurumların temel amacı ise öğrenim gören öğrencilerin güzel sanatlar alanı çerçevesinde ilgi ve yönelimleri doğrultusunda eğitim almaları sağlanarak öğrencilerin bir üst kademe olan lisans kademesine hazırlanmaları amaçlanmaktadır.

MME veren tüm kurumların programları incelendiğinde müzik teorisi eğitimi, bestecilik eğitimi, ses eğitimi, çalgı eğitimi, müzik bilimciliği eğitimi ve müzik eğitimciliği eğitimleri gibi her biri ayrı bir uzmanlık alanı olan (Albuz, 2004:106) farklı eğitim içeriklerini kapsadığı görülmektedir. Her ne kadar bu boyutlar tüm kurumlarda benzerlik gösterse kurumun yapısı ve hedefi doğrultusunda zamanlama, ağırlık ve işleniş biçimleri bakımından farklılıklar gösterdikleri söylenebilir.

Tüm MME kurumlarında yer alan ve benzerlik gösteren temel eğitim alanları içerisindeki çalgı eğitimi, devinme, duyu ve biliş bakımından ilgili davranışlara benzer önemi veren eğitim boyutu olasıdan dolayı (Güdek ve Tufan, 2008:78) söz konusu diğer boyutlar arasında çalgı eğitimi bireysel gelişim sürecine aracılık yapmasından ötürü önemli ve gerekli bir boyuttur.

Dolayısıyla çalgı eğitimi, çalgı icra yeterliliğini belirtmek adına birtakım yeterliliklerin sistemli bir biçimde edinilmesinden meydana gelen eğitim öğretim sürecini içerir. Çalgı eğitiminde söz konusu eğitim sürecinin gerçekleştirilmesi birtakım iç ve dış faktörlerin etkisi ile gerçekleşir. İç faktörler, çalgının icrasına özgü fiziksel ve duygusal yeterlilik ile zekâ olarak sınıflandırılmakta, dış faktörler ise öğretim sürecini oluşturan çevre gibi temel unsurlar olarak yer almaktadır (Çoban, 2011:116). Çalgı eğitimi bireyin çalgı çalma yoluyla gerçekleştirdiği müziksel edinimlerinde amaçlı çeşitlik ve farklılık meydana getirilmesidir. Çalgı çalma yoluyla kişisel ve sosyal açıdan bireyin kalıcı kazanımlar elde etmesi sağlanarak gelişimi desteklenmektedir. Çalgı eğitimi yoluyla bireyler müziksel edinimlerde bulunarak kişisel becerilerinin gelişmesi sağlar ve bu yolla kendini ifade edebilen ve kendine inancı tam bireylerin yetişmesini sağlamasıyla birlikte sosyal kazanımlar elde etmesini sağlar (Angı, 2005:2). Çalgı çalma yoluyla birey edindiği müziksel edinimleri geliştirerek yeni müziksel ürünler ortaya koyar, müziksel beğeni ve bilgi düzeyini arttırarak repertuar birikimini genişletir (Şeker,2011:1).

MME kurumlarındaki çalgı eğitiminin; piyano, keman, viyolonsel, ud, kanun, tambur, kabak kemane, dilsiz kaval, bağlama olmak üzere çeşitlilik gösteren ve tüm müzik türlerine hitap ederen bir yelpazesi bulunmaktadır. Bu çalgılar içerisinde bağlama kökeni kopuza dayanmasıyla birlikte geniş bir çalgı ailesine sahiptir. Bağlama yaşadığımız coğrafyadaki geleneksel kültürümüzün en önemli simgelerinden biri olması, Türk halk müziği icrasında geçmişte ve günümüzde aktif olarak yer alması ve Geleneksel Türk kültüründe zengin bir geçmişe sahip olması gibi nitelik ve özellikleriyle üzerinde durulması gereken önemli bir çalgıdır.

Bağlama geleneksel Türk kültüründe ozanlık geleneği ile bulunmasıyla birlikte kopuz çalgısının devamlılığını sağlayan bir Türk halk müziği çalgısı olarak tarihimizde yer alarak günümüze ulaşmıştır (Ayşan,1999:9).

Tarihsel süreç içerisinde akademik açıdan bağlama eğitimi ve öğretimi Cumhuriyet döneminden itibaren görülmeye başlandığı literatürde yer alan kaynaklarda karşılaşılmaktadır. Cumhuriyet dönemi öncesinde bağlama öğretiminde geleneksel yöntem ve metotlara dayanarak usta-çırak ilişkisi içerisinde gerçekleşmekteydi.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte bağlama öğretiminde ilk sistemli çalışmalar görülmeye başlanmıştır. Akademik anlamda ise ilk bağlama dersleri 1973 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünde yer bulmuştur. 1976 yılında da İstanbul'da Türk Müziği Devlet Konservatuarının açılmasıyla birlikte bağlama öğretimi sistemli bir yapı içerisine girerek önemli gelişmeler kat etmiştir (Yener, 1993:1).

Türk Müziği Devlet Konservatuarlarının açılmasıyla birlikte tarihte öncelikle geleneksel yöntemlerle usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişmiş bir nesil öğretim elemanı olarak görev almıştır. Günümüzde bu nesilin yetiştirmiş olduğu öğrenciler, eğitimci görevini üstlenmiştir. Türk müziği okullarının geç açılmış olması, eğitim ve öğretiminin geliştirilmesine yönelik çabaların yetersizliği, Türk müziği ile ilgili sorunların

çözülemez hâlede devam etmesi ve öğretim sürecinde geleneksel ilişkisinin halen hâkim olmasına neden olmuştur (Ekici, 2012:5).

Usta çırak ilişkisi gibi geleneksel yöntemlerle çalgı eğitimi alan ve ilerleyen süreçlerde çalgı eğitimcisi olan bağlama veya diğer Türk müziği çalgıları eğitimcilerinin, birbirleri arasında çoğunlukla birbirlerinden ayrı biçimde icra, pozisyon ve terminolojik bağlamda farklılık göstermektedir. Bu nedenle söz konusu farklılık durumları öğrencilere aksettirilmekte ve icra, pozisyon ve terminolojik bağlamda ortak bir anlayış olmayan bir çalgı eğitimi günümüzde yer almaktadır (Haşhaş, 2013: 26).

Çalgı eğitiminde öğrencinin çalgıya eğiliminin ve çalgı eğitimi sürecinin sağlıklı bir şekilde kazandırılabilmesi a istikrarlı bir biçimde disiplinli çalışmak bir hayli elzemdir. Bu şekilde öğrencilerin disiplin gerektiren çalışma sürecine uyum sağlaması ve derse yönelik olumlu edinimlerin sağlanmasında motivasyonun etkisi yadsınamaz bir gerçektir (Orhan, 2006:20).

Bu bağlamda çalgı eğitiminde bağlama eğitiminin halen geleneksel yöntemlere dayanması ve bağlama eğitiminde metodolojik anlayışların farklılık göstermesi sebebiyle MME alan bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeyi durumlarının karşılaştırılarak derinlemesine incelenmesi, söz konusu öğretim süreçlerinin iyileştirilmesi adına önem teşkil etmektedir.

Motivasyon; fiziksel ve psikolojik etkinlikleri başlatma, yönetme ve sürekliliğini sağlamayı içeren süreçlerin geneli olarak tanımlanmaktadır. Motivasyon bireyi biçimlendiren enerji anlamına gelmektedir. Bireyde meydana gelen ve bireyi yönlendiren bir dürtü veya itici etkidir. Psikolojide içsel itici güç ile hedefe yönelik amaçlı eğilimler gösterme süreci olarak tanımlanır (Tevruz, 1992. Akt. Önen ve Tüzün, 2005:19).

Eğitim öğretim sürecinde motivasyon bir ön koşul görevi üstlenmektedir. Sınıf ortamında meydana gelen öğrenme güçlüklerinin ve disiplin olaylarının çoğunluğunun sebebi motivasyon ile bağlantılıdır (Kıran ve Çelik, 2018:222). Güdü davranışın gerçekleştirilmesinde bireyi yönlendiren bir faktör olmasıyla beraber bireyi hedefe yönelik tepkilerde bulunmaya zorlamaktadır. Söz konusu zorunluluk eğitimde öğrencinin herhangi bir şey öğrenmesine yönelik bir zorunluluk durumudur. Motivasyon eğitimde öğrenme için gerekli bir ön şarttır. Bu bağlamda motivasyon düzeyi yeterince yüksek olmayan herhangi bir öğrenci, öğrenmeye hazır bir durumda değildir (Selçuk, 2004: 211).

Söz konusu önem doğrultusunda MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. İlgili amaç bağlamında araştırmada, “MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeyleri farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır. Buna paralel olarak ise MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin; öğrenim görülen üniversite, fakülte, sınıf ve yaş, cinsiyet, mezun olunan lise türü değişkenleri bakımından farklılık gösterme durumları tespit edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin; öğrenim görülen üniversite, fakülte, sınıf ve yaş, cinsiyet, mezun olunan lise türü değişkenleri bakımından farklılık gösterme durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu

Araştırma tarama modeli çerçevesinde betimsel bir araştırmadır. Önceden ya da hala varlığını sürdüren olayı var olduğu biçiminde betimlemeyi amaçlayan araştırma biçimidir. Araştırmada konu olarak yer alan birey olay veya nesne olayın gerçekleştiği durum ekseninde belirtilmeye çalışılır (Kuzu, 2013: 26).

Araştırmanın örneklem grubu, 2022-2023 akademik yılında, ülkemizdeki MME kurumları olan Güzel Sanatlar/Müzik ve Sahne Sanatları Fakülteleri ve Devlet Konservatuarlarının Müzik bölümleri ile, Eğitim Fakültelerinin Müzik Eğitimi Anabilim dallarında öğrenim gören toplam 137 bağlama eğitimi öğrencisinden meydana gelmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Örneklem grubu öğrencilerinin demografik özellikleri

Değişken	Grup	N	%
Üniversite	Ondokuz Mayıs	19	13,9
	Hitit	12	8,8
	Ordu	39	28,5
	Erciyes	19	13,9
	Gazi	5	3,6
	Akdeniz	19	13,9
	Niğde Ömer Halisdemir	11	8,0
Fakülte	Trabzon	13	9,5
	Eğitim	32	23,4
	Güzel Sanatlar	70	51,1
Sınıf	Devlet Konservatuvarı	35	25,5
	1. Sınıf	41	29,9
Yaş	2. Sınıf	31	22,6
	3. Sınıf	29	21,2
	4. Sınıf	36	26,3
	18 yaş	9	6,6
Cinsiyet	19-23 yaş	96	70,1
	24-28 yaş	16	11,7
	29 yaş ve üzeri	16	11,7
	Bayan	52	38,0
Mezun Olunan Lise Türü	Bay	85	62,0
	Genel Lise	63	46,0
	GSL	45	32,8
	Diğer	29	21,2

Araştırmaya katılan öğrencilerin %28,5'i Ordu Üniversitesinde öğrenim görmekte olup fakültele göre en büyük grubu %51,1 ile Güzel Sanatlar Fakültesi/ Müzik Sahne Sanatları Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımları dengeli olup en büyük grubu %29,9 ile 1. sınıfa devam edenler, en küçük grubu ise %21,2 ile 3. sınıfa devam edenler oluşturmaktadır. Öğrencilerin %70,1'i 19-23 yaş grubunda yer almaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, %62 ile bay olup %46,0'sı genel lise mezunudur.

Veri Toplama Araçları Ve Analizi

Araştırmanın verilerini toplamak üzere, bir kişisel bilgi formu ile bir ölçme aracından yararlanılmıştır. Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen ve altı sorudan oluşan bir form kullanılmıştır. Öğrencilerin, bireysel çalgı dersine yönelik motivasyon düzeylerinin saptanması amacıyla Girgin (2015) aracılığıyla gelişmesi sağlanan, yirmi beş madde ve üç bağımsız boyuttan meydana gelen Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek için yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin toplam varyans değerinin %53,0'unu belirttiği ve güvenilirlik katsayılarının Motivasyonsuzluk boyutu için 90, Başarı Motivasyonu boyutu için 88 ve Çalışma Motivasyonu boyutu için 76 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin geneline ait güvenilirlik katsayısı ise 77'dir. Likert tipli ölçekte maddeler, 'Hiç katılmıyorum' (1) ile 'Tamamen katılıyorum' (5) derecelendirmelerinden biri seçilerek işaretlenmektedir. Boyuttan/faktörden alınan puan, öğrencilerin o alanda motivasyon düzeyini göstermektedir.

Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Ölçeğinin bu araştırma için de güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve Motivasyonsuzluk boyutu için güvenilirlik katsayısı 0,931; Başarı Motivasyonu boyutu için 0,912 ve Çalışma Motivasyonu boyutu için 0,898 olduğu bulunmuştur. Öğrencilerden, Kişisel Bilgi Formu, Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Ölçeği yoluyla toplanan veriler düzenlenerek SPSS 25.0 programında istatistiksel analizler yapılmıştır. Yapılacak analizler öncesi verilerin normallik dağılımları *Kolmogorov-Smirnov (K-S)* ve Shapiro-Wilk (S-W) testleri ile incelenmiş ve istatistiksel tekniklere bundan sonra karar verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyon puanlarının normallik dağılımına ilişkin analiz sonuçları

Değişkenler	Çalgı Performansı Özyeterlik İnancı Ö.		
	Motivasyonsuzluk	Başarı Motivasyonu	Çalışma Motivasyonu
Üniversite	0,021*	0,020*	0,006**
Fakülte	0,214	0,261	0,146
Sınıf	0,198	0,304	0,315
Yaş	0,025*	0,036*	0,041*
Cinsiyet	0,484	0,386	0,309
Lise	0,375	0,378	0,226

*P<.05, **P<.01

Pallant'a (2005) göre analizi yapılacak veri grubunun normallik dağılımı göstermesi için $p>.05$ olmalıdır (Pallant, 2005). Normallik dağılımı incelenen grubun büyüklüğüne (n) göre $n<50$ için Shapiro-Wilk (S-W) ve $n>50$ için *Kolmogorov-Smirnov (K-S)* testi sonuçlarına bakılmalıdır (Bursal, 2017, s.45). Tablo 2'den de izleneceği üzere, öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversite ve yaşlarına göre Bireysel Çalgı Dersi

Motivasyon Ölçeği puanları normal dağılım göstermezken ($p<.05$ ve $p<.01$), diğer dört değişken bakımından ise normal dağılım göstermektedir ($p>0,05$).

Öğrencilerin, cinsiyete göre bağlama dersi motivasyonu puanlarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi, öğrenim görülen fakülte, öğrenim görülen sınıf ve mezun olunan liseye göre puanlarının karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve yaşa göre puanlarının karşılaştırılmasında ise non-parametrik Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel hesaplamalarda anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, genel amaç çerçevesinde, verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular ve yorumlar yer almıştır.

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

MME kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversite, fakülte ve sınıf, yaşları, cinsiyeti ve mezun oldukları lise türüne göre bağlama dersine yönelik motivasyon düzeylerinde (puanlarında) anlamlı fark olup olmadığı aşağıda incelenmiştir. Öğrencilerin demografik gruplarına göre puanları arasında anlamlı fark bulunduğu durumda T testi için Cohen's d, ANOVA ve Kruskal-Wallis H testinde Eta-kare (η^2) etki derecesi bulunmuştur. Cohen's d değeri .20 ve altında 'küçük', .50'ye kadar 'orta', .80'e kadar 'büyük' ve .80'in üzerine çıktığında ise 'çok büyük' etki şeklinde kabul edilmektedir (Can, 2017, s.141). " η^2 (Eta) değerinin 0,010-0,060 arasında olması 'küçük', 0,060-0,140 arasında olması 'orta' ve 0,140 ile yukarısında olması 'büyük' etki derecesi olduğunu vermektedir (Green ve Salkind, 2014, s.158).

Tablo 3: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının üniversiteye göre karşılaştırılması

Ölçek	Üniversite	Betimsel		Kruskal-Wallis H			M-W	Etki (η^2)
		n	Sıra Ort.	χ^2	sd	p		
Motivasyonsuzluk	Ondokuz Mayıs(1)	19	64,32	5,13	7	0,334	-	-
	Hitit (2)	12	73,63					
	Ordu (3)	39	65,27					
	Erciyes (4)	19	72,18					
	Gazi (5)	5	70,30					
	Akdeniz (6)	19	62,87					
	Niğde Ömer Halisdemir (7)	11	77,73					
	Trabzon (8)	13	71,50					
Başarı Motivasyonu	Ondokuz Mayıs (1)	19	71,18	17,70	7	0,013*	7 <Diğer	0,129
	Hitit (2)	12	70,13					
	Ordu (3)	39	71,04					
	Erciyes (4)	19	68,84					
	Gazi (5)	5	73,30					
	Akdeniz (6)	19	70,82					
	Niğde Ömer Halisdemir (7)	11	33,55					
	Trabzon (8)	13	63,88					
Çalışma Motivasyonu	Ondokuz Mayıs (1)	19	83,71	28,08	7	0,000***	1, 2, 3> 7	0,205
	Hitit (2)	12	89,75					
	Ordu (3)	39	85,49					
	Erciyes (4)	19	72,00					
	Gazi (5)	5	64,90					
	Akdeniz (6)	19	56,00					
	Niğde Ömer Halisdemir (7)	11	40,73					
	Trabzon (8)	13	59,77					

* $p<.05$, *** $p<.001$

Öğrencilerin, bağlama dersine yönelik başarı motivasyonu [$X^2(7)=17,70$; $p=0,013$] ve çalışma motivasyonu [$X^2(7)=17,70$; $p<.001$] düzeylerinin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre farklılık gösterdiği saptanmıştır (Tablo 4). Hangi gruplar arasında motivasyon puanlarının yüksek olduğunu bulmaya yönelik yapılan post-hoc Mann-Whitney U testine göre;

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin başarı motivasyonu düzeyleri (Sıra Ortalaması Niğde=33,55) diğer tüm öğrencilerden daha düşüktür (Sıra Ortalaması Ondokuz Mayıs=71,18; Sıra Ortalaması Hitit=70,13; Sıra Ortalaması Ordu =71,04; Sıra Ortalaması Erciyes=68,84; Sıra Ortalaması Gazi =73,30; Sıra Ortalaması Akdeniz =70,82; Sıra Ortalaması Trabzon=63,88). Öğrenim görülen üniversitenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,129$).

Ondokuz Mayıs, Hitit ve Ordu Üniversitesi öğrencilerinin (Sıra Ortalaması Ondokuz Mayıs =83,71; Sıra Ortalaması Hitit Ü.=89,75; Sıra Ortalaması Ordu =85,49) çalışma motivasyonu düzeylerinin Niğde Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerden (Sıra Ortalaması Niğde =40,73) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrenim görülen üniversitenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve ‘büyük’ olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,205$).

Söz konusu bulgular doğrultusunda Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin bağlama dersine yönelik başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin diğer üniversitelere nazaran daha düşük olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin üniversitelere göre düşük ve yüksek düzeyde olmasında sınıf ikliminin (sınıf ortamı, fiziksel düzenlemeler ve psikolojik durumlar, öğretim elemanı ve öğrenci ilişkileri, akademik öz yeterlik, tutumlar, eğitim programları ve öğretim süreci), yardımcı kaynakların ve üniversitenin bulunduğu ilin mevcut durumunun etkisi olduğu söylenebilir.

Öğretimde kullanılan öğretim yöntemleri çerçevesinde bağlama eğitiminde halen usta çırak ilişkisinin hâkim olmasının MME kurumlarındaki bağlama öğretimi süreçlerinde farklılık meydana getirdiği düşünülmektedir. Bunun sonucunda öğrencilerin başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin olumsuz anlamda etkilendiği söylenebilir.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının fakülteye göre karşılaştırılması

Boyut	Fakülte	Betimsel İst.			ANOVA		Tukey HSD	Etki (η^2)
		n	\bar{X}	ss	F	p		
Motivasyonsuzluk	Eğitim (1)	32	1,65	0,88	3,77	0,025	-	-
	Güzel Sanatlar (2)	70	1,31	0,50				
	Devlet Konservatuvarı. (3)	35	1,33	0,44				
Başarı Motivasyonu	Eğitim (1)	32	4,38	0,78	0,66	0,521	-	-
	Güzel (2)	70	4,53	0,47				
	Devlet Konservatuvarı (3)	35	4,42	0,77				
Çalışma Motivasyonu	Eğitim (1)	32	3,08	0,97	10,98	0,000***	2, 3 > 1	0,128
	Güzel Sanatlar (2)	70	3,91	0,73				
	Devlet Konservatuvarı (3)	35	3,69	0,89				

***p<.001

Öğrencilerin, öğrenim gördükleri fakülteye bağlı olarak sadece çalışma motivasyonu puanlarının farklılaştığı [$F(2; 134)=10,98; p<.001$] bulunmuştur (Tablo 5).

Hangi fakültedeki öğrenciler arasında çalışma motivasyonu puanlarının farklı olduğunu belirlemek için yapılan post-hoc Tukey HSD testine göre; Güzel Sanatlar Fakültesi ve Devlet Konservatuvarı öğrencilerinin (\bar{X} Güzel Sanatlar=3,91; \bar{X} Devlet Konservatuvarı.=3,69) çalışma motivasyonu düzeyleri/puanları, diğer öğrencilerden daha yüksektir (\bar{X} Eğitim=3,08). Öğrenim görülen fakültenin, öğrencilerin, çalışma motivasyonu düzeyi üzerindeki etkisinin anlamlı ve ‘orta’ düzeyde olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,128$).

Bu bulgulardan Güzel Sanatlar Fakültesi ve Devlet Konservatuvarında öğrenim gören öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinin Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumun fakültelerde, bağlama eğitimine ayrılan haftalık ders saati sayısının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca eğitim fakülteleri müzik eğitimi anabilim dallarının öğretim programlarının çok kapsamlı olması (alan eğitimi – meslek bilgisi eğitimi – genel kültür eğitimi) ve bunun sonucunda çalgı eğitimi kapsamında bağlama eğitimine etüt saatine ayrılan sürenin yeterli olmaması nedeniyle öğrencilerinin çalışma motivasyonu düzeylerine olumsuz anlamda etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Güzel Sanatlar Fakültesi ve Devlet Konservatuvarlarında bağlama eğitimi alan öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerinin yüksek çıkmasında öğretim programlarındaki alan derslerinin (alan eğitimi ve genel kültür eğitimi) öğrencilerin gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olmasının etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Tablo 5: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının sınıfa göre karşılaştırılması

Boyut	Sınıf	Betimsel İst.			ANOVA		Tukey HSD	Etki (η^2)
		n	\bar{X}	ss	F	p		
Motivasyonsuzluk	1. Sınıf	41	1,33	0,45	1,67	0,176	-	-
	2. Sınıf	31	1,61	0,81				
	3. Sınıf	29	1,31	0,48				
	4. Sınıf	36	1,37	0,66				
Başarı Motivasyonu	1. Sınıf	41	4,57	0,41	0,53	0,663	-	-
	2. Sınıf	31	4,45	0,49				
	3. Sınıf	29	4,43	0,82				
	4. Sınıf	36	4,40	0,78				
Çalışma Motivasyonu	1. Sınıf	41	3,45	0,78	3,46	0,018*	3, 4 > 1, 2	0,086
	2. Sınıf	31	3,32	0,96				
	3. Sınıf	29	3,84	0,97				
	4. Sınıf	36	3,96	0,82				

*p<.05

Öğrencilerin, öğrenim sınıfa göre çalışma motivasyonu puanlarının farklılaştığı [F (3; 133)=3,46; p=0,018] bulunmuştur (Tablo 6).

Hangi sınıftaki öğrenciler arasında çalışma motivasyonu puanlarının farklı olduğunu belirlemek için yapılan post-hoc Tukey HSD testine göre; 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin (\bar{X} 3. Sınıf=3,84; \bar{X} 4. Sınıf=3,96) çalışma motivasyonu düzeyleri/puanları, 1 ve 2. sınıf öğrencilerinden daha yüksektir (\bar{X} 1. Sınıf=3,45; \bar{X} 2. Sınıf=3,32). Öğrenim görülen sınıfın, öğrencilerin, çalışma motivasyonu düzeyi üzerindeki etkisinin anlamlı ve ‘orta’ düzeyde olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,086$).

Bu bulgular doğrultusunda örneklem grubundaki öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinde farklılık olduğu, 1 ve 2. sınıf düzeyindeki öğrencilerin motivasyon düzeylerinin 3 ve 4. sınıf düzeyindeki öğrencilere nazaran daha düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durum 1 ve 2. sınıf düzeyinde temel çalgı eğitimi ile kondisyon çalışmalarına ağırlık verilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. 3 ve 4. sınıf düzeyinde ise yöresel icra tekniklerinin öğrenimine ağırlık verilmesi, repertuarın önem kazanması ve zaman geçtikçe öğrencinin çalgıya hakimiyetinin artmasının öğrencinin çalgıya olan ilgisini ve çalışma isteğini arttırdığı düşünülmektedir. Bununla birlikte 3 ve 4. sınıf düzeylerindeki öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinin olumlu anlamda etkilendiği söylenebilir.

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Tablo 6: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının yaşa göre karşılaştırılması

Ölçek	Yaş	Betimsel		Kruskal-Wallis H			M-W	Etki (η^2)
		n	Sıra Ort.	χ^2	sd	p		
Motivasyonsuzluk	18 yaş ve altı (1)	9	72,17	6,12	3	0,106	-	-
	19-23 yaş (2)	96	70,10					
	24-28 yaş (3)	16	80,63					
	29 yaş ve üstü (4)	16	49,00					
Başarı Motivasyonu	18 yaş ve altı (1)	9	48,53	10,49	3	0,015*	4 > 1, 2	0,077
	19-23 yaş (2)	96	45,37					
	24-28 yaş (3)	16	68,96					
	29 yaş ve üstü (4)	16	93,31					
Çalışma Motivasyonu	18 yaş ve altı (1)	9	64,72	11,92	3	0,008**	4 > 1, 2, 3	0,087
	19-23 yaş (2)	96	65,93					
	24-28 yaş (3)	16	64,53					
	29 yaş ve üstü (4)	16	98,66					

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin, bağlama dersine yönelik başarı motivasyonu [$X^2(3)=10,49$; p=0,015] ve çalışma motivasyonu [$X^2(3)=11,92$; p=0,008] düzeylerinin, yaşa göre farklılaşma gösterdiği bulunmuştur (Tablo 7). Hangi yaş grupları arasında motivasyon puanlarının yüksek olduğunu bulmaya yönelik yapılan post-hoc Mann-Whitney U testine göre;

29 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin başarı motivasyonu düzeyleri (Sıra Ortalaması 29 ve üstü=93,31) 18 yaş ve altı ile 19-23 yaşındaki öğrencilerden daha yüksektir (Sıra Ortalaması 18 ve altı=48,53; Sıra Ortalaması 19-23 yaş=45,37). Yaşın, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve ‘orta’ olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,077$).

29 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeyleri (Sıra Ortalaması 29 ve üstü=98,66) diğer öğrencilerden daha yüksektir (Sıra Ortalaması 18 ve altı=64,72; Sıra Ortalaması 19-23 yaş=65,93;

Ortalaması 24-28 yaş=64,53). Yaşın, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,087$).

Bu bulgular doğrultusunda öğrencilerin başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin yaşa göre farklılık gösterdiği, 29 yaş ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin diğer yaş gruplarındaki öğrencilerin motivasyon düzeylerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum yaş ile başarı ve çalışma motivasyonu düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yaşı büyük olan öğrencilerin zamanın getirdiği kişisel birikim ve tecrübelerin etkisiyle çalışma ve başarmaya yönelik isteklerinin daha fazla olduğu ve bu durumun öğrencilerin eğitim sürecine olumlu anlamda yansıtıldığı düşünülmektedir.

Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Tablo 7: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	Betimsel İst.		t-test			Etki (d)	
		n	\bar{X}	ss	t	sd		p
Motivasyonsuzluk	Bayan	52	1,43	0,66	0,54	135	0,591	0,09
	Bay	85	1,38	0,58				
Başarı Motivasyonu	Bayan	38	4,58	0,42	2,36	135	0,006**	0,47
	Bay	74	4,36	0,74				
Çalışma Motivasyonu	Bayan	52	3,81	0,81	2,83	135	0,002**	0,51
	Bay	85	3,48	0,94				

**p<.01

Öğrencilerin, bağlama dersine yönelik başarı motivasyonu [$t(135)=2,36$; $p=0,006$] ve çalışma motivasyonu [$t(135)=2,83$; $p=0,002$] düzeylerinin, cinsiyete göre farklılaşma gösterdiği bulunmuştur (Tablo 8).

Bayan ve bay öğrencilerin başarı motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın bayan öğrenciler lehine olduğu bulunmuştur (\bar{X} Bayan=4,58; \bar{X} Bay=4,36). Cinsiyetin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu bulunmuştur ($d=0,47$).

Kadın ve erkek öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeyleri arasında da anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın yine bayan öğrenciler lehine olduğu bulunmuştur (\bar{X} Bayan=3,81; \bar{X} Bay=3,48). Cinsiyetin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'büyük' olduğu bulunmuştur ($d=0,51$).

Bu bulgular doğrultusunda öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre farklılık olduğu, bayan öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerinin bay öğrencilere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durum bayan öğrencilerin bağlama dersine yönelik ilgilerinin ve dersin gerektirdiği hedef kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik hazır bulunuşluklarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Sosyal çevredeki cinsiyet algısı düşünüldüğünde bay bağlama öğrencilerinin sayılarının bayanlara göre daha az olması toplumda bayan bağlama öğrencilerinin baylara göre daha fazla takdir görmesine ve ön planda olmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu durumun bayan öğrencilerin motivasyon düzeyleri üzerinde olumlu anlamda etkisi olduğu söylenebilir. Günümüzde bayan bağlama icracılarının sayısının az olması öğrencilerde rol model olma isteği uyandırdığından derse yönelik motivasyon düzeylerinin yüksek olmasında olumlu etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bunun sonucunda bayan öğrencilerin çalışma ve başarıya motivasyonu düzeylerinin yüksek olmasında toplumsal açıdan cinsiyet olgusunun etkisinin var olduğu yorumu yapılabilir.

Candan (2022) Toplumsal cinsiyet algısının bayan bağlama öğrencilerinin eğitim sürecine etkileri üzerinde yapmış olduğu araştırmasındaki öğretim elemanı görüşleri ile bu konuya şu şekilde açıklık getirmektedir. Candan araştırmasında toplumsal cinsiyet normlarının bayan bağlama öğrencilerinin bağlama eğitimi sürecine olumlu etkileri olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmada bayan bağlama öğrencilerini ders sürecinde demoralize eden unsurları incelenmiş ve bunun sonucunda öğretim elemanlarının bir kısmının eğitim sürecinde olumsuz bir durum olmadığını diğerlerinin ise gözlem boyutunda bay öğrencilere göre demoralize olduklarını belirtmişlerdir. Candan araştırmasında söz konusu demoralize durumlarının motivasyon ile ilişkilenebileceği sonucuna ulaşmıştır (Candan, 2022:47).

Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Tablo 8: Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu puanlarının mezun olunan liseye göre karşılaştırılması

Boyut	Lise	Betimsel İst.			ANOVA		Tukey HSD	Etki (η^2)
		n	\bar{X}	ss	F	p		
Motivasyonsuzluk	Genel Lise (1)	63	1,46	0,75	0,54	0,582	-	-
	GSL (2)	45	1,34	0,48				
	Diğer (3)	29	1,36	0,45				
Başarı Motivasyonu	Genel Lise (1)	63	4,36	0,78	3,59	0,011*	2 > 1, 3	0,092
	GSL (2)	45	4,63	0,51				
	Diğer (3)	29	4,30	0,43				
Çalışma Motivasyonu	Genel Lise (1)	63	3,47	0,97	4,27	0,004**	2 > 1, 3	0,116
	GSL (2)	45	3,91	0,78				
	Diğer (3)	29	3,56	0,83				

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin, bağlama dersine yönelik başarı motivasyonu [F (2; 134)=3,59; p=0,011] ve çalışma motivasyonu [F (2; 134)=4,27; p=0,004] düzeylerinin, mezun olunan liseye göre farklılaşma gösterdiği bulunmuştur (Tablo 9). Hangi liseden mezun öğrenciler arasında motivasyon puanlarının yüksek olduğunu bulmaya yönelik yapılan post-hoc Tukey HSD testine göre;

Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin (\bar{X} GSL=4,63) başarı motivasyonu düzeyleri, genel ve diğer liselerden mezun öğrencilerden daha yüksektir (\bar{X} Genel Lise=4,36; \bar{X} Diğer=4,30). Mezun olunan lisenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,092$).

Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin (\bar{X} GSL=3,91) çalışma motivasyonu düzeyleri, genel ve diğer liselerden mezun öğrencilerden daha yüksektir (\bar{X} Genel Lise=3,47; \bar{X} Diğer=3,56). Mezun olunan lisenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu bulunmuştur ($\eta^2=0,116$).

Bu bulgular doğrultusunda Güzel sanatlar lisesi mezunu olan öğrencilerin başarı ve çalışma motivasyonu düzeylerinin genel ve diğer liselerden mezun olan öğrencilere göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun öğrencilerin MME kapsamında lise kademesiyle birlikte erken yaşta başlamasının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Güzel sanatlar liselerinde gerekli teknik bilgi ve birikimlerin erken yaşta edinilmesinin öğrencilerin lisans kademesindeki eğitim süreçlerini ve çalgı hakimiyetini olumlu anlamda desteklediği, genel ve diğer lise türlerinden mezun olan öğrencilerin güzel sanatlar liselerinde eğitim görmüş öğrencilere göre daha fazla çaba sarf ettiği söylenebilir. Bu durumun da öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, bazı demografik özelliklerine göre bağlama dersine yönelik motivasyon düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin yapılan fark analizlerinin sonuçları Tablo 10'da özetlenmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin bağlama dersi motivasyonu düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik özet tablo

Değişken/Ölçek	Bireysel Çalgı Dersi Motivasyon Ölçeği		
	Motivasyonsuzluk	Başarı Motiv.	Çalışma Motiv.
Üniversite	-	*	***
Fakülte	-	-	***
Sınıf	-	-	*
Yaş	-	*	**
Cinsiyet	-	**	**
Mezun olunan lise	-	*	**

Fark *p<.05, **p<.01, ***p<.001 düzeyinde anlamlıdır.

Buna göre;

Öğrencilerin, başarı motivasyonu düzeyleri, üniversite, yaş, cinsiyet ve mezun olunan liseye göre anlamlı farklılık gösterirken (p<.05), öğrenim görülen fakülte ve sınıfa göre ise farklılaşmamaktadır (p>.05).

Öğrencilerin, çalışma motivasyonu düzeyleri, üniversite, fakülte, sınıf, yaş, cinsiyet ve mezun olunan liseye göre anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05).

Bu bulgular doğrultusunda bağlama öğrencilerinin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerinin farklı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar;

1. Öğrencilerin, başarı motivasyonu ve çalışma motivasyonu düzeylerinin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre farklılaşmalar gösterdiği, söz konusu üniversiteler arasında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin başarı motivasyon düzeylerinin diğer üniversitelere nazaran daha düşük olduğu, sırasıyla Ondokuz Mayıs, Hitit, ve Ordu üniversitelerinin çalışma motivasyonu düzeylerinin Niğde üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğu, öğrenim görülen üniversitenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'büyük' olduğu,
2. MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerin motivasyon düzeylerinin, öğrenim gördükleri fakülteye bağlı olarak sadece çalışma motivasyonu düzeylerinin farklılaştığı, Güzel Sanatlar fakültesi ve Devlet Konservatuvarı öğrencilerinin çalışma motivasyonu düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu, bu bağlamda MME alan öğrencilerin bağlama dersine yönelik motivasyon düzeylerinin öğrenim görülen fakültenin, çalışma motivasyonu düzeyi üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu,
3. MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin sınıf değişkenine göre çalışma motivasyonu puanlarının farklılaştığı, 3 ve 4. sınıf düzeyindeki öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinin 1 ve 2. sınıf düzeyindeki öğrencilerinden daha yüksek olduğu, Öğrenim görülen sınıf düzeyinin, öğrencilerin, çalışma motivasyonu düzeyi üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu,
4. Öğrencilerin, bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu ve çalışma motivasyonu düzeylerinin, yaşa göre farklılaşma gösterdiği, 29 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin başarı motivasyonu düzeylerinin 18 yaş ve altı ile 19-23 yaşındaki öğrencilerden daha yüksek olduğu, Yaş değişkeninin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu, 29 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu, Yaşın, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu,
5. MME mesleki müzik eğitimi kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşma gösterdiği, bayan ve bay öğrencilerin başarı motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın bayan öğrencilerin lehine olduğu, Cinsiyetin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu, bayan ve bay öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeyleri arasında da anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın yine bayan öğrenciler lehine olduğu, Cinsiyetin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'büyük' olduğu,
6. Öğrencilerin, bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu ve çalışma motivasyonu düzeylerinin, mezun olunan liseye göre farklılaşmalar gösterdiği, Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin başarı motivasyonu düzeylerinin, genel ve diğer liselerden mezun olan öğrencilerden daha yüksek olduğu, mezun olunan lisenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik başarı motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu, Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin çalışma motivasyonu düzeylerinin genel ve diğer liselerden mezun öğrencilerden daha yüksek olduğu, mezun olunan lisenin, öğrencilerin bireysel çalgı dersine yönelik çalışma motivasyonu düzeyleri (puanı) üzerindeki etkisinin anlamlı ve 'orta' olduğu,
7. Tüm bulgular genellediğinde öğrencilerin, başarı motivasyonu düzeylerinin, üniversite, yaş, cinsiyet ve mezun olunan liseye göre anlamlı farklılık gösterirken öğrenim görülen fakülte ve sınıfa göre ise farklılaşma görülmediği, çalışma motivasyonu düzeylerinin, üniversite, fakülte, sınıf, yaş, cinsiyet ve mezun olunan liseye göre anlamlı farklılık gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Öneriler

Araştırmanın sonuç bölümü doğrultusunda;

1. MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeyleri üzerinde birçok değişkenin etkisi olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu değişkenler arasında MME kurumlarındaki üniversite ve fakülte değişkenlerine göre farklılık oluşturan durumlar ayrıntılı incelenerek söz konusu durumun öğrenci motivasyonlarına etkisinin tespit edilmesi,
2. 1 ve 2. sınıf düzeyindeki MME kurumlarında öğrenim gören bağlama öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin düşük olması sebebiyle öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerini arttırılması amacıyla 1 ve 2. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yöresel repertuar çalışmalarına dahil edilmesi,
3. Bayan öğrencilerin çalışma ve başarı motivasyonu düzeylerinin yüksek olduğu ve bununla birlikte bay öğrencilerin motivasyon düzeylerinin düşük olmasının neden kaynaklandığının incelenmesi,

4. Öğrencilerin içsel ve dışsal güdülenmelerinin desteklenmesi amacıyla MME kurumlarında bağlama alanındaki virtüözlerle birlikte ortak konser, dinleti ve çalıştaylar düzenlenmesi,
5. MME kurumlarında bağlama dersi alan öğrencilerin motivasyon düzeylerini yükseltmek amacıyla öğretim elemanları ile birlikte çalışarak, öğrencilerin motivasyon düzeylerini etkileyen faktörlerin ayrıntılı biçimde ele alınması ve bununla birlikte öğretim süreçlerini iyileştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi,
6. Bağlama eğitiminde sosyal öğrenme kuramları çerçevesinde yapılmış çalışmaların yok denecek kadar az olmasından hareketle bağlama öğretiminde psikososyal davranış süreçlerini inceleyen araştırmaların sayısının artırılması
7. Araştırmanın konusunun nitel araştırmalara dahil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Albuz, A. (2004). Müzik öğretmenliği eğitiminde çok boyutluluk. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(2).
- Angı, Ç. E. (2005). Keman Öğretiminde Karşılaşılan Entonasyon Problemleri ve Öçzüm Önerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi. Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ayşan, K. (1999). Türkiyede müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda bağlama eğitimi ve sorunları (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Batıbay, D., & Aydınoglu, O. (2006). Müzik öğretmenliği lisans programında yer alan “eşlik (korepetisyon)” dersinin öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 24(24), 1-26.
- Bursal, M. (2017). SPSS ile Temel Veri Analizleri. Ankara: Anı.
- Bulut, D., & Özfindık, Z. (2011). Güzel sanatlar fakülteleri müzik bölümlerinde kullanılan viyola metodlarının incelenmesi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(3), 73-88.
- Can, A. (2017). SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Candan, H. İ. (2022). Toplumsal cinsiyet algısının kadın bağlama öğrencilerinin eğitim sürecine etkilerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Çoban, S. (2011). Müzik Öğretmeni Adaylarının Bireysel Çalgı Eğitimi Dersi Dönem Sonu Sınavları ile İlgili Düşünceleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (31), 115-127.
- Ekici, S. (2006). Bağlama Eğitimi Yöntem ve Teknikleri. Ankara: Denizyıldızı Matbaacılık.
- Erişti, S. D., Kuzu, A., Yurdakul, I. K., Akbulut, Y., & Kurt, A. A. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Green, S.B. and Salkind, N.J. (2014). Using SPSS for Windows and Macintosh. New Jersey: Pearson.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler (32. Baskı). Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kayacan, E. (2020). Motivasyon Teoriler ve Uygulamalar. Baskı, Ankara: Ekin Yayınevi.
- Kiran, H., & ÇELİK, K. (2018). Etkili sınıf yönetimi. Ani Yayıncılık, On Üçüncü Baskı. Ankara.
- Orhan, Ş. (2006). Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Çalgı Eğitiminde Motivasyon. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (20).
- Önen, L., & Tüzün, M. B. (2005). Motivasyon. Epsilon.
- Öztürk, B., Cumhuriyet Dönemi Müzik Öğretmeni Yetiştirme Programlarına Yönelik Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi
- Pallant, J. (2005). SPSS survival manual. a step by step guide to data analysis using SPSS for Windows (Version 12). Australia: Allen & Unwin.
- Parlak, E. (1998). Türkiye’de El İle (Tezenesiz) Bağlama Çalma Geleneği ve Çalış Teknikleri (Sanatta Yeterlilik Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Selçuk, Z. (2004). Gelişim ve öğrenme (11. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 116.

- Şeker, S. S. (2011). 9-11 yaş grubu çocuklarda Orff Schulwerk destekli keman eğitiminin keman dersine ilişkin tutum, öz yeterlik, öz güven ve keman çalma becerisi üzerindeki etkileri (Doktora Tezi, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Haşhaş, S. (2013). Bağlama eğitiminde, bağlama tutuş, mızrap (Tezene) tutuş-vuruş yönlerinin yeri ve önemi üzerine bir inceleme (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Türkmen, U. (2013). Konservatuvar Eğitimine Sosyolojik Bir Bakış. Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, 15(2).
- Tufan, E., & Güdek, B. (2008). Piyano dersi tutum ölçeğinin geliştirilmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(1), 75-90.
- Uçan, A., & Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar, M. E. T. (2018). Türkiye'deki Durum. Basım. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Yener, S. (1993) Bağlama Öğretim Metodu. Trabzon: Ofset Matbaacılık.

İçerik Pazarlamasının Sosyal Medya Uygulamalarındaki Yeri: Vestel Örneği

The Place Of Content Marketing In Social Media Applications: Vestel Example

ÖZET

Bu araştırma sosyal medya kavramını ifade etmek ve günümüzde en çok tercih edilen pazarlama yöntemi olan sosyal medya pazarlaması konusunda bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Bunun yanında sosyal medya pazarlamasının bir türü olan içerik pazarlaması konusunda dikkat edilmesi gereken hususları ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda literatür bölümünde sosyal medya ve içerik pazarlaması kavramlarına değinilmiştir. Uygulama bölümünde ise sosyal medyada içerik pazarlaması örneği olarak VESTEL Türkiye'nin instagram hesabı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Sosyal Medya, Pazarlama, İçerik Pazarlama, Dijital İçerik.

ABSTRACT

This research was prepared to express the concept of social media and to provide information about social media marketing, which is the most preferred marketing method today. In addition, it is aimed to reveal the issues that need to be taken into consideration regarding content marketing, which is a type of social media marketing. In the literature section, the concepts of social media and content marketing are mentioned. In the application section as an example of content marketing in social media VESTEL Turkey's instagram account it was examined.

Keywords: Media, Social Media, Marketing, Content Marketing, Digital Content.

Erdal Demir¹

Yunus Topuz²

Bilal Duranel³

How to Cite This Article

Demir, E., Topuz, Y. & Duranel, B. (2023). "İçerik Pazarlamasının Sosyal Medya Uygulamalarındaki Yeri: Vestel Örneği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4883-4890. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72713>

Arrival: 27 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Pazarlama, tarihi sürecini gelişen durumlara, ilerleyen teknolojilere göre evrimleşerek sürdürmektedir. Üretim benimsendiği ilk dönemlerde amaç sadece ürünlerin satılabilmesiydi. Büyük Ekonomik Kriz ile birlikte de malları üretmekten ziyade onların satılması ön plana çıkmıştır. Artık üretilen her malın alıcısı olacağı anlayışı yerini pazar ve müşteri odaklı stratejilere bırakmıştır. Pazar odaklı anlayış, tüketicinin ihtiyaçlarını karşılayarak gelir elde edilmesidir. Son dönemlerdeki pazarlama faaliyetleri ise toplumsal pazarlama olarak daha çok öne çıkmaktadır.

Hayatımızın büyük bir bölümünü etkisi altına alan dijital ve sosyal medyanın da pazarlama faaliyetlerini de şüphesiz şekillendirmektedir. Markalar içerik pazarlamasını sürdürülebilir hale getirerek müşterilerine marka ile ilgili deneyimleri aktarabilmektedir. Ayrıca markanın tanınırlığının artması için topluluklar oluşturulmaktadır. Bu kapsamda üretilen içeriğin doğru seçilmesi, müşterinin ilgisini çekmesi ve aynı zamanda da müşteriyi bu ortamda tutabilmesi kriterlerine bağlıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma günümüzde en çok kullanılan sosyal medya mecralarından biri olan instagramda VESTEL firmasının Türkiye hesabının içerik analizini gerçekleştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı da sosyal medyanın etkisinin ne derece önemli olduğunu vurgulamaktır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma her geçen gün hızla büyüyen ve bir sektör haline gelen sosyal medya kavramını ifade etmesi ve sosyal medya paylaşımları konusunda toplumun tepkilerinin ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca markaların sosyal medya hesaplarını hangi şekilde kullandıkları ve sosyal medyanın marka üzerindeki etkisinin toplum ve müşterileri tarafından nasıl algılandığını ifade etmesi bakımından önemlidir.

¹ Okul Müdürü, MEB, Karaman, Türkiye

² Öğretmen, MEB, Karaman, Türkiye

³ Öğretmen, MEB, Karaman, Türkiye

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma günümüzde en çok kullanılan sosyal medya mecralarından biri olan instagramda VESTEL firmasının Türkiye hesabının içerik analizini içermektedir. Diğer firmaların sosyal medya mecralarındaki içerik analizleri kapsam dışı bırakılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İçerik Pazarlaması Kavramı

Sürekli karşımıza çıkan reklamlar, artık insanları taciz etme noktasına gelmişlerdir. Bu sebeple tüketiciler, geleneksel pazarlama dünyasına sırtlarını dönmek üzeredirler (Penpeçe, 2013: 43). İçerik pazarlaması yeni bir kavram olmasa da çevrimiçi hayatta daha da etkili olan reklam/ afiş körlüğü için bir çözümdür. Müşterileri reklamda boğmak yerine, ilgi duydukları alanlarda reklam vermek zordur, ancak yarattığı yüksek etki nedeniyle gittikçe daha fazla işletme tarafından tercih edilmektedir. Aslında, içerik pazarlaması oldukça uzun zamandır kullanılan bir pazarlama aracıdır (Kahraman, 2014: 92).

Günümüzde işletmelerin başarıya ulaşmaları için farklı ve tek bir kimliğe bürünmesi, süregelen ve unutulmayan bir marka ortaya koyması elzemdir (Penpeçe, 2013: 67). Bu amaç doğrultusunda günümüze dek haberler, eğlence ve reklamlar hep birlikte hedef dinleyicilere sunulmuştur. Günümüzde ise dijitalleşme sayesinde, bu içeriklerin ayrı ayrı sunulmasına imkân verilmektedir (Mulhern, 2009: 87). Günümüzün medya ortamları ise, markalara yaygın bir etkinlik sahası sunmaktadır. Aynı tüketiciler gibi, işletmeler de internetin sağladığı araçlarda arzu ettikleri içeriği yayınlatabilirler. Fakat onlar da rağbet görmeli ve insanları çekmelidir. (Penpeçe, 2013: 177). Üretken ve rasyonel olarak yerleştirilmiş içerikler marka tanınırlığı ve ilgisini arttıracak önemli unsurlardır. (Pearlman, Guglielmetti ve Listfield, 2014: 12).

Müşterilerin çevrimiçi bilgi aradıkları ve kendilerini ilgi duydukları ürün ve hizmetler hakkında eğitecekleri ve belirli bir izleyiciye ulaşmak için materyal yayınlama fikrinin, yalnızca kapsayabilecek küçük ve elit bir gruba ait olmadığı bir gerçektir. (Handley ve Chapman, 2012: 45). İçerik, sadece uygun şekilde kullanıldığı takdirde verimli olacaktır. Doğru kitlelere doğru mesajı iletmek, işletmelerin amaçlarına varmasındaki başarılarına direk etki eden bir husustur. (Pearlman, Guglielmetti ve Listfield, 2014: 13). İçerik üretiminin faydaları şu şekilde sıralanabilir: (Handley ve Chapman, 2012: 37-38).

- ✓ Müşterileri cezbetmek,
- ✓ Müşterilere satın almayı düşündükleri ürün/ hizmet hakkında bilgi sunmak,
- ✓ Müşterilerin ürünü/hizmeti alma konusunda gösterdikleri olumsuzluğu ortadan kaldırmak ve isteksizliği ele almak,
- ✓ Sektör içerisinde markanın güvenilirliğini, itibarını arttırmak,
- ✓ Markanın hikayesini anlatmak,
- ✓ Sosyal ağlar aracılığıyla referans ağı kurmak,
- ✓ Bir hayran tabanı yaratmak ve

Ani satın alma kararlarını tetiklemektir

Pazarlama faaliyetlerinin merkezine içerik yaratmayı koyan işletmeler, müşterileri gibi düşünerek, hissederek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak onları anlamaya çalışırlar (Handley ve Chapman, 2012: 26). Bu nedenledir ki günümüzde markalar için farklı fikirleri, dengeli bir şekilde zengin içeriklerle betimlemek son derece gereklidir.

Bireyler artık hissi ve eğlendirici tecrübelerle rağbet göstermektedir. Dolayısıyla işletmeler de benzersiz hikayeler ve ilgi çeken içerikler sağlamak mecburiyetindedirler (Papadopoulos ve Shah, 2013: 122).

İçerik Pazarlamasındaki Önemli Etmenler

İçerik pazarlaması esasında aslında köklü bir kavramdır. Pazarlamanın varlığı ile paralel bir varlık göstermektedir. Fakat en yüksek sıçramasını da internetin buluşu ile göstermiştir. İnternetin ortaya çıkması ile işletmeler ve müşteriler arasında etkileşimli bir atmosfer oluşmuştur (Eser, 2007: 189) ve web tabanlı teknolojilerin artmasıyla beraber içerik ortaya koymak zaruri hale gelmiştir (Handley ve Chapman, 2012: 17).

Çağımızda, pazarlama yöneticilerinin sağlam markalar ortaya koymak amacıyla insicamlı da olmaları lüzumludur. Bu çizgide ilerlemek de günümüzdeki muhtelif medya unsurları ve farklı nitelikteki pazarlarda kolay değildir (Aaler, 2013: 44). Tam da bu noktada içerik pazarlaması işletmelerin ürünlerini ve kendilerini

ifade edebilmede ortaya çıkmaktadır. Bilgi çağında yaşamamız toplumlar açısından bilgiye ulaşmadaki ihtiyacı perçinlemektedir (Kopf, Torres ve Ciganek, 2012: 87).

Tüketicilerin nüfuzu sosyal ağlar, bloglar ve dijital unsurların erişilebilirliği ile doğru orantılıdır. Tüketiciler bu mecralarda birbirleri ile iletişime geçerek marka ve ürünler hakkında deneyimlerini paylaşabilmekte ve markalara seslerini kolayca duyurabilmektedir (Powers, vd., 2012: 479-480).

Küreselleşen dünyada yaşanan her bir gelişme pazarlama dünyasında da değişimlere yol açmaktadır. Pazarlamacıların da bu gelişim ve değişimleri analiz ederek uyum sağlamaları kaçınılmazdır (Karahasan, 2012: 64).

Dijital İçerik Pazarlaması

Müşteriler ile bağlantı kurmak ve etkili içerikler sunabilmek için Bloglar, Youtube, Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar mevcuttur (Özgen ve Doymuş, 2013: 97).

Dijital içerik tam anlamıyla ne ürün ne de hizmettir. Ürün veya hizmet ile ilgili bilgilerin dijital ortamlarda sunulmasıdır (Rowley, 2008: 522).

Başlıca Dijital İçerik Pazarlaması Kanalları

Tüketicilere erişmek için hangi kanalın tercih edileceği büyük bir öneme sahiptir. Platformun ve zamanlamanın doğruluğu içeriğinin cazip hale gelmesinde önemli bir rol oynar (Pearlman, Guglielmetti ve Listfield, 2014: 15). Halihazırda var olan veya müşterinin olma ihtimali olan kullanıcılarla bloglar, Facebook, Twitter ve diğer çevrimiçi kanallar aracılığıyla iletişim kurma imkanı sağlanmaktadır (Handley ve Chapman, 2012: 17). Her kanalın kendine has nitelikleri, gayeleri ve uygulama yöntemleri vardır. İçerik pazarlamasında kullanılan kanallar; sosyal medya kanalları ve bloglar olarak ikiye ayrılabilir.

Sosyal Medya Kanalları

Sosyal ağlara olan alaka, gün geçtikçe fazlalaşmaktadır (Karahasan, 2012: 177). Sosyal ağlar, internetin ilk formları ile beraber, web 2.0 anlayışının ana unsurlarından bir tanesi olarak düşünülebilir. Web 1.0 dünyasının dostluk siteleri, internet tarafından iletilen chat odaları ve forumlar web 2.0 teknolojileri ve yeni paylaşım konseptiyle gelişti ve bugün MySpace ve Facebook gibi büyük sosyal ağlara dönüştü (Kahraman, 2014: 22). Geleneksel medyada içerik düzenlemeleri, daha zor iken sosyal medyadaki geribildirimler sayesinde üretimin biçimlendirilmesi daha esnek. Ayrıca sosyal medya anonim olup daha özgür bir ortam sunmaktadır (Alakuşu, 2014: 24).

Daha önce hiç yaşanmamış büyük bir paylaşım ortamı, sosyal medya olgusuyla beraber hayatımızın bir parçası olmuştur. Birçok olayda yaşantılarımızın büyük bölümünü sosyal referans gruplarıyla paylaştığımız bu yerlerde, yaşamımızın içinde bulunan markalarla ve ürünlerle de alakalı oldukça fazla paylaşım yapıyoruz (Kahraman, 2014: 51). Artık insanlar, önemli anlarını sosyal medyada mesafe sınırı olmadan paylaşabilmekte ya da ilgilerine göre gruplara dahil olabilmektedir (Aytemur, 2012: 98). Bu gruplar aynı zamanda kültürlerden bağlarından kaynaklanan etkilenen davranışlar sergilerler ve tüketim eğilimlerini etkileyen fikirlere yol açmaktadırlar (Varnalı, 2012: 21).

İşletmeler stratejilerini belirlerken, sosyal medyayı da göz önünde bulundururlar. Strateji doğru seçilmeden, sosyal medya kanallarına yönelmek başarısızlıkla sonuçlanacaktır (Kahraman, 2014: 72). Pazarlamacıların bu alanları esnek bir biçimde ve güçlü stratejilerle yönetmeleri gerekir. Uygun müdahale olmadan etkileşimli bir iletişim şekli oluşturulabilirse, işletmeler markalarını görünür kılacak müşterilere ulaşabileceklerdir (Karahasan, 2012: 177). Sosyal medyada samimiyet hem kişisel hem de kurumsal bağlamda olmazsa olmazdır. Çünkü sosyal medya üzerinde tüketicileri kandıramazsınız (Kahraman, 2014: 149).

Fotoğraf ve video bilgilerini tanıtım amaçlı olarak sosyal paylaşım sitelerinde paylaşmanın yanı sıra, kampanyalarını yayınlamak, güncel haberler hakkında bilgi yayınlamak, önemli günlerle ilgili mesajlar ve önemli sosyal etkinlikler hakkında izleyicilere bilgi aktarmaktır (Abacioğlu, 2014: 236-237). Sosyal medya, bir yandan da işletmelere olumsuz geri dönütler konusunda imkanlar sağlamaktadır (Kahraman, 2014: 151). Sosyal medya kanalları, kendi içinde de farklı kanallara sahiptir. İçerik pazarlamasında sık kullanılan kanalları, derinlemesine irdelemek fayda sağlayacaktır.

Dijital İçerik Türleri

İşletmeler, sosyal medya aracılığı ile paylaşımlar yaparken, paylaşım içeriklerine özen göstermelidir. Paylaşılan içeriklerde aşırı formal ve anlaşılması güç olan ifadeler kullanmak veya terimlere haddinden fazla yer vermek tüketicilerin içerikten kopmasına ve paylaşımlardan kaçmasına neden olacaktır (Karahasan, 2012: 191-307).

Dijital içerik çeşitlerini idrak etmek, işletmelerin sitelerini, reklam uygulamalarını topyekûn olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. İçerikleri özünde şöyle sıralayabiliriz (Penpeçe, 2013: 65-72):

Bilgi kaynağına göre, içerik türleri üç kategoriye ayrılır: kurumsal içerik, topluluk tarafından oluşturulan içerik ve kullanıcı odaklı içerik. Kurumsal içerik esasında şirketin web sayfasındaki içeriklerine denir. Topluluk oluşturan içerikler ise çevrimiçi olarak işletmenin saygınlığını artıran içeriklerdir ve genellikle bloglar üzerinden müşteriler ile paylaşılır. Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerik türleri, tüketicilerin Youtube gibi sitelerde oluşturdukları, eğlence gibi nedenlerle ücretsiz olarak oluşturdukları içeriklerdir.

İçerik Pazarlamasındaki Aşamalar

İşletmelerin sosyal medyaya dâhil olması, kendilerinin aşına oldukları ve etki edebildikleri sahadan ayrılmaları demektir. Markalar dev, yoğun ve her daim dönen bir çarkın içinde kalmaktadır (Karahasan, 2012: 186). İşletmelerin içerik pazarlaması tatbiklerini iş modellerinde başarıyla uygulayabilmeleri için öncelikle sağlam bir pazarlama stratejisi üreterek adım adım hayata geçirmek olacaktır. İşletmelerin içerik pazarlaması uygulamalarına geçişte dikkat edilmesi lazım olan dört ehemmiyetli unsur vardır (Pulizzi ve Barrett, 2009: 27).

- ✓ Müşterilere sunulan nedir? Her bir diyalogun mesajı olmalıdır.
- ✓ İletilen paylaşımların günlük hayatta karşılığı olmalıdır.
- ✓ İşletme pazarlaması planlarına uygun olmalıdır ki başarıdan söz edilebilsin.
- ✓ İçeriğin tüketiciler açısından kritik olmasını amaçlamak lazımdır.

İçerik pazarlaması uygulamalarında verimli faydalar sağlayabilmek için bahsi geçen dört temel unsur her zaman ön planda olmalıdır. Daha sonra bu eylemler kronolojik olarak takip edilmelidir. İçerik pazarlaması safhaları bu bakımdan önem arz etmektedir.

Hazırlık Aşaması

İçerik pazarlamasına öncelikle amaçları irdeleyerek başlayabiliriz. Öncelikle iletişimin düzeyi ve başarının ne şekilde değerlendirileceği saptanmalıdır. İşletmeler, içerik pazarlaması uygulamaları sonrasında satış rakamlarını yükseltmek veya üretim maliyetlerini düşürmek mi istediğini belirlemesi lazımdır (Pulizzi ve Barrett, 2009: 28). İşletmeler, ön çalışmalarını tamamlamadan eyleme geçmemelidir. Bu evrede yapılan araştırmalardan faydalanmak hayli yararlıdır. Pazardaki ve sektördeki eğilimleri irdelemek önemlidir. Rakipler ile kıyaslama yaparak markanın piyasadaki konumunu saptamak elzemdir (Karahasan, 2012: 339). Bahsi geçen önemli hususlara ek olarak da şunları ilave edebiliriz:

- ✓ İşletmeler içerik türlerini kararlaştırmalıdır.
- ✓ İçerik pazarlaması ekibi oluşturulmalıdır.
- ✓ Çalışma takvimi oluşturulmalıdır.

Yayınlanacak İçerik Türüne Karar Vermek

İlk olarak hangi türde bir içerik paylaşılacağına karar kılmak hem hazırlanma hem de sonrası süreçlerinde yararlı olacaktır. İçeriğin özgün olması adına, diğer markalardan ayrı ve de tüketicilerin de beğenisini alabilecek nitelikte olması gerekir. (Özgen ve Doymuş, 2013: 99). Planlama safhasında kullanılacak biçimleri önceden tespit etmek fayda getirecektir. Biçim belirleme sonrasında da içeriğe karar verilmesi lazımdır. İçerik esasında iki türde olabilir. İlk olarak temel konunun belirlenmesi sonrasında da detay bilgiler sunulabilir veyahut da önce detaylar paylaşılıp sonra da temel konu iletilebilir. Handley ve Chapmann'ın dijital dönemde içerik yönetiminin esaslarına değindiği kitaplarında, bilhassa da içerik pazarlamasına henüz başlayanlar için küçük detaylarla ilerlemenin daha yararlı olabileceğini önermektedirler. Bunun sebeplerini de şöyle anlatmaktadırlar (Handley ve Chapman, 2012: 95-107):

İşletme olarak detaylar üzerinden yola koyulmak kendi savlarını tartıp değerlendirmede geri bildirimler almada daha kolay olacaktır. Bu şekilde ilerlemek hem vakit, güç ve de maliyet anlamında daha esnek olmayı kolay kılacaktır.

İçerik Pazarlama Ekip Elemanlarını Oluşturmak

Dijital içerik süreci, safhaların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir yapıya malik olduğu için her bir safhanın veya daha fazla safhanın gerçekten tamamlanması için çalışan bir grup vardır. Fakat elbette ki en önemli rol tüm süreçte aktif olarak yer içerik yöneticisindedir. Firmada içerik yöneticisi, tamamen bu pozisyonda çalışan ya da pazarlama müdürü/müdür yardımcısı pozisyonunda çalışan biri olabilir. Sürecin tüm aşamalarında aktif

rol oynayan içerik yöneticisi, içerik ekibi arasında entegrasyonun kurulmasından da sorumludur. Ayrıca bu takımın içinde; rakip ve tüketici beklentilerini, hikâye yazan deneyimli ve yaratıcı insanları, içerik türüne dayalı yazılı öyküler oluşturan üreticileri, içerik dağıtımını yapan içeriği ve içeriği izleyenleri, içeriği ölçen uzmanları ve editörleri analiz etmek. Her biri süreçte farklı sorumluluklara sahip olduğu için, tüm ekip üyelerinin çalışma alanlarında yetenekli ve yetenekli olması ile süreç başarılı olmaya devam edebilir. Ayrıca, ekibin gerçekleştireceği her bir safhada öncelikle zaman tablosu hazırlaması lazımdır. (Penpeçe, 2013: 80-81). Bununla birlikte kaliteli içerik üretmek elbette yalnızca pazarlama departmanının yükümlülüğü değildir. Tüketiciler, işletmeleri bütün olarak görürler ve onlar için şirketin iç işleyişi hakkında fikir yürütmezler. Bu yüzden içerik planlamaları yapılırken başarılı olmak adına işletmedeki tüm personelin sözleri ve faydalarını eklemek daha uygun olacaktır (Handley ve Chapman, 2012: 96).

İçerik pazarlaması ekibindekiler aynı zamanda hem reklamcıdırlar hem de yayıncıdırlar (Lieb, 2012: 155). İşletmenin hacmine paralel olarak alanında uzmanlaşmış bir içerik pazarlaması takımını bir araya getirmek gereklidir. İşletmede minimum bir personel, içerik faaliyetlerinden mesul olmalıdır. "Chief Content Officer" olarak isimlendirilebilecek içerik yöneticisi, içerik oluşturma, içerik için web araştırmalarında, pazarlama ile içerik pazarlamasını bağdaştırabilme, proje finansmanı, takipçileri arttırma, araştırma ve değerlendirme gibi başlıklarda bilgi sahibi olması gerekir (Pulizzi, 2014: 143-148).

Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya, kişilerin çevreleri, toplulukları ve markaları arasındaki ilişkilerin kurulduğu ve tecrübe, deneyim ve bilgilerin paylaşıldığı bir ortamdır. Bu nedenle pazarlamacıların pazarlama faaliyetlerinde yer aldığı kritik platformlardan olmuştur. Sosyal medyayı kullanan işletmelerin pazarlama uygulamalarını daha verimli şekilde yürüttükleri ispatlanmıştır. Sosyal medyanın uygun tekniklerle kullanımı, marka imajı, satış ve müşteri memnuniyeti vb. gibi faktörler üzerinde etkisi vardır.

Sosyal medya, deneyimlerini, deneyimlerini, fikirlerini vb. paylaşmak için birçok insanla bir araya geldi, paylaştıkları, tartıştıkları veya etkileşime girdikleri sanal bir ortamdır (Ellison ve diğerleri, 2011: 4). Dünya çapındaki sosyal medya kullananların sayısı 2016 yılında 2,1 milyar, 2018'de 2,44 milyar olarak gerçekleşmesi beklenen 1,96 milyona ulaşmıştır (www.statista.com).

İşletmeler, müşterileriyle, hayranlarıyla veya potansiyel müşterileriyle iletişim kurmak için Facebook sayfaları oluşturur ve oluşturdukları sayfalarda oluşturdukları içeriği müşterilerine sunar (Lipsman ve diğerleri, 2012: 5).

İşletmeler, uzun vadeli marka-müşteri ilişkileri ile marka bilincini arttırmayı hedeflemektedir. Sosyal medya takipçilerinin içeriğe verdiği cevaplar gibi takdir, paylaşım ve yorumlama da bu farkındalığı artıran etkenlerdir ve mesajların diğer sosyal medya kullanıcılarına da onları ağza yayararak iletilmesini sağlar (Sabate, 2014: 4). Bu gönderilerin içeriğinin takdir edilmesi, yorumlanması, paylaşılması içeriğin özgüllüğü ve tüketiciye olan ilgisine bağlıdır.

Sosyal medyanın başlıca platformları içinde Facebook, Twitter, YouTube, Blog ve Forumlar bulunmaktadır. Bu uygulamalar sayesinde insanlar kendi kişisel profillerini yaratabilir, politika, alışveriş, spor, ekonomi konusundaki düşüncelerini ve deneyimlerini kullanıcılara aktarabilir ve hatta bazı kullanıcıların diğer kullanıcıların fikirlerini etkileyebilir ve değiştirebilir.

2013 yılında dünyaca tanınmış, önde gelen markalar içinde Facebook ve Twitter'ın tanınırlığı ispatlanmış ve YouTube da bu markalar arasında yerini almıştır (www.statista.com: 2014). Coca-Cola, GoPro, McDonald's, Samsung, Nike, Oreo, KFC, PlayStation, Converse, Yo Amo Los Zapatos ve Red Bull gibi şirketlerin tamamı dikkat çekme, katılım ve pazar paylarını yükseltmeye destek olmak amacıyla sosyal medya etkisinden yararlanmışlardır. Nike, takipçi sayısını yükseltmek için YouTube ünlüleriyle birlikte hareket ederek 2014 Dünya Kupası'ndan faydalandı ve ünlü futbolcuların katıldığı "Winner Stays" videosunda 98 milyon izlenme, 30.000 yorum sayısına erişti ve böylece 2014 yılının en çok izlenen marka videosu haline gelmiştir (Chen Lin, vd., 2017:3).

Markaların sosyal medyada paylaşacağı içerikler kullanıcılarla aralarındaki diyaloga etki edeceğinden bunların nasıl olacağı önem arz etmektedir. Popüler olmak, iletilerin kullanıcıları etkilemek ve işletmenin mesajını aktarmasında daha çok işe yarayabilir. Sosyal medya kullanımı kültürel değerlere ve yöreye göre farklılık göstermektedir (Chen Lin, vd.: 2017:3).

Sosyal Medya Kullanımı ve Web 2.0

Dijitalleşme ile birlikte, küresel ekonomi teknolojik bir evrim geçirmiştir. Bugün, Facebook, Twitter, LinkedIn, Google Plus ve YouTube gibi sosyal ağlara kolay erişim sağlayan birçok mobil cihaz var. Bu tür bir

sosyal çevre, insanların yalnızca birbirleriyle iletişim kurmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda pazarlama faaliyetlerinde önemli fırsatlar sunar.

Birbirine ve internete bağlı olan kişilerin sosyal medya, iletişim, bilgi, iş birliği vb. Teknolojik yapısı ve mobilizasyonu sayesinde yüklenmelerine izin veren çevrimiçi ortamlar olarak ifade edilebilir (Tracy ve Solomon, 2014: 2).

Web 2.0, kullanıcılara etkileşim ve benzer hususlar için farklı fırsatlar sunan yeni nesil internet sağlayıcısıdır (Altamimi 2014: 1) Bu yeni medya ortamları, işletmelerin bu ortamları pazarlama amacıyla kullanmalarını ve müşterileriyle canlı ve süratli halde iletişim kurmalarına imkân verir (Chlebisova ve arkadaşları 2011: 4).

Şirketler Açısından Marka Yayıncılığı

Sosyal medya ve SEO, müşteriler kazanmada etkili yöntemler olsa da uzun vadede tüketici ile kaliteli bir iletişim içinde olmak yetersizdir (Smith, 2016: 8). İçerik ve içerik pazarlaması bu unsurların yetersiz kaldığı bir noktada gerçekleşir. Her marka kendi içeriğini yaratma kabiliyetine sahip olsa da bu içeriğin müşterilerle ilişkinin sürekliliğini sağlamak için belirli bir içerik pazarlama stratejisi ile hazırlanmalı ve dağıtılmalıdır.

İçerikle hazırlanan doğru strateji ve uygun marka yayınları ile tüketicilerin kalpleri kazanılabilir. Bunu, gazete yazarlarının yaptığı marka gazeteciliği uygulamalarında görebiliriz. İçerik pazarlaması ayrıca inceleme, söyleşi, iyi yazılı iletişim benzeri taktikleri de uygular. Bu unsurların yerine getirilmesiyle hazırlanan marka için uygun dil ve iyi araştırma ile hazırlanan içeriğe karşı ilgi son dönemlerde önemli bir biçimde yükselmiştir (Lee, 2016: 8-9). Dijital dünyanın ilerlediği dönemlerde, yayın yapanlar İnternet ve mobil medyanın yazılı metinlerde negatif sonuçlar doğuracağı fikrini dile getirmişlerdir; Böylece dijital içerik sayesinde yayıncıların bu endişeleri ortadan kalkar. İçerik oluşturucuları ile tüketicilerin yeni bilgileri okuyabileceği ve öğrenebileceği web ortamlarında 100-300 kelimeyle sınırlı kısa içerik oluşturulur. (Levand, 2014). İçerik okuyucuları ayrıca, arama motorları iyileştirmesi yapılacak bilgi ve deneyimlerine dayanarak derinlemesine içerik paylaşır (Kagan, 2014).

Dijital Pazarlama İletişimi

İnternet, tüketicilere çevre, mal ve hizmetleriyle direk bağlantı kurabilecekleri interaktif bir atmosfer sağlamaktadır. Günümüz dijital çağında, işletmeler yazılı medyaya göre dijital medya aracılığıyla kullanıcılara daha hızlı biçimde erişebiliyor ve alıcılar istedikleri yerde istedikleri zaman karar verebilirler. Günümüzde tüketiciler üreticiden daha fazla güce sahip ve üreticilerin beklentileri artıyor (Valos ve diğerleri 2010: 7). Pazarlamacılar, kurulan iletişim yoluyla mümkün olan doğru kitleye ulaşmak için doğru yöntemi ve mesajı kullanmalıdır (Huhtala, 2014: 27) Dijital çağın telaşlı dünyasında, rakiplerin geride bırakılması için hızlı ve önce olmak gerekiyor (Valos ve diğerleri 2010: 12).

Çevrimiçi bina güçlü bir ortamdır ve bu sayede mevcut ve potansiyel tüketicilerle etkili bir iletişim kurulabilir. İnternet teknolojileri ve elektronik iletişimin ekonomik faaliyetler üzerinde derin bir etkisi vardır (Daj, 2011: 27). Ancak, şirketin ürünlerinin ve sunduğu hizmetlerin doğasının yanı sıra, hedef kitlenin satın alma davranışının da çevrimiçi pazarlama faaliyetleri üzerinde önemli etkileri vardır.

Çevrimiçi iletişim hem işletmelerin hem de bireylerin bilgi aramasını ve birbirleriyle iletişim kurmasını sağlar. Çevrimiçi platformlardaki medya kanallarının sayısı ve farklılığı hızla fazlaşmakta ve gün geçtikte artan sayıda kullanıcıya erişmektedir. İnternetin pazarlama etkinliklerinde satış destekleri, halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama ve kişisel satış karması olarak çalıştığı söylenebilir (Huhtala, 2014: 28). Tüketicilerle pazarlama iletişimi etkinliklerinde alışlagelmiş yöntemlerin tatbiki azalırken, çevrimiçi ortamlarda uygulanan yaratıcı yöntemlere yönelik eğilim artmaktadır.

İşletmelerin sahip olduğu kurumsal web siteleri, tüketicilerle pazarlama iletişimine katkıda bulunmalıdır. Bu web siteleri, reklam, satış teşvikleri, halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama ve kişisel satış gibi değişik iletişim araçlarını kullanmalıdır (Huhtala, 2014: 29). Geçtiğimiz yıllarda çeşitli hedef kitlelere bölümlenme ve ulaşma önemli bir sorun olsa da, bugün kullanılacak mesajlar ve hedef kitleler kolayca oluşturulabilir ve hedef kitleye iletilir (Valos ve diğerleri 2010: 6).

Pazarlama iletişimi, işletmelerin müşterilerini direk yahut dolaylı olarak ürünleri hakkında bilgilendirmesi, onları bazı hatırlatmalar almaya ve yapmaya ikna etmesi anlamına gelir (Keller, 2009: 3). Pazarlama iletişimi, pazarlama karmasında tanıtım olarak da düşünülebilir. Karjaluo'ta göre, birçok pazarlama iletişimi unsuru olmasına rağmen, sahipleri tarafından talebi arttırmak için kullanılıyor. Pazarlama iletişimi, ürün hakkında ayrıntılı bilgi sağlar veya tüketici ile farklı konular hakkında iletişim kurar.

Entegre pazarlama iletişimi, reklamın aksine, 21. yüzyılda yeni bir pazarlama anlayışı olarak yerini almıştır (Luck ve Moffatt, 2009: 1). Bütünleşik Pazarlama İletişimi (BPI), müşteriye işletmeye fayda sağlamak için

rehberlik etmek için özenle tasarlanmış pazarlama iletişimi unsurlarının kullanımıyla ilgilenir. BPI, tüketicinin ürünü satın almasını veya ürün veya hizmetle ilgili tüm bilgi kaynaklarını kullanarak marka sadakati oluşturmayı amaçlamaktadır. İçerik pazarlaması, tüketici ile iletişim bağlamında BPI' nin bir unsuru olarak kullanılabilir.

Tüketiciler için anlamlı ve istekli bir içerik meydana getirmek için kullanıcıların doğru anlaşılması ve isteklerinin saptanması önemlidir. Açıkça tanımlanmış hedeflere ulaşmak için hazırlanan içerik veya içerik sürekli olarak güncellenmeli ve belirli bir sırada yayınlanmalıdır. İçerik pazarlaması faaliyetlerinin etkinliği, birbiri ile ilgili planlar ve ölçülebilir sonuçlar vasıtasıyla açıkça tanımlanabilir (Lee, 2016:10).

Markalarda Sosyal Medya Kullanımının Önemi

2015 yılında pazarlamacıların büyük çoğunluğu sosyal medyayı bir pazarlama aracı olarak değerlendirmekteydi (Stelzner, 2015). Satın alma taleplerinin artması, satışların yükselmesi dolayısıyla sosyal medya kullanımına ilgiyi de artırmıştır. Müşterilerin herhangi bir mal veya şirket hakkındaki görüşlerini ilgili işletmenin sosyal medya hesapları etki edebilir. Yapılan değerlendirmeler şu sonucu göstermektedir: Facebook güncellemelerini doğru zamanında yapması firma müşterilerinin bağlılığı ve satın alma alışkanlıklarını dahi değiştirebilir.

Son zamanlarda yapılan bir araştırmaya göre de müşterilerin yüzde yetmiş beşi kadarının sosyal medya platformlarına güvenmeye dayalı olduğunu hatta yüzde ellisinin de satın alma davranışını sosyal medya platformlarındaki paylaşımlar akabinde gerçekleştirdiklerini göstermiştir (Saboo, vd. 2016:7).

Sosyal Medya Etkileşiminin İçerik Oluşturmadaki Etkisi

İnternet teknolojilerinin pazarlama iletişimi üzerindeki en önemli etkileri etkileşim, şeffaflık ve hafızadır. İnternetin sunduğu bellek ve herkese açıklık sebebiyle markalar internet merkezli bilgi mekanizmalarıyla alakalı çalışmalar sürdürüyorlar (Gurau, 2008: 3). Özellikle, bir şirket hakkında olumsuz bilgiler yaratan diyaloglar da arama motorlarına dahil edilebilir. Bu bileşenler işletmeler için fırsatlar yaratmakta ve bazı zorluklar nedeniyle işletmelerinin bazılarında kaçınmalarına neden olmaktadır (Michaelidou ve diğerleri, 2011: 3).

Chaffey ve diğ. internetin yarattığı etkileşim becerilerine göre pazarlama faaliyetleri sayesinde önemli bir unsurdur. Çevrimiçi ortamlarda oluşturulan sosyal ağlar aracılığıyla, işletmeler tüketici değeri oluşturmak için tüketicilerle etkileşime girebilir ve aynı zamanda kurulan ilişkinin korunmasına katkıda bulunur (Michaelidou ve diğerleri, 2011: 5). Çevrimiçi ortamlarda yaratılan etkileşim, belirli bir konuyla ilgilenen ve ilgilenen kullanıcılar tarafından oluşturulan bilgi alışverişi olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, sosyal ağlarda kurulan etkileşimlerin içerik oluşturulmasına katkıda bulunduğu söylenebilir (Huotar ve Ulkuniemi, 2015:3).

SONUÇ

Tarih boyunca insanoğlu sürekli değişim ve gelişimler yaşamış ve her koşulda da farklı bir hayata adım atarak uyum sağlamıştır. Günümüz teknolojileri bir birikimin ürünüdür ve durağan değildir.

Sosyal medya ise içinde bulunduğumuz toplumun ayrılmayan bir parçası haline gelmiştir. İnsanlara sağladığı faydalar sayesinde günlük hayatımıza birçok olumlu etkisi olmuştur. Kullanıcılar artık bir şekilde ürettikleri veya sahibi oldukları ürün ve hizmetleri sosyal medya mecralarında diğer insanlara ulaştırabilmek adına paylaşımlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya diğer pazarların da dikkatlerini bu alana yöneltmesine vesile olmuştur.

Markaların kullanıcılarla en kolay ve hızlı biçimde bağlantı kurmaları sosyal medya sayesinde mümkün olmuştur. Sosyal medyanın her iki yönlü olması da insanların güvenlerini kazanmasına sebep olmuştur. Kullanıcılara bu denli güveni sunması da ayrı bir cazibe oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Altamimi, L. (2014). Web 2.0 Tools In The İnnovation Process: A Systematic Literature Review, Informatica Economica, Sayı:18(1), ss. 40-55. doi:10.12948/issn14531305/18.1.2014.04

Chlebisova, E., Kyzeková, J., Zajarosová, M. (2011). New approaches to the business-to-business marketing communication, Economics & Management, Sayı 16 (1), ss. 1231-1237

Daj, A. (2011). The Use Of Electronic Communications in Marketing Activities - Qualitative Research - Exploring The Perceptions And Attitudes Of Economic Agents From Brasov, Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Sayı 4(53), ss. 27-32

- Ellison, N.B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2011). Connection Strategies: Social Capital Implications Of Facebook-Enabled Communication Practices, *New Media and Society*, Sayı 13(6), ss. 873-892
- Erdoğan, I.E. Tatar, B.T. (2015). Drivers Of Social Commerce Through Brand Engagement *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Sayı 207, ss. 189195.
- Eser, Z. (2007). *Hizmetlerde Pazarlama İletişimi*, Ankara: Siyasal.
- Gurau, C. (2008). Integrated online marketing communication: implementation and management, *Journal of Communication Management*, Sayı 12(2) ss.169-184.
- Handley, A. ve Chapman, C. (2012). *Dijital Çağda İçerik Yönetiminin Kuralları*, İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.
- Huhtala, M. (2014). *Marketing Communications In B2B Companies, The Roles of Marketing Communication Tools in the Digital Age*. Yüksek Lisans Tezi
- Huotar, L. ve Ulkuniemi, P. (2015). Analysis of content creation in social media by B2B companies, *Journal of Business & Industrial Marketing*, Sayı 30(6) ss. 761-770
- Kagan, N. (2014). *Why Content Goes Viral: What Analyzing 100 Million Articles Taught Us*.
- Karahasan, F. (2012). *Taşlar Yerinden Oynarken - Dijital Pazarlamanın Kuralları*, İstanbul: Doğan.
- Keller, K., L. (2009). Building Strong Brands In A Modern Marketing Communications Environment, *Journal of Marketing Communications*, Sayı 15(2- 3) ss. 139-155
- Kopf, D. A., Torres, I. Ve Ciganek, A. (2012). Advertising and Internet Content Providers - Creating a Marketing for Information, *Journal of Internet Commerce*, 81-99.
- Lee, S., Hwang, T., ve Lee, H.L. (2006). Corporate blogging strategies of the fortune 500 companies, *Management Decision*. Sayı 44(3) ss. 316-334
- Levand, S. (2014). *Three Game Changing In Content Marketing Highlights*
- Lipsman, A., Mudd, G., Rich, M. ve Bruich, S. (2012). The Power Of Like: How Brands Reach (And influence) Fans Through Social-Media Marketing, *Journal of Advertising Research*, Sayı. 52(1), ss. 40-52
- Luck, E., ve Moffatt, J. (2009). IMC: Has Anything Really Changed? A New Perspective on an Old Definition. *Journal of Marketing Communications*, Sayı 15(5) ss.311-325
- Michaelidou, N., Siamagka, N.T. ve Christodoulides, G. (2011). Usage, Barriers And Measurement Of Social Media Marketing: An Exploratory investigation Of Small And Medium B2B Brands, *Industrial Marketing Management*, Sayı 40(7) ss. 1153-1159
- Mulhern, F. (2009). Integrated Marketing Communications: From Media Channels to Digital Connectivity, *Journal of Marketing Communications*, 15, (2), 85-101.
- Nelson, E., Van Den Dam, R. ve Kline, H. (2008). A Future in Content(ion): Can Telecom Providers Win a Share of Digital Content Market, *Journal of Telecommunications Management*, 7(2), 125-138.
- Özgen, E. ve Doymuş, H. (2013). Sosyal Medya Pazarlamasında Farklılaştırıcı Bir Unsur Olarak İçerik Yönetimi Konusuna İletişimsel Bir Yaklaşım, *Academic Journal of Information Technology*, 4, (11), 1-13.
- Papadopoulos, A. ve Shah, N. (2013). A Brand Journey To Engage Today's Customers: Prudential Financial, *Journal of Brand Strategy*, 2, (2), 121-127.
- Powers, T., Advincula, D., Austin, M., Graiko, S. ve Snyder, J. (2012). Digital and Social Media in the Purchase Decision Process, *Journal of Advertising Research*, 479-489.
- Rowley, J. (2008). Understanding Digital Content Marketing, *Journal of Marketing Management*, 24, (5), 517-540.
- Saboo A.R., V. Kumar, G. Ramani. (2016). Evaluating The impact Of Social Media Activities On Human Brand Sales *International Journal Of Research In Marketing*, Sayı 33 (3) (2016), ss. 524
- Stelzner, M. A. (2017). *Social Media Marketing industry Report*
- Stratten, S. (2012). *Unmarketing*, İstanbul: Kapital.
- Tracy, T., Solomon, M. (2014). *Social media marketing*, Pearson Education Limited, Harlow, England
- Valos, M., Ewing, M., Powell, I. (2010). Practitioner prognostications on the future of online marketing, *Journal of Marketing Management*, Sayı 26(3-4), ss. 361-376

Havayolu Taşımacılığında Yolcu Hakları:Uluslararası Düzenlemelerin Ulusal Mevzuata Etkisi ve Hava Yolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik'in (Shy-Yolcu) Yeterliliği

Passenger Rights in Air Transportation: The Impact of International Regulations on National Legislation and the Adequacy of the Regulation on the Rights of Passengers Traveling by Air (Shy-Passenger)

ÖZET

Sivil havacılık günümüz dünyasında insanlar tarafından bir yerden başka bir yere gitmek için kullanılan en hızlı ulaşım hizmetidir. İnsanların bu hizmeti kullandığı esnada uçağa kabul edilmeme, uçuşun tehiri ve uçuşun iptali gibi birtakım sorunlar ortaya çıkmakta ve bu durum yolcu hakları yönünden hak kaybına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin öncülüğünde yolcu hakları ile ilgili regülasyonlar yapılmış olup, yolcuların bilgilendirilme, tazminat ve geri ödeme gibi haklarının güvence altına alınması amaçlanmıştır. Söz konusu düzenlemeler yolcu haklarını güvence altına almak amacıyla yanında, yolcuların karşılaştığı hak kayıplarının giderilmesine ilişkin bir takım tazmin hükümlerini de içermektedir. Bu düzenlemelere Montreal Konvansiyonu ve 261/2004 sayılı AB Tüzüğü örnek olarak uygulanmakta ve Türkiye gibi ülkeler mevzuatlarında adı geçen antlaşma ve tüzüğü referans olarak almaktadır. Bu çalışmada 261/2004 sayılı Avrupa Birliği Tüzüğüne paralel olarak düzenlenen Hava Yolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik (SHY-YOLCU), AB Tüzüğü hükümleri kapsamında incelenecek, yolcuların hava yolu ile seyahati sırasında sahip olduğu haklara ve tazminat hükümlerine değinilecektir. Ayrıca mevcut düzenlemeler kapsamında yolcu haklarının korunmasına ilişkin uygulamada karşılaşılan sorunlara dikkat çekilecektir. Sorunların kaynağı özellikle T.C. Anayasası ve diğer sair kanunlar çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmanın amacı karşılaşılan bu sorunlar bağlamında yönetmeliğin yolcu hakları yönünden eksikliklerini belirleyerek sonuca varmak ve bu eksiklikler çerçevesinde yapılacak mevzuat değişikliklerine değinerek önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yolcu Hakları, Uluslararası Hava Hukuku, Hava Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesi, Uçuş İptali ve Tehiri

ABSTRACT

Civil aviation is the fastest mode of transportation used by people to travel from one place to another in today's world. However, during the use of this service, various problems such as being denied boarding, flight delays, and flight cancellations arise, resulting in a loss of passenger rights. International organizations such as the United Nations and the European Union have led the way in the regulation of passenger rights, aiming to safeguard passengers' rights to information, compensation, and refunds. These regulations not only aim to protect passenger rights but also include provisions for compensating for the loss of rights that passengers may encounter. Examples of these regulations are the Montreal Convention and EU Regulation 261/2004, which are applied and referenced in the legislation of countries like Turkey. In this study, the Regulation on the Rights of Passengers Traveling by Air (SHY-PASSENGER), which is regulated parallel to EU Regulation 261/2004, will be examined within the scope of the provisions of the EU Regulation, and the rights and compensation provisions that passengers have during air travel will be discussed. In addition, attention will be drawn to the problems encountered in the implementation of passenger rights within the existing regulations. The source of these problems will be addressed, especially within the framework of the Constitution of the Republic of Turkey and other related laws. The aim of this study is to identify the deficiencies in the regulation in terms of passenger rights, taking into account these problems encountered, and to provide recommendations regarding legislative changes to be made within the framework of these deficiencies.

Keywords: Passenger Rights, International Air Law, Air Passenger Carriage Agreement, Flight Cancellation and Postponement

GİRİŞ

İnsanlık, tarih boyunca sürekli bir gelişim halinde olmuştur. Özellikle yerleşik hayata geçerek tarım toplumu olmuş daha sonra sanayileşme ile birlikte gelişim hızını artırmıştır. Yaşam koşulları ve ihtiyaçlar bu gelişmeyi tetikler nitelikte olmuştur. Bilhassa teknolojik gelişmeler insanlık tarihinde önemli değişim ve gelişimlere neden olmuştur. Teknoloji ile birlikte ulaşım araçları icat edilmiş ve tam bu noktada uzun mesafeleri kısa sürede kat etmek için hava araçları da icat edilmeye başlanmıştır. Hava araçlarının ulaşımında ve askeri amaçla kullanılması ile beraber havacılık, uygulanma amacına göre sivil havacılık ve askeri havacılık olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımın yapılması ile birlikte sivil havacılık kavramı ortaya çıkmış ve en basit tanımla hava araçları kullanılarak insanın ya da taşınır malların bir lokasyondan başka bir lokasyona taşınması olarak tanımlanmıştır. (Yüksel, 2016: 8)

Hakan Rodoplu ¹
Alper Hakkı Erdoğan ²

How to Cite This Article
Rodoplu, H. & Eroğan, A. H. (2023). "Havayolu Taşımacılığında Yolcu Hakları:Uluslararası Düzenlemelerin Ulusal Mevzuata Etkisi ve Hava Yolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik'in (Shy-Yolcu) Yeterliliği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4891-4898. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72718>

Arrival: 27 July 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, Türkiye

Sivil havacılık bir ulaştırma hizmeti olarak gelişimine özellikle ikinci Dünya Savaşı sırasında askeri ihtiyaçların karşılanabilmesi için hava aracı modernizasyonları ve sayıları artmıştır. Bu bağlamda günümüzde de en hızlı gelişen ve hacim kazanan sektörlerin başında gelmektedir. Savaşın ardından askeri ihtiyaçlar yerini büyük ölçüde ticari ve turizm ihtiyaçlarına bırakmıştır (Nergiz 2008).

Taşımacılık ihtiyaçlarının açığa çıkmasıyla Boeing ve Airbus gibi uçak üreticisi firmaları 1970'li yıllarda yolcu uçağı üretim kapasitelerini artırmışlardır. Bu firmaların öncülüğünde sayısal olarak yüksek koltuk kapasitesine sahip olan geniş gövdeli ve jet motorlu uçaklar üretilmiştir. Kıtalararası uçuşa elverişli olan bu uçaklar yakıt verimliliği sayesinde hava taşımacılığında kullanılmaya başlanmış olup, artan yolcu talebi sektörün büyümesine katkı sağlamıştır. Sektörün büyüme hızına paralel olarak insanların bir yerden bir yere gitme ihtiyacının yanı sıra ticari faaliyetlerin artması kargo taşımacılığında da talep artışına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler ışığında Sivil havacılık sektörüne öncülük yapan Amerikan hükümetinin serbestleşme adına pazara erişim, pazara giriş ve fiyatlandırma konularında aldığı bir dizi kararlar, özel teşebbüslerin hava taşımacılığı sektörüne ilgi göstermesinin önünü açmıştır. Küresel anlamda dünya devletlerinin taraf olduğu çeşitli hava serbestisi antlaşmalarıyla beraber havayolu taşımacılığı evrensel bir faaliyet haline gelmiştir. Havayolu taşımacılığının tüm bu gelişmeler ışığında ticari bir hal alması birtakım hukuki sorunların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Sektörün hedef kitlesi ve hizmet alan tarafı olan yolcuların seyahatleri başlamadan ya da başlangıç ile bitiş süresi içerisinde karşılaştığı (uçuşun iptali, tehiri ve uçağı kabul edilmeme vb.) sorunlar havayolu firmaları ile yolcular arasında ihtilaflara sebep olmuştur. Bu çalışmada anılan ihtilafların neler olduğu, sebepleri belirtilerek konuya ilişkin uluslararası antlaşmalar, kanunlar, yönetmelikler ve tüzükler irdelenerek uygulamada yeknesaklığın olup olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Türk mevzuatının konuya ilişkin çözümleri ile yeterliliği incelenecek ve uluslararası düzenlemeler ile kıyas edilecektir. Bu çalışmada Türk mevzuat sisteminin konuya ilişkin ihtiyaçları karşılaması adına önerilerde bulunularak literatüre katkıda bulunulmuştur.

ULUSLARARASI HUKUKTA YOLCU HAKLARI

Uluslararası sivil hava taşımacılığı niteliğindeki faaliyetlerin düzenlenmesinde, 1929 Varşova Konvansiyonundaki hükümler ve mezkûr konvansiyonda değişiklikler yapılmasına ilişkin yapılan 1955 Lahey Protokolü, 1961 Guadalajara Sözleşmesi, 1971 Guatemala Protokolü, 1975 tarihli Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesi Hakkında 3 ve 4 Numaralı Montreal Protokolleri ile 1999 tarihli Montreal Konvansiyonundaki hükümler esas alınır. (Avcı, 2019)

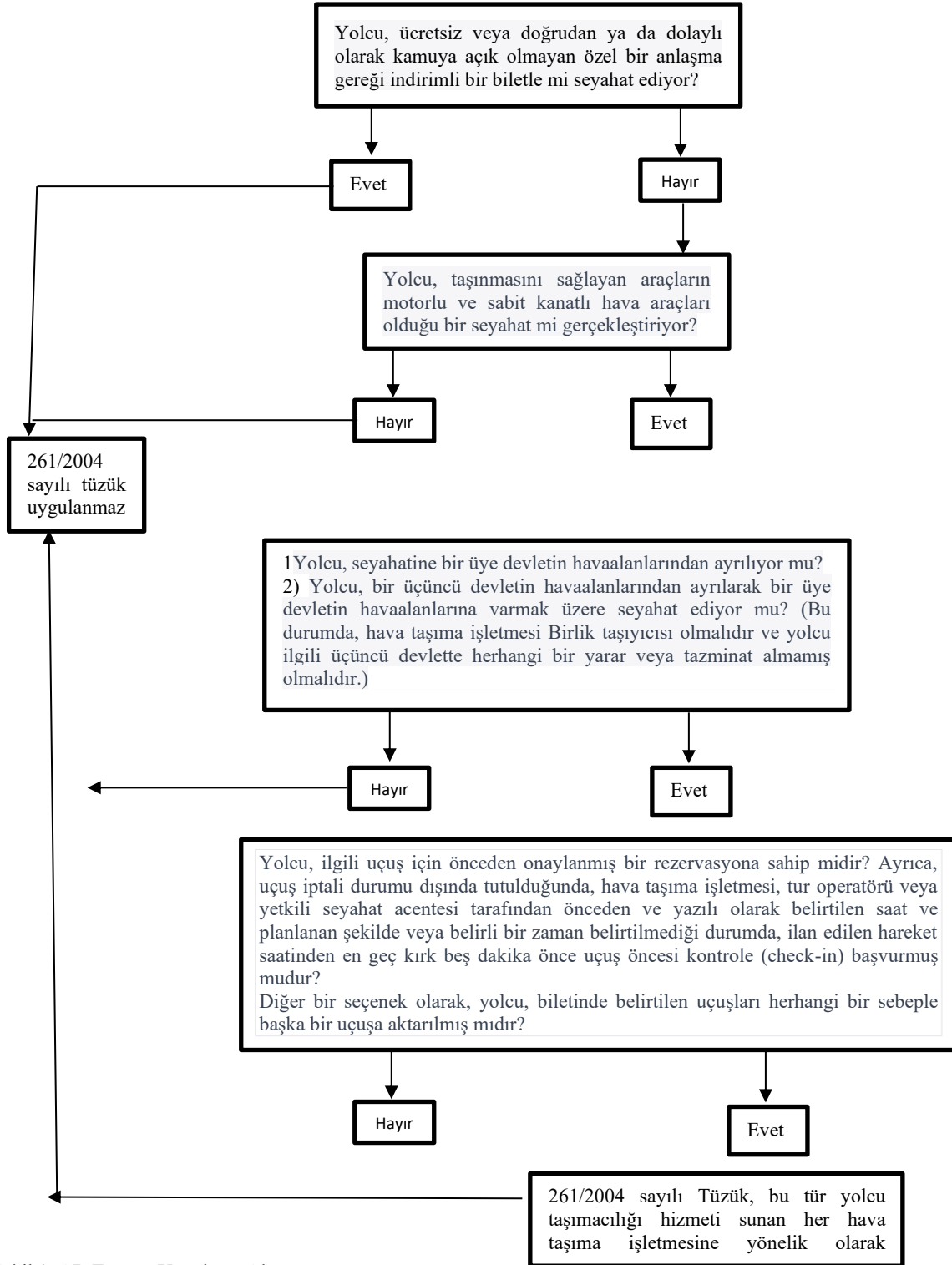
Montreal Konvansiyonu

Türkiye; 01.03.1977 tarih ve 2073 sayılı kanun ile 12 Ekim 1929 tarihinde Varşova'da imzalanan «Uluslararası Hava Taşımalarına ilişkin bazı kuralların birleştirilmesi hakkında Sözleşme» ye ve 28 Eylül 1955 tarihinde Lahey'de imzalanan 12 Ekim 1929 tarihinde Varşova'da imzalanan Uluslararası Hava taşımalarına ilişkin bazı kuralların birleştirilmesi hakkındaki Sözleşmeyi değiştiren Protokole katılmıştır.

Varşova Konvansiyonu, birçok devletin taraf olduğu ve yaygın olarak kabul gören bir sözleşme olmasına rağmen, özellikle meydana gelen uçak kazalarında verilen tazminatlarda sınırın düşük tutulması ve uçuşun tehiri, iptali ve uçağı alınmama gibi durumlarda yolcuya tanınan hakların çağımızın gelişen şartları çerçevesinde yetersiz kaldığı anlaşıldığından değişikliğe muhtaç kalmıştır. Söz konusu yetersizliklerin giderilmesi için bazı havayolu şirketleri International Air Transport Association (AITA) sözleşmesi ile konuya ilişkin birtakım düzenlemeler yaparak çözüme ulaşmayı amaçlamıştır. Fakat bu durum uygulamada ikiliğe neden olmakla birlikte egemen devletlerin hukuk sistemlerinde çeşitli ihtilaflara sebep olmuş olup yolcu hakları teminat altına alınmamıştır. Bu sebeple Montreal sözleşmesi, Varşova konvansiyonu ve bu sözleşmeye değişiklik getiren Lahey protokolünün günümüz şartlarına uyumlu hale getirilmesi ve yolcu hakları kapsamında değişiklik yapılması amacıyla 1999 tarihinde imzalanmış ve güncel haline kavuşmuştur. Montreal Konvansiyonunda yapılan değişiklik ve Avrupa Birliği'nin (AB) 2004/261 sayılı tüzüğünün yürürlüğe girmesi neticesinde Türkiye uygulamada yeknesaklığı sağlamak adına iç hukuk yapısında birtakım düzenlemeler yapmıştır.

261/2004 Sayılı AB Tüzüğü

261/2004 Avrupa Birliği Tüzüğü havayolu taşımacılığında yolcunun, rızası dışında uçağı kabul edilmediği, uçuşun iptal edildiği ve uçuşun tehir edildiği durumlarda haklarını korumayı amaçlamakta olup, söz konusu durumlarda yolcu hakları bağlamında alınacak önlemleri konu edinmektedir. Tüzük, şekilde 1'de gösterildiği üzere uygulama alanı bakımından havaalanının bulunduğu yer, yolcular, hava araçları ve havayolu firmaları gibi unsurları ilgilendiren bazı koşulların sağlandığı durumlarda uygulanabilir hale gelmektedir (Göçmen ve Keskin, 2018: 380).

Şekil 1: AB Tüzüğü Uygulama Alanı
Kaynakça: (Göçmen ve Keskin, 2018:382)

HAVAYOLU İLE SEYAHAT EDEN YOLCULARIN HAKLARINA DAİR YÖNETMELİK (SHY-YOLCU)

AB'nin Yolcu haklarını düzenleyen tüzüğünün yürürlüğe girmesinin akabinde Türkiye 2011 tarihinde mezkûr tüzüğe paralel olarak SHY-Yolcu yönetmeliğini çıkarmıştır. Bu yönetmelik, havayoluyla seyahat eden yolcuların haklarını düzenlemeyi ve bu hakların belirli durumlarda geçerli olmasını sağlamayı amaçlayan bir düzenlemedir. Aynı zamanda, yolcuların uçağa kabul edilmediği, uçuşlarının iptal edildiği veya geciktiği durumlarda uygulanması gereken asgari hakları da belirlemektedir. Bu düzenleme, seyahat eden bireylerin güvenliğini ve refahını sağlamayı, haklarının korunmasını temin etmeyi ve havayolu taşımacılığının güvenli ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini temin etmeyi hedeflemektedir. (SHGM- 2011 SHY-YOLCU). Yönetmeliğin kapsamı belirlenirken birtakım sınırlar ve koşullar belirlenmiştir.

Yönetmeliğin Konum Yönünden Uygulanması

Yönetmelik, idari yönetim merkezi başka deyişle menşei Türkiye’de bulunan havayolu taşıyıcılarının yine Türkiye’de bulunan havaalanlarına ya da havaalanlarından gerçekleştirecekleri tarifeli/tarifesiz tüm uçuşlar için uygulanabilmektedir. (SHY - Yolcu m. 2/1a.). Örneğin, Pegasus’un İstanbul- Paris, Paris- İstanbul havalimanları arasında yapmış olduğu uçuşlar için SHY-Yolcu yönetmeliği kapsamında işlem yapılabilir. Ancak Air France’in İstanbul- Paris uçuşu yönetmelik kapsamına girerken Paris- İstanbul seferi yönetmelik kapsamına girmemektedir (Akkurt, 2013: 282). Bu durumda Hava taşıyıcıları ve yolcu arasındaki hak ihlalini çözüme kavuşturmada AB’nin 261/2004 sayılı tüzüğü referans alınmalıdır (Durgut, 2018: 198).

Yönetmeliğin Yolcu Yönünden Uygulanması

Yönetmeliği, ilgili mevzuat kapsamındaki uçuşlarda, söz konusu uçuşa ait onaylanmış rezervasyona sahip, hava taşıyıcısı ya da seyahat acentesi tarafından uçuştan önce belirttiği hareket saati belirtilmemişse her koşulda belirtilen uçuş zamanından en geç 45 dakika önce check-in işlemini gerçekleştiren yolcular için uygulanabilir (Durgut, 2018: 198).

Yönetmeliğin Hava Aracı Yönünden Uygulanması

Yönetmeliğin uygulama kapsamı hava aracının niteliği bakımından birtakım sınırlamalara tabi olup; yalnızca motorlu ve sabit kanatlı hava araçları ile seyahat eden ya da edecek yolcuları kapsamaktadır. Helikopter, zeplin, balon, planör vb. hava araçları ile yapılan yolculuklar yönetmeliğin uygulanmasına imkan vermemektedir (SHGM-2011 SHY-YOLCU, m.2). Montreal Konvansiyonu ve Varşova Konvansiyonu’nda hava araçları açık bir şekilde tarif edilmediği için uygulama bağlamında karışıklıklara sebep olmuştur. Bu karışıklığın nedeni, değişen ticari faaliyetler ve gelişen teknolojik imkanlar ile hava araçlarının çeşitlenmesidir. SHY-YOLCU yönetmeliğinin hava araçlarının tanımına yer vermesi uygulanabilirlik açısından belirsizliği giderici nitelikte olmuştur (Durgut, 2018 :198).

Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin Uygulanması

Paket tur sözleşmeleri, tur düzenleyicileri veya aracıları tarafından sunulan ve taşıma, konaklama ve bu hizmetlere bağlı veya onların yan hizmetleri niteliğinde olmayan diğer turizm hizmetlerinden en az ikisinin bir arada sunulduğu, tek bir paket fiyatıyla satıldığı veya satışının vaat edildiği sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, genellikle 24 saatten uzun bir süreyi kapsayan veya en az bir gece konaklamayı içeren hizmetlerle ilişkilendirilmektedir. Bu tür sözleşmeler, tüketiciye çeşitli turistik deneyimleri bir araya getirme ve tek bir ödemeye sunma imkanı sağlamaktadır (6502 sayılı Tüketicinin Korunması Kanunu (TKHK), m. 51/I; Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliği, m. 4/1f).

Paket tur sözleşmeleri dahilinde sözleşmenin tarafı olan yolcu, hukuki kapsamda tüketici sıfatına haiz olmaktadır. Bu durum ilgili paket tur sözleşmelerinde yolcunun ulaştırılması garanti altına alınan yer bakımından havayolu seyahat safhasında karşılaştığı sorunların çözümünde Türk mevzuat sisteminde 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) ile Yönetmeliğe tabi olduğu durumunu ortaya çıkarmaktadır. Anılan iki mevzuat arasındaki uygulama birbirini tamamlar nitelikte olarak görülse de dikkat edilmesi gereken bir ayrıntı barındırmaktadırlar. Pilotlar ve kabin personeli havayolu taşıyıcısı bünyesinde görev yaptıkları için her ne kadar Yönetmeliğe göre yolcu sıfatında olsalar da TKHK’nın 4.maddesi ve mezkûr kanuna uygun şekilde çıkarılan Paket Tur Sözleşmesinin 4. maddesine göre kişinin tüketici sıfatına haiz olması için bir mal veya hizmeti, ticari veya mesleki amaçlarla edinen kişi olmayacağından yola çıkarak tüketici kapsamına girmemektedirler (Öksüz,2006:335). Dolayısıyla “bir yolcunun hem havayolu taşımacılığı nedeni ile SHY - Yolcu’dan hem de TKHK ve Paket Tur Yönetmeliği bakımından haklara sahip olabilmesi için kişinin: Paket tur sözleşmesi sonucu hizmet satın alan ve satın almış olduğu paket tur hizmeti sonucunda yapacağı uçuş ile alakalı olarak uçuşun iptali, uçuşun uzun süreli gecikmesi veya uçağa kabul edilmeme hallerinden biri ile karşılaşması gerekmektedir.” (Gül, 2020: 30).

TKHK’a göre düzenlenen Paket Tur Sözleşmesi ve Yönetmelik’in kapsamı çerçevesinde düşünüldüğünde yolcunun her iki düzenleme ile sahip olduğu haklar birbirini etkilemez. Ancak paket tur düzenleyicisine karşı yolcunun hak ileri sürmesi durumunda Paket Tur Sözleşmesince alınan tazminat, Yönetmelik kapsamında alınan tazminattan mahsup edilir (SHY - Yolcu m.13).

SHY-YOLCU YÖNETMELİĞİNİN KAPSAMI VE YOLCUNUN HAKLARI (5-6-8. Maddeler)

Yönetmelik, yolcuların uçağa kabul edilmemesi, uçuşların iptali ve tehiri hallerinde yolcuların hakları ile anılan haklar konusunda bilgilendirilmesi hususlarında düzenlemek yapmak amacıyla AB’nin 261/2004 sayılı tüzüğü referans alınarak düzenlenmiştir.

Uçağa Kabul Edilmeme (5.madde)

SHY - Yolcu Yönetmeliği çerçevesinde, uçağa kabul edilmeme durumu, geçerli bir bilet ve onaylanmış rezervasyon kaydı olan yolcuların, sağlık, emniyet, güvenlik veya uygun olmayan seyahat belgeleri gibi meşru sebepler bulunmamasına rağmen hava taşıyıcısı tarafından uçağa kabul edilmeyerek taşınmalarını ifade eder. Bu durumda, yolcular hedefledikleri uçuşa katılamazlar ve seyahat planları etkilenir. SHY - Yolcu Yönetmeliği, yolcuların haklarını korumak ve hava taşımacılığı sektöründe uygun uygulamaların sağlanmasını temin etmek amacıyla bu tür durumları düzenlemektedir. (SHY - Yolcu m. 4/1n, AB Tüzüğü m. 2-j). Uçağa kabul edilmeme durumunun mevzuat çerçevesinde değerlendirilmesi için yolcunun havayolu ile seyahat etmek üzere onaylanmış rezervasyona sahip geçerli bir biletinin olması, uçuştan evvel check-in yapmak üzere bilet sözleşmesinde geçen zamanda, belirtilmemiş ise en geç 45 dk önce başvurmuş olması şartı vardır.

Hava taşıyıcısının yolcunun uçağa kabul edilmemesi konusunda sorumlu tutulması genellikle kapasite fazlası satış/rezervasyon (overbooking) sebebiyle olmaktadır. Ayrıca uygulamada yolcunun isteği dışında başka bir uçuşa aktarılması, bağlantılı uçuşlarda ilk uçuşun tehir etmesi de hava taşıyıcısının karşılaştığı ve sorumluluk doğuran hallerdir. Yolcuların zamanında uçuş öncesi kontrole (check-in) başvurmak için havalimanına gelmesine rağmen personel eksikliği ya da organizasyon sorunları nedeniyle ortaya çıkan uçağa kabul edilmeme durumunda da havayolu taşıyıcısı sorumluluk altındadır. Buna karşın havayolu taşıyıcısının uçuş öncesi organizasyonlardaki tüm sorumluluklarını yerine getirmesine rağmen havalimanına gelen yolcunun güvenlik araması ve pasaport kontrolü sırasında oluşan sıra ya da havalimanı işleticisinin planlama hatası nedeniyle zamanında biniş kapısında olamaması durumunda buradaki sorumluluk havalimanı işletmecisinin olacaktır. (Durgut, 2018: 202)

Uçağa kabul edilmeme durumu Yolcunun kendi sorumluluk alanından kaynaklı olarak ortaya çıkmış ise bu durumda havayolu taşıyıcısı sorumlu tutulamaz. Uçağa alınmama durumu, yolcunun kendi sağlığı, diğer yolcuların güvenliği, uçuşun düzeni ve amacının engellenmesi gibi makul sebeplere dayanmalıdır. Bu sebepler arasında sağlık sorunları, güvenlik endişeleri, uygun olmayan seyahat belgeleri gibi durumlar yer alabilir (Serdar, 2013: 2346). Havayolu taşıyıcısının sorumluluğunu ortadan kaldıracak makul sebepler; uçuş sırasında problem yaratabilecek seviyede alkol kullanmış olan yolcunun uçuşunun reddi, gebeliğin 29. Haftasını tamamlamış olup geçerli bir hekim raporu sunamamış yolcunun uçuş reddi, ebeveynlerinin izni olmadan uçağa binmeye çalışan bir çocuk yolcunun uçuşa kabul edilmemesi, pasaportunun geçerlilik süresi dolmuş olması ya da gideceği ülkenin vize ile yolculuğa tabii ülkeler arasında yer almasına rağmen vize almamış olan yolcunun uçağa kabul edilmemiş olması örnek olarak sıralanabilir (Serdar, 2013: 2346).

Uçağa kabul edilmemenin taşıyıcılar yönünden karşılaşılabilecek olası hukuki sonuçları değerlendirilecek olursa; kapasite fazlası rezervasyon alan (overbooking) havayolu taşıyıcısı anlaşılacak menfaat karşılığında uçuş hakkından vazgeçecek bir yolcu aradığını anons yapmak suretiyle duyurmalıdır. Gönüllü yolcunun bulunması durumunda ilgili kişiyle uçuşa katılma hakkından açık rızasıyla feragat etmesi için anlaşmalı ve Yönetmelik m.9 a uygun bir şekilde yardımcı olmalıdır (Durgut, 2018: 203, SHY - Yolcu m. 5/1, AB Tüzüğü m. 4/1).

Yapılacak ilana rağmen haklarından vazgeçecek bir yolcu bulunamazsa havayolu taşıyıcı yolcuların iradesine başvurmadan kendi belirleyeceği yolcu/yolcuları uçağa kabul etmeyecektir. (SHY - Yolcu m. 5/1). Bu durumda ise taşıyıcı Yönetmelik'in 8. 9. Ve 10.maddelerinde belirtilen sorumlulukların yerine getirmekle mükelleftir. (SHY - Yolcu m. 5/3). Mezkûr kanunun ilgili maddeleri uyarınca; hava taşıma işletmesi, iradeleri dışında uçuşa kabul etmediği yolcularına; Türkiye içi uçuşlarda 100 Avronun TL cinsinden karşılığını, dış hat uçuşlarında ise, 1.500 km'ye kadar olan uçuşlar için 250 Avronun, 1.500 ila 3.500 km arası uçuşlar için 400 Avronun, 3.500 km'den daha uzun uçuşlar için ise 600 Avronun TL cinsinden karşılığını tazminat olarak ödemek zorundadır (SHY - Yolcu m. 8/1).

Hukuki sonuçlar itibariyle Yönetmelik uyarınca öngörülen tazminatlar haricinde yolcular, genel hükümler çerçevesinde Türk mahkemelerinde maddi ve manevi tazminat davası açabileceklerdir. Yargıtay'ın oluşturduğu içtihatlarda makul sebepler dışında uçağa kabul edilmemenin haksız fiil niteliğinde olduğu ve yolcunun maddi kaybı nedeniyle maddi, manevi ıstıraba uğradığı takdirde ise manevi tazminata hak kazacağı belirtilmiştir (Durgut, 2018: 202).

Uçuşların İptali (6.madde)

Uçuşun iptali, SHY-YOLCU Yönetmeliğinde, “önceden planlanmış olan ve en azından bir yerin rezerve edildiği bir uçuşun gerçekleştirilmemesi” olarak tanımlanmıştır. SHY-YOLCU m.4/g). AB'nin 2004/261 sayılı tüzüğünün 5.maddesi ve Yönetmelik'in 6.maddesi uçuşun iptali hususunda hükümleri barındırmaktadır.

Uçuşların iptali halinde yapılması gereken işlemler (iptalden yolcuların haberdar edilmesi, alternatif ulaşım yolları hakkında bilgi verilmesi yardım teklif edilmesi vs.), Yönetmelik m.6'da, Tüzük m. 5'e benzer şekilde, düzenlenmiştir: “Madde 6 - (1) Bir uçuşun iptali durumunda uçuşu icra eden hava taşıma işletmesi;

a) İlgili yolculara, 9 uncu madde hükümlerine uygun olarak yardım teklif eder.

b) İlgili yolculara, 10 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi ve 10 uncu maddenin ikinci fıkrasına uygun olarak yardım teklif eder ve güzergâhın değiştirildiği hallerde yeni uçuşun beklenen kalkış zamanının, iptal edilen uçuş için planlanmış

volan kalkış zamanından sonraki gün veya günler içerisinde olması halinde ek olarak 10 uncu maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde belirtilen yardım teklif eder.

(2) Yolcular, 8 inci madde hükümlerine göre;

1) Planlanan hareket zamanından en az iki hafta öncesinde iptalden haberdar edilmedikleri takdirde,

2) Planlanan hareket zamanından iki hafta ila yedi gün öncesinde iptalden haberdar edilmedikleri, kendilerine planlanan hareket saatinden en fazla iki saat önce kalkışlarına ve son varış yerlerine planlanan varış saatinden en fazla dört saat sonra ulaşmalarına olanak veren güzergâh değişikliği teklif edilmediği sürece,

3) Planlanan hareket saatinden yedi günden kısa zaman öncesinde iptalden haberdar edilmedikleri ve planlanan hareket saatinden en fazla bir saat önce ayrılmalarına ve son varış yerlerine planlanan varış saatinden en fazla iki saat sonra ulaşmalarına olanak veren güzergâh değişikliği teklif edilmediği sürece, uçuşu icra eden hava taşıma işletmesinden tazminat alma hakkına sahiptir.(SHY – Yolcu m. 8/2).

Havacılığın hukuk kaynaklarından olan Montreal Sözleşmesi ve Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Uçuşun iptaline ilişkin hususi bir düzenleme yer almamaktadır. Bu durum ilgili AB Tüzüğü ve SHY-YOLCU yönetmeliğinde ele alınmıştır. Fakat yönetmeliğin yürürlüğe girmediği dönem bakımından uçuşun iptalinin gecikme içinde sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. AB tüzüğünde ve SHY-Yolcudaki uçuşun iptali konusunda yolcuya tazminat hakkı tanınmış ise de uçuşun gecikmesi konusunda tazminat hakkı tanınmamıştır. Bu düzenleme boşluğundan yararlanmak isteyen havayolu taşıyıcıları havacılık faaliyetlerinin sürekli olduğundan bahisle çoğu zaman biletli bir yolcunun zamandan bağımsız bir şekilde farklı bir uçuşa aktarıldığını bundan dolayı da iptalin gecikme olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde itirazda bulunmaktadırlar (Serdar, 2013: 2346).

Uçuşun iptali konusundaki tartışmaların çıkış sebebi mevzuatta iptal gecikme ayrımının objektif kriterlere göre ortaya konulmamasıdır. ABAD 2009 yılında konuya ilişkin verdiği bir kararda; uçuşun uzun süreli gecikmesinde (3 saat veya daha fazla gecikmelerde) iptalinde yaşanan sıkıntılar ile aynı olduğu dolayısıyla uzun gecikmelerin gecikme kapsamında değil uçuşun iptali kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiş ve yolcunun tazminat hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Alman mahkemeleri ise konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış, aynı uçakla aynı uçuş numarasıyla ve önceki gün kayıtlı yolcularla planlanan saatten 13.5 saat sonra gerçekleştirilen bir olay gecikme olarak kabul edilmiştir (Serdar, 2013: 240-242).

Bu iki farklı görüş iptal ve gecikmenin ayırt edilmesi ve yolcuların haklarının ihlal edilmesinin önlenmesi açısından gerekli düzenlemelerin objektif kriterlere göre yapılması gerektiğini göstermektedir. İptal ve gecikmenin tayin edilmesinde zaman ve zaman dışındaki maddi olayın özellikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Zaman kriteri yani gecikmenin süresi iptal ve gecikmenin tayininde kilit bir role sahiptir. Buna karşın yapılacak ayırmda doktrinde öngörülmüş ve yaygın olarak kabul görmüş bir gecikme süresi bulunmamaktadır. Ancak SHGM söz konusu ayırımı açıklığa kavuşturmak adına 02.09.2015 tarih ve 98063956-090.99/E.1234 sayılı Yolcu Hakları Uygulama Esasları Genelgesinde şu tedbirleri almıştır:

“Uçuşların mücbir sebep olmaksızın;

- i. 1500 kilometreden (1500 km dâhil) daha kısa uçuşlar için 5 saat veya daha fazla,
- ii. 1500 ile 3500 kilometre arası uçuşlar için 7,5 saat veya uçuş süresi 4 saat ve fazla uçuşlar için uçuş süresinin 2 katı veya daha fazla,
- i. 3500 kilometreden daha uzun (uçuş süresi 5 saat ve fazla) uçuşlar için uçuş süresinin 2 katı veya fazla tehir edilmesi halinde,

tehir uçuş iptali olarak değerlendirilir.”

Zaman dışındaki maddi olayın özellikleri, zaman dışında gecikme ve iptali tespit etmek için bazı faktörleri göz önünde bulundurmayı ilke edinmektedir. Bilhassa, taşımanın farklı bir havayolu işletmesiyle yapılması, başlangıç veya varış havalimanının değişmesi, taşımanın başka bir uçakla yapılması, yeni uçuş numarasının verilmesi, bagajın yolcuya geri verilmesi, yeniden check-in yapılması, yeni boarding kartlarının dağıtılması panoda uçuşun iptal edildiğinin ilan edilmesi uçuşun iptalinin kabul edilmesinde neden olan hallerdir (Avcı, 2018:15).

Çıkarılan genelgede her ne kadar iptal ve gecikme tayinine ilişkin karmaşıklık giderilmek istenmişse de belirtilen sürelerin çok uzun olması ve mesafe ile sürelerin hesaplanmasında objektif kriterlerin kullanılmaması nedeniyle hükümlerin ABAD kararlarıyla ters düşmesine yol açmıştır. (Durgut, 2018:206).

Uçuşların Tehiri/Gecikmesi (7.madde)

Uçuşların gecikmesi ya da yönetmelikte adı ile tehiri gerçekleştirilecek bir uçuşun planlanan kalkış saatinden gecikmeli olarak gerçekleşmesidir. Montreal ve Varşova konvansiyonlarında uçuşun gecikmesindeki esaslar belirlenirken varış zamanı dikkate alınmış olup yolcunun veya bagajın planlanandan daha geç bir zamanda varış yerine gecikmeli olarak ulaşması olarak tanımlanmıştır. AB Tüzüğü ve SHY-YOLCU yönetmeliği ise uçuşun gecikmesini ele alırken uçağın kalkış zamanını esas almaktadır. Belirtmek gerekir ki bilet sözleşmesi borçlu havayolu taşıyıcısına kalkıştan varışa kadar tüm faaliyetlerinde bir bütün olarak sorumluluk yüklemektedir. Bu nedenle varış zamanı da kalkış zamanı kadar önem arz etmekte olup yeniden yapılacak düzenlemelerde bu durum tekrardan ele alınıp açıklığa kavuşturulmalıdır (GÜL, 2020:129).

Uçuşların tehiri kavramı sadece kalkış zamanı kriterini göz önünde bulundurduğundan planlan bir uçuşun zamanında gerçekleştirilmesi halinde taşıyıcı yönetmelik yönünden sorumlu olmayacaktır. Ancak uçağın kalkış zamanı planlandığı gibi olsa da varış zamanı planlandığı gibi olmadığı durumlarda taşıyıcı yönetmelik kapsamında sorumlu tutulamayacak olup Varşova Konvansiyonu, Montreal konvansiyonu ve Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun ilgili hükümlerince sorumlu olacaktır.

Uçuşların tehirine ilişkin düzenlemelerde, uçuş mesafesine göre planlanan hareket saatinden itibaren belirli süreler öngörülmüştür. Bu süreler SHY - Yolcu Yönetmeliği'nin 7/1 maddesi ve AB Tüzüğü'nün 6/1 maddesi tarafından belirlenmiştir. Buna göre, iç hatlardaki uçuşlarda 1500 kilometreye kadar olan mesafeler için en az iki saat veya daha fazla, 1500 ile 3500 kilometre arası uçuşlar için en az üç saat veya daha fazla, 3500 kilometreden daha uzun uçuşlar için ise en az dört saat veya daha fazla bir gecikme süresi geçmesi gerekmektedir. Ancak, belirtilen sürelerden daha kısa süreli gecikmeler (iç hat uçuşlarında en az bir saat) SHY - Yolcu Yönetmeliği kapsamı dışında kalır ve bu durumda Türk Sivil Havacılık Kanunu, Medeni Kanun ve diğer mevzuatın ilgili hükümleri uygulanır. (Serdar, 2013: 2393).Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü çıkardığı genelge ile uzun süreli tehirlerin uçuş iptali sayılacağını hüküm altına almıştır. Buna karşın ABAD kararları uzun süreli tehirlerin uçuş iptali olamayacağını göstermektedir (Durgut, 2018 :209).

Şekil 2 : AB Tüzüğü ve Yönetmelikte Düzenlenen Tazminat Hakları

Durum	Uçuş Mesafesi	Rötar Süresi	Tazminat Miktarı
Uçuş İptali	Tüm uçuş mesafeleri	0- 2 Saat arası	Tazminat talep edilemez
	1500 km ve daha az	2 saat ve daha fazla	250 Euro
	1500 ile 3500 km arası		400 Euro
	3500 km ve daha fazla		600 Euro
Uçuş Rötari	1500 km ve daha az	2 saat ve daha fazla	250 Euro
	1500 km ile 3500 km arası	3 saat- 3 saat 59 dk arası	400 Euro
	Tüm uçuş mesafeleri	4 saatten fazla	600 Euro
Taşıma Reddi	Tüm uçuş mesafeleri	-	İlgili uçuş ücreti iade edilir

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada havayolu taşımacılığının yolcu hakları yönünden uluslararası ve ulusal hukuk kaynakları ele alınmış olup çıkan sorunlarda yolcunun haklarına ayrıntılı olarak değinilmiştir. Varşova Konvansiyonu, Montreal sözleşmesi ve AB'nin 261/2004 sayılı tüzüğü uluslararası hukuk kaynakları, SHY-YOLCU Yönetmeliği ve Türk Sivil Havacılık Kanunu ulusal hukuk kaynakları olmak üzere incelenmiştir. Havayolu taşımacılığının karakteristik yapısının gereği olarak faaliyetlerin uluslararası düzeyde gerçekleştirildiği bunun da Ülkelerin sözleşmelere taraf olup olmadığı hususlarından kaynaklı olarak uygulamada ikiliklere neden olduğu görülmüştür. Montreal ya da Varşova konvansiyonuna taraf olmayan ülkeler yönünden Türkiye'de bulunan havalimanlarından yapılan uçuşlarda çıkacak sorunların çözümünde boşluk olduğu görülmüş yolcu haklarının güvence altına alınamadığı gözlemlenmiştir.

Tüzük kapsamında yönetmelik incelendiğinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olmadığı sebebiyle ilgili tüzüğün yönetmeliğe dayanak olamayacağı sadece uygulamada olduğu gibi örnek olabileceği görülmüştür. Ancak yönetmeliklerin normlar hiyerarşisindeki yerinin kanunlardan aşağıda olması ve iç hukuk düzenimizde kanunlara aykırı olarak çıkarılamayacağı hatta kanuna dayanak olarak çıkarılabileceği hususları göz önünde bulundurulduğunda yolcu haklarını korumada zayıf kaldığı sonucuna varılmıştır. Yönetmeliklere karşı idari yargıda açılacak iptal davaları ya da yönetmeliklerin düzenlenişinde SHGM'nin tek yetkili olması konuya ilişkin tespitimizi güçlendirmektedir. SHGM'nin COVID-19 sürecinde yaptığı 25.03.2020 tarihli "havayolu ile seyahat eden yolcuların haklarına dair yönetmelik (shy-yolcu)"de değişiklik yapılmasına dair yönetmelik" de havayolu taşıyıcıları iptallerden 2 ay süre sorumluluktan muaf tutulmuşlardır. Bu durum T.C. Anayasası'nın

Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü başlıklı bölümünün 23.maddesinde geçen, “*Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.*” hükmüne açıkça aykırıdır. Bu durumda Yolcu hakların ile ilgili olarak yapılacak Kanun ile konunun tekrar ele alınması yerinde olacaktır.

Yapılan çalışmada tespit edilen bir diğer sorun ise uçuşların tehiri ve iptalinin tayin edilmesi dolayısıyla hangi hükümlere tabi olduğunun belirsiz oluşudur. AB tüzüğüne paralel olarak düzenlenen yönetmelikte uçuşun tehiri ya da gecikmesi kavramları zaman kriteri kullanılarak ele alınmıştır. Ancak gecikmenin iptal mi yoksa gecikme mi olduğu konusunda net bir düzenleme yapılmamıştır. Zaman kriteri kullanılırken kalkış zamanı dikkate alınmış olup, varış zamanı dikkate alınmamıştır. SHGM, söz konusu ayrımı açıklığa kavuşturmak adına Yolcu Hakları Uygulama Esasları Genelgesinde konuya açıklık getirmeye çalışsa da genelgede belirtilen gecikme sürelerinin çok uzun olması nedeniyle yolcu hakları yönünden düzenlemenin tatmin edici seviyede olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

Akkurt, S. S. (2013). Havayolu Taşımacılığında Yolcu Bileti ve Bagaj Kuponu. Selçuk Üniversitesi, HukukFakültesiDergisi,277-296.

Avcı, Z. (2018). Sivil Havayolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Yolcu Hakları. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Durgut, R. (2018). Havayolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarının Türk Hukukunda Düzenlenişi . Ankara Barosu Dergisi.

Göktepe, H. (2016). Havayolu İle Yolcu Taşımacılığında Hava Taşıyıcısının Sorumluluğu ve Yolcu Hakları, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ,

Göçmen, İ. & Keskin (2018), H. Avrupa Birliği Adalet Divanının kararları ışığında havayolu yolcu hakları ile ilgili 261/2004 Sayılı Tüzük.

Gül, M. (2020). “Hava Taşımalarında Yolcu Hakları” Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir.

Öksüz, Ö. (2006). Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 66, 331-351.

Nergiz A. (2008), “Türkiye’de Sivil Havacılığın Gelişimi ve THY.” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Serdar, .(2013). Havayolu İle Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik Kapsamında Yolcuların Hakları Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 8 (Özel)

Yüksel, H. (2016). Sivil Havacılığın Gelişimi ve Küreselleşme Sürecine Katkıları: Türkiye Örneği Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi

Diğer Kaynaklar

SHGM (2011). Havayolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15549&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 02/11/2021

<https://www.icao.int/Pages/default.aspx> Erişim Tarihi: 07/11/2021

<https://web.shgm.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04/11/2021

<https://www.uab.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27/10/2021

https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/yolcular_icin/yolcu_haklari_brosur.pdf Erişim Tarihi: 06/11/2021

<https://tickets.com.tr/content/iata-agreement.html> Erişim Tarihi: 04/11/2021

https://www5.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf Erişim Tarihi: 28/10/2021

Üçüncü Parti Lojistik Endüstrisinde Lojistik Hizmet Kalitesi Ve İlişki Gücünün Müşteri Memnuniyeti Üzerinde Aracı Roller:Tr63 Bölgesinde Bir Araştırma

The Mediator Roles of Logistics Service Quality and Relationship Strength On Customer Satisfaction: A Research in Tr63 Region

ÖZET

Pazar ortamının sürekli değiştiği bir çevrede mamul hareketi işletmeler açısından hayati bir öneme sahiptir. Lojistik, mamul hareketine dayansa da etkileri çok daha geniş olmaktadır. Lojistik ağında yaşanan bir sorun dünyanın birçok yerinde hayat standartlarını etkileyebilmektedir. Küreselleşmeyle doğru orantılı olarak ilerleyen rekabet ortamında, lojistik hizmet kalitesinin iyileştirilmesi için lojistik hizmet sağlayıcıları ile lojistik hizmet kullanıcıları arasındaki ilişkiye dair parametlerin belirlenmesi gerekmektedir. Parametlerin doğru belirlenmesi ve uygulanması lojistik hizmet kalitesinde artış anlamına gelmektedir. Lojistik hizmet kalitesindeki bir artış işletmeler için hayati öneme sahip olmasının yanında toplum ve yaşam standartlarında da artışa neden olmaktadır. Lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti ilişkisinde, doğu kültürel bağlamda ilişki gücüne ilişkin bilimsel bir boşluk bulunmaktadır. Oysaki ilişki gücü müşteri memnuniyeti oluşturulmasında önemli bir etkidir.

Bu makalenin temel amacı, gelişmekte olan bir ülke bağlamında, TR63 bölgesinde lojistik hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde ilişki gücünün aracı rolünü ve ilişki gücünün müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde lojistik hizmet kalitesinin aracı rolünü belirlemektir. Araştırmada nicel yöntemler kullanılmış ve araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS 28 paket programı ve Process Macro programı aracılığı ile analize tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonuçları lojistik hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde ilişki gücünün aracı rolü bulunmadığını ve ilişki gücünün müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde lojistik hizmet kalitesinin aracı rolünün bulunduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü parti lojistik, Lojistik Hizmet Kalitesi, İlişki Gücü, Müşteri Memnuniyeti, TR63 Bölgesi

ABSTRACT

In an environment where the market environment is constantly changing, product movement is of vital importance for businesses. Although logistics is based on the movement of goods, its effects are much broader. A problem in the logistics network can affect living standards in many parts of the world. In a competitive environment that progresses in direct proportion to globalization, it is necessary to determine the parameters regarding the relationship between logistics service providers and logistics service users in order to improve the quality of logistics service. Correct determination and application of parameters means an increase in logistics service quality. An increase in logistics service quality is not only of vital importance for businesses, but also causes an increase in society and living standards. There is a scientific gap regarding relationship strength in the relationship between logistics service quality and customer satisfaction in the eastern cultural context. However, relationship strength is an important factor in creating customer satisfaction.

The main purpose of this article is to determine the mediating role of relationship strength in the effect of logistics service quality on customer satisfaction in the TR63 region, in the context of a developing country, and the mediating role of logistics service quality in the effect of relationship power on customer satisfaction. Quantitative methods were used in the research and the data collected within the scope of the research were analyzed through SPSS 28 package program and Process Macro program. The results of the analysis revealed that relationship strength does not have a mediating role in the effect of logistics service quality on customer satisfaction, and logistics service quality has a mediating role in the effect of relationship strength on customer satisfaction

Keywords: Third party logistics, Logistics Service Quality, Relationship Strength, Customer Satisfaction, TR63 Region

GİRİŞ

Son yıllarda, işletmeden işletmeye ilişkiler önemli bir akademik araştırma alanı olarak kabul görmektedir. Ticari pazardaki pek çok üreticide, seçilen kilit tedarikçilerle daha yakın ilişkilere yönelik güçlü bir eğilim görülmektedir. Son zamanlarda birçok sektörde, müşteriler tedarik tabanlarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Özellikle kilit bileşenler için, tek tedarikçi veya ikili tedarikçi ilişkileri bir istisnadan ziyade norm haline gelmiştir. Bu trendle birlikte müşteriler, tedarikçi performans değerlendirme araçlarına ve tedarikçi geliştirme programlarına yatırım yapmışlardır. Lojistik hizmet alımı gerçekleştiren müşterilerin, ilişkilerin genel getirisinin artırılması için bir tedarikçi ilişkileri portföyünün nasıl oluşturulacağını ve yönetileceğini anlaması gerekmektedir (Johnson & Selnes, 2004).

*Bu makale doktora tezinden çıkarılmıştır.

¹ Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

² Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

Zeliha Çakıroğlu¹

Hatice Seçil Fettahloğlu²

How to Cite This Article

Çakıroğlu, Z. & Fettahloğlu, H. S. (2023). "Üçüncü Parti Lojistik Endüstrisinde Lojistik Hizmet Kalitesi Ve İlişki Gücünün Müşteri Memnuniyeti Üzerinde Aracı Roller:Tr63 Bölgesinde Bir Araştırma", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4899-4909. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72840>

Arrival: 03 August 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Yapılan araştırmalar, algılanan hizmet kalitesi, memnuniyet ve davranış niyetleri arasındaki ilişkilerin çok yönlü olduğunu ortaya koymaktadır (Bou-Llusar vd., 2001). Farklı endüstrilerde müşteri memnuniyetine ilişkin doğrudan, dolaylı ve düzenleyici etkilerin varlığı ampirik olarak kanıtlanmıştır (Lin, 2005).

Bugüne kadar Türkiye’de lojistik hizmet kalitesi, ilişki gücü ve müşteri memnuniyetinin birlikte incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmada bu bilimsel boşluğu kapatmak adına TR63 bölgesi üçüncü parti lojistik endüstrisinde, lojistik hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde ilişki gücünün aracı rolü ve ilişki gücünün müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisinde lojistik hizmet kalitesinin aracı rolünün belirlenmesi amacı ile hazırlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Lojistik Hizmet Kalitesi

Lojistik bağlamında, müşteri değeri iki mekanizma aracılığıyla yaratılmaktadır. Bunlardan biri, maliyetlerin düşürülmesi, diğeri müşterilerin ihtiyaçlarına cevap verebilme yeteneğinin artırılması ile müşteri değeri yaratılmasına dayanmaktadır. Maliyet düşürülmesi, değiş tokuş edilen bilgilerin doğruluğunu artıracak entegrasyon yoluyla işlem maliyetlerinin düşürülmesiyle sağlanabilmektedir. Yüksek lojistik hizmet kalitesi, dakiklik ve müşteri sorunlarına zamanında ve doğru çözümlerle cevap verebilmekle sağlanabilmektedir (Araujo vd., 1999).

Hertz & Alfredsson (2003), lojistik hizmet kalitesi adına, muhtemelen tüm taraflara tahakkuk edecek potansiyel faydalar nedeniyle, müşterilerle ve müşterilerin müşterileriyle bütünleşme derecesini artırma yönünde doğal bir eğilim olduğunu belirtmektedir.

Lojistik hizmet performansının ölçümü konusunda, araştırmacılar arasında evrensel bir yaklaşım bulunmamaktadır. Araştırmacılar LSQ (Lojistik Hizmet Kalitesi) için farklı boyutlandırmalar yapmışlardır. LSQ'nun gelişimi, öznel yaklaşım ve nesnel yaklaşım üzerine kurulmuştur. Öznel yaklaşımda hizmet, gözlemlenen fiziksel bir nesne olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda lojistik hizmet kalitesi, müşteriler göz önünde bulundurulmadan hizmet sağlayıcılar tarafından değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımla, hizmet sağlayıcıların sadece kendi açılardan yaratılan değeri ölçebilecekleri, müşteri memnuniyetini değerlendiremeyecekleri bir açı oluşturulmaktadır. Nesnel yaklaşımda ise lojistik hizmet kalitesi, hem sunulan hizmet hem de müşteri algısı dikkate alınarak değerlendirme yapılmaktadır (Thai, 2013).

Hizmet sağlayıcıların yarattığı değeri müşteri değerlendirmeleri dikkate alınmadan, tedarikçi bazında değerlendirmelere dair birçok çalışma yapılmıştır (Mentzer vd., 2001). Fakat hem hizmet sağlayıcının bakış açısı, hem de hizmet kullanıcının bakış açılarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Johnson vd., 2001).

Müşterinin, hizmet kalitesi seviyesi ve ardından memnuniyeti ölçerek tedarikçiler tarafından sağlanan hizmetleri değerlendirmesi gerekmektedir. Hizmet sunumunda pazarlama müşteri hizmetleri (MCS) ve fiziksel dağıtım hizmeti olmak üzere iki temel öğe bulunmaktadır. Her ikisi de hizmet sağlayıcıların müşterilerini memnun etmelerine yardımcı olmaktadır (Mentzer vd., 2001).

Mentzer vd., (2001) çalışmasında Mentzer vd., (1999)'nin çalışması genişletilmiş, ilgili lojistik ve pazarlama literatürü gözden geçirdikten sonra LSQ dokuz boyut (Personel İletişim Kalitesi, Sipariş Miktarı, Bilgi Kalitesi, Sipariş Prosedürleri, Sipariş Durumu, Sipariş Doğruluğu, Sipariş Kalitesi, Sipariş Tutarsızlığı, ZAMANLILIK) olarak kavramsallaştırılmıştır.

Bu araştırmada lojistik hizmet kalitesinin “personel iletişim kalitesi” ve “sipariş prosedürleri” boyutu incelenmiştir.

İlişki Gücü

Güç, bir tarafın diğer tarafların davranış ve tutumlarını etkileme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Wang vd., 2015). İlişki gücü odak firma ile tedarikçiler arasındaki işbirlikçi ilişkinin temeli olarak kabul edilmektedir (Reimann & Ketchen, 2017). Güç, örgütler arası ilişkilerin merkezinde bulunmaktadır (Cox 2001). Güç, bir kanal üyesinin diğer üyelerin davranışlarını ve kararlarını etkileme yeteneğini ifade etmektedir (Gaski, 1984).

Literatürde farklı güç sınıflandırmaları yapılmıştır. French ve Raven (1959) uzmanlık gücü, referans gücü, yasal güç, ödöl gücü ve zorlayıcı güç olmak üzere beş tür güç tanımlamaktadır. Bu sınıflandırmaya dayanarak, bu beş güç türünün farklı sınıflandırmaları ortaya çıkmıştır.

Etgar (1978) tarafından uzmanlık gücü, referans gücü ve yasal gücü içeren, “ekonomik olmayan güç” olarak yapılan sınıflandırmadır. Ödöl gücü ve zorlayıcı gücü ise ekonomik güç olarak tanımlamaktadır. John (1984)

ise uzmanlık gücü, referans gücü ve yasal gücü içeren sınıflandırmayı “koşulsuz güç” olarak sınıflandırmaktadır. Ödül gücü ve zorlayıcı gücü ise “olumsal güç” olarak sınıflandırmaktadır.

Uzmanlık gücü, referans gücü ve yasal güç, Brown ve Frazier (1978) tarafından “ağırlıklandırılmamış güç” olarak sınıflandırılırken, ödül gücü ve zorlayıcı gücü ise “ağırlıklı güç” olarak sınıflandırılmaktadır. Brown vd. (1995) ise uzmanlık gücü, referans gücü ve yasal gücü “aracısız güç” olarak sınıflandırmaktadır. Ödül gücü ve zorlayıcı gücü ise “dolayımlanmış güç” olarak sınıflandırmaktadır.

Molm (1997) ise güç türlerini “zorlayıcı güç” ve “zorlayıcı olmayan güç” olarak sınıflandırmaktadır. Uzmanlık gücü, referans gücü, yasal güç ve ödül gücünü istenen davranışları teşvik etmede ödül verdikleri veya istenen davranışları sağlamadıklarında ödül vermedikleri için “zorlayıcı olmayan” olarak sınıflandırmaktadır. Zorlayıcı güç, örgütün ticari ortakları üzerinde, ceza veya tehdit yoluyla birbirine karşı olumsuz sonuçları kontrol etme niyetiyle güç kullanımına dayalı olarak etki uygulama becerisini ifade etmektedir.

Bu sınıflandırmalar arasında, gücü zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan türlere ayırmak popüler bir görüştür ve birçok bilim insanı bu sınıflandırmayı kullanmaktadır (Wang vd. , 2015). Bu araştırmada da bu sınıflandırma dikkate alınmaktadır. Zorlayıcı güç, odak firmanın hedeflere ulaşmak için tedarikçileri üzerinde doğrudan baskı uygulaması anlamına gelmektedir (Frazier ve Rody, 1991). Zorlayıcı güç, cezalar uygulanarak ve/veya uygulama önlemleri alınarak tedarikçileri belirli davranışlarda bulunmaya teşvik etmeyi amaçlayan bir güç uygulanmasını ifade etmektedir (Hausman ve Johnston, 2010). Zorlayıcı olmayan güç ise, odak firmanın tedarikçilerin iş felsefelerini değiştirerek beklenen davranışların gerçekleştirilmesini kolaylaştırdığı ve uzun vadeli işbirliğini sürdürdüğü durumu ifade etmektedir (Zablah vd. , 2005).

Van der Vaart ve Van Donk (2008), tedarik zinciri entegrasyon üzerine yaptığı araştırmada tedarik zinciri entegrasyonuna gücün dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Entegrasyon davranışları, tedarikçilerin kaynak katkısını gerektirmektedir. Başka bir ifade ile alıcılar, kendi üretimlerini planlamak ve senkronize etmek amacıyla tedarikçilerin üretim ve envanter hakkındaki bilgilerine ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgi kaynakları kıt, alıcılar için değerli, tedarikçi entegrasyonunun etkinliği ve verimliliği için de gerekli kaynaklardır.

Bu araştırmada ilişki gücünün “zorlayıcı güç” ve “zorlayıcı olmayan güç (ödül gücü)” boyutu incelenmiştir.

Lojistik Hizmet Kalitesi, İlişki Gücü ve Müşteri Memnuniyeti İlişkisi

Şirketler varlıklarını sürdürmek ve kaynak akışını sağlamak için kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Dış kaynak kullanımı da, kaynaklarla ilgili belirsizliklerin ortadan kaldırılması amacı ile önerilen çözümlerden biridir (Meydan, 2010).

Şirketlerin yaşadığı sorunların birçoğunun temelinde, temel yetkinliklerin dış kaynak kullanımından ziyade bir dış kaynak kullanımı riski bulunmaktadır (Lonsdale, 2001). Risk, sadece 3PL kullanıcısı tarafından kullanılan varlıkların riskini değil, aynı zamanda bağımlılık nedeniyle tedarikçi, 3PL sağlayıcısı tarafından kullanılan gücün riskini de ifade etmektedir (Gelderman,2003).

Tedarikçi-müşteri ilişkilerinin gelişimi ve yönetimi, on yıllardır yönetim üzerine çalışanların ilgi odağı olmuştur (Ford vd., 1986, Anderson vd., 1994, Dyer ve Singh, 1998, Araujo vd., 1999). Tedarikçi-müşteri ilişkilerinin yapısını ve dinamiklerinin belirlenmesinin, firmalar için ilişkilerdeki mevcut ve potansiyel konumlarını daha net bir şekilde görmelerini sağlamada kritik olduğu bulunmuştur (Wilson, 1995).

İşletmeden işletmeye bağlamda, güç kullanmak uyum davranışı türleri üretmektedir (Payan ve McFarland, 2005). Uyum olarak ifade edilen durum, davranış değişikliği veya koordinasyonu içerebilmektedir. Farklı bir ifade ile zorlayıcı olmayan gücün kullanımı, güç sahibine uyum sağlama imkânını arttırmaktadır. Bu uyum, güç sahibinin ve hedefin özelliklerine bağlı olarak gelişebilmekte ve değişebilmektedir (Hausman ve Johnston, 2010). Zorlayıcı olmayan güç kullanımının sonucu müşteri memnuniyetine yol açmaktadır. Zorlayıcı güç kullanımının sonucu ise müşteri memnuniyetsizliğine yol açmaktadır (Leonidou vd., 2008).

METODOLOJİ

Evren ve Örneklem

Araştırma kapsamında TR63 bölgesinde (Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye) İSO 500 listesine giren sanayi kuruluşları araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Evrendeki firmalar Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası ve İSO 500 listesinden (<https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu>) listesinden alınan bilgiler doğrultusunda belirlenen, TR63 bölgesinde bulunan yirmi dört firma araştırmaya dâhil edilmiştir. Örneklem

seçilmemiş ve değişkenlerin ölçülmesinde tam sayım yöntemi ile TR63 bölgesinde bulunan ve 2021-2022 yılı ISO 500 listesine tüm sanayi kuruluşlarına 3PL kullanıcıları olarak anket uygulanmıştır.

Ölçekler

Araştırma kapsamında kullanılan veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma katılımcılarına uygulanan anket formu dört bölüm olarak hazırlanmıştır. Anket formunun ilk bölümünde demografik sorular ve firmalara ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde lojistik hizmet kalitesi ölçek ifadeleri, üçüncü bölümde ilişki gücü ölçek ifadeleri ve son bölümde ise müşteri memnuniyetine ilişkin ölçek ifadelerine yer verilmiştir.

Lojistik Hizmet Kalitesi Ölçeği

Araştırmada lojistik hizmet kalitesinin ana boyutları olan “personel iletişim kalitesi” ve “sipariş prosedürleri” boyutları incelenmiştir.

Lojistik hizmet kalitesinin “personel iletişim kalitesi” boyutunu ölçmeye yönelik Mentzer vd. (2001)’nin “Logistics Service Quality as a Segment-Customized Process. Journal of Marketing” çalışmasından yararlanılmıştır. Bu boyut üç ifadeden oluşmaktadır. Lojistik hizmet kalitesinin “sipariş prosedürleri” boyutunu ölçmeye yönelik Dabholkar (1994)’in “Incorporating Choice into an Attitudinal Framework: Analyzing Models of Mental Comparison Processes” isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Bu boyut beş ifadeden oluşmaktadır.

İlişki Gücü Ölçeği

İlişki gücü alt boyutlarından ödül gücü boyutunu ölçmeye yönelik Lee (1999)’nin “Power sources, conflict and satisfaction in a Foreign Joint-Venture supplier and Chinese distributor channel” isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Bu boyut beş ifadeden oluşmaktadır. Zorlayıcı güç boyutunu ölçmeye yönelik ise Jonsson ve Zineldin (2003)’in “Achieving high satisfaction in supplier-dealer working relationships” isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Bu boyut beş ifadeden oluşmaktadır.

Müşteri Memnuniyeti Ölçeği

Müşteri memnuniyetini ölçmeye yönelik Jonsson ve Zineldin (2003)’in “Achieving high satisfaction in supplier-dealer working relationships” isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Bu bölüm dört ifadeden oluşmaktadır.

Araştırma Hipotezleri

H₁=Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile lojistik hizmet kalitesi algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₂= Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile müşteri memnuniyeti algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₃=Katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri ile lojistik hizmet kalitesi algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H₄= Sözleşme durumu değişkeni ile lojistik hizmet kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₅=İlişki gücü, lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.

H₆=Lojistik hizmet kalitesi, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.

BULGULAR

Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo.1’de katılımcı bireylere ilişkin tanımlayıcı bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Bireylere İlişkin Tanımlayıcı Bulgulara Yer Verilmiştir

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	0	0
	Erkek	24	100
Yaş	18-25	0	0
	26-30	0	0
	31-35	5	20,8
	36-40	2	8,3
	41-45	11	45,8
	46-50	6	25,0
Eğitim Seviyesi	Lise	0	0
	Yüksek Okul	0	0
	Lisans	16	66,7
	Yüksek Lisans	8	33,3
	Doktora	0	0
Toplam		24	100

Katılımcı bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bilgilere yönelik frekans analizleri yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları tablo 1’de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre; araştırma katılımcılarının % 100’ü (24 kişi) erkektir. Bu Tr63 bölgesinde 2021-2022 yılında ISO 500 listesine giren firmalarda lojistik yöneticisi pozisyonunda kadın bir yöneticinin olmadığını göstermektedir.

Katılımcı bireylerin yaşlarına ilişkin veriler ise; 18-25 ve 26-30 yaş aralığında katılımcı bireylerin bulunmadığını, katılımcıların % 20,8’inin (5 kişi) 31-35 yaş; % 8,3 (2 kişi) 36-40 yaş; % 45,8 (11 kişi) 41-45 yaş; % 25,0’inin (6 kişi) 46-50 yaş aralığında olduğunu göstermektedir.

Katılımcı bireylerin eğitim seviyelerine ilişkin gerçekleştirilen analiz sonuçları; lise, yüksekokul ve doktora seviyesinde bir katılımcının bulunmadığını; katılımcıların % 66,7’sinin (16 kişi) lisans mezunu ve % 33,3’ünün (8 kişi) yüksek lisans mezunu olduğunu göstermektedir.

Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik, KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları

Lojistik Hizmet Kalitesi Ölçeğine İlişkin Güvenilirlik, KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları

Tablo 2.’de lojistik hizmet kalitesi ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi bulguları, KMO ve Bartlett’s Test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2: Lojistik Hizmet Kalitesi Ölçeğinin Güvenilirlik, KMO ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Soru Önerme Aralığı	Açıklanan Varyans	Toplam Varyans	Cronbach Alfa	Genel Cronbach Alfa
Sipariş Prosedürleri	1-5	89,505	93,580	,968	,982
Personel İletişim Kalitesi	6-8	4,076		,976	
Kaiser Meyer Ölçek Güvenirliliği				,882	
Bartlett’s Küresellik Testi Ki-Kare				322,419	
Sd				28	
P Değeri				,000	

Lojistik Hizmet Kalitesi ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,882 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün çok iyi olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1970). Bartlett testi değerleri (Ki-Kare: 322,419; sd: 28; p:,000 <0,05) anlamlıdır.

Lojistik Hizmet Kalitesi ölçeğinin araştırma kapsamında kullanılan temel iki alt boyuttan Sipariş Prosedürleri alt boyutu ,968 güvenilirlik derecesine sahiptir. Personel iletişim Kalitesi alt boyutu ise ,976 güvenilirlik derecesine sahiptir. Ölçeğin genel güvenilirlik düzeyi ise ,982’dir. Bu değerler ölçeğin ve alt boyutların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda Lojistik Hizmet Kalitesi ölçeğinin iki alt boyutunun toplam varyansın 93,580’ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lojistik Hizmet Kalitesi ölçeğinde birinci faktör sipariş prosedürleri algısını ölçmektedir. Bu faktör toplam varyansın % 89,5’ini açıklamaktadır. İkinci faktör ise personel iletişim kalitesi algısını ölçmektedir. Bu faktör de toplam varyansın % 4,07’sini açıklamaktadır.

İlişki Gücü Ölçeğine İlişkin Güvenilirlik, KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları

Tablo 3.’te ilişki gücü ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi bulguları, KMO ve Bartlett’s Test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. İlişki Gücü Ölçeğinin KMO ve Bartlett's Küresellik Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Soru Önerme Aralığı	Açıklanan Varyans	Toplam Varyans	Cronbach Alfa	Genel Cronbach Alfa
Ödül Gücü	26-30	80,928	90,648	,953	,969
Zorlayıcı Güç	31-35	9,720		,984	
Kaiser Meyer Ölçek Güvenirliliği				,851	
Bartlett's Küresellik Testi Ki-Kare				371,902	
Sd				45	
P Değeri				,000	

İlişki Gücü ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,851 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün çok iyi olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1970). Farklı bir ifade ile KMO değeri faktör analizi yapılabilmesi için uygun bir değerdir. Bartlett's testi değerleri (Ki-Kare: 371,902; sd: 45; p: ,000 <0,05) anlamlıdır.

İlişki Gücü ölçeğine ilişkin analiz sonuçları ölçeğin ,984 güvenilirlik derecesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu değer ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda ilişki Gücü ölçeği toplam varyansın 90,648'ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Müşteri Memnuniyeti Ölçeğine İlişkin Güvenilirlik, KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları

Tablo 4'te müşteri memnuniyeti ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi bulguları, KMO ve Bartlett's Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Müşteri Memnuniyeti Ölçeğinin KMO ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları

Müşteri Memnuniyeti Ölçeği	Soru Önerme Aralığı	Açıklanan Varyans	Toplam Varyans	Cronbach Alfa	Genel Cronbach Alfa
Müşteri Memnuniyeti	9-12	85,674	85,674	,943	,943
Kaiser Meyer Ölçek Güvenirliliği				,797	
Bartlett's Küresellik Testi Ki-Kare				97,346	
Sd				6	
P Değeri				,000	

Müşteri Memnuniyeti ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,797 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün çok iyi olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1970). Farklı bir ifade ile KMO değeri faktör analizi yapılabilmesi için uygun bir değerdir. Bartlett's testi değerleri (Ki-Kare:97,346; sd: 6; p: ,000 <0,05) anlamlıdır.

Müşteri Memnuniyeti ölçeğine ilişkin analiz sonuçları ölçeğin ,943 güvenilirlik derecesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu değer ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda Müşteri Memnuniyeti ölçeğinin toplam varyansın % 85,6'sını açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hipotez Testleri

H₁=Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile lojistik hizmet kalitesi algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Tablo 5.Eğitim Durumu Değişkeni ile Lojistik Hizmet Kalitesi Ölçeği Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Lojistik Hizmet kalitesi	N	\bar{x}	ss	t-testi		
				T	df	p
Lisans	16	2,7266	,17723	3,204	22	,006
Yüksek Lisans	8	1,7813	,05786			

Tablo 5'te verilen bilgilerde, lojistik hizmet kalitesi algısı ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;22} = 3,204$). Bu analiz sonuçlarına göre, lisans mezunu katılımcıların lojistik hizmet kalitesi algı düzeyleri ($\bar{x} = 2,7266$), yüksek lisans mezunu katılımcı bireylerin lojistik hizmet kalitesi algı düzeylerinden ($\bar{x} = 1,7813$) daha yüksektir.

Yapılan analiz sonucunda;

"Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile lojistik hizmet kalitesi algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır." hipotezi kabul edilmiştir.

H₂= Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile müşteri memnuniyeti algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Tablo 6:Eğitim Durumu Değişkeni ile Müşteri Memnuniyeti Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Müşteri Memnuniyeti	N	\bar{x}	ss	t-testi		
				T	df	p
Lisans	16	11,1875	,59302	2,500	22	,023
Yüksek Lisans	8	8,2500	,70711			

Tablo 6’da verilen bilgilerde, müşteri memnuniyeti algı düzeyleri ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;22} = 2,500$). Bu analiz sonuçlarına göre, lisans mezunu katılımcıların müşteri memnuniyeti algı düzeyleri ($\bar{x} = 11,1875$), yüksek lisans mezunu katılımcı bireylerin müşteri memnuniyeti algı düzeylerinden ($\bar{x} = 8,2500$) daha yüksektir.

Yapılan analiz sonucunda;

“Katılımcı bireylerin eğitim durumu ile müşteri memnuniyeti algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

H_3 =Katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri ile lojistik hizmet kalitesi algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 7:Tecrübe Değişkeni ile Lojistik Hizmet Kalitesi Boyutlarına İlişkilere Ait Bulgular

Değişkenler	Bulduğunuz Konumdaki Tecrübeniz	N	Ortalama	F	P	TUKEY HSD
Lojistik Hizmet Kalitesi	1-3(a)	0	0,00	3,960	,023	f > e
	4-6 (b)	0	0,00			
	7-9 (c)	4	14,25			
	10-12 (d)	3	24,33			
	13-15 (e)	8	14,25			
	15 ve üzeri(f)	9	24,33			
Boyutlar						
Sipariş Prosedürleri	1-3(a)	0	0,00	4,991	,010	f > e
	4-6 (b)	0	0,00			
	7-9 (c)	4	8,75			
	10-12 (d)	3	15,33			
	13-15 (e)	8	8,25			
	15 ve üzeri(f)	9	15,55			
Personel İletişim Kalitesi	1-3(a)	0	0,00	2,426	,096	
	4-6 (b)	0	0,00			
	7-9 (c)	4	5,50			
	10-12 (d)	3	9,00			
	13-15 (e)	8	6,00			
	15 ve üzeri(f)	9	8,77			

Gerçekleştirilen Tek Yönlü Anova analizleri sonucunda tablo 7’de sunulduğu üzere, lojistik hizmet kalitesi ile katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p = ,023 < 0,05$). Lojistik hizmet kalitesi ölçeği boyutlarından “sipariş prosedürleri” boyutu ($p = ,010 < 0,05$) ile katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Lojistik hizmet kalitesi ölçeği boyutlarından personel iletişim kalitesi” boyutu ($p = ,096 > 0,05$) ile katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Sonuçlar ayrıntılı olarak incelendiğinde; Anova test sonuçları en az iki grup arası anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. “Sipariş prosedürleri” ve “personel iletişim kalitesi” boyutlarında hangi tecrübe gruplarının farklılık yarattığını ortaya koymak amacı ile gerçekleştirilen Tukey HSD test sonuçları; 15 yıl ve üzeri tecrübeli olan bireylerin 13-15 yıl tecrübeli olan bireylere kıyasla sipariş prosedürleri boyutunun daha önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapılan analizler sonucunda;

“Lojistik hizmet kalitesi ile katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

H_4 = Sözlüşme durumu değişkeni ile lojistik hizmet kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Tablo 8:Sözleşme Durumu Değişkeni ile Lojistik Hizmet Kalitesi Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

Lojistik Hizmet Kalitesi	N	\bar{x}	ss	t-testi		
				T	df	p
Evet	14	22,3571	,98928	2,706	3,963	,009
Hayır	10	15,0000	1,63299			

Tablo 8’de verilen bilgilerde, lojistik hizmet kalitesi algı düzeyleri ile sözleşme durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;3,963} = 2,706$). Yapılan analiz sonuçlarına göre çalıştıkları 3PL firmalarıyla sözleşmeleri olan katılımcı firmaların müşteri memnuniyeti algı düzeyleri ($\bar{x}=22,3571$), çalıştıkları 3PL firmalarıyla sözleşmeleri olmayan katılımcı firmaların lojistik hizmet kalitesi algı düzeylerinden ($\bar{x}=1,63299$) daha yüksektir.

Yapılan analizler sonucunda;

“Sözleşme durumu değişkeni ile lojistik hizmet kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

H_5 =İlişki gücü, lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Tablo 9: Lojistik Hizmet Kalitesi İle Müşteri Memnuniyeti Arasında İlişki Gücünün Aracılık Etkisine Ait Bulgular

Sonuç Değişkeni						
Tahmin Değişkenleri	M(İlişki Gücü)			Y(Müşteri Memnuniyeti)		
	a	b	S.H	C ¹	b	S.H
X(Lojistik Hizmet Kalitesi)	-	-,961***	,079	b	,909***	,275
M(İlişki Gücü)	-	-	-	İ Y	,085	,267
Sabit	İ M	5,948***	,208	İ Y	,048	1,162
R ² = ,867			R ² = ,767			
F(1; 22) = 146,6845 ;p=,0000<01			F(2; 21) =34,6492 ;p=0000<,01			
Indirect Effect of X on Y: b= -.082, % 95 GA [-.6494, .7865]						

Not:*p < .05, **p < .01;***p < .001; S.H.: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (b) raporlanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, lojistik hizmet kalitesinin müşteri üzerinde dolaylı etkisinin anlamsız olduğu, dolayısıyla da ilişki gücünün, lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık etmediği tespit edilmiştir. (b = -.082, % 95 GA [-.6494, .7865]. Sonuç olarak elde edilen Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri sıfır (0) değerini kapsamaktadır.

Yapılan analizler sonucunda;

“İlişki gücü, lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.” hipotezi reddedilmiştir.

H_6 =Lojistik hizmet kalitesi, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Tablo 10: İlişki Gücü İle Müşteri Memnuniyeti Arasında Lojistik Hizmet Kalitesinin Aracılık Etkisine Ait Bulgular

Sonuç Değişkeni						
Tahmin Değişkenleri	M(Lojistik Hizmet Kalitesi)			Y(Müşteri Memnuniyeti)		
	a	B	S.H	C ¹	b	S.H
X(İlişki Gücü)	-	-,904***	,074	b	,085	,267
M(Lojistik Hizmet Kalitesi)	-	-	-	İ Y	,909***	,275
Sabit	İ M	5,692***	,282	İ Y	,048***	1,610
R ² = ,869			R ² = ,767			
F(1; 22) = 146,6845 ;p=,0000<01			F(2;21) = 34,6492 ;p=,0000<01			
Indirect Effect of X on Y: b= -.082, % 95 GA [-1,42, -.031]						

Not:*p < .05, **p < .01;***p < .001; S.H.: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (b) raporlanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre ilişki gücünün müşteri üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, dolayısıyla da lojistik hizmet kalitesinin, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. (b = ,368, % 95 GA [-1,42, -.031]. Sonuç olarak, elde edilen Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri sıfır (0) değerini kapsamamaktadır.

Yapılan analizler sonucunda;

“Lojistik hizmet kalitesi, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık eder.” hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Lojistik, malların hareketine odaklanmaktadır fakat etkileri çok daha geniştir. İş dünyası içerisinde lojistikte başarının yakalanması; artan verimlilik, daha düşük maliyetler, daha yüksek üretim oranları, daha iyi envanter kontrolü, daha akıllı depo alanı kullanımı, artan müşteri ve tedarikçi memnuniyeti ve iyileştirilmiş bir müşteri deneyimi anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda lojistik hizmet kalitesi ilişki gücü ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiler önem taşımaktadır. Araştırmada bu önemden yola çıkılarak TR63 bölgesinde lojistik hizmet kalitesi ve ilişki gücünün müşteri memnuniyeti üzerindeki aracı etki durumları incelenmiştir. Amaç doğrultusunda gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular aşağıda sıralanmıştır;

- ✓ Araştırmada kullanılan lojistik hizmet kalitesi ölçeğinde yer alan sekiz önermeye ilişkin cronbach alpha değeri .982 ,
- ✓ Araştırmada kullanılan müşteri memnuniyeti ölçeğinde yer alan dört önermeye ilişkin cronbach alpha değeri ise .943,
- ✓ Araştırmada kullanılan ilişki gücü ölçeğinde yer alan on önermeye ilişkin cronbach alpha değeri ise ,969 olarak tespit edilmiştir.
- ✓ Lojistik Hizmet Kalitesi ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti ve veri setinin faktör analizi için uygunluk durumunun tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,882 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün çok iyi olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1970). Farklı bir ifade ile KMO değeri faktör analizi yapılabilmesi için uygun bir değerdir. Bartlett's testi değerleri (Ki-Kare: 322,419; sd: 28; p:,000 <0,05) de faktör analizi için uygun değerleri göstermektedir.
- ✓ İlişki gücü ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti ve veri setinin faktör analizi için uygunluk durumunun tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,851 olarak tespit edilmiştir.
- ✓ Müşteri Memnuniyeti ölçeğine ilişkin genel geçerlilik düzeyinin tespiti ve veri setinin faktör analizi için uygunluk durumunun tespiti için yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,797 olarak tespit edilmiştir.
- ✓ Katılımcılarının % 100'ü (24 kişi) erkek olduğu tespit edilmiştir.. Bu TR63 bölgesinde 2021-2022 yılında ISO 500 listesine giren firmalarda lojistik yöneticisi pozisyonunda kadın bir yöneticinin olmadığını göstermektedir.
- ✓ Katılımcı bireylerin eğitim seviyelerine ilişkin gerçekleştirilen analiz sonuçlarında; katılımcıların % 66,7'sinin (16 kişi) lisans mezunu ve % 33,3' ünün (8 kişi) yüksek lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Katılımcıların bulunduğu konumdaki tecrübelerine ilişkin yapılan analiz sonuçlarında; % 33,3'ünün (8 kişi) 13-15 yıl arası; % 37,5'inin (9 kişi) 15 yıl ve üzeri lojistik sorumlusu pozisyonunda tecrübeli olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda 1-3 ve 4-6 yıl aralığında tecrübeli olan katılımcının bulunmadığı tespit edilmiştir.
- ✓ Lojistik hizmet kalitesi algısı ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;22} = 3,204$). Bu analiz sonuçlarına göre, lisans mezunu katılımcıların lojistik hizmet kalitesi algı düzeylerinin ($\bar{x} = 2,7266$), yüksek lisans mezunu katılımcı bireylerin lojistik hizmet kalitesi algı düzeylerinden ($\bar{x} = 1,7813$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Müşteri memnuniyeti algı düzeyleri ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;22} = 2,500$). Bu analiz sonuçlarına göre, lisans mezunu katılımcıların müşteri memnuniyeti algı düzeylerinin ($\bar{x} = 11,1875$), yüksek lisans mezunu katılımcı bireylerin müşteri memnuniyeti algı düzeylerinden ($\bar{x} = 8,2500$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Lojistik hizmet kalitesi ölçeği boyutlarından "sipariş prosedürleri" boyutu ($p = ,010 < 0,05$) ile katılımcı bireylerin buldukları konumdaki tecrübeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tukey HSD test sonuçlarında; 15 yıl ve üzeri tecrübeli olan bireylerin 13-15 yıl tecrübeli olan bireylere kıyasla sipariş prosedürleri boyutunun daha önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Lojistik hizmet kalitesi algı düzeyleri ile sözleşme durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{0,05;3,963} = 2,706$). Yapılan analiz sonuçları çalıştıkları 3PL firmalarıyla sözleşmeleri olan katılımcı firmaların müşteri memnuniyeti algı düzeylerinin ($\bar{x} = 22,3571$), çalıştıkları 3PL firmalarıyla sözleşmeleri olmayan katılımcı firmaların lojistik hizmet kalitesi algı düzeylerinden ($\bar{x} = 1,63299$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Yapılan analiz sonuçlarında, lojistik hizmet kalitesinin müşteri üzerinde dolaylı etkisinin anlamsız olduğu, dolayısıyla da ilişki gücünün, lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık

etmediği tespit edilmiştir. ($b = -.082$, % 95 GA [-.6494, .7865]). Sonuç olarak elde edilen Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri sıfır (0) değerini kapsamaktadır.

- ✓ Yapılan analiz sonuçlarında, ilişki gücünün müşteri üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, dolayısıyla da lojistik hizmet kalitesinin, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. ($b = ,368$, % 95 GA [-1.42, -.031]). Sonuç olarak, elde edilen Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri sıfır (0) değerini kapsamamaktadır.

Bu araştırmada, TR63 bölgesi üçüncü parti lojistik endüstrisinde lojistik hizmet kalitesi, ilişki gücü ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiler üzerinde çalışmıştır. Yapılan araştırma ve analiz sonuçları; TR63 bölgesinde 2021-2022 yılı ISO 500 listesine giren firmalar ile lojistik hizmet sağlayıcıları arasındaki ilişkilerde; ilişki gücünün lojistik hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık etmediği fakat lojistik hizmet kalitesinin, ilişki gücü ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Anderson, J. C., Håkansson, H., & Johanson, J. (1994). Dyadic business relationships within a business network context. *Journal of marketing*, 58(4), pp.1-15.
- Araujo, L, Dubois, A & Gadde, Ae . (1999). Managing interfaces with suppliers. *Industrial Marketing Management*, 28, pp. 497–506.
- Bou-Llusar, J.C., Camison-Zornoza, C. And Escrig-Tena, A.B. (2001). *Measuring the relationship between firm perceived quality and customer satisfaction and its influence on purchase intentions.*, *Total Quality Management & Business Excellence*, Vol. 12 No. 6, pp. 719-34.
- Brown, J. R., Lusch, R. F., & Nicholson, C. Y. (1995). Power and relationship commitment: their impact on marketing channel member performance. *Journal of retailing*, 71(4), pp.363-392.
- Brown, J. R., & Frazier, G. L. (1978). The application of channel power: its effects and connotations. *Research frontiers in marketing: Dialogues and directions*, pp.266-70.
- Cox, A. (2001). Managing with power: strategies for improving value appropriation from supply relationships. *Journal of Supply Chain Management*, 37(2), p.42.
- Dabholkar, P. (1994). Incorporating Choice into an Attitudinal Framework: Analyzing Models of Mental Comparison Processes. *Journal of Consumer Research*, 21(1), p.100.
- Dyer, J. H., & Singh, H. (1998). The relational view: Cooperative strategy and sources of interorganizational competitive advantage. *Academy of management review*, 23(4), pp.660-679.
- Etgar, M. (1978). Selection of an Effective Channel Control Mix: A study of the relative effectiveness of two kinds of channel control tools or power sources. *Journal of Marketing*, 42(3), pp.53-58.
- Ford, D., Håkansson, H., & Johanson, J. (1986). How do companies interact?.
- Frazier, G.L. And Rody, R.C. (1991). The use of influence strategies in interfirm relationships in industrial product channels. *Journal of Marketing*, Vol. 55 No. 1, pp. 52-69.
- French, J., & Raven, B. (1959). Social power. Ann Arbor, MI: *Institute for Social Research*.
- Gaski, J. F., (1984). The theory of power and conflict in channels of distribution. *Journal of marketing*, 48(3), pp.9-29.
- Gelderman, C. J. (2003). A portfolio approach to the development of differentiated purchasing strategies.
- Hausman, A., & Johnston, W. J. (2010). The impact of coercive and non-coercive forms of influence on trust, commitment, and compliance in supply chains. *Industrial Marketing Management*, 39(3), 519-526.
- Hertz, S., & Alfredsson, M. (2003). Strategic development of third party logistics providers. *Industrial marketing management*, 32(2), 139-149.
- John, G. (1984). An empirical investigation of some antecedents of opportunism in a marketing channel. *Journal of marketing Research*, 21(3), pp.278-289.
- Johnson, C., Krapfel, R. & Grimm, C. (2001). A Contingency Model of Supplier-Reseller Satisfaction Perceptions in Distribution Channels. *Journal of Marketing Channels*, 8(1-2), pp.65-90.
- Johnson, M.D. And Selnes, F. (2004), *Customer portfolio management: toward a dynamic theory of exchange relationships*. *Journal of Marketing*, Vol. 68 No. 2, pp. 1-17

- Jonsson, P. & Zineldin, M. (2003). Achieving high satisfaction in supplier-dealer working relationships. *Supply Chain Management: An International Journal*, 8(3), pp.224-240.
- Lee, D. (1999). Power sources, conflict and satisfaction in a Foreign Joint-Venture supplier and Chinese distributor channel. In: proceedings of the 15th annual IMP conference.
- Leonidou, L., Talias, M. & Leonidou, C. (2008). Exercised power as a driver of trust and commitment in cross-border industrial buyer–seller relationships. *Industrial Marketing Management*, 37(1), pp.92-103.
- Lin, S.Y. (2005). *The relationship among service quality, satisfaction, and behavioral intentions: an application of hierarchical moderator regression*. *Management Review*, Vol. 24 No. 2, pp. 1-17 (in Chinese).
- Lonsdale, C. (2001). Locked-in to supplier dominance: on the dangers of asset specificity for the outsourcing decision. *Journal of Supply Chain Management*, 37(2), 22.
- Mentzer, Jt, Flint, Dj & Kent, JI . (1999). Developing a logistics service quality scale. *Journal of Business Logistics* 20, pp. 9–32.
- Mentzer, J., Flint, D. & Hult, G. (2001). Logistics Service Quality as a Segment-Customized Process. *Journal of Marketing*, 65(4), pp.82-104.
- Meydan, C. H. (2010). Kaynak Bağımlılığı, İşlem Maliyetleri, Örgütsel Ağ Ve Yeni-Kurumsal Kuram İle Örgütlerin İttifak Oluşturma Sebepleri Üzerine Bir İnceleme. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 9(2), ss.17-40.
- Molm, L.D. (1997). Risk and power use: constraints on the use of coercion in exchange. *American Sociological Review*, Vol. 62 No. 1, pp. 113-133.
- Payan, J. & Mcfarland, R., 2005. Decomposing Influence Strategies: Argument Structure and Dependence as Determinants of the Effectiveness of Influence Strategies in Gaining Channel Member Compliance. *Journal of Marketing*, 69(3), pp.66-79.
- Reimann, F. & Ketchen, D.J.J.R. (2017). Power in supply chain management. *Journal of Supply Chain Management*, Vol. 53 No. 2, pp. 3-9.
- Thai, V. V. (2013). Logistics service quality: conceptual model and empirical evidence. *International Journal of Logistics Research and Applications*, 16(2), 114-131.
- Van Der Vaart, T., & Van Donk, D. P. (2008). A critical review of survey-based research in supply chain integration. *International journal of production economics*, 111(1), pp.42-55.
- Wang, Z., Huo, B., Tian, Y. & Hua, Z. (2015). Effects of external uncertainties and power on opportunism in supply chains: evidence from China. *International Journal of Production Research*, Vol. 53 No. 20, pp. 6294-6307.
- Wilson, D. T. (1995). An integrated model of buyer-seller relationships. *Journal of the academy of marketing science*, 23(4), pp.335-345.
- Zablah, A.R., Johnston, W.J. & Bellenger, D.N. (2005). Transforming partner relationships through technological innovation. *Journal of Business & Industrial Marketing*, Vol. 20 No. 7, pp. 355-363.

Yerel Yönetimlerde Katılımcılık

Participation in Local Governments

ÖZET

Siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründe önemli bir yere sahip olan katılımcılık, demokrasi kavramı ile iç içe olup yerel yönetim birimleri ve vatandaş düzeyinde çeşitli algılamaları mevcuttur. Siyasal ve yönetsel hayatımızın merkezinde önemli bir kavram olan yerel yönetimler ve katılımcılığın yerel siyaset ve demokrasi alanında hayata geçirilmesi zarureti vardır. Demokratik uygulamaların ülke çapında gelişmesi ve kültür haline gelmesi, yerel yönetimlerden başlayarak katılımcılığın her alanda uygulanarak hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu bakımdan ulusal siyaset ve yerel siyasette demokratik katılım araçlarında birtakım farklılıklar görmek mümkündür. Çalışmada söz konusu farklılıklardan hareketle yerel birimlerde demokratik katılımın esas alınmasına yönelik bir analiz içermektedir. Söz konusu analize ışık tutacak ana kavramlar olarak yerel yönetim birimleri, yerel siyaset, katılımcılık, siyasal ve yönetsel katılım, katılım mekanizmaları, yönetişim kavramlarına dair bir literatür taraması yapılmış ve ülkemiz ile farklı ülkelerdeki katılımcı demokrasi örneklerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan yerel yönetim birimlerinin pratikte uyguladıkları bazı katılım mekanizmalarının demokratikleşme ve yönetişimle olan ilişkisi de çalışma kapsamında ele alınmıştır. Nitekim katılımcılık uygulamalarının yerel siyaset düzeyinde ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde ne şekilde var olduğu çalışmanın kapsamı içerisinde olacaktır. Çalışma neticesinde ulaşılan en önemli bulgu; katılımcılık ve yönetişim kavramlarının yerel siyaset sürecinde demokrasi okullarının en temel unsurları ve uygulamaları olduğunu göreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Katılımcılık, Yönetişim, Kentsel Siyaset, Kent Konseyleri, Yerel Demokrasi.

ABSTRACT

In the literature of political science and public administration, participation, an important concept, is closely intertwined with the concept of democracy and is perceived differently at the level of local government units and among citizens. Local governments and the implementation of participation in local politics and democracy are central to our political and administrative life. The development and cultural integration of democratic practices nationwide will only be possible by implementing participation in all areas, starting with local governments. In this regard, it is possible to observe some differences in the democratic participation tools between national politics and local politics. This study includes an analysis aimed at prioritizing democratic participation in local units based on these differences. The study involves a literature review of key concepts such as local government units, local politics, participation, political and administrative participation, participation mechanisms, and governance. It also attempts to draw attention to participatory democracy examples in our country and different countries. On the other hand, the relationship between some participation mechanisms practiced by local government units in practice and democratization and governance is also discussed in the scope of the study. Indeed, how participatory practices exist in local politics and in the decision-making processes of local governments will be within the scope of the study. The most important finding reached at the end of the study is that the concepts of participation and governance are the most fundamental elements and practices of democracy schools in the local political process.

Keywords: Participation, Governance, Urban Policy, City Councils, Local Democracy.

GİRİŞ

Demokratik katılım yerel yönetimlerin en temel değerlerinden biri olarak görülmektedir. Yerel düzeyde hayata geçirilen demokratik katılım uygulamaları vatandaşların aktif olarak yönetime katkıda bulunmasını ve yönetime etki etmesi imkânını sağlar. Hemşehrilerin politika oluşturma ve karar alma süreçlerine dâhil olarak yönetsel süreçler içinde bulunmasını sağlar. Günümüzde demokrasi kültürünün gelişimiyle beraber katılım büyük kesimlerce talep görmekte ve yerel yönetim süreçlerinde değişik uygulamalarla birlikte hayata geçirilmektedir. Katılım kültürü; katılımın geniş kesimlerce kabul görüp benimsenmesi masasında kullanılmakta olup ülkemizde de seksenli yıllardaki değişimle beraber dikkate alınmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde ülkemiz güçlü bir merkezîyetçi yapıya sahip olmuştur. Küreselleşme ve yerelleşme kavramlarının sentezi olan küyerelleşme kavramının oluşturduğu dalgaların etkileri ülkemizde de açıkça görülmekte ve hissedilmektedir.

Her şeyin iç içe geçtiği günümüz dünyası hızla küreselleşirken aynı zamanda yerelleşip bölgeselleşmektedir. Küreselleşme ile birlikte merkezîyetçi yönetim anlayışları yerine artık çok taraflı, istişareye dayalı ve esnek

Sinan Şimşek¹
Emine Şimşek²

How to Cite This Article

Şimşek, S. & Şimşek, E. (2023). "Yerel Yönetimlerde Katılımcılık", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4910-4926. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72848>

Arrival: 03 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Samsun, Türkiye

² Öğretmen, MEB, Samsun, Türkiye

yönetim sistemlerine geçiş görülmektedir. Devlet kökenli merkezi ve bürokratik oluşumlar giderek önemini çekiciliğini kaybederken daha esnek yerel örgütlenme biçimlerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Sanayi devrimi öncesi yerel, kırsal alanı tanımlamaktayken bugün hayatımızın her anının geçtiği ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu devrimlerle beraber günümüze kadar baş döndürücü bir hızda gerçekleşen kentleşme olgusu bugünün yerelini anlatmaktadır. Kentler ekonomik çeşitlilik ve büyüklükleriyle, karmaşık yapısı, büyük nüfusları, geniş meydanlarıyla birlikte günümüz politika ve siyasetini de içinde barındırmaktadır. Günümüzde karar alıcılar ve uygulayıcılar artık bu kararları alıp uygularken yerel aktörleri de içerecek biçimde etkileşimli bir süreç içerisinde vatandaşların yerel yönetime katılımını gerçekleştirme durumundadırlar. Yerel unsurları göz ardı ederek oluşturulacak bir politika muhakkak ki tepkiyle karşılaşacaktır.

Merkeziyetçi yönetim tarzlarının güçlü olduğu ülkelerde katılımcılık kültürü, yeni, yabancı ve alışılmadık bir durum olsa da katılımcılığın gelişmesiyle birlikte faydaları olumlu etkiler sağlayacak kendini hemen hissettirecektir. Bunun olumlu yansımalarını ve iyi örneklerini dünyada ve ülkemizde görmek mümkündür.

Katılım kültürü ve kavramı özellikle yerel yönetimler açısından sıklıkla kullanılan önemli ilkelere biri haline gelmiştir. Ölçek olarak vatandaşa yakınlıkları dikkate alındığında, yerel yönetimlerin etkin ve etkili yerel politikalar üretmekte yerel aktörlerin katılımının sağlanması günümüzde artık olmazsa olmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin silah zoruyla birbirlerine demokrasi götürdüğü çağımızda, demokrasi ve katılım kültürünün yerele yerleşmesi ve kalıcı olması çok açıktır. Danışarak, paylaşım sağlayarak, uzlaşarak ve ortak hareket ederek yapılacak tüm çalışmalar yerel yönetimlerde tüm katılımcılara yarar getirecektir.

YÖNETİM SİSTEMİ İÇİNDE YEREL YÖNETİMLERİN YERİ

Yerel yönetim ve siyaset gibi konuların kolay bir şekilde irdelenerek anlaşılması için, temel olarak kullanılan bazı kavramların çok iyi bir şekilde bilinmesi gerekmektedir. Kentsel siyaset, yerinden yönetim, üniter ya da tekçi devlet, yerel otorite, merkeziyetçilik, âdemi merkeziyetçilik, desentralizasyon, subsidiarity (yerindelik) gibi kavramların tanımlanarak aralarındaki farklılıkların neler olduğunu bilmek konuların açıklığa kavuşması için fayda sağlayacaktır. Ayrıca bu kavramların iyi anlaşılmasının diğer konularında kolayca anlaşılmasına katkısı olacaktır.

Türkiye üniter bir devlet yapısına sahip bir ülkedir. Üniter yapı merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri ile yönetim bütünlüğü içerisinde, yönetsel vesayet ve yerel özerklik ilkelerinin dengelenmesi üzerine kuruludur. Merkezi bir yapının egemen oluşunda, göç ve kentleşme olgularıyla kalabalıklaşan kentlerdeki kitlelerin talepleri, bu kitlelerin sorumluluk almadaki zayıflıkları, yerel yönetimlerin kapasite eksikliklerini ortaya koyarken, kaynak yönünden de merkeze bağımlılıklarının artmasında etkili olmuştur.

Kapitalist sistemdeki yaşanan değişikliklerle beraber ülkemizle birlikte merkezi yapıdaki birçok devlet merkezi yönetim yapılarındaki sorunları aşmak, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak için adımlar atmışlardır. Bu sebeple merkezi yönetimin elinde bulunan bazı görev, yetki, sorumluluklar ve kaynakları yerinden yönetim birimlerine bırakmışlardır.

Üniter Devlet

Devlet yapıları iki şekilde ele alınmakta olup birincisi üniter yani tekçi devlet yapısı diğeri ise birleşik devlet yani federal devlet yapısıdır. İster üniter isterse de federal devlet yapısında olsun, iktidar egemenlik hakkına sahip olan meşru bir üst organca kullanılır ve bu iktidar gücü elinde bulundurur. Üniter ve federal devletler siyasal merkezden yönetim biçimine sahip olarak iktidarın bölünmediği bir yapıya sahiptirler. Bu yapıdaki bir ülkede yasama, yürütme ve yargı erkleri tektir ve hukuki bir altyapısı vardır. Bu konudaki tüm yetki merkezi yönetimdedir. Yani üniter yapıdaki bir devlette hükümet etme gücü tamamen ulusal bir meclis ve merkezi yönetimin elindedir.

Üniter devletler merkezden yönetim ilkesine göre yapılandırılmışlardır. Üniter devletlerde kendi içinde ikiye ayrılırlar. Bunlar merkezi üniter devlet ve âdemi merkeziyetçi üniter devlet şeklindedir. Burada önemli olan yürütme organının merkezilik derecesidir. Merkezi üniter devlette hizmetler merkez ve taşra olarak bölümlenmiş ve bu hizmetler merkez tarafından görevlendirilen memurlar eliyle yetki genişliği ve yetki devri ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirir. Üniter devletlerde yerel yönetimlerde bulunmaktadır. Bu yerel yönetimler bir hükümet olmaktan ziyade bir yerel otorite yerel yönetim birimi şeklinde nitelendirilmelidir. Yerel yönetim birimleri “yetkileri ne kadar genişlemiş olursa olsun, bu yetkilerini ancak ulusal yasama organının koyacağı kurallar ya da merkezi yönetimin kararıyla elde ederler” (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 246). Üniter devlet yapısı içerisinde yerel yönetimlere yerel özerklik tanınmıştır.

Tablo 1: Yönetim Sistemlerine Göre Bazı Ülkeler

Üniter Bölge Devletler	<i>İspanya, Portekiz, Yunanistan, Birleşik Krallık, İtalya</i>
Federal Devletler	<i>İsviçre, Arjantin, Brezilya, Romanya, Belçika</i>
Merkezi Üniter Devletler	<i>Türkiye, Norveç, İsrail, Yeni Zelandya, Cezayir</i>
Ademi Merkeziyetçi Devletler	<i>Finlandiya, Hollanda, İsveç, Danimarka</i>

Kaynak: Gül, 2008: 106.

Avrupa ülkelerinin yönetim sistemlerine baktığımızda tekdüze bir yönetim ve işleyişlerinin olmadığı görülür. Yönetimleri kendi tarihleri, jeopolitik konumları, kültürü, demografisi ve politik sistemleri tarafından şekillenmiştir. Çok uluslu, çok bölgeci yapıya sahip olup ta yine üniter devlet içerisinde gösterebileceğimiz devletlerde vardır. Günümüzde İngiltere böyle bir yapıya sahiptir. Bu sistemde devlet içerisinde devleti oluşturan milletler ve bölgeler çeşitlilik oluşturur fakat devlet yine tekçi bir yapıdadır. Şunu da belirtmek gerekir ki ülkelerde yaşanan egemen kültürel yapının ve zamanla yaşanan değişimlerin o ülkelerdeki yönetim yapılarında da değişikliğe sebep olmasıdır.

Siyasal Yerinden Yönetim ve Federal Yönetim

Yerinden yönetim; bir devletin sahip olduğu yetkilerin kaynakların ve gücün bir bölümünü, ülkenin belirli bölgelerinde yerel birimlere devrederek kullanma hakkı vermesi olarak tanımlayabiliriz. “Siyasal yerinden yönetim; federal devlet sistemi olan ülkelerde, bu sistem içindeki federe devletlere anayasal olarak tanınmış bulunan siyasi ve yönetsel özerkliğe dayanan bir yönetim biçimidir” (Keleş, 2000: 85). Kanton, eyalet, federe devlet gibi kavramlar siyasi yerinden yönetim birimleri içinde tanımlanırlar. Federal ve üniter devlet içerisinde bölge ve yerel yönetim birimlerine daha fazla siyasi güç aktarım işine devolution denir. Bu kavram siyasi yerinden yönetim birimlerini güçlendiren bir olgudur ve desentralizasyon kavramıyla yakın anlamlıdır. Birleşik devlet yapıları da federal ve konfederal olarak ikiye ayrılmaktadır. Federalizm olarak da adlandırılan sistemde merkezi birimle federasyonun üye birimlerinin yönetimleri arasında, anayasa ile güvence altına alınmış bir iktidar paylaşımının yapıldığı bir devlet yapılanması mevcuttur. Kısaca federalizm birden çok devletin bir anayasa altında birleştiği, birleşik bir devlet yönetimidir. Federal yönetim biçimlerine ABD, Almanya, İsviçre, Hindistan ve Belçika gibi ülkeleri örnek verebiliriz. “Federalizm de merkezi hükümet, federe devletin alanına giren konulara doğrudan müdahale etmez. Anayasayla kendilerine bırakılan alanlarda kendi meclisleriyle yasa yapar, kendi yürütme organlarıyla bu yasaları yürütür, yine bu yasaları kendi mahkemeleriyle denetlerler. Bu bakımdan siyasi özerklik ve görev ayrımı ilkeleri mevcuttur.” (Nadaroğlu, 2001: 25)

Federal yönetimi olan ABD’de, anayasada federal devletin tüm görevleri belirtilmiş diğer görevler eyaletlere bırakılmıştır. Örneğin dış ilişkiler ve ülkenin savunması gibi konular federal merkezi yönetimin elindedir. Federal devlet de tüm üye eyaletleri, tüm vatandaşları ve her yönetim birimini bağlayan genel olan bir federal anayasa vardır. Buradaki üye durumunda olan federe devletler, yönetimler yasama, yürütme ve yargı konusunda da haklara sahiptirler. Ancak üniter devletlerde bu haklar sadece merkezi yönetim tarafından kullanılır. Devletin egemenliği üniter devletlerde merkezi yönetime aitken federalizm de federe devletlerle federal devlet arasında paylaşılmış durumdadır. (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014: 29)

Siyasal yerinden yönetimin kabul gördüğü ülkelerde yerel yönetim birimleri de bulunmaktadır. Bu yerel yönetim birimleri federal devletlerin eyaletlerin kendi anayasalarına göre verilen yönetsel ve mali özerkliğe de sahip durumdadırlar. Böylece eyaletler yerel yönetim birimleri ile merkezi yönetim arasında bir ara yönetim birimi durumdadırlar. Yerel yönetim birimleri federe devletlere ya da eyaletlere ve federal devlete bağımlı olurlar. “Federal devletlerde eyaletlerin yasama ve yargı konularında bağımsızlıkları varken bu durum yerel yönetimler için geçerli değildir. Ancak, bazı eyaletler federal ve eyalet anayasalarına aykırı olmamak koşulu ile yerel yönetim birimlerine kendi anayasalarını (home rule)³ yapma hakkını verebilmektedir.” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 29)

Yönetim Bütünlüğü ve İdari Vesayet

Merkezci devletlerde kamu yönetimin bütünlük göstermesi zorunlu olan bir durumdur. Yönetimin bütünlüğü ilkesi gereği merkezci devlette merkez ile taşra örgütlerinin arasında bütünlük sağlanmalıdır. Merkez yönetimler hiyerarşi ilkesi çerçevesinde yapılandırılmışlardır. Böylece merkez, taşra ve aynı tüzel kişilikler arasında bütünlüğün oluşturulması sağlanmış olur. Yönetsel manada hiyerarşi tüm örgütsel yapılarda bulunur. Bakanlık gibi örgütsel bir yapı içerisinde yönetsel olarak hiyerarşi, görev ve görevlilerin ast-üst şeklinde yapılandırılması, astların üste tabi olmasını gerektirir. 1982 anayasasında yönetimin kuruluş ve görevleriyle

³ Home rule yerel anayasa kuralı, merkezdeki hükümetin yetkilerini yerel birimlere devretmesidir. “Bu kuralı benimseyen eyaletlerde yerel yönetimler, eyalet anayasalarının sağladığı özerk alanda, kendi anayasalarını oluşturarak, eyalet yönetiminden izin almadan istedikleri yasal düzenlemeleri yapabilmekte, kendi yerel yönetim sistemlerini, kurumlarını ve ilkelerini belirleyebilmekte ya da değiştirebilmektedir” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 29)

bir bütün olduğu belirtilerek bir hükme bağlanmıştır. Böylece üniter devlet yapısı içerisinde yönetimin, merkezi yönetimlerle yerinden yönetimler arasındaki bölünmüşlük durumunun yaratacağı sıkıntılar giderilmeye çalışılmıştır. Halka sunulan hizmetlerde birlik bütünlük sağlanmış ve vatandaşın karşısında muhatap ve sorumlu tutabileceği bir irade bulabilmesi için yönetimin bütünlüğü ilkesine gerek duyulmuştur.

Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerindeki denetimini idari vesayet ile sağlar. Bu denetim anayasaya dayanılarak yapılır. İdari (yönetimsel) vesayet, devlet tüzel kişiliğini temsil eden merkezi yönetimin yerinden yönetim birimleri üzerinde sahip olduğu bir denetim mekanizması ve yetkisidir. İdari vesayetin amacı yerel yönetimleri gözetim altında bulundurarak merkez yönetimin egemenliğini korumaktır. Aynı zamanda merkez ile yerel yönetim arasındaki bütünlüğü korumaktır. İdari vesayet 1982 Anayasası'nın 127. Maddesinin 5. Bendinde şu şekilde yer almaktadır. "Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir." (127 SK m 5)

"Merkezi yönetimler, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirilmesi anlayışı ile merkezîyetçiliğe sıkı sıkıya bağlı kalarak demokrasiyi güçlendirmek istemektedir. Oysaki demokrasinin beşiği olarak adlandırılan yerel yönetimler üzerinde merkezin vesayetçi yaklaşımı devam ettiği müddetçe, bu sağlanamayacaktır. Böyle bir durumda yönetsel çıkmazlar, kaynak israfları ve kamu yönetimi tıkanmaları gibi sorunların yaşanması kaçınılmaz olacaktır." (Aykaç, 1999, s. 5)

Merkezden Yönetim Ve Yerinden Yönetim

Dünya genelinde kamu yönetimlerinin merkezden ve yerinden yönetimler olarak iki şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. Devlet temel görevlerini yerine getirirken kamu yönetimi denilen aygıt aracılığıyla yerine getirir. Bu sorumluluğun yerine getirirken de devlet yönetimi, merkezi yönetimin yanı sıra taşra yönetimleri ile yerel özerklikleri bulunan yerinden yönetim birimleri şeklinde yapılanarak örgütlenir. Türkiye'de 1982 Anayasası'na göre idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. "Merkezden yönetim (centralization), vatandaşlara götürülecek kamu hizmetlerinin başkent adı verilen merkezden ve ona bağlı taşra örgütleri eliyle hiyerarşik yapı içerisinde tek elden yürütülmesidir. Buna merkezîyetçilik ilkesi denir ve üniter devlet yapılanması içerisinde gerçekleştirilir." (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 34)

Ülke yönetiminde birlik beraberlik sağlanması, asgari standartların ulusal düzeyde sağlanması, kamu hizmetlerine erişimde adaletin sağlanması ve tüm ülke düzeyine yayılması merkezden yönetimi gerekli kılmaktadır. Ancak ülke genelinde farklılık gösteren değişik coğrafyalardaki yerel ihtiyaçları karşılamak, vatandaşın karar alma süreçlerine katılımını sağlamak, hizmet çeşitliliği sunmak, rekabeti ve vatandaşların isteklerini egemen kılmak yerinden yönetimi de gerekli hale getirmektedir.

Yerinden yönetim kavramı devlet yapısı içerisinde merkezi yönetsel örgütlenmenin karşıtı bir durum olarak görülmektedir. Yerinden yönetim; ademi merkezi yönetim, yerelleşme, yerellik ve İngilizce olarak decentralization kavramları ile de kullanılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi merkezîyetçiliğin karşıtı olmanın, merkezi olarak örgütlenmiş devletten veya hükümetten değişen ölçütlerde ve ölçeklerde *özerk* olmayı gerektiren bir anlam taşır. Yerinden yönetim uygulaması, ülke coğrafyası içinde değişik alanlarda yaşayan halkın yerel ihtiyaçlarının karşılanmasına, taleplerin yönetime daha hızlı ve kolay yansımaya ve karar alma süreçlerine katılmasına olanak sağlar. Merkezden yerele olan bazı yetkilerin transferi merkezi ve yerel yönetimin aslında karşılıklı bir etkileşim içerisinde olması gerekliliğini de göstermektedir. Aslında bu yönetim birimleri, birbirlerinin karşıtı olsalar da birbirlerinin güçsüz ve eksik yanlarını gidermeye çalışan yönetim birimleridir. Her iki yönetiminde eksik ve güçsüz yanları olacaktır. Her iki yapıda eklektik olarak birbirlerini tamamlamalıdır. Devlet örgütlenmesi içinde kamu hizmetlerinin etkili bir şekilde görülebilmesi için birbirlerine karşıt görünen bu yapılanmaların bir bütünlük ve ahenk içerisinde olmaları gerekir.

Ademi Merkezîyetçilik, Desentralizasyon ve Yerinden Yönetim

"Ademi merkezîyetçiliğin diğer manaları yerinden yönetim ve desentralizasyon olarak da adlandırılmaktadır. Gücün ve kaynakların yönetim yapısı içinde ya da kamusal yönetim alanında dağıtımı ya da yeniden dağıtımını" (Kettle, 1993: 488) March ve Olsen (1995) de yerinden yönetimi, merkezi yönetimin siyasal, yönetsel, mali güçlerinin, otoritesinin ve sorumluluklarının dağıtılması süreci ve yerel ve bölgesel düzeyde yönetsel, mali ve siyasal özerkliğin geliştirilmesi olarak tanımlarlar. "Günümüzde, serbest piyasanın, rekabetçiliğin ve yarışmacılığın ademi merkezîyetçilik anlamında yerinden yönetimin kapsamında yer aldığı düşüncesi giderek daha yaygın kabul görmektedir" (Keleş, 1999: 32).

“Âdemi merkezîyetçilik geniş manada yönetsel âdemi merkezîyetçilik kadar siyasal ya da toplumsal ve ekonomik âdemi merkezîyetçiliği de içerir” (Wolman, 1990). Tanımı bu şekilde kabul ettiğimizde Osmanlı'nın son dönemlerinde âdemi merkezîyetçilik tartışmalarında Prens Sabahattin'in yaklaşımlarıyla örtüşüğünü görürüz. O günlerde Prens Sabahattin, “teşebbüsü şahsi, meşrutîyet, âdemi merkezîyet” ilkelerinin yaşama geçirilmesinin, Osmanlı'nın çöküşten kurtarılması için elzem olduğunu ifade ediyordu. Özerklik ilkesi gereği yerel yönetimlerin sahip olması gereken önemli özellikleri şöyle sıralayabiliriz: ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmaları, yerel yönetim otoritesinin seçimle belirlenerek yargı yolu ile görevden alınması, yeterli miktarda mali ve teknik araçlara sahip olması, idari ve mali özerkliğin olması...

Burada yetki genişliği ve yetki devri gibi iki kavramdan da söz etmek gerekir. Merkezîyetçiliğin olumsuzluklarını gidermek, kırtasiyeciliği azaltmak ve hizmet sunumunu hızlandırmak, hizmet çalışmalarının yerel gereksinimlere uygun hızlı ve zamanında yerine getirilmesi için bazı yetki ve görevlerin alt yönetim birimlerine devredilmesi yetki genişliği ve yetki devri şeklinde olmaktadır. Yetki genişliği ve yetki devri yerinden yönetimin kamu yönetimi örgütlenmesinin kendi hiyerarşik yapısı içinde olmaktadır. “*Yetki genişliği*, merkezden yönetimin bazı sakıncaları giderebilmek için, merkezî yönetim tarafından kendi memurlarına bazı yetkileri devretmesi ve bazı önemli ve acil konulara ilişkin merkeze sormadan karar alma yetkisi vermesidir” (Nadaroğlu, 2001: 22). “*Yetki devri* ya da yetki aktarımı, merkezdeki kuruluşların, merkezden uzakta bulunan örgütlere, belli işlevleri yerine getirmelerine yetecek bir ya da daha çok yetkiyi kendi adlarına kullanmak üzere devretmeleridir.” (Keleş, 2009: 19).

KENTSEL SİYASET SÜRECİNDE YEREL DEMOKRASİ VE KATILIM

Kentsel Siyaset ve Yerel Demokrasi

Yerel demokrasilerin araçsal olduğu kadar amaçsal boyutları da vardır. Yerel siyasetin uygulama aracı olarak yerel demokrasi özellikle yerel hizmetlerin gerçekleştirme sürecinde temel işlevselliklere ulaşmayı aynı zamanda yerel siyasetten sorumlu kurumların daha sağlıklı işleminin yol ve yöntemlerini içerir. Yerel demokrasinin, yerel siyaset sürecinde nasıl işlevsel hale geldiğini görelim. Yerel demokrasi ne demektir? Yerel demokrasinin tarihsel kökenleri nelerdir? Yerel demokrasi ile ulusal demokrasi arasında nasıl bir ilişki vardır. Yani daha üst ölçekli demokrasi uygulamaları ve yerel demokrasinin etkinliği ile yerel hizmetler ve yerel siyaset arasındaki ilişki nasıldır?

“Yerel siyaset kavramı literatürde kentsel siyaset kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Dar anlamda yerel alandaki karar alma süreçleri ve ilişkili konular yerel siyaset olarak tanımlanırken, geniş anlamda yerel siyaset kenti ve kentleşme sürecini ilgilendiren bütün konuları kapsamaktadır. Bu bağlamda, kır-kent ilişkisi, yerel yönetim-devlet ilişkisi ve yerel seçimler gibi konular yerel siyaset kapsamında değerlendirilebilir.” (Keleş, 2006: 107-108)

Demokrasi kavramı eski Yunancada iki kelimenin birleşiminden oluşur. Demos (halk), Kratos (iktidar) ifade eder. Bu iki kelimenin birleşimiyle demokrasi sözcüğü ortaya çıkmıştır. Demokrasi etimolojik olarak halkın yönetimi, gücün halkta olduğu, gücün doğrudan ya da yarı doğrudan şekilde halk tarafından kullanıldığı yönetim şekli olarak tarif edilir. Geçmişten günümüze demokrasinin üç aşağı beş yukarı bu tanımlamalara karşılık gelmiştir. Yerel demokrasi dediğimiz şeyde bir anlamda iktidarın ya da gücün yerel halk da olduğu yönetim biçimini ifade eder. Burada bazı küçük ayrımların altını çizmek gerekir. Ulus ölçekli demokrasi ile yerel demokrasinin kullanım biçimleri arasında farklılıklar vardır. Çünkü özellikle üniter yapıli devletlerde egemenliğin bölünemez olduğu düşünülürse yerel düzeyde yerel demokrasinin gerçekleşme biçimi bazı kurallara bağlı olacaktır. Örneğin Türkiye’de olduğu gibi yerel yönetimler, yerel demokrasinin asli kurumları olarak kaynağını anayasadan alan özerk birimler olarak tanımlanır. Bu ulusal düzeydeki iktidarın bu iktidar bütünlüğü içerisinde yerel birimlere dağıtılması anlamına gelir. Yani ulusal iktidardan bağımsız, özgür bir iktidar kullanımı değil bilakis onunla organik bağı içerisinde iktidar kullanımı anlamındadır.

“Hiç kuşkusuz demokrasi, üzerinde ortak bir tanıma ulaşılamamış kavramlardan birisidir. Rousseau'nun belirttiği gibi “kelimenin tam anlamıyla gerçek bir demokrasi hiçbir zaman var olmadı ve olmayacaktır.” Ancak, insan onuruna yaraşır en uygun siyasal rejim olduğu konusunda da bir fikir birliği olduğu söylenebilir. Günümüzde işlevsel ve gelişmiş demokrasilerin Batı toplumlarında olduğunu görmekteyiz. Batılı toplumlar yüzyıllar boyunca önemli aşamalardan geçerek ve büyük çabalar göstererek demokrasinin bugünkü biçimine ulaşmasında etkili olmuşlardır. Diğer coğrafyalar ve toplumlar da Batının liberal demokratik sistemini taklit etmeye ve yerleştirmeye çaba göstermişlerdir. Ancak, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işleyebilmesi uzun bir zaman gerektirir.” (Çukurçayır, 2006: 374)

Demokrasinin tarihsel geçmişine baktığımız vakit öncelikli olarak kent devletlerinde uygulanan bir yönetim biçimidir. Demokrasinin tarihte bilinen en açık ve net uygulamalarının eski Yunan’da gerçekleştiği görülür.

Eski Yunan da özellikle şehir devletleri ya da site devletleri olarak da ifade edilir. Bu yönetimler kent devletlerinde özgür vatandaşların, asli görevlerinden ve haklarından bir tanesi kent yönetimine katılmaktır. Bunların doğrudan demokrasi olgusuna uyacak şekilde Agora denen meydanlarda kentle ilgili her türlü sorunun görüşüldüğü kararların verildiği toplantılara katılmaları şeklinde gerçekleştirildiği görülür. Yerel demokrasi daha sonra demokrasi düşüncesinin de ilham kaynağı olmuştur.

Kent devletlerinin görece olarak sınırlı sayıda bir nüfusa sahip olması, kentlerin görece küçük olması nedeniyle bu tür doğrudan demokrasi uygulamaları gerçekleştirilebilirken ilerleyen yüz yıllarda ve 20. yüzyıldan itibaren artık doğrudan demokrasi uygulamalarının uygulama olanağı ortadan kalkmıştır. Çünkü devlet anlayışları ve sınırlar değişmiştir. İnsan nüfusu hızla çoğalmıştır ve dolayısıyla vatandaşların doğrudan yöntemlerle demokratik birtakım faaliyetlerde bulunmaları eski Yunanda olduğundan farklı bir hal almıştır. Özellikle Avrupa tarihinde demokrasinin farklı biçimleri geliştirilmeye başlanmıştır. Temsili demokrasi dediğimiz yöntemin, uzunca yıllar boyunca demokrasinin en etkin ve en uygun yönetim biçimi olduğunu görüyoruz. Eski Yunanda demokrasinin uygulanışı vatandaşlar için hayati bir önem taşıyordu. Özgür bir yurttan için şehir devletinde verilebilecek olan en ağır ceza, ölüm cezası değil site dışına sürülme cezasıydı. Bu vatandaşların kent yönetimiyle kendilerinin ne kadar özdeşleştiklerinin bir karşılığını oluşturur. Dolayısıyla geçmişteki uygulamalardan yola çıkarak demokrasinin kent merkezi bir yönetim biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönetim biçimi yerel topluluğa özgü ve en iyi yerel topluluklarca öğrenilebilecek, yaşatılabilecek bir sistem olarak karşımıza çıkar. Daha sonra temsili demokrasilerin niteliğinde önemli ölçüde değişiklikler ortaya çıkmıştır Yerel demokrasinin işlevine baktığımız vakit öncelikli olarak yerel alanda demokratik mekanizmaların işletilmesi yoluyla, ulusal düzeyde demokrasinin işlevselliğine katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Çünkü demokrasi esasen kent merkezi bir yönetim biçimidir. Demokrasinin tarihsel kökenlerine baktığımız vakit vatandaşların doğrudan eylemde buldukları karar alım süreçlerine doğrudan katıldıkları ve dolayısıyla ilk elden gerçekleştirdikleri yönetim biçimi olmuştur. Bu anlamda ulusal düzeyli ve demokrasinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde pek çok niteliğinden yoksun biçimde gerçekleşmesi ancak yerel düzeyde demokrasinin sağlayacağı katkılarla tamamlanabilir. “Demokrasi, halkın kendi kendisini yönetmesine olanak veren bir sistem olduğu kadar yerel demokrasi de olabildiği kadar halka yakın bir örgütlenme ve hizmet süreçleriyle halkın beklenti ve isteklerine etkileşimli bir mekanizmayla cevap verilmesidir.” (Çukurçayır, 2006: 23)

Ulusal ölçekte demokrasinin özüne ve ruhuna uygun olarak gerçekleşmesi konusunda maalesef pek çok eksiklikler ortaya çıkmıştır. Örnek vermek gerekirse beş yılda ya da dört yılda bir milletvekilleri seçilir bunlar meclise girer bizi temsil ederler. Bu süreç içerisinde vatandaşların ulusal yönetim sürecine ciddi manada katılabileceği ya da müdahale edebileceği herhangi bir durum araç ya da sistem yoktur. Dolayısıyla bu süre içerisinde vatandaşların yönetim sürecinin dışında kalmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum doğal olarak demokrasinin ruhunu kısmen dışlayan bir yöntemdir. Dolayısıyla demokrasinin yerel düzeyde gerçekleşmesi gerekmektedir ki böylece vatandaşın siyasal ve yönetsel kurumlarla ya da konularla yerel siyaset sayesinde doğrudan yüz yüze geldiğini söyleyebiliriz. Yani vatandaşların seçme ve seçilme süreçlerinin içinde etkin bir şekilde olması yönetim süreci içerisinde bulunması karar alma uygulama ya da sorunlar konusunda müdahil olabilme kapasitesinin olması yerel demokrasi ile olacaktır. Böylece daha hızlı ve etkili kararlar alınabilme olanağı doğacaktır. Bu bakımdan halkın katılımı yoğun ve etkin bir şekilde ancak yerel düzeyde gerçekleşebilir. Bu katılım süreçlerinin karar alma, danışmanlık yapma ya da fikirlerini iletme, bilgi verme gibi kentsel sorunlarla ilgili olarak vatandaşların bu konuda iletecekleri her türlü şikâyet ya da öneriler bu kapsamda düşünülebilir.

Demokrasinin gelişim sürecine baktığımızda tarihte inişli çıkışlı bir seyir içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. İlk modern demokrasinin kurulması 1770’li yıllara rastlar. Antik Yunan uygulamalarından farklılaşan modern demokrasi uygulamalarının 1770’li yıllarda Avrupa’da ve Amerika’da başladığını söyleyebiliriz. Demokrasinin gelişimi tarihsel süreç içerisinde doğrusal olarak olmamış, inişler çıkışlar yaşanmış ve sekteye uğradığı durumlar olmuştur. Dolayısıyla yerel demokrasinin gelişim süreci de demokrasinin bu gelişim sürecine paralel bir seyir izlemiştir. Yerel demokrasinin ortaya çıktığı günden itibaren sürekli gelişen, sürekli ilerleyen bir süreci olmamıştır. Öyle ki demokrasinin ortaya çıktığı, etkili bir şekilde gerçekleştiği Avrupa ülkelerinde bile zaman zaman yerel demokrasi uygulamalarının çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kaldığını söyleyebiliriz. Yerel özerklik uygulamalarının zaman zaman gerilediğini söyleyebiliriz. Bütün bunlar üzerinde çok çeşitli etkenler belirleyici olmakla birlikte özellikle küresel ölçekte ki ideolojilerin ve anlayışların değişmesinin öncelikli etkiye sahip olduğu görülür. Öyle ki 1980’lerden sonra yeni liberalizm akımının yaygınlaşmasına paralel olarak İngiltere’de muhafazakârlık akımının güçlenmesi, yerel demokrasi uygulamalarında bazı kısıtlamalar ortaya çıkmasına yol açmıştır bu da yerel özerkliklerin önemli ölçüde gerilemesine sebep olmuştur.

Demokrasinin düzeyi ne olursa olsun bir ülkede tarihsel süreçte ortaya çıkan çeşitli ideolojiler, ekonomik durumlar ya da yeni yönetim anlayışları yerel demokrasi üzerinde etkili ve belirleyici olmuştur. Yerel demokrasinin etkinliği yerel hizmetlerin etkinliği ile yakından ilişkilidir ve doğrudan orantılıdır. Çünkü yerel siyaset ya da yerel yönetimlerin iki temel işlevi vardır. Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin hizmet görme işlevi diğeri ise yerel siyasetin ve kentsel siyasetin, yerel yönetimlerin siyaset mekanizması içerisinde siyaset okulları ya da demokrasi okulları olma işlevleridir. Gelişmiş batı ülkelerinde, Anglosakson ülkelerde yerel yönetimlerin daha ziyade siyaset boyutuyla, demokrasi boyutuyla ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Gelişmekte olan ülkelerde ise yerel yönetimlerin hizmet boyutuyla ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

“Yerel yönetimlere, demokratik katılıma en uygun yönetimler gözüyle bakılır. Bunun nedeni, yerel yönetim organlarının, yerel halkın katılımıyla seçilmiş ve yerel halka en yakın yönetsel birim olmalarındandır. Ancak, yalnızca seçim yeterli değildir. Seçim, sonuçta birkaç yüzyılda bir yapılan, belli dönemlere bağlı bir tercihtir. Katılımın sürekliliği olmalıdır. Bunun da yolu, çeşitli halk kesimlerine katılımın yolunu açmaktır. Demokrasinin temel referansları da bunu gerektirmektedir: Halk katılımı, çoğulculuk ilkesi, önderlerin dayanışmaya önem vermesi ve seçmene karşı hesap verme sorumluluğu taşımaları gibi demokrasi değerleri, yerel ölçekte de geçerli değerlerdir.” (Keleş, 2009: 55-56)

Yerel demokrasinin gerçekleşmesi her zaman doğrudan bir siyaset mekanizmasıyla gerçekleşmeyebilir. Bazen yerel hizmetlere katılım süreci, bu hizmetlerden faydalanma süreci de bir şekilde yerel demokrasinin gerçekleşmesinin aracı olabilir. Genel siyasette ülke düzeyinde ne amaçlanıyorsa yerel siyasetinde o çerçevede işlev gördüğünü söyleyebiliriz. Genel siyasetin ülke ölçeğinde pek çok kamu hizmetini gerçekleştirmesi üzerinden kendini var ettiğini, yerel siyasetinde hizmetlerin gerçekleşmesi üzerinden kendisini var ettiğini söyleyebiliriz. Yerel birimlerde, yerel hizmetlerin görülmesi düzeyi ile o kentteki yerel demokrasinin gelişmesi düzeyi birbiri hakkında bir fikir verir. Yerel demokrasinin etkin olmasıyla birlikte belirli bir yerde yerel siyaset aktörlerinin işlevlerini, sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri, yerel taleplerin yerel yönetimde iyi bir şekilde temsil edilmelerinin mümkün olduğunu görürüz.

Yerel siyasette her türlü kamu hizmetinin görülmesi sürecinde vatandaşların iletecekleri her türlü öneri şikâyet ya da diğer taleplere karşı duyarlı olmayı gerektirir. Yani vatandaşa odaklı ve duyarlı bir yerel yönetimin varlığı demektir. Vatandaşların taleplerinin dile getirebilmeleri bu konuda onlara kolaylıklar sağlanması, vatandaş tarafından yapılan taleplerin sıklığı ve vatandaşların bu tür yöntemlere başvurma eğilimlerinin fazlalığı aynı zamanda o kentte yerel demokrasinin güçlü olduğunu işaretleridir.

Yerel demokrasinin işlevselliği ya da etkinliği hususunda gündelik yaşamın pratikleri, dünya ölçeğinde ki gelişmelerin çeşitli bakımdan bazı engeller çıkardığını da söyleyebiliriz. Yerel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran unsurların başında küreselleşme olgusu olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşme aynı zamanda yerel demokrasinin işlevselliği konusunda temel bazı sıkıntılar oluşturan bir süreçtir. Küreselleşmenin temel bazı karakterlerine baktığımız vakit yerel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran boyutları daha açık olarak ortaya çıkar. Küreselleşme ile kentler ve kentleşme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Küreselleşmenin özellikle ekonomik ayaklarının gerçekleştirebilmesi için hedeflediği ülkelerdeki kentlerin küreselleşme ile ilgili alt yapıya ve dünyayla iletişim olanaklarına sahip olması gerekmektedir. Bu olanaklara sahip olan bir kent hangi coğrafyada bulunursa bulunsun mutlaka merkezi nitelikteki kentler olmak durumundadır. Sanayi, teknoloji, hizmet sektörü ve diğer ekonomik unsurlar bakımından bulunduğu bölgede gelişmiş kentler özelliği taşıyan bu tür küresel kentler, bulunduğu coğrafyada hızlı çekim merkezi haline gelmektedirler. Ülkemizde İstanbul’un durumunu küresel kent olarak nitelendirebiliriz. İstanbul’un geçmişten bugüne bir göç merkezi olduğu bilinmektedir 1990’lardan sonra özellikle 2000’lerden sonraki küresel anlayışla İstanbul’un gelişim sürecinin onun kentleşmesine, nüfus artışının çoğalmasında önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşme ve kentleşme arasındaki bu ilişki bulunduğu ölçekte kentler hızlı bir şekilde büyümesini gerçekleştirirken bir taraftan da yoğun bir insan nüfus baskısı altında kalmasına neden olmaktadır. Bu hızlı kentleşme diyebileceğimiz süreç beraberinde kentlerin çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Özellikle çok uluslu şirketlerin sanayi ve hizmet hareketleri nedeniyle bu tür kentleri tercih etmesi, ülke üzerinde ekonomik koşullarına bağlı olarak insanların yeni iş olanakları bulmak ümidiyle bu kentlerde yığılmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle küreselleşmenin yerel demokrasi üzerinde olumlu katkılarının yanı sıra olumsuz katkıların olduğunu da söyleyebiliriz. Olumlu katkıların daha çok yeni yönetim anlayışlarının gelişmesi ve yerelliğin ön plana çıkması olarak söyleyebiliriz. Olumsuz yanlarının ise başta kentlere yığılan kitlelerin konut ihtiyacını giderecek yeterli sosyal konutların bulunmaması olduğu görülmektedir. Küresel nitelikli bu kentlerde ciddi konut sıkıntılarının gecekondulaşmaya, çağdaş ve yaşanabilir konutların üretilmemesine bu konuda bir devlet politikasının olmamasına ya da yetersiz kalmasına paralel olarak buraya yığılan vatandaşların barınma sorunlarını kendi bulduğu çözümlerle giderebilmektedirler. Gecekondulaşma sadece

bir konut sorunu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Gecekondulaşma aynı zamanda yeni bir kültürel durumu, bir sosyolojik durumu ve dolayısıyla bir ekonomik durumu da ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemize bakacak olursak gecekondulaşmanın başlangıçta bir konut sorunu olarak başladığını ancak daha sonra kentlerde enformel kültürün ve enformel sektörlerin yaygın hale geldiği görürüz. Simitçilik, işportacılık, karaborsacılık, dolmuşçuluk ya da başka sürekli olmayan çeşitli işlerin var olduğunu görürüz. Dolayısıyla gecekondulaşmanın kentler için konut sorunundan daha öte kültürel, sosyolojik ve ekonomik boyutları olduğunu da söyleyebiliriz. Bütün bunlara paralel olarak artan yoksulluk yoğunlaşan kentlerde yaygın görülen bir durum olarak karşımıza çıkar. Kentlerin özellikle sanayi ve hizmet sektörü bakımından yeterli alt yapıya sahip olmaması, yeterli iş olanakları yaratamaması nedeniyle kente gelen yığınların çeşitli kesimlerin işsizlik ya da diğer güvencesizlikler nedeniyle yoksullukla karşı karşıya olduğunu belirtebiliriz. Öbür taraftan bu tür kentlerde zengin ve yoksul ayırımında uçurumun hızla artması ve gettolaşmaya varan bir kentsel yerleşmenin ortaya çıkması bu kentlerde ortaya çıkan çok ciddi sosyo-kültürel sorunlardandır. Aynı zamanda altyapı yetersizliği, gecekondulaşmaya paralel olarak su sorununun da çıktığını söyleyebiliriz. Ulaşım güçlüğünde kentlerin merkezi yerlerde bir ulaşım ağı ve ulaşım araçları söz var iken beklenenin üstü nüfus yoğunluğu karşısında, yerleşim yerlerinin dışında yerleşim olması nedeniyle planlamadan yoksun bu tür yerlere araç tahsis etmek ve ulaşım sağlamak çok güç olmaktadır. Yine çevre kirliliği ile beraber ve suç oranlarının artması kentler büyüdükçe bu kentlerin denetimi de zorlaştırmaktadır. Enformel sektörlerin ve mesleklerin artışına paralel olarak bu tür mesleklerin ve toplulukların denetlenememesi nedeniyle suç oranları da kentlerde, alternatif bir meslek olarak yaygınlaşmaktadır. Kentlerin kontrol edilemez şekilde büyümesinin bir diğer sonucu da yeşil alanların azalması ve konut alanlarına dönüşmesidir. Mekâna ve topluma yabancılaşma özellikle kırdan kente göç sürecinde bireylerin kent yaşamına adapte olamamalarına sebep olmaktadır. Kente karşılaştıkları pek çok yeni sosyo-kültürel olayı kısa sürede sindirememeleri ve bunlara uyum sağlayamamaları nedeniyle buldukları ortama ve topluma yabancılaşmaktadırlar. Bu durum karşısında vatandaşlar, içe kapanıklık ya da kendi kültürlerini kente kendiliğinden üretme gibi çeşitli durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Nitekim ülkemizde geçmişte özellikle 1980 sonrası dönemde arabesk kültürün ortaya çıkışında ülkemizdeki kentleşmenin mekâna ve topluma yabancılaşmanın bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Tabii bu hususta özellikle günümüzde dünyada ve Türkiye’de yaygın bir sorun haline gelen uyuşturucu kullanımının da yine küreselleşme sürecinde kentlerde yaşanan çok ciddi sorunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Genel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran koşullar içerisinde bir diğer husus da özellikle az gelişmiş ülkelerle ilgili olmaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak kentlerde ortaya çıkan sorunların hepsinin mutlaka az gelişmiş ülkelerde de aynı şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Fakat az gelişmiş ülkelere göre kentsel alanda ortaya çıkan bu sorunların nispeten farklılaştığını ve az gelişmişliğe bağlı olarak farklı boyutlar kazandığını da söyleyebiliriz. Bunların hızlı, dengesiz ve sağlıksız bir kentleşme sonucu meydana geldiğini söyleyebiliriz. Ana sebep olarak ve bu ana sebebin içerisinde gecekondulaşmanın hızlanması ve çeşitli kamu hizmeti alt yapı darboğazlarının yaratılması gibi bir sorunun varlığı dikkati çeker.

İnsanların kırdan yaşarken karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunları insanları kentlere yönelten itici nedenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Ülkemizde 1980 sonrası hızlanan esasen 1950’lerde başlayan göç sürecinin temel hedef noktalarının İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Adana, Mersin gibi çeşitli kentler olduğunu görüyoruz. Bu kentlerin temel özelliği sanayileşmiş ya da hizmet sektörünün çok gelişmiş bir kent niteliği göstermeleri değildir. Bir şekilde bu kentlerin yoğun bir gecekondulaşmaya maruz kaldığı görülüyor. Tarihsel süreçte kentlere yönelen insanların esasen burada bilinçli bir şekilde hareket etmediklerini ve bir şekilde kente gelip burada geleceklerini yaratmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Bu süreç gelişmiş ülkelerdeki süreçten farklı bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla gecekondulaşmaya bağlı bu tür sorunların gelişmiş ülkelerde, az gelişmiş ülkelere daha ciddi boyutlarda ortaya çıktığı söyleyebiliriz. Az gelişmiş ülkelerdeki bu hızlı dengesiz ve sağlıksız kentleşmenin diğer sonucu kentleşen yığınların siyasal katılma isteklerinin artışıdır. Bu başlangıçta bir tezat gibi görünmekle birlikte özellikle gecekondu bölgelerinde kırsaldan gelen insanların belirli öbekler şeklinde yerleştikleri görülür. Burada bir dayanışma duygusuyla hareket etmeleri ve zamanla sayılarının artmasıyla kentte birer baskı unsuruna dönüşmüşlerdir. Vatandaşların zamanla kentin yönetilmesi sürecinde ve kentsel rantlardan var olan dayanışmaları sayesinde pay alma arayışlarına girmeleri sonucunu doğurmuştur. Tabii bu arayışların ulusal ve yerel siyasette de bir karşılığı olduğunu görüyoruz. Özellikle 1960’larda 1970’lerde, 80’ler ve 90’lar sırasında ulusal siyaset düzeni siyasi partilerin gecekondu bölgelerine yakın ve yoğun bir ilgisi olduğunu görmekteyiz. O bakımdan gecekondu ölçeğinde nitelendirilen kırdan kente göçmüş bireylerin siyasal katılma süreçlerinin hem doğal kendi işlerinden kaynaklanan faktörlerle hem de siyasetin aktörleri tarafından harekete geçirildiğini söyleyebiliriz.

Yine gecekondu bölgelerinde dönemin hükümetleri siyasal anlayışları gereği seçim dönemlerinin yaklaşmasıyla birlikte tapu tahsis belgeleri şeklinde imar afları gerçekleştirmektedir. Bu arazi sahiplerinin

daha sonraki yıllarda arazi mafyası ya da kanunsuz arazi sahipliği gibi çeşitli yöntemleri geliştirdiğini gözlemleyebiliyoruz. Doğal olarak bu tür yöntemler kentsel ölçekte planlı gelişmeyi ve düzenli bir kentsel yaşam konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Bu uygulamaların bir başka sorunlu boyutu da ülkemizde de gerçekleştirdiği biçimiyle kentsel dönüşüm uygulamalarındaki çeşitli aksaklıkların ortaya çıkması biçimindedir. Kırsal alanlarla kentler ve çeşitli coğrafi bölgelerin kendi aralarındaki dengesizlikler de az gelişmiş ülkelerde bu hızlı ve sağlıksız kentleşmenin bir diğer sonucudur. Ülkemizde Samsun-Adana çizgisinin batısında kalan kesimle doğusunda kalan kesim arasındaki kentsel ve kırsal alanlar arasındaki gelişmişlik farkı da esasen bu konudaki soruların bir görüntüsüdür. İnsanların görece geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru akını bir yandan gelişmiş bölgelerdeki kentlerde nüfus yığılması sorunlarının ortaya çıkmasına neden olurken diğer tarafta geri kalmış bölgelerde hızlı bir şekilde insan nüfusunun boşalmasına bağlı olarak âtil tarımsal toprakların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yerleşim yerlerinin zamanla boşalıp yıkılmasına ya da işlevsizleşmesine dolayısıyla kırsal yaşamın ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Özellikle ülkemiz gibi tarım ülkesi özelliği ön planda olan ülkeler için böyle bir gidişatın dengesiz bir ekonomik soruna yol açacağını söyleyebiliriz. “Kentsel siyasetin kentsel demokrasiden soyutlanarak varlığını devam ettirmesi kamu yararına gözükmemektedir. Çünkü belediye meclislerinin almış olduğu önemli kararlar kamuoyunun ve sivil toplumun haberi olmadan alınmakta ve yürürlüğe konmaktadır. Kentin kimliğini, yaşam kalitesi göstergelerini ve geleceğini değiştiren bu kararlar yasal denetimin dışında mutlaka sivil toplum ve kamuoyu ile alınmalı ve kentsel rantlar kamuya aktarılmalıdır.” (Çukurçayır, 2008: 35)

Yerel demokrasinin işlevselliği ile ilgili az gelişmiş ülkeler bakımından hızlı ve dengesiz kentleşmenin bir başka ortaya çıkardığı sorun marjinal kesim denilen yeni kent yığınlarının yarattığı siyasal istikrarsızlıklardır. Aynı zamanda çevresel değerlerin yozlaştırılmasıdır. İstanbul örneğinde doğrudan sonuçlarını gördüğümüz gündelik yaşamda hemen hemen her gün haberlere konu olan çeşitli marjinal kesimlerin ortaya çıkması bunların kentsel yaşamı terörize etmesi ya da kentsel yaşam kalitesini bozmaları bu sağlıksız ve hızlı kentleşmenin doğrudan sosyokültürel sonuçları olarak karşımıza çıkar. Bu arada çevre koşullarının çevre sağlığı için tehlikeli ölçülerde bozulması da yine dengesiz ve sağlıksız kentleşmenin bir diğer sonucudur. Çünkü aşırı nüfus baskısı gerek doğal kaynaklar üzerinde hava, su ve toprak kalitesi gibi gerekse insan yaşamı için gerekli olan besin kaynakları üzerinde ciddi baskılar yaratabilmektedir. Ülkenin pek çok yerinde üretilen ürünlerin hedef noktasının İstanbul olması ekonomik yönden ciddi fiyat farklılıklarına sebep olmaktadır. İstanbul’da yaşayan nüfusun ihtiyacı olan su ve kanalizasyon ihtiyaçlarını giderme kısmındaki çeşitli zorluklar İstanbul’da su sorununun zirveye çıkmasına neden olmuştur. İstanbul için çöp sorunları, altyapı sorunları bunların her geçen yıl daha da büyük yatırımları gerektirmesi buradaki çevre koşullarının çevre sağlığı için tehlikeli boyutlara ulaştığını gösteren hususlardır. Tabi bir de kentlerdeki aşırı yığılmanın kentin çeperlerinin genişlemesinin doğal sonucu olarak bunun başta ormanlar gibi su kaynakları gibi doğal çevre üzerinde yaptığı baskılar söz konusudur ki yine İstanbul örneğinde de bunun son yıllarda açıkça örneklerini görebilmekteyiz.

Yerel demokrasinin etkinliği ve yerel hizmetler hususunda yerel halkın memnuniyeti kentsel siyasetin bu sorunlarla ilgilenmesine çözümler üretmesine neden olacaktır. Nitekim yerel düzeyde iktidara ulaşmak, yerel siyasetin temel hedeflerinden birisidir. Dolayısıyla yerel siyasetin tüm bu sorunlara çözüm üretebildikleri oranda iktidar şansı olabilir. Sorunlar karşısında aciz kalan yeteneksiz ve yetersiz bir yerel üretim görüntüsü veren yönetimlerin bir sonraki seçimlerde tekrar seçilebilme olanakları oldukça zayıflamaktadır. Yerel yönetimlerin ya da belediyelerin kamu gücünü kullanarak toplumu yönetmek isteyen yerel siyasi aktörlerin az önce saydığımız sorunlara siyasal söylemlerini, bu sorunlara çözüm bulma sürecinde kullanarak siyaset yapmaya çalışmaları, halkın tercihini kazanmada çok çok belirleyici bir durum olacaktır. Demokratik yöntemlerle belediye idaresine gelen aktörlerin, iktidarlarını devam ettirmeleri yerel hizmetleri başarılı bir şekilde yerine getirmeleri ve sunmalarına bağlıdır. Yerel hizmetler dediğimiz şey her ne kadar bilinse de basit bir tanımlamayla bir yer, yöre mahal ya da bölgeyi ve orada yaşayan insanları ilgilendiren ulusal çapta olmayan hizmetler olarak nitelendirilebilir. Bu hizmetlerin yerel ve ortak nitelikte olması önemlidir. Dolayısıyla özellikleri itibari ile yerel halkın günlük yaşamını sürdürebilmesinde çok büyük önem taşırlar. Temizlik, itfaiye hizmeti, şehir içi ulaşım, su hizmetleri ya da kanalizasyon gibi mahalli hizmetler yerel hizmetler olarak söylenebilir. Bu hizmetlerin karşılanması belediye yönetimlerin yeniden seçilerek iktidarlarını sürdürebilmeleri ve dolayısıyla yerel siyasetin sürdürülebilirliğinin şartlarından birisidir. Bu da yerel halkın memnuniyeti ile doğru orantılıdır. Burada yerel siyasetin, ulusal düzeyde siyasetin ya da ulusal düzeyde demokrasinin işlevselleşmesine katkı sağlamasını görmüş oluyoruz.

Yönetişim

Günümüzde bakıldığında artan bir yoğunlukta yönetim anlayışından yönetişim anlayışına doğru bir kayış olduğu görülmektedir. Bunun yerel düzeyde de yerel yönetimden yerel yönetişime doğru olduğunu söyleyebiliriz. Klasik yönetimlerde kendi karar veren ve uygulayan bir yönetim anlayışı hâkimdir. Birilerine iş

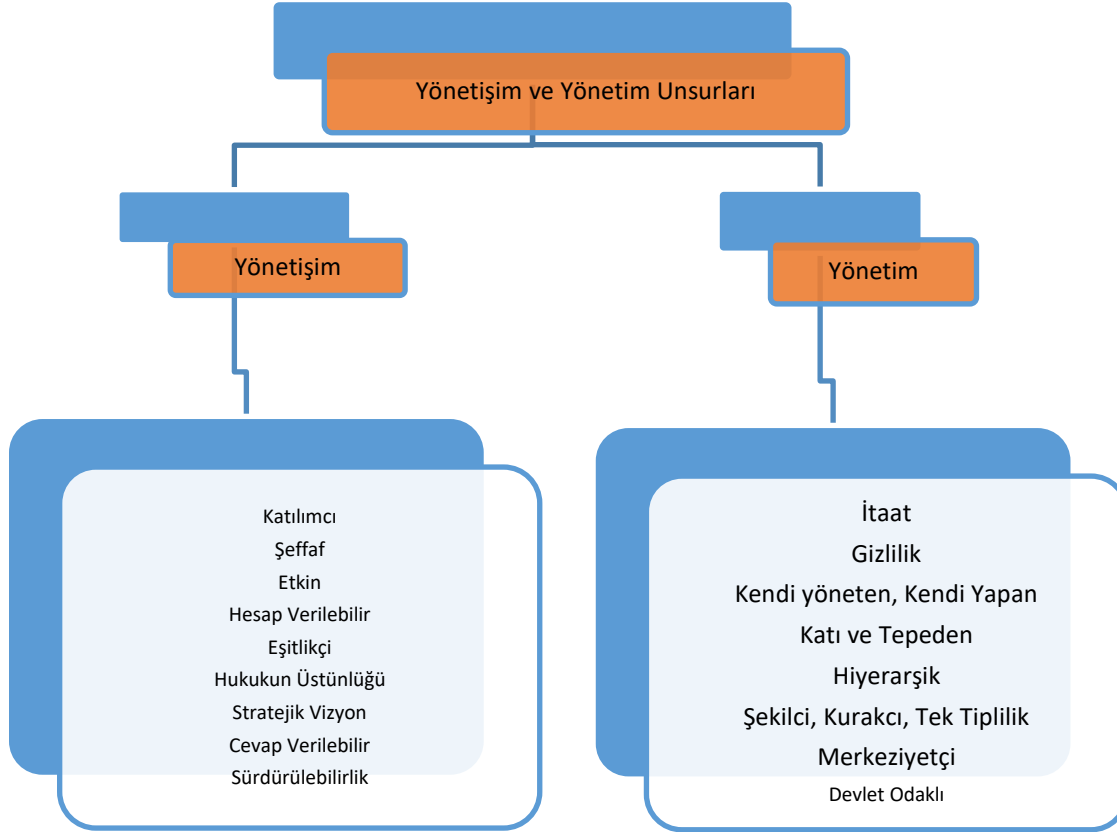
yaptırabilme gücü olarak da ifade edilen klasik yönetime karşı bir anlayıştır aslında. Bu anlayışla yönetime katılım öngörülmediği için etkileşimin ve çok aktörlüğün olmadığını da belirtebiliriz. Yönetişim birey ve yönetim kademeleri arasında yeni bir ilişki biçimi ortaya koymuştur ve yönetim ile bireyler arasında etkileşime geçmenin bir yolu yöntemi olarak da ifade edilebilir. Kolektif hareket etmeyi ve iletişimi ön plana alarak katılımcılığı destekleyen modern bir anlayıştır. Yani bu manada etkileşimin yönetilmesi olarak da yönetişimi ifade etmek mümkündür. Kamu yönetimi açısından baktığımızda yönetişim, hemşehri yönetim ilişkilerindeki yetersizliklere karşı yeni bir kavram olarak da kabul edilir. Yönetişim ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankası tarafından yayımlanan raporda⁴, *good governance* (iyi yönetişim) olarak ifade edilmiştir.

“Yönetişim anlayışı hemşehrilerin birbirleri ve yönetim organları ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmalarını; ülkenin kaynaklarının kalkınma amaçlı kullanılmasını, teknolojik imkânların yönetsel süreçlere daha fazla dâhil edilmesini; yönetim mekanizmalarının da açık, hesap verebilir, halkın talep ve beklentileri ile hukukun üstünlüğüne duyarlı olarak faaliyet göstermesini öngörür. İyi yönetişim, kavramı ile genel olarak katılımcılık, şeffaflık, hesap verme sorumluluğunun, verimliliğin, açıklığın, denetimin, yönetimde ahlak, erdem ve liyakatin, hâkim olduğu, çok yönlü bir yönetim kastedilmektedir” (Kocaoğlu, 2015, s. 47-48)

Yönetişim, bir toplum veya organizasyonun karar alma süreçlerinde kullanılan bir yönetim yaklaşımıdır. Yönetişim, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir ve etkili bir karar alma sürecini teşvik eder. Yönetişim siyasal, ekonomik ve toplumsal düzeylerde uygulanabilir. Yönetişim yaklaşımı genellikle merkezî karar alma süreçlerine alternatif olarak görülür. Bu yaklaşım karar alma süreçlerinde katılımcılığı, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırmak için vardır. İnsanların karar alma süreçlerine daha fazla katılmasını, kararların daha adil ve etkili olmasını sonuç olarak sürdürülebilir sonuçlar olmasını gerektirir. Özellikle kalkınma sektöründe ve uluslararası ilişkilerde sıkça kullanılmaktadır. Yönetişim yaklaşımı insan haklarını demokrasiyi ve sürdürülebilirliği teşvik için kullanılan bir kavramdır.

Görüldüğü gibi yerel yönetimlerde paradigma değişikliği yaşanarak var olan kamu yönetimlerinin toplumda yeri ve değerinin değiştiğini ifade etmek mümkün olacaktır. Yönetişim kavramı etkileşimi ve çok aktörlüğü öngörmektedir. Toplumsal olarak kamu, özel, sivil aktör ve kaynakların iş birliği içerisinde hareket etmelerini gerektirmektedir. Yönetişimin getirmiş olduğu çok aktörlük ve etkileşim içerisinde katılımcılığa özel bir yer vermektedir öyle ki yönetişim katılımında ayrı düşünülmemektedir. Çünkü yönetişim paradigması katılımcılık sayesinde hayata ve harekete geçmektedir. Hafızalarımızda yer etmesi ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde yönetişim ve klasik yönetimle ilgili kavramlar ifade edilmiştir.

⁴ “Dünya Bankası’nın hazırlamış olduğu rapora göre iyi yönetişim, “açık ve öngörülebilir bir karar alma süreci; profesyonel bir bürokratik yönetim, eylem ve işlemlerden sorumlu bir hükümet ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımında bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzen” olarak tarif edilmiştir” (World Bank, 1989).

Şekil 1: Yönetişim ve Yönetim Unsurları

Kaynak: (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı 2014. S.68)

Katılım

Çağımız toplumlarında tarihsel süreç içerisindeki yaşanmış olan dalgalanmalara rağmen, katılım konusunda talepler gittikçe artan bir ivmeyle devam etmektedir. Hatta küresel dünyamızda katılım devriminin yaşandığı da yaygın, kabul gören ve tartışılan bir görüştür. Toplum içerisinde katılıma yönelik talepler her geçen gün artmakta ve böylelikle katılım yönetim birimlerinin olmazsa olmaz parçaları haline gelmiştir.

Katılım kavramına çok farklı açılardan bakılmakta çok farklı anlamları bulunmakta ve birden çok katılım kavramı tanımı yapılmaktadır. Tanımların dar anlamına bakılırsa sadece seçimlere katılım faaliyeti olarak, geniş anlamda bakılır ise siyasal ve bürokratik karar alma süreçlerinin her aşamasında bulunmak olarak görülebilir. Elbette ki bunların dışında bireylerin bağımsız bir şekilde katılım eylemlerine yöneldikleri de görülmektedir. Katılma kavramının karar alma süreçlerine etkide ve katkıda bulunmaya yönelik şu tarifini yapmak mümkündür. Sosyal Bilimler Sözlüğü'ne göre katılma kavramı, “bir kararın hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve uygulanması aşamalarından birine, birkaçına veya bütününe o karardan etkilenecek kişilerin güçleri oranında katkıda bulunması olarak tanımlanmıştır” (Demir ve Acar, 2005: 233).

“Bütün bu tanımlamalar içerisinde katılımı hem hemşehrilerin hem de örgüt çalışanlarının, yerel düzeyde ve siyasal yönetsel temelde devlet organlarının kararlarını ve bu kararları alacak çalışanların oluşumunu etkilemek amacıyla, çeşitli yollardan giriştikleri faaliyetler, takındıkları tutum ve davranışlar ile bilinçli eylemler bütünüdür şeklinde tanımlamak mümkündür” (Kocaoğlu, 2015: 36).

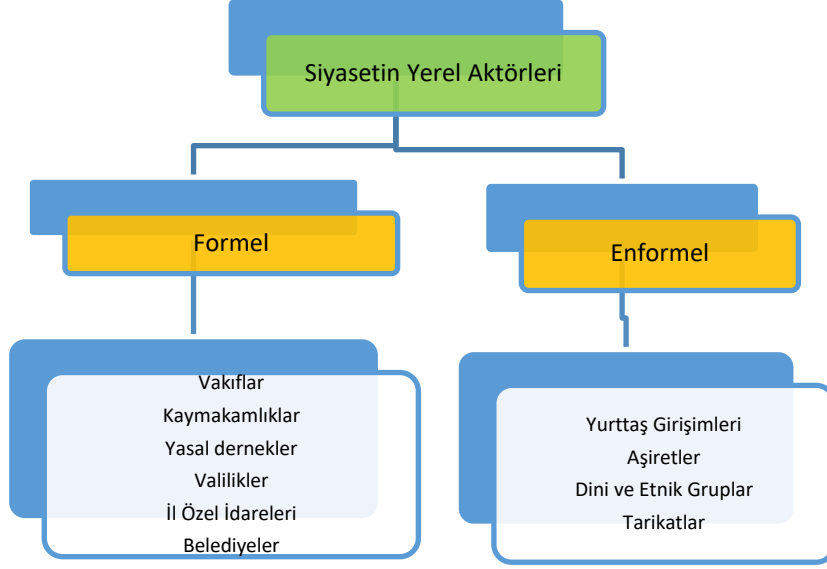
Katılımın siyasal ve yönetsel olarak iki farklı yönü olduğunu da belirtmek gerekir. Aslında bu kavramların da birbirlerinin yerine kullanıldıkları birbirleriyle eşleştikleri ve hatta eş anlamlı kullanıldıkları da olabilmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse siyasal katılım, siyasal iktidarın oluşumuna ve yine siyasal kararların alınmasına yönelik faaliyetler olduğunu söyleyebiliriz. Yönetsel katılım ise, yönetsel olarak hemşehrilerin ve örgüt çalışanlarının karar alma faaliyetlerine katılımı olarak ifade edebiliriz.

Yerel Katılımcı Aktörler

ABD’de siyasal faaliyetlerin asıl gücünün yerelden alınan destekler ile yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Bu durumu temsilciler meclisi üyesi Tip O’Neill’a şöyle ifade etmiştir: “bütün siyaset yereldir” (all politics is local). Bu söz günümüzde de yaygın olarak ifade edilmektedir. Gerçekten de ulusal ve yerel siyasetin yürütülebilmesi için gerek partilerin gerekse siyasi aktörlerin yerelden alacakları desteklerle mümkün olacaktır. Yerel katılımcı aktörler, belirli bir bölgede veya toplulukta faaliyet gösteren ve bu topluluğun geleceği üzerinde doğrudan etkisi olan kişilerdir. Bu aktörler genellikle sivil toplum örgütleri, yerel

hükümetler, işletmeler, yerel liderler ve yerel topluluk üyeleri gibi çeşitli gruplardan oluşur. Bu aktörlerin rolü, bir topluluğun karar alma süreçlerinde önemlidir çünkü yerel katılımcı aktörler, bölgesel veya yerel politikaları etkileyen, topluluğun sosyal ve ekonomik kalkınması için önemli adımlar atan kişilerdir. Bu nedenle, yerel katılımcı aktörler, topluluklarına yönelik politikaların oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir rol oynarlar. Aynı zamanda, bu aktörler, toplulukların ihtiyaçlarını anlamak ve çözüme kavuşturmak için çeşitli araçlar kullanarak etkili bir şekilde çalışabilirler.

“Siyasetin yerel aktörlerini "formel" ve "enformel" olarak ikiye ayırmaktadır. Yasalarda tanımlanan, mevzuatla belirlenen birimler formel aktörler; yasal kalıplar dışında kalan, fakat potansiyel olarak bir yereldeki her sakinin veya grubun oluşturduğu aktörler ise, enformel aktörler olarak nitelendirilebilir. Bu nitelermeye göre, formel aktörler kaymakamlıklar, valilikler, il özel idareleri, belediyeler, yasal dernekler ve vakıflardır. Enformel aktörler ise, dini ve etnik gruplar, tarikatlar, aşiretler ve yurttaş girişimleri şeklinde sayılabilir” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014: 71)

Şekil 2: Siyasetin Yerel Aktörleri

Kaynak: (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı 2014. S.71)

Yerel siyasette birçok yerel aktörün bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu aktörlerin çok farklı düzeylerde de faaliyet gösterebileceğini ifade etmek mümkün olacaktır. Örnek vermek gerekirse çevreci bir sivil kuruluş mahalle bazında faaliyet gösterebileceği gibi ilçe, il, ulus ve hatta uluslararası düzeylerde de faaliyet gösterebilmektedir. Dolayısıyla yerel siyaset aktörlerini aşağıdaki şekilde gruplamak mümkün olacaktır.

Ulusal Siyasal Aktörler, Merkezi Yönetim ve Hükümet

Mülki İdare

Yerel siyasetçiler ve Yerel Yönetimler

Siyasal Partiler ve Yerel Birimleri

Yerel Elitler

Yerel Basın

STK'lar

Çıkar-Baskı Grupları

Düşünce Kuruluşları (Think Tanks)

Mesleki Kuruluşlar ve Birlikler

Örgütlü Olmayan Çeşitli Toplumsal Kesimler

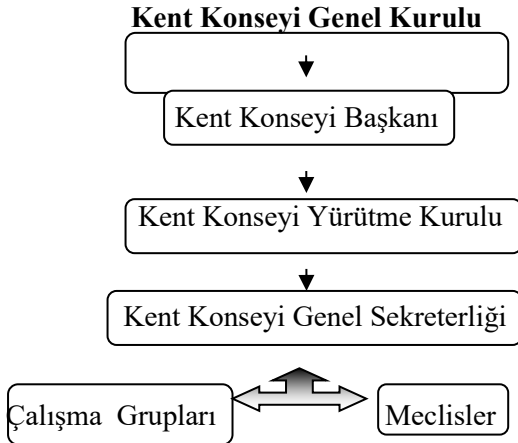
Halk, Yurttaş

Uluslararası Aktörler

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE KATILIM MEKANİZMALARI

Kent Konseyleri ve Katılım

1992 yılında Rio' da gerçekleştirilen yeryüzü zirvesinde kabul edilen ve Gündem 21 diye adlandırılan çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılması, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik Kent konseyleri kurulmuştur. Böylelikle kent konseyleri olgusu dünya literatürüne girmiştir. Kent konseyleri halkın karar alma süreçlerine doğrudan katılımını arttırmak, katılımı kolaylaştırmak, yerel ölçekte demokrasinin gelişimine katkı sağlamak, şeffaf, saygılı, hesap veren yönetim sistemi oluşturmayı amaçlamıştır. Yapıları ve çalışma yöntemleri kentler arasında farklılıklar gösterse de Kent Konseyi'nin genel işlevi, kentteki tüm paydaşları bir araya getirerek, tüm kenti kucaklayan ortak akıl oluşmasını sağlayan, her türden farklılığa açık olarak kentin buluşma arenasıdır. Dünyada Kent konseyleri Avustralya, Kanada, Çin, Fransa, Hong Kong, Hindistan, Ürdün, Malezya, Moldova ve Hollanda gibi ülkelerde yaygın katılım biçimi olarak kullanılmaktadır. Buna istinaden Hong Kong'ta 1883'te sağlık kurulu olarak kurulan konsey 1936 yılında kabul edilen yasa ile beraber Kent Konseyi adını almıştır. 1960'larda Kent Konseyi'nin görevleri artırılmıştır. 1973'te konseyler yeniden düzenlenmiş ve mali açıdan özerk hale getirilmiştir. Konseyin mali özerklik kazanması bütçenin yasama onayı olmadan da onaylanabileceği anlamına gelmektedir. Hong Kong'da Kent Konseyi başlarda atanmış üyelerden oluşsa da daha sonrasında seçilen üyelerden oluşturulur. Kent Konseyi yıllar boyunca Hong Kong halkına birçok hizmet sunmuştur. Eğlence mekânları ve faaliyetleri, kütüphaneler, müzeler, kültür mekânları, bilet satışı, pazarlar, seyyar satıcı kaydı ve kontrolü, ölü yakma, sokak temizleme, ruhsat verme ve ceza işletme gibi hizmetler Kent konseylerinin sorumluluk alanlarından bazıları olmuştur. Kent konseyleri ülkede halk kütüphanesi kurmuş çeşitli festivallere ev sahipliği yapmış sergiler ve müzeler açmış pek çok yerel sanat grubu finanse etmiştir. Ancak merkezi yönetim konseyi hegemonyası altına almaya çalışmış konseye müdahale etmiş ve üyelerinin seçimle değil atama ile geleceğini duyurmuştur. Bu adımların üzerine konsey 1999 yılında feshedilerek yetkileri belediyelere devredilmiştir.

Şekil 3: Kent Konseyi Organizasyon Şeması

Kaynak: Balıkesir Kent Konseyi⁵

Ülkemizde 13.07.2005 tarihinde yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun yerel yönetimlere kazandırdığı önemli bir katılım mekanizmasıdır. Kent konseyleri kentte yaşayan aktörleri tarafsız bir şekilde görüş ve önerilerini oluşturmak adına bir araya getiren bir platformdur. Belediye meclisi üzerinde bağlayıcı bir etkisi olmamakla birlikte ortak fikirler sunularak toplumun ihtiyaçlarına cevap verme açısından belediye meclislerini etkileme gücüne sahiptir. 5393 sayılı belediye kanununa göre sivil toplumun, üniversitelerin, bütün meslek örgütlerin, siyasi partilerin, sendikaların, muhtarların temsilcileri kent konseylerinde bir araya gelir. Kent konseyleri her türlü farklılığı içinde buluşturan bir yer olarak kentlerin adeta kavuşma noktasıdır diyebiliriz. Ülkemizde Kent konseylerinin karşılığı belediye kanununun 76. Maddesinde görülmektedir. Kentin Belediye Başkanının çağrısıyla kurulan Kent konseyleri buna karşı belediyenin bir birimi değil sivil bir oluşumdur. Ülkemizde en önemli kurumsal katılım aracı olarak görülen Kent konseyleri, demokratik katılımı kolaylaştırarak geliştirmeye ve kent bileşenlerini taleplerini daha gür sesle dile getirebilmelerini amaçlar. Konseylerin bu açıdan temel işlevleri kentin paylaştığı ile beraber kendi sorunlarını tartışmak, ortak akıl ile uzlaşmak kamu ile toplum arasında diyalog kanalları kurmak, demokratik katılım ile beraber sivil toplumu güçlendirmektir.

Birleşmiş Milletler tarafından sunulan yerel Gündem 21 uygulamaları ülkemizde Kent Konseyi üyeleri aracılığıyla yerleşmiştir. Gündem 21, içeriğindeki kırk bölüm ile çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkmak

⁵ <https://www.balikesirkentkonseyi.org/sayfa/organizasyon-semasi.html> (Erişim tarihi 01.04.2023).

ve sürdürülebilir bir kalkınmaya yönelik eylem planlarını tanımlayan bir örgütlenme ilkesidir diyebiliriz. Uygulamalar Birleşmiş Milletler Kalkınma programının desteği ile birleşmiş kentler ve yerel yönetimler teşkilatı koordinasyonunda sürmektedir. Önceleri birbirinden bağımsız halk meclisleri, gençlik meclisleri adı altında yapılmaya başlayan uygulamalar Kent konseyi bünyesine alınarak diğer organ haline getirilmiştir. Türkiye'deki yerel Gündem 21 uygulamaları 2001 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı tarafından dünyadaki en başarılı uygulama olarak seçilmiştir. Kent Konseyi örnekleri dünyada benzer bir biçimde yarar planları tartışır ve katılımcı bir yaklaşımla karşılaştırmayı amaçlar. Bu planlar sosyal konut ve kalkınma odaklı konular ile il ve ilçe belediyeleri özelinde bütçeleri koordine edebilmeye yararlar. Örneğin Latin Amerika ülkelerinden Brezilya'da yerel sağlık yönetim konseyleri sosyal sağlık, Kolombiya'da gençlik Belediyesi konserleri sosyal ve Gençlik Meksika'da havza konseyleri çevre ve su yönetimi Paraguay'da yerel Sağlık Yönetim konseyleri ve yine sosyal sağlık alanında çalışmalar yaparlar. Aynı kıtada bulunan farklı ülkelerde ulusal mevzuatlarla düzenlenen Kent konseyleri hala tasarlama biçimlerinden kaynaklanan zorluklarla karşı karşıyadır. Bazı yasalar yerel meclislerin oluşumu yönetim ve sorumlulukları hakkında yeterince ayrıntılı bilgi vermemektedir kökenleri işleyişleri yetkilere kapsamı bakımından meşruiyetten yoksun muğlak bir şekilde tamamlanmış konseylerle sonuçlanabilir. Bazı durumlarda yerel konsey yasaları diğer yasalarla çelişir ve bu da aktif yerel konseyler oluşturmayı neredeyse imkânsız hale getirmektedir İstanbul kent Konseyi tarafından her ay İstanbul'un farklı bir ilçesinde yurttaşlar açık toplantılar yapılmaktadır Kendine en yakın bölgede toplantıya katılan yurttaşlar başvuru formunu doldurarak fikirlerini sunabilirler. Bu proje Kent Konseyi'nin Katılım Kafe projesidir Katılım Kafe buluşmalarında yerin hem sorunları hem kendi Özgün yapısı hem de potansiyeli etrafında ortaya çıkan fikir ve öneriler Kent Konseyi tarafından kamuoyuyla paylaşılmaktadır katılım kafe atölyeleri İstanbul'da yaşayanlar için yeni bir katılımcı araç haline gelmesi bu açıdan önemlidir. Bu kapsamda İstanbul Kent Konseyi 3 adet katılım kafe toplantısı gerçekleştirilmiştir son olarak 18 Aralık 2021 tarihinde Kadıköy ilçesi müze Gazhane 'de gerçekleşen katılım kafe toplantısında çalışmanın amacı İstanbul'un mekânsal ölçekli büyüklüğünden dolayı katılımcılıkta yaşanan örnek sorunu gidermek ve küçük ölçeklerde yerel sorunları konuşabilmek olarak belirtilmiştir İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan Ataşehir ve Kadıköy ilçelerinde yaşayan kentlileri İstanbul kimliğine kentin kültürel ve tarihi yapısının korunmasına ve yerel politikalara katılım süreçlerine dair Beyin Fırtınası oluşturmaya yönelik çalışma kolektif bir fikir üretimi amaçlayan 'Word Cafe' tekniği ile gerçekleştirilmiştir İstanbul kent konseyinin bu çalışması yereldeki sorunların çözülebilmesi açısından ülke çapında örnek oluşturabilecek bir potansiyele sahiptir. Kafenin ilçe Kent konseylerinin destekleriyle Mahalle kafelere dönüşmesiyle şehrin sokaklarında tüm konuların konuşulduğu ortamlar oluşturulabilir her mahallede gönüllü olarak bir ya da birden fazla Cafe işletme sahibiyse bu süreç yürütülebilir bu kafelerde aylık haftalık yıllık toplantılar olabileceği gibi gelen müşterinin mahallelilerle sosyalleşebilmesi komşuluk bağlarını da güçlendirebileceği gibi en küçük yerel ölçekte katılımcı demokrasinin örgütlenebilmesine imkân sağlamaktadır.

Kütahya Kent Konseyi çocuk, genç, emekli, kadın, engelli gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerini temsil etmektedir. Kütahya Kent Konseyi maddi açıdan Kütahya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nden destek almaktadır. Fakat Kütahya'daki Kent Konseyi diğer illerdeki Kent konseylerine nazaran daha az faaliyet gerçekleştirdikleri ve yıl içinde belediye Meclisine herhangi bir çalışma önergesinde bulunmadıklarından dolayı belediye meclis üyeleri Kent Konseyi'nin işlevsiz olduğunu belirtmiştir. Olaya iki taraflı yaklaştığımızda ise Kent Konseyi üyelerinin çalışmaya istekli olduklarını ancak önerileri siyasi merciler tarafından dikkate alınmadığından ve yapacakları projeler açısından yeterli finansman desteği görmediklerinden motivasyon eksikliği yaşadığını söyleyebiliriz.

Özetle dünya genelinde Kent konseylerinin niyeti iyi olsa da teori ile pratiğin uyuşmadığına en açık örnektir. Bu bağlamda Kütahya'da olduğu gibi Kent Konseyi laf sen değil sistemdeki eksiklikleri saptayarak belediyelerle iletişim ve Finansal durumlar iyileştirilerek konsey çalışanlarına ilgi göstererek motive edilmeli ve kent konseyleri demokrasiye kazandırılmalıdır. Siyasi merciler tarafından konseyin önerileri göz ardı edilmemelidir. Karar alma süreçlerinde de mutlaka yer almalıdırlar. 5393 belediye kanununda yer alan kent konseylerinin etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir Türkiye'de katılımı en etkili biçimde sağlayan Kent konseyleri ile sürekli bütüncülük, gönüllülüğe dayalılık, vizyonerlik ilkelerini benimseyerek Kent konseyleri kurularak halkın sorunları çözülebilir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İYİ KATILIMCI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bursa Nilüfer Belediyesi

Nilüfer Belediyesi'nde vatandaşların kenti ilgilendiren konularda karar mekanizmalarına katılımında belirli dönemlerde değil daima işleyen bir yöntem olarak Mahalle Komiteleri kurmuş olması sebebiyle, yerel birimlerde katılımcı uygulamalarda daima örnek gösterilen bir belediye olmuştur. Şehrin mahallelerinde kurulmuş olan Mahalle Komiteleri seçimle belirlenmektedir. Katılımda eşitliğin gerçekleştirilmesi amacıyla,

seçimler öncesinde mahalle sakinlerine bilgilendirme yapılmaktadır. Komitelere mahalle muhtarı başkanlık yapar. İki başkan yardımcısı ve bir yazman ile birlikte Mahalle Komitesini Nilüfer Kent Konseyi'nde temsil edecek bir üyeden oluşmaktadır. Komite toplantılarına üç kez art arda katılmayan üyenin üyeliği düşmektedir. Oluşturulan Mahalle Komitelerinde kararlar 2/3 oy çoğunluğu ile alınmakta ve gerçekleştirilen seçimlerde 1/3 oranında kadın kotası ile 1/3 oranında gençlik kotası aranmaktadır. Kadın ve genç adayların bulunmaması hallerinde ise bu üyelikler boş bırakılmaktadır. Belediyenin stratejik planı hazırlanırken Mahalle Komiteleri planın oluşturulması sürecine katılımcı olarak da kolaylık sağlamaktadır. Stratejik plan hazırlık süreci başladığında Mahalle Komiteleri bilgilendirilmektedir. Bu komiteler sonra ki süreçte stratejik plan için öncelikli ihtiyaçlarını belirleyerek Belediyeye bildirmektedir. İhtiyaç talepleri göz önünde bulundurularak plan hazırlanmaktadır.⁶

Bordo-Mavi Masa Projesi

“Trabzon Büyükşehir Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Bordo-Mavi Masa vatandaşların belediye ile ilgili işlerini kolaylaştırmakta ve vatandaşların belediye ile ilgili her türlü talep ve şikâyetlerini kabul etmektedir. Telefon bankacılığını andıran uygulamada, Alo 153 Çağrı Merkezi bu faaliyet için tahsis edilmiştir. Vatandaşların Belediye binasına gitmeden sorunlarını çözmek için bu uygulama aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca belediyece 2017 yılında kullanıma açılan Whatsapp Hattı'na da vatandaşlar anlık şikâyet ve taleplerini iletilebilmektedirler. Bordo-Mavi Masa uygulamasında, vatandaşlarla yüz yüze görüşmeler yapılarak da sorunlara çözüm bulunmaya ve hizmet verilmeye çalışılmaktadır. Bordo Mavi Masa bünyesinde hizmet veren Muhtarlar Masası ise Trabzon il genelinde bulunan 692 mahalle muhtarının talep, istek ve şikâyetlerini Büyükşehir Belediyesine bildirmesine yardımcı olmaktadır. 2011 yılında kurulan Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Bordo-Mavi Masa 'ya 2016 yılında 5149, 2017 yılında 5010 adet olmak üzere sekiz yıllık sürede yaklaşık 30.000 başvuru yapılmıştır. Çağrı merkezine yapılan 25.340 çağrı ise ilgili birimlere doğrudan iletilmiştir. Bunun yanında Whatsapp İhbar Hattına gelen 5.120 adet talep ve şikâyette ilgili birimlere iletilerek çözüme kavuşturulmak üzere işleme alınmıştır. Ayrıca Trabzon Büyükşehir Belediyesi internet sayfasına yapılan tüm istek, talep ve şikâyetlerin de tespiti yapılarak ilgili birimlere gönderilmektedir” (<https://www.trabzon.bel.tr/Web/FaaliyetRaporu,2016,2017,2018>).

Trabzon Büyükşehir Belediyesi Bordo Mavi Masa Uygulamasına en çok şikâyet İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı ve Zabıta Daire Başkanlığı ile ilgili olarak yapılmıştır. Belediyenin Bordo Mavi uygulaması ile bürokrasi azaltılmaktadır. Zamandan ve kaynaktan tasarruf sağlanmaktadır. Var olan sorunların çözüme kavuşturulmasında kullanılan araçlar ortadan kalkmakta, hemşehrilerle yerel yönetim birimleri arasında karşılıklı olarak güven ilişkisi kurulmakta böylece kurum içi ve halkın denetimi mekanizmaları oluşturulmuş olmaktadır.⁷

Brezilya Porto Alegre

Brezilya'nın Porto Alegre Kenti'nde ortaya çıkan ve önce bu ülkenin değişik kentlerinde uygulanmış daha sonra da dünyanın birçok ülkelerinde yayılarak yerelde katılımcı bütçe anlayışı olarak deneyimlenmiştir. Brezilya'nın Porto Alegre kentinde temel olarak çıkmışsa da diğer ülkeler de kendi yapıları içerisinde ufak tefek farklılıklarla da olsa bu katılımcılık örneğini uygulamışlardır. “Bu uygulamada öncelikle mahalle bazlı toplantılar yapılır. Daha sonra büyük çaplı ve kalabalık gruplara hitap eden toplantılar yapılır. Bu modelde gerçekleştirilen toplantılarda halkın taleplerini dile getirecek temsilciler yine bu halk içinden seçilir. Bu temsilciler daha önceki toplantılarda kabul edilen önceliklerini bir sonraki üst toplantılarda değerlendirirler. Yapılan toplantıların en önemli özelliklerinden birisi sınıfsal ayrımlar yapılmadan toplumun her kesiminden vatandaşların toplantılara dahil edilmesidir. Bu toplantılar belirli bir takvim çerçevesinde gerçekleştirilir ve önceden halka duyurulmaktadır. Modelde süreç tamamlanınca belirlenen öncelikler için bütçeden fon ayrılır ve gerek görülürse halktan da ekstra bir bedel talebinde bulunulabilir. Porto Alegre modelinde halk ve seçilen temsilciler bütün süreci en başından sonuna kadar takip edebilmektedirler” (Arslan, 2019, s. 196).

SONUÇ

Hızla küreselleşen modern dünyada yerleşme ve yerel değerlerin artmasıyla, iletişim kanlarının çoğalması demokrasi ve katılımcılık kültürlerinin önünü açmıştır. Bu anlamda demokratik katılımcılık demokrasilerin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Gerek ulusal gerekse yerel siyasette katılım imkânları çoğalmış ve yerel

⁶ http://www.nilufer.bel.tr/icerik-24-mahalle_komiteleri (Erişim tarihi 01.04.2023).

birimlerde siyasete katılım kanallarının idarecilerin alacakları kararlara ortak olmalarını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi gereklilikten ziyade zorunluluk haline gelmiştir.

Yerel yönetimlerde demokrasi ve katılımı kaynakların etkin kullanımı siyasal ve yönetsel süreçlerin sağlıklı işlenmesi açısından önem kazanmıştır. Yerel siyasetin etkin bir şekilde yapılması kalkınmaya yönelik ivmenin artırılması için katılımcı mekanizmaların artırılması ve olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Ana amacı ülkenin ve yerel birimlerin refahını sağlamak olan siyasette beklenen faydanın gerçekleştirilmesi için halkın ve vatandaşların daha çok katılımcı olması ile mümkün olacaktır. Bu manada katılım, yönetim yerel siyaset gibi kavramlar anahtar kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan yerel siyasetin etkin olduğu her alanda katılımcılığın sağlanması yerel birimlerde demokrasinin gelişmesi için kaçınılmazdır. Bu durum aynı zamanda sadece demokrasinin gelişmesi için değil şeffaf, hesap verilebilir, katılımcı yerel yönetim birimlerinin oluşması için de gereklidir.

Hızla gelişen, dönüşen, küreselleşen dünyada merkezi ve kapalı yönetim yapıları yerini açık, şeffaf, katılımcı bir demokrasinin izlediği yönetim birimlerine bırakmaktadır. Yerel yönetim birimleri hizmetlerini yerine getirirken yurttaşların katılımını öne çıkaracak, denetim mekanizmaları içerisinde yer aldıkları siyasal ve yönetsel bir sistem inşa edilmelidir. İş birliğinin, iletişimin ve katılım olanaklarının hızla arttığı dünyamızda bu gelişmelerin gerisinde kalmak yarardan ziyade zarar getireceği çok açıktır. Yerel yönetim birimlerinde kamusal hizmetler yerine getirilirken vatandaşların katılımı sağlanarak istek, öneri, talepleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Ö. (2004). Yerel Seçimlerin Yerelliği. Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 17-18.
- Arslan, A. (2019). Yerel Yönetimlerde İyi Yönetişim Aracı Olarak Katılımcı Bütçeleme. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Aykaç, B. (1999). Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları. GÜİBF Dergisi, 5.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (1998). Kamu Yönetimi Sözlüğü. Ankara: TODAİE Yayını.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (1998). Kamu Yönetimi Sözlüğü. Ankara: TODAİE.
- Bulut, Y. (2003). Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin (Yönetişim) Hayata Geçirilmesinde Etkili Olan Araçlar. Ankara: TODAİE.
- Çukurçayır, M. (2006). Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çukurçayır, M. A. (2008). Yerel Siyaset. Okutan, 35.
- Demir, Ö., & Acar, M. (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü, 6. Baskı. Ankara: Adres Yayınları.
- Gül, H., Kiriş, H., Negiz, N., & Gökdayı, İ. (2014). Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset. Ankara: Detay Yayıncılık.
- http://www.nilufer.bel.tr/icerik-24-mahalle_komiteleri. (2023).
- http://www.trabzon.bel.tr/upload/editor/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLA_RI/2018/mobile/index.html. (2019, 06 12). Trabzon Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu (2018). adresinden alındı
- <https://www.trabzon.bel.tr/Web/FaaliyetRaporu>. (2016,2017,2018, Mayıs 11).
- Keleş, R. (1999). Avrupa'nın Bütünleşmesi ve Yerel Yönetimler. Ankara: Türk Belediyecilik Derneği.
- Keleş, R. (2000). Yerinden Yönetim ve Siyaset. Ankara: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2006). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2009). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kettle, D. (1993). Public Administration: "The State of the Discipline" , içinde Political Science: The State of The Discipline II, Der. A. W. Finifter, APSA, Washington, D.C., 488-497.
- Kocaoğlu, M. (2015). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Nadaroğlu, H. (2001). Mahalli İdareler;Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması. İstanbul.
- TODAİE. (2007). Yerel Yönetimlerde İşbirliği ve Katılım. Ankara: Sarıyıldız Basımevi.

- Wolman, H. (1990). Decentralization: What is and Why We Should Care. New York: U.N. University Press.
- World Bank. (1994). Governance: The World Experience, First Printing,. New York: World Bank Publication.

Kişi-Örgüt Uyumunun İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü

Effects of Person-Organization on Job Performance: Mediating Role of Organizational Cynicism

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisini ve bu etkide örgütsel sinizmin aracılık rolünü belirlemektir. Bu amaca yönelik araştırma Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan 364 katılımcıdan anket formu aracılığıyla elde edilen veriler üzerinden yürütülmüştür. Dört kısımdan oluşan anket formunda ilk olarak katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum gibi bilgilerine yönelik demografik bilgi formu, diğer kısımlarda ise kişi-örgüt uyumu ölçeği, örgütsel sinizm ölçeği ve performans ölçeği yer almaktadır. Verilerin analizinde LISREL ve SPSS programları kullanılmıştır. Öncelikle ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış ve geçerli ve güvenilir ölçekler olduğuna dair kanıtlar elde edilmiştir. Daha sonra değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşimin belirlenmesi için korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Son olarak değişkenler arasında aracılık rolünün bulunup bulunmadığının belirlenmesi için aracılık analizine başvurulmuştur. Analiz bulgularına göre kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerinde negatif yönlü, iş performansı üzerinde pozitif yönlü etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolü üstlendiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular literatür bilgileri ışığında yorumlanarak araştırmacı ve uygulamacılar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kişi-örgüt uyumu, Örgütsel sinizm, İş performansı

ABSTRACT

This study aimed to determine the effect of person-organization fit on job performance and the mediating role of organizational cynicism. For this purpose, the data of the research was collected through a survey form from 364 participants working at Atatürk University. The survey form consists of four parts. In the first part, there is a demographic information form for participants' information such as age, gender, and marital status. Other parts include the person-organization fit scale, organizational cynicism scale and performance scale. LISREL and SPSS programs were used to analyze the data. First of all, validity and reliability analyzes of the data were performed. Then, correlation and regression analyzes were performed to determine the relationship and effect between the variables. Finally, mediation analysis was used to determine whether there was a mediating role between the variables. According to the analysis findings, it was determined that person-organization fit had a negative effect on organizational cynicism and a positive effect on job performance. Additionally, it has been determined that organizational cynicism plays a mediating role in the effect of person-organization fit on job performance. The findings were interpreted in the light of literature information and suggestions were presented for researchers and practitioners.

Keywords: Person-organization fit, Organizational cynicism, Job performance

GİRİŞ

Örgütlerin önceden belirlediği hedeflere bir bütün olarak ulaşma düzeyini ifade eden örgütsel performansın önemli bir belirleyicisi de bireysel performanstır. Bir diğer ifadeyle örgütün her bir üyesinin önceden belirlenen standartlara ulaşma düzeyini ifade eden iş performansı aynı zamanda örgütsel performansın da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. İş performansı bireyin işinde başarılı olma düzeyini gösterir. Dolayısıyla günümüzün rekabet ortamında kamu ya da özel sektör ayrımı yapılmaksızın bireylerin performans düzeyleri önemli görülmektedir. Zira kamu kurumları da kendi aralarında ya da özel sektör rakiplerinden öne geçmek için çalışanlarının performansını artırmak istemektedir.

Hem bireyin kendisi hem de örgütü açısından önemine vurgu yapılan performansın öncüllerinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu çalışmada bireysel performansa etki edeceği düşünülen kişi-örgüt uyumu ve örgütsel sinizm kavramları ele alınmıştır. Kişi-örgüt uyumu, örgütün bireyden bekledikleri ile bireyin örgütten beklentilerinin örtüşme düzeyini ifade ederken; örgütsel sinizm, bireyin çevresine karşı güvensizlik duyması ve olayları olumsuz değerlendirmesi anlamında kullanılan bir kavramdır.

Bu çalışmanın amacı, kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisini belirlemek ve bu etkide örgütsel sinizmin aracılık rolüne sahip olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle kişi-örgüt

Hüseyin Yılmaz¹

How to Cite This Article
Yılmaz, H. (2023). "Kişi-Örgüt Uyumunun İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4927-4938. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72850>

Arrival: 04 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Erzurum, Türkiye

uyumu, örgütsel sinizm ve iş performansı kavramlarına ilişkin literatür bilgilerine yer verilmiş ve sonrasında bu teorik çerçeveden hareketle araştırma hipotezleri oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler belirlenerek kişi-örgüt uyumunun performans üzerindeki etkisi ve bu etkide örgütsel sinizmin aracılık rolü üstlenip üstlenmediği belirlenmiştir. Son olarak elde edilen bulgular yorumlanarak literatür bilgileri çerçevesinde tartışılmıştır.

KİŞİ ÖRGÜT UYUMU

Kişi-örgüt uyumunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından öncelikle “uyum” kavramına açıklık getirmenin uygun olacaktır. Uyum, Türk Dil Kurumu tarafından, “Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk” ve “Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon” olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr). Kişi-örgüt uyumu ise en genel ifadesiyle birey ile örgütü arasındaki uyum ve ahenk olarak tanımlanmakta ve bu uyumun, bireylerin istek, ihtiyaç ya da beklentileri örgüt tarafından karşıladığında ortaya çıkacağı belirtilmektedir (Kristof, 1996:3).

Kişi-örgüt uyumu örgütlerin norm ve değerleri ile bireylerin değerleri arasındaki uyumu ifade etmektedir. Örgüt üyeliğinin bireyin değer ve davranışları üzerindeki etkilerini ve bireyin örgütün norm ve değerleri üzerindeki etkilerini belirlemek için öncelikle kişinin değerleri ile örgütün değerleri arasındaki uyuma derecesinin değerlendirilmesi uygun görülmektedir (Chatman, 1989: 339).

Psikoloji alanından doğmuş ve 1950'lerde örgütsel davranış çalışan bilim insanları tarafından yönetim alanında çalışılmaya başlanmış olan "uyum" kavramı, aynı değerleri paylaşan ve aynı hedefe yönelmiş olan kişi ve örgütlerin karşılıklı olarak birbirlerini seçmesini ifade etmek için kullanılmaktadır (Xiaojun ve Shizong, 2010: 120). Birey ve örgüt arasındaki ortak değerler ve ortak hedefe yönelme durumundaki benzerlik düzeyi arttıkça iyi uyum sağlandığı anlamına gelirken örgütsel değerler ve amaçlardan uzaklaşması kişi-örgüt uyumsuzluğuna işaret etmektedir (Çiçek ve Çalı, 2021: 455).

Kişi-örgüt uyumu üzerine yürütülen araştırmalar bireyler ve çalıştıkları örgütler arasındaki uyumluluk ya da uyumsuzluğun öncülleri ve sonuçlarıyla ilgilenmektedir (Kristof, 1996: 1). Kişi-örgüt uyumu sağlanamayacak olursa, bireyin işten ayrılma niyetinin yüksek olacağı ve sonunda ayrılacağı ifade edilmektedir. Kişi-örgüt uyumunun sağlanabilmesi adına ilk yapılacak olan ise örgütün değerleri ve felsefesi ile en iyi uyum sağlayan kişilerin seçilmesidir (Tak, 2011: 319). Örgütler, işin gereklerini en iyi karşılayacak, eğitime ve iş taleplerindeki değişikliklere uyum sağlayacak, örgüte sadık kalacak kişileri seçmek isterler. Çalışmak isteyenler ise, sahip oldukları özel yeteneklerinden yararlanmak isteyen ve onların belirli ihtiyaçlarını karşılayan örgütler bulmak isterler (Caplan, 1987: 248). Böylece örgütler, öncelikle örgütsel uygulamaları benimseyen çalışanları işe alırlar, daha sonra ise, örgütte hakim olan değerlerin önemini çalışanlarına aktarırlar ve uymayanları işten çıkararak, üyeler arasında güçlü ve sürekli bir bağ kurmaya çalışırlar (Chatman, 1991: 460).

Kişi-örgüt uyumu temelde iki nedenle istenmektedir. İlk olarak çevresel bir uyarana çalışanın olağan dışı ve istenmeyen bir tepki vermesinin önlenmesi, ikincisi de örgütte olağanüstü bir durum ortaya çıktığında çalışanın sorunu hızlı bir şekilde çözüme kavuşturarak yeni duruma uymasının sağlanmasıdır (Başaran, 2008: 31).

Kişi örgüt uyumu kavramının kuramsal temelleri Schnider (1987) tarafından geliştirilen çekim-seçim-yıpranma (Attraction-Selection-Attrition, ASA) döngüsü modeline dayanmaktadır. *Çekim*, bireylerin kendi ilgi alanları ve kişilik özelliklerine göre belirli bir kariyer alanını cazip bulmasını, *seçim*, örgütlerin seçim sürecinde belirli ortak özelliklere sahip bireyleri tercih edeceklerini ve bunun sonucunda örgüt üyelerinin benzer nitelikteki bireylerden oluşacağını, *yıpranma* ise, çekimin tam karşıtı olarak (Schneider, 1987) uyum sağlayamayan bireyin işten ayrılma fikrine sahip olacağını (Schneider vd., 1995) ifade etmektedir.

ASA modeli, hem bireysel hem de örgütsel teorileri bütünleştiren örgütsel davranışı anlamak için bir çerçeve olarak görülmektedir. Bu çerçevenin, çekim-seçim-yıpranma olmak üzere birbiriyle ilişkili üç dinamik sürecin sonucunun bir örgütteki insanların özelliklerini belirlemeyi ve örgütün doğasını ve kültürünü tanımayı sağladığı ifade edilmektedir (Schneider vd., 1995: 748).

Zaman zaman kişi-örgüt uyumu ve benzer bir kavram olan kişi-iş uyumu birbiri yerine kullanılsa bile, kişi-iş uyumunda sadece yürütülmekte olan iş ön plandayken, kişi-örgüt uyumunda kişinin ve örgütün değerleri ve kültürünü de içine alacak şekilde daha kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Polatçı ve Cindiloğlu, 2013: 301). Bununla birlikte kişi-örgüt uyumunun kişi-çevre uyumu teorisine dayanmaktadır. Kişi-çevre uyumu teorisi ise bireyler ve çalışma ortamları arasındaki uyum sürecini anlamak için bir yöntem olarak önerilmiştir (Caplan, 1987: 249). Kişi-çevre uyumu daha açık ifadeyle olumlu ya da olumsuz önemli sonuçlar ortaya çıkaracak şekilde iki değişken grubu arasındaki uyum veya eşleşme derecesi olarak tanımlanmaktadır

(Muchinsky ve Monahan, 1987: 268-269). Kişi-çevre uyum teorisine göre çevre ile kişinin değerleri, beklentileri ve hedefleri arasında ortaya çıkabilecek uyumsuzluk stres kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Harrison, 1978).

ÖRGÜTSEL SINİZM

Bu başlık altında sinizm, örgütsel sinizm kavramlarına ilişkin tanımlara ve örgütsel sinizmin alt boyutlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Kavrama ilişkin tanımlara yer vermeden önce ‘sinizm’ ve ‘sinik’ ifadelerine açıklık getirmek uygun olacaktır. Bireyin ilişkide bulunduğu çevrenin güvenilmez olduğu ve bu insanların her zaman için kendi çıkarlarını ön planda tutacaklarına dair inanca sahip olması ‘sinizm’, bu inanca sahip bireyler de “sinik” olarak adlandırılmaktadır.

Kimi zaman kişilik özelliği olarak değerlendirilen sinizm (Eaton, 2000) bireyin, üyesi bulunduğu örgütün güdü, eylem ve değerlerine yönelik eleştirel bakış açısından kaynaklanan bir tutum olarak tanımlanmaktadır (Bedeian 2007: 11). Bir kişiyi, grubu, ideoloji veya sosyal kurumu hedef alan negatif duygular ve bütün bunlara karşı güvensizlik ve hayal kırıklığı ile kendini gösteren bir tutum olarak değerlendirilmektedir (Andersson ve Bateman, 1997). Her zaman için örgütsel eylem ve uygulamalara eleştirel yaklaşan sinik bireyler (Bedeian, 2007: 11) genel olarak insanların davranışlarının samimiyetten ve iyi niyetten uzak olduğuna inandıkları için (Stanley vd., 2005: 452) örgüt tarafından üyelerin lehine olduğu düşüncesiyle hayata geçirilmek istenen uygulamalara bile mesafeli yaklaşılmakta ve bu uygulamaların sonuçlarına ilişkin karamsar ifadeler kullanılmaktadır (Abraham, 2000: 270).

Örgütsel sinizm ise, üyesi bulunduğu örgüte karşı bireyin sahip olduğu negatif inanç, duygu ve düşüncelerdir. Örgütün dürüst olmadığını inanma, örgüte karşı negatif duygular besleme ve bu inanç ve duygunun bir sonucu olarak örgüte karşı eleştirel ve küçümseyici tutum ve davranış sergileme eğilimini ifade etmektedir (Dean vd. 1998: 345). Sinizm Andersson’a (1996: 1395) göre, umutsuzluk ve hayal kırıklığı ile ortaya çıkan, hem örgüt ve yöneticilerine karşı, hem de örgütteki diğer bireylere karşı güvensizlik ve alaycı tutumu ifade eden bir kavram olarak açıklanmaktadır. Bu çerçevede sinizm, bireyi hayal kırıklığına uğratan bazı örgütsel uygulamalara karşı geliştirilen ve zaman içerisinde tecrübe edilerek öğrenilmiş tutumlar olarak değerlendirilmektedir (Wilkerson vd., 2008: 2274).

Örgütsel Sinizmin Boyutları

Literatürde örgütsel sinizm, bilişsel, duygusal ve davranışsal sinizm olmak üzere üç boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır.

Bilişsel (İnanç) Boyut: Örgütteki bireylerin örgütün ve uygulamalarının dürüstlükten uzak olduğu inancına sahip olmasıdır (Dean vd., 1998: 348). Sinik duyguya sahip bireyler örgütün uygulamalarının, kendilerine açıklananın dışında birtakım gizli sebeplere dayandığını düşünürler. Bu nedenle de açıklanan gerekçeleri gerçekçi bulmaz ve inanmazlar (Brandes ve Das, 2006: 237).

Duygusal Boyut: Örgütsel sinizmin ikinci boyutu, örgüte ve örgütün yöneticilerine karşı duyulan nefret, kızgınlık ve utanç gibi negatif duygularla kendini gösteren boyuttur (Abraham, 2000: 269). Sinizm yaşayan bireylerin, örgütü düşündüklerinde acı, nefret ve utanç duygusu yaşamaları ve örgüte karşı saygısız ve öfke duygusu içerisinde olacakları ifade edilmektedir (Dean vd. 1998: 346).

Davranışsal Boyut: Örgütsel sinizmin son boyutu bireyin örgüt ve yöneticilere karşı negatif inanç ve duyguların dışardan gözlemlenebilen ve belirgin bir şekilde davranışlara yansıyan boyuttur. Bu aşamada sinizm yaşayan bireylerin örgütsel eylemlerin samimi ve dürüst olmadığını dillendirildiği ve zaman zaman mizahi bir dille de olsa, açıkça bunları konuştuğu, örgütün geleceğine ilişkin karamsar ifadeler kullanma eğiliminde olduğu açıklanmaktadır. Söz konusu negatif davranışlar yanında kimi zaman da vücut diline yansıyan imalı bakış ve gülüşmeler de sinik davranışlar olarak değerlendirilmektedir (Dean vd., 1998: 346).

İŞ PERFORMANSI

Performans, bir çalışanın üstlendiği görevleri belirli bir süre içerisinde yerine getirerek elde ettiği sonuçtur. Elde edilen sonucun olumlu olması bireyin başarılı olduğu ve görevleri yerine getirerek yüksek performans gösterdiği anlamına gelirken, görevlerin başarılı bir şekilde tamamlanamaması düşük performans sergilendiği şeklinde değerlendirilmektedir (Özgen vd., 2001: 209).

Çalışanlar bazı ekonomik ve sosyal kazanımlar elde etmek için görevlerini en iyi şekilde yerine getirerek performanslarını en üst düzeye çıkarmak isterler. Örgüt açısından bakıldığında, başarılı ve görevlerini tam olarak yerine getirmiş çalışanlara sahip olmanın stratejik amaçlara ulaşma yönünde önemli bir adım olarak görülmektedir (Bingöl, 2010: 379-380).

İş performansı alanında yürütülen çalışmalar başlangıçta kavramı yalnızca görev performansı boyutuyla ele alınıp incelemiştir (Yılmaz ve Polatçı, 2018). Bireyin işini başarıyla tamamlayabilmesi için gerekli olan iş davranışlarını ifade eden (O'Connell vd., 2007: 20) görev performansı, çalışanla örgüt arasında yapılan bir sözleşme ile belirlenmiş şartların yerine getirilmesidir (Asiedu-Appiah ve Addai, 2014: 101). Daha sonra iş performansı literatürüne görev performansı yanında bağlamsal performans boyutu eklenmiştir (Doğan ve Özdevecioğlu 2009: 171-172). Öneminin anlaşılmasıyla gittikçe üzerinde daha fazla araştırma yürütülen bağlamsal performans (Jawahar ve Carr, 2007: 332), çalışanın kendi alacağı kararlara göre hareket etme serbestisi ile sonuca yansıyan isteğe bağlı iş davranışları olarak değerlendirilmektedir (Hosie ve Nankervis, 2016: 424).

Baglamsal performans, kişilerarası kolaylaştırma ve işe bağlanma olmak üzere iki alt boyuta sahiptir. İlk boyut olan kişilerarası kolaylaştırma boyutu çalışma arkadaşlarının da performansını yükseltecek şekilde onlarla işbirliği yapma ve diğerlerine saygılı olmayı ifade ederken, ikinci boyut olan işe bağlanma boyutunda ise içsel bir motivasyonla inisiyatif alma, çalışkan olma ve örgüt içerisinde kurallara uyma şeklindeki davranışlar yer almaktadır (Van Scotter ve Motowidlo, 1996: 525).

Temelde bağlamsal performans denildiğinde zorunlu olmayan, isteğe bağlı davranışlar, görev performansı denildiğinde ise iş sözleşmesi çerçevesinde tarafların mutabık kaldığı ve yerine getirilmesi zorunlu görevler anlaşılmalıdır. Ancak güncel bakış açısına göre görev performansı ve bağlamsal performans ayrımının bu netlikte olmadığı, bağlamsal performans sınırları içerisinde değerlendirilebilecek olan bazı durumların kimi zaman ima yoluyla kimi zaman da açıkça belirtilerek görev tanımına dahil edildiği belirtilmektedir. Buradan hareketle günümüzde, görev performansı ve bağlamsal performans, zorunlu ya da isteğe bağlı iş davranışları olarak değil performansla ilişkili yapılar olarak ele alınmaktadır (Jawahar ve Ferris, 2011: 253).

ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bu bölümde kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm ve iş performansı üzerindeki etkileri ile örgütsel sinizmin iş performansı üzerindeki etkilerine ilişkin önceki çalışmaların bulgularına yer verilerek, literatür bilgileri ışığında araştırma hipotezleri oluşturulmuştur.

Kişi-Örgüt Uyumu ile Örgütsel Sinizm İlişkisi

Bireyler ile örgütleri arasında uyum bulunduğu anda birey örgüt hakkında olumlu bir algıya sahip olacak, aksi durumda örgütün iyi niyetli karar ve uygulamaları bile bireyler tarafından sorgulanacak ve şüpheyle karşılanacaktır. Aksay ve Yasım (2016) tarafından yürütülen çalışmada kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm ve boyutları üzerinde negatif yönlü bir etkisi bulunduğu, yani kişi-örgüt uyumu sağlandığında bireylerin sinik davranışlar gösterme durumlarının azalacağı ifade edilmektedir. Benzer şekilde Ko ve Campbell (2021) ile Özgen ve Turunç (2017) tarafından yürütülen çalışmalarda da kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm ve boyutları üzerinde negatif yönlü bir etkisinin bulunduğu açıklanmaktadır.

Kişi-Örgüt Uyumu ile İş Performansı İlişkisi

Bir kişinin yeteneklerine uygun sorumluluklar verildiğinde görevlerini daha iyi şekilde yerine getirecek ve daha yüksek performans gösterecektir. Ayrıca kişi-örgüt uyumunun yüksek olmasının aynı zamanda daha fazla iş yapma, daha fazla bağlılık ve daha fazla isteklilik anlamına geldiği ifade edilmektedir (Farooqui ve Nagendra, 2014: 127). Bright (2007) tarafından da performansın önemli bir belirleyicisi olarak kişi-örgüt uyumu gösterilmektedir.

Kılıç ve Yener (2015) kişi-örgüt uyumunun çalışanların performansı üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin bulunduğu sonucunu elde etmişlerdir. Cindiloğlu Demirel (2019) tarafından yürütülen çalışmada kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin bulunduğu ifade edilmektedir. Benzer şekilde Çelik vd. (2011) tarafından yürütülen çalışmanın bulguları da kişi-örgüt uyumunun performans üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin bulunduğu yönündedir.

Örgütsel Sinizm ile İş Performansı İlişkisi

Sinizm, bireylerin örgütlerine karşı ümitsizlik, hayal kırıklığı ve öfke gibi negatif duygular yaşaması olarak tanımlanmaktadır. Sinizmin, hem çalışanlar hem de örgütler açısından önemli sorunlara yol açacağı düşünülmektedir. Örgütsel sinizmle birlikte bireylerin motivasyonunu kaybedeceği ve özgüveninin düşeceği bunun bir sonucu olarak da öğüte bağlılıklarının ortadan kalkacağı ve performanslarının düşeceği ifade edilmektedir (Üçok ve Torun, 2014: 232).

Örgütsel sinizmin iş performansı üzerinde negatif yönlü etkilerinin bulunduğu yönünde bulgular elde eden çalışmalar mevcuttur. Buna göre Panchali ve Seneviratne (2019) tarafından yürütülen çalışmada elde edilen bulgular örgütsel sinizm ve her üç boyutunun da performans üzerinde negatif yönde bir etkiye sahip olduğu

şeklindedir. Benzer şekilde Akdemir ve arkadaşları (2016: 128) tarafından yürütülen çalışmada (duygusal sinizmin diğer boyutlara nazaran daha güçlü bir etkiye sahip olmak üzere) örgütsel sinizmin iş performansı üzerinde negatif yönlü etkilerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Performans ve sinik tutumlar arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Bacaksız vd. (2018). Uysal ve Yıldız (2014) tarafından yürütülen çalışmada örgütsel sinizmin performans üzerinde önemli etkileri bulunduğu belirtilmektedir. Örgütsel sinizm boyutları itibarıyla değerlendirildiğinde ise her üç boyutun performans üzerinde etkisi bulunduğu, bununla birlikte davranışsal sinizm boyutunun diğerlerinden daha fazla etkiye sahip olduğu açıklanmaktadır.

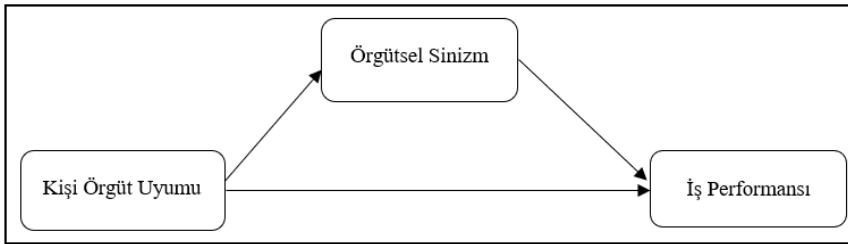
Bununla birlikte Çakıcı ve Doğan (2014) tarafından yürütülen çalışmanın bulgularına göre örgütsel sinizmin iş performansı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere ait literatür bilgileri ışığında şu hipotezler oluşturulmuştur:

H₁: Kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerinde negatif yönlü bir etkisi bulunmaktadır.

H₂: Kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerinde pozitif yönlü bir etkisi bulunmaktadır.

H₃: Kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizm aracılık rolüne sahiptir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

YÖNTEM

Çalışmanın yöntem bölümünde veri toplama araçları, örneklem, katılımcıların demografik dağılımı ve uygulanan analizlere yer verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veriler dört bölümden oluşan anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Anket formunun ilk bölümü katılımcıların yaş, cinsiyet, akademik unvan ve kaç yıldır görev yaptığını ilişkin sorulardan oluşan demografik özelliklerinin belirlenmesine yöneliktir. Diğer bölümlerde ise sırasıyla kişi-örgüt uyumu, örgütsel sinizm ve performans düzeyinin belirlenmesine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Kişi-Örgüt Uyumunu Ölçeği: Örneklem dahilindeki bireylerin kişi-örgüt uyumu düzeylerini belirlemek için Netemeyer ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilmiş olan 4 ifadeli ölçek kullanılmıştır. Ölçekte “Kişisel değerlerimin çalıştığım kurumun değerleriyle uyumlu olduğumu düşünüyorum”, “Çalıştığım kurumun dürüstlük anlayışı ile benim dürüstlük anlayışım uyumludur” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Kişi-örgüt uyumu ölçeği için katılımcıların değerlendirmeleri ‘1 – kesinlikle katılmıyorum’ ile ‘5 – kesinlikle katılıyorum’ arasında derecelendirme yapılacak şekilde 5’li Likert ölçek ile alınmıştır.

Örgütsel Sinizm Ölçeği: Katılımcıların örgütsel sinizm düzeyini belirlemek için Brandes (1997) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçekte bilişsel sinizm 5 ifade, duygusal sinizm 4 ifade ve davranışsal sinizm 4 ifade olmak üzere 13 ifade bulunmaktadır. “Çalıştığım kurumun politikaları, amaçları ve uygulamaları arasında çok az ortak bir yön vardır”, “Kurum dışındaki arkadaşlarıma, işyerinde olup bitenler hakkında yakınıyorum” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Ankette katılımcıların değerlendirmeleri ‘1 – kesinlikle katılmıyorum’ ile ‘5 – kesinlikle katılıyorum’ arasında derecelendirme yapılacak şekilde 5’li Likert ölçek ile alınmıştır.

İş Performansı Ölçeği: Katılımcıların performans düzeyleri Sigler ve Pearson (2000) ile tarafından Kirkman ve Rosen (1999)’in çalışmasından uyarlanmış olan 4 ifadeli ölçek ile belirlenmeye çalışılmıştır. “Görevlerimi tam zamanında tamamlarım”, “İş hedeflerime fazlasıyla ulaşıyorum” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Katılımcıların iş performansına ilişkin değerlendirmeleri ‘1 – kesinlikle katılmıyorum’ ile ‘5 – kesinlikle katılıyorum’ arasında derecelendirme yapılacak şekilde 5’li Likert ölçek ile alınmıştır.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan akademik personel oluşturmaktadır². Rektörlük makamından alınan anket uygulama izni sonrası araştırmacı tarafından akademik personelin ofislerinde ziyaret edilmesi suretiyle, araştırmanın amacı açıklanmış ve katılmayı kabul edenlere anket formu dağıtılarak araştırma verileri elde edilmiştir. Araştırma verilerinin toplandığı 2022 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında akademik personel sayısı 2760'tır. Söz konusu ana kütle için elde edilmesi gerekli minimum veri sayısı 338 olarak hesaplanmıştır. Araştırma gönüllülük esasına göre katılım sağlayan 364 katılımcıdan elde edilen verilerin analiziyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Demografik özellikler		Frekans	%
Yaş	+30	52	14.3
	31-40	142	39.0
	41-50	92	25.3
	50+	78	21.4
Cinsiyet	Kadın	142	39.0
	Erkek	222	61.0
Akademik Unvan	Prof. Dr.	68	18.7
	Doç. Dr.	74	20.3
	Dr. Öğr. Üyesi	100	27.5
	Öğr. Gör.	34	9.3
	Arş. Gör.	88	24.2
Görev Yılı	1-5	78	21.4
	6-10	64	17.6
	11-15	72	19.8
	16-20	42	11.5
	20-25	34	9.3
	25+	74	20.3

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma verilerin analizi için LISREL ve SPSS programlarından yararlanılmıştır. Ölçeklerin yapı geçerlilikleri Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) aracılığıyla test edilmiştir. Çalışmada frekans analizi, güvenilirlik, korelasyon ve regresyon analizleri ve aracılık analizi SPSS programı ve Process eklentisi aracılığıyla gerçekleştirilirken, doğrulamalı faktör analizi için LISREL programı kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik ve Güvenilirliği

Çalışmanın bağımsız değişkeni kişi-örgüt uyumu ve bağımlı değişken iş performansı ile aracı değişken örgütsel sinizm ölçekleri için doğrulamalı faktör analizi ile yapı geçerlilikleri test edilmiştir. Gürbüz ve Şahin (2015: 323) tarafından belirtildiği şekilde kullanılan ölçekler çeşitli çalışmalarda kullanılmış, geçerlilik ve güvenilirlikleri test edilmiş ölçekler olduğundan dolayı keşfedici faktör analizi yerine doğrulamalı faktör analizi ile test edilmiştir.

Doğrulamalı faktör analizleri (DFA) için referans değerler ve elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 2 ve 3'te sunulmaktadır.

Tablo 2: Kabul edilebilir ve iyi uyum düzeylerini gösteren referans değerler

	Kabul edilebilir değerler*	İyi uyum değerleri*
X ² /df	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$
NFI	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$
NNFI (TLI)	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$
GFI	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$
AGFI	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$
SRMR	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	$0 \leq SRMR \leq 0.05$
RMSEA	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$

*Kaynak: Schermelleh-Engel, vd., (2003).

² Çalışmanın etik yönden uygunluğu Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığının E.88656144-000.2100326253 evrak sayılı 29.11.2021 tarih ve 18 sayılı oturumunda alınan 230 no'lu kararı ile onaylanmıştır.

Tablo 3: Araştırma değişkenlerine ilişkin uyum iyiliği değerleri

	X ² /df	NFI	NNFI	CFI	GFI	AGFI	SRMR	RMSEA
Kişi-Örgüt Uyumu	2.00	0.98	0.95	0.98	0.97	0.85	0.027	0.053
Örgütsel Sinizm	2.96	0.98	0.98	0.99	0.93	0.89	0.037	0.074
İş Performansı	1.73	0.99	0.99	1.00	1.00	0.98	0.015	0.045

X²/df: ki-kare istatistiğinin serbestlik derecesine oranı NFI: Normlaştırılmış uyum indeksi, NNFI: Normlaştırılmamış uyum indeksi, CFI: Karşılaştırmalı uyum indeksi; GFI: Uyum iyiliği indeksi, AGFI: Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi, SRMR: standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü, RMSEA: Kök ortalama kare yaklaşım hatası.

Faktör analizi sonrası araştırma değişkenlerine ait ölçeklerin güvenilirlik düzeylerine bakılmıştır. Ölçek ifadeleri doğru ve yanlış şeklinde değil de üçlü, beşli, yedili dereceleme yöntemi gibi bir yöntemle puanlanması durumunda güvenilirlik testinde Alfa (α) katsayısının kullanılması uygun görülmektedir (Öncü, 1994). Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayılarına ilişkin sonuçlar Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4: Araştırma değişkenlerine ait ölçeklerin Alfa katsayıları

Ölçek	α
Kişi-örgüt uyumu	.92
İş performansı	.83
Örgütsel sinizm	.93
Bilişsel sinizm	.89
Duygusal sinizm	.96
Davranışsal sinizm	.81

Cronbach Alfa katsayılarının yorumlanmasında genel kabul .70 ve üzeri değer alan ölçeklerin güvenilir olduğu yönündedir (Kılıç, 2016). Elde edilen Alfa değerlerine göre araştırma değişkenlerine ilişkin ölçeklerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BULGULAR

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi öncesi çoklu eşdoğrusallık problemi (multicollinearity problem), yani bağımsız değişkenler arasında yüksek korelasyon bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Variance-inflating factor (VIF) değeri, 10 ve üzeri olması durumunda ilgili değişkenler arasında eşdoğrusallık problemi olduğu düşünülmektedir (Gujarati, 1995: 362). VIF değerleri itibarıyla bu araştırma değişkenleri için eşdoğrusallık problemi olmadığı ifade edilebilir.

Normallik testi ile çarpıklık – basıklık değerleri +1.5 ile -1.5 arasında olması verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Referans sınırlar arasında elde edilen çarpıklık - basıklık değerlerinden verilerin normal dağılım gösterdiğine, bu durumda parametrik testlerin uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulguları “Değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi sonuçları”, “Hipotez testine yönelik regresyon analizi sonuçları” ve “Aracılık rolüne ilişkin regresyon analizi sonuçları” başlıkları altında sunulmuştur.

Değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi sonuçları

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi öncesi, değişkenler arası ilişkilerin belirlenmesine yönelik Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Değişkenlere ait ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi sonuçları Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5: Değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi sonuçları

Değişken	Ort.	Std. S.	1	2	3	4	5	6
1. Kişi-Örgüt Uyumu	3.3832	.98880	1					
2. Performans	3.9559	.70710	.290**	1				
3. Sinizm	2.5822	.87665	-.609**	-.085	1			
4. Bilişsel Sinizm	2.7998	.99024	-.628**	-.030	.890**	1		
5. Duygusal Sinizm	2.1527	1.10101	-.509**	-.096	.874**	.667**	1	
6. Davranışsal Sinizm	2.7397	.95971	-.416**	-.104*	.818**	.587**	.586**	1

**p<.01 *p<.05

Korelasyon sonuçlarına bakıldığında kişi-örgüt uyumu ile performans arasında anlamlı ($p<.01$) ve pozitif yönlü ($r= .290$), kişi-örgüt uyumu ile örgütsel sinizm ve bilişsel, duygusal, davranışsal boyutları arasında anlamlı ($p<.01$) ve negatif yönlü ($r= -.609, -.628, -.509, -.416$) ilişkiler bulunduğu, örgütsel sinizm ve bilişsel, duygusal, davranışsal sinizm alt boyutları ile performans arasında negatif yönlü ($r= -.085, -.030, -.096, -.104$) ilişkiler bulunduğu, ancak bunlar arasından sadece davranışsal sinizm ile performans arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) olduğu görülmektedir.

Hipotez testine yönelik regresyon analizi sonuçları

Araştırma hipotezlerinden ilk ikisinin test edilmesine yönelik SPSS programı aracılığıyla regresyon analizleri yapılmıştır. Daha sonra Hayes Process eklentisi aracılığıyla aracılık etkisine bakılacağından burada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerindeki etkisine yönelik hipotez testi

Araştırmanın birinci hipotezinin testine yönelik olarak kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Regresyon analizi bulgularından hareketle, kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerinde anlamlı ($p < .001$) ve negatif yönlü ($\beta = -.609$) bir etkisinin bulunduğu ifade edilebilir. Ayrıca R^2 değerine bakıldığında kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizmde meydana gelen değişimin %37'sini açıkladığı görülmektedir. Kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 6'da sunulmaktadır. Elde edilen bulgular itibarıyla kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerinde negatif yönlü etkisi bulunduğu yönündeki hipotez H_1 desteklenmiştir.

Tablo 6: Kişi Örgüt Uyumunun Örgütsel Sinizm Üzerindeki etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	b	Std. H.	β	R^2	F	p
Örgütsel Sinizm	Kişi-Örgüt Uyumunu	-.540	.037	-.609	.371	213.641	.000

b= Standardize edilmemiş beta katsayısı

Kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisine yönelik hipotez testi

Araştırmanın ikinci hipotezinin testine yönelik olarak kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Regresyon analizi bulgularından, kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerinde anlamlı ($p < .001$) ve pozitif yönlü ($\beta = .290$) bir etkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca R^2 değerinden kişi-örgüt uyumunun iş performansında meydana gelen değişimin %8.4'ünü açıkladığı anlaşılmaktadır. Kişi örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 7'de sunulmaktadır. Elde edilen bulgular itibarıyla kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerinde pozitif yönlü etkisi bulunduğu yönündeki hipotez H_2 desteklenmiştir.

Tablo 7: Kişi-Örgüt Uyumunun İş performansı Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	b	Std. H.	β	R^2	F	p
İş Performansı	Kişi-Örgüt Uyumunu	.208	.036	.290	.084	33.341	.000

b= Standardize edilmemiş beta katsayısı

Kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolüne yönelik hipotez testi

Son olarak araştırma hipotezlerinin üçüncüsü olan kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolü incelenmiştir. Aracılık etkisi Andrew F. Hayes tarafından geliştirilen SPSS Process eklentisi kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu program dolaylı etkinin büyüklüğünü hesaplar, bağımsız değişkenlerdeki bir birimlik artış ile bağımlı değişkende ortaya çıkan değişimi gösteren standardize olmayan beta (β) katsayısına bakılmaktadır (Hayes, 2018). Aracılık modeline ilişkin doğrudan, dolaylı ve toplam etki sonuçları Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8: Kişi-Örgüt Uyumunun İş Performansı Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

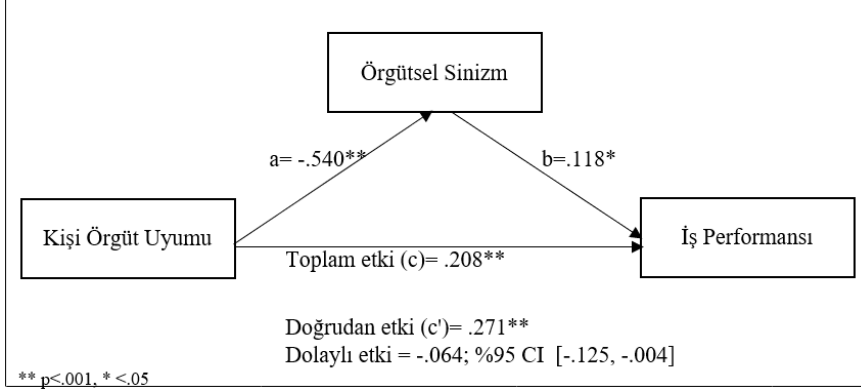
Model	Sonuç Değişkenleri					
	Örgütsel Sinizm (M)			İş Performansı (Y)		
Tahmin Değişkenleri	Yol	β	Std. H.	Yol	β	Std. H.
Kişi-Örgüt Uyumunu (X)	a	-.540**	.037	c'	.271**	.045
Örgütsel Sinizm (M)		-	-	b	.118*	.051
		$R^2 = .371$			$R^2 = .098$	
		F= 213.641; p= .000			F= 19.566; p= .000	

** $p < .001$, * $p < .05$

Kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolüne yönelik bulgular incelendiğinde örgütsel sinizmin kişi-örgüt uyumu ve iş performansı arasındaki etkileşime aracılık ettiği anlaşılmaktadır ($b = .064$, %95 CI). Bootstrap yöntemiyle 5000 yeniden örnekleme üzerinden yapılan etki analizinde elde edilen %95 güven aralığındaki (Confidence Interval; CI) değerlerin 0 (sıfır) değerini içermemesi durumunda aracılık etkisi bulunduğu ifade edilmektedir (Hayes, 2022). Buradan hareketle Bootstrap alt ve üst sınır güven aralığı değerlerinin (CI), [-.125, -.004] sıfır değerini kapsamadığı görüldüğünden örgütsel sinizmin kişi-örgüt uyumunun iş performansı üzerindeki etkisinde aracılık rolüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Aracılık analizinde dolaylı etkiyi gösteren etki büyüklüğünün .01'e yakın olması durumunda düşük düzeyde dolaylı etki, .09'a yakın olması durumunda orta düzeyde dolaylı etki ve .25'e yakın olması durumunda yüksek düzeyde dolaylı etki bulunacağı ifade edilmektedir (Preacher & Kelley, 2011). Buna göre araştırma bulgularından hareketle dolaylı etki büyüklüğü (-.064) değeri ile .09'a yakın olduğu için orta düzeyde bir dolaylı etkiden söz edilebilir.

Elde edilen bulgulara göre araştırmanın üçüncü ve son hipotezi olan aracılığa ilişkin H₃ hipotezi desteklenmiştir. Aracılık analizi etki değerleri Şekil 2'deki model üzerinde gösterilmektedir.

Şekil 2: Kişi Örgüt Uyumu – Örgütsel Sinizm – İş Performansı Modeli

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın amacı kişi-örgüt uyumunun çalışanın performansı üzerindeki etkisi ve örgütsel sinizmin aracılık rolünü incelemektir. Bu doğrultuda, Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan akademik personelden elde edilen veriler SPSS ve LISREL programları aracılığıyla analiz edilmiştir.

Öncelikle gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleriyle kullanılan ölçeklerin geçerli ve güvenilir olduğuna dair kanıtlar elde edilmiştir. Daha sonra araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla veriler korelasyon analizine ve son olarak araştırma hipotezlerinin test edilebilmesi için regresyon analizine tabi tutulmuştur. Literatür bilgileri çerçevesinde kurulmuş olan H₁ ve H₂ hipotezlerinin yürütülen regresyon analizi sonucu desteklediği görülmektedir. Buna göre kişi-örgüt uyumu sağlandığında örgütsel sinizm düzeyinin düşeceği, kişinin değerler ve beklentileri ile örgütün değerleri arasında uyumsuzluk bulunduğu ise örgütsel sinizmin daha fazla yaşanacağı değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular daha önce yürütülmüş olan benzer çalışmalarla desteklenmektedir (Aksay ve Yasım, 2016; Özgen ve Turunç, 2017; Ko ve Campbell, 2021). Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise kişi-örgüt uyumun sağlanmasıyla çalışanın performansının da yükseleceği yönündedir. Elde edilmiş olan bu bulgu da ilgili alanda yürütülmüş diğer çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir (Bright, 2007; Çelik vd., 2011; Kılıç ve Yener, 2015; Cindiloğlu Demirer, 2019).

Son olarak analizler sonucu kişi-örgüt uyumunun çalışanın performansı üzerindeki etkisinde örgütsel sinizmin aracılık rolüne sahip olduğu belirlenmiş ve böylece H₃ hipotezinin de desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kişi-örgüt uyumu çalışanın performans düzeyi üzerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilirken, örgütsel sinizmin burada orta düzeyde bir aracılık rolüne sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çalışanın performansının örgütü ile arasındaki uyum düzeyine göre şekillenmesi yanında, çalışanın sinizme yakınlığında belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. Buna göre çalışanların performans düzeylerinin yüksek olmasını isteyen örgütlerin öncelikle sahip olduğu değer ve kültürleri ile uyumlu bireyleri işe alması önerilebilir. Ayrıca kişi-örgüt uyumunun sağlanabilmesi için, oryantasyon sürecinde örgüt kültürünün ve örgütsel değerlerin çalışanlara aktarılması, kendilerinden ne beklendiğinin açıklanması ve örgütün de çalışanın beklentilerini karşılama konusunda bir niyet beyanı ortaya koyması önerilebilir.

Çalışmada süre ve maliyet kısıtı nedeniyle veriler belirli bir kamu kurumunda çalışan bireyler üzerinden elde edilmiş olup; bu durum araştırmanın ilk sınırlılığını oluşturmaktadır. Sonraki araştırmalar için çeşitli özel sektör ve kamu kurumları dahil edilerek daha geniş örneklem gruplarıyla karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılması önerilebilir. Ayrıca araştırma modeline farklı değişkenler eklenerek yürütülecek çalışmalarla iş performansının artırılması, kişi-örgüt uyumu ve sinizmin etkilerinin belirlenebilmesi adına daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abraham, R. (2000). Organizational cynicism: Bases and consequences. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126(3), 269-292.
- Akdemir B, Kırmızıgül B, & Zengin Y. (2016). Örgütsel sinizm ile iş performansı arasındaki ilişki ve bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 115–130.
- Aksay, K., & Yasım, Y. K. (2016). Kişi-örgüt uyumunun örgütsel sinizm üzerindeki etkisi: kamu çalışanları örneği. *Journal of International Social Research*, 9(43), 1602-1011.
- Andersson, L. M. & Bateman, T. S. (1997). Cynicism in the workplace: Some causes and effects. *Journal of Organizational Behavior*, 18, 449-469.
- Andersson, L. M. (1996). Employee cynicism: An examination using a contract violation framework. *Human Relations*, 49(11), 1395-1418.
- Asiedu-Appiah, F., & Addai, H. (2014). An Investigation into the Causal Relationship Between Employees' Locus of Control and Contextual Performan. *Journal of Business and Behavior Sciences*, 26(2), 94-118.
- Bacaksız, F. E., Tuna, R. & Seren, A. K. H. (2018). Sağlık Çalışanlarında Performans ve Örgütsel Sinizm İlişkisi: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma. *Acibadem Üniversitesi Sağlık Bilimler Dergisi*, 9(1): 52-58.
- Başaran, İ. E. (2008) *Örgütsel davranış insanın üretim gücü*. Ekinoks: Ankara.
- Bedeian, A. G. (2007). Even if the Tower is “Ivory,” It isn't “White:” Understanding the consequences of faculty cynicism. *Academy of Management Learning & Education*, 6(1), 9-32.
- Bedük, A., Eryeşil, K., & Altınışık, G. D. (2017). The relationship between mobbing and organizational cynicism: An empirical study. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3167-3176.
- Bingöl, D. (2010). *İnsan kaynakları yönetimi*. Ankara: Beta.
- Brandes, P. & Das, D. (2006). Locating behaviour cynicism at work: Construct issues and performance implications. In P. L. Perrewe & D. C. Ganster (Eds.), *Employee health, coping and methodologies* (pp. 233-266). New York: JAI Press.
- Brandes, P. M. (1997). Organizational Cynicism: Its Nature, Antecedents, and Consequences. (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Cincinnati.
- Bright, L. (2007). Does person-organization fit mediate the relationship between public service motivation and the job performance of public employees?. *Review of public personnel administration*, 27(4), 361-379.
- Caplan, R. D. (1987). Person-environment fit theory and organizations: Commensurate dimensions, time perspectives, and mechanisms. *Journal of Vocational behavior*, 31, 248-267.
- Chatman, J. A. (1989). Improving interactional organizational research: A model of person-organization fit. *Academy of management Review*, 14(3), 333-349.
- Chatman, J. A. (1991). Matching People and Organizations: Selection and Socialization in Public Accounting Firms. *Administrative Science Quarterly*, 36, 459-484.
- Cindiloğlu Demirer, M. (2019). Kişi örgüt uyumunun iş performansı üzerine etkisi: mutluluğun aracılık rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 283-301.
- Çakıcı, A., & Doğan, S. (2014). Örgütsel sinizmin iş performansına etkisi: Meslek yüksekokullarında bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15(1): 79-89.
- Çelik, M., Turunç, Ö., & Demirkaya, H. (2011). Çalışanların adalet algılarının iş performansına etkisinde kişi örgüt uyumunun aracılık rolü: Turizm sektöründe görgül bir çalışma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 8(2), 40-57
- Çiçek, M., & Çalış, N. (2021). Kişi-örgüt uyumunun iş tatminine etkisi. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 454-464.
- Dimgba, C. M., Ikon, M. A., & Onwuchekwa, F. C. (2022). Organizational cynicism and employee performance of logistics companies in Southwest Nigeria. *European Journal of Business and Innovation Research*, 10(1), 18-33.

- Doğan, Y., & Özdevecioğlu, M. (2009). Pozitif ve negatif duygusallığın çalışanların performansları üzerindeki etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(18), 165-190.
- Duman, M. Ç., & Akdemir, B. (2016). Mobbing ve çalışan performansı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(2), 29-52.
- Eaton, J. A. (2000). A social motivation approach to organizational cynicism. *Unpublished Doctoral Dissertation, Graduate Program in Psychology, York University, Toronto*.
- Farooqui, M. S., & Nagendra, A. (2014). The impact of person organization fit on job satisfaction and performance of the employees. *Procedia economics and Finance*, 11, 122-129.
- Gümüş, A., & Bayat, F. (2021). Mobbingin örgütsel bağlılığa etkisinde örgütsel sinizmin rolü: bir kamu kurumunda araştırma. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(1), 117-138.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe Yöntem Analiz*. Ankara: Seçkin.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E., Tatham, R.L. (2010), *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. New York: Pearson.
- Harrison, R. V. (1978). Person-environment fit and job stress. In C. L. Cooper & R. Payne (Eds.), *Stress at work* (pp. 175–205). New York: Wiley
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. NY: Guilford publications.
- Hayes, A. F. (2022). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis, A Regression-Based Approach*. New York: The Guilford Press.
- Hosie, P., & Nankervis, A. (2016). A multidimensional measure of managers' contextual and task performance. *Personnel Review*, 45(2), 419-447.
- Jawahar, I. M., & Carr, D. (2007). Conscientiousness and contextual performance: The compensatory effects of perceived organizational support and leader-member exchange. *Journal of Managerial Psychology*, 22(4), 330-349.
- Jawahar, I. M., & Ferris, G. R. (2011). A longitudinal investigation of task and contextual performance influences on promotability judgments. *Human Performance*, 24(3), 251-269.
- Kılıç, K. C., & Yener, D. (2015). Birey-örgüt ve birey-iş uyumunun çalışanların iş tutumlarına etkisi: Adana ilinde bankacılık sektöründe çalışanlar üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 161-174.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı, *Journal of Mood Disorders (JMOOD)*, 6(1), 47-48.
- Kirkman, B. L., & Rosen, B. (1999). Beyond self-management: antecedents and consequences of team empowerment. *Academy of Management Journal*, 42(1), 58-74.
- Ko, M. C., & Campbell, J. W. (2021). Social capital, person-organization fit and cynicism: a multi-stage mediation model of turnover intention in public organizations. *Employee Relations: The International Journal*, 43(4), 936-954.
- Kristof, A. L. (1996). Person-organization fit: An integrative review of its conceptualizations, measurement, and implications. *Personnel psychology*, 49, 1-49.
- Muchinsky, P. M., & Monahan, C. J. (1987). What is person-environment congruence? Supplementary versus complementary models of fit. *Journal of vocational behavior*, 31, 268-277.
- Netemeyer G. R., James S. B., Darly O. M. & McMurrian R. (1997). An Investigation Into The Antecedents Of Organizational Citizenship Behaviours in A Personal Selling Context, *Journal of Marketing*, 61(3), 85-98.
- O'Connell, M. S., Hartman, N. S., McDaniel, M. A., Grubb, W. L., & Lawrence, A. (2007). Incremental validity of situational judgment tests for task and contextual job performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 15(1), 19-29.
- Öncü H. (1994). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Matser.
- Özgen, F. Ö., & Turunç, Ö. (2017). Örgütsel adalet-sinizm ilişkisinde kişi örgüt uyumunun rolü: eğitim sektöründe bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 80-96.

- Özgen, H., Öztürk, A. & Yalçın, A. (2001). İnsan Kaynakları Yönetimi. Adana: Nobel Kitabevi.
- Panchali, J., & Seneviratne, S. M. (2019). Organizational cynicism and employee performance: evidence from a Sri Lankan audit sector. *Annals of Management and Organization Research*, 1(2), 155-169.
- Polatçı, S., & Cindiloğlu, M. (2013). Kişi-örgüt uyumunun örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: Duygusal bağlılığın aracılık rolü. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 18(3), 299-318.
- Preacher, K. J. & Kelley, K. (2011). Effect size measures for mediation models: quantitative strategies for communicating indirect effects. *Psychological Methods*, 16(2), 93-115.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Schneider, B. (1987). The people make the place. *Personnel psychology*, 40, 437-453.
- Schneider, B., Goldstein, H. W., & Smith, D. B. (1995). The ASA framework: An update. *Personnel psychology*, 48, 747-773.
- Shelton, Tammy L., "Mobbing, Bullying, & Harassment: A Silent Dilemma in the Workplace" (2011). Research Papers. Paper 149.
- Sigler, T. H. & Pearson, C. M. (2000). Creating an empowering culture: Examining the relationship between organizational culture and perceptions of empowerment. *Journal of Quality Management*, 5, 27-52.
- Stanley, D. J., Meyer, J. P., & Topolnytsky, L. (2005). Employee cynicism and resistance to organizational change. *Journal of business and psychology*, 19(4), 429-459.
- Steffgen, G., Sischka, P., Schmidt, A. F., Koh, D. & Happ, C. (2019). "The Luxembourg Workplace Mobbing Scale: Psychometric Properties of A Short Instrument in Three Different Languages". *European Journal of Psychological Assessment*, 35(2), 164–171.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Boston: Pearson.
- Tak, J. (2011). Relationships between various person–environment fit types and employee withdrawal behavior: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 78, 315-320.
- Türk Dil Kurumu, tdk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- Uysal, H. T. & Yıldız, M. S. (2014). İşgören Performansı Açısından Çalışma Psikolojisinin Örgütsel Sinizme Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29): 835-849.
- Üçok, D. & Torun, A. (2014). Tükenmişliği Etkileyen Olumsuz Tutum ve Beklentiler: Sinik Tutum ve Psikolojik Sözleşme İhlali Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1): 231-250.
- Van Scotter, J. R., & Motowidlo, S. J. (1996). Interpersonal facilitation and job dedication as separate facets of contextual performance. *Journal of applied psychology*, 81(5), 525-531.
- Wilkerson, J. M., Evans, W. R. & Davis, W. D. (2008). A test of coworkers' influence on organizational cynicism, badmouthing, and organizational citizenship behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(9), 2273-2292.
- Xiaojun, W., & Shizong, L. (2010). The Research on Knowledge Worker's Person-organization Fit (POF). In *2010 Third International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining* (pp. 119-125).
- Yılmaz, H. & Polatçı, S., (2018). Örgütsel adalet algısı ve personel güçlendirmenin iş performansına etkisi: Örgütsel sinizmin rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 286-308.

Kavramsal Sanat Perspektifinden Ai Weiwei ve Toplumsal Hassasiyeti

Ai Weiwei and its Social Sensitivity from The Perspective of Conceptual Art

ÖZET

Kavramsal sanat ile sanatçının, sanat yapıtını gösterme biçimleri ciddi değişimlere, fikirlerin öne çıkmasına ve izleyici algısında da yeniden anlamlandırılmalarına neden olmuştur. Plastik sanatlar alanının tarihteki en devrimci sanatçısı olarak kabul edilen Marcel Duchamp, Sol Lewitt ve Joseph Kosuth gibi sanatçılar ile sanat eseri tuval yüzeyinden çıkmış endüstriyel malzemeleri son derece basit bir anlatımla izleyiciye sunmaya başlanmıştır. 1960'larda başlayan kavramsal sanat için estetik görünüm değil eserin insanlara verdiği fikir ve kavram önemlidir.

20. yüzyılın sonlarında başlayıp günümüze kadar devam ettirdiği kavramsal çalışmalarla öne çıkan Ai Weiwei'nin eserleri çoğunlukla sosyal olayları içermektedir. Ai Weiwei özellikle Çin halkının ve sonrasında da dünyada diğer insanların içlerinde bulunduğu mağduriyet içerikli ve hassas konular üzerine eserler üretmiştir. Farklı disiplinleri bir arada kullanan sanatçı, deprem, göç gibi olaylarda etkilenen insanların sorunlarına değinmiştir. Ai Weiwei eserlerinde toplumsal sorunlara yer vererek izleyicileri bu konularda düşünmeye teşvik eder.

Bu çalışmada amaç, sanatçı Ai Weiwei'nin kavramsal sanat çerçevesinde seçilmiş eserlerini analiz etmek ve sanatçının eserlerindeki sosyal hassasiyeti üzerine araştırma ve yorum yapmaktır. Çalışma, resim sanatı tarihine, kavramsal sanat literatürüne ve sanatçı Ai Weiwei'nin eser analizleri ile ortaya koyduğu kavramın incelenmesi ve sosyal olaylarda sanatçı duruşu ile ilham vermesi bakımından günümüz sanatındaki gelişmelere katkı sağlaması yönüyle önemlidir. Çalışmanın bulgular kısmı sanatçının "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" ve "Güvenli Geçiş" çalışmaları ile sınırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal Sanat, Ai Weiwei, Toplum, Hassasiyet

ABSTRACT

Conceptual art and the way the artist displays the work of art have caused serious changes, ideas to come to the fore, and re-interpretations in the audience's perception. Artists such as Marcel Duchamp, Sol Lewitt and Joseph Kosuth, who are considered the most revolutionary artists of the field of plastic arts in history, began to present industrial materials that emerged from the canvas surface to the audience in an extremely simple way. For conceptual art, which started in the 1960s, what is important is not the aesthetic appearance but the idea and concept that the work gives to people.

The works of Ai Weiwei, who stands out with his conceptual studies that he started at the end of the 20th century and continues until today, mostly include social events. Ai Weiwei produced works on sensitive and grievous issues, especially those of the Chinese people and then other people around the world. Using different disciplines together, the artist touched upon the problems of people affected by events such as earthquakes and migration. Ai Weiwei encourages the audience to think about these issues by including social problems in his works.

The aim of this study is to analyze selected works of artist Ai Weiwei within the framework of conceptual art and to research and comment on the artist's social sensitivity in his works. The study is important in terms of contributing to the history of painting, conceptual art literature, and the developments in contemporary art in terms of examining the concept put forward by the artist Ai Weiwei through analysis of his works and inspiring him with his artistic stance in social events. The findings part of the study is limited to the artist's works "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" and "Safe Passage".

Keywords: Conceptual Art, Ai Weiwei, Society, Sensitivity

GİRİŞ

Sanatın evrimi tarih boyunca farklı dönemlerde çeşitli estetik anlayışlarla şekillenmiştir. Sanatın geleneksel tanımı, nesnelere veya doğayı taklit ederek estetik deneyimler sunan ve aristokrasiyi, sarayları ve kiliseleri ilgilendiren sanatın sekülerleşmesi, özerkleşmesi, teşhir etme kültürünün ortaya çıkması her anlamda sanatın gidişatını etkilemiştir. 18. yüzyıl "Aydınlanma Çağı" ve diğer önemli olaylar gibi sanat ve sanatçının özgürlüğüne kavuşması ile birlikte eserin sergilendiği alan ve fikirler de önem kazanmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında doğaya çıkan sanatçı kendisi gibi fırçasını ve renklerini de özgürleştirmeye başlamıştır. Paul Cezanne ve Claude Monet gibi sanatçılar yeni yüzyıla yepyeni bir sanat anlayışı olan ve gelecek akımların da habercisi olan İzlenimcilik ile girilmesini sağlamıştır. 20.yüzyılın başında Modern Sanat akımları

Hava Küçüköner¹

How to Cite This Article

Küçüköner, H. (2023).
"Kavramsal Sanat Perspektifinden Ai Weiwei ve Toplumsal Hassasiyeti",
International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4939-4946. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72959>

Arrival: 11 August 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Dr. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Konya, Türkiye

dediğimiz Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Bauhaus, Konstruktivizm, Süprematizm, Sürrealizm ve Soyut Sanat gibi akımlar kavramsal sanatın da hazırlayıcıları olmuşlardır.

20. yüzyılın ikinci yarısının başlarında kendini göstermeye başlayan kavramsal sanatın ilk çıkış noktası kuşkusuz Marcel Duchamp'ın "Çeşme- Pisuvar" adlı çalışması olmuştur. Fikri öncelik olarak kabul eden kavramsal sanat, sanatı ve anlamı sorgulayan bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu anlam dahilinde arayışlarda bulunan sanatçılar ürettikleri eserlerde disiplinlerarası etkileşime de girmişlerdir. Sanat eseri üretimine plastik sanat öğelerinde kullanılan malzemelerin yanı sıra sözlü ve videolu gösterileri de eklemişlerdir. Süreç içerisinde kavramsal sanat eseri üreten sanatçılar dahil oldukları ya da olmadıkları toplumsal meselelere de eserlerinde yer vermişlerdir. Öyle ki Ai Weiwei gibi sanatçılar hemen hemen tüm çalışmalarında sosyal içerikli alanlara yönelmişlerdir.

"Yaşadığı toplumun bir bireyi olan sanatçısı tarafından, üretildiği toplumun köklerinden beslenerek ortaya çıkan ve toplumun tüm yapı katmanlarıyla ilişkili olan sanat kavramı, filizlendiği toplumun ve kültürün adeta bir aynası gibidir. Sanat, toplumun ve kültürün bilimsel metinlerde rastlanılamayacak kadar gerçek, salt ve aynı zamanda tarihsel bir yönü de olan bir görünümünü sunar. Sanatçı, toplumun bir bireyi, bir parçası olarak üretimlerinin tüm aşamalarında bilinçli ya da bilinçdışı olarak toplumsal bir katkı ile hareket etmektedir. Üretimlerindeki yadsınamaz toplumsal katkı açık veya gizil bir biçimde sanatçının ortaya koyduğu eserde ve sunuş yöntemlerinde görülebilmektedir. Bu yönüyle bir toplumun sanatını incelemek, kültürünü doğrudan anlayabilmenin en doğru yollarından biridir. Bu özelliği ile sanat aynı zamanda sosyolojik ve daha özelden etnolojik bir bilgi kaynağıdır" (Azılıoğlu, 2021:444).

Ai Weiwei yaşadığı yerlerde içinde bulunduğu toplumun ve diğer taraftan da Dünyanın farklı toplumlarında vuku bulan olayların analizlerini yapmış, daha çok insan üzerinde yıkıcı etkilerde bulunan olayları kavramsal sanat süzgecinden geçirerek kendi anlatım dili ve malzemesi ile sanat eserlerine dönüştürmüştür. Ai Weiwei uluslararası ve disiplinlerarası bir sanatçı olarak toplumsal olayların insanlardaki bıraktığı etkilere hassasiyet ile yaklaşmıştır. Bu hassasiyeti ile toplumun genelinin bilinçlenmesine, daha doğru bilgi, davranış ve algıya erişmesine öncülük etmiştir. Sanatçının etkin olarak işlediği konulardan biri olan göç sürecinde yaralanan ve zarar gören insanlar bu işlerden oldukça etkilenmiş ve kendilerinin dertlerinin tüm insanlık tarafından izlendiğini bu eserler ile görmüşlerdir. Aynı süreci diğer tarafta yaşayan ve mülteciye karşı sert tutumlarda bulunanlar da yine bu eserler sayesinde toplum nazarında ifşa olabilmişlerdir. Bu hassasiyet içerikli kavramsal eserler günümüz sanatçılarının da toplumsal olaylara karşı ilgisini arttırmıştır.

Bu çalışmada ilk bölümde kavramsal sanat akımının çıkışı, gelişimi ve sanatçıları hakkında bilgi verilmiştir. Sonra sanatçı Ai Weiwei hakkında ve O'nun toplumsal olaylara karşı sanatsal yaklaşımı ile ilgili bilgi verilmiştir. Bulgular bölümünde Ai Weiwei'nin "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" ve "Güvenli Geçiş" adlı çalışmalarına yer verilmiş, çalışmalar kavramsal sanat ve toplumsal hassasiyet bağlamında değerlendirilmiştir.

KAVRAMSAL SANAT

"Kavramsal Sanat" terimi ilk kez, "Kavram Sanatı" olarak 1960'lı yılların başında bir Fluxus yayınında Clement Greenberg tarafından kullanılmıştır. Daha sonra kullanım, Joseph Kosuth (1945) ve Art&Language Grubu tarafından farklı referanslarla kullanılmış, bugünkü şeklini alması ise 1970'li yıllara tekabül etmiştir. Kavramsal Sanat, kronolojik olarak Fluxus sonrasına ve özellikle 1967-1978 yılları arasına tekabül etmektedir. Art&Language editörlüğünü Kosuth'un yaptığı bir dergidir ve alışlagelmiş sanat nesnesinin karşısında sanatın nasıl konuşulabileceğini tartışmasının temeli yapmaktadır... 1966'da Londra'da düzenlenen "Sanatta Yıkım" sempozyumundan sonra Kavramsal Sanat, Avrupa ve ABD'de hızlı bir şekilde yayılmaya başlar. Ancak asıl başlangıç tarihi; 05-31 Ocak 1969 tarihleri arasında yapılan 'January Show' isimindeki sergi olmuştur" (Oskay, 2018:804).

Kavramsal sanat, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkması ile birlikte geleneksel sanat anlayışının sınırlarını zorlayarak, sanatın tanımını ve işlevini radikal bir şekilde yeniden şekillendirmiştir. Bu akım, temelde düşünsel ve kavramsal bir yaklaşımı temsil etmektedir. Kavramsal sanat; estetik, vurgu, toplum için olma, yetenek barındırma, nadir olma gibi geleneksel anlamda bir sanat eserinin "barındırması gerektiği" düşünülen kriterleri umursamaz. Kavramsal sanat insanları kendilerini yenilikçi akımların bile ilk öncüsünü olarak görür.

"Kavramsal Sanat'ın önde gelen sözcüsü ve sanatçısı Amerikalı Joseph Kosuth'un amacı, Kavramsal Sanatı Avusturyalı düşünür Wittgenstein çıkışlı İngiliz Çözümsel/Dilsel felsefesine bağlamaktır. Wittgenstein'in dile yaklaşımı, ona yüklediği işlev, indirgemeciliği Kavramsal Sanat öncesi Minimalistleri de derinden etkilemişti. İlk örnekleri 1960'lı yılların hemen öncesinde ortaya çıkan Kavramsal Sanatla ilgili işler Anglosakson başlangıçtı olmakla birlikte, tüm 60'lı yıllar boyunca ve 70'li yıllar başında uluslararası boyutlara ulaşır; akım niteliğinde yaygınlaşır" (Özayten, 1992:31).

Kavramsal sanat, sanatçının dış görünüm itibari ile estetik bir eser ortaya koymaktan çok aktarmak istediği fikri ortaya çıkarmaya yöneldiği bir sanat eylemidir. Klasik sanatta estetik kaygılar ön plandayken, kavramsal sanatlarda bu kaygı arka planda kalır. Kavramsal sanatta ön plana fikir çıkar. Böylece fikir ön planda yer alır ve kavramsal yolla fikirler izleyiciye iletilmeye çalışılır.

“Kavramsal Sanatın fikir öncülerinden bir diğeri de Sol LeWitt’tir. “Sol LeWitt ‘Düşünce ya da kavram çalışmanın en önemli yönüdür’ diyordu, 1967’de Artforum için yazdığı “Kavramsal Sanat Üzerine Paragraflar” başlıklı yeni ufuklar açan makalesinde” (Fineberg, 2014:290).

Kavramsal sanatın temel ilkeleri, soyut düşünme, sembolizm ve estetik değerlerin sorgulanması gibi konuları içerir. Bu ilkeler, sanatçıların toplumsal olaylara yaklaşımlarını şekillendirir ve bu yaklaşımların derinliğini arttırır. Toplumsal kalıcılığın yaratılması, politik mesajların iletilmesi ve toplumsal değişime katkı sağlanması gibi konulara da yatkınlığı mevcuttur.

Kavramsal sanat, geleneksel ve alışlageldik her şeyin dışında yer almaktadır. Kavramsal sanat akli önceler, duyguyu temelden reddeder. Fikir bu akım için her şeydir. En belirleyici ve vazgeçilemez şey eserdeki fikrin ne olduğudur. Kavramsal yapıtlar estetik görünüm, biçimsel arayışlar, renkler, yetenek gerekliliği, görünüş, bilinir ve görünür olmak gibi kaygılardan arınmıştır. Sanatçı tamamlanmış bir eser ortaya koymaktan ziyade o eserin fikrini ortaya koymaya çalışmaktadır. Eserlerdeki bu fikirler parmakla gösterilir gibi de vurgulanmaktan uzaktır. İzleyicinin kendi idrak, algı, bilinç ve kavraması ile algılanabilmektedir. Eserlerin tanımlanmasını izleyiciler, sanatçılar ve toplumun her kademesinden bireyler yapmaktadır.

Günümüzde Dünyanın her tarafında sanatçılar kavramsal sanat bağlamında çalışmalar üretmekte, neredeyse yeni sayılabilecek eser türü ve sergileme türleri (biental, fuar vb) bu anlayışta eserlerin izleyiciye sunulduğu alanlara dönüşmektedir. Duchamp tarafından 1917 yılında ortaya koyulan Çeşme (Fountain) Dünyada tek ready-made iken, o günden yüz yıl sonraya gelindiğinde bugün Dünyanın her köşesinde sayısız ready-made çalışmalarını günlük yaşamın ve toplumsal olayların birer parçası olmuştur. Bu çağın en önemli sanatçılarından biri olan Ai Weiwei de hazır nesne (ready-made) ile toplumsal olaylara bakmış yapan ve farklı duyarlıklarda iş üretmiştir.

AI WEIWEI VE TOPLUMSAL OLAYLARA SANATSAL YAKLAŞIMI

1957 yılında Ai Qing’in oğlu olarak doğan Ai Weiwei babasının atıldığı işçi kampında çocukluğunu geçirmiş ve babasının muhalif sayılan şiirlerinde etkilenecek büyümüştür. İlerleyen yıllarda yaptığı bazı muhalif çalışmalarda temelde babasının şiirlerinden etkilendiğini söylemiştir. 1978 yılında Pekin’de Film Akademisinde eğitime başlamış ve animasyon dersleri almıştır. Bir grup arkadaşı ile açtığı Yıldızlar Grubu ile muhalif sayılabilecek işler üretmiş ancak grup dağıtmıştır.

Daha fazla eğitim almak, sanatın diğer dallarında da yetişmek gibi nedenlerle 1981 yılında New York’a yerleşmiştir. “Parsons Tasarım Okulunda ve Sanat Öğrencileri Birliği’nde sanat alanları üzerine eğitim almıştır. Çin’de iken öğrenmek istediği ancak öğrenemediği sanat türleri ve konularını New York’ta öğrenme fırsatı bulmuştur. Sanatçı New York’ta yaşadığı dönemlerde hazır nesnelere kullanarak eserler üretmeye başlamış, Marcel Duchamp ve Andy Warhol gibi sanatçılardan oldukça etkilenmiştir. Amerika’da yaşadığı yıllarda birçok sanatsal aktivitelerde bulunmasına rağmen istediği kadar bir izleyici kitlesini ulaşamadığını düşünerek sanat hayatı ile ilgili umutsuzluğa kapıldığını kendi açıklamalarında beyan etmiştir” (Küçüköner, 2022:101). Ai Weiwei 1993 yılında hasta olan babasının olduğu Çin’e geri dönmüştür.

“Weiwei’nin sanatını daha iyi anlamak için Çin Kültür Devrimi’nin kültürel ve politik iklimini anlamak gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin Komünist Partisi başkanı Mao Zedong lider ilan edilmiştir... Mao, sanatın komünizme hizmet etmesi gerektiği görüşüyle belirgin bir siyasi mesaj vermeyen sanatı, komünist davaya karşıt bir hareket olarak değerlendirmektedir... Sanatın, komünist rejimin merkezindeki üçlü izleyici kitlesi; köylüler, işçiler ve askerler için yapılacağı belirtilmiştir” (Holt, 2012: 8).

Ai Weiwei ise Çin’e döndükten sonra Çin’in köklü geleneksel tarihine ve kültürüne odaklanmış, toplumsal konulara değinmeye başlamıştır. Uzun bir süre boyunca savaş, siyaset, işçi, hak, hukuk gibi olaylara karşı söz söylemeye başlamış, toplumun hassasiyetini de gözettiği işler üretmiştir. Hassas konularda yaptığı çıkışlar bazen sanatçının başına bela olmuş, Komünist rejim tarafından sorgulanmasına ve hatta cezaevine atılmasına sebep olmuştur. Ancak bu tavırlarından vaz geçmemiş, aksine ülke dışından da aldığı sosyal desteklerle çalışmalarını daha da artırmıştır.

Ai Weiwei’ye göre sanatçı toplumsal olayların dile getirilmesinde sorumluluk alan kişidir. Sanatçı etrafında olan ve toplumun etkilendiği olaylardan kendini dışarı alamaz, zira aksine sanatçının kendisi de bu olaylardan etkilenir. Sanatçı yaşadığı toplumun, kültürün, sosyolojik yapının da bir göstergesidir. “Sosyal sorumluluk; bir

bireyin veya kurumun kişisel çıkarları göz önünde bulundurmada toplum için fayda sağlamayı düşünerek hareket etmesi demektir. Sosyal sorumluluk projelerinde bireyler, çıkar amacı taşımazlar ve ortak bir hedef etrafında toplanırlar” (Hasgöl, 223:1).

Sanat toplumsal olaylar esnasında kişisel deneyimlerinden, toplumsal bilinçten, politik görüşlerden ve olaylardan büyük ölçüde etkilenmektedir. “Yaşadığı toplumun bir bireyi olan sanatçısı tarafından, üretildiği toplumun köklerinden beslenerek ortaya çıkan ve toplumun tüm yapı katmanlarıyla ilişkili olan sanat kavramı, filizlendiği toplumun ve kültürün adeta bir aynası gibidir... Sanatçı, toplumun bir bireyi, bir parçası olarak üretimlerinin tüm aşamalarında bilinçli ya da bilinçdışı olarak toplumsal bir katkı ile hareket etmektedir” (Azılıoğlu, 2021:444).

Sanatçılar, toplumsal olaylara çeşitli şekillerde yaklaşabilirler ve bu yöntemleri zaman içindeki farklılık gösterebilmektedir. Toplumsal olaylara yaklaşıma ilişkin bazı ana temalar ve sorumluluklar bulunmaktadır. Hasgöl’e göre sosyal sorumluluk türleri şunlardır: “Beslenme, barınma, ekonomi, sağlık, eğitim, kültürel farklılıklar, toplumsal cinsiyet, insan hakları, engellilik durumu, hayvan hakları, ayrımcılıkla mücadele, çevre ve doğa” (Hasgöl, 2023:1).

Bu sosyal sorumluluk türlerindeki hassasiyetler sanatçı tarafından da bilinir ve bu hassasiyetler sanat eseri sayesinde insanların aktarılabilir. Sanatçı toplumun menfaatine olması için bazı olay ve konularda eleştiri getirebilirler. Bazı durumlarda açık protesto ya da eleştirel yazı veya eserler ortaya koyarak toplumdaki o konuyu sanat yolu ile ifade edebilirler.

“Sanat toplumlara bir arada tutan bir iletişim aracı olarak yerini almıştır. Sanatçı ise güzel ya da çirkin düşünen ama düşündüren ürünlerle yaşadığı toplumu, çağının tüm özellikleriyle derinden duyan ve yansıtan insandır” (Deliduman, 2004:3).

Ai Weiwei’nin çalışmamızda yer verdiğimiz eserleri de tam bu noktaya bağlı olarak toplumun menfaatine olarak ortaya çıkmış, söylenmeyen sözlerin sanat eserlerinde yansması ile insanların dili olmuştur. Ai Weiwei bir sergi için Türkiye’de bulunduğu sırada verdiği bir röportajda günümüz sanatı için şöyle der: “Bence 21’inci asırda sanat tamamen sanatçı tarafından tanımlanıyor. Ben bir sanatçıyım ve aynı zamanda pratik, toplumsal, politik olaylarla da ilgiliyim” (Erciyes, 2017:1). Aşağıda görselleri verilerek anlatılan eserlerde sanatçının yaşadığı zamanda, içinde bulunduğu toplumda vuku bulan olaylardan etkilendiğini ve bir sanatçı sorumluluğu ile toplumun hassasiyetlerini dile getirdiği görülmektedir.

Görsel 1. Ai Weiwei, “Snake Ceiling- Yılanlı Tavan”, 2009, National Gallery in Prague, Yerleşime görüntüsü, 2017.

Ai Weiwei Görsel 1’de yer alan “Yılanlı Tavan” başlıklı çalışmasını 2008 yılında Çin’in Sichuan eyaletinde meydana gelen yıkıcı depremde hayatını kaybeden 5.000’den fazla çocuğun anısına yapmıştır. Bu çalışmayı okulda depremde hayatını kaybeden çocukların çantalarından oluşturmuştur. Çalışma ilk olarak 2008 yılında San Francisco’da 360 çantadan “Snake Bag (Yılan Çanta)” olarak düzenlenmiş, sonraki yıllarda farklı yerlerde ve farklı kompozisyonlarda tekrardan düzenlenmiştir. Ai Weiwei değişik malzemelerin yanı sıra üreteceği eserin içeriğini oluşturan konulara ait olan eşyaları da eserinde birer malzeme olarak kullanan sanatçılardandır.

Eserde açıkça görüldüğü üzere çantalardan oluşan dev bir yılan formu tüm tavanı doldurmuştur. Bu yılan görüntüsü okul çocuklarının çantalarının bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Yılan figürü korkutucu ve

genellikle soğuk ve ölümü çağrıştırmaları bakımından değerlendirildiğinde okul çantaları ile birleştirildiğinde depremde ölen çocukları direkt olarak yansıtmaktadır. “Ai Weiwei, 15 metre uzunluğundaki bu dalgalı yılanı, 2008'deki ölümcül Sichuan depreminde bulunduğu 360 çocuk sırt çantasını kullanarak oluşturdu. Ne yazık ki sırt çantaları, yerel yolsuzluğa atfedilen kötü inşaat kanunu nedeniyle ölen çocuklara aitti. Tahmin edebileceğiniz gibi, çantaları Çin kültürünün kötü bir sembolü haline getirmek kesinlikle tüm dünyaya yüksek sesle bir bildiri gönderiyor” (Kim, 2011:1).

Ai Weiwei, depremde çöken okul binasının neden olduğu ölümlerin sorumlusunun devlet onaylı inşaat firmalarını ve denetimsizlikleri sebebi ile yetkililerin olduğunu düşünmüştür. Yaşanılan bu trajediden dolayı soruşturmalar olası için çaba göstermiştir. Fakat bu tutumları neticesiz kalması ile birlikte Ai Weiwei çeşitli nedenler öne sürülerek kendisi tutuklanmıştır.

Görsel.2. Ai Weiwei, “Straight- Dümdüz”, Royal Academy of Art, Yerleştirme görüntüsü, Londra, 2015.

Görsel 2’deki eserde Ai Weiwei yine aynı depremi konu edinmiştir. Depremde 5.000 çocuk ve 90.000 de vatandaş hayatını kaybetmişti. Görsel 1’de yer alan “Yılanlı Tavan”da kayıp çocukların çantalarını kullanmıştı. Görsel 2’deki çalışmada ise inşaatların yıkılmasına sebep olduğunu öne sürdüğü inşaat demirlerini kullanmıştır. Depremde yıkılan okulların enkazından çıkartılarak hurda şeklinde satılan demirleri toplayan Ai Weiwei hepsini işçilerle düzeltirmiş ve inşaatın önceki hallerine geri dönüştürmüştür. Kısa, orta ve uzun boyutlardaki demirler kendi içlerinde gruplandırılmış ve istiflenmiştir.

Çalışmaya üstten bakıldığında deprem oluş anındaki titreşimleri anımsatmaktadır. Yer altından gelen sarsıcı dalgalar adeta demir yığınlarının yapısına yansımıştır. Depremin oluşturduğu dalgalara gönderme yapan çalışma aynı zamanda okulların inşaatların yapan firmalara hatalarını göstermiş, yakınlarını kaybeden ailelerin ise acılarına ortak olmuştur.

Duvarlarda bulunan panolarda ise depremde kaybolan çocukların isimleri, yaşları ve okulları yazmaktadır. Çocukların isimlerinin olduğu duvarın rengi beyazdır ve bu da onların masumluğunu simgelemektedir. Oysa zemine yatırılan demirler paslı ve renkleri pastan dolayı kirli bir görünüm oluşturmakta ve masum çocukların ölümüne sebep olan suç aletleri gibi algılanmaktadır.

“Sanatçı bu eserde, demir çubuklar ve duvardaki panoda yer alan dilsel göstergeler ile izleyiciye metaforik anlamlar aktarmaya çalıştığı söylenebilir. Sanatçının bu nesnelere kullanarak vermek istediği mesaj; okul binalarının depreme dayanıklı olmaması ve insanların yaşamlarının önemsenmemesidir” (Şen, 2023:56).

Depremlerde hayatını kaybedenlerin herkes tarafından üzüntü ile karşılandığı bir durumda bir sanatçı hassasiyeti ile Ai Weiwei daha fazlasını yapmıştır. Üzüntüsünün yanı sıra hem bir duruş hem de toplumsal bir hassasiyet olan çürük bina inşa edilmesinin sonuçlarını eserlerine yansıtmıştır. Bu metal çubukları enkazlardan toplayıp bir eser ortaya koyabilmek, felaketlerin önüne geçebilmek için gerekli adımların atılmasını ve süreç içerisinde yaşanan felaketlerin unutulmamasını sağlayan önemli bir duruştur Ai Weiwei.

Görsel. 3. Ai Weiwei, “Lego, Alcatraz Hapishanesi”, San Fransisco, 2016.

Görsel 3’de Ai Weiwei’nin 2016 yılında 1,2 milyon lego parçası kullanarak yapmış olduğu “Lego” adlı çalışması görülmektedir. Küçük oğlunun oynadığı legolardan ilham alan sanatçı çalışmada 176 siyasi hükümlünün portresini lego ile yapmış ve bu eserini San Fransisco da bulunan Alcatraz Hapishanesinde sergilemiştir. “Çinli sanatçı ve siyasi aktivist Ai Weiwei’nin 2014 yılında küçük oğlunun LEGO tuğlalarından ilham alarak 2014 yılında Alcatraz’da ilk kez görücüye çıkan ve 176 heykelin portresini içeren “Trace” sergisini yaratmasının bir nedeni de budur” (Schmitt, 2017:1).

“Ai ve ekibi, sergide yer alan ve çoğu hâlâ hapiste olan 30’dan fazla ülkeden 176 siyasi muhalifi tespit etmek ve araştırmak için Uluslararası Af Örgütü ile birlikte çalıştı. Her mahkumun yüzleri araştırılırken, çevrimiçi resimlerden bazılarının sanki güvenlik kameraları tarafından çekilmiş gibi oldukça pikseli olduğu görüldü ve bu da LEGO’nun kendine özgü blok tasarımına mükemmel bir şekilde uyum sağladı” (Schmitt, 2017:2).

Kendine göre ifade özgürlüğüne bir sanatsal tepkime de bulunan sanatçı bu çalışması için gerekli olan legoları temin etmek için lego firmalarından destek istemiştir. Lego firmalarından olumsuz yanıt aldığı sosyal medya üzerinden aktaran sanatçı sansüre uğradığını düşündüğünü dile getirmiştir. Sosyal medya da geniş yankı bulan bu konu üzerine sanatçıya her yerden lego gönderen kişiler oluşmuştur. Ai Weiwei gönderilen legolar ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Sosyal medyayı çok iyi kullanan sanatçının bu tür toplumsal tepkileri interaktif bir katılım ile eserlerinde de yansıtmaktadır.

Görsel.4. Ai Weiwei, “Güvenli Geçiş”, Berlin Konser Evi’nin (Konzerthaus), 2016.

Görsel 4’te görülen eserde sanatçı Ai Weiwei, Almanya’nın başkenti Berlin’deki Konser Evi’nin dış sütunlarını can yelekleri ile kaplamıştır. Çalışmada savaş gibi nedenlerden dolayı vatanlarını terk ederek farklı ülkelerde

yeni yaşam hayali ile yola çıkan ancak yollarda ve dalgalarda can veren sığınmacıların dramatik sonlarını gözler önüne sermiştir. Ülkelerini savaş nedeni ile terk edip botlar ve can yelekleri ile çıktıkları yolda hayatlarını denizde boğularak kaybeden mültecilere ithafen kullandığı can yelekleri toplumda bir farkındalık uyandırmak istenmiştir. Berlin'deki Konser Evi'nin sütunlarını arasına da şişme bot yerleştiren sanatçı botun üzerine “Güvenli Geçiş” notunu yazmıştır. Birçok yönden anlamlı olan bu çalışma mülteci sorunlarını en etkili ve etkili bir şekilde yansıtmıştır.

Ai Weiwei, göç temalı eserleri ile ilgili Le Figaro'ya verdiği bir röportajda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Le Figaro: Gündeme dair olaylarda sürekli adı geçen birisiniz. Sizi ilgilendiren son gündem başlığı mülteci sorununa kendinizi adanmış ve Midilli adasına yapılmasını teklif ettiğiniz mülteci anıtı. Çocuklar, Akdeniz'deki kazazedeler düşünüldüğünde trajik ama sizin uçurtmalarınızla harikulade oluyor. Bu, bilerek yaptığınız bir çift anlamlılık mı?”

Ai Weiwei: İnsanlığı bölünmez bir bütün olarak ele almalıyız. Hayatı anlamak yerine bundan politik anlamlar çıkarmaya çalışmak çok tehlikeli. Hayat özgürlük için verilen bir savaştır. Burada özgürlük, ifade, düşünce ve yargı özgürlüğünü ve özel hayatlarımızı yaratma şeklimizi de kapsıyor. Burada asıl önemli olan şey trajik olaylara maruz kalan insanlarla empati kurabilmek. Bu sabah New York Times'da Midilli'deki mülteci çocukların bir fotoğrafını gördüm. Her gün bunlara yüzlerce ekleniyor. Düşünebiliyor musunuz; bir sene içinde küçük bir adaya sığdırılmış üç yüz elli bin kişi! Neredeyse yarım milyon! 2013'ten beri Birleşik Devletler'e kaç mülteci kabul edildi biliyor musunuz? Sadece iki bin beş yüz... Dünyada maalesef adalet yok. İnsan haysiyeti, ahlaki değerler herkes için eşit geçerlilikte değil” (Ülgen, 2017:1).

Ai Weiwei'nin bu eseri zengin ve aydın Alman halkının sürekli konser izlemeye gittiği bir yer olan Berlin Konser Evi'ne uygulaması ise oldukça manidardır. Kendi hayatlarında rahat ve konfor içinde olan ve kalacak yerlere sahip olan Almanlar bu binada bir konsere girerken bu can yeleklerinin içinden geçmektedirler. Sanatçının asıl hedeflerinden biri de aslında Alman vatandaşlarına içinden geçerek geçtikleri bu yeleklerin sahiplerini hatırlamaktır. Bu can yelekleri evlerinden ve topraklarından çıkmak zorunda kalan ve yaşamak için Almanya'ya göçmeye çalışan ancak Yunan denizlerinde ölüme terk edilen mültecileri çağrıştırarak Alman vatandaşlarının da bu konuda duyarlı olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Çalışmanın adından da anlaşılacağı gibi aslında yaşamayı hak eden ancak hayatlarını göçlerde kaybeden mültecilere ait olan bu can yelekleri sayesinde özgür Alman ve hatta tüm Dünya insanları güvenli bir koridordan geçmekte ve hayatlarını rahatça sürdürebilmektedir.

SONUÇ

Kavramsal sanatın ortaya çıkışından itibaren sanatçılar eserlerinde fikrin önemi ve aynı zamanda ortaya çıkan çalışmanın izleyici üzerindeki etkisini benimsemişlerdir. İzleyici kavramsal bir esere baktığı zaman kendisinde uyanan fikir ve duygu durumu ile eseri yorumlamaktadır. Özellikle bu kavramsal çalışma toplumun her ferdi bir şekilde ilgilendiren bir duruma ilişkin ise etkisi son derece etkili olmaktadır.

Sanatçı Ai Weiwei hem kendi köklerinin olduğu Çin toplumuna hem de diğer her bölgedeki yaşayan tüm toplumlara sanatı ile bir fikir ve duruş sergilemektedir. Nerede olursa olsun önemli konu ve olaylarda farklı yaklaşabilmekte, hassasiyet gösterilmesini sağlamakta, aynı zamanda da eleştirel bir yaklaşım göstermektedir.

Ai Weiwei toplumsal olaylara karşı kendini sürekli sorumlu hissetmiştir. “**Snake Ceiling** -Yılanlı Tavan” adlı eserinde depremde hayatlarını kaybeden okul çocuklarının çantalarını farklı bir dille kompoze ederek bu sorunu insanların gözleri önüne sermiştir. Ayrıca “**Straight- Dümdüz**” adlı eserinde de aynı depremde yıkılan okulların enkazlarından çıkartılan ve düzeltilerek sergilenen inşaat demirlerinin düzgünlüğü ile duvarda yer alan ölmüş çocukların isimleri arasında bağ kurulmasını sağlamıştır.

“**Lego, Alcadraz Hapishanesi**” adlı çalışmasında Ai Weiwei 176 adet hükümlünün portresini legolarla tasarlayarak bir mekanda sergilemiştir. 1.2 milyon adet legodan oluşan bu çalışmaya çok sayıda insan da lego yollayarak katkıda bulunmuş, böylece Ai Weiwei'nin toplumsal olaylara karşı yine toplumsal hassasiyeti göstermesini sağlamıştır.

“**Güvenli Geçiş**” adlı eserinde de Ai Weiwei göç konusuna değinmiştir. Sanatçı kendi zamanında gerçekleşmekte olan mülteci göçlerini konu edinmiş, özellikle Suriye'den Avrupa'ya yeni bir yaşam için gitmeye çalışan kadın, erkek ve çocukların yollarda hayatlarını kaybetmelerinin insanlık dramı olduğunu ve bu ölümlerin insanlık tarafından durdurulması gerektiğini vurgulamıştır.

Ai Weiwei sanatında toplumsal olayları kendi sanatçı süzgecinden geçirerek her biri başyapıt olan eserler üretmiş, toplumun sesinin duyulmadığı yerde insanların sesi olabilmıştır. Görülmektedir ki toplumu endişeye

götüren olaylar eskiden olduğu gibi günümüzde olmaya devam etmektedir. Bu olaylar gelecekte de olmaya devam edecek ve sanatçılar insanların hassasiyetlerini sanat eserleri ile dile getirmeye devam edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2009). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. (2. Baskı), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Avcı, S. & Uslu, M. (2019). “Ai Weiwei’nin Muhalif Sanatı”, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 23, Sayfa Aralığı: 19-29.
- Azılıoğlu, K. & Yılmaz, M. (2021). “Toplumsal ve Kültürel Değişimlerin Sanat Eğitimi Yansımaları”, Journal of Research in Education And Society, Cilt: 8, Sayı: 2, Sayfa Aralığı: 443-461.
- Fineberg, J. (2014), 1940’tan Günümüze Sanat, (Çev: Simber Atay- Eskier, Göral Erinç Yılmaz), Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir.
- Gümüş, Ç. & Papağan, Ş. B. (2018). “Sosyal Sorumluluk Projelerinde Kavramsal Sanatın Yeri ve Önemi”, İjia, Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, Cilt:3, Sayı:6, Sayfa Aralığı: 45-54.
- Hasgül, G. (2023). “Sosyal Sorumluluk Nedir?”, <https://istanbulbogazicienstitu.com/sosyal-sorumluluk-nedir>
- Holt, B. (2012). F..k Off An Examination of The Relationship Between Art and, New Zealand: Universty Otago.
- Kim, E. (2011). “Ai Weiwei’s Snake Makes Huge Statement (Ai Weiwei’nin Yılanı Büyük Açıklama Yapıyor)”, (Çev: Hava Küçüköner), My Modern Met, <https://mymodernmet.com/ai-weiweis-snake-makes-huge-statement/>
- Küçüköner, H. (2022). “Çağdaş Sanatta Eser-Mekan İlişkisi”, Sanatta Yeterlik Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Oskay, B. A. (2018). “1960 Sonrası Kavramsal Sanatının Günümüz Resim Sanatına Etkileri”, İdil Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 47, Sayfa Aralığı: 803-809.
- Özayten, N. (1992). “Batı’da Objeye Sanatı / Kavramsal Sanat / Post - Kavramsal Sanat ve Türkiye’de 1965-1992 Yılları Arasındaki Benzer Eğilimler”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ülgen, E. (2017). “Ai Weiwei: “Bir Sanatçı Olarak Konuşmakla Yetinmemeliyim””, Sanat Atax, <http://www.sanataak.com/view/ai-weiwei-bir-sanatci-olarak-konusmakla-yetinmemeliyim>
- Schmitt, E. K. (2017). “In LEGO language, Chinese artist Ai WeiWei Makes Powerful Statement (Çinli sanatçı Ai WeiWei LEGO Dilinde Güçlü Bir Açıklama Yapıyor)”, (Çev: Hava Küçüköner), Smithsonian, <https://insider.si.edu/2017/10/lego-language-chinese-artist-ai-weiwei-uses-makes-powerful-statement-hirshhorn/>
- Şen, B. (2023). “Kavramsal Sanatta Bir Metafor Olarak Nesnelere İzdüşümü”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1. Pacciardi, G. (2016). <https://www.collater.al/en/the-law-of-the-journey-installation-ai-weiwei/>
- Görsel 2. <https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/ai-weiwei>
- Görsel 3. Capps, K. (2015). “Lego Neden Tuğlalarını Sanatçılara Satmıyor?”, Şehir Laboratuvarı, Tasarım, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-27/ai-weiwei-is-turning-his-spat-with-lego-into-a-global-tour>
- Görsel 4. (2016). “Berlin Konser Evi Sütunları Can Yelekleriyle Donatıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/berlin-konser-evi-sutunlari-can-yelekleriyle-donatildi/521038>

Türkiye Göç Yönetiminin İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Mevzuatı Arasındaki İlişki Analizi

Analysis of The Relationship Between International Migration Law And Turkey's Migration Legislation in The Context of Human Rights of Turkey Migration Management

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasından itibaren Türkiye'nin göç ve iltica politikalarının 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yayınlanmasına kadarki tarihi süreci ile günümüzde uygulanan Türkiye Göç Politikalarının oluşumlarını incelemektir. Bu amaca ulaşmak için, İkinci Dünya Savaşı ve akabinde küresel olarak gerçekleşen göç akınlarının ve göç ile ilgili hazırlanan mevzuat ve anlaşmaların tarihsel süreci, temel ilkeleri ve güncel durumu araştırılmıştır. Çalışmada kuramsal çerçeve olarak, göç kavramı ile göçe ilişkin mevzuat ve kuramlar ele alınmış olup; tarihi gelişim süreci kavramsal, hukuki ve teorik boyutları AB iltica hukuku ve temel insan hakların korunması ilkelerinin tarihsel gelişimi ile birlikte incelenmiştir. Bu doğrultuda Uluslararası Göçler Tarihi ile Türkiye Göçler Tarihini, göçün temel kavramları ve göç mevzuatları çerçevesinde değerlendirilmiş ve Türkiye göç politikası bağlamında güncel göç verileri ile göç politikaları arasındaki ilişkisi analiz edilmiştir. Böylece ilgili uluslararası anlaşmaların ulusal mevzuat ile ilişkisindeki hukuki ve yönetsel eksiklikler tespit edilerek sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur. Ayrıca araştırma sonucunda Türkiye'nin göç mevzuatının uluslararası göç hareketliliği durumlarına hazır olması ve kontrollü bir göç yönetimi sağlaması için fikri esas dayanakları oluşturmuş olmasına karşın; uzun vadeli göç yönetimi stratejisi için daha geniş bir perspektifte mevcut sorunların Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye Göç Mevzuatının temel bilgileri ışığında analiz edilmesi gerektiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İşletme Yönetimi, Göç ve İltica, Göç Mevzuatları, Türkiye Göç Politikası

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the process of Turkey's migration policies from the signing of the Geneva Convention of 1951 until the publication of the Law on Foreigners and International Protection of 2013 and today's Immigration Policies of Turkey. This aim, the historical process, basic principles and current status of the relevant legislation and agreements regarding the Second World War and global migration flows were researched. As a theoretical framework in the study, legislation and theories related to the concept of migration are discussed; The conceptual, legal and theoretical dimensions of the historical process have been examined together with the historical development of EU asylum law and the principles of protection of fundamental human rights. In this regard, the History of International Migrations and the History of Migrations in Turkey were evaluated within the framework of the basic concepts of migration and migration legislation, and the relationship between current migration data and migration policies in the context of Turkey's migration policy was analyzed. Thus, legal and administrative deficiencies in the relationship of relevant international agreements with national legislation were identified and suggestions were made to solve the problems. Moreover, as a result of the research, although Turkey's migration legislation has created the intellectual foundations to be ready for international migration situations and provide controlled migration management; It has been seen that current problems should be analyzed in the light of International Migration Law and Turkey's Immigration Legislation in a broader perspective for a long-term migration management strategy.

Keywords: International Relations, International Business Management, Immigration and Asylum, Immigration Legislation, Türkiye Immigration Policy

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı, 1939-1945 yılları arası süren küresel çaplı topyekün bir savaş olarak tarihe geçmiştir. Tahmini 85 milyon kişinin ölümle sonuçlanan insanlık tarihindeki en ölümcül topyekün savaş olarak nitelendirilmiştir. Bu savaş sonucunda çeşitli uyruklardan milyonlarca kişi soykırım ve işkenceden, kıtlık, açlık ve susuzluktan, katliamdan ve çeşitli salgın hastalıklardan hayatını kaybetmiştir. Savaşın kapsadığı geniş alanın da etkisiyle birden fazla çok yönlü ulusal ve uluslararası göçler yaşanmıştır. Dolayısıyla 2. Dünya Savaşı nedeniyle yaşanan göçler, toplumlar üzerinde siyasi, ekonomik, psikolojik ve güvenlik alanında kritik

* Bu çalışma Doç. Dr. Vahdet Özkoçak danışmanlığında 23.06.2023 tarihinde tamamladığımız Türkiye Göç Yönetiminin İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Mevzuatı Arasındaki İlişki Analizi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, International Suleiman College, London-Türkiye, 2023). / This article is extracted from my doctorate dissertation entitled "Analysis of The Relationship Between International Immigration Law And Turkey's Migration Legislation in The Context Of Human Rights of Turkish Migration Management", supervised by Doc. Dr. Vahdet Özkocak (Ph.D. Dissertation, International Suleiman College, London-Türkiye, 2023).

¹ Dr., Ankara Bilim Üniversitesi Misafir Öğretim Üyesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye

² Doç. Dr., ÖGESEN Genel Başkanı, Ankara, Türkiye

Damla Taşkın¹
Vahdet Özkoçak²

How to Cite This Article

Taşkın, D. & Özkoçak, V. (2023). "Türkiye Göç Yönetiminin İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Mevzuatı Arasındaki İlişki Analizi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4947-4956. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71155>

Arrival: 18 July 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

etkiler yaratmıştır. Bu durum, ulusların ortak bir güvenlik sistemi geliştirmesi ve gerçekleşen göçler karşısında bir göç terminolojisi ve göç hukuku oluşturulması fikrini ortaya çıkarmıştır (Rooij vd. 2015:3).

Göç terminolojisi ise temel olarak “göç” başlığı altında incelenmeye başlanmış olup; göçe ilişkin statüler ise buna bağlı olarak geliştirilmiştir. Bunun temel sebebi göç olgusunun birden çok şekilde tanımlanan bir kavram olması ve bireyin veya topluluğun göç ediş nedeni ve şekline göre değişmesi olmaktadır. Genel bir ifade ile uluslararası göç, uluslararası sınırların aşılması akabinde gerçekleştirilen sürekli veya belirli bir süreliğine bir ülkenin siyasi sınırlarına geçilmesini veya üçüncü bir ülkeye geçmek için bir “durak” olarak beklenilmesi durumunu ifade etmektedir. Buna ilaveten göç, fiziki yer değişim hareketinden ziyade toplumlar üzerindeki sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik ve güvenlik boyutlarını da kapsayan geniş bir süreci de meydana getirmektedir. Dolayısıyla yalnızca bir topraktan başka bir toprağa geçiş yapılan bir süreci değil; aynı zamanda bir ulustan bir başka ulusa doğru yapılan karmaşık bir süreci de ortaya çıkarmaktadır. Netice olarak göç, coğrafi olarak mekân değiştirme sürecini takiben sosyal, finansal (ekonomik), kültürel, politik/ siyasi ve güvenlik boyutlarını da içeren geniş ölçekli nüfus popülasyon hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 2006:68).

Göç konusu içinde ağırlıklı olarak yer alan zorunlu (zorla) yapılan göçler bağlamında 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 2. Dünya Savaşını takiben devam eden uluslararası göç hareketlerine yönelik farklı tanımlar, statüler ve kavramları geliştiren bir dizi madde ve kriteri düzenlemiştir. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi, kişilerin uluslararası koruma altına girmesinin temelini oluşturan bir anlaşma olmasına rağmen; sözleşmeye ilave edilen “tarihi ve coğrafi sınırlama” sebebiyle sınırlamanın kapsamı dışında yer alan uyruktan kişilere ilgili korumanın sağlamayacağını ilan etmiştir. Bu durum 1951 Cenevre Sözleşmesinin tüm sığınma arayanlar kapsayıcı bir mevzuat olmadığını açıkça göstermektedir. Esasında ilgili sözleşmeye taraf olan devletlerin de tarihi ve coğrafi kısıtlama altında olmak üzere devletlerin göçle ilgili çeşitli yükümlülüklerine ve yaptırımlarına genel hatları ile yer vermiştir. Bu çerçevede günümüzde dahil olmak üzere sözleşmeye taraf devletlerin göç ile ilgili ulusal mevzuatlarına, hukukuna, toplumsal düzenlemelerine, politikalarına ve toplum sosyolojisine etki etmiş ve etmeye devam etmektedir.

Uluslararası Göç Tarihine Genel Bakış

Göç ve mültecilik ile ilgili hukukun uluslararası hukukun temel unsurlarından birisi ifade edilmesi, temelde 1200’lü yıllara kadar uzanmaktadır. Toplumların veya bireysel olarak kişilerin ortak bir alanda ortak yaşama geçmeleri ile bir yaşam kültürü oluşturmaları, baskı, şiddet ve zulüm gibi kavramların meydana gelmesine paralellik göstermiştir. Bu durum göçün uluslararası alanda düzenlenmesini gerektirmiş ve ilgili düzenlemelerin taraf ülkelerle birlikte yürütülmesini ortaya çıkarmıştır. Bu durum uluslararası tarihte kritik bir önemli sahip olan İkinci Dünya Savaşı ile uluslararası alanda yeniden gündeme gelmiş ve dünyanın birçok yerinde gerçekleşen yoğun kitlesel nüfus hareketleri, mülteci hukukunu dünya üzerindeki en ciddi konulardan biri durumuna getirmiştir. Dünya üzerinde birçok topluma haiz insanlar genellikle göçü yeni bir konu olarak düşünmesine rağmen esasında göç konusu yüzyıllar boyunca tüm insanlığın “ortak sorunu” olan bir çeşit kriz/fırsat noktası olmuştur (Taşkın, 2018). Genelde savaş, çatışma ve işkenceden kaçmak, kıtlık, yetersiz beslenme, yetersiz sağlık hizmetleri ve her türlü fakirlikten kurtulmak, iş, istihdam ve diğer ekonomik fırsatları bulmak, sosyal, kültürel, dinsel, anti eşitlikçi ortamlardan uzaklaşmak, düşünce özgürlüğü kısıtlamaları ve siyasi tehdit ve baskılardan kaçmak, çeşitli sebeplerle turizm amaçlı seyahat etmek gibi nedenlerle tarihin her döneminde birçok yerinde bireysel veya kitleler halinde göç hareketliliği gerçekleştirilmiştir (Develi, 2017). Bu göç hareketlerinin insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde kullanılan bir argüman olarak görülmeye başlanması ile Rönesans Dönemi ile Fransız Devriminin gerçekleşmesi ile dünyaya duyurulduğu belirtilmektedir.

Rönesans Dönemi ve Fransız Devriminin Etkileri

15. Yüzyılda İtalya’da başlayan Rönesans, “yeniden doğuş” ve “aydınlanma çağı” manalarına denk gelen Fransızca bir kelime olmaktadır. Avrupa’da, klasik öğrenme ve bilgeliğin yeniden canlanması mottosunu taşıyan bir çağı başlatmıştır (Jarus, 2022). Dünya’nın hemen her bölgesinde tarih, bilim, sanat, edebiyat, arkeoloji, kültür, insan sevgisi (hümanizm), gibi multidisipliner alanlarda gelişim ve değişim gösteren bir dönemi temsil etmiştir. Bilgeliğin ve insan olma düşüncesinin ciddiyet kazanmasıyla birçok olgu gelişmiş; ve bu paralelde aydınlanma bilincinin etkisiyle göçmen, mülteci veya tüm yerel toplumu da kapsayan “kimlik arayışlarının” sürecini de kümesine dahil etmiştir. Çünkü Rönesans dönemi kişinin özgür iradesine ve hak eşitliğine dayandırılan bir düşünce özgürlüğü ve sekülerliğini içermiştir. Bu doğrultuda doğal hukuk alanını ortaya çıkarmış, doğal hak, kişi hak ve özgürlükleri ile sözleşme kavramları önem kazanmıştır. Böylece artık “insan olma” bilinci, doğuştan ve ahlaki bağlarla varolan varlıklar olarak görülmeye başlamıştır. Böylece

ekseriyetle yeni bir hukuki sistemin yaratılması gereğini ortaya çıkarmış ve uluslararası hukukunun temel metinlerini hazırlanmaya başlanmıştır (Evgin, 2010).

II. Dünya Savaşı sonrasında gerek uluslararası ilişkiler gerek uluslararası hukuk alanında özgürlük ve barış kavramları *evrensel ve pozitif barış* olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu gelişme, temel insan hak ve özgürlükleri, finansal ve sosyokültürel gelişme ve diğer pek çok alanda her türlü çatışmayı engelleyen ve barışın korunmasına dair neoevrensel anlayış uluslararası alanda yayılmaya başlamıştır. Günümüzde de halen geçerliliğini koruyan bu hukuki normlar, temelde uluslararası hukukun temel unsurlarından birini oluşturmaktadır (Paech, 2004:6).

Günümüze kadar gelen ‘Uluslararası hukuk’ kavramı, İngilizce dilinde (international law) 18.yüzyılda ilk kez J. Bentham tarafından dile getirilmiştir. Bentham’ın bu terimi kullanmadan önceki kullanımı ise “ius gentium –kavimler hukuku” ndan gelen ve Türkçe’de ‘Milletler hukuku’ olduğu belirtilmektedir. Uluslararası Hukuk ile Milletler hukuku arasındaki esas fark ise; ulus devlet yapılarının sekülerleşme ile kiliselerden bağımsız modern devletlerin oluşması akabindeki dönemi ifade etmesidir (Erkiner, 2012). Bu durum uluslararası hukuk tarihini ve gelişimini uluslararası alanda meydana gelen göç olguları paralelinde incelememiz gerektiğini göstermektedir.

Tarihsel Olarak Uluslararası Alanda Önemli Göç Olguları

Dünya göç tarihindeki önemli göç olaylarını sıralamak önemlidir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

- ✓ Kavimler ve Germen Kavimlerin Göçleri,
- ✓ Pers-Yunan Savaşları ile başlayan Fransa Marsilya’ya Göçler,
- ✓ Keltlerin Britanya’ya Göçleri,
- ✓ Eski Mezopotamya’dan yapılan Sami Göçleri,
- ✓ Çepni ve Kıpçak Göçleri,
- ✓ Suriye ve Mısır’a Moğol Göçleri,
- ✓ Lombardların İtalya’ya Göçleri,
- ✓ 93 Harbi ve Balkanlardan Anadolu’ya Göçler,
- ✓ Mora Göçleri,
- ✓ Bulgar, Macar ve Gagavuzların bir millet olarak tarih sahnesine çıkışı,
- ✓ Türklerin batı kıtasına ve Anadolu’ya doğru göç etmeleri,
- ✓ Otuz Yıl Savaşları ve düzensiz göç hareketleri,
- ✓ Kafkasya Göçleri (Gürcü, Çerkez, Dağıstanlılar, Çeçenler, Lazlar) Kafkas halklarının göç hareketleri,
- ✓ Balkan Göçleri (Arnavut, Boşnak, Pomak vd.)
- ✓ 1850’li yılların ortasında başlayan Kırım Tatarlarının göçleri,
- ✓ 15. ve 16. yüzyıl Yahudi Göçleri,
- ✓ Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile başlayan küresel göçler,
- ✓ Dünya Savaşları sonrası Türkiye’ye göçler,
- ✓ Kafkas Göçleri,
- ✓ Türk- Yunan mübadelesi ve ani göç hareketleri,
- ✓ Nazi Almanyası lideri Adolf Hitler’in soykırımı neticesinde Yahudi grupların Almanya’dan Filistin gibi Doğu Akdeniz ve Avrupa gibi çeşitli ülkelere göç etmesi,
- ✓ Yugoslavya – Makedonya Göçleri,
- ✓ Türk-Rum Nüfus Mübadelesi sonrası Ortodoksların Anadolu’dan Zorunlu Göçleri,
- ✓ Girit ve Kıbrıs Göçleri,
- ✓ 19. ve 20.yy. Filistin Yahudi Göçleri,
- ✓ 1948 Arap-İsrail Savaşları ile başlayan göçler

- ✓ 1948 tarihinde İsrail Devleti'nin kurulması,
- ✓ Sovyet – Afgan savaşı ile başlayan göçler,
- ✓ Kuzey Irak'ta gerçekleşen Halepçe katliamı ve Körfez Savaşı ile başlayan göçler,
- ✓ Afrika ülkelerinden gelen göç hareketleri
- ✓ 1989 Bulgaristan zorunlu göçleri

Günümüzde Suriye, Libya, Yemen ve Ukrayna savaşlarının küresel alanda hem demografik hem ekonomik dengesini değiştirecek önemli etkiler göstermektedir (GİB, 2022). Yukarıda sıralanan temel göç olayları gerek ulusal gerek uluslararası alanda büyük etkilere sebep olmuş; dolaylı etkilerinden olan göç politikası ve hukuku ise günümüz dünyasını şekillendirmiştir. Bu doğrultuda göçlerin politika ve hukukla ilişkisi önemlidir.

ULUSLARARASI GÖÇ MEVZUAT VE BELGELERİ

1215 Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi)

Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi) uluslararası alanda “İnsan Hak ve Temel Özgürlükleri” konusundaki ilk belge olarak sayılmaktadır. 1215 tarihinde İngiltere’de imzalanan sözleşme, altmış üç maddeden oluşan soyluların ve kralın otoritesini kısıtlamak ve kendilerini daha garanti altına almak için başlattıkları bir mücadelenin sonucu olmaktadır. Sözleşmede Kral’ın hukuk kurallarına bağlılığı, şahsi ve keyfi davranışlardan uzak durması, insanların hak ve özgürlüklerinin korunması gibi konularda maddeler olması nedeni bu sözleşmeyi ilk anayasal belge olarak göstermektedir (Koç, 2019).

1776 Virginia Haklar Bildirgesi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Bildirgenin 1.maddesindeki ifade ile uluslararası hukuk sistemine önemli bir fikir aşlamıştır. Bu ilgili madde şu şekildedir:

“Tüm insanlar eşit derecede özgür ve bağımsız doğarlar. Bir toplum içine girdiklerinde hiçbir anlaşmayla yoksun bırakılamayacakları ve gelecek nesillerinin ellerinden alınamayacak mülk edinme ve mülke sahip olma, mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma olanağı sayesinde edindikleri yaşam ve bağımsızlık hakkı gibi doğuştan gelen belli bazı hakları vardır”.

Bildirgenin ilk maddesinden de anlaşılacağı üzere Virginia Haklar Bildirgesi, kendisinden sonraki hukuk metinleri için oldukça önemli bir dayanak oluşturmuştur. Günümüzde bu maddeler ve ilgili kanunlar aracılığıyla hukuk sistemi bir piramit süreci ile gelişmektedir. Fransız Devrimi, tarihte önemli toplumsal devrimlerden olmakla birlikte; Fransız İhtilali ile küresel alanda pek çok sonuçlara neden olmuş bir hareket olmuştur. Kölelik sisteminin karşıtı olarak özgürlük ve haklara erişim kavramları Fransız devriminden sonra “özgürlük, eşitlik, milliyetçilik” gibi kavramları da dünya çapında yayılmasına olanak tanımıştır (Hobsbawm, 2012:13).

1926 Köleliğe Karşı Sözleşme / Esaretin Men'i

Esaretin Meni Hakkında hazırlanan 25 Eylül 1926 Tarihli Sözleşme (1926 Kölelik Sözleşmesi) 25 Eylül 1926’da Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 9 Mart 1927 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise bu sözleşme’ye 24 Temmuz 1933 tarihinde katılmıştır. Sözleşmenin ilk maddesi köleliği, “ (...) üzerinde mülkiyet hakkına bağlı yetkilerin herhangi birinin veya tamamının kullanıldığı bir kişinin statüsü” (Köleliğe Karşı Sözleşme ,1926) olarak tanımlanmıştır. Bu tanım köleliğin, kişi hak ve özgürlüklerinden mahrum edilerek bir başka kişi veya grubun malı olarak görülmelerine karşı bir hak olduğu ifade edilmiştir (Karaaslan, 2022).

Günümüzde başta uluslararası hukukla ilgili düzenlemeler de köleliğin yasaklanmasının emredici bir norm haline gelmesini sağlamıştır. Böylece hem taraf olunan uluslararası sözleşmeler hem de iç hukuktaki düzenlemeler neticesinde, “insan olma hakkı” ve “yaşam hakkı” neticesinde köleliğin kesinlikle kabul edilemez olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca uluslararası hukuk ve Türk hukukunda yer alan kölelik konusundaki düzenlemeler de açıkça ifade edilmektedir. Bu durum günümüzdeki kölelik sisteminin yasaklanmasını netleştirmiş ve uluslararası hukukta kölelik konusu artık emredici hukuk normu durumuna gelmiş olup; “*köle olarak tutulmama hakkı*” ulusal hukukumuzda hem uluslararası hukukta korunan bir hak olarak yer almıştır (Karaaslan, 2022: 78).

1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, emsal teşkil etme özelliği beraberinde Birleşmiş Milletler ‘in temel kurucu belgesi olmaktadır. Günümüz uluslararası hukuk sisteminin ise temel taşı sayılmaktadır. II.

Dünya Savaşı ve akabinde yaşanan büyük insan hakları ihlallerine rağmen Birleşmiş Milletler Örgütü ‘nü (BM) kurulmasına kadar insan hakları konusunda pek az gelişme mevcuttur. Bunu takiben 1919 tarihli Milletler Cemiyeti Antlaşması ‘nda dahi insan hakları alanında önemli bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa I. ve II. Dünya Savaşları nedeniyle milyonlarca insan ölmüş ve milyonlarca insan soykırım ve işkenceye uğramış ve göç etmiştir. Bu durum “insan olma” konusunun önemini ortaya çıkarmış ve böylece 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (Bildirgesi) ilan edilmiştir (Civelek, 1984:130).

1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi (Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme) / 1967 Tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Protokol (New York Protokolü)

Bilindiği üzere I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde büyük mücadeleler, iç çatışma ve savaşlar, soykırımlar yaşanmış; dolayısıyla dünyanın her bölgesinden kitlesel göçler yaşanmıştır. Göç ve iltica sorunsalı ise devletleri kültürel, politik, siyasal veya ekonomik konularda zorlamış ve hak ve özgürlükler alanında da uluslararası alanda bağlayıcı nitelikte bir çözüm bulmaya teşvik etmiştir. Bu durum “1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)’nin hazırlanmasını sağlamıştır. Cenevre Sözleşmesi, uluslararası hukuk bağlamında sığınmacılara ve mültecilere dair hazırlanan en temel hukuki düzenleme olmaktadır. Ancak yine de zamanla eksik yönlerinin tamamlanması ve gelişen dünya ve sorunlarına karşılık verebilmesi için 1967 New York Protokolü kabul edilmiştir. Bu sözleşmeler, göç ve iltica alanındaki ilk uluslararası koruma statüleri belirleyerek, taraf devletlerin görev tanımlarını detaylı olarak açıklamıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018:582).

Günümüzde göç ve yabancılar hukuku konusundaki anlaşma ve sözleşmelerin temel taşı olan bu sözleşme, taraf olduğu Türkiye Cumhuriyeti için de bağlayıcı ve faydalı bir belge olmuştur. Türkiye’nin göç tarihinin kökenleri de düşünülürse coğrafi konumundan dolayı sürekli göç akınlarına maruz kaldığı görülmektedir. (Şahin,2022). Türkiye’nin New York Protokol’ünü onaylaması, *1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararı* ile alınmıştır. Bu Protokol’ün 31 Temmuz 1968 tarihinden sonra Türkiye tarafından geçerli kılınmasına ortak karar verilmiştir. Türkiye, sözleşmeye konulan “coğrafi kısıtlama” tercihinin halen geçerliliğini koruyacağını açıkça beyan etmiştir. Bu nedenle Türkiye, 1967 New York Protokolü’nde mülteci statüsü şartlarında “coğrafi kısıtlama” şartını dile getirmiş ve “tarih sınırlaması” ile mülteci olma kriterlerini açık bir şekilde belirlemiştir.

1956 Tarihli Soykırım, Savaş ve İnsanlığa Karşı Suçlara İlişkin Sözleşmeler

İnsanlığa karşı suçlar kavramı, en başta II. Dünya Savaşı sonrasında ciddiye alınmaya başlanan uluslararası hukuk metinlerinde bulunmaya başlanan bir kavramı belirtmektedir. Dünya Savaşlarından beri, insanlık dışı muameleler hızla artmış; kitlesel göç ve beraberindeki insan hakları ihlalleri ile küresel toplumun ortak sorunu haline getirmiştir. Bu sorun ortak çözüm üretme durumunu sağlamış ve hukuk dışı eylemler ve ihlallerinden dolayı cezalandırıcı ve engelleyici hükümlerin oluşturulmasına dayanak olmuştur (Roberge, 1951).

İnsanlığa karşı suçlara ilişkin belli başlı kriterler haricinde bazı özellikleri de bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; “savaş veya barış zamanında sivillere karşı girişilen sürgün, köleleştirme, imha, öldürme ve bunlara benzer insanlık dışı muameleleri” kapsamaktadır.

TÜRKİYE (ULUSAL) MEVZUATLARINA GENEL BAKIŞ

1.ve 2. Dünya Savaşı Göçleri, 1988-1991 tarihli İran-İrak Savaşı, 1990-1991 tarihli Körfez Savaşı, 2011 itibariyle Suriye’de yaşanan iç savaş ve Ukrayna Savaşı Türkiye’yi çok önemli bir göç sürecine dahil etmiştir. Türkiye, tarihin tecrübelerinden yola çıkarak ani kitlesel göç hareketlere hazır olmak için 1934 yılında (2510 sayılı kanun) İskân Kanunu’nu çıkartmış; göçle ilgili temel ilkeleri belirlemek amacıyla Türk olmayan azınlıklara yönelik toplu ve zorunlu yeniden yerleştirme yoluyla yeni bir asimilasyon politikası yürürlüğe sokmuştur (Şakacı, 2020).

Maddesinde “Muhacir” ve “mültecinin tanımları yapılmış ve kabul edilme şartları hazır duruma getirilmiştir. Bu kavramlar içerisindeki karışıklıklar ve anlaşmazlıklar da ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca 4. madde dışındaki mülteciler de Türkiye’de kalmak isteyerek resmi yazı ile ülkelerinin resmi makamlarına bildirirler ise “muhacir” kabulü gibi işlem uygulanır. Ek olarak diğer mülteciler için de Vatandaşlık Kanunu hükümleri uygulanır (2510 Sayılı İskân Kanunu). İlgili madde 2006 yılında kabul edilen 5543 sayılı İskân Kanunu’nda “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.” şeklinde değiştirilmiştir (5543 Sayılı İskân Kanunu) (İnan, 2016:22).

Türkiye tarihinin ilk ve en önemli göç kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır. 4 Nisan 2013’te kabul edilen, 11 Nisan 2013’te Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe giren

6458 sayılı 5 kanundur. Bu kanun ile 15 Temmuz 1950 tarihli ve 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" ile 15 Temmuz 1950 tarihli ve 56827 sayılı Pasaport Kanunu'nun bazı maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. (GİB, 2022). Türkiye'nin göç mevzuatı ile ilgili tarihçe ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu
- ✓ 1950 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
- ✓ 1994 Yönetmeliği "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- ✓ 2006 yılında 2510 sayılı İskân Kanununun yerine 5543 sayılı aynı kanun
- ✓ 11 Nisan 2013'te yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye; başta 1994 tarihli Yönetmeliği ve ilgili diğer tüm düzenlemelerin, mülteci hukuku hususunda yeterli bir sistemin oluşturamadığı görülmektedir. Bu durum son yıllarda yaşanan Avrupa dışı kitlesel göçlerle ve AIHM'in mülteci hukuku hususunda Türkiye aleyhinde verdiği kararlarda da görülmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi ve sorunun çözülmesi için 2009 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde başlayan İltica ve Göç Bürosu vasıtasıyla mevcut Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı'nın hazırlanmasını sağlamıştır. (Beter, 2006).

Uluslararası alanda her devletin kendi mevzuatı ve hukuk istemi olsa da düzeni, insan hakları, evrensel olarak tüm insanları aynı kümeye dahil eden hakları ifade etmektedir. Bu doğrultuda insan hakları şu özelliklere sahip olmaktadır:

- ✓ İnsanın insan olmasından kaynaklanan haklardır.
- ✓ Evrensel olarak mekân sınırı olmaksızın tüm insanlık için geçerli haklardır.
- ✓ Doğuştan kazanılan ilgili tüm hakları sağlamaya ve korumaya yöneliktir.
- ✓ Yetkili otorite, ilgili mevzuatı yasalar yoluyla uygulanmasını sağlar.
- ✓ Haklar, şahsi ve keyfi olarak kısıtlanılamaz.
- ✓ Dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez olan tüm hakları kapsamaktadır (Clapham, 2007).

Dünya üzerinde tüm insan hakları toplumsal bir düzlemde yer alarak, toplumsal boyutlar taşımaktadır. İnsan haklarını tanıyan ve koruduğunu beyan eden toplumlarda insan hakları ihlallerinin de reddedilmesini kabul eder. Zira, insan haklarının sistematik olarak ihlâl edilmesinin insanın insan olduğu için zaruri olan asgarî şartlara kavuşmasının engellenmesi anlamına gelmektedir. Son yüzyıldır, insan haklarına saygı duyan medeni uygarlıkların ortak noktası, uygarlığın en doğru ölçütü olarak kabul edilmiştir (Eckart, 2012).

Tarih boyunca insan hakları, özellikle savaş, çatışma gibi olağanüstü durumlarda insanların taleplerinin arttığı dönemlerde önem kazanmıştır. Bu dönemlerden ilki ortaçağ döneminde olup; burjuvazi, aristokrasi ve ruhban sınıfıyla eşit ve özgürce yaşamak isteyen kişilerin seslerinin de yükseldiği dönemdir. Bu doğrultuda mücadelelerin kurumsal temeller üzerindeki en önemlisi gelişmesi doğal hukuk ve doğal haklar görüşü olmuştur. Günümüzün uluslararası insan hakları belgelerini bu temel oluşturmuş; fikri olarak ise ilk defa İngiltere'de ortaya çıkmıştır (Shelley, 2014).

Bu süreci takiben 215 yılında "Magna Charta Libertatum" imzalanmış ve ilk kez İngiltere kralı yetkilerinden bazılarını devretmiştir. Bu devrim 18. yüzyılda diğer ülkelere de yayılarak çeşitli devrim hareketlerine öncü olmuştur. Bunlardan en önemlisi 1789 Fransız İhtilali olup; İnsan Hakları Beyannamesinin yayınlanmasını sağlamıştır. 1948 yılında ise Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından İnsan Hakları Beyannamesi'nin düzenlenerek 10 Aralık 1948 tarihinde yürürlüğe koymuştur (TBMM, 2015).

TARTIŞMA

Göç olgusu, küresel alanda uzun yıllardır pek çok sosyal, ekonomik, kültürel, sağlık ve psikolojik sonuçlara sebep olan insan hareketliliğini temsil eder. Son yüzyılda meydana gelen göç hareketlerindeki dönüşüm ve gelişimlerin yoğun olarak etkilediği hukuk ve insan hakları boyutu da birçok ulusal ve küresel paradigmadan etkilenmektedir. Bu bağlamda hukuk ve insan hakları ilişkisinin incelenmesi için uluslararası hukuk başlığında göç yönetimi analizinin yapılması gerekmektedir.

Günümüz 2023 Mayıs ayı sonu verilerine bakarsak Türkiye’de 3.373.967 Geçici Koruma altındaki Suriyeli; 1.303.370 ikamet izni hamili yabancı ve 33.246 uluslararası koruma başvuru sahibi olmak üzere 4.710.583 milyon yabancıya ev sahipliği yapıldığı bildirilmiştir. Bu sayı, Türkiye’nin Dünya’nın en fazla yabancıya sahip ülkesi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Türk iç hukukunun da temel dayanağı olan Uluslararası Göç Hukuku büyük önem arz etmektedir. Bu durum Türkiye ‘nin göç mevzuatının uluslararası göç hareketliliği durumlarına hazır olması ve kontrollü bir göç yönetimi sağlaması için fikri esas dayanakları oluşturmuş olsa da; uzun vadeli göç yönetimi stratejisi için daha geniş bir perspektifte mevcut sorunların analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu tez çalışması Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye Göç Mevzuatının temel bilgileri ışığında ele alarak uluslararası alandaki göç hareketliliğini ve terminolojik gelişimini inceleyerek ve göç ile insan hakları arasındaki ilişki analiz edilmesini ve oluşabilecek türlü değişimlerin her yönden araştırılması problemini ortaya çıkarmıştır.

Jacob (2007)’e göre insan hakları dili, temelde normatif bir dil olmakla birlikte; insan hakları konusu siyaset, hukuk ve etik alanların ortak bir konusu olmaktadır. Batı felsefesi ve politik geleneği ise insan haklarını, doğuştan gelen doğal haklardan geçiş olarak kavramsallaştırmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) İkinci Dünya Savaşından sonra oluşturulan İnsan Hakları Evrensel Beyanname (İHEB) modern insan hakları ve ilkelerinin meşrulaştırılmasının temel referans noktası olmaktadır. Zira insan onuru, toplum üyeleri arasında eşitlik ve bireyin özerkliğini tanımlamada en doğal hakkı olduğunu dile getirmektedir. Bu konuda Douzinas (2007) ise; yalnızca kişi hak ve özgürlüklerinin korunması için değil; aynı zamanda iktidarın dayatmalarına direnmek ve halkın hoşgörüsüzlüğüne muhalefet etmek için insan hakları görüşünün benimsendiğini ve hak arayış hareketlerinin başladığını ifade etmektedir.

Eisler (1987) bu hareketinin esas amacının “bir sosyal sistem oluşturarak herkesin insan haklarına saygı duyulmasını” talep etme misyonu taşıdığını belirtir. Ve bunun için kişilerin insan söylemini Pedriana (2006) ifadesi ile hak ve özgürlüklerin veya faydaların genişletilmesi veya sosyal ve ekonomik davranışların iyileştirilmesi için toplumsal hareketlerin doğal ve istikrarlı olarak uluslararası hukuktan yararlandığını açıklamaktadır. Baxi (2001) insanın hakları hareketini "örgütlenen bir girişim hareketi olarak" tanımlamaktadır. Buna karşın Douzinas (2007) ise insan ve paradoksal doğasına vurgu yaparak insan hakları aktivistleri ile insanın retorik alanı arasındaki ilişki olduğunu belirtir. Bunun nedeni olarak mazlum ve eziyet gören bir kişinin insan haklarının dilini iki şekilde kullanabilir. Bunlardan ilki protesto etmek, direnmek (savaşmak) ve ikinci olarak yasal yollar kullanarak (dava açarak) hukuki haklarını kullanabilmektedirler.

Castles ve Miller’a (2008) ise tarih beri süregelen uluslaşan göç hareketleri, insan haklarının son dönemlerde büyük ölçüde etkilere neden olduğunu ve bu göç hareketlerinin itici esas nedenleri olarak yetersiz düşük gelir, asgari yaşam standartları, siyasi baskılar bulunduğunu, çekici faktörlerinin ise daha iyi gelir düzeyi, işgücü talebinin olması ve politik siyasi özgürlük olarak yaşandığını ifade etmiştir. Kesternich vd. (2012) çalışmasına göre; İkinci Dünya Savaşı, 20. yüzyılın en büyük dönüştürücü olaylarından biri olarak tarihe geçmiştir. Kişiler mülklerini hak almadan terk etmek veya vazgeçmek ve yeni topraklara taşınmak zorunda kalmıştır. Bu doğrultuda birçok ülkede siyasi ve ekonomik sistemler kalıcı olarak değişmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Greer (2000)’nin ifadesi ile yaşanan uluslararası göçler uluslararası göç hukukundaki düzenlemelere geçişi sağlamıştır. Bu dönem ayrıca Avrupa ülkelerinin nüfus popülasyonunu da ciddi oranda etkilemiş olup; genç nüfusta ciddi kayıplar yaşandığından ülke ekonomisinin toparlanması ve siyasi istikrarın sağlanması için iş gücü ihtiyacını göçmenlerden karşılamaya karar vermiştir. Özellikle Almanya ve Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri ucuz iş gücü için Türkiye ile beraber Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri ile birlikte ikili antlaşmalar düzenleyerek pek çok sayıda işçiyi de ülkelerine kabul etmiştir.

Öner (2012)’ye göre ise bu durum, savaş sonrası durumunu düzeltmek isteyen Avrupa’nın kalkınma odaklı planlar yaparak ortak göç sistemi kurulmasına fayda olsa da, işçi göçlerini hızlandırmasının ortaya çıkardığı bir olumsuzluk olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu olumsuzluğun kayıt dışı işsizlik, düzensiz göç ve kaçakçılık konular üzerinde çekici faktör haline geldiğini belirtmiştir. Bu anlamda Öcal ve Atasever (2021)’in ifadesine göre; devletlerin ulusal göç yönetimleri ile göç konusundaki hukuki duruşları, ulusal ve uluslararası boyutta göç ve sığınmacı konusunda tanım üretmekte, söylem ve algı yönetimini hazırlamakta ve terminolojik karmaşaya neden olmaktadır. Zira her devletin kendi ulusal hukuku ve duruşu olması uluslararası hukuka uyma zorunluluğu olmamasının etkisi büyüktür. Bu anlamda konulara göre de değişkenlik gösteren devletlerin ulusal göç yönetimi ve politikaları başta insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı gibi büyük insan hakları ihlallerinde baş göstermektedir. Dolayısıyla illegal para aklama ve para trafiği, suç örgütleri ile iş birliği ve terör faaliyetleri, fuhuş, uyuşturucu ve organ ticareti gibi kriminal organize ve uluslararası suç faaliyetlerinin etkin olduğu en büyük suç kümesi olmaktadır. Bununla birlikte göçmenlerin yaşam hakkı gereği sığınma hakkı ve geri göndermeme ilkesinin devletlerin göç politikası da oldukça fazladır.

Bu konuda Kayaalp (2018)' göre başta Yunanistan devleti olmak üzere deniz yoluyla sığınma yapmak isteyen sığınmacılara geri itme eylemini uygulamakta, şiddet uygulayarak caydırmaya ve sığınma yükümlülüğünden uzak durmaya çalışmaktadır. Bu durum uluslararası göç hukukunun temel ilkelerinin de ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Ege Denizi'ndeki bu geri itme ve toplu sınır dışı eylemler halen sığınmacıların karşılaştığı en yaygın insan hakları ihlalleri arasındadır. Görüldüğü üzere, göç konusundaki insan hakları ihlalleri suçu yalnızca suç örgütlerinin yasadışı faaliyetleri kapsamamakta; aynı zamanda devletlerinde insan hakkı ihlali gibi suçlara karışmasını içermektedir. Bu durum küresel ölçekte ortak bir sığınma mevzuatının olmaması, ortak katılım ve yaptırımlarının uygulanmaması, teröre destek ve finansman yapan ikincil kuruluşların devletlerle işbirliği yapması, ulusal mevzuatının arkasına sığınan devletlerin varlığı, sınır güvenliğinin hassas olduğu yerlerde insan hakları ihlallerinin kritik olması, uluslararası hukuka aykırı duruş ve kararların uygulanması ve göç yönetiminin sürdürülebilir ortak bir çözüm ve hukuki anlayışta bulundurulmaması olarak gösterilebilir.

Son olarak Taşkın ve Özkoçak (2019)'nın "Türkiye Göç Stratejisinin Olası Göç Karşısında Ulusal Güvenlik Yeterliliğinin Analizi" adlı çalışmasında ifade ettiği üzere Türkiye'nin istihbarat birimlerinin ülke içi ve dışı dışı çeşitli etkinliğinin artırılması, sınır ve sınır ötesi güvenliğin sağlanması için MİT'e destek olacak ilgili emniyet güçleri, istihbarat birimleri ile Türk silahlı kuvvetlerinin kapasite ve etkinliğinin artırılması yönünde çalışmaların devamlılığının getirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca açık kapı politikası gereğince uygulanan sınır geçiş kontrollerinde yanlış ve hatalı kimlik beyanları ile ülkeye giriş çıkış yapan kişi ve grupların, suç örgütlerinin tüm faaliyetlerinin önlenmesi için oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Mevcudiyette olan Kolluk Kuvvetleri'nin Adli Bilim uzmanlarının geliştirmiş olduğu yüz ve parmak tanıma yöntemleri ile kimliklendirme veri tabanı metodları bu önerilerin etkinliği için oldukça faydalı olacağı görüşü dile getirilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca göç kavramı çok değişkenli ve çok kaotik bir yapıya sahip kavram olmuştur. Göç nedenleri de aynı doğrultuda değişken ve farklı olsa da hazırlıksız bir göç yönetimi ile devletlere negatif etkilere yol açmaktadır. Bu etkiler siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak küresel ölçekte çeşitli sonuçlar doğurmakta ve özellikle düzensiz kitlesel göçlerle bu sonuçların daha problemlili hale gelebilmesine neden olmaktadır. Son yıllarda meydana gelen Arap Baharı süreci ve akabinde başlayan protestoların Orta Doğu ülkelerinde iç savaşlara dönüşmesi özellikle Suriye'de büyük sonuçlara yol açmıştır. Suriye'de rejim ve rejim karşıtları arasında süren çatışma, milyonlarca kişinin ani ve topluca farklı yerlere göç etmesine neden olmuştur. Türkiye'de Suriye ile sınır komşusu olması ve Avrupa'ya açılan bir köprü halinde olması nedeniyle büyük göç akınlara maruz kalmıştır. Bu durum, Türkiye'nin insan hakları prensibine uygun yeni ve dinamik bir göç politikası oluşturmasına olanak tanımış ve tarihte ilk kez 2013 yılında yabancıların hukuki durumlarına ilişkin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Kanun ile ülkeye giriş, çıkış yapan, sığınma arayan, kalış, çalışma, eğitim, sağlık gibi insani haklardan yararlanmak isteyen yabancılar için temel bir dayanak haline gelmiştir. Türkiye'nin uluslararası alandaki politikalarının da değişmesine neden olmuştur. Günümüzde Türkiye, insan hakları evrensel beyannameyi kapsamında ve 1951 Cenevre Sözleşmesine dayanarak YUKK ile göç hukukunu ve politikasını yönetmektedir. Göçü yönetirken ise T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, AFAD, KIZILAY ve diğer kurum ve kuruluşlar ile uluslararası kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler ve bünyesindeki örgütler, Dünya Bankası, SGDD ASAM başta olmak üzere çeşitli teşkilatlarla da işbirliği içinde çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar, ikamet, izin, sağlık, eğitim, güvenlik, istihdam, uyum ve geri dönüş mekanizmaları olmakla birlikte "Gönüllü, onurlu, güvenli geri dönüş" ilkesi ile güvenli bölgelere geri dönüş sağlanması için faaliyetlerini yürütmektedir. Çalışmamızda Türkiye'nin bu ani ve yoğun göç akınları karşısında hızlı ve doğru kararlar alarak göçü yönetebildiği ve Dünya'ya göç yönetimi konusunda örnek bir ülke olduğu sonuca varmaktayız.

KAYNAKÇA

- Aktef, M., Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.23, S.2, 579-604.
- Beter, Ö. (2006). Sınırlar Ötesi Umutlar, SABEV Yayınları, Ankara.
- Civelek, J. (1984). 1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Clapham, A. (2007). Human Rights: A Very Short Introduction. Oxford Press, UK. Cohen, R. (1995). The Cambridge Survey of World Migration. New York: Cambridge University Press, 591.

- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17.
- Develi, E.S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politigi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1343-1353.
- Eckart, C. (2012). Promises of States under International Law, 1. B, Oxford, Hart Publishing.
- Erkiner, H.H. (2012). Grotius Öncesinde İlk Modern Uluslararası Hukuk Düşüncesinin Oluştugu Tarihsel Koşullar ve Erken Klâsik Dönemdeki Öğreti. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 18(1), 51-146.
- Evgin, S. (2010). Aydınlanma Döneminde Doğal Hukuk Düşüncesinin Gelişimi. T.C Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Hobsbawm, E. J. (2012). Devrim Çağı. Çev.: Bahadır Sina Şener, Dost Yayınevi, Ankara.
- IOM (2004). Göç Terimleri Sözlüğü. Ed. Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath – Cross. IOM Press.
- İnan, C.E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. Göç Araştırmaları Dergisi, 2(3), 10-33.
- Jarus, O. (2022). The Renaissance: The 'Rebirth' of science & culture. <https://www.livescience.com/55230-renaissance.html>
- Karaaslan, M. (2022). Kölelik Yasağının Tarihsel Gelişimi. Yaşar Hukuk Dergisi, C.4 S.1
- Koç, Ö. (2019). Türkiye’de Hukuk Devletinin Gelişimi ve 1982 Anayasası. TC. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Paech, N. (2004). Probleme des Völkerrechts zu Beginn des 21. Jahrhunderts, in: Leibniz-Sozietät (Hrsg.): Sitzungsberichte der Leibniz-Sozietät, Band 63.
- Roberge, A.G.M. (1951). Alsan, Mesut Zeki, "Bir Milletlerarası Ceza Divanı Kurulmasıyla İlgili Fikirler ve Teşebbüsler", AÜHF Dergisi, 3(4).
- Rooij, E., Goodwin, M., Pickup, M. (2015). Threat, prejudice and the impact of the riots in England. Social Science Research, 51, Pages 369-383.
- Shelley, L. (2014). Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective. Washington DC: Migration Policy Institute.
- Shelley, L. (2014). Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective. Washington DC: Migration Policy Institute.
- Şahin, N.M. (2022). 1951 Cenevre Sözleşmesi ve Türk Hukukundaki Geçici Koruma Statüsünün Karşılaştırması Üzerine Yapay Zekâ Çalışması. T.C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Şakacı, B.K. (2020). Türkiye’nin Göç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1(3), 36-57.
- Taşkın, D. (2018). Sığınmacılar ve Geçici Koruma Altındaki Engelli Suriyeliler ile Engelli Iraklılar: Türkiye’de Sağlık ve Rehabilitasyon Hizmetlerine Erişimlerdeki Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sağlık Yönetimi Bilim Dalı, Ankara.
- Taşkın, D., Özkoçak, V. (2019). Türkiye Göç Stratejisinin Olası Göç Karşısında Ulusal Güvenlik Yeterliliğinin Analizi. Turkish Studies CUDES 2019, 14 (5), p. 223-239.
- TBMM (2015). Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Parlamenter Sistem (Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İngiltere, İtalya ve Japonya Örnekleri). TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları. Yayın No: 8
- Temporary Protection Directive. (2001). EU Press. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=celex%3A32001L0055>

ONLINE KAYNAKLAR

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf

<https://handbook.uts.edu.au/subjects/78300.html>

https://inhak.adalet.gov.tr/resimler/dokuman/2312020094614bm_19.pdf

https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

<https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf>

<https://www.mfa.gov.tr/data/terminoloji/uluslararası-iliskiler-terminolojisi-turkce-ingilizce-frans%c4%b1zca.pdf>

https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/unhcr_brochure_tr.pdf

<https://www.unhcr.org/media/28185>

<https://www.unhcr.org/model-un-refugee-challenge.html>

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanunbmmc047/kanunbmmc047/kanunbmmc04700361.pdf

https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/2021/tc_anayasasi_ve_tbmm_ic_tuzugu.pdf

Türkiye’de Okul Öncesi Döneminde Drama Alanı Üzerine Yapılan Tezlerin İncelenmesi

Examination of Theses on Drama in Preschool Period in Turkey

ÖZET

Bu meta-analizde, Türkiye’de okul öncesi döneminde konusu drama olan akademik araştırmaların (2010-2021) analiz edilmesi hedeflenmiştir. Tez ve makalelerin incelenmesinde geleneksel derleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda araştırmanın evrenini oluşturan, 976’sı lisansüstü tez 584’ü makale olmak üzere, toplamda 1560 çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise, 54 lisansüstü tez ile 48 makale olmak üzere toplam 102 araştırma oluşturmuştur. Araştırmalar derlenmiş ve döküman analizine tabi tutulmuş olup analizi betimsel teknik ile yapılmıştır. Örnekleme, araştırma çeşidi, enstitüler, üniversiteler, yayımlanan yıllara, çalışma gruplarına ve değişkenlerine göre ayrılmış Excel programı ile yüzde dağılımları ve frekansları hesaplanmıştır. Sonuç olarak; okul öncesi döneminde drama konusunu esas alan çalışmalarla ilgili olarak, en fazla yüksek lisans tezinin (50) yapıldığı, 17 araştırma ile en fazla çalışmanın 2019 yılında yapıldığı, en fazla çalışmanın 5 araştırma ile Gazi Üniversitesi’nde yapıldığı, enstitü bağlamında 24 çalışma ile en fazla Sosyal Bilimler Enstitü’lerinde çalışma yapıldığı, makale açısından 26 makale ile en fazla çalışmanın bağımsız dergilerde yayımlandığı, en fazla nicel yöntemin (71) kullanıldığı, veri toplama araçları bağlamında en fazla ölçek (49) türünün kullanıldığı, drama türleri açısından en fazla Yaratıcı Drama (50) üzerinde çalışıldığı, bağımsız değişken olarak dramanın etki ettiği bağımlı değişkenin, genel gelişim özellikleri olduğu, çalışma grupları bağlamında ise en fazla öğrenci çalışma grubunun (49) tercih edildiği saptanmıştır. Bu sonuçlar dikkate alınarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, drama, derleme

ABSTRACT

This study aims at analyzing the researches the subject of which is drama between the years 2010-2021. For that purpose, postgraduate dissertations and articles were examined by using compilation method. Following the researches done, 1560 researches which consisted of 976 postgraduate dissertations and 584 articles that formed the target population of the study were reached in total. The research sample formed 102 researches in total, composed of 54 postgraduate dissertations and 48 articles. Compiled researches were subjected to documents analysis and examined by descriptive analysis technique and the researches which formed the sample were themed by their research type, the years they were done, the universities, institutes, the magazines they were published, the research methods used, data collection tools, drama types, variances and study groups. Then their frequencies and percentage disturbances were determined through Microsoft Excel. Consequently, according to the studies done about drama subject during preschool education it was determined that postgraduate dissertations (50) were done the most, 2019 was the year when the most studies (17) were done, Gazi University was the institution that did the most researches (5), The Institute of Social Sciences held the highest number of studies (24), independent magazines published the most researches (26), quantitative technique was preferred the most (71 times), as a data collecting tool, scale was used (49), creative drama was the mostly preferred type among all drama types (50). Some suggestions were made by considering these results.

Keywords: Preschool education, drama, compilation

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ile tanımlara değinilmiştir.

Problem

Son yıllarda özellikle okul öncesi dönem ve bu periyotta verilen eğitimin, uygulanan programların ne kadar önemli olduğu ortaya konulmaktadır. Bu dönemdeki eğitim ile ilgili çeşitli yaklaşımlar ve programlar geliştirilmektedir.

Murat Tural¹
Sarper Kabakdelen²
Oğuz Altınter³
Ali Kıvci⁴
Ömer Dinç⁵
Mehmet Güneş⁶

How to Cite This Article

Tural, M., Kabakdelen, S., Altınter, O., Kıvci, A., Dinç, Ö. & Güneş, M. (2023). “Türkiye’de Okul Öncesi Döneminde Drama Alanı Üzerine Yapılan Tezlerin İncelenmesi”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4957-4979. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.73008>

Arrival: 13 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Konak İlçe Milli eğitim Müdürlüğünde Koordinatör Öğretmen, İzmir, Türkiye

² Mebbis Yöneticisi Konak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İzmir, Türkiye

³ Uzman Öğretmen, Mimar Sinan Ortaokulu, İzmir, Türkiye

⁴ Bilişim Teknolojileri Öğretmeni, Konak İmam Hatip Ortaokulu, İzmir, Türkiye

⁵ Müdür Yardımcısı, Aksaray Merkez Emlak Kredi İlkokulu, Aksaray, Türkiye

⁶ Müdür Yardımcısı, Aksaray Merkez Emlak Kredi İlkokulu, Aksaray, Türkiye

2006 yılında Türkiye'de uygulamaya konan, '36 - 72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı' ve Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi(2013) kapsamında; okul öncesi eğitim gören öğrencilerin;

- ✓ Temel eğitime hazır olmalarını sağlamak,
- ✓ Öz bakım becerilerini edinmelerini sağlamak,
- ✓ Tüm gelişim alanlarında destek verilmesi ve en üst seviyeye ulaşmak,
- ✓ Öğrenme deneyimlerini zenginleştirerek sağlıklı şekilde büyümelerini desteklemek, hedefiyle geliştirilmiş ve revize edilerek uygulamaya konmuştur.(MEB,2013)

Bu dönemi önemli ve kritik kılan en önemli faktörün, tüm gelişim alanlarındaki gelişim hızıdır, demek yanlış olmasa gerek. Nitekim birçok gelişim alanının temelini oluşturan beyin gelişiminin de son derece hızlı olduğu ve bu hızın ilerleyen yaşlarda yavaşladığı bilinmektedir (Doğan, 2012). Daha açık bir ifadeyle özellikle beynin erken çocuklukta gelişimi, yönetici fonksiyonlar olarak nitelen bilişsel özelliklerin şekillenmesini sağlar. Bu yönetici fonksiyonlar entellektüel, dil, duygusal ve sosyal gelişim açısından etkilerini yaşam boyu sürdürürler (Turhan ve Özbay, 2016). Bu nedenle, bu dönemde çocuklar dış uyaranlara daha açık ve davranış değiştirme kapasiteleri daha yüksek, genel uyum açısından da daha esnekler (Barrett, 2014; Akt. Turhan ve Özbay, 2016).

Erken yaşam deneyimleri çocuğun okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair geliştireceği tutumları belirler ve okul başarısını etkiler. Okul öncesi dönemde olumlu deneyimler yaşayan çocuk okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair olumlu tutumlar geliştirir. Çocuğun erken yaşta olumsuz deneyimler yaşaması ise onun bütün eğitim yaşamını etkileyecek problemler yaşamasına neden olabilir. Okul öncesi çağda olumsuz deneyimleri olan çocuğun özdeğerinin düşük olduğu, okulda ve okul sonrası yaşamda düşük başarı gösterdiği ve daha fazla davranış problemi sergilediği bilinmektedir (MEB, 2013).

Okul öncesi dönemi eğitimi ve okul öncesi , bir öğrencinin, entellektüel ve üretken bir paydaşı olarak, yaşam sürdüğü dünyaya ve topluma entegre olmasında büyük gereklilik ve öneme sahiptir. Bu yüzden okul öncesi dönemdeki eğitimin içeriği, kalitesi ve zenginliği mutlaka dikkate alınmalıdır. Eğitim etkinlikleri içinde drama uygulamaları, okul öncesi dönemde olumlu sonuçların elde edilebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Eğitimde drama kavramı; Yaratıcı Drama, Eğitimde Drama, Eğitici Drama gibi çok farklı isimlerle anılmaktadır. Nitekim Adıgüzel (2006) de dramanın literatürde yer yer farklı isimlendirmelerle karşımıza çıktığını, fakat, amaç ve kapsam bakımından bu kavramlarının özünde farklılık olmadığı ifade etmektedir.

Eğitimde yapılan drama etkinlikleri, öğrencilere keşfetme, bağımsız düşünme, yaşayarak öğrenme, iletişim kurma, işbirliğinde çalışma, sosyal farkındalık, hayal gücünü geliştirme ve problem çözme becerisini geliştirme imkanı verir. Öğrenciler bir taraftan bu etkinliklerle eğlenirken diğer taraftan güvenli bir atmosferde liderlik etmeyi, yönlendirmeyi, işbirliği yapmayı ve esnek düşünmeyi öğrenebilirler. Drama sadece bunları sağlamakla kalmaz aynı zamanda öğrencilere hayal gücünün ve yaratıcılığın önemini öğretirken deneyimlere dayalı zengin bir öğrenme imkanı sunar. Kültür ve sanatın insan hayatındaki yerini gösterir. Yukarıda söylenenlere ek olarak da eğitimde drama, özellikle estetik davranışlar kazandırmada ve kültürel eğitim odaklı toplum dinamizmini arttırmada da etkili bir eğitim alanı olarak öğrencilerin çok yönlü gelişimini destekler (Arnas ve Adıgüzel, 2020).

Bu çalışmanın problemini açıklayacak olursak. Türkiye'de 2010 - 2021 seneleri arasında, drama alanında okul öncesi döneme ait lisans üstü tezler ve makalelerin muhtelif değişkenler bakımından ne türlü bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktır.

Amaç

1. Bu çalışma Türkiye'de 2010 - 2021 seneleri arasında, drama alanında okul öncesi döneme ait lisans üstü tezler ve makalelerin muhtelif değişkenler bakımından inceleyerek ne türlü bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Bu amaç ile yanıt aranacak sorular şunlardır;
1. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda yapılan araştırma sayısı nedir ?
2. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda yapılan tez ve makale dağılımları nasıl oluşmaktadır ?
3. Okul Öncesi Dönemde dramaya ait hangi alt türler hakkında, ne tür araştırmalar yapılmıştır ?
4. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda yapılan çalışmaların senelere göre dağılımı nasıl olmaktadır ?
5. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda yapılan çalışmaların üniversitelere göre dağılımı ne şekildedir ?

6. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda araştırma yapılan enstitülere göre dağılım ne şekildedir ?
7. Okul Öncesi Dönemde drama hakkında yazılan makalelerin yayımlandığı dergilerin yayıncı dağılımı ne şekildedir ?
8. Okul Öncesi Dönemde drama konusunda hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?
9. Okul Öncesi Dönemde drama hakkındaki araştırmalarda ne tip veri toplama araçları kullanılmıştır ?
- 10.Okul Öncesi Dönemde drama konusunda araştırmalarda, çalışma gruplarının dağılımı ne şekildedir ?
- 11.Okul Öncesi Dönemde drama konusundaki araştırmaların, drama ile bağlantılı değişkenlerinin dağılımları ne şekildedir ?

Önem

Araştırmalar öğrencilerin, yaratıcı etkinlikler olan sanat, drama, oyun gibi eğitimsel faaliyetlerden uzaklaştırılarak akademik becerilerin geliştirilmesi yönünde zorlanması, özellikle okul öncesi sınıflarda, daha sık davranış problemlerine yol açtığı ve öğrencilerin, bu şekilde pasifize olmasıyla da sınıf ortamlarının stres ve baskı kaynağı haline dönüştüğünü göstermektedir. Halbuki drama etkinliklerinin bir gereği olarak işbirliği içinde olan öğrenciler izlendiğinde; onların dinozorlar, oyuncaklar, astronotlar, prensesler, köylüler, hayvanlar rollerini yüklediklerini ve restoran, orman, çiftlik tasarlayan ya da bir astronot gibi ayın çevresinde dolanan, bir masal ülkesini arkadaşlarıyla birlikte keşfe çıkan mutlu insanlar olduklarını ve kurguladıkları bu dünyadaki deneyimlerinden gerçek dünyaya yönelik birçok şeyi öğrendiklerini müşahade edebiliriz (Adıgüzel, 2020).

Yine bilimsel araştırmalar göstermiştir ki, bireyler hem yapıp hem de anlattıklarının yüzde 90'ını hatırlamaktadır. Bu sebeptir ki, ne kadar çok duyu organı öğrenme eyleminin içinde olursa bilgi de o kadar kalıcı olmaktadır. Bu durum, dramanın eğitimdeki önemini ortaya koymasından önemlidir. Zira, drama; öğrenciye öğrenme sürecinde beş duyu organıyla birlikte diğer organlarıyla aynı anda kullanacağı atmosfer sağlar ve hayatı boyunca üstleneceği farklı rollere hazır olma imkanı tanır. Çocuğun günlük hayatında tecrübe etmediği fakat, günün birinde karşısına çıkma ihtimali olan yaşantılar, dramada rol oyunları ile canlandırılır. Rol oyunları içinde yapılan araştırmalarla yaşantıların denenmesi, öğrenciye konuyla ilgili düşünme şansı veren, öğrenmeye ve öğrenciyi gerçek hayata hazırlamaya katkı sağlayan bir pratiktir. Böylelikle öğrencinin, gelişimsel anlamda büyük öneme sahip bir çok istendik davranışı kazanması ve bunları yaşam biçimine haline getirmesi kolay bir hal alır (Akoğuz ve Akoğuz, 2016).

Eğitimde özellikle okul öncesinde drama uygulamalarının çok önemli yer tuttuğu açıktır. Drama özellikle, öğrencinin pasif durumdan bütün duyu organları ve kinetiği ile öğrenmede aktif duruma geçmesinin en etkili araçlarından biridir. Gerek bu kadar etkili bir öğretim yönteminin önemini ortaya konmasının gerekliliği gerekse literatüre katkı sağlayabilmek noktasında bu çalışmanın, alanda çalışma yapacak araştırmacılara, ilgili yıllara ilişkin bir özet sağlamakla kalmayıp, gerek çalışma tema ve değişkenleri gerekse yapılacak çalışmalarda özgün içerik ortaya konabilmesi konusunda, yol gösterici bir nitelik kazanmasından dolayı önemli olduğu düşünülmektedir.

Varsayımlar

Bu araştırmada, Türkiye'deki Okul Öncesi Dönemde drama konusunda 2010-2021 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlere ve makalelere ulaşıldığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, Türkiye'deki Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda izinli ve 2010-2021 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezlerle, Google Akademi ve Dergipark'ta bulunan online dergilerdeki makalelerle sınırlıdır.

LİTERATÜR

Bu bölümde ilk olarak okul öncesi dönem kavramının tanım ve kapsamına kısaca değinildikten sonra ikinci olarak drama kavramının tanım ve kapsamı detaylı bir şekilde verilerek, devamında okul öncesi dönemde dramanın önemine dair bilgiler yer alacaktır.

Okul Öncesi Dönem

Türkiye'de okul öncesi eğitim, 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu'nda zorunlu eğitim yaşına gelmemiş çocukların, isteğe bağlı olan eğitimi şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 1973). 2012 yılında yapılan eğitim sistem (4+4+4) değişikliği nedeniyle dönemsel olarak okul öncesi eğitim yaşı / dönemi farklılık göstermiş olsa da; 2014 yılında yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, tanımlar

başlığı altında **anaokullarını**, 36-68 aylık çocukların eğimi için açılan okulu (Madde 4a); **anasınıflarını**, 57-68 aylık çocuklar için açılan sınıfı (Madde 4b); **uygulama sınıfını** ise, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kurumlarında 36-68 aylık çocukların eğitiminin yapıldığı uygulama birimi (Madde 4n) şeklinde tanımlamaktadır. Fakat, kayıt zamanı ve kayıt yaşı başlığı altında, çocuğu 69-71 aylık olup, ilkokula kayıt ettirmek istemeyen velinin, isteği üzerine anasınıflarına kaydının yapılabileceği belirtilmektedir (Madde 11/6b) (MEB, 2014)

Yukarıda bilgilerden yola çıkarak Türkiye’de okul öncesi dönemi 36-71 aylık çocukların eğitim aldıkları dönem olarak görmek mümkündür.

Türkiye’de okul öncesi dönem olarak geçen bu dönem, uluslar arası literatürde Erken Çocukluk Dönemi olarak geçse de (Önder, 2009) son yıllarda Türkiye’de de Erken Çocukluk Dönemi şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan literatür taramalarında özellikle son zamanlarda yapılan araştırmalarda Okul Öncesi Dönemi yerine Erken Çocukluk Dönemi kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun en temel nedeni, Erken Çocukluk Dönemi’nin (0-8 yaş) (UNICEF TÜRKİYE, 2021) Okul Öncesi Dönemi de kapsamı (Zembat, Yılmaz, 2019) olarak görülebilir. Fakat amaca uygun olarak bu çalışmada Okul Öncesi Dönem kavramı kullanılacaktır.

Diğer taraftan bu dönemde verilen eğitimi ise; çocuğun doğumundan ilkokula kadar çocukların, gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak, çocukların sağlıklı bir biçimde gelişmelerini sağlayıcı, olumlu kişiliğin temelini atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, çocukların kendine güven duymalarının sağlandığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli bir eğitim şeklinde tanımlayabiliriz (Zembat, 1994).

Oktay’a (1990) göre ise, çocuğun doğumundan ilkokula başlayıncaya kadar süren döneme ‘Okul Öncesi Dönem’, bu dönemdeki eğitsel etkinliklerin tümünü de ‘Okul Öncesi Eğitim’ adı verilir. Okul öncesi dönem ve bu dönemde verilen eğitimin önemine özellikle son yıllarda sıklıkla vurgu yapılmakta ve bu dönem eğitime ilişkin yeni programlar ortaya konulmaktadır. 2006 yılında Türkiye’de uygulamaya konan, ‘36 - 72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı’ ve ‘Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi’(2013) kapsamında; okul öncesi eğitim gören öğrencilerin;

- ✓ Temel eğitime hazır olmalarını sağlamak,
- ✓ Öz bakım becerilerini edinmelerini sağlamak,
- ✓ Tüm gelişim alanlarında destek verilmesi ve en üst seviyeye ulaşmak,
- ✓ Öğrenme deneyimlerini zenginleştirerek sağlıklı şekilde büyümelerini desteklemek, hedefiyle geliştirilmiş ve revize edilerek uygulamaya konmuştur.(MEB,2013)

Diğer taraftan erken çocuklukta diğer gelişim alanlarının (fiziksel, zihinsel, duygusal) yapı taşı olan beyin gelişmesinin de çok hızlı olduğu ayrıca bu hızın yaşın ilerlemesiyle özellikle on dört yaşından sonra yavaşladığı bilinmektedir (Doğan, 2012). Bu yüzden çok kritik bir dönem olarak tanımlanmakta ve bu dönemdeki gelişimsel problemlerin ileriye dönük telafisinin çok zor olduğu ifade edilmektedir. Fakat günümüzde, Önder’in (2009), Berk (1997); Sampson ve Laub’tan (1993) aktardığına göre, bu dönemde meydana gelmeyen gelişim ve öğrenmelerin sonraki yıllarda giderilebileceği; yine başka bir araştırmaya göre de beyindeki nöronların kendilerini onararak yenileyebildikleri ve sınırlı sayıda da olsa nöron oluşumunun devam ettiği ifade edilmiştir (Caine ve Caine, 1991; Stiles & Jernigan, 2010; Akt. Turhan ve Özbay, 2016). Bu da sonraki yıllarda da öğrenmelere bağlı olarak beyin gelişiminin devam ettirebileceği yönünde düşünceleri güçlendirmektedir.

Özellikle beynin erken çocuklukta gelişimi yönetici fonksiyonlar olarak nitelen bilişsel özelliklerin şekillenmesini sağlar. Bu yönetici fonksiyonlar entellektüel, dil, duygusal ve sosyal gelişim açısından etkilerini yaşam boyu sürdürürler (Turhan ve Özbay, 2016). Bu nedenle, bu dönemde çocuklar dış uyaranlara daha açık ve davranış değiştirme kapasiteleri daha yüksek, genel uyum açısından da daha esnekler (Barrett, 2014; Akt. Turhan ve Özbay, 2016).

Erken yaşam deneyimleri çocuğun okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair geliştireceği tutumları belirler ve okul başarısını etkiler. Okul öncesi dönemde olumlu deneyimler yaşayan çocuk okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair olumlu tutumlar geliştirir. Çocuğun erken yaşta olumsuz deneyimler yaşaması ise onun bütün eğitim yaşamını etkileyecek problemler yaşamasına neden olabilir. Okul öncesi çağda olumsuz deneyimleri olan çocuğun özdeğerinin düşük olduğu, okulda ve okul sonrası yaşamda düşük başarı gösterdiği ve daha fazla davranış problemi sergilediği bilinmektedir (MEB, 2013).

Sonuç olarak, okul öncesi dönemi eğitimi ve okul öncesi , bir öğrencinin, entelektüel ve üretken bir paydaşı ve ferdi olarak, yaşam sürdüğü dünyaya ve topluma entegre olmasında büyük gereklilik ve önem sahiptir. Bu yüzden okul öncesi dönemindeki eğitimin içeriği ve kalitesi ve gözardı edilmemelidir. İşte bu noktada, eğitimin zenginliğine istinaden, drama uygulamaları eğitim etkinlikleri dahilinde önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu araştırmada, drama uygulamalarının, okul öncesi çocuklarının gelişimleri açısından çok olumlu yönde etki yaptığını dair bir çok araştırmaya ulaşılmıştır.

Drama

Bu başlık altında dramanın tarihsel sürecinden ziyade tanım, kapsam ve özellikle okul öncesi dönemde bir eğitim etkinliği olarak önemine değinilmeye çalışılacaktır.

Drama Kavramının Kapsamı

Drama'nın tanım bağlamında, eğitim-öğretim alanına ilişkin bir öğretim yöntemi olarak farklı isimlerle anıldığı görülmektedir. Nitekim araştırmacıların veya uzmanların Drama'yı; Drama, Eğitici Drama, Eğitimde Drama, Yaratıcı Drama şeklinde tanımladıkları ya da kullandıkları görülmektedir. Yine literatür incelendiğinde çoğu araştırmacının, eğitsel anlamda Drama ya da Yaratıcı Drama kavramını tercih ettiği görülmektedir. Nitekim Türkiye'de dramanın eğitim alanlarında yaygınlaşmasının en önemli ismi olan San (1999) şöyle demektedir: "Özellikle ve bilerek önüne 'yaratıcı' sözcüğünü eklediğimiz drama ise, önceden yazılmış hazır bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumlarıdır, doğaçlama canlandırmalardır".

Köksal Akyol (2003) eğitim alanında, drama kavramına ilişkin olarak ilgili literatürde; Eğitimde Drama, Yaratıcı Drama gibi farklı kavramların kullanıldığını ifade etmektedir.

Diğer taraftan Önder (1999), özellikle okul öncesi dönemde yaygınlaşan dramanın tek başına açıklayıcı bir terim olmadığını, dramayla birlikte aynı zamanda psikodrama, yaratıcı drama, tiyatro, ve eğitici drama gibi terimlerin de kullanıldığını ancak; tanımladıkları etkinler bağlamında ortak yönlerinin bulunmasının yanında farklılıklarının da bulunduğunu ifade etmektedir. Bu farklılıkların neler olduğuna ilerleyen kısımlarda değinilecektir.

Adıgüzel (2006) 'de dramanın alanyazında değişik adlandırmalarla önümüze geldiğini, fakat kapsam ve gaye bakımından bu kavramların özünün farklı olmadığını söylemektedir. Ayrıca Adıgüzel (Eski, 2021); drama, yaratıcı drama, eğitimde yaratıcı drama gibi kavramların aynı anlamlara sahip olduğunu, aynı amaçlar için çalıştığını; dramanın geniş bir anlamı ve kullanım alanları olduğunu, eğitimde drama kavramının başına Eğitimde veya Yaratıcı kelimelerinin getirilmesinin nedeni ise; dramanın geniş anlamını daraltarak sahip olduğu farklı anlamlar ile tiyatro sanatındaki anlam ve kullanımlarının, eğitim-öğretim alanındaki kullanım amaçlarıyla karıştırılmamasının önüne geçmek olduğunu söylemektedir. Nitekim, tiyatro ile karışmaması adına rol oynayan ve doğaçlama yapan tarafından üretildiği için de dramanın başına Eğitimde ya da Yaratıcı sözcükleri getirilmiştir, demektedir. Tiyatroda oyuncu metne ve yönetmene bağlı olarak seyirciler karşısında canlandırmalar yaparken, dramada ise katılımcı, yaşantılarından ya da eski zihinsel örüntülerinden yola çıkarak doğaçlamalar ve canlandırmalar yapar. Her ne kadar Eğitimde Drama ya da Yaratıcı Drama Türkiye'de eğitim-öğretim alanında aynı anlamda ve yoğun olarak kullanılsa da yine de nitelik ve içerik yönünden kurallara uygunluğuna dikkat ederek ve tiyatrodan farklı olduğu bilincinde olarak dramayı; Eğitimde Drama veya Yaratıcı Drama olarak isimlendirmek mümkündür, demektedir.

Ayrıca MEB (2009) Çocuk Gelişim ve Eğitimi – Drama Çalışmaları isimli yayında da drama, yaratıcı drama ve eğitici drama kavramlarının birbirinin yerine kullanılmakta olduğu ifade edilmektedir. Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak eğitsel alanda dramayı, içerdiği etkinliklerin özellikleri bakımından sınıflandırmak ya da isimlendirmek mümkün görünmektedir.

Farklı isimlerle anılsa da, ortak özelliklerinin en önemli ve başat niteliğinin, eğitsel amaçların ve/veya eğitsel kazanımların (ders müfredat, değerler kazanımları gibi) kazandırılmasına yönelik etkinliklere sahip olması, olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ilerleyen kısımlarda teferruatlı tanımlamalara ve açıklamalara değinildiğinde bu durum daha da netlik kazanacaktır.

Sonuç olarak; okul öncesi döneminde drama konusunu inceleyen bu çalışmanın kapsamında ele alınan drama kavramının, eğitim-öğretim alanında Drama, Yaratıcı Drama, Eğitici Drama, Eğitimde Drama gibi farklı isimlerle kullanıldığını söylemek yanlış olmasa gerek. Zira bu kavramların ülkeler bazında eğitim alanlarında farklı isimlerle anıldıkları ve uygulanan etkinlikler bağlamında kavram isimlerinin de şekillendiği düşünülebilir. San (2019), Yaratıcı Drama kavramının daha çok Amerika'da, Eğitimde Drama kavramının İngiltere'de, Okul Oyunu veya Oyun ve Etkileşim kavramlarının Almanya'da, Türkiye'de ise Yaratıcı Drama

şeklinde geçtiğini söylemektedir. Ayrıca Fransa’da Okul Tiyatrosu, Avusturya’da Oyun, Avusturalya’da ise Eğitimde Drama olarak isimlendirilmektedir (Morgül, 1999; Akt: Genç, 2005).

Drama Nedir?

Türkçe’de ‘Dram’ olarak kullanılan kavram, Fransızca’daki ‘drame’ kelimesinden gelmekte ve Fransızca’da ‘burjuvazi tiyatrosu’ anlamına gelirken (San, 2019), Türk Dil Kurumu sanal sözlüklerinde Fransızca bu kelimenin karşılığı olarak; “Sahnede oynanmak üzere yazılmış oyun, drama”, “Acıklı, üzüntülü olayları bazen güldürücü yönlerini de katarak sahne oyunu veya televizyon filmi, drama”, “Acıklı olay” şeklinde yer aldığı görülmektedir (TDK, 2021). Yine Türkiye’de halk arasında ‘acıklı oyun’ şeklinde de kullanılmaktadır. Tiyatro literatürü açısından ise, “özetlenmiş, soyutlanmış eylem durumlarını” ifade eder (San, 2019).

Drama, terim olarak, temelde eski Yunanca’da ‘oynamak’ ve ‘bir şey yapmak’ anlamında kullanılan ‘dran’ kelimesine dayanmaktadır. İnsani davranış, düşünce ve duyguyu; oynama ve yapma faaliyetiyle düzenleyerek yine insana sahneleyen tiyatro ile beraber anılan drama; sahneleme kaygısı yaşamadan eğitimde kullanılmasından bu yana yaratıcı drama kavramıyla ifade edilir olmuştur (Akoğuz ve Akoğuz, 2016). Ayrıca, San’a (2019) göre eğitimdeki drama etkinlikleri; bir oyunculuk ya da tiyatro değildir.

Diğer yandan Adıgüzel’e (2006) göre günümüz anlamına en yakın biçimde Drama, Yunanca’daki ‘Dramenon’ kelimesinin ‘seyirlik olarak benzetme’ (And, 1974) anlamına daha yakındır ve drama, bu kelimenin eylem anlamını taşır.

San’a (2019) göre; “İnsanın, insanla giriştiği her tür dolaysız ilişki, etki-tepki alışverişi, araçla oluşan en az düzeyde bir etkileşim bile dramatik bir durumdur. Bu durum nesnelere arasında bile saptanabilir. Söz gelimi bir manzarada da ‘dramatiklik’ söz konusu olabilir.

Drama; insana ait bir düşünce, duygu, nitelik ya da insana özgü bir problemi, bir anın görüntüsünü sanatsal boyutta canlandırmadır ve özünde; oynamak ve yapmak gibi iki asal faaliyeti içeren bir anlam üretme sürecidir. Hayata ait bir durum veya olayın sergilenmesidir ve bu sergilemede var olan ise hayatın kendisi değil, bir yansımadır. Bu yansımaya sağlamanın tek yolu ise canlandırmadır. İşte bu canlandırma ise salt somut ve canlı varlıkları değil, bununla birlikte hayvanları, bitkileri ve nesnelere de imleyebilir. Bütün bu olgu ve varlıklar yine insan ve insana ait konularda birleşirler ve canlandırmalar monolog, dans veya sözsüz oyunlarla yapılabilir. İşte bu yüzden drama, sadece bu özelliğinden dolayı bile diğer sanatlardan ayrılır (Genç, 2005).

Dramanın kelime anlamı; eylem, harekettir. Eylem ise, bütün yaşam durumlarını içerir. Bu sebeple yaşamda var olan hemen her eylem doğal olarak dramanın da kendisidir (Adıgüzel, 2020).

Drama, kendini ve karşısındaki tanıma, birbirini anlama, kişiler arasında doğrudan iletişimi sağlayan, yaratma ve doğaçlama gibi aktiviteleri içeren bir yöntemdir, mış gibi yapabilmeye (MEB, 2009).

Drama Türleri

Yukarıda ifade edildiği gibi drama geniş bir kavramdır ve tek başına kullanıldığında bile çok farklı tanımları yapılabilmektedir. Tanım olarak geniş bir yelpazeye sahip olan drama, doğal olarak ilgili alanlarla anıldığında farklı isimlendirmeler ve kapsamlar kazanabilmektedir. Bu bağlamda drama, yaşamdaki eylemlerden doğuyorsa, dramayı eylemin ait olduğu alan ile tanımlamak gerekir. Dolayısıyla bugün, dramanın birçok alt türünden bahsetmek mümkündür. Bu noktada dramaya ilişkin terimsel tanımlardan (tiyatro ve türleri, sanat ve türleri, oyun ve türleri vb) ziyade uygulanan etkinlikler açısından dramanın alt türlerinden olan Psikodrama, Sosyodrama, Yaratıcı Drama, Eğitici / Eğitimde Drama’nın tanımları yapılacaktır.

Psikodrama

Psikodrama, genelde yetişkin insanlara yönelik psikolojik bir tedavi tekniği olarak bilinmiş olsa da, çocuk ve gençlere yönelik olarak da uygulanabilen bir terapi yöntemidir. Amaç, psikodramatik teknikler kullanılarak, terapiye katılanların katarsis elde ederek iç görü kazanmalarıyla psikolojik gelişim sağlamalarıdır. Psikodrama bir uzmanlık alanıdır ve klinik psikologlar tarafından uygulanmalıdır (Önder, 1999). Çocuklar açısından bakıldığında bunu bir örnekle ifade edilecek olursak; içine kapanık çocuklar psikodrama etkinlikleriyle kendilerini ifade etmede daha rahatlar ve başkalarının kimliğine büründüklerinden dolayı da şahsi sorunlarının farkına vararak, problemlerine çözüm bulmaya çalışırlar. Psikodrama, hakikati dramatik teknikler kullanarak bulmaya, incelemeye çalışmakla birlikte kişilere diğerleri olan ilişkilerini gözden gözden geçirme, ilişkilerinde yaşadıkları problemleri anlatma, tanıma kabiliyetini geliştirme, farklı çözüm olanaklarını farketme, bu çözümlerden birini seçerek ona göre davranma becerisini geliştirme şansı verir. Psikodrama, eski zihinsel örüntünün yeni bir şekilde algılanarak buna bağlı davranışların yeniden düzenlenmesi yoluyla grup ve kişilerdeki değişimi kolaylaştıran rol kuramına dayalıdır (Adıgüzel, 2010; Dirim, 1998; Akt: Taş, 2018).

Sosyodrama

Sosyodrama, genel olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde kullanılmaktadır. Sosyodramada genelde toplumsal sorunlar ele alınıyor olsa da gruplara yönelik ortak problemler de işlenebilmektedir. İster toplumsal olsun ister gruplara ait sorunlar olsun, bu sorunlara ilişkin canlandırmalar yapılır. Psikodrama gibi metinsiz tiyatro grubunda yer alan sosyodrama Jacop Moreno tarafından geliştirilmiştir. “Eyleme Dayalı” tiyatro uygulaması olarak tasarlanan Sosyodramada amaç, gruplarda veya gruplararasıdaki ilişkilerde bir değişimi gerçekleştirmektir. Yani dramatik eylemde grup ilişkileri açıklığa kavuşturulmalı ve grubtaki ortak sorunlar net bir şekilde ortaya konarak hep beraber soruna çözüm aranmalıdır. Sahnede grubun tamamı yer almalıdır. Psikodramam gibi Sosyodrama da akılcı anlayış, kavram ve duygusal deneyimler noktasında değişimleri beraberinde getirir (Adıgüzel, 2010; Karadağ ve Çalışkan, 2005; Akt: Taş, 2016).

Yaratıcı Drama

Yaşam durumlarındaki ve oyun süreçlerindeki dramatik an’ların uzmanlarca, grup içi etkileşim süreçleri içinde yaratılması yaratıcı drama olara tanımlanabilir (San, 2019). Bir konuda, rol oynama, doğaçlama gibi yöntemlerden istifade ederek, bir grup ile ve grubun deneyim ve birikimlerinden faydalanarak canlandırmalar yapmaktır. Canlandırma süreçlerinde oyunun genel özelliklerinden yararlanılırken, bir lider ya da drama öğretmeni / eğitmeninin liderliğinde ve yürütülecek etkinliğin hedefine, grubun yapısına göre önceden hazırlanmış ortamda yaratıcı drama süreci gerçekleştirilir (Adıgüzel, 2006).

Özellikle Amerika’da Winifred Ward ve McCaslin gibi uzmanların, öğrencilerin katıldıkları drama etkinliklerini tanımlamak için kullandıkları bir terim olmakla birlikte farklı bir tanıma göre; yaratıcılığı geliştirmek için öğrencilerle yürütülen drama etkinliklerini içerir ve eğitici drama olarak bilinen eğitim yönetiminin bir alt türü olarak görülmektedir (Lindvaag ve Moen, 1980; Siks, 1983; Akt: Önder,1999).

Oyunun eğitim süreçlerine dahil edilmesiyle, çocukların, beş duyusununda işe koşulduğu yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlayan, gündelik hayatta tecrübe edilmemiş, ancak bir gün karşılaşma ihtimali olan yaşantıların rol oynama ile canlandırmalarının yapıldığı ve böylece çocuğun konu üzerinde düşünmesine imkan vererek çocuğu gerçek hayata hazırlamaya yardımcı olan etkinlikler bütünüdür (Akoğuz ve Akoğuz, 2016).

Eğitici / Eğitimde Drama

Literatürde farklı şekilde isimlendirilmiş olsa da eğitimde drama, eğitici drama, drama kavramlarının birbirinden farklı olmadığı bilinmektedir. Bu kavramların temel amacı, çocuğun bütün zihinsel, devinşel ve duyuşsal davranış özelliklerinin gelişimini sağlamaktır ki bu durum eğitimin büyük bir alanını teşkil eder. Bu kavramlar, bugün bağımsız bir alan ve yöntem olan boyutlara ve kendilerine has yöntemlere sahip olup; bunları, doğaçlama, rol oynama, rol değiştirme, rol içinde yazma, öğretmenin role girmesi, donuk imge gibi yöntemler şeklinde sıralamak mümkündür. Sonuç olarak bu kavramlar aynı amaçlar sahip olan birbirinden de farklı olmayan kavramlardır (Adıgüzel, 2010; Akt: Taş, 2018).

Pedagojik Drama olarak da isimlendirilen Eğitici Drama, en çok İngiltere’de, Brian Way, Peter Slade, Gavin Bolton ve Dorothy Heathcote tarafından geliştirilen ve öğrencinin neredeyse her alandaki eğitim süreçleri için uygulanan bir eğitim yöntemidir. Bu drama türü yukarıda tanımları verilen Yaratıcı Drama ve Psikodrama’dan bazı özellikleri de kapsamaktadır. Nitekim, eğitici drama, hem öğrencinin kendi psikolojik yapı ve yaşantılar konusunda bilinçlenmesini, özel bir yetenek alanı olmak üzere yaratıcılığı kazanmayı ve geliştirmeyi de amaçlar. Eğer ki, bazı özel probelmeleri olan bir çocuk grubuyla çalışılmıyorsa, eğitici drama çerçevesinde psikodrama benzeri etkinlikler daha çok duyguların genelde tanımlanması, farkına varılması, ayırt edilmesi ve uygun bir şekilde ifade edilmesiyle, grup ve bireysel halde gevşeme ve rahatlama üzerine odaklanabilir. Diğer taraftan yaratıcı drama ile eğitici drama arasındaki temel fark ise, yaratıcı dramanın oyun yaratma özelliğidir. Eğitici dramada temel amaç; oyun yaratma değil, farkına varmak, anlamak ve öğrenmektir yani konuya eğitim amaçlı katılmalarıdır (Önder, 1999).

Eğitimde drama; tiyatro ve drama tekniklerinden olan rol oynama ve doğaçlama gibi yöntemlerinden istifade ederek, katılımcıların bir olayı, yaşantıyı, eğitim ünitesini, fikri, davranışı ya da soyut bir kavramı bir grup çalışması içinde daha önce yer etmiş zihinsel örüntülerin yeniden düzenlenerek deneyim, gözlem, yaşantı ve duyguların gözden geçirildiği oyunsu süreçlerde canlandırılması ya da anlamlandırılmasıdır (San, 1996; Akt: Köksal Aksoy, 2003).

Diğer taraftan eğitici drama etkinlikleri, öğrencinin eğitim süreçlerine aktif katılımını, kendini diğerlerinin yerine koyarak, çok yönlü düşünmesini, yaratıcı olmasını ve kendini ifade edebilmesini sağlayan uygulamalardan oluşur. Eğitici drama, kapsamı eğitim tarafından belirlenen ve eğitim amaçlarıyla sınırlı bir

etkinliktir. Eğitimciler, eğitimde dramayı bir eğitim aracı kullandığında, okul dışındaki yaşamı yeniden oluşturma şansı bulurlar (Sağlamöz, 2006; Dirim, 1998; Akt: Taş, 2018).

Önder (2009) son yıllarda eğitici drama için süreç draması (process drama) kavramının (Neelands, 1995; O'Neill, 1995) kullanıldığını, ortaya çıkan oyunun, canlandırmanın, rol oynamanın, ne kadar güzel, estetik, başarılı ve yaratıcı olmasının değil, drama sürecini yaşamının daha da vurgulanarak eğitici dramanın hareket, dil ve iletişim, hareket, düşünce ve duygunun bir sentezi olduğunu ifade etmektedir.

Eğitimde Drama ve Önemi

Daha önce ifade edildiği gibi eğitim – öğretim alanında Drama; Yaratıcı Drama, Eğitici Drama, Eğitimde Drama gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Bu çalışmanın kapsamı açısından da gerek kavram karmaşasının önüne geçmek gerekse konu bütünlüğünün sağlanması açısından Drama kavramı kullanılacaktır.

Dünya üzerindeki bütün eğitim sistemlerinin amaçlarına göz attığımızda kişinin gelecek ve şimdiki yaşantısına ilişkin başarıya ulaştırma, bilgi birikimini artırmaya yönelik faaliyet ve programlara yer verdiğini görmekteyiz. Bu durum, yapılandırıcı yaklaşımlarda, çok yönlü zeka çalışmalarından, bilgiye ulaşma yollarını öğretme, bireyin yaratıcılığını geliştirme, sağlıklı – uyumlu kişilik gelişimini sağlama ve öğrenciyi edilgen öğrenme ortamlarından uzaklaştırarak daha etkin atmosferlerde öğrenmesine katkı sağlama gibi sorunsalların çözümü anlamına gelmektedir. Bu çözümde etkili sahalardan biri üç boyutu (amaç, araç ve sanat eğitimi) ile birlikte dramadır (Adıgüzel, 2007).

Türkiye’de drama çalışmaları tüm eğitim kademelerinde yapılmaktadır. Bugün drama sadece bir öğretim yöntemi olarak değil, aynı zamanda bir ders olarak öğretim müfredatlarında yer almaktadır. Nitekim güzel sanatlar ve spor lisesi, kız meslek lisesi gibi bazı ortaöğretim türleri ile okul öncesi, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği ve yabancı dil eğitim alanlarıyla ilgili lisans bölümlerinde doğrudan ders olarak okutulmaktadır. Bugün drama çalışmalarının uygulabilmek için birçok insan özel eğitimler olarak drama lideri / uzmanı olmakta ve kendi alanlarında kazandıkları bu yetkinlikleri kullanmaktadırlar. Özellikle eğitim alanında öğretmenler ya kendi yetenekleri doğrultusunda başarılı çalışmalar yapabilmekte ya da konunun uzmanlarından özel eğitimler olarak alanlarında bu birikimlerini kullanabilmektedirler.

Drama çok çeşitli eğitimsel alanda kullanılabilir. Sadece Türkçe, coğrafya, tarih, psikoloji, matematik, fen gibi ana derslerde değil aynı zamanda politika, ekonomi, insan ilişkileri, endüstri gibi pek çok spesifik alanda drama çalışmaları yer almaktadır. Drama sanat eğitimi, drama öğretmeninin eğitimi, öğretmen eğitimi, , aşçı eğitimi, asker ve polis eğitimi gibi alanlarla birlikte problem çözme yöntemlerinin eğitiminde de kullanılmaktadır (Fulford ve ark., 2001; Levent, 1999; Akt: Köksal Akyol, 2003)

Eğitimde drama veya yaratıcı drama, bir yöntem ve disiplin olarak oyunun gücünü eğitime faaliyetini devreye sokan pedagojik bir uzmanlık alanıdır. Eğitimde drama süreçleri ile oyunun nitelikleri arasında oldukça fazla benzeşim vardır. Dolayısıyla yaratıcı dramanın oynusu yapısı ve yaratıcı kazanım ve yaratıcılık süreçlerine uygunluğu, onun eğitimde kullanılmasının gerekliliğine bir açıklama ve temel oluşturmaktadır (San, 1993).

Eğitimde, drama iki şekilde var olabilmektedir. Birincisi, bir alan olarak; ikincisi, bir ders kazanımının öğretilmesinde bir öğretim yöntemi olarak. Diğer bir ifade ile drama, başlı başına hem bir sanat eğitim alanı hem de bir öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Genç, 2005).

Eğitimde yapılan drama etkinlikleri, öğrencilere keşfetme, bağımsız düşünme, yaşayarak öğrenme, iletişim kurma, işbirliğinde çalışma, sosyal farkındalık, hayal gücünü geliştirme ve problem çözme becerisini geliştirme imkanı verir. Öğrenciler bir taraftan bu etkinliklerle eğlenirken diğer taraftan güvenli bir atmosferde liderlik etmeyi, yönlendirmeyi, işbirliği yapmayı ve esnek düşünmeyi öğrenebilirler. Drama sadece bunları sağlamakla kalmaz aynı zamanda öğrencilere hayal gücünün ve yaratıcılığın önemini öğretirken deneyimlere dayalı zengin bir öğrenme imkanı sunar. Kültür ve sanatın insan hayatındaki yerini gösterir. Yukarıda söylenenlere ek olarak da eğitimde drama, özellikle estetik davranışlar kazandırmada ve kültürel eğitim odaklı toplum dinamizmini arttırmada da etkili bir eğitim alanı olarak öğrencilerin çok yönlü gelişimini destekler (Arnas ve Adıgüzel, 2020).

Nitekim başka bir ifadeyle Drama yaratıcılık gücüne dayanan, insan deneyimini inceleyen ve bunu öğrencilerin hizmetine veren bir sahadır. Çocuklar geleceğe aittir ve . drama aktif olarak deneyimle yoğrulmuş kişileri geleceğe hazırlar. Kişinin kendisiyle ilgili, yapabildikleri ve yapamadıklarıyla gerçekçi olarak kendini tanımasına yardımcı olur (Sever ve Şehsüvaroğlu, 2015).

Araştırmalar öğrencilerin, yaratıcı etkinlikler olan sanat, drama, oyun gibi eğitimsel faaliyetlerden uzaklaştırılarak akademik becerilerin geliştirilmesi yönünde zorlanması, okul öncesi sınıflarda, daha sık davranış problemlerine yol açtığı ve öğrencilerin, bu şekilde pasifize olmasıyla da sınıf ortamlarının stres ve

baskı kaynağı haline dönüştüğünü göstermektedir. Halbuki drama etkinliklerinin bir gereği olarak işbirliği içinde olan öğrenciler izlendiğinde; onların dinazorlar, oyuncaklar, astronotlar, prensesler, köylüler, hayvanlar rollerini yüklediklerini ve restoran, orman, çiftlik tasarlayan ya da bir astronot gibi ayın çevresinde dolanan, bir masal ülkesini arkadaşlarıyla birlikte keşfe çıkan mutlu insanlar olduklarını ve kurguladıkları bu dünyadaki deneyimlerinden gerçek dünyaya yönelik birçok şeyi öğrendiklerini müşahade edebiliriz (Adıgüzel, 2020).

Yine bilimsel araştırmalar göstermiştir ki, bireyler hem yapıp hem de anlattıklarının yüzde 90'ını hatırlamaktadır. Bu sebeptendir ki, ne kadar çok duyu organı öğrenme eyleminin içinde olursa bilgi de o kadar kalıcı olmaktadır. Bu durum, dramının eğitimdeki önemini ortaya koymasından açıktır. Zira, drama; öğrenciye öğrenme sürecinde beş duyu organıyla birlikte diğer organlarıyla aynı anda kullanacağı atmosfer sağlar ve hayatı boyunca üstleneceği farklı rollere hazır olma imkanı tanır. Çocuğun günlük hayatında tecrübe etmediği fakat, günün birinde karşısına çıkma ihtimali olan yaşantılar, dramada rol oyunları ile canlandırılır. Rol oyunları içinde yapılan alıştırmalarla yaşantıların denenmesi, öğrenciye konuyla ilgili düşünme şansı veren, öğrenmeye ve öğrenciyi gerçek hayata hazırlamaya katkı sağlayan bir pratiktir. Böylelikle öğrencinin, gelişimsel anlamda büyük öneme sahip bir çok istedik davranışı kazanması ve bunları yaşam biçimine haline getirmesi kolay bir hal alır (Akoğuz ve Akoğuz, 2016).

Drama etkinliklerinin planlanması ve hazırlanmasında belli becerilerin geliştirilmesine yönelik olmasına dikkat edilir. Nitekim problem çözme, girişimcilik, iletişim, Türkçe'yi etkili ve güzel kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, bilgi teknolojilerinde yararlanma ve bilimsel araştırma gibi becerilerin geliştirilmesi hedeflenmelidir. Dolayısıyla hedeflere göre hazırlanan etkinliklerin uygulanması ile birlikte çocuk; bu etkinliklerin uygulama sürecinde farkında olsun veya olmasın yukarıda bahsedilen olumlu değişimleri yaşar. Böylece, eğitim sürecinde kazanılması gerekli olan temel becerilerden yola çıkarak gerçekleşen bu değişimlerle ve öğrencinin aldığı rollerle geleceğe hazırlanmış olur. Drama etkinlikleri süresince toplumun bireye yüklemiş olduğu birçok rolü zorunlu olarak oynamakla birlikte bu rolleri tartışma ve değerlendirme şansı da bulmuş olur. Bu rollerin oynanmasının bir sonucu olarak, toplumsal hayat içindeki zorunlu roller daha problemsiz hale gelebilmekte ve bu yönüyle de drama; toplumsal yaşama hazırlık becerilerini geliştiren faydalı etkinliklere dönüştürülebilmektedir. Kısaca söylemek gerekirse eğitim sürecinde yaşamdan kesitleri deneme şansı veren drama, bir anlamda yaşama hazırlık eğitimleri sunmuş olur (Akoğuz ve Akoğuz, 2016).

Sonuç olarak eğitimde drama, bilişsel davranışları, devinimsel becerileri ve duyuşsal özellikleri kazandırmada bir öğretim yöntemi, başta duyuşların eğitiminden yola çıkarak estetik ve bütüncül anlayış oluşturmada sanat eğitimi alanı ve yaşanan süreci betimleme, açıklama ve kontrol edebilme olanaklarıyla bir disiplin olarak değerlendirilebilir. Drama sürecinde, öğrenci grubunun yaşantılarından yola çıkarak, bir düşüncenin, amacın, rol oynama, doğaçlama gibi yöntemlerden yararlanılarak canlandırılması söz konusudur (Dalbudak Pekdemir, 2018)

Dramada Kullanılan Teknikler

Dramada kullanılan teknikleri, farklı eğitimsel amaçlara ulaşılmasını kolaylaştıran araçlar olarak tanımlamak mümkündür. Bu tekniklerin çoğu eğitim alanlarındaki, tiyatrodaki veya psikolojideki uygulamalardan dönüştürülerek geliştirilmiştir. Her ne kadar dramının kendine has bazı geliştirilen teknikleri olsa da dramının disiplinler arası bir alan olması nedeniyle her türlü yaklaşım, yöntem veya teknik bu alan için dönüştürülebilir.

Burada önemli olan, tekniklerin çalışmaların önüne geçmemesi ve drama etkinliği içinde gereğinden fazla teknik kullanarak mekanik bir döngüye sokulmamasıdır. Diğer taraftan öğretmenler hem bu teknikleri uygulayacak kadar bilgi sahibi olmalı hem de hangi tekniğin hangi yaş grubuna ve amaca uygun olduğu konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Mesela tiyatro, forum, bilinç koridoru, rol kartları gibi teknikler biçim değiştirerek de olsa okul öncesi dönem çocuklarına uygulanmayacağını ve okul öncesi eğitimde doğaçlama veya dramatisasyon ile amaçlara ulaşılabilirken eğitim planında daha çok tekniğe yer verilmesine gerek olmadığını da bilmelidir (Adıgüzel, 2020).

Şimdi özellikle okul öncesi dönemde kullanılabilecek tekniklerin bazılarını aşağıda kısaca değinilecektir. Ayrıca dramada, bunların dışında da birçok farklı tekniğin bulunduğu da unutulmamalıdır.

Rol Oynama : Drama etkinliklerindeki iki ana teknikten biri olan rol oynama; drama sürecinde çocuğun başka bir varlığa (canlı-cansız) ya da kimliğe bürünerek, onun olası düşünce, duyuş ve davranışlarını anlayarak oyun biçiminde yansıtması olarak tanımlanabilir ve dramının ısınma aşamasıyla birlikte başlar. Etkinlik sürecinde sık sık bu tekniğe başvurulur. Burada rol oynama öğrencinin yaptığı bir etkinlik olup gruba ait değildir (Dalbudak Pekdemir, 2018). Özellikle öğrencinin sözel ve bedensel ifade biçimlerini geliştirerek, öğrencinin kendini ve başkalarını tanımasını sağlamada da önemlidir (Adıgüzel, 2020).

Doğaçlama: En önemli ikinci teknik doğaçlamadır. Doğaçlama, herhangi bir atölye ortamında, katılımcıların sonucunu bilmeden, spontan biçimde rol oynayarak olguları ya da olguları araştırma inceleme olarak tarif edilir (Dalbudak Pekdemir, 2018). Bir süre yetişkin katılımcılar, spontanlıktan dolayı (kendiliğindenlik) ‘ben’ olma bilincini kaybederek daha açık davranır. Okul öncesi öğrencilerden gelişim özelliklerinden dolayı bir yetişkin gibi doğaçlama yapmaları beklenmemelidir. Yaşları ilerledikçe ve spontan süreç geliştikçe öğrenciler doğaçlamaya yatkınlaşabilirler. Bundan dolayı yapılacak çalışmalarda öğretmen yönlendirmesi ve çeşitli düzenlemeler gerekebilir (Adıgüzel, 2020). Yapılacak doğaçlamanın basit olması ve çoğu zaman olay, roller, konular öğretmenler tarafından iyi tanımlanarak öğrencilere ihtiyaç duyabilecekleri kavramsal ön bilgiler önceden verilmelidir (Önder, 1999). Ayrıca okul öncesinde tüm grupla yapılan doğaçlama-rol oynama çalışmaları farklı bir teknik olarak isimlendirilebilir. Bu tür durumda öğretmen de tüm öğrencilerle birlikte doğaçlamanın içinde yer alır. Etkinlikte konudan uzaklaşmadan, canlandırmayı ciddiye alarak ve rolden çıkmadan süreç takip edilmelidir. Bu durum, tüm çocuklarla aynı anda yapıldığından, birçok olumlu davranışın geliştirilmesini sağlar. Mesela, toplantı tekniği tüm grupla yapılan doğaçlamaya örnek olabileceği gibi dramatizasyon tekniği ile de gerçekleştirilebilir. Yine masal canlandırma sürecinde de tüm grupla doğaçlama tekniği kullanılabilir (Adıgüzel, 2020).

Öğretmenin Role Girmesi : Öğretmenin, doğaçlamalar esnasında ihtiyaç olduğunda ve gerekli gördüğünde temalara bağlı olarak kendisine bir rol vermesi ve etkinlik sürecine dahil olmasını ifade eder. Öğretmen burada katılımcı olarak role girer ve rol içinde kalarak öğrencilerle çalışır. Gerektiğinde öğrencileri dışarıdan da izleyerek sürecin hem dışında hem de içinde olabilmeli ve asla roldeyken kendini merkeze almamalıdır (Adıgüzel, 2020).

Dramatizasyon : Bir durumu oyunlaştırma ya da aslından daha heyecan verici veya kötü göstermek olarak ifade edilebilir. Daha çok yazılı bir metine bağlı olarak bir durum veya konunun, masal ya da öykünün oyunlaştırılmasıdır. Dramatizasyon, öğrencilerin ifade becerilerini geliştirdiği gibi tüm yaşantılarını oyunlaştırmalarını sağlar. Seçilen metinlerin ise eğitsel ve edebi metinler olmasına dikkat edilmelidir (Adıgüzel, 2020).

Donuk İmge / Heykel Formu – Fotoğraf Oluşturma: Dramada donuk imge tekniği öğrencilerin küçük gruplar halinde veya bireysel olarak kendi bedenleriyle sözsüz, sessiz ve hareketsiz görüntüler meydana getirmesidir. Uygulaması etkili ve kolay tekniktir. Verilen bu görüntüler bir fotoğraf, bir tablo, bir ifade formu, bir heykel veya bir duruş biçiminde de oluşturulabilir ve önemli olan bedensel ifade biçimidir. Bu tekniği bir örneklendirelim; Öğrencilerin kendi aralarında yaşanan bir sorunu ele alarak bir drama etkinliği planlayan öğretmen, öğrencilere, “Burcu ile Murat birbirlerinden hikaye kitabını almak için kitabı çekiştirirken öğretmen sınıfa girer” der ve öğrencilerin bu olayı kurgulamalarını, bir fotoğraf gibi hareketsiz kalarak donmalarını ister (Adıgüzel, 2020).

Toplantı Düzenleme: Bir olay ve konu ile ilgili düzenlenen toplantıyı ifade etmektedir ve öğretmen drama sırasında role girerek toplantı ile öğrencilerin role girmelerini kolaylaştırarak süreci yönetebilir. Öğrenciler rol içinde bir araya gelerek, akıl yürüterek çözüm önerileri üretebilmesi açısından önemli bir tekniktir (Dalbudak Pekdemir, 2018).

Pantomim : Duygu, düşüncelerle yaşantıları, sözleri kullanmadan hareket yoluyla anlatmak olan pantomim, öğrenciler için oldukça faydalı bir ifade etme etkinleridir. Dikkati yoğunlaştırma, gözlem ve fiziksel becerilerin gücüne dayalı bir ifade şeklidir. McCasslin (1984), öğrenci grubuyla yapılan pantomim etkinliklerinin öğrencide farkındalık düzeyini, zihinde canlandırma becerisini geliştirdiği söylemektedir (Önder, 1999). Duygu veya davranışın yüz ve gövde hareketleriyle, eşya ve müzik eşliğinde gerçekleştirildiği bir teknik olan pantomim, özellikle okul öncesi dönemde dil becerisi tam olarak gelişmemiş ya da konuşmaktan utanan öğrencilerle kolaylıkla uygulanabilecek bir tekniktir (Adıgüzel, 2020).

Özel Mülkiyet – Yarım Kalmış Materyal : Öğrenciler, mektuplar, kostümler, nesnelere, raporlar, oyuncaklar gibi dikkatli bir şekilde seçilen kişisel eşyalardan yola çıkarak bir karakter hayal ederler. Mesela, bir çantadan çıkan nesnelere çantanın kime ait olabileceği konusunda akıl yürüterek karakteri yaratmış olurlar. Öğrenci grubuna yarı kalmış resim, yazı veya şema sunulur, onlardan bunu tamamlamaları ya da yarım kalmasına sebep olan problemi çözmeleri istenir (Dalbudak Pekdemir, 2018).

Anlatı Tiyatrosu (Anlatı Tekniği) : Bu teknikte mutlaka herkesin anlatacağı bir öykünün olması gerektiği gibi bunun da farklı şekillerde anlatılabilmesinin imkan dahilinde olmasıdır. Anlatıcı, öyküyü yazılı bir kaynağa dayalı olarak anlatmalıdır. Öykü, üçüncü tekil bakışından, ağzından ve geçmiş zamandan anlatılır. Geçmiş zamanda ifade edilen “anlatıcı konuşması”, canlandıran kişinin kendi konuşmasını içeren “figür konuşması ve “sahnesel canlandırma” bu teknikte beraber kullanılır. Bu sebeptendir ki anlatı ile oyun arasında bir sıralama söz konusu olmaz. Anlatıcı öğretmen çok hızlı bir şekilde farklı karakterleri canlandırabilir ve öyküyü anlatan

biriyken hemen ardından oynayan rolüne geçebilir. Bu teknikte dilin kullanımı çok önemli bir araçtır. Dolayısıyla bu teknik sadece anlatanın değil dinleyenin de sözel ifade ve dinleme becerisini geliştirir (Adıgüzel, 2020).

Isınma / Hazırlık – Rahatlama Çalışmaları

Oyuna katılma isteğini artıran ısınma çalışmaları; sadece grubun birbirine değil aynı zamanda etkinlik sırasındaki doğaçlamalara, oyunlara ısınmasını sağlayarak rahatlama çalışmalarına zemin hazırlar. Bedensel, dokunsal etkinlikler, duyarları kullanma, güven kazanma, uyum sağlama, etkileşim kurma, tanışma, gözlem yetisini geliştirmeye gibi becerileri öğrencilere kazandıran ve çeşitli yöntemlerle yapılan aşamadır. Kendini tanıma, iletişim kurma, gruptaki diğer öğrencileri tanıma, ikili iletişimden grup iletişimine ve etkileşimine geçerek grup dinamiğinin doğmasını sağlama, anı ve öykü anlatma ve etkileşim gibi çalışmalar bu aşamada yer alabilir.

Bu aşamada öğrencilerle, koşma, yürüme, çekme, zıplama, itme, yuvarlanma, dönme, hayvan taklidi ve yürüyüşü, farklı zeminlerde yürüme, robot veya kukla gibi hareket etme benzeri etkinlikler yapılabilir. Bu tür etkinlikler sayesinde öğrencilerin aralarında daha iyi bir iletişim kurabilmelerine, doğal davranmalarına yardımcı olurken öğrencileri bir sonraki aşamaya hazırlar. Bu yüzden bu aşamada yapılan etkinliklerin bir sonraki aşamada yapılacak etkinliklere ilişkili olması gerekir (Dalbudak Pekdemir, 2018).

Rahatlama etkinlikleri kimi zaman ısınma çalışmalarını takiben kimi zamanda değerlendirilmenin hemen öncesinde yapılabilen ve süreçte müziği kullanmak, düşünsel ve bedensel rahatlama getirmektedir. Bu aşamada kullanılan müziği, doğaçlama ve oluşum süreçlerinde de kullanmak mümkündür (Öztürk, 1999; Akt: Köksal Akyol, 2003).

Canlandırma - Oyun Aşaması

Bu aşama dramının etkinliğinin en önemli bölümünü oluşturmakla birlikte literatürde farklı isimlerle de anılmaktadır; oluşum, doğaçlama, oyun, drama oyunu, esas çalışma, uygulama gibi (Dalbudak Pekdemir, 2018; Bilaloğlu, 2020).

Doğaçlama ve rol oynama bu aşamada yararlanılan en önemli iki temel tekniktir ve doğaçlama, daha önceden hiç belirlenmemiş ya da çok az şekilde tasarlanmış ve spontan bir şekilde gerçekleşmelidir. (Adıgüzel, 2013; Okvuran, 2002; Akt: Bilaloğlu, 2020). Yine bu aşamada, dramatizasyon, hikaye oluşturma gibi teknikler kullanılabilir. Belirlenmiş bazı kurallar olmasına rağmen, bu kurallar kısıtlayıcı olmayıp, öğrenciler bu kurallar çerçevesi içinde özgür bir biçimde oyunlarının geliştirirler. Canlandırma aşaması öğrencilerin, beden dilini kullanma, etkileşim gibi becerileri geliştirmeye ve böylece kendi potansiyelini ortaya çıkarmaya katkı sağlar. Çocukların yaratıcılıklarının ve hayal güçlerinin potansiyel olarak ortaya çıktığı bir aşamadır (Bilaloğlu, 2020). Diğer taraftan bir metne bağlı olmadan aniden gelişen doğaçlamada, öğretmen tarafından belirli hazırlıklar yapılmış ve hedefi belirlenmiş oyun ve canlandırmalar yer alır ve ayrıntılar önceden belli olmadığından öğrencilerin kendi birikim ve özgünlükleri hakimdir (Bayram ve ark.,1999, Akt: Köksal Akyol, 2003).

Değerlendirme -Tartışma

Drama etkinliği boyunca ortaya çıkan sonuçlar bu aşamada değerlendirilir. Eğitimsel sonuçların kazanılıp kazanılmadığı, bunların gelecek yaşantılara etkisinin ne derecede olacağı, bütün drama yaşantısının nasıl algılandığına yönelik düşüncelerin ve duyguların paylaşılması bu aşamada gerçekleşir. Dramaya ilişkin tartışmalar rol içinde ikili doğaçlamalarla; “Bugün drama dersinde ne oldu biliyor musun?” vb, olabileceği gibi sürece ilişkin yazma çalışmaları, resim yapma gibi çalışmalarla da gerçekleştirilebilir. Böylece öğretmen geri dönüşleri alarak bir dahaki çalışmalara zemin hazırlamış olacaktır (Adıgüzel, 2006). Değerlendirme; paylaşımda bulunma, etkileşimi sağlama, drama çalışmasından mutlu ayrılma, yapıcı eleştiri yapabilme ve yaşantıları ifade edebilmeyi sağlamaktadır. Öğretmen, tartışma ya da değerlendirme sonunda öğrencilerin geri dönüşlerinden, resim, yazı, ürün, sözlü ifade vb, bir rapor hazırlayarak bunu ihtiyaç duyduğunda öğrenci velileri ile paylaşabileceği gibi yeni çalışmaların planlanmasında da kullanılabilir (Dalbudak Pekdemir, 2018). Sonuç olarak bu aşama; etkinlik sonucunda öğrenmenin kodlanması, anlamlandırılması, bilişsel olarak depolanması ve yeni şartlara göre transfer edilmesi ve yaşantılarının anlamlandırılması adına, öğrencilerin etkinlik üzerine konuşmaları ve tartışmalarıyla mümkün olması açısından, son derece önemlidir (Önder, 2009)

Okul Öncesi Eğitimde Dramanın Önemi

Bu başlıkta dramının okul öncesi eğitimde planlanması ve uygulanmasına ilişkin açıklamalardan ziyade, bu dönem eğitiminde dramının önemi ve bu dönem öğrencilerine kazandırdıkları ve uygulamalarda dikkat edilecek konular üzerinde durulacaktır.

Okul öncesi dönemindeki çocukların gelişim ve öğrenmesi, diğer yaş gruplarına göre oldukça farklıdır. Bu yüzdendir ki, bu dönemdeki eğitim uygulamaları ve bu uygulamalar içinde drama etkinliklerinin ağırlığı ve planlanması o derece büyük önem kazanmaktadır (Adıgüzel, 2020).

Drama eğitimde bir yöntem olarak kullanıldığında amacı, çocukta doğuştan gelen yaratıcılığı geliştirmektir. Mış gibi yapma şeklinde de tanımlanan drama ile öğrenciler yaratıcı bir sürecin içine girmekte ve bu süreçte de yaşantılar yoluyla öğrenmelerini gerçekleştirmektedirler (Köksal Akyol, 202)

Erken çocukluk döneminin kapsamında yer alan okul öncesi dönem; çocukların bilişsel ve sosyal, duygusal, dil gelişimleri ile öz bakım becerilerinin kazanılması ve temel motor becerilerinin kazanılmasında büyük öneme sahiptir. Bu dönemde ve yıllarda kazanılan davranışların büyük bir bölümü; yetişkinlik döneminde, inanç ve değer sistemini, alışkanlıklarını, tavırlarını, kısaca kişilik yapısının temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu dönem çocuklara zengin bir eğitim ortamının sunulması gerekir. Bu açıdan bakıldığında, dramatik etkinlikler; çocuklara gözlem yapma ve birbirlerini taklit etmeyle öğrenme, başkasının bakış açısından bakma ve empati kurma, gerçek deneyim olmadan duygusal deneyim yoluyla çevreyle ilgili etkili bilgi toplama imkanı verirken, hayal güçlerinin kullanma, kişisel arası ilişkilerini ve bilişse süreçlerini de desteklemektedir. Drama etkinlikleri öğrenmenin yaşantıya bağlı gerçekleştiği önemli bir etkinliktir ve bu etkinlikler, öğrencinin bütüncül gelişimini destekleyen ve eğlenirken öğreten çalışmalardır. Öğrencinin yaş ve gelişim düzeyi ile ilgi ve ihtiyaçları bu çalışmalarda göz önünde bulundurulmalıdır (MEB, 2016).

Okul öncesinde iyi planlanmış ve uygulanmış drama etkinlikleri, öğrencide okula, eğitim ve öğretime karşı pozitif tutum geliştirmelerini destekler. Oyundan hareket alan drama hem oyun hem de öğrenme ihtiyacını karşılar. Amacın pozitif algıyı geliştirmek olduğundan, öğrencilerin birbirlerine karşı olumsuz tavır ve değerlendirmelerine yer verilmemesi gerektiği gibi öğrencinin etkinlik sırasında oynadığı role ilişkin iyi ya da kötü oynadığına ilişkin bir değerlendirme de yapılmaz. Öğrencilere olumlu pekiştiriciler verilerek hem motivasyon sağlanır hem de etkinliklere ve eğitim süreçlerine isteyerek ve seyerek katılması sağlanır. Böylece kabul gördüğünü anlayan öğrenci, kendini daha rahat hissederek etkinliklerden daha aktif faydalanabilir. Etkinliklerde sabit kurallar olmamalı, az kuralın geçerli olduğu daha hoşgörülü eğitim atmosferi sağlanmalıdır. Bu atmosferde öğrencilerin yeni girişim ve fikirlere açık olmaları sağlanmalıdır. Öğrencinin hayatta başarılı olmasının şartı; çözüme kavuşmamış problemlerle ilgili sorular sormak, tahminler yürütmek, bunları denemek, farklı ve yeni çözümler üretmekten geçer. Bu süreçler drama etkinlikleri içinde gerçekleşirken eğitimde dramının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eğitimde drama etkili bir yöntem olarak kabul görmektedir. Okul öncesinde drama, okuma yazma çalışmalarından, özbakım becerilerine veya toplumsal değerlerin kazandırılmasına kadar tüm eğitimsel alanlara uyarlanarak uygulanabilmektedir (Akoğuz ve Akoğuz, 2016).

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ile verilerin analizine değinilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, okul öncesi dönemde konusu drama olan yüksek lisans, doktora tezleri ile makaleleri incelemek amacıyla derleme yöntemi kullanılmıştır. Literatürde üç tür derleme yönteminin varlığını görmek mümkündür; Geleneksel, Sistemik ve Meta Analiz (Karaçam, 2013). Bu araştırma; belirlenmiş bir temada, yapılan birden fazla araştırmanın üzerinde inceleme yaparak bulgu, sonuç ve değerlendirmeleri sentezleyen bir çalışma olması bağlamında geleneksel bir derlemedir (Burns ve Grove, 2009; Gerrish ve Lacey, 2010; Moule ve Goodman, 2009; Akt: Karaçam, 2013).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini; konusu drama olan, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'ndeki 976 lisansüstü tez ile Dergipark'daki 584 makale olmak üzere toplam 1560 araştırma oluşturmuştur. Bu evren içinde 2010-2021 yılları arasında konusu okul öncesi dönemde drama olan 50 yüksek lisans ve 4 doktora tezi ile 48 makale olmak üzere toplam 102 çalışma bu araştırmanın örneklemini teşkil etmiştir. Bu bağlamda; bu araştırmanın evreni dikkate alındığında okul öncesi dönemde konusu drama olan çalışmaların %6,5 oranında olduğu görülmüştür.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri, doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013)'e göre doküman incelemesi, araştırmanın konusunu içeren olgulara ait bilgileri kapsayan yazılı dataların analiz

edilmesidir ve 5 aşamada gerçekleşmektedir: Dokümanlara ulaşma, orjinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma.

Bu kapsamda; YÖK Tez Merkezi'ndeki, başlığında drama olan tezler aratılarak 2010-2021 yılları arasında yapılanlar tek tek incelenmiş ve bu şekilde okul öncesi dönemde drama konusuna ait olan 54 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Daha sonra 54 lisansüstü tez, pdf formatında bilgisayar ortamına indirilmiştir. Yine internet ortamında, Dergipark Akademi internet sayfasından başlığında konusu drama olan makalelerin taraması yapılmış ve bu şekilde okul öncesi dönemde drama konusuna ait olan 48 makaleye ulaşılmıştır. Bu makaleler yine pdf formatında bilgisayar ortamına indirilmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda 102 araştırmaya ulaşıldığı tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada, konusu; okul öncesi dönemde drama olan ve 2010-2021 yılları arasında yapılmış, 102 araştırmaya ulaşılmıştır. Elde edilen araştırmalar, tek tek incelenerek yapıldıkları yıllara, üniversitelere, enstitülere, yayımlandıkları dergilere, dramanın alt türlerine, araştırma türlerine, kullanılan yöntemlere, veri toplama araçlarına, programlara, çalışma gruplarına, değişkenlerine, sonuçlarına göre alt temalara ayrılmış ve Microsoft Excel programında işlenerek çözümlenmesi yapılmıştır. Her alt temanın çözümlenmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistik yöntemleri kullanılarak frekans ve yüzde tabloları oluşturulmuştur.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bulgular

2010 – 2021 yılları arasında okul öncesi dönemde drama konusu üzerine 102 araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1: Okul Öncesi Dönem'de konusu drama olan araştırmaların, araştırma türleri bağlamında frekans (f) ve yüzde (%) değerlerinin dağılımları

Araştırma Türleri	f	%
Yüksek Lisans	50	49%
Doktora	4	4%
Makale	48	47%
Toplam	103	100%

Tablo 1'e göre, okul öncesi dönemde drama konusunda yapılan araştırmaların 50 (49%) tanesinin yüksek lisans tezi, 4 (4%) tanesinin doktora tezi, 47 (47%) tanesinin ise makale olduğu ve toplamda 102 araştırmanın bu araştırmada incelendiği görülmektedir. Bu sonuçlar bağlamında; araştırmanın türü açısından en fazla yüksek lisans tezinin yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2: Okul Öncesi Dönem'de konusu drama olan araştırmaların yıllara göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Yıl	Yüksek Lisans			Doktora		Makale		F	%
	f			f		f			
2010	2			0		0		2	2%
2011	2			0		6		8	8%
2012	3			0		4		7	7%
2013	1			0		3		4	4%
2014	4			0		2		6	6%
2015	2			0		8		10	10%
2016	4			0		4		8	8%
2017	5			1		9		15	15%
2018	5			1		4		10	10%
2019	11			1		4		16	16%
2020	7			1		2		10	10%
2021	4			0		2		6	6%
Toplam	50			4		48		102	100%

Tablo 2'ye göre; okul öncesi dönemde drama konusunda yapılan araştırmaların, 2010 yılında 2 yüksek lisans tezi yapılırken doktora tezi ve makale yayımlanmamış olup, toplamda 2 (2%) araştırma; 2011 yılında 2 yüksek lisans tezi ile 6 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 8 (8%) araştırma; 2012 yılında 3 yüksek lisans tezi ile 4 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 7 (7%) araştırma; 2013 yılında 1 yüksek lisans tezi ile 3 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 4 (4%) araştırma; 2014 yılında 4 yüksek lisans tezi ve 2 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 6 (6%) araştırma; 2015 yılında 2 yüksek lisans tezi ile 8 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 10 (10%) araştırma; 2016 yılında 4 yüksek lisans tezi ile 4 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 8 (8%) araştırma; 2017 yılında 5 yüksek lisans, 1 doktora tezi ile 9 makale yayımlanmış ve toplamda 15 (15%) araştırma; 2018 yılında 5 yüksek

lisans, 1 doktora tezi ile 4 makale yayımlanmış ve toplamda (10%) araştırma; 2019 yılında 11 yüksek lisans, 1 doktora tezi ile 4 makale yayımlanmış ve toplamda 16 (16%) araştırma; 2020 yılında 7 yüksek lisans, 1 doktora tezi ile 2 makale yayımlanmış ve toplamda 10 (10%) araştırma; 2021 yılında ise 4 yüksek lisans tezi ile 2 makale yayımlanırken doktora tezi yayımlanmamış olup, toplamda 6 (6%) araştırma şeklinde dağılım gösterdiği görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; 16 (16%) araştırmayla en fazla araştırmanın yapıldığı yılın 2019, 2 (2%) araştırmayla da en az araştırmanın yapıldığı yılın 2010 yılı olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Okul Öncesi Dönem’de konusu drama olan araştırmaların dramanın türlerine göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Drama Türleri	f	%
Drama	45	45%
Eğitici Drama	6	6%
Yaratıcı Drama	50	49%
Toplam	102	100%

Tablo 3’e göre, okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmaların, dramanın alt türleri açısından; 45 (45%) tanesinin Drama, 6 (6%) tanesinin Eğitici Drama ve 50 (50%) tanesinin ise Yaratıcı Drama türünde olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla araştırmanın 50 (49%) araştırma ile Yaratıcı Drama, en az araştırmanın ise 6 (6%) araştırma ile Eğitici Drama türünde olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Okul Öncesi Dönem’de konusu drama olan araştırmaların lisansüstü tezler açısından yapıldıkları üniversitelere göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Üniversiteler	f	%
Adnan Menderes Üniversitesi	2	4%
Ahi Evran Üniversitesi	1	2%
Anadolu Üniversitesi	1	2%
Ankara Üniversitesi	3	5%
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	2%
Bartın Üniversitesi	1	2%
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	2%
Çağ Üniversitesi (Mersin)	1	2%
Çukurova Üniversitesi	3	5%
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	4%
Erciyes Üniversitesi	1	2%
Gazi Üniversitesi	5	9%
İnönü Üniversitesi	1	2%
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	2%
İstanbul Okan Üniversitesi	1	2%
İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi	1	2%
İstanbul Teknik Üniversitesi	1	2%
Karabük Üniversitesi	1	2%
Kastamonu Üniversitesi	3	5%
Kırklareli Üniversitesi	1	2%
Marmara Üniversitesi	3	5%
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	4%
Okan Üniversitesi	1	2%
Polis Akademisi	1	2%
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	3	5%
Sakarya Üniversitesi	1	2%
Selçuk Üniversitesi	1	2%
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	2%
Trabzon Üniversitesi	1	2%
Trakya Üniversitesi	1	2%
Üsküdar Üniversitesi	1	2%
Yeditepe Üniversitesi	1	2%
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	4%
Hacettepe Üniversitesi	2	4%
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	2%
Toplam	54	100%

Tablo 4’e göre, okul öncesi dönemde konusu drama olan lisansüstü araştırmaların, yapıldıkları üniversiteler açısından; 5 (9%) tanesinin Gazi Üniversitesi’nde; 3’er (5%) tanesinin, Ankara Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’inde; 2’şer (4%) tanesinin Adnan Menderes Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi’nde yapıldığı, diğer üniversitelerde ise 1’er (2%) tane lisansüstü araştırmanın yapıldığı görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla araştırmanın 5 (9%) ile Gazi Üniversitesi'nde yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 5: Okul Öncesi Dönem'de konusu drama olan araştırmaların lisansüstü tezler açısından yapıldıkları enstitülere göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Drama Türleri	f	%
Eğitim Bilimleri	22	40%
Sosyal Bilimler	23	43%
Sağlık Bilimleri	4	7%
Lisansüstü Eğitim	4	7%
Güvenlik Bilimleri	1	2%
Toplam	54	100%

Tablo 5'e göre, okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmaların yapıldıkları enstitüler açısından 23 (43%) tanesinin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde; 22 (40%) tanesinin Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde; 4'er (7%) tanesinin Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde ve 1 (2%) tanesinin ise Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde yapıldığı görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla araştırmanın 23 (43%) araştırma ile Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde; en az araştırmanın ise 1 (2%) araştırmayla Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 6: Okul Öncesi Dönem'de konusu drama olan makalelerin yayımlandıkları dergilere göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Dergi Türleri	f	%
Üniversite Dergileri	22	46%
Bağımsız Dergiler	26	54%
Toplam	48	100%

Tablo 6'ya göre; okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmaların makaleler açısından yayımlandıkları dergiler bağlamında; 26 (54%) tanesinin Bağımsız Dergilerde, 22 (46%) tanesinin Üniversite Dergilerinde yayımlandığı görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla araştırmanın 24 (%50) araştırma ile Bağımsız Dergilerde, en az araştırmanın ise 22 (46%) araştırma ile Üniversite Dergilerinde yayımlandığı saptanmıştır.

Tablo 7: Okul Öncesi Dönem'de konusu drama olan araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemlerinin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Araştırma Yöntemleri	f	%
Nicel Yöntem	70	69%
Nitel Yöntem	20	19%
Karma Yöntem	9	9%
İnceleme / Derleme	3	3%
Toplam	102	100%

Tablo 7'ye göre; okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemleri bağlamında; 70 (69%) tanesinin nicel yöntem, 20 (19%) tanesinin nitel yöntem, 9 (9%) tanesinin karma yöntem ve 3 (3%) tanesinin ise inceleme / derleme yöntemiyle desenlendiği görülmektedir.

Bu sonuçlar açısından; en fazla kullanılan araştırma yönteminin 70 (69%) tane ile Nicel Yöntem, en az kullanılan araştırma yönteminin ise 3 (3%) tane ile İnceleme / Derleme Yöntemi olduğu saptanmıştır.

Tablo 8: Okul Öncesi Dönem’de konusu drama olan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarının frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Veri Toplama Araçları	f	%
Anket	11	6%
Değerlendirme Formu	3	2%
Doküman	11	6%
Eğitim Programı	18	9%
Envanter	2	1%
Form	30	15%
Görüşme Formu	24	12%
Gözlem Formu	12	6%
Günlük	2	1%
Hikaye	2	1%
Kamera	2	1%
Kontrol Listesi	2	1%
Metafor	1	1%
Ölçek	49	25%
Resim	1	1%
Rubrik	1	1%
Soru Kartları	2	1%
Test	21	11%
Ürün İncelemesi	4	2%
Toplam	198	100%

Tablo 8’e göre; okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları bağlamında; en fazla kullanılan veri toplama araçlarının sırasıyla, 49 (25%) adet ile Ölçek, 30 (15%) adet ile Form, 24 (12%) adet ile Görüşme Formu, 21 (11%) adet ile Test, 18 (9%) adet ile Eğitim Programı, 12 (6%) adet ile Gözlem Formu, 11’er (6%) adet ile Doküman ve Anket, 4 (2%) adet ile Ürün İncelemesi, 3 (2%) adet ile Değerlendirme Formu, 2’şer (1%) adet ile Envanter, Günlük, Hikaye, Kamera, Kontrol Listesi, Soru Kartları, 1’er (%1) adet ile Metafor, Resim ve Rubrik türünde olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında en fazla kullanılan veri toplama aracının 49 (25%) adet ile Ölçek türünde olduğu en az kullanılan veri toplama araçlarının ise 1’er (%1) adet ile Metafor, Resim ve Rubrik olduğu saptanmıştır.

Tablo 9: Okul Öncesi Dönem’de konusu drama olan araştırmalarda çalışan çalışma gruplarının frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları

Çalışma Grupları	f	%
Öğrenci	49	48%
Öğretmen Adayı	18	17%
Anne - Çocuk	1	1%
Öğretmen	17	17%
Okul Yöneticisi	1	1%
Öğrenci - Veli - Öğretmen	2	2%
Öğretmen Adayı - Öğretim Üyesi	1	1%
Öğretmen Adayı - Öğretmen	2	2%
Materyal İnceleme	1	1%
Veli	2	2%
Tez İnceleme	3	3%
Çalışma Grubu Olmayan	5	5%
Toplam	102	100%

Tablo 9’e göre; okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmalarda çalışılan örneklem grubu bağlamında; en fazla çalışılan örneklem grubunun sırasıyla 49 (48%) tane ile öğrenci grubu, 18 (17%) tane ile Öğretmen Adayı grubu, 17 (17%) tane ile Öğretmen grubu, 3 (8%) tane ile Tez İnceleme Grubu, 2’şer (2%) tane ile Öğrenci-Veli-Öğretmen grubu, 1’er (1%) tane ile Anne-Çocuk, Okul Yöneticisi, Öğretmen Adayı-Öğretim Üyesi, Materyal İnceleme grubu olduğu görülmektedir. Ayrıca 5 (5%) çalışmada çalışma grubu olmadığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla çalışılan örneklem grubunun 49 (48%) tane ile Öğrenci grubu, en az çalışılan örneklem grubunun ise sırasıyla 1’er (1%) tane ile Anne-Çocuk, Okul Yöneticisi, Öğretmen Adayı-Öğretim Üyesi, Materyal İnceleme grubu olduğu saptanmıştır.

Tablo 10: Okul Öncesi Dönem’de konusu drama olan araştırmalardaki bağımsız değişken olan dramanın etki ettiği bağımlı değişkenlerin frekansı (f) ve yüzde (%) dağılımları

Bağımlı Değişkenler	f	%
Değer Kazanımı	6	6%
Demokratik Tutum Düzeyi	1	1%
Dil Gelişimi	3	3%
Duygu Düzenleme Becerisi	2	2%
Etkinlik Planlama Becerisi	1	1%
Etkinlik Planlarının Özellikleri	1	1%
Farkındalık Kazanma	4	4%
Genel Gelişim	40	39%
Matematik Öğrenimi	1	1%
Medya Okuryazarlığı Düzeyi	1	1%
Meslekleri Tanıma	2	2%
Okula Uyum Becerisi	1	1%
Öğrenci Kişilik Hizmet Kavramlarını Algılama Düzeyi	1	1%
Öğretmen Tutum	7	7%
Öğretmen Yeterlik	10	10%
Özdüzenleme Becerisi	2	2%
Özgüven Düzeyi	1	1%
Ürün Geliştirme	1	1%
Yabancı Dil Öğrenimi	2	2%
Yöntem Kullanım Düzeyi	2	2%
Yönteme İlişkin Algı Düzeyi	1	1%
Yönteme İlişkin Görüşler	4	4%
Yönteme İlişkin Metaforlar	1	1%
Yönteme İlişkin Veli Görüşleri	1	1%
İnceleme/Derleme Araştırmaları (Bağımlı Değişken Yok)	6	6%
Toplam	102	100%

Tablo 10’a göre; okul öncesi dönemde konusu drama olan araştırmalarda dramanın bağımsız değişken olarak etkisinin incelendiği bağımlı değişkenler bağlamında; en fazla araştırmanın 40 (39%) tane ile Genel Gelişim Özellikleri üzerine yapıldığı, daha sonra sırasıyla 10 (10%) tane ile Öğretmen Yeterlik, 7 (7%) tane ile Öğretmen Tutum ve 6 (6%) tane ile Değer Kazanma, 4’er (4%) tane ile Yönteme İlişkin Görüşler ile Farkındalık Kazanma, 3 (3%) tane ile Dil Gelişimi, 2’şer (2%) tane ile Duygu Düzenleme Becerisi, Meslekleri Tanıma, Özdüzenleme Becerisi, Yabancı Dil Öğrenimi, Yöntemi Kullanma Düzeyi, 1’er (1%) tane ile diğer bağımlı değişkenler üzerine yapıldığı görülmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında; en fazla araştırmanın 40 (39%) tane Genel Gelişim üzerine yapıldığı, en az araştırmanın ise 1’er (1%) tane ile Demokratik Tutum Düzeyi, Etkinlik Planı Düzenleme, Etkinlik Planlarının Özellikleri, Matematik Öğrenimi, Medya Okuryazarlığı, Okula Uyum Becerisi, Öğrenci Kişilik Hizmet Kavramlarını Algılama Düzeyi, Özgüven Düzeyi, Ürün Geliştirme, Yönteme İlişkin Algı Düzeyi, Yönteme İlişkin Metaforlar, Yönteme İlişkin Veli Görüşleri üzerine yapıldığı görülmektedir. 6 (6%) araştırmada ise bağımlı değişken kullanılmamıştır.

Yorumlar

Bu çalışmadaki alt amaçlara uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki yorumlamaları yapmak mümkündür;

Türkiye’de 2010-2021 seneleri arasında okul öncesi döneminde drama konulu araştırmalar incelendiğinde sonucunda toplamda 102 araştırma tespit edilmiştir. Bu araştırmaların araştırma türleri bağlamında; 50 yüksek lisans, 4 doktora tezi ile 48 makale olduğu saptanmıştır. En fazla araştırmanın sırasıyla yüksek lisans ve makale alanında yapıldığı göze çarpmaktadır. Bunun temel nedeni olarak yüksek lisansın akademik kariyerin ilk basamağı olması ve sonrasında doktora kademesine çoğu araştırmacının devam etmemesi olarak görülebilir. Makale açısından ise genelde ortak bir çalışmanın ürünü olarak birden fazla kişinin bir çalışma ortaya koymasının daha hızlı ve pratik olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Drama türleri açısından 102 araştırmada, en fazla araştırmanın 50 çalışma ile Yaratıcı Drama üzerine yapıldığı tespit edilmiştir. Sonrasında 46 araştırmayla Drama gelmektedir. Eğitici Drama türünde ise 6 araştırma yapılmıştır. Literatür araştırması sonucunda eğitim-öğretim alanında drama kavramının genel anlamda kullanıldığı ve çoğu araştırmacının Yaratıcı Drama kavramını kullanmayı tercih ettiği görülmüştür. Nitekim son yıllardaki araştırmalarda konu başlıklarında genel olarak Drama veya Yaratıcı Drama kavramının tercih edildiği saptanmıştır. Yine literatürde Amerika Birleşik Devletleri’nde “yaratıcı drama”, Almanya’da “okul oyunu” ya da “oyun ve etkileşim”, dramayı eğitim süreçlerinde kullanmada en deneyimli ülke olan

İngiltere’de “eğitimde drama”, Türkiye’de ise “yaratıcı drama” kavramları kullanılmaktadır (San, 1996; Akt: Köksal Aksoy, 2003).

Yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımları incelendiğinde en fazla araştırmanın 16 çalışmayla 2019 yılında , en az araştırmanın ise 2010 yılında yapıldığı göze çarpmaktadır. Özellikle 2015 yılıyla beraber yapılan çalışmalarda bir artış olduğu saptanmıştır. Ancak 2021 yılında araştırma sayısında bir azalma göze çarpmaktadır. 2021 yılındaki azalmanın nedeni olarak; hem pandemi dönemiyle (drama etkinliklerinin / uygulamalarının yüz yüze etkileşimi gerektirmesinden dolayı sosyal mesafeyi koruyamama riski) hem de bu çalışmanın yapıldığı süreçte 2021 yılının henüz sona ermemesiyle ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaların yapıldığı üniversiteler bağlamında; lisansüstü tezler açısından toplam 35 üniversitede 54 çalışma yapılmıştır. En fazla çalışmanın 5 tane ile Gazi Üniversitesi’nde yapıldığı görülmektedir. Gerek 2010-2021 yılları arasındaki 11 yıllık periyod ve gerekse Türkiye’deki toplam 203 üniversiteyi (YÖK, 2021) dikkate aldığımızda okul öncesi döneminde drama konusunda yeterli araştırmanın yapılamadığı söylenebilir.

Yine araştırmaların yapıldıkları enstitüleri baz aldığımızda en fazla araştırmanın 23 araştırma ile Sosyal Bilimler, ardından 22 araştırma ile Eğitim Bilimleri Enstitüleri’nde yapıldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni olarak, Drama konusunun daha ziyade Sosyal ve Eğitim alanıyla ilgili olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. En az araştırmanın ise Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’nde yapıldığı görülmektedir.

Makale çalışmalarını incelediğimizde, makalelerin yayımlandıkları dergilerin yayıncı kaynağı açısından en fazla çalışmanın 26 makale ile bağımsız dergilerde yayımlandığı görülmektedir. 22 makalenin ise Üniversite dergilerinde yayımlandığı göze çarpmaktadır.

Araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine baktığımızda, 70 araştırmanın nicel araştırma yöntemiyle, 20 araştırmanın ise nitel yöntemle desenlendiğini, 9 çalışmada ise nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanıldığı Karma Yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Nicel yöntemin daha fazla kullanılmasının nedeni olarak daha büyük örneklem gruplarıyla çalışmaya imkan vermesi ve veri toplamada ve analizinde daha esnek imkanlar sunmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Yine 102 çalışmada; 19 farklı türde toplam 198 veri toplama aracı kullanılırken en fazla kullanılan veri toplama aracının; 49 tane ile Ölçek, ardından 30 tane ile Form, 24 tane ile Görüşme Formu, 21 tane ile Test olduğu görülmektedir. En az kullanılan veri toplama araçlarının 1’er adet ile Metafor, Resim ve Rubrik türünde olduğu saptanmıştır. En fazla Ölçek türünün kullanılmasının nedeni olarak, bu veri toplama aracının geniş örneklem gruplarına kolaylıkla uygulanması görülebilir.

Çalışma gruplarının yani örneklemelerin dağılımlarına baktığımızda; en fazla araştırmanın 49 çalışmayla öğrenci gruplarıyla yapıldığı görülmektedir. Ardından 18 çalışmada Öğretmen Adayı gruplarıyla, 17 çalışmada ise Öğretmen gruplarıyla çalışılırken, en az araştırmanın 1’er araştırma ile Anne-Çocuk, Okul Yöneticisi, Öğretmen Adayı-Öğretim Üyesi, Materyal İnceleme grubuya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Bunun en temel nedeni olarak, bu araştırmanın hem okul öncesi dönemi kapsamı hem de eğitimde drama yönteminin daha çok öğrenci temelli olarak uygulanması görülebilir.

Yapılan çalışmalarda drama ve drama yönteminin en fazla etkisinin ortaya çıkarıldığı alanın çalışma gruplarının gelişim özellikleri (bilişsel, sosyal, psikolojik, duygusal, kişilik vb gelişim alanları) üzerinde olduğu 40 çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar içinde 36 çalışma öğrenci grupları üzerine iken 4 çalışma öğretmen adaylarının gelişimi üzerine yapılmıştır. Bu çalışmaların sonuçları ise dramanın gelişim alanları üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Ardından 10 çalışmada Öğretmen Yeterlik üzerine yapılmıştır. Bu 10 çalışma öğretmenlerin drama ve drama yönteminin kullanmalarına ilişkin yeterliklerini ifade eden çalışmalardır. Bu çalışmaların sonuçları ise; öğretmenlerin, kendilerini drama yöntemini planlama ve kullanma konusunda genel olarak yeterli gördüklerini ortaya koymuştur. 7 çalışmada ise Öğretmen Tutumu’na ilişkin olup, öğretmenlerin drama ve drama yöntemine ilişkin tutumları incelenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda öğretmenlerin drama ve drama yöntemine ilişkin tutumlarının genel olarak olumlu yönde olduğu ortaya konmuştur. Sonuç olarak incelenen araştırmalarda; uygulanan drama etkinliklerinin ve drama programlarının (bağımsız değişken), etkilediği alanlar (bağımlı değişkenler) açısından, bu alanlara olumlu yönde etki yaptığı ortaya konmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de 2010-2021 yılları arasında okul öncesi dönemde drama üzerine yapılan 54’ü lisansüstü tez ve 48’i makale olmak üzere toplam 102 araştırma incelenmiştir. 54 lisansüstü tezin ise 50’si yüksek lisans iken 4’ü doktora tezidir. İster tez olsun ister makale, konunun önemine ilişkin olarak araştırma

sayısının yeterli olmadığı düşünülmektedir. Özellikle doktora aşamasındaki tezlerin azlığı okul öncesinde drama konusuna ilişkin akademik ilginin az olabileceği kanısını doğurmaktadır. Akademik alanın doktora düzeyinde, dramanın önemine binaen, bilimsel araştırma sayısının artırılmasına katkı sağlamasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte akademik kadroların ve öğretmenlerin, makale konusunda da araştırma sayısının artırılması adına okul öncesi dönemde drama konusunu ele almasının önemli olduğu düşünülmektedir.

102 araştırmanın dramanın alt türleri bağlamında, 50'si Yaratıcı Drama, 46'sı Drama, 6'sı Eğitici Drama üzerine yapılmıştır. Drama, ana/temel kavram olarak, farklı isimlendirmelerle eğitim literatüründe yer almış olsa da; eğitim uygulamaları bağlamında eğitim – öğretim etkinliklerinde birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Nitekim bu çalışmanın literatür kısmında Drama Kavramının Kapsamı başlığı altında bu konu detaylandırılmıştır. Dolayısıyla eğitimsel anlamda dramanın önüne hangi kelimenin getirildiğinin bir öneminin olmadığı düşünülmektedir. Zira, incelenen araştırma sonuçlarına bakıldığında, hangi drama türü olursa olsun, uygulanan drama etkinliklerinin öğrencilerin öğrenmelerine pozitif yönde katkı yaptığı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla okul öncesi dönemde dramanın hangi türü olursa olsun drama program, etkinlik ve uygulamaları ile araştırmaların artırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan dramayı kullanmak, aşamaları gereği (planlama, uygulama, değerlendirme) uzmanlık gerektirdiğinden, dramanın hangi türü uygulanırsa uygulansın öğretmenin bir ön bilgiye ya da bir eğitime ihtiyacı olabileceği de unutulmamalıdır.

Okul öncesi dönemde drama konusunu ele alan araştırmalarda son yıllarda artış olmasına rağmen 2021 yılında düşüş olmuştur. Bunun temel nedeni olarak pandemi sürecinin etkili olduğu düşünülebilir. Zira drama etkinlik ve uygulamaları yüz yüze eğitimi ve etkileşimi gerektirdiğinden, araştırmacıların, bu alana yönelmelerini engellemiş olabilir. Başka bir etken ise bu araştırmanın yapıldığı yıl, 2021 olduğu için de bu çalışmanın tamamlanmasından sonra yeni yayımlanan veya yayımlanmayı bekleyen araştırmalar olabileceği de gözönüne alınmalıdır. Bu sürece ilişkin nedenler (pandemi) görmezden gelinecek olursa, şunu söylemek mümkün görünmektedir: son yıllarda okul öncesi dönemde drama konusunda yapılan araştırmaların sayısında bir artış gözlenmektedir. Yine de özellikle okul öncesi dönem çocuklarının en önemli öğrenme aracının oyun olduğu avantajından yola çıkılarak uzaktan eğitim de olsa, temel çıkış / başlangıç noktası oyun, doğaçlama gibi etkinlikler olan drama uygulamalarının, planlama ve hazırlık aşamaları dikkatle organize edilip ailelerin de desteği alınarak, etkinlik düzeyleri basite indirgenebilirse uzaktan eğitimde de okul öncesinde drama etkinlikleri sürdürülebilir ki, bu da gerek eğitimde aktif öğrenmenin devamının sağlanmasının ve gerekse bu alandaki araştırmaların sürdürülebilirliğinin önünün açılabileceğini düşündürmektedir.

Okul öncesi dönemde drama konusunda 2010-2021 yılları arasında 35 üniversitede toplam 54 araştırma yapılmıştır. En fazla araştırmanın ise 5 araştırmayla Gazi Üniversitesi'nde yapıldığı saptanmıştır. Türkiye'de 2021 YÖK verilerine göre, 203 üniversite bulunmaktadır. Bu çalışmanın çalışma aralığı olan 11 yıllık zaman dilimi ile bugünkü üniversite sayısı birlikte düşünüldüğünde, ilgili alana ilişkin gerek araştırma sayısı gerekse araştırma yapan üniversite sayısı açısından araştırma sayısının dramanın okul öncesi alanda önemine rağmen oldukça düşük olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, yine 2021 YÖK verilerine göre Türkiye'de; 343.569 yüksek lisans, 106.148 doktora öğrencisi bulunmaktadır. Bu akademik sayı da gözönüne alındığında araştırma sayısının düşük olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın kapsamındaki 102 araştırmaya yapıldıkları enstitüler açısından bakıldığında en fazla araştırma yapan enstitülerin sırasıyla ve doğal olarak Sosyal Bilimler ile Eğitim Bilimleri Enstitüleri olduğu görülmektedir. Ancak; yine de, drama gibi farklı öğrenme türlerini öğrencinin öğrenmesinde aktif kılabilen dramanın, sağlık bilimleri noktasında daha fazla araştırma üretmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Öğrenmenin psikolojik süreçlerine ilişkin olabilecek, kronik tıbbi ya da sosyo-psikolojik problemler (kekemelik, işitme kaybı, içe dönük olma vb) yaşayan okul öncesi öğrencilerinde (hastane / hastane okullarında ya da okullarda) hayata, eğitim ve öğrenmeye ilişkin motivasyonlarının artırılmasında veya rahatsızlıkların tedavisinde drama program ve uygulamalarının (psikodrama vb) geliştirilmesine ya da etkisine ilişkin araştırmaların üretilebileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde yapılan bir araştırmada ise okul öncesi öğrencilerinin drama etkinliklerinin suça karşı farkındalık düzeyindeki etkisi ölçülmüş ve pozitif sonuçlar elde edilmiştir. Drama uygulamaları sayesinde öğrencilerin suça karşı farkındalık düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla, farklı enstitüler, kurum ya da kuruluşların (Vakıflar, TEMA, STK vb) okul öncesi öğrencilerinin ve toplumun, farklı konulara ilişkin eğitim ve bilinçlendirilmesi konusunda drama eğitim programları uygulayarak sonuçlarına dair araştırmalar yaparak bunu, kamuoyu ile paylaşabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın kapsamında 102 araştırmanın 48'ini makaleler oluşturmuştur. Makale sayısı açısından bakıldığında okul öncesi dönemde drama konusunda, dramanın önemine ilişkin olarak, araştırma sayısının az olduğu düşünülmektedir. Nitekim tezlere nazaran, makalede, birden fazla araştırmacı ya da akademisyen rol

aldığından daha hızlı ve geniş veri elde etme şansının, daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın konusunu teşkil eden okul öncesi dönemde drama konusunun, sağlıklı ve daha detaylı veri tabanına sahip bir literatürünün oluşması makaleleri önemli kılmaktadır. Bunun için araştırmacıların, dramının önemine istinaden, bu alanda daha fazla makale üretmesi önemli görülmektedir.

102 araştırmanın 70'inde nicel, 20'sinde nitel, 9'unda karma yöntem kullanılırken 3 araştırmada inceleme / derleme yöntemi kullanılmıştır. En fazla nicel yöntem kullanılmasının en temel nedenlerinin geniş örneklem gruplarıyla çalışma imkanı vermesi, veri seti elde etmede daha geniş veri toplama araçları kullanabilme, analizlerinin ve yorumlarının daha hızlı ve kolay yapılabilmesi olarak görülebilir. Bu çalışmanın kapsamındaki araştırmalar açısından nitel yöntemlerin sayısı azımsanmasa da bu alanda daha fazla nitel ve karma yöntemle araştırma yapmak gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları bağlamında 102 araştırmada 19 türde, toplamda 198 veri toplama aracı kullanılmıştır. En fazla kullanılan veri toplama aracı sırasıyla, 49 adet ile Ölçek, 30 adet Form, 24 adet Görüşme Formu, 21 adet Test'tir. Kullanılan veri toplama araçlarının, sayısal bakımından yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca yapılacak yeni araştırmalarda daha farklı veri toplama araçları kullanılarak bu alanda yapılmış araştırmaların sonuçlarıyla birlikte kıyaslamaları yapılarak alandaki araştırma sonuçları desteklenebilir.

Örneklemelerin dağılımları açısından 49 araştırmada öğrenci gruplarıyla, 18 araştırmada Öğretmen Aday gruplarıyla, 17 araştırmada ise Öğretmen gruplarıyla çalışılmıştır. Bu dağılıma göz önüne alındığında; drama etkinliklerinin özellikle okul öncesinde öğretmen ve öğrencilerin etkileşimleriyle gerçekleştirilmesi nedeniyle araştırmalarda daha çok öğrenci çalışma grupları tercih edilmiş olabilir. Bununla birlikte önemli ve etkili öğrenme yöntemlerinden biri olan dramının öğrenen yönü kadar etkinlikleri gerçekleştiren öğretmenlerin de önemi büyüktür. Bu anlamda; drama yönteminin eğitim-öğretim alanında bir öğrenme yöntemi olarak verimli ve etkin bir şekilde kullanılabilmesi adına, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamaları bir uzmanlık gerektirdiğinden, gerek öğretmen yetiştirme noktasında öğretmen adaylarıyla, gerekse uygulayıcılar olarak öğretmenlerle (tutum, yeterlik, etkili kullanma, kullanma sıklığı düzeyi vb) daha fazla araştırmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir. Diğer taraftan gerek okul yöneticilerinin drama uygulamalarına bakış açılarının değerlendirilmesi adına, gerekse velilerin çocuklarıyla birlikte bu etkinliklere katılımının etkilerinin neler olabileceği ve velilerin drama yöntemine bakış açılarının belirlenmesi adına, okul yöneticileriyle (ki 102 araştırmadan sadece birinde okul yöneticileriyle çalışılmış) ve velilerle (ki 102 araştırmadan sadece ikisinde velilerle çalışılmış) de daha fazla araştırmanın yapılmasının önemli olduğu söylenebilir. Son olarak sınıf ortamının en önemli aktörleri olan Öğretmen-Öğrenci-Veli'den oluşan çalışma grubuyla 102 araştırmadan sadece 2 araştırmada çalışılmıştır. Bu çalışma grubuyla da etkileşimin artması adına daha fazla araştırmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen araştırmalarda; uygulanan drama program ve etkinliklerinin, öğrenme ortamlarında etkili bir öğrenme yöntemi olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Nitekim öğrenci çalışma gruplarıyla yapılan araştırmalarda drama uygulamalarının öğrencilerin gelişim alanları üzerinde olumlu sonuçları olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmalarda ise drama yöntemi ile işlenen derslerde dramının gelişimleri üzerine olumlu etki yaptığı belirlenmiştir. Diğer taraftan öğretmenlerle yapılan çalışmalarda drama konusunda tutum ve yeterlik düzeylerine ilişkin olarak, öğretmenlerin kendilerini yeterli buldukları, tutumlarının ise olumlu yönde olduğu saptanmıştır. Bir araştırmada ise veli eğitimleri ile eşgüdümü yürütülen drama programlarının okul öncesi öğrencilerin dil gelişimlerini yüksek düzeyde etkilediğine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç olarak; bu çalışmanın kapsamındaki araştırmalar, sonuçları itibarı ile, drama uygulamalarının, çalışma gruplarının gelişimsel alanları üzerinde olumlu sonuçlar verdiğini, öğretmen görüşlerinin ve tutumlarının ise olumlu yönde olduğunu ortaya koymuştur.

Öneriler

Yukarıdaki sonuçlardan yola çıkarak aşağıdaki önerileri getirmek olası görünmektedir;

- ✓ Okul öncesi dönemde drama konusunda, doktora düzeyinde daha fazla tez yapılabilir. Bununla birlikte bu konu ile ilgili yüksek lisans yapan araştırmacılar aynı konuyla ilgili olarak doktora düzeyinde çalışmalara devam etmeleri konusunda teşvik edilebilir.
- ✓ Dramanın hangi alt türü (Yaratıcı Drama, Eğitici / Eğitimde Drama) olursa olsun öğretmenlerin derslerinde drama temelli etkinlikleri kullanmaları teşvik edilmelidir. Diğer taraftan dramada planlama, uygulama ve değerlendirme aşamaları olduğundan drama etkinliklerinin uygulamak uzmanlık ister. Bu nedenle dramaya ilişkin ön bilgisi ya da eğitimi olmayan öğretmenler için hizmetiçi seminerler kurslar düzenlenerek bu durum ortadan kaldırılabilir.

- ✓ Pandemi nedeniyle gerek araştırmalarda gerekse sınıf ortamlarında uygulanabilirliği azalmış olsa da uzmanlarca öğretmenlerin kullanımı için hazırlanmış uzaktan eğitime de uygun veli katılımı drama etkinlik plan ve etkinlikleri hazırlanabilir.
- ✓ Okul öncesi dönemde drama konusunda üniversiteler daha fazla çalışma yapılması için araştırmacıları teşvik edebilir, konferanslar düzenleyerek, drama eğitim kurs ve programları hazırlayarak dramanın eğitimdeki önemine vurgu yapabilirler.
- ✓ Farklı enstitü ve kurumlar da drama konusunda çalışmalar yaparak bunun sonuçlarını kamuoyuyla paylaşabilir ve böylece literatürdeki araştırma sonuçlarıyla da karşılaştırma imkanı kavuşulmuş olur.
- ✓ Okul öncesi dönemde drama konusunda makale çalışmaları için de gerek araştırmacılar gerekse akademisyenler ister şahsi ister ortak çalışmalar için teşvik edilebilir. Böylece hem ilgili konuya ilişkin veri kaynakları zenginleşebilir hem de daha fazla sonuç karşılaştırma imkanı doğmuş olur.
- ✓ Araştırmacılar, nicel yöntem ile birlikte nitel yönetimi de kullanmaya teşvik edilmelidir. Böylece aynı temalar için farklı araştırma yöntemiyle yapılmış araştırmaların, sonuçlarını karşılaştırma mümkün olabilir. Ayrıca bu araştırma, daha geniş bir örneklem grubuyla yapılabilir veya bu araştırmanın kapsamındaki nicel araştırmalar için bir Meta-Analiz çalışması yapılarak, daha geniş ve kapsamlı sonuçlara ulaşmak, boşlukta kalan konulara açıklık getirmek ve görünmeyen sonuçları da ortaya çıkarmak adına önemli bir adım olabilir.
- ✓ Her ne kadar bu çalışmanın kapsamındaki araştırmalarda 19 türde 198 veri toplama aracı kullanılmış olsa da; yapılacak yeni araştırmalar için daha farklı veri toplama araçları kullanılır veya üretilerek daha önce yapılmış araştırmalar desteklenebilir.
- ✓ Yapılacak yeni araştırmalarda daha geniş örneklerle çalışmalar yapılarak araştırma sonuçlarının daha genellenebilir hale gelmeleri sağlanabilir ya da yedinci öneride de ifade edildiği gibi bu küçük örneklem gruplarıyla çalışılan nicel araştırmalar biraraya getirilip bir Meta-Analiz çalışması yapılarak araştırma sonuçları derinleştirilebilir.
- ✓ Dramanın bir öğrenme yöntemi olarak önemi literatür taramaları ve araştırmalarla ortaya konmuştur. Drama, okul öncesi dönem öğrencileri için önemli ve etkili bir öğrenme yöntemi olmakla birlikte yeni araştırmalarda daha spesifik konular seçilerek dramanın bu alanlar üzerindeki etkileri de ortaya konabilir. Bununla birlikte dramanın okul öncesi eğitimde, öğrencilere getirdiği katkıları daha derin incelemek ve sonuçlarını ortaya koymak adına, bir üniversitenin, kurumun ya da akademisyen topluluğunun koordinasyonunda, ülke genelinde her bir bölgeden birden fazla okul öncesi kurumu seçilip uzmanlar tarafından hazırlanmış bir drama eğitim programının uygulanarak süreç ve sonuçlarının analiz edilip değerlendirildiği geniş çaplı olarak yapılacak bir araştırma, hem mevcut araştırmaların sonuçlarını destekleyebilir hem de dramanın eğitimdeki önemini tartışmasız ortaya koyabilir.
- ✓ Son olarak veli katılımı drama etkinliklerinde öğrencilerin öğrenmeleri ve gelişimleri üzerinde pozitif etki yapabilir. Nitekim çocuk dramayla kazandığı ya da öğrendiği bir beceriyi kalıcı hale getirilebilmesi için evde de takip edilmesi gerekebilir. Bu yüzden velilerin de gerektiğinde drama etkinliklerine öğretmenler tarafından davet edilmeleri ve evde yapılabilecekler konusunda velileri bilgilendirmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Ö. H. (2006). *Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları*. Yaratıcı Drama Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 17-29.
- ADIGÜZEL, Ö. H. (2007). “Yaratıcı Drama (Okulöncesinde Drama ve İlköğretimde Drama) Derslerine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi”. *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 5-12.
- ADIGÜZEL, Ö. (2020). *Eğitimde Dramaya İlişkin Temel Kavramlar, Amaç ve Özellikler*. Editörler: Yaşare Aktaş Arnas, Ömer Adıgüzel, Ankara: Pegem Yayınları.
- ADIGÜZEL, Ö. (2020). *Çocuk ve Drama*. Editör: Yaşare Aktaş Arnas. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- AKOĞUZ, A., AKOĞUZ, M. (2016). *Okul öncesi ve İlkokul İçin Yaratıcı Drama Etkinlikleri*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- ARNAS, A. Y., ADIGÜZEL, Ö. (2020). *Erken Çocukluk Eğitiminde Drama*. Editörler: Yaşare Aktaş Arnas, Ömer Adıgüzel, Ankara: Pegem Yayınları.

- BİLALOĞLU, G. R. (2020). *Çocuk ve Drama*. Editör: Yaşare Aktaş Arnas. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- DOĞAN, Z. (2012). “Gebe Ratlarda Siprofloksasin Kullanımının Fetal Beyin Gelişimi Ve Morfolojik Yapı Üzerine Etkilerinin Araştırılması; Quercetin’in Olası Koruyucu Rolünün Belirlenmesi”. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Malatya.
- ESKİ, Ö. (2021). “Ömer Adıgüzel İle Eğitimde Yaratıcı Drama Üzerine”. *Çaydanlık Eğitim ve Kültür Dergisi*, Sayı 8, 4-6. <https://rize.meb.gov.tr/rista/caydanlik-dergi.asp?d=incele-indir&s=8>. Erişim Tarihi : 31.12.2021
- ETİ, İ. (2020). *Çocuk ve Drama*. Editör: Yaşare Aktaş Arnas. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- GENÇ, N. H. (2005). “Eğitimde Drama ve/veya Dramada Eğitim”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Fakültesi Dergisi*, Cilt 0, Sayı 12, 89-104.
- KÖKSAL AKYOL, A. (2003). “Drama ve Dramanın Önemi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 0-0.
- KÖKSAL AKYOL, A. (2012). “Okul Öncesi Eğitimde Drama ve Öğretmenin Rolü”. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*. Cilt 1, Sayı 1, 105-115
- KARAÇAM, Z. (201). “Sistemik Derleme Metodolojisi: Sistemik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşerilik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 26-33.
- MEB (1973). *1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alınmıştır.
- MEB (2009). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi – Drama Çalışmaları*. MEGEP. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden alınmıştır.
- MEB (2014). *Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1706.pdf> adresinden alınmıştır.
- MEB (2016). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi – Drama Etkinlikleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- OKTAY, A. (1990). “Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 2, 151-160.
- ÖNDER, A. (2009). *Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- ÖNDER, A. (1999). *Yaşayarak Öğrenmek İçin Eğitici Drama*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- PEKDEMİR, D. Z. (2018). *Çocuk ve Drama*. Editör: Serap Erdoğan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- SAN, İ. (1993). *Sanatta Yaratıcılık (Oyun, Drama)*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları. 69 - 103
- SAN, İ. (1999). “Türkiye’de Yaratıcı Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü”. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 267-273.
- SAN, İ. (2019). “Eğitimde Yaratıcı Drama”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı 23 (2), 573-582.
- SEVER, C., Şehsüvaroğlu, Ş. (2015). *Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Drama Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- TAŞ, I. (2018). *Çocuk ve Drama*. Editör: Serap Erdoğan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- TDK (2021). Güncel Türkçe Sözlük. Arama: “Dram” Kelimesi. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 28.12.2021.
- TURHAN, B. & ÖZBAY, Y. (2016). “Erken Çocukluk Eğitimi ve Nöroplastisite”. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1 (2) , 54-63 .

UNICEF TÜRKİYE (2021). Erken Çocukluk Gelişimi (EÇG). <https://www.unicef.org/turkey/erken-%C3%A7ocukluk-geli%C5%9Fimi-e%C3%A7g> .

YÖK (2021). *Türkiye'deki Üniversite ve Öğrenci Sayısı*. Yüksek Öğretim Bilgi Sistemi <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

ZEMBAT, R., YILMAZ, H. (2019). *Erken Çocuklukta Gelişimi Değerlendirmede Kullanılan Güncel Ölçme Araçları*. Editörler: Rengin Zembat, Hilal İlknur Tunçeli. Ankara: Nobel Yayınları

ZEMBAT, R. (1994). “Okul Öncesi Kurumlarında Yönetici Özellikleri”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, 313-323.

Anlayarak Hızlı Okuma Teknikleri

Speed Reading Techniques with Understanding

ÖZET

İnsanlık tarihinin başlangıcına kadar okuma eyleminin başlangıcı gerçekleştirilebilir. Okumayı verimli hale getirerek verimli okuma yapılabilir, okuma bilgisine ve teknik bilgisine dayanır. Çok sayıda okur-yazar insan kelime kelime okuma ve dahili telaffuz gibi etkili okumayı engelleyebilir. Kötü okuma alışkanlıkları anlamayı ve okuma hızını da bozar. Bilinçli Okuyucu Profili Bu hem hızlı hem de tutuşu artırabilir. Bu konuda araştırma II.Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı okuma kavramını ortaya attı. Daha hızlı ve daha kolay anlaşılmasını sağlamak için çeşitli teknik yöntemler geliştirilmiştir. Bu teknik, göz-beyin koordinasyonunu geliştirmeye dayanır.

Bazı kavramlar sadece bir süre için geçerlidir, bazıları ise insanlık var olduğu sürece varlığını sürdürür. Okuduğunu anlama ve anlama bunlardan biridir. Yazılı kullanımın başlamasıyla başlayan yazılı eserleri okuma ve anlama süreci günümüze kadar önemi artarak devam etmekte ve her geçen gün daha da artmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda teknolojik gelişmeler gündelik hayatı ve iş hayatını hiç olmadığı kadar hızlı hale getirdi. Bilginin sürekli artan erişilebilirliğine rağmen üretilen bilgedeki katlanarak büyüme, okuma ve anlama ile ilgili yeni ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır. Hızlı okuma tekniği de bu ihtiyaçtan doğmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hızlı okuma, okuma, anlama

ABSTRACT

The act of reading can be traced back to the beginning of human history. Efficient reading can be done by making reading productive, it is based on reading knowledge and technical knowledge. A large number of literate people may inhibit effective reading, such as word-by-word reading and internal pronunciation. Bad reading habits also impair comprehension and reading speed. Conscious Reader Profile This can increase both speed and retention. Research on this subject introduced the concept of speed reading after World War II. Various technical methods have been developed to make understanding faster and easier. This technique is based on improving eye-brain coordination.

Some concepts are valid only for a while, while others continue to exist as long as humanity exists. Reading comprehension and understanding is one of them. The process of reading and understanding written works, which started with the beginning of written use, continues to increase in importance until today and is increasing day by day. In this century, technological developments have made daily and business life faster than ever before. Despite the ever-increasing accessibility of information, the exponential growth in the information produced has revealed new needs for reading and understanding. The speed reading technique also emerged from this need.

Key Words: Speed reading, reading, comprehension

GİRİŞ

PROBLEM DURUMU

Okuyabilen, okuduğunu anlayan, anladığını ifade edebilen insan, akademik ve mesleki hayatında başarıya doğru önemli bir adım atmış demektir. Bu nedenle okumayı alışkanlık haline getirmek önemlidir. Çünkü "Okuma alışkanlığı, bilişsel yetenekler (bilimsel yetenek, sistematik düşünme vb.) ve duygusal yönler (iletişim, hoşgörü, güzellik vb.) açısından bireyi her zaman geliştirir." Hayatta olması ve üretim sürecine ve ekonomiye etkin bir şekilde katılması. Dolayısıyla okuma alışkanlığı sadece birey için değil toplumsal hayatın işleyişi ve gelişimi için de önemlidir" (Karatay, 2018). Bir kişinin sesli okumayı alışkanlık haline getirmesinin birçok yolu vardır. Okumayı alışkanlık haline getirmek için: "Okulda okuma dersi yaptırın, kitap kulüpleri ve sınıf kütüphaneleri kurun, öğretmenlerin öğrencilerin ilgisini çekmesini sağlayın, sınıfa seviyelerine uygun kitaplarla gelin, kütüphaneyi ziyaret edin. Yapın, okula devam edin..." Kitap fuarlar, ünlü yazarlarla söyleşiler,

Efser Çağlarca¹
Mustafa Selçuk Dandır²
Ferdi Altın³
Murat Düzgün⁴
Hatice Nilay Keskin⁵
Bayram Matr⁶

How to Cite This Article

Çağlarca, E., Dandır, M. S., Altın, F., Düzgün, M., Keskin, H. N. & Matr, B. (2023). "Anlayarak Hızlı Okuma Teknikleri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4980-4987. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.73011>

Arrival: 13 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Görsel Sanatlar resim öğretmeni, Hüseyin Rahmi Gürpınar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İstanbul, Türkiye

² Okul müdürü, Borsa İstanbul OrtaokuluBeylikdüzü, İstanbul, Türkiye

³ Okul müdürü, Siteler Ortaokulu, Esenyurt, İstanbul, Türkiye

⁴ Müdür Yardımcısı, Zile Borsa İstanbul Anadolu Lisesi, Tokat, Türkiye

⁵ Uzman Öğretmen, Zile Borsa İstanbul Anadolu Lisesi, Tokat, Türkiye

⁶ Müdür Yardımcısı, Zile Borsa İstanbul Anadolu Lisesi, Tokat, Türkiye

kitap imza günlerine katılmak, öğretmenlerin kitap okuma alışkanlığını geliştirmek için yapabileceklerinden sadece birkaçı”(Karatay, Külah, Kaya, 2020).

Dakikada okunan kelime sayısının sistematik ve dengeli bir şekilde arttırılmasını esas alan hızlı okuma teknikleri, günümüz sosyal hayatında her birey için vazgeçilmez bir özellik haline gelmiştir. Çünkü bugün insanların toplumda değerli bir konum elde etmek için birçok yeni beceri öğrenmesi gerekiyor, örneğin: Bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri bilgisi, geleneksel bilgi. Bu beceriler, küreselleşmenin yarattığı rekabet ortamında bireysel ve toplumsal düzeyde rekabetçi öncüler olabilmek için gereklidir. Araştırmalar (Dedebali, 2012; Bozan, 2014; Soysal, 2015) yavaş okumanın anlamının önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ve okuma hızındaki hafif bir artışın anlamayı iyileştirdiğini göstermiştir. Özellikle sosyal medyadaki bazı hikayeler okuma hızı sorununu abartsa da eğitilmiş bireyler yine de okuma hızlarını ve anlamalarını geliştirebilirler. Bu sayede yavaş okumaya düşmeden daha hızlı ve anlamlı okuyucular yetiştirmemizi ve başarılı okuma alışkanlıkları geliştirmemizi sağlayabiliriz.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; okuma ve okuduğunu anlama bağlamında anlayarak hızlı okuma tekniklerine yönelik genel bir çerçeve çizmek, anlayarak hızlı okuma çalışmalarında hangi tekniklerin kullanıldığına yönelik açıklamalar yapmaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Okuma

TDK'ya (2021) göre okuma, “bir metni oluşturan harf ve işaretlere bakmak ve bunları çözümlmek veya telaffuz etmek; yazılı bir metnin ne iletmek istediğini öğrenin; bir şeyin anlamını deşifre etmek; bir anlamı, gizli bir duyguyu belli işaretlerle anlamak, kavramak. (TDK, Çağdaş Türkçe Sözlüğü). Tanımdan hareketle okumanın sadece yazılan sözün kodlarını çözmek değil, aynı zamanda yazının iletmek istediği açık ya da örtük mesajı da anlamak olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çeşitli tanımlarla okumanın, çeşitli bileşenlerin anlama ile iç içe geçtiği bir süreç olarak ifade edildiği düşünülmektedir. Aytaş (2005) okumanın beş duyu organının belirli hareketlerini ve zihnin anlamlandırma çabasını içeren karmaşık bir süreç olduğunu söylerken, Güneş (2009) okumanın sadece anlamaya yönelik bir süreç olmadığını söyler. Cümlelerin anlamı, ancak görme, kavrama ve hafıza dahil olmak üzere üst düzey öğrenme gerektirir. Okumak için kelimenin anlamını bilmek kadar, onu anlamak, özümsemek, zihinde inşa etmek, aralarındaki ilişkileri kurmak ve yargılarda bulunmak gerektiğini söyledi. Yazılı bir işareti önce görüp sonra yorumladığımız gibi, kulak, deri, dil vb. için de aynı işlem geçerlidir. Aynıısı gelen hisler için de geçerli. Ancak okumak, yazılı işaretlerin anlamını anlamaktan daha fazlasıdır. Daha geniş anlamda okumak, bilişsel alanı yaşamla bütünleştirir” (Şahan, 2011).

Okuma, bilgi edinmenin temeli ve dil becerilerinin önemli bir parçasıdır. Okuma dört temel beceriyi anlama düzeyindedir ve bu yönüyle iletişimin önemli bir unsurudur. Özdemir'e (2005) göre okuma, “duyu organlarımız aracılığıyla bize gelen sözcükleri algılamak, anlamak ve anlam açısından yorumlamaktır. Zihinsel ve entelektüel bir eylemdir. Basılı ve yazılı sembollerle bir iletişim faaliyetinde bulunmaktır. Bu nedenle okuma, kopyalanmış sembollerin geleneksel bir yorumu değildir; Hazırlık, mevcut deneyimler, kültürel kaynaklar ve fikirler gibi birçok faktörü içeren bir süreçtir. “Okuma, birçok kişi tarafından farklı yönleri dikkate alınarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların farklı olmasının nedeni, okuma eyleminin görünmez bir zihinsel süreç olmasıdır. Kısaca okuyun; Anlam oluşturma, yazılı göstergeleri anlama ve yorumlama eylemidir” (Kurudayıoğlu, 2011).

"Normalde tat ile öğrendiklerimizin %1'ini, dokunma ile %1,5'ini, koku alma ile %3,5'ini, işitme ve görme ile %5'ini alırız. Bu sonuçlara göre okumanın göze ve kulağa hitap ettiği, sahip olduğu ortaya çıkmıştır. öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır (Aytaş, 2005).Bu anlamda “okuma dili anlama açısından en etkili öğrenme araçlarından biridir” (Sallabaş, 2008) Okumak, insan kalitesini değerlendirmede önemli bir adımdır. bilgi edinme ve kültürlenme yoluyla yaşam. Bu nedenle bir öğretim ortamında okuma becerisini geliştirmek için yapılması gereken her türlü çalışma değerlidir. "Okuma, bireysel aydınlanma yoluyla toplumsal aydınlanmaya önemli bir adım olduğu için titizlikle çalışılması gereken bir alandır. Okuma alanındaki çalışmalar, araştırmaların aydınlatılması açısından önemlidir. alana yeni ve yeni katkılar sağlar" (Soysal, 2015). "Okuma eylemi şöyle gerçekleşir:

Gözler metni soldan sağa tarar; belirli zamanlarda dur; Bu duraklamalar sırasında gördüğü parçanın tıpkı bir kamera gibi fotoğrafını çeker ve beyne gönderir. Beyin ayrıca önceden öğrenilen sembolleri deşifre eder, bir araya getirir ve fikir üretir”.

Okuduğunu Anlama

Okumanın temel amacı, kafanızda yazılanları anlamlandırmaktır. “Okuma sadece dublaj işi değil, aynı zamanda entelektüel beceri gerektiren bir meslektir. Okuma nasıl harflerden, kelimelerden, cümlelerden ve bazen de görsellerden bağımsız düşünülemezse, anlam, yorumlama ve içselleştirmeden bağımsız düşünülmemelidir” (Benzer ve Bozkurt, 2020). Temizkan'a (2009) göre okumanın temel amacı anlamayı sağlamaktır. Yazar, metinde okuyucuya bir mesaj iletmeye çalışır. Okur da yazarın vermek istediği mesajı önceki deneyimlerinden yola çıkarak anlamak ister. Dolayısıyla anlayış, okuyucunun eski bilgileri ile yazarın sunduğu bilgiler karşılaştırılarak eski ve yeni arasında bir bütünlük kurulmasıdır. Okumak asıl amacına anlamakla ulaşır. “Okuduğunu anlama sadece bir edinim süreci değildir, okuyucunun arka plan bilgilerini tanımlayabildiği, tahminlerde bulunabildiği ve çıkarımlarda bulunabildiği, okuyucunun bakış açısını tartışıp gerçekleştirebildiği karmaşık bir süreci ifade eder.yazar” (Aritonang, Lasmana ve Kurnia, 2018).

Sesli veya sessiz okuyarak alınan bilgilerin, hafızada kayıtlı mevcut bilgilerle karşılaştırılması ve kaydedilmesi anlamayı oluşturur. Sağlıklı okumanın ulaşması gereken en önemli noktalardan biri de anlamadır. Okuduğunu anlama, okuduğumuz metinlerde karşılaştığımız bilgileri anlamaktır. Okuma sürecinin başarısı, metnin anlamamız gereken kısımlarını anlama kalitemizle ilgilidir. Kıroğlu'na (2002) göre okuma, beceri temelli bilişsel bir kazanım, yani metinde yer alan bilgileri görsel olarak algılama ve metni anlamlandırma becerisidir. Metinde yer alan bilgilerin görsel olarak algılanması, okuma sürecinin yalnızca ilk adımıdır. Metindeki bilgiler yakalanmazsa bütünlüğü ve olgunluğu beklenemez.

Bu sadece telif hakkıyla ilgili değil, zihinsel çeviklik gerektiren bir meslek olacak. Harf, kelime ve cümlelerin yanı sıra görsel ve sembollerin bulunmaması okumayı anlamdan, yorumdan, içselleştirmeden bağımsız kılmamalıdır. Temizkan'ın (2009) belirttiği gibi okumanın temel amacı anlamayı sağlamaktır. Yazar metinde okuyucuya bir mesaj iletmeyi amaçlamaktadır. Yazarın vermek istediği mesaj, okuyucuyu daha önceki deneyimleriyle ilgilendirdiği için endişelendirmektedir. Dolayısıyla anlama, yazarın bilgilerini önceki bilgileriyle karşılaştırarak eski ve yeni arasındaki ilişkiyi kurmayı içerir. Anlamak okumanın en önemli unsurudur. Yazarlara göre okuduğunu anlama, yalnızca bilgi edinme süreci değil, aynı zamanda arka plan bilgisini belirlemeyi ve kendi bakış açısını tartışırken tahminlerde bulunmayı veya çıkarımlarda bulunmayı da içerir.

Sesli veya sessiz okuyarak elde edilen bilgilerin hafızadaki mevcut bilgilerle karşılaştırılması ve kaydedilmesi bir anlama aracıdır. Anlamak, sağlıklı okumanın önemli bir unsurudur. Neden? Okuduğumuzu anlama işlemine okuduğunu anlama denir. Metnin belirli bölümlerini anlama konusundaki anlayışımızın kalitesi, herhangi bir okumanın başarısı için çok önemlidir. Krolu (2002) okumanın metni görselleştirmeyi ve anlamayı içeren bilişsel bir beceri edinme süreci olduğunu öne sürmektedir. Okuma süreci, metindeki bilgilerin görsel temsilinin gözlemlenmesiyle tanınmasıyla başlar. Bilgi yakalanmadığı takdirde metnin bütünlüğü ve olgunluğu belirsizdir. Okuma sürecinin anlamaya götürmemesi, okumanın gerçek olduğu anlamına gelmez. Çakıcı (2005) bir metnin anlaşılmasının bireyin geçmiş yaşamlarından elde ettiği bilgilerle sağlandığını belirtmektedir. Bu durumda, okuma yoluyla elde edilen yeni bilgiler, daha önce zihinde edinilen bilgilerle birleşerek daha büyük kalıplar oluşturur. Bu sayede okuyucu kavramlar, olgular, nesnelere ve olgular hakkında daha fazla bilgiye sahip olur. Yeni bilgileri daha kolay öğrenir ve bilgilerini geliştirir. Hayat boyu süren bir süreçtir.

Araştırmalar, okuduğunu anlamamanın, metnin okuyucuya iletmek istediği mesajı analiz ve sentez aşamalarından geçerek anlamayı içeren bir süreç olduğunu (Temizkan, 2008; Yılmaz, 2008; Erdağı Toksun, 2015; Aktaş ve Bayram, 2018) göstermektedir. , anlama sürecinde ön bilgileri harekete geçirerek. Değerlendirme yoluyla yeni anlamların ortaya çıkarılması gerektiğini iddia ederler. Özdemir (2005) okuma kavramının üç farklı yönünün olduğunu öne sürer: Birincisi, bireyin temel okuma becerisi yani yazılı ya da matbu kağıda aktarılan sözlü ya da işitsel olarak deşifre etme becerisi; alışılmış okuma ikinci aşamadır; üçüncü ve son adımın eleştirel okuma olduğunu gösterir. Bu anlamda okumanın sadece var olan kodları deşifre etmekten ziyade bireylerin sahip olması gereken önemli bir alışkanlık olduğu ve okuma kalitesini yükselterek eleştirel bir okuyucu haline gelmesinin önemli olduğu söylenebilir. Altunay (2000) okumanın bilgi edinmenin en önemli yollarından biri olduğunu ve özellikle çağımızda okumanın ve okuduğunu anlamamanın bilgi üretme ve yeniden üretme yolundaki en önemli adımlardan biri olduğunu savunmaktadır. Okuduğunu anlamamanın en önemli kişisel faydalarından biri akademik başarıya katkısıdır. Bir bireyin okuduğunu anlaması, sadece anadili derslerinde değil, öğretmenlik hayatı boyunca alacağı tüm derslerde başarıya doğru önemli bir adım atmış demektir. Birçok çalışmada okuduğunu anlama tüm sınıflarda (Albayrak, 2001; Dönmez ve Yazıcı, 2006; Kutlu vd., 2011; Bayat vd., 2014) başarıyı artırırken, okuduğunu okumayan öğrenciler (Bloom, 1995) ; Sidekli, 2005; Yılmaz, 2008) sınıf başarısızlıklarını bildirmiştir.

Hızlı Okuma

Hızlı okuma teknikleri, sürekli değişen sosyal hayata uyum sağlayabilen yetenekli bireyler için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. "Gelişmekte olan ülkelerdeki durum nedeniyle yeni çağda insanlar belirli vasıflar kazanmak zorunda kaldılar. Hızlı ve etkili okuyabilmek de bu vasıflardan biri. Bunun sonucunda insanlar daha hızlı ve etkili okuyabilmek için bilimsel araştırmalara yöneldiler." (Dedeabalı, 2008).

"Hızlı okuma teknikleri", gözün görme alanını ve zihnin algılama hızını artırarak anlam kaybetmeden dakikada okunabilen kelime sayısını kademeli olarak artıran bir dizi çalışmadır. Hızlı okuma pratiğine gözlerinizi yukarı, aşağı, sola, sağa ve her ikisine de çapraz olarak hareket ettirerek başlayabilirsiniz, böylece yazarken gözlerinizle daha kasıtlı sıçramalar yapabilirsiniz. Bu çalışmalar, daha hızlı kelime tanımayı izleyen ve göz-beyin koordinasyonunu sağlamaya çalışan başkaları tarafından desteklenmektedir. Araştırmalar, birim zamanda daha fazla kelimenin beyne kolaydan zora, basitten karmaşığa yönlendirildiğini gösteriyor. Bu şekilde hızlı okuma araştırmaları başladıktan sonra hızlı okuma yöntemleri ile ilgili araştırmalar yapılacaktır. Bu, yavaş okuma alışkanlığını bırakmış, hangi cümleleri, ne zaman ve ne kadar hızlı okuyacağını bilen, hızlı okumayı günlük rutininin bir parçası haline getirmiş kişiler için mümkündür. Hızlı okuma araştırması, artan okuma hızını destekleyen anlama düzeylerini gerektirir. Çalışmalarınızda sadece okuma hızına odaklanırsanız anlamlandırma adımı kaçırabilirsiniz. Anlama seviyeniz, okuma hızınızdaki sistematik bir gelişme ile el ele gitmelidir.

Anlayarak Hızlı Okuma

Demir ve Demir (2012) hızlı okumanın anlamını kaybetmeden aynı anda daha fazla kelime okumak anlamına geldiğini belirtmektedir.. Kayalan (2003) hızlı okumanın genellikle dakikada okunan kelimelere odaklandığını belirtmekle birlikte bu yanlış bir izlenimdir. Çünkü hızlı okuma aynı zamanda etkili okumadır. Ancak hızlı okuma tekniklerinde hız önemli bir faktör iken, okuduğunu anlama da önemli bir faktördür. Okuma hızı kadar önemli, yoksa kolay Kendi hızınızdan hızlı okumanın işe yaramadığını anlattı. Hızlı okuma egzersizleri, sessizce okuyarak ve kelimelerin zihninizde söylenmesini engelleyerek yapılır. Hızlı okumada göz, tıpkı bir tarayıcı gibi sadece kelimeleri görür ve dışarıdan veya içeriden sesler olmadan doğrudan kelimeleri tanımaya çalışır. Hızlı okuma, sözcüklere tek tek bakmak yerine sürekli olarak ikili veya üçlü bloklar halinde okumaktır. Zaman içinde tüm cümleleri veya paragrafları da inceleyebilirsiniz. Bu noktada gözleriniz sanki kelimelerin ve deyimlerin fotoğraflarını çekiyor ve görüntüleri beyninize gönderiyor gibi hareket ediyor. Fotoğraflan kelime dizileri de beynin görme merkezinde anlamlandırılır. (Karaeloğlu, 2011).

"Hızlı okuma, bir kişinin teknik, psikolojik ve fizyolojik yeteneklerle okuma alanında alabileceği en yüksek puandır. Hızlı okuma, bir cümlenin anlamını okumaktır. yapmaktır" (Küçük, 2012). Aynı yazar hızlı okuma tekniklerinden şu şekilde bahseder:

- ✓ "Hızlı okuma, kişinin hangi metnin, hangi hızda ve ne şekilde okuduğunu en iyi ve kalıcı şekilde anlamasına olanak tanıyan bilgi ve becerilerin edinilmesi anlamına gelir." • Hızlı okuma, bireyin etkili öğrenme yöntemlerinin analiz edilerek belirlenmesi ve buna göre okuma stiline belirlenmesidir.
- ✓ Hızlı okuma, okuduğunuz metne en fazla dikkat ve kavrayış veren okumadır.
- ✓ Hızlı okuma, okuma sürecinden elde edilen faydaları en üst düzeye çıkarmak için okuma sürecini etkileyen tüm faktörlerin ayrı ayrı ele alındığı bir durumdur.
- ✓ Hızlı okuma, çağın gelişimini tüm okumalarımıza uyarlayarak mümkün kılan bir okuma pratiğidir.
- ✓ Daha hızlı okuyun. arzular, inançlar, yetenekler, ihtiyaçlar, (Küçük, 2012).

Anlayarak Hızlı Okuma Çalışmalarında Kullanılan Teknikler

Anlayarak hızlı okuma tekniklerinin tanıtılması, okuma hızınızı ve anlamınızı kademeli olarak geliştirecektir. Bu dönemde okuma hızını ve anlamayı uygun şekilde kontrol etmek gerekir. Bireysel. İlgi, istek ve ihtiyaçlarına göre bazı hızlı okuma tekniklerini öğrenip uygularlarsa hızlı okuma teknikleri eğitimi amacına ulaşacaktır. Hızlı okuma tekniklerini uygulamaya başlayan kişiler, eski okuma alışkanlıkları nedeniyle öğrenmenin ilk aşamalarında zorluklarla karşılaşabilirler. Ancak sistematik araştırmalarla eski okuma alışkanlıklarından kurtularak okuma hızınızı büyük ölçüde artırabilirsiniz. Hızlı okuma çalışmaları, bireylerin öğrenmesi gereken tam ve seçici okumaya dayalı skimming (tarayıcı, skimming) ve tarama (coğrafi) tekniklerini tanımlar.

Tam Okuma

"Hızlı okuma iki türdür: tam okuma ve seçmeli okuma. Tam okuma, hızlı okuma becerisinin temelini oluşturur" (Güneş, 2009). Hızlı okumanın odak noktası, dakikada okunan kelime sayısını sistematik olarak

artırmak olduğundan, hızlı okuma eğitiminin odak noktası tam okumadır. Küçük (2012) tam okumanın, bir metnin tüm bölümlerinin eşit değerde olduğu ve okuma sırasında her kelimeye eşit süre verildiği, günlük hayatta kullanılan okuma türü olduğunu belirtmektedir. Bu yöntemi kullanmanın zaman kaybı olduğunu söyledi.

Yoğun okumada metindeki her kelimeyi okumak önemlidir. Normal okumadan farkı, yavaş okumaya müdahale eden hızlı okuma teknikleri olmaksızın metnin hızlı ve anlamlı bir şekilde okunmasıdır. Tam bir okuma, metni ayrıntılı olarak incelemenize, yorumlar ve sonuçlar çıkarmanıza ve metnin bir özetini çıkarmanıza olanak tanır. Eksiksiz okuma yöntemi, bir metni gözden geçirmekle başlar, derinlemesine okumaya devam eder ve bu süreçte yer alan zihinsel süreçler aracılığıyla metnin yapısını, konusunu, ana ve yardımcı fikirleri ve ilişkilerini anlar. Diğer metinler de anlaşılır.

Seçmeli Okuma

“Bilginin arttığı ve eğitimin hızla ilerlediği bu çağda, bilgi için sürekli kitap okumak zorunludur. Ancak okumak için kısıtlı zamanım var. Görev, seçici bir şekilde okumak ve okumaya seçilenlerin ana fikirlerini yakalamaktır” (Kayalan, 2007). Seçici okuma, tam metin okuma gibi tüm metni okumanıza izin vermez.

"Seçmeli okuma, hızlı bir şekilde okumak ve anlamak için bir pasajı okurken metnin önemli kısımlarını arama, bulma ve seçme pratiğidir. Bu yöntem, metnin ayrıntılarına girmeden büyük resmi görmenizi ve ana fikri bulmanızı sağlar. fikir, ardından ek bilgilere geçin (Pazar 2009). Yoğun okumada tam okumada olduğu gibi metnin tamamını okumak yerine metnin bir kısmını atlayıp okumaya devam edersiniz. Ancak bu rastgele bir seçim değildir ve okuyucular hangi bölümleri atlayacaklarını ve hangilerini okuyacaklarını bilmelidir. Günümüz toplumunda yaygın olarak kullanılan seçici okuma yöntemleri ağırlıklı olarak cep telefonları, tabletler ve bilgisayar ekranı okumalarda kullanılmaktadır. Cep telefonlarının, tabletlerin ve bilgisayarların gün boyunca hem iş hem de kişisel amaçlarla sürekli olarak kullanılması, çoğu seçici okuma olan ekran okumanın benimsenmesine yol açmıştır. Bireyler, günlük hayatın koşuşturmacasında okumaları gereken her şeyi okumak yerine metnin belirli bölümlerini okudukları seçici okuma yöntemlerinden yararlanırlar. Seçici okuma yöntemleri, göz gezdirme (tarama, tarama) ve tarama (bulma) tekniklerini kullanır. Bu iki teknik süreç olarak benzer görünse de aslında ayrıdır. Bununla birlikte, her iki teknik de sadece metne bakmanın ötesinde bazı işlemlere sahiptir. İlk olarak, okuyucuların ilgili materyali neden okuduklarını bilmeleri gerekir. Bu, okumaya devam etmek için hangi tekniğin kullanılacağına karar vermek için önemlidir. Her iki durumda da paketi olduğu gibi okumak zorunda değilsiniz.

Kaymağını Alma (Göz Gezdirme, Göz Atma) Tekniği

Kaymağını alma tekniği sütün en verimli kısmı olan üst kısmın çıkarılmasından gelir. Bu durum okuma ile ilgili ise metnin en önemli kısımlarını okumak demektir. Metnin ayrıntılarına odaklanmak yerine yazılanların özünü yakalamayı amaçlayan bu teknik, metnin temel bilgilerine hızlıca ulaşmanızı sağlar. "Tarama, belirli bir malzeme hakkında genel bilgi elde etmek için önceden seçilmiş bölümleri arama süreci olarak tanımlanabilir" (Buzan, 2010). Kitap, rapor gibi uzun metinleri araştırıp içeriğini anlama yöntemine 'arama' denir. Bir kitapçıda kitap karıştırırken, bir raporun içeriğini anlamak için kitap okurken veya birkaç günde okunacak uzun bir belge okurken bu yöntemi kullanmalısınız. (Türkkan & Türkkan, 2012).

Gözden geçirme, öğrencilerinize bir metindeki ana fikirleri belirlemelerine yardımcı olmak için öğretebileceğiniz bir tekniktir. Bununla birlikte, bunun tam bir okuma olmadığını netleştirmek için bu yöntemi okuma ile ilişkilendirmek önemlidir. Aslında, tam bir okumadan 3-4 kat daha hızlıdır. "Bu okuma stilinde en önemli şeyler (1) metnin özünü hızlı bir şekilde bulmak, (2) önemli metinlerin tam metnini okumak ve (3) ayrıntılı metinleri hızlı bir şekilde aktarmaktır." Lusen, 2012). Gözden geçirme teknikleri genellikle metni çok hızlı bir şekilde gözden geçirmek için kullanılır. "Okuduğunuz materyal hakkında bilgi edinmenin hızlı bir yoludur. Bu okuma sayesinde yazarın konularını, fikirlerini ve hedeflerini belirleyebilirsiniz" (Dilligil, 2004). Bu teknik genellikle gazete ve dergi makalelerini, iş raporlarını ve uzun makaleleri okurken kullanılır. Okuyucular bu tekniği, zaman sınırlı olduğunda veya bir makalenin veya kitabın ayrıntılarından çok genel fikri anlamaları gerektiğinde kullanırlar. Gözden geçirme tekniklerini kullanmak, metnin belirli bölümlerini gelişigüzel bir şekilde atlamaz. Bu teknikteki en önemli adımlardan biri, metnin hangi bölümlerinin atlanıp hangilerinin okunacağını netleştirilmesidir. Bu sayede daha kısa sürede daha fazla bilgi elde etmek mümkün hale gelmektedir.

Gözden geçirme teknikleri, okuyucuların söz konusu metni okuyup okumamaya karar vermelerine yardımcı olur. Gözden geçirme teknikleri, metnin ilginç kısımlarını belirlemek, metne genel bir bakış elde etmek ve metinle ilgili olası soruları yanıtlamak için kullanılır. Yani gözden geçirme tekniği sadece metin aramak değil, tam tersine metni dikkatle incelemektir. bu teknik. Uzun metinler, makaleler, raporlar vb. Metnin tamamını

okumadan önce, size metnin genel bir özetini vermeme izin verin. Gözden geçirme teknikleri, bir konu veya bir konu hakkında belirli bir bilgi ararken veya bir soru veya acil cevap talebi için kullanılır. Gözden geçirme teknikleri, metnin ilk ve son paragraflarını, başlıklarını, alt başlıklarını ve yorum bölümlerini okumayı içerir. Bu nedenle, büyük miktarda okuma materyalini bitirmeniz gerektiğinde veya hızlı okuma gerektiren bir görevle meşgul olduğunuzda göz gezdirme teknikleri kullanılır. Gözden geçirme, bireylerin bir metin parçasının amaçlarına ulaşip ulaşamayacağını belirlemektir. Kaymağını alma, bireylerin bir metnin onların amacına hizmet edebilecek bir metin olup olmadığını belirlemek istediklerinde kullanabilecekleri bir tekniktir.

Tarama Tekniği (Yerini Bulma Tekniği)

Belirli bilgileri aramaları gerekiyorsa, okuyucuların tüm metni okumasına gerek yoktur. Bunun yerine, ihtiyacınız olan bilgileri bulmak için tarama yapabilirsiniz. Nutall (1996), taramanın belirli bilgiler için hızlı bir şekilde metin aramaktan oluştuğunu açıkladı. Bu nedenle, tarama teknolojisi metindeki belirli bilgileri bulmayı amaçlar. Bu, belirli bir konuya odaklanırken veya sorulara cevap ararken kullanılan seçici bir okuma yöntemidir. Gözden geçirme tekniğinin aksine, metnin önemli kısımlarını okumak yerine, metin içindeki aranan kelimeleri veya aranan bölümleri tarar ve bulur. “Nasıl yapılacağını öğrenmeden çoğu zaman kendimiz yapıyoruz” (Türkkan ve Türkkan, 2012). Tam bir okuma yapılmadığından, tarama en iyi şekilde okuma yerine görüntüleme olarak tanımlanır. Bu teknoloji ile gözler, metindeki her kelimeyi taramak için tarayıcı cihazının mantığını takip eder. Bu nedenle tarama teknolojisi, metnin herhangi bir bölümünü atlamadan her kelimeyi kontrol etmenizi sağlar. Tarama tekniğini kullanarak, gözlerinizi metin üzerinde yukarıdan aşağıya hızlıca hareket ettirirsiniz. Metindeki tüm kelimeler görüntülenir, ancak okuma yalnızca aranan kelime veya kelime öbeği bulunursa yapılır. Bu teknoloji haritaları, sözlükleri, adres listelerini, telefon numaralarını ve isimleri taramak için kullanılır. Ayrıca, bu tekniğin kapsamı tarih, yıl, isim ve adım sayısı gibi belirli bilgileri hızlı bir şekilde bulmaktır (Yusuf ve diğerleri, 2007).

Okuyucular genellikle tam olarak ne aradıklarını bilerek aramalarına başlarlar. Bu tekniğin bir örneği, bir isim listesine dahil edilecek bir isim ararken her kelimeyi kontrol etmek ve sadece aradığınız ismi bularak okumaktır.

Okuyucuların ihtiyaç duydukları içeriği bulmak için pek çok makaleyi ve kitabı gözden geçirmek zorunda kaldıkları araştırma yazarlığında tarama çok önemlidir. “Tarama doğal bir yetenektir.” Günlük hayatımızda 'a' noktasından 'b' noktasına hareket ederken sürekli olarak tarama yapıyor, yiyecek, insan, tehlikeli şeyler ve ilginç nesnelere arıyoruz. Okumada tarama, pratikle hızla gelişen bir beceridir” (Buzan, 2010). Okuyucuların zaman kaybetmeden belirli bilgileri bulmasını kolaylaştıran bir tarama tekniği üç adımdan oluşur:

Aradığınız anahtar kelimeleri belirleyin, bu kelimelerden sonraki metni tarayın ve aradığınız bilgiyi sağlayıp sağlamadıklarını görmek için etraflarındaki cümleleri okuyun.

Grallet'e (1986) göre, hem gözden geçirme hem de tarama, hızlı ve verimli okuma için gerekli olan özel okuma teknikleridir. Gözden geçirme, metne genel bir bakış gerektiren ve taramanın aksine doğru okuma becerilerini içeren daha kapsamlı bir etkinliktir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okumak, insanın bilgi ve kültür edindiği en önemli alanlardan biridir. Okuyan insan, okuduğunu anlar ve anladığını uygun şekilde ifade eder. Bu nitelikler, öğrencilerin akademisyenler ve iş dünyasında önemli pozisyonlarda bulunmalarını sağlar. İlkokulda temel düzeyde okumayı öğrendikten sonra okumayı alışkanlık haline getirmek önemlidir. Bu sayede okumak, yaşam boyu öğrenmenin bir parçası haline gelir ve okumanın size sağladığı olumlu katkılardan sürekli olarak yararlanabilirsiniz. Okumanın bir diğer önemli yönü de okurken tam anlamı iletmektir. İyi bir okumanın varması gereken nokta anlamsal adımdır. Çünkü anlamadan okumak doğru okuma değildir.

Anlayarak hızlı okuma becerisi eğitimi, düzenli bir ritimde okumanın başarılmasında ve yeterli anlamın iletilmesinde büyük rol oynar. Araştırmalar (Dedebali, 2008; Bozan, 2012; Soysal, 2015) hızlı okuma becerisi eğitimi ile okuma hızını artırmanın anlama üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Okumanın ve okuduğunu anlamının yararları olduğu için, sınıf ortamındaki herkes hızlı okuma becerileri eğitiminden yararlanabilir ve hem bireysel hem de bireysel olarak toplumun iyileştirilmesine katkıda bulunabilir. Ancak hızlı okuma teknikleri eğitimi, bireyin okuma hızının artmasına yardımcı olduğu gibi, hangi durumda hangi tekniğin kullanılacağı gibi alanlarda da yeterliliğini destekler. Her metin hızlı okunmadığı gibi hızlı okunabilen her metin de aynı hız ve teknikle okunamaz. Bunun için hızlı okuma eğitimi almış kişilerin hangi metni, ne zaman ve hızda okuyacakları ve bu arada hangi hızlı okuma yöntem ve tekniklerini kullanacakları konusunda bilgi sahibi olmaları gerekir. Bunun yanı sıra teknolojinin gelişmesi geleneksel okuma kültürünü de etkilemekte ve bireyler daha çok basılı kitap, tablet, telefon, bilgisayar gibi cihazlar aracılığıyla kitap

okumaktadır. Bu okumalarda genellikle navigasyon ve tarama teknikleri kullanılmaktadır ancak bireylerin bu tekniklerin kullanımından habersiz olması ve bu teknikleri gelişigüzel ve bilinçsiz bir şekilde kullanması etkili okumayı engellemektedir. Teknik yardım kullanarak okuma verimliliğini en üst düzeye çıkarmak için, okul okuma eğitimi veren okullar erken yaştaki öğrencilere okuma verimliliğini artırmak için doğrulama ve tarama teknikleri öğretilmelidir.

KAYNAKÇA

Aktaş, E. ve Bayram, B. (2018). Türkçe öğretiminde okuduğunu anlama stratejilerinin kullanımı üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1401-1414.

Albayrak, M. (2001). *İlköğretim okullarının I. kademesinden II. kademesine geçişte matematik eğitimi ile ilgili ortaya çıkan problemler*. IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi, M. E. Basım Evi, s. 513-517.

Altunay, U. (2000). *Ön örgütleyicilerin ve öğrenci tutumlarının İngilizce ironik metinlerin anlaşılması üzerine etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aritonang, I. R., Lasmana, S, and Kurnia, D. (2018). The analysis of skimming and scanning technique to improve students in teaching reading comprehension. *Professional Journal of English Education*, 1(2), 101-106.

Aytaş, G. (2005). Okuma Eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4) 461-470.

Bayat, N., Şekercioğlu, G. ve Bakır S. (2014). Okuduğunu anlama ve fen başarısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 457-466.

Benzer, A. ve Bozkurt, B. (2020). Okuma stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarına etkisi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 1-29.

Bloom, B. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (2. Baskı). (Çeviren: Durmuş Ali Özçelik). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Bozan, A. (2012). *Hızlı okuma eğitiminin 10. sınıf öğrencilerinin okuma hızlarına ve anlama düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Buzan, T. (2001). *Hızlı okuma*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.

Coşkun, E. (2002). *Lise 2. sınıf öğrencilerinin sessiz okuma hızları ve okuduğunu anlama düzeyleri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çakıcı, D. (2005). *Ön örgütleyicilerin okumaya yönelik tutum ve okuduğunu anlama üzerindeki etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Dedebali, N. C. (2008). *Hızlı okuma tekniğinin sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma hızlarına ve okuduğunu anlama düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Demir, M. ve Demir, A. M. (2012). *Etkin öğrenme için hızlı okuma teknikleri*. İstanbul: Vizyoner Yayıncılık.

Dilligil, İ. R. (2004). *Yöntemleriyle hızlı okuma ve anlama teknikleri*. Ankara: Piramit Yayıncılık.

Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgilerde öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde metin yapısına bağlı olarak kullanılabilir strateji ve teknikler. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 137-154.

Erdağı Toksun, S. (2015). *Türkçe öğretmenlerinin okuma stratejileri bilişsel farkındalık becerilerini kullanma düzeylerine ilişkin bir araştırma (Kars ili örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Güneş, F. (2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Grallet, F. (1986). *Developing reading skills: A practical guide to reading comprehension exercise*. London: Cambridge University Press.

Karaoğlu, Ö. (2011). *Çocuklar için anlayarak hızlı okuma*. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.

Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi, kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Karatay, H., Külah, E. ve Kaya, S. (2020). Okuma alışkanlığını geliştirme yöntem, teknik ve modelleri. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 8(1), 89-107.
- Kayalan, M. (2003). *Etkili ve hızlı okuma sanatı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kıroğlu, M. K. (2002). *Anlamlı gruplandırma stratejisinin okuduğunu anlamaya etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). Zihinsel ve fiziksel bir süreç olarak okuma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 15-29.
- Kutlu, Ö., Yıldırım, Ö., Bilican, S. ve Kumandaş, H. (2011). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlamada başarılı olup olmama durumlarının kestirilmesinde etkili olan değişkenlerin incelenmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 132-139.
- Küçük, K. (2012). *Anlayarak hızlı okuma ve öğrenme*. İstanbul: Aurum Yayınları.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel okuma*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Sallabaş, M. E. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 141-155.
- Sidekli, S. (2005). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin öğretici ve öyküleyici metinlere göre okuduğunu anlama becerilerinin sınanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Soysal, T. (2015). *Hızlı okuma tekniklerinin beşinci sınıf öğrencilerinin okuma hızlarına ve okuduğunu anlama düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Şahan, M. (2011). *Hızlı okuma yöntem ve uygulama*. İstanbul: Derin Yayınları.
- TDK *Güncel Türkçe Sözlük*. (2021). www.sozluk.gov.tr adresinden 10.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Temizkan, M. (2008). Bilişsel okuma stratejilerinin Türkçe derslerinde bilgiye dayalı metinleri okuduğunu anlama üzerindeki etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2) 129-148.
- Temizkan, M. (2009). İlköğretim öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile yazılı anlatım beceri düzeylerinin karşılaştırılması. *Millî Eğitim Dergisi*, 183, 42-67.
- Türkkan, R. O. ve Türkkan, T. (2012). *Kendi kendine etkin hızlı okuma*. İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2008). Türkçede okuduğunu anlama becerilerini geliştirme yolları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(5), 133.
- Yusuf, Q., Yusuf, Y. Q., Yusuf, B., & Nadia, A. (2007). Skimming and scanning techniques to assist EFL students in understanding English reading text. *Indonesian Research Journal Education*, 1(1), 45-46.

Öğretmenlerde İş Stresinin Profesyonel ve Özel Yaşama Etkisi

The Effect of Work Stress on Teachers' Professional and Private Life

ÖZET

İşyeri zorbalığına uğrama ile evlilik arasındaki ilişkiyi konu edinen bu araştırma sağlık çalışanlarının işyerinde ne tür zorbalıklara maruz kaldığı, zorbalıkla baş ederken nasıl bir yol izledikleri ve yaşadıkları işyeri zorbalığının evlilik ilişkisi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak İzmir ilinde yaşayan 15 sağlık çalışanı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler tematik analiz tekniği ile analiz edilmiş, ulaşılan bulgular fenomenolojik yaklaşımla sunulmuştur. Araştırmada sağlık çalışanlarının maruz kaldığı zorbalık türlerine yönelik 7 ana temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; 1)çalışma alanına yönelik eylemler, 2)mağdurun kişiliğine yönelik eylemler, 3)mağdurun özel hayatını etkilemeye yönelik eylemler, 4)mağdurun sağlığına yönelik eylemler, 5)mağdurun görevlerine yönelik eylemler, 6)çalışma ortamının huzurunu bozmaya yönelik eylemler, 7)zorbalığın tanıklarını ve tanıkların davranışlarını etkilemeye yönelik eylemlerdir. Araştırmada sağlık çalışanlarının işyerinde uğradıkları zorbalığın olumsuz etkilerinin evlilik ilişkilerine yansıtıldığı ve ilişkide daha çok çatışma yaşandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşyeri zorbalığı, evlilik ilişkisi,

ABSTRACT

This research, which is about the relationship between being bullied at work and marriage, was conducted to examine what kind of bullying healthcare workers are exposed to at work, how they deal with bullying, and the impact of workplace bullying on their marital relationship. The research was conducted with 15 healthcare professionals living in Izmir using the qualitative research method. The data obtained as a result of the interviews were analyzed with the thematic analysis technique, and the findings were presented with a phenomenological approach. In the research, 7 main themes were reached regarding the types of bullying that healthcare professionals are exposed to. These themes; 1) actions against the workplace, 2) actions against the personality of the victim, 3) actions aimed at affecting the private life of the victim, 4) actions against the health of the victim, 5) actions against the duties of the victim, 6) actions aimed at disturbing the peace of the work environment, 7) witnesses of bullying and actions aimed at influencing the behavior of witnesses. The study concluded that the negative effects of bullying experienced by healthcare professionals at work were reflected in their marital relationships and that there were more conflicts in the relationship.

Keywords: Workplace bullying, marital relationship,

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlık olması nedeniyle öğrenme ve keşfetme içgüdüleri ile hareket eder. Bu kapsamda okul adını verdiğimiz birimlerde hem hayata dair hem de üzerine bir yapı inşa edecek şekilde; temel bilgi ve birikimi yaşlı uygun olan çocuklarımıza ulaştırmak suretiyle gelişimlerine ve topluma katkı sağlamak noktasında gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Okul öğrenmenin ilk başladığı toplumun temel yapı taşı olan aileden sonra insanın ikinci evi ve ailesi rolünü üstlenir. Eğitim ve öğretimin olmazsa olmazı öğretmenlerimizin okul kapsamında ne denli önemli bir faktör oldukları toplumca bilinmektedir. Günümüzde ülkemizde de resmi ve özel eğitim kurumlarında yaklaşık olarak 1 milyon 200 bin civarında öğretmenin görev yaptığı ifade edilmektedir.

İstatistiksel verilerin yanı sıra öğretmenlik kendine özgü bir değer taşımakta ve kutsallık barındırmaktadır. Çocuklarımız toplumun geleceği olarak görülürken çocuklarımıza eğitim öğretim noktasında yön veren bir numaralı faktör olan öğretmenlerimiz toplumun geleceğini dolaylı yoldan şiddetli bir şekilde etkilemektedir. Kurtuluş Mücadelesini başlatan ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün de "Başöğretmen" unvanını ve şu sözünü tekrar ifade etmekte yarar görüyorum; "Öğretmenler; Yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr öğretmeni ve eğitimcilerini, sizler yetiştireceksiniz ve yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Cumhuriyet sizden fikri hür,

Mustafa Ertürk ¹
Handan Engin ²
Ahmet Oruç ³
Şükran İnce ⁴
Abdullah Çifçi ⁵
Mehmet Çifçi ⁶

How to Cite This Article

Ertürk, M., Engin, H., Oruç, A., İnce, Ş., Çifçi, A. & Çifçi, M. (2023). "Öğretmenlerde İş Stresinin Profesyonel ve Özel Yaşama Etkisi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4988-5004. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.73012>

Arrival: 13 August 2023

Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdürü, Mehmet Yetkin İlkokulu, Ankara, Türkiye

² Müzik Öğretmeni, Mehmet Akif Ortaokulu, İstanbul, Türkiye

³ Müdür Yardımcısı, Arif Molu Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi, Kayseri, Türkiye

⁴ Okul müdürü, İkiçeşmelik Ortaokulu, Aydın, Türkiye

⁵ Okul müdürü, Bismil Atatürk Anadolu Lisesi, Bismil, Diyarbakır, Türkiye

⁶ Okul müdürü, Eğitim Şehitleri Ortaokulu, Diyarbakır, Türkiye

vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister." Bugün Harf Devriminin önemi bir yana dursun ülkemize yaklaşık 20 yılda zararı 16 bin insan kaybı, 36 bin insanın yaralanması; insani, siyasi, ekonomik ve hukuki maliyetleri itibariyle 240 milyar doları aşkın faturanın çıkmasına müsebbip olan terör belasının da eğitim – öğretim hatası, eksikliği ve zafiyeti sonucunda yetersiz kalınmasının payının yadsınamayacağından söz edilebilir.

Stresin noktasında şu gerçeğe değinmemek elde değildir; stres gündelik hayatımızın maalesef bir parçasıdır. İnsanlar hem iş yerinde hemde iş yeri dışında çeşitli streslere maruz kalmaktadır. İşyeri stresi, devamsızlık, işle ilgili yaralanmalar, stres şikayetleri, iş gücünün azalması, hatta iflas yoluyla verimlilik kaybına yol açar. (Vogel, 2006).

Günümüzde bilgiye ulaşmanın hızlanmasından ötürü, Bu tür ortamlarda çalışanlar, örneğin hızlı hareket etmek zorunda oldukları, değişime uyum sağlamakta zorlandıkları veya kapasitelerini aşan iş yüklerine maruz kaldıkları için yoğun olarak iş stresi yaşarlar. "Stres" genellikle farklı insanlar için farklı şeyler ifade eden geniş bir yelpaze terim olarak düşünülür. Örneğin, "iş stresi" teriminin içinde birkaç anlamı vardır. Bunlardan biri stres yaratan çalışma şartları ve stres tepkileridir. Tüm iş stresi türlerinde, iş stresi ve stres tepkilerini birbirinden ayırmak gerekir. (Chandola, 2010)

Stres fiziksel ve zihinsel sorunlara neden olabilir veya hızlandırabilir. Ayrıca iş doyumsuzluğu ile performans sorunlarına, çalışan kişinin devamsızlığının artmasına veya akabinde ayrılmasına kadar uzanan hatta depresyona, çeşitli fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara neden olabilir. Bu bozukluklar iş yerinde motivasyon kaybına, eksik çalışmaya, olumsuz performans değişikliklerine, verimliliğin düşmesine, çeşitli hastalıklara ve hatta ölüme neden olabilir.

Çalışmamızın amacı, öğretmenlerimizin stres durumlarını iş hayatında ve özel hayatlarında etkisini belirlemek ve incelemektir.

Benliğin final şeklini aldığı çocukluk dönemi toplumlarca önemli kabul edilmiştir. Çocuklar geleceğin yaratıcıları olarak görülmekte ve ebeveynleri ise, yetiştirilmeleri ve bu doğrultuda eğitimleri adına aynı derecede önemlidir. Anaokulundan hemen sonra ilkokula başlayan çocuklar, hayatlarını etkileyecek bir başlangıca yelken açarlar. İlkokul, çocuk için hayatının her alanında kalıcı bir iz bırakır. Çocuğun yaşamını denge içerisinde bakış açısı itibariyle olumlu ve çevresine uyumlu biçimde sürdürebilmesi, ilk bulunduğu aile ortamından sonra okulda geçirdiği zamanın kalitesine bağlıdır. Bu bağlamda çocuğun okuldaki ilk buluşması ikinci bir baba, anne ve muhtemelen arkadaşı, öğretmeni ile olur. Öğretmeni çocuğun kalbine bir çocuk gibi içtenlikle, sıcak bir şekilde ve bir çocuğa hitap eder şekilde dokunabilirse, bu çocuğun eğitiminin ve öğretiminin ilk adımı adına gayet iyi olacaktır. Sağlık sorunu olmayan, kendini geliştiren öğretmenler, öğrencileri için iyi bir rol model olmasının yanı sıra liderdir. Baskı ve stresli durumlarla uğraşan ve destek görmeyen öğretmenlerin çocuklarına fayda noktasında ne denli verimli olacağı bir tartışma konusudur. İş performansı adına da rehberlikte bulunduğu yahut dersine girdiği çocuğa bir şeyler vermek hususunda zorlanması çok olasıdır. Fakülteden mezun olmuş ardından bir sınav kapsamında görevine kavuşmuş bir öğretmenin profesyonelliğinden bahsetmek ne derece doğrudur? Olayları çözmekte zorlanması gayet tabidir. Bunun nedeni, hizmet içi görevde stresli durumlar için destek konusunda noksan bırakılmasıdır. Okul yönetimlerine bu noktada çok iş düşmekle birlikte; öğretmenlere bu konuda destek olunmaz ise, türlü stresle tek başına baş etmek zorunda kalan öğretmenler mesleki performanslarını geliştiremezler. Öğretmen nezdinde önem ifade eden bağlı bulunduğu Milli Eğitim Bakanlığı, görev yaptığı okul yöneticileri ve öğrenci velilerinin dahil olmak üzere öğretmene güven duygusunu aşılama, hissettirmek ve kaybedilen statüsünü geri kazandırmak adına yardımcı olurlar ise ancak öğrenciler hayatlarının erken dönemlerinde kendinden emin ve geleceğe hazır bireyler olarak yetişebilirler. Çünkü aşırı stresli olmayan bir öğretmenin olması, her alanda yetişip topluma katkıda bulunabilmenin niteliğini taşır. İş performansını üst düzeye çıkarmak isteyen öğretmenler gereksiz stresten uzak durmalı ve bu tür durumlara karşı psikolojik olarak hazırlıklı olmalıdır. Işıkhan (2004) araştırmasında eğitim ortamında yaşanan yoğun stresli durumların bireyin ruh sağlığını ve buna bağlı olarak iş hayatını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca Baysal (2006) tarafından yapılan bir çalışmada bu olumsuzluklar, öğretmenlerin çalışma hayatlarında olumsuz etkilenmesi neticesinde öğrencilerine, çalıştıkları okullara, velilere ve görev arkadaşlarına olumsuz etkinin yansıtıldığını ifade etmiştir. Bunun sonucunda eğitim – öğretimin kalitesi sektöre uğramıştır. Bu durumda verilen eğitimin kalitesi düşmektedir. Bu nedenle eğitim - öğretim sistemimizin iki temel taşı olan öğretmen ve öğrenciler yönüyle ortaya konması, bu alanda çalışan araştırmacılara ışık tutmak ve yol göstermek itibariyle önemlidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İş Stresi

Stres, kişiden kişiye değişen ifadeler içeren ve tezahürü insandan insana farklılık gösteren bir terim olarak görülür. Örneklendirmek gerekirse, iş stresi kavramı için iki müşterek fehvası vardır: strese neden olan iş koşulları ve stres tepkileri. Bu noktada ise tüm iş stresi türleri için iş stresi ve stres tepkilerini birbirinden ayırmak gereklidir. İş stresi sağlığımız ve işimiz için önemli olduğundan, öncelikle iş stresinin özelliklerini ve özünü anlamalı ve tüm yönlerini analiz etmeliyiz. İşle ilgili stres, dünya çapında işçi / çalışan sağlığı ve örgüt, kurum, kuruluş, şirket gibi toplu kavramların sağlığı adına çok büyük bir sorun olarak görülmektedir. İş stresinin gelişmekte olan ülkelerde hatta gelişmiş ülkelerde bireyler için işteki en önemli sağlık risklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz (Bhanu ve Sai Babu, 2018).

Globalleşen dünya ülkeleri, 1980'lerden itibaren kurumsallaşma kültürünü ve 1990'ların sonlarında ise esnek işgücünü (dış kaynak kullanımı vb.) deneyimledi. Daha sonra 20. yüzyılın sonlarında işçiler stres altındaydılar ve onları buna sürükleyen, ağır iş yükü, uzun veya esnek çalışma saatleri ile sürekli değişimin yanı sıra işveren / iş güvensizliği gibi kaygı duygularını tetikleyen hususlardı (Lundberg ve Cooper, 2011).

Stres genellikle, farklı insanlara farklı anlamlar getiren geniş bir şemsiye terimi olarak kabul edilir. Örneğin, iş stresi terimi için en az iki ortak anlam vardır: Stres üreten çalışma koşulları ve stres tepkisi. Her türlü iş stresi, işyeri stresini ve stres yanıtını birbirinden ayırt etmelidir (Chandola, 2010). Her şeyden önce, iş stresinin kökenini ve özelliklerini kavramak ve daha sonra tüm yönlerini analiz etmek gerekir çünkü iş stresi sağlığımız ve işimiz için önemlidir. İş stresi dünya çapında çalışanların sağlığı ve kuruluşlarının sağlığı için büyük bir zorluk olarak kabul edilmektedir. İş stresi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çalışanlar için en önemli işyeri sağlık risklerinden biridir (Bhanu ve Sai Babu, 2018).

Gelişmiş dünyada 1980'lerde, işletme kültürü (küreselleşme, daha büyük rekabet, yalın üretim) ve 1990'lar ile 2000'lerin ilk on yılının başlarında esnek işgücü (dış kaynak kullanımı, kısa vadeli sözleşmeler) yaşanmıştır. Ancak 20. yüzyılın sonunda, çalışanların sürekli değişim, iş güvencesizliği, daha ağır iş yükleri ve daha uzun çalışma saatleri ile başa çıkmak zorunda kalması nedeniyle birçok kişi stres altında çalışmıştır. Kuruluşlar neticesinde iş stresinin insanların potansiyelinin çoğunu elinden aldığı gerçeğini fark etmiştir. Hemen hemen tüm çalışanlar iş yerinde yüksek baskı yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu sebeple iş yerindeki stres günümüzün en büyük problemlerinin başında gelmektedir. İş stresi, işin gereksinimleri ile çalışanın yetenekleri, imkanları ve ihtiyaçları eşleşmediğinde vücut bulan olumsuz fiziki tepkilerin yanı sıra yine olumsuz duygusal reaksiyonlar olarak ifade edilebilir. İş hayatındaki bu stres öğretmenlerin sağlık sorunları yaşamasına ve yaralanmalarına dahi neden olabilir.

İş Stresinin Nedenleri

Farklı hayat olaylarının potansiyel strese neden olma durumu bir yana, kişinin işinden kaynaklanan birçok farklı potansiyel stres kaynağı vardır ve stres bireyleri çeşitli yönlerden etkilemektedir. Bireysel veya kurumsal riskleri ve etkilerini dikkate alarak stres etkenlerini kategorize etmek yararlıdır. Bu yaklaşımı uygulamak, stresin meydana gelme olasılığının en yüksek olduğu yere ve bunun temel nedenlerine odaklanmaya yardımcı olur. (Abbey & Ward, 2005). Stres birçok farklı nedenden kaynaklanmaktadır. Telman (2015) bu nedenlerin bazılarını şu şekilde sıralamaktadır:

- ✓ Bireylerin çevrelerinden ötürü yaşadıkları stres,
- ✓ Sosyal stres sebepleri (işsizlik sorunu, kira sorunları, enflasyon içinde bir hayat, fahiş vergiler veyahut artan suç oranları, vb.)
- ✓ Aile faktörleri
- ✓ Bireylerin kişilikleri itibarıyla stres (İnsanların herhangi farklı kişiliklere sahip olmasından dolayı yaşadıkları stresin etkileneceğini belirtmiştir.),
- ✓ İş hayatı ile alakalı yaşanan stres (iş yükü, rekabet ortamı, eğitim-öğretim, vardiya usulü, esnek çalışma saatleri, işine son verilme korkusu, vb.),
- ✓ Fiziki çevresel faktörler (kötü çalışma koşulları),
- ✓ İnsanlar arası ve sosyal ilişkiler nedeniyle yaşanan stres,
- ✓ Kültürel çatışma ve kurum - kuruluş mevcudiyetleri ile ilgili sebeplerden kaynaklanan strestir.

Örgütlerin yapı taşı gruplar ve kişiler olması nedeniyle, potansiyel stres etkenlerini içeren, kuruluşa özgü makro yönler de vardır. Organizasyona özgü makro düzey stresörler, idari politikalar ve stratejiler,

organizasyonel yapının yanı sıra tasarım ve organizasyonel süreçler, pozisyonlar ve çalışma koşulları dahil olmak üzere dört tür potansiyel stresör içerdiği söylenebilir.

İş Stresinin Belirtileri

Hem literatürde hem de “iş stresi” teriminin popüler kullanımında bazı unsurların stresi tetiklediği ve stres oluştuğunda fiziksel, davranışsal vb. her türlü semptomla kendini gösterdiği açıktır. Bu yüzden, strese neden olan bir dizi olayı ve stresin bir belirtisi olarak hareket eden bir olayı belirlemek mümkün olmalıdır. Stres yanıtı, insan vücudunun çeşitli fizyolojik sistemlerinin stres faktörlerine ne denli reaksiyon gösterdiğini ifade eder. Herkesin sabit bir olayı stres yönüyle aynı şekilde yaşamadığını hatırlamak önemlidir. Bir diğer yönüyle, bir olayın stres barındırıp barındırmadığını belirleyen, olayın içsel doğası olmayıp, bizim tepkilerimizdir (Anderson, 2004).

Kişisel Belirtiler

Bireylerin maruz kaldığı stresin bir numaralı sonucu sağlık yönünden olumsuz etkilenmek suretiyle sağlıklarının bozulması hususudur. Stres yükünün süresi de gelinen noktada bu sonucun derecesini etkiler. Bu nedenle öncelikle stresin bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi önemlidir. Esasen stres, bedensel süreçlerde birçok düzeyde bir dizi karmaşık değişikliği tetikler. Duygusal olarak yorgunluk, korku ve motive olmak noktasında sorun yaşamak ile karakterizedir. Bilişsel noktada hata yapma olasılığı daha yüksektir ve bazen hatalar nedeniyle kazalara neden olma olasılığı daha da artmaktadır. Davranış yönüyle ise çalışma arkadaşlarına yönelik olarak davranış noktasında, karar ve devamlılık problemleri, huzursuzluk, sigara kullanımına başlamak vb. Zihinsel olarak ise bireylerde baş ağrısı, psikolojik etkilenme itibarıyla belli-belirsiz ağrı ve baş dönmesinin eşlik ettiği artan hastalıklardan şikayet gibi... Bunun sonucunda kan basıncı yükselir, bu da kalp hastalığına ve sorunlarına, enfeksiyonlara karşı direnç gösterememede, cilt sorunlarının yanı sıra sindirim bozukluklarına neden olur (Strranks, 2005).

Örgütsel Belirtiler

Yaşam stresinin nedenini saptamak kolay olsa da semptomları daraltıp tek bir düzlemde incelemek o kadar kolay olmayacaktır. Stres yalnızca çalışan insanları etkilemekle kalmaz, örgütler yönüyle de bu durum ortaya çıkar. Stresin bir kuruluş üzerindeki etkilerine ilişkin örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Strese bağlı yaralanmalar yönüyle medeni haklardaki önemli artışlar, daha yüksek işveren sorumluluk sigortası primlerine yol açmıştır. (Strranks, 2005).
- ✓ Daha fazla iş kazasının yaşanması,
- ✓ Zayıf çalışan performansı
- ✓ Artan müşteri şikayetleri,
- ✓ Artan devamsızlıklar

Strese bağlı bozuklukların bir şirketin yıllık gelirinin yaklaşık %10'una hitap ettiği düşünülmektedir. (Dyck'ten alıntı, Colligan ve Higgins, 2006).

Öğretmenler İçin İş Stresi

Bilginin temel alındığı toplumlarda, bilgiye erişime çok önem verilmektedir bu minvalde öğretmenler ve eğitimciler, ekonomik, sosyal ve toplumsal kalkınmayı hedefleyen ve ülkenin en değerli varlığını temsil eden politikalarda merkezi oyuncular (Clipa, 2014). Öğrencilere bilgi kazanımının yanı sıra beceri sağlarlar. Literatürde konuyla ilgili çok sayıda çalışmanın da gösterdiği gibi, öğretmenlik en güzel mesleklerden biri ama aynı zamanda çokça stres barındıran bir meslektir. Öğretmenlikte tüm işler bir dereceye kadar işle ilgili stresle birlikte gelmektedir, ancak öğretmenlik bunun yanında en stresli meslek gruplarından biri olarak kabul edilir aynı zamanda günümüzde öğretmenlik mesleği giderek daha stresli hale gelmektedir Robertson Cooper Anketi (2004) en stresli işleri şu şekilde sıralamaktadır:

- ✓ Gardiyanlar
- ✓ Sosyal bakım personelleri
- ✓ Sağlık görevlileri
- ✓ Çağrı merkezi temsilcileri
- ✓ Polis memurları
- ✓ Ve tabii ki öğretmenler

Araştırmalar öğretmenliğin en stresli mesleklerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Stres ve kaygı, öğretmenlerin en sık karşılaştığı sorunlardan biri olmasının yanında eğitim sisteminin en stratejik unsurlarından biri olmasıyla öne çıkar. 1960'larda yapılan araştırmalar, öğretmen adaylarına odaklanan çalışmalarda dahil olmak üzere, öğretmenlerin endişe ve kaygılarını ele almaya başlamıştır (Kyriacou, 2001). Öğretmenlerden iş yerindeki stres deneyimlerini genel olarak derecelendirmelerini ve değerlendirmelerini isteyen bir ankette, okulda görev yapan öğretmenlerin %25'inin öğretmenliğin yoğun stresli bir meslek veya çok stresli bir iş olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. (Kyriacou, 2001). Killiacoo ve Sutcliffe, "öğretmen stresi" kavramını kullanan araştırmacıların başında gelmektedir.

Öğretmen stresi, çoğunlukla öğretmenin mesleki özelliklerine atfedilen fizyolojik değişimlerin eşlik ettiği olumsuz etkilerle öfke gibi, depresyon gibi, nöropsikiyatrik bozukluklar vb. ilişkilidir. Kyriacou ve Sutcliffe, 1977; Kyriacou ve Sutcliffe 1978b; Sandilos ve diğerleri, 2018). Stres, öğretmenlerin benlik saygısı ve refahına yönelik algılanan tehditlerin neden olduğu olumsuz yönde duygusal tecrübeler olarak terimleştirilebilir. Öğretmenlerin yaşadığı stres uluslararası seviyede birçok araştırmaya konu olması yönünden adeta fenomendir, birçok ülkeye incelenmiş ve giderek artan sayıda araştırmaların ortaya çıktığı görülmektedir. (Howard ve Johnson, 2004, Chan, 2002; van Dick ve Wagner, 2001; Romano ve Wahlstrom, 2000; Arikewuyo, 2004; Youngusband,2000; Dussault ve diğ. 1997; Clipa ve Boghean, 2014).Çalışmalar (Bakker ve diğerleri, 2004; Tahir, 2011), stresin zayıf iş ahlakı, devamsızlık, düşük eğitim kalitesi, öğrenci memnuniyetsizliği ve genel öğretmen performansının artması gibi önemli sayıda faktörle ilişkili olduğunu göstermiştir. Birçok faktör, öğretmenler için önemli stres kaynakları olarak tanımlanmıştır. Bu faktörler arasında kötü seviyede olan çalışma şartları, öğrencilerin suiiistimal durumları, eğitim için maddi imkansızlıktan dolayı kaynak eksikliği, eğitim dışı aşırı iş yükü gibi hususlar yer alır. Bu noktada öğrencilerin çalışmaya yönelik gösterdikleri tutum seviye itibariyle ifade edilirse düşük olarak ifade edilebilir. Örneğin İngiltere'deki öğretmenlerde stresin ana nedenlerinin zaman yönetimi sorunu, öğrencileri disipline etmekteki sorunlar ve öğrencileri motive etmeye yönelik problemler gibi işle ilgili stres sebepleri olduğu kanısına ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin streslerinin notlar üzerindeki etkisi olduğu kabul görmektedir.(Khan ve diğerleri, 2012). Travers ve Cooper (1996), öğretmen stresi üzerine kapsamlı bir araştırmadan sonra, stresin ana nedenlerini belirlediler. Fiziki iş şartları, yoğun iş yükü, uzun ve esnek çalışma saatleri, rol tanımındaki belirsizlikler, rol yönünde çatışmalar, başkalarına (dışarıya) karşı sorumluluklar, aynı işi yapan meslektaşlar, öğrenciler ve yöneticilerle iyi ilişkiler, kariyer itibariyle gelişim, örgütsel yapı ve ev ödevi arayüzü ile bireysel öğretmen kişiliklerinin yanı sıra sosyal destek olarak ifade etmişlerdir. Olumlu bir okul kültürü ve meslektaşlar arasındaki iyi ilişkilerin işle ilgili stresi azaltmada önemli bir rol oynadığı iyi bilinmektedir. Bu nedenle, meslektaşların birbirlerine karşı tutumu gayet önemli olacaktır.

Öğretmenlerin İş Stresinin Mesleki ve Kişisel Yaşam Üzerindeki Etkileri

Stresli durumlar doğası gereği kişisel olduğundan, çalışanlar muadil stres faktörlerine maruz kaldıklarında bile stresin etkilerini hissetme konusunda farklılıklar gösterirler. Ancak tüm çalışanlar hayatlarının bir döneminde stresin etkilerini muhakkak yaşarlar. İş stresi sonucunda bireysel, grup ve örgütsel düzeylerde iyi olma halini ve performansı net bir şekilde etkileyecektir. Bir kişinin kişilik yapısı ve sorunlar ile başa çıkma becerileri, strese ne ve nasıl şekilde tepki vereceğini belirler. Bireyler algılanan stres faktörlerine fizyolojik, davranışsal, sosyolojik ve psikolojik şekillerde farklı biçimlerde yanıt verebilirler. Stres kaynaklarına verilen tepkiler yetiştirilme tarzı, yaşam tarzı, genetik faktörler yahut genel zihinsel durumdan tabii ki etkilenir.(Losyk, 2006). Stresten sadece bireyler değil, aileleri, çevreleri ve kurumları da etkilenir. Bazı insanlar bu tür stresli durumlarla baş edemez ve işletmeler için bu, çalışanların motivasyonunun düşmesine, devamsızlığa ve iş süreçlerinin yavaşlamasına neden olabilir. İş stresinin etkilerini üç ana başlık altında incelersek: psikolojik, davranışsal ve fizyolojik olarak ifade edebiliriz.

Kapsamlı araştırmalar, stresin sağlık yönlerini özellikle fiziksel sağlığı, etkilediğini göstermektedir. Ancak, stresin ruh sağlığı üzerindeki etkilerine çok az ilgi gösterilmiştir. (Luthans, 2011). Stresin neden olduğu ruh sağlığı sorunları, bir çalışanın günlük çalışma performansını etkileyecek kadar şiddetli olabilir. Strese bağlı ruh sağlığı sorunları arasında ruh hali dalgalanmaları, öfke, çaresiz hissetme hali, kaygı, depresyon, fazla sinirli olma durumu, gerginlik yer alır. Korku, kaygı, stres ve öfke de örgütsel küçülme ile ilişkili iş güvencesizliğinde görülmektedir. Strese ile direkt olarak ilişkili olan bu psikolojik sorunlar karar vermeyi ve iş doyumunu bozar; bu nedenlerle iş performansına zarar verir.

Öte yandan yüksek stres, öğretmenin kaygı seviyesine yukarı yönlü etki yaparken, zindelik düzeyini düşürür ve dikkat seviyesini aşağı çekerek bazı başarısızlıklara ve hatalara sürükler. Benzer şekilde, çok düşük veya hiç stres seviyesi minimum performans elde edilmesine ve verimsizliğe yol açar. Çünkü öğretmenler bu kapsamda performansını geliştirmek için yeterince çaba göstermez, gösteremez. Strese bağlı davranış sorunları arasında çok aşırı yeme veya aşırı zayıf beslenme alışkanlığı, yoğun sigara tüketimi, sürekli yorgunluk, yer yer

alkol kullanımı ve uyuşturucu bağımlılığına kadar giden kötü senaryolar çizilebilir. Stresli bir öğretmen agresif veya kaçınma politikalı davranışlar sergileyebilir. Agresiflik ise insanlarda ve tabii ki eğitimcilerde çatışmacı, inatçı veya tartışmaya meyilli bir davranış haline eğimleyebilir. Kaçınma davranışına eğilimli kişiler, stressiz durumlardan kaçınarak pasif hale gelebilirler. Chen ve Spector (1992), iş stres faktörlerine verilen ilk ve en önemli tepkinin mesleği bırakma / meslekten uzaklaşma isteği olduğunu ifade etmişlerdir. Stres sebebiyle işinizden uzaklaşmak veya işi bırakmak, iş ortamında sürekli öfkeli / saldırgan veya agresif olmaktansa daha sağlıklı bir reaksiyon olacaktır.

Fiziksel boyutuyla ele aldığımızda ise bu minvaldeki çalışmalar, fiziksel sağlığın stresle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Stres ile fiziksel sonuçlar arasındaki bağıntının anlaşılması itibariyle zor olmasından dolayı; araştırmacılar hala bu dinamiği anlamaya çalışmaktadır. Aynı olgu üzerinden aynı düzeyde strese maruz kalan iki kişinin farklı fiziksel tepkileri olabilir (George & Jones, 2012).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Fenomenolojik çalışmalarda çoğunlukla bireylerin bir kavrama ya da olguya dair sahip oldukları duygu, düşünce ve deneyimleri nasıl betimledikleri derinlemesine incelenmektedir. Katılımcıların fenomeni nasıl deneyimlediğini anlamaya çalışan fenomenoloji yöntemi araştırmacıya farklı açılardan düşünme olanağı sağlamakla birlikte, araştırmacının konumu, tutumu ve varsayımları ile yakından ilişkilidir. Ayrıca fenomenolojik desende araştırmacının iletişim becerisinin yanı sıra araştırmacı ve katılımcı arasında empati ve güven ilişkisinin oluşması, derin ve zengin veriler elde etme açısından önem taşımaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020).

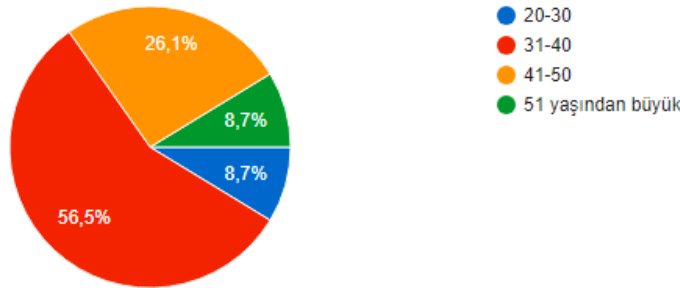
Örneklem

Araştırmanın örneklemini İzmir ilinde yaşayan, iş stresini yaşayan 23 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcılar görüşmelerin başında yaş, medeni durum, meslek, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, çocuk sayısı gibi bilgileri içeren demografik bilgi formunu doldurmuştur. Katılımcıların 13'ü kadın, 10'u erkektir. Katılımcıların yaşları 20 ila 51 yaş üstü aralığındadır. Katılımcıların çoğunluğu lisans mezunudur. 20 katılımcı evli, 3 katılımcı ise bekar. Katılımcıların 9'unun çocuğu yoktur, 7'sinin 1 çocuğu, 6'sının 2 çocuğu vardır. Katılımcıların 10'u 11-20 yıl kıdemine sahiptir, 7'si 1-10 yıl kıdemine ve 6'sı da 21-30 yıl kıdemine sahiptir. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin bulgular grafiklerde sunulmuştur.

Grafik 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaşınız

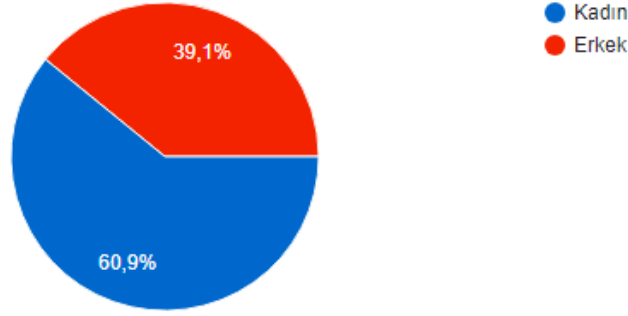
23 yanıt

Grafik 2: Katılımcıların Cinsiyet Özellikleri

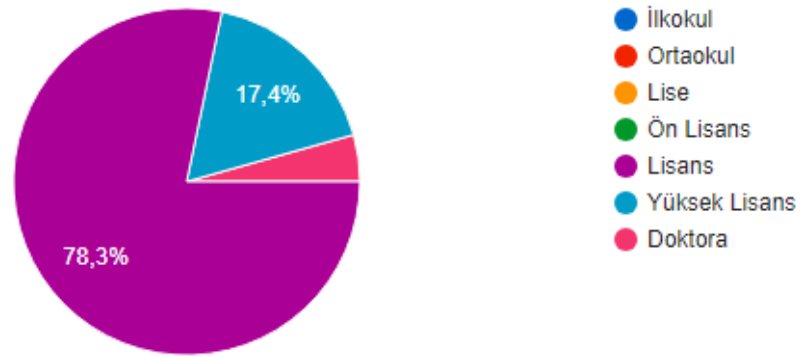
Cinsiyetiniz

23 yanıt

Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Durumu Özellikleri

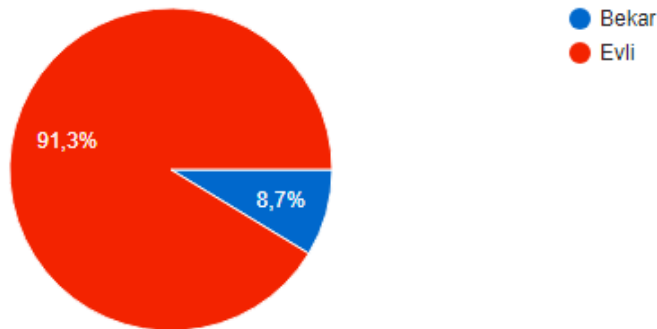
Eğitim durumunuz

23 yanıt

Grafik 4: Katılımcıların Medeni Durum Özellikleri

Medeni durumunuz

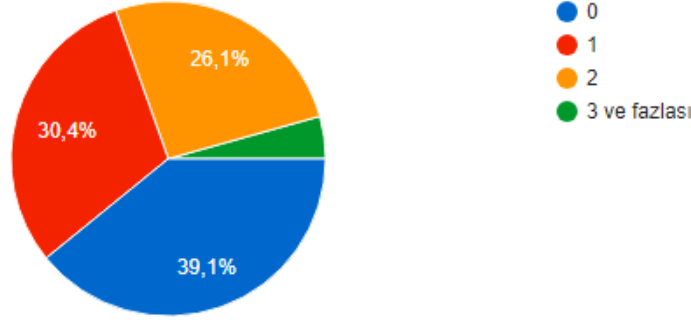
23 yanıt

Grafik 5: Katılımcıların Çocuk Sayıları

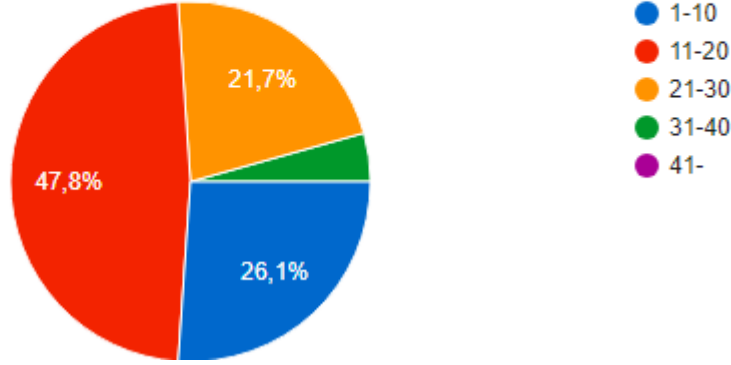
Varsa çocuk sayınız

23 yanıt

Grafik 6: Katılımcıların Kıdem Yılı Özellikleri

Meslekteki kıdem yılı

23 yanıt

Veri Toplama Aracı

Nitel veriler Google Form aracılığıyla öğretmenler ile gerçekleştirilmiş yarı-yapılandırılmış görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Veri toplama aşamasından önce hazırlanan yarı-yapılandırılmış açık uçlu soru formu temel alınarak görüşmeler yürütülmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorular araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan soruların açık ve kolay anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiş olup, çalışmada açık uçlu sorular kullanılarak mümkün olduğunca katılımcıların görüş ve düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Veri Toplama Süreci

Katılımcılara mülakat öncesi, araştırmanın amacı ve araştırma süreci hakkında yazılı olarak bilgilendirme yapılmıştır. 10/05/2023 ile 20/05/2023 tarihleri arasında Google Form üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Analiz sürecinde nitel tümevarımsal (özelden genele) tematik analiz esas alınmıştır. “Tümevarımsal analiz, veriyi önceden belirlenmiş bir kodlama çerçevesine ya da araştırmacının analitik önyargılarına uydurmaya çalışmaksızın yapılan bir veri kodlama sürecidir” (Şad, Özer ve Adli, 2019, s. 879). Braun ve Clarke’ın (2006) önerdiği nitel tematik analizin aşamaları sırasıyla izlenerek analiz gerçekleştirilmiştir. Öncelikle yapılan tüm görüşmeler kayıt altına alınmış ve bizzat araştırmacının kendisi tarafından birebir yazılı transkripte dökülmüştür. Katılımcıların gizliliğinin sağlanması adına katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15 olarak etiketlenmiştir. Çalışmada nitel tümevarımsal tematik analiz benimsendiği için önceden hazırlanan herhangi bir kod listesi bulunmamaktadır. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda kodlara ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına yönelik kodlar Excel dosyası üzerinden ortaya çıkarılmıştır. Tematik analizin ilk aşaması olan veri aşinalığının sağlanması için araştırmacı tarafından transkriptler titizlikle ve tekrar tekrar okunarak verilere yönelik ilk notlar elde edilmiştir. İkinci aşamada tüm

veri seti içerisinde ilgi çeken özellikler, önemli bulunan ifadeler (anlamsal ya da örtük) sistemli bir şekilde kodlanmış ve her bir kod ile ilgili olan veriler bir araya toplanarak ilk kodlar oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada tüm kodlar benzerlik ve farklılıkları dikkate alınarak kategori ve alt kategorilere göre ayrılmıştır. Dördüncü aşamada kodların birbirleri ile olan hiyerarşik ilişkileri dikkate alınarak, kodları oluşturan kategoriler ve temalar tekrar tekrar gözden geçirilip tutarlı bir bütünlük sağlanmış olup kodlama kitapçığı oluşturulmuştur.

BULGULAR

Çalışmanın birinci araştırma sorusu olan “Mesleğinizde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz?” sorusuna yönelik 7 katılımcı öğrenci veli ve idare kaynaklı, 6 katılımcı okul ve çevre olanaklarının yetersiz olması ve öğrencilerin ilgisizliği, 2 katılımcı psikolojik, sözel ve fiziksel zorbalığa, 4 katılımcı yoğun iş ve şikâyetler ve 3 katılımcı ekonomik sebepler ve diğer şartlar” şeklinde ifade etmiş olup 6 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar Sınıf yönetimi faktörü, Yoğun iş ve şikâyetler faktörü, Okul ve Çevre Olanaklarının Yetersiz Olması ve öğrencilerin ilgisizliği faktörü, Öğrenci veli ve idare faktörü, LGS Başarı stresi faktörü ve Ekonomik sebepler ve diğer şartlar faktörleridir.

Tema 1: Sınıf yönetimi faktörü

Katılımcıların mesleğinizde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz? ” sorusuna yönelik 2 katılımcının sınıf yönetimi faktöründen etkilendiği anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

“Yönetim, Sınıf yönetimi, anlık gelişen problemler.” (f=2)

Tema 2: Yoğun iş ve şikâyetler faktörü

Katılımcıların “mesleğinizde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz?” sorusuna yönelik 4 katılımcının yoğun iş ve şikâyetlere maruz kaldığı anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Yoğun iş ve şikâyetler faktörü:

“Yoğun iş, cimer şikâyetleri. İş yükü. İş tanımının olmaması. Ders karşılığı ücret ödenmesi ama ders dışı iş yoğunluğu. Genel kararlara katılmama. Problem çözümünde yanlış yerlerden başlanması. Çalışma ortamı yetersizliği. Fazla iş yükü, veli ve okul idaresi baskısı. İş yükü ve öğrencilere daha fazlasını verememek.” (f=4)

Tema 3: Okul ve Çevre Olanaklarının Yetersiz Olması ve öğrencilerin ilgisizliği faktörü

Katılımcıların mesleğinizde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz? ” sorusuna yönelik 6 katılımcının okul ve çevre olanaklarının yetersizliği ve öğrencilerin ilgisizliğinden yakındığı anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Okul ve Çevre Olanaklarının Yetersiz Olması ve öğrencilerin ilgisizliği faktörü:

“Okul ve çevre olanaklarının yetersiz olması öğrencilerdeki istek ve motivasyonun yetersizliği, veli ilgisizliği vb. Çalışma şartları, eğitim içeriğindeki gereksiz faaliyetler.

Öğretmeni motive edici unsurların zayıflığı. Çalışma koşulları, çevresel, toplumsal koşullar vb. Fiziksel şartlar. Öğrenci arası çatışma Sınıf ve arkadaşlara uyum Dikkat dağınıklığı. Öğrencilerin derse ilgisizliği. (f=6))

Tema 4: Öğrenci veli ve idare faktörü, Katılımcıların mesleğinizde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz? ” sorusuna yönelik 2 katılımcının öğrenci ve veliler tarafından psikolojik, sözel ve fiziksel zorbalığa maruz kaldığı anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

4 katılımcının yoğun iş yükü olduğu ve şikâyetlere maruz kaldığı ve 3 katılımcının ekonomik sorunlar” yaşadıkları anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Öğrenci veli ve idare faktörü:

“Her şeyi en iyi bildiğini iddia eden veliler doğal olarak çocuklarının mükemmel olduğunu düşünüyor. Öğrenci Veli idare. Velinin ilgisizliği, öğrencinin isteksizliği ve hedefinin olmaması, okul ortamı. En büyük stres kaynağı ekonomik ayrıca idare ve veli arasına sıkışan bir öğretmen var ki bu da oldukça stresli bir

durum. İdareci ve veli faktörü. En çok çocukların kazaları. Öğrencinin kişisel sorunları, öğrenmeye ayırdığı zaman.” (f=9)

Tema 5: LGS Başarı stresi faktörü, Katılımcıların mesleğinde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz? ” sorusuna yönelik 1 katılımcının Lgs başarı stresi yaşadığı anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

LGS Başarı stresi faktörü: “Lgs başarı stresi” (f=1)

Tema 6: Ekonomik sebepler ve diğer şartlar faktörü: Katılımcıların mesleğinde hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kalıyorsunuz? ” sorusuna yönelik 3 katılımcının ekonomik sebepler yaşadığı anlaşılmıştır. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların mesleklerindeki hangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Ekonomik sebepler ve diğer şartlar faktörü:

“Çalışan bir anne olarak hem okulda öğrencilere verimli olmak hem de evde çocuklara Zaman ayırmak hem yorucu hem de stresli oluyor. Bir de artan ekonomik krizle beraber alım gücümüzün çok düşmesi bizi strese sokuyor. Gürültü, Ekonomik yetersizlik, Okulun evime uzak oluşu, trafik. Saygı görmemek ve alınan maaş ile ay sonunu getirememek.” (f=3)

SORU 2

“Sizi en çok etkileyen bir stres faktörünü örneklendirerek açıklar mısınız?” sorusuna yönelik 8 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Velilerin ve öğrencilerin olumsuz davranışları: Velilerin ve öğrencilerin olumsuz davranışları ile ilgili verilen cevaplar şu şekildedir;

“Öğrencinin okulda davranış bozukluğu var bunu veli ‘ye anlatıyorsun veya anlatmaya çalışıyorsun diyor ki benim çocuğum yapmaz siz yalan söylüyorsunuz benim çocuğum kusursuzdur siz hata yapıyorsunuz diyor. Okulun iklimi öğrenci veli tutumu. Öğrencilerin kendi arasındaki problemi çok fazla yansıtması uzlaşmaya varmaması. Öğrencinin motivasyon eksikliği dersteki başarısını etkiliyor. Öğretmenlik ne yazık ki öyle bir hale geldi ki velilerin gözünde de öğrencilerin gözünde de saygınlığımız kalmadı. Yakın zamanda öğrencimin sınav notu üzerinden veli tarafından yükseltilmesi talebi geldi mesela. Öğrenci motivasyon ve isteğin yetersizliği. Öğrenciye ne kadar materyal sunarsak yada ilgi çekici hale getirirsek getirelim öğrenci öğrenmek istemiyorsa güdülenmiyorsa yapılan tüm hedef davranışlara ulaşamıyor.” (f=8)

Tema 2: İdare ve Amir Baskısı:

“ İdari amir baskısı. İlçe milli eğitim baskısı nedeniyle sınav başarısı stresi. İdare baskısı... Okulda huzursuz ve gergin bir ortama sebep oluyor. İnsanlar fikirlerini özgürce dile getiremiyor. Bir haksızlığa uğradıklarında bunu dile getiremiyorlar. Bir çalışma yapmak istedikleri zaman okul idaresi bunu engelleyerek ya da zorluk çıkartarak öğretmenin çalışma hevesini kırıyorlar. Bazı okul idareleri için en iyi öğretmen hiçbir şeye itiraz etmeyen, her şeye yapmasa bile evet diyen, susup dinleyen öğretmenler. İdarecilerin keyfi tavrı.” (f=4)

Tema 3: Ekonomik Sebepler:

“Ekonomik. Örneğin ekonomik yetersizliğimden dolayı, kendime bir araba alamadığım için bazen okula geç kalmam. Genellikle toplu ulaşım araçlarını kullanıyorum. Ancak bir köyde çalıştığım için bazen bende stres kaynağı oluşturuyor. Aldığım maaş ile çocuk bakamayacağım için bebek yapmıyorum.” (f=3)

Tema 4: Anlık yaşanan sorunlar:

“Anlık gelişen bir probleme örnek olarak elektrik kesilmesi laboratuvar derslerinin aksamasına yol açabiliyor. Bu durum beni strese sokuyor. Sınıfımdaki öğrencimin koşarak diğer arkadaşına çarpıp yaralaması.” (f=2)

Tema 5: Niteliksiz Eğitim Programları:

Niteliksiz eğitim programlarıyla gerçek yaşamdan uzak, amaçsız bireylerin yetiştirilmesi. Öğretim içeriği yoğunluğu dolayısıyla zaman yönetimi stresi yaşamak. (f=2)

Tema 6: Şikayetler :

“ Cimer şikâyetleri.” (f=1)

Tema 7: İş yoğunluğu ve adil olmayan davranışlar.

“ İş yoğunluğu adil olmayan durumlar.” (f=1)

Tema 8: Whatsap grupları :

“Whatsapp grupları. İş yaşamı dışında bir sürü iş yükü yüklüyor. Genel mesai saatleri dışında çok geç veya çok erken saatlerde iş ile ilgili veya velilerin kolay ulaşması can sıkıcı.” (f=1)

Tema 9: Ücretli öğretmen olmamın stresi:

“Ücretli öğretmen olmanın stresi.” (f=1)

SORU 3:

3) “Mesleğinizden kaynaklı yaşadığınız stresin çalışma hayatınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?”

3.1) “Performansınızı nasıl etkiliyor?” sorusuna yönelik 3 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz etkiliyor:

“Olumsuz etkiliyor. Düşürüyor. Günlük performans düşüşleri yaşayabiliyorum. Olumsuz etkiliyor. İse ve işyerine gelmede isteksizlik yaratıyor. İstenilen hedef davranışa ulaşamıyorsa verimsiz olduğunuz düşünüyorsunuz bu da meslekte yetersizlik duygusunu yaşamınıza sebep oluyor. Huzursuzluk, mutsuzluk. Motivasyon sorunu, yaptığınız işin gerçekliğine inanmama. Zamanla performans düşmesine sebep oluyor. Performansımın düşmesini ve işime maalesef odaklanma noktasında sıkıntı yaşamama neden olmaktadır. Derse yeterince kendimi veremiyor olmak. Ders yapma isteğinin azalması. Çalışma isteğini kırıyor ve bir zaman sonra öğrenilmiş çaresizlik hissediyorsun. Nasıl olsa çalışmam bir şekilde engellenecek ya da hakettiği takdiri bulmayacak diyorsun ve yapmaktan vazgeçiyorsun. Performansımı olumsuz yönde etkiliyor. Odaklanmamı zorlaştırıyor. Performansımı olumsuz etkiliyor. Çok olumsuz etkiliyor.” (f=19)

Tema 2: Etkilemiyor:

Etkilemiyor. Olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmuyor. Emek isteyen bir süreç ama ben öğrencilerim mutlu olduğunda ve onlara faydalı olduğumda mutlu oluyorum.(f=2)

Tema 3: Çok Az:

“Çok az.” (f=2)

İş arkadaşlarınızla ilişkinizi nasıl etkiliyor? ” sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz Etkiliyor:

“Olumsuz olarak etkiliyor. Mutsuzluk yaratıyor. Samimiyet ve aidiyet duygumu azaltıyor. Olumlu ve olumsuz etkilediği anlar olur. İş arkadaşlarına karşı agresiflik yansımaları. Çok etkilediğini düşünmüyorum ancak iş stresi oluşuyor. Stresim arkadaşlarıma da yansıyor, mutsuz isteksiz davranışlar oluşturuyor. Samimi ve düzenli ilişkilerin kurulmasını engelliyor. Bazı arkadaşlar arası rekabet nedeniyle huzursuzluk oluyor. İş arkadaşlarımdan destek alıyorum, onlarla fikir alışverişi yapmak beni olumlu etkiliyor. Okulda yaşadığım sorun mesai arkadaşlarımla da ilişkiyi olumsuz etkiliyor ve sağlıklı bir iletişim kuramıyorum. Modun düşük olması. Çok fazla etkiliyor. Okulda gergin bir ortam oluyor, herkes yüzü asık ve mutsuz oluyor. Okula gelmek istemeyen, okuldan bir an önce çıkan, hiçbir okul etkinliğine gönüllü olarak gelmeyen öğretmenler ortaya çıkıyor. Stresli olduğum için arkadaşlarımla olan ilişki gergin oluyor. Olumsuz etkiliyor. Güvensizlik yaratıyor.” (18)

Tema 2: Çok Etkilemiyor:

“Etkilemiyor. Herhangi bir etkisi yok İş arkadaşı ile olan ilişkiyi olumsuz etkilemiyor.” (f=5)

Yöneticilerinizle olan ilişkinizi nasıl etkiliyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar:

Tema 1: Olumsuz etkiliyor:

“Olumsuz olarak etkiliyor. Benden bir iş yapmamı istediklerinde kaçınma tepkisi vermek istiyorum. Olumsuz etkiliyor. Olumlu iletişimi engelliyor. Su ana kadar yaşamadım ama eğer o düzeyde bir stres yaşıyorsam destek alırdım. Sınıf genelinde kazandırılmamış davranışlar öğrencinin seviyesinin istenilen düzeyde olmaması idarenin uyarısıyla karşı karşıya kalmama sebep olabilir. Samimiyetten uzak resmi ilişkiler. Sınav başarısı düşük olduğunda problem olabiliyor. Yöneticimle ilişkiyi olumsuz etkiliyor, stres ve sorun devam ederse sağlıklı bir ilişki kuramıyorum ve verimli olamıyorum. Stresli. Çok fazla olumsuz etkiliyor. Eğer huzursuzluğun kaynağı okul idaresi baskısı ise onlarla olan iletişimi de ciddi anlamda olumsuz etkiliyor.

Okulda ast- üst ilişkisine sebep oluyor. Bir okulda herkes aynı takımın üyeleridir aslında ve o okulu gelebileceği en iyi yere getirmeye çalışırız. Burada okul idareleri problem çözen, öğretmenleri yönlendiren liderler gibi olmalı. Ama sorunun idareden kaynaklandığı okullarda öğretmenlerin idarelerinin karşısında asker gibi hazır ol modunda durması bekleniyor. İdare emrediyor, öğretmen asker gibi ona uymaya çalışıyor. Yapmak istemezse ceza ile tehdit ediliyor. Olumsuz etkiliyor. Yıpratıcı oluyor.” (f=17)

Tema 2: Etkilemiyor:

“Etkilemiyor. Herhangi bir olumsuz etkisi yok. Yönetici ile olan ilişkimi etkilemiyor.” (6)

Öğrenci ve veliler ile olan ilişkileriniz nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz etkileniyor:

“Olumsuz olarak etkiliyor. Öğrencilere karşı mahcubiyet hissediyorum. Öğrencilerle ve diğer velilerle olumsuz olarak etkileniyor. Çocukta hedeflediğim davranışlara ulaşamıyorsam bunun altında yatan sebeplere bakıp veliyle iletişime geçirim nedenini öğrenmeye çalışırım. Oluşan sorunu hemen veliye haber veriyorum tabi ki bu durum beni strese sokuyor. Stres öğrenciden kaynaklanıyorsa velisiyle iletişime geçip çözmeye çalışırım veli destek verirse, vermezse öğrenciyle çözebildiğim kadar çabalarım. Duygusal geçişkenliğin azalması. Zaman zaman gerginlik olabiliyor. Öğrenci ve veliler öğretmeni tanıdıkça aradaki ilişki daha olumlu bir hal alıyor ve öğrenciler öğrenmeye daha hevesli oluyor. Ben velilerin eğitimin okulun olmazsa olmaz bir parçası olduğunu düşünürüm ve her daim onlarla görüşürüm. Öğrenci ve velilerle birebir iletişime olumsuz etkisi var. Anlatacağım konuya ne yazık ki odaklanamıyorum ve velilere gerekli ilgi ve nezaketi gösteremiyorum çünkü stres sürekli aklımı meşgul ediyor. Düzeltmeye çalışmak için daha fazla uğraşmak zorunda kalıyorsun. Çok fazla olumsuz etkiliyor. Öğrencinin ailesi ile motivasyon eksikliği konusunda konuşuluyor. Çalışma isteğiniz azaldığı için ekstra olarak adlandırabileceğiniz hiçbir şeyi yapmak istemiyorsunuz. Okul saatleri dışında veli ve öğrenciler ile konuşmak istemiyorsunuz. Çoğu zaman öğrenci ve velilere yansıtılmaya çalışıyorum. Ama bu da benim için ekstra duygusal stres yüküne neden oluyor. Olumsuzluklar yönünde etki ediyor. Dürüst olunamıyor.” (f=21)

Tema 2: Etkilemiyor:

“Öğrenci ve veli ile olan ilişkimi etkilemiyor. Çok iyi.” (f=2)

SORU 4

4) Mesleğinizden kaynaklı yaşadığınız stresin özel hayatınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

4.1) (Evli iseniz) Eşiniz ile ilişkiniz nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 3 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz Etkileniyor:

“Olumsuz olarak etkileniyor tabi ki. Doğal olarak işte yaşadığı stres eve gidiyoruz bu da gerek çocuklara gerekse eşe tartışma olarak dönüyor. Stresli olabilirim gereksiz yere ses tonum yükselebilir. Evde de stresli bir durum oluyor. Sık sık gerginlikler yaşanması ve yalnız kalma isteği. Birbirimize zaman ayırmamız zorlaşıyor. Olumsuz etkiliyor. İş yerinde yaşadığım sorunu çoğu zaman eve de taşıyorum ve bu durumdan eşim de olumsuz etkileniyor. Evde bur huzursuzluk oluyor maalesef. Sosyal eğlence ortamında veli araması ve iş ile ilgili sorular sorması dinlenmemi engelliyor. Siz gergin olduğunuzda eve de yansıyor o gerginlik. Sürekli mutsuz oluyorsunuz. Eşiniz, çocuğunuz, anneniz, kardeşiniz vb. Yakınıınızda kim varsa sizin okulda yaşadığınız sıkıntıları biliyor. Sürekli şikâyet ediyorsunuz çünkü. Okulda bir sorun yaşadysam evde suratsız oluyorum bu da o günümüzün kötü geçmesine neden oluyor. Eşim ile olan ilişkimi etkiliyor. Yıpratıcı oluyor.” (f=15)

Tema 2: Etkilemiyor :

“Etkilemiyor. Çok etkisi yok. Etkilemiyor ya da çok az etkiler. Okul işlerimi, ilişkilerimi eve yansıtılmaya özen gösteririm. Yansıtıyorum. Olumsuz etkilemiyor.” (f=6)

Tema 3: Evli Değilim:

“Evli değilim.” (f=1)

(Varsa) Çocuklarınızla olan ilişkiniz nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 3 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz etkiliyor:

“Tahammülsüzlük yaratıyor. Olumsuz etkileniyor. Olumsuz olarak yansıyor. Çocuklarıma gerekli sabrı gösteremeyebilirim, çok çabuk sinirlenip kızabilirim. Stres olunca çocuklar da etkileniyor. Çocuklarımla yeterli kadar ilgilenemeyebilirim, tahammül edemeyebilirim çabuk sinirlenebilirim. Çocuklar ile verimli vakit geçiremem. Çocuklarıma olan tahammül sınıırım azalıyor gereken ilgiyi gösteremiyorum ve bazen en ufak bir durumda bile bağıırırken görebiliyorum kendimi. Çocukla geçireceğim zamandan çalıyor. Fazla iş yükünüzü eve taşıdığınız zaman çocuğunuza yeterli zamanı ayıramıyorsunuz. Sürekli mutsuz bir anne/ baba gören bir çocuk yetişiyor. Üzülerek belirtiyorum yer yön değiştirme ile tüm hissimsi çocuklardan çıkarttığım zamanlar oluyor. Çocuklarımla olan ilişkiimi etkiliyor.” (f=14)

Tema 2: Sorun Olmuyor :

“Sorun olmuyor. Yansıtmama ya çalışıyorum. Olumsuz etkilemiyor. Yansıtmaya çalışıyorum. Etkilemiyor.” (f=5)

Tema 3: Evli Değilim :

“Evli değilim.” (f=4)

4.3) Birlikte yaşadığımız diğer kişilerle ve arkadaşlarınızla ilişkiniz nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz olarak etkiliyor:

“Olumsuz. Tahammülsüzlük. Arkadaşlarımla görüşmek istemiyorum içime kapanıp sorunları düşünmeyi tercih ediyorum. Birlikte olmaktan ziyade yalnızlığın tercih edilmesi. Zaman ayırmamız zorlaşıyor. Olumsuz etkiliyor. Olumsuz etkileniyor maalesef. Sosyal ortamlarda bile işten bahsetmek zorunda kalıyorsun. Bir nevi hep iş yerinde gibi oluyor. Hayatınızdaki herkes okul ortamındaki olumsuzluktan nasibini alıyor. Çünkü bir öğretmen eşinden, çocuğundan çok okuldaki öğretmenleri, idarecileri ve öğrencilerini görür. Bir öğretmenin hayatının büyük çoğunluğu okuldur. Dolayısıyla orada bir sorun varsa tüm hayatına yansır. Mutsuz olmama sebep oluyor bu yüzden olumsuz etkileniyor.” (f=18)

Tema 2: Çok Etkilemiyor:

“Çok etkileyeceğini düşünmüyorum. Çok etkilemez sakın davranırım. Olumsuz etkilemiyor. Arkadaş çevremi etkilemiyor.” (f=5)

Hobi ve kişisel gelişim için ayırdığınız zaman nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuz etkileniyor:

“İsteksizlik yaratıyor ve zaman kalmıyor: Olumsuz olarak etkilerini yaşıyorum. İsteksizlik yaratıyor. Hobilerimi yapamıyorum. Vakit kalmıyor zaten bunlara. Hobi ve kişisel gelişime ayırdığınız zamanı bulamamaya neden oluyor. Olumsuz etkilenir. Stresli olunca haliyle zevk alamıyorum. Sadece günlük zaruri işlerin yapılmasının dışında içe dönük olarak bahanelerle zamanı geçiştirmek. Hobilerime vakit ayıramıyorum. Olumsuz etkiliyor. Kafam sürekli işyerinde yaşadığım stres ile meşgul olacağı için yapacağım hiç bir şeye konsantre olamıyorum. İş yoğunluğunuz eve taşıduğunda sadece hobiler değil normal ev akışınızdaki işler bile aksıyor. Normalde temizlik yapmanız gerekirken kendinizi bilgisayar başında, yemek yapmanız gerekirken telefonda çocuklara ya da velilere bir şeyler anlatma ile zamanınızı geçiriyorsunuz. Dolayısıyla bir hobiyi geliştirecek vaktiniz asla olmuyor. Günüm kötü geçtiği zaman hiç bir şey ile ilgilenemiyordum. Hobi ve kişisel gelişime daha az zaman harcıyorum. Yorucu olduğu için zaman kalmıyor. Ayıramıyorum.” (f=20)

Tema 2: Çok Az Etkiler:

“Çok az etkiler. Olumsuz etkiliyor. Etkilemiyor.” (f=3)

Psikolojik sağlığınız nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuzluk ve mutsuzluk yaratıyor:

“Mutsuzluk yaratıyor. Olumsuz etkiliyor. Psikolojik olarak kendimi kötü hissediyorum fakat bir süre sonra bu hissiyat ortadan kalkıyor. Düzenli olarak yorgunluk ve baş ağrısı olarak vücut tepki veriyor. Bağırsak problemleri ortaya çıkıyor. Düşünceli ve gergin olabilirim. Olumsuz etkileniyor. Olumsuz. Huzursuz mutsuz olabiliyim. Stabil tutmaya çalışıyorum ama eğer çok stresliysem spor egzersiz gibi şeyler yapmaya o soruna odaklanamıyorum dikkat ederim. Olumsuz etkileniyor ve kendimi çok mutsuz hissediyorum. Kendi kendimle

bunu düzeltmeye çalışıyorum. Tamamen olumsuz. Çünkü sürekli olarak kendinizi mutsuz hissettiğiniz, özel alanınızın ihmal edildiği, saygı duyulmadığınız ya da ezildiğinizi düşündüğünüz bir yerde çalışıyorsunuz. Psikolojik olarak çökmüş hissediyorum bu gibi durumlarda. Bazen olumsuz etkileniyor. Sadece psikolojik stres. Mental olarak yorgun ve mutsuz sürekli kaygılı.” (f=21)

Tema 2: Olumsuz etkilemiyor :

“Olumsuz etkilemiyor.” (f=2)

4.6) Fiziksel sağlığınız nasıl etkileniyor? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Olumsuzluklar yaratıyor:

“Olumsuz etkileri oluyor. Stres yoğun oluyor. Uyku düzenimi bozabiliyor. Aşırı yorgunluk yaşıyor. Mimiklerden kaynaklı yüz ifadesinin olumlu iletişime kapalı olması. İştahım kapanabilir çok stresliysem. Baş ağrısı oluyor. Olumsuz. İştahım kapanır mutsuz olurum, stres yasarım vb. Yorgunluk hissi uyandırıyor. Yorgunluk oluşuyor. Dikkatli olmaya çalışırım. Olumsuz etkiliyor. Çoğu zaman kafama çok taktığım için baş ağrısı yapıyor. Bazen yorgun. Daha çok yoruluyorum. Daha önceki çalıştığım okullardan birinde, müdürüm tarafından bana uygulanan baskıların sonunda zona hastalığı geçirdim ve 1,5 ay tedavi gördüm. İnsanları strese soktuğunuz her yerde onları hastalığa da itmiş oluyorsunuz. Stres kaynaklı baş ağrısı yaşıyorum. Bazen olumsuz etkileniyor.” (f=21)

Tema 2: Olumsuz Etkilemiyor:

“Olumsuz etkilemiyor.” (f=2)

Yaşadığınız iş stresi ile nasıl mücadele ediyor ve hangi baş etme yollarına başvuruyorsunuz? sorusuna yönelik 2 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar :

Tema 1: Hobilerle uğraşarak:

“Yürüyüşler yaparak, kafamı sorunların çözümüne odaklayarak baş etmeye çalışıyorum. Konuşarak, müzik dinleyerek, kitap okuyarak. Çeşitli hobi ve ilgi alanları bularak. Planlama yapma ve hobilere vakit ayırma yollarına başvuruyorum. Yürüyüş Açık hava Dinlenme. Çoğu zaman psikolojimi sağlam tutabilmek için motivasyonumu yükseltecek kitaplar okumaya çalışıyorum. Açık havada yalnız yürümek de kendimi iyi hissetmemi sağlıyor. Bazen spor yaparak ve hobilerimi geliştirmeye çalışıyorum.” (f=7)

Tema 2: Relax olmaya çalışıyorum:

“Vurdumduymazlık başlıyor bir süre sonra. Relax olmayı, iş çıkışı doğal ortamda kısa bir göz kapama ve Medite olma... İş ortamında sorunun kaynağına inmeye çalışırım, durumu düzeltmek için çabalarım, elimden geleni yapmaya çalışırım düzelmiyorsa artık yapacak bir şeyim kalmaz. Olumlu tarafından düşünür ona göre hareket ederim. Çoğu Zaman yakın arkadaşlarıma ve benden daha tecrübeli olan insanlara durumu anlatıp çözüm önerileri istiyorum ya da yaşadığım durumun muhatabı kim ise onunla konuşup durumu daha detaylı anlamaya ve anlatmaya çalışıyorum. Mümkün olduğu kadar insanların yarattığı problemlere takılmadan odak noktamı öğrenciler üzerinde tutmaya çalışıyorum, üretebildiğim kadar çok şey üretilip çocuklara faydalı olmaya çalışıyorum. Sonuçta insan sosyal bir varlık ve her nerede olursak olalım hayatımızda bize problem yaratan, işimizi zorlaştıran, canımızı sıkın insanlar olacaktır. Bizim işimiz onlarla değil diyorum kendime ve işime odaklanıyorum. Dersleri öğrencilerin dikkat ve ilgilerini çekecek hale getirmeye çalışmaktayım. Sorunu çözmeye çalışıyorum ders çalışarak.” (f=7)

Tema 3: Düşünmekten kaçınıyorum:

“Düşünmekten kaçıyorum Fazla önemsememeye çalışıyorum. Çok samimi ilişkiler kurmuyorum. Daha uzak daha profesyonel kalmaya çalışıyorum. Öğrencinin seviyesine göre ders anlatmak ve veli ile sürekli iletişim kurmak.” (f=4)

Tema 4: Destek alıyorum:

“Çözmek için cabalar başaramıyorsa destek alırım. Psikolojik destek almak, varsa bu konuda uzman kişilerin yazılı ve görsel yayınlarını takip etmek.” (f=2)

Tema 5: Alışverişe çıkıyorum:

“Alışverişe çıkıyorum.” (f=1)

Tema 6: Hiçbir yola başvurmuyorum:

“Hiçbir yola başvurmuyorum.” (f=1)

Tema 7: Dinleniyorum:

“Dinleniyorum.” (f=1)

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmamızın amacı, öğretmenlerimizin stres durumlarını iş hayatında ve özel hayatlarında etkisini belirlemek ve incelemektir. Bu amaç doğrultusunda 23 öğretmen ile yapılan Google Form aracılığıyla toplanan veriler analiz edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşımla bulgular sunulmuştur.

Öğretmenlerin mesleklerinde en çok karşı karşıya kaldıklarının stres faktörlerinin öğrenci, veli ve idare kaynaklı, okul ve çevre olanaklarının yetersiz olması ve öğrencilerin ilgisizliği, psikolojik, sözel ve fiziksel zorbalığa maruz kalmaları, yoğun iş ve şikâyetler, ekonomik sebepler ve diğer şartlar olduğu görülmektedir. Öğretmenleri en çok etkileyen stres faktörlerinin katılımcı velilerin ve öğrencilerin olumsuz davranışları, idare ve amir baskısı, psikolojik, sözel ve fiziksel zorbalığa maruz kalmaları, yoğun iş ve şikâyetler ve ekonomik sebepler olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı stresin performanslarını olumsuz olarak etkilediği, iş arkadaşlarıyla ilişkilerini olumsuz olarak etkilediği, yöneticiler, öğrenci ve veriler ile olan ilişkilerini olumsuz olarak etkilediği, etkilediği anlaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı stresin performanslarını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Özdayı(1990) tarafından yapılan “Resmi ve özel liselerde çalışan öğretmenlerin iş tatmini ve iş streslerinin karşılaştırmalı analizi” isimli çalışmasında ve Pehlivan’ın (1995) “Eğitim yönetiminde stres kaynakları” çalışmasında öğretmenlerin, maaşlarının yetersiz olması ve sınıfların kalabalık olması konusunda sık sık stres yaşadıkları ortak olarak gözlenen sonuçlar arasındadır.

Ek olarak, evli olanlar öğretmenlerin özel hayatının, birlikte yaşadığı diğer kişilerle ve arkadaşları ile ilişkilerini, hobi ve kişisel gelişim için ayırdığı zamanı, psikolojik ve fiziksel sağlıklarını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı iş stresi ile mücadele etme ve baş etme yolları olarak, hobilerle uğraşarak rahatlamaya olmaya çalıştıkları, olumsuz konuyu düşünmekten kaçındıkları, bazılarının psikolojik destek aldıkları, alışverişe çıktıklarını ve dinlenmeye zaman ayırdıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı stresin evli olanlarda özel hayatını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Sandıkcı’nın (2010) stresin tükenmişlik boyutları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada; evli öğretmenlerin stres düzeyinin, bekar öğretmenlerin stres düzeyinden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Coşgun (2005) ise medeni durumun stres düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna varmıştır.

Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı stresin çocuğu olanlarda özel hayatını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Öğretmenlerin mesleğinden kaynaklı yaşadığı stresin, fiziksel sağlıklarını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Araştırmamızın tersine Tekkoyun’un (2008), ilköğretim birinci kademe öğretmenlerinin iş stresi düzeyleri ile ilgili yaptığı çalışmada öğretmenlerin stres düzeylerinin düşük olduğunu bulmuştur. Yalçın (2013) ise ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin iş stresi, tükenmişlik, akademik iyimserlik ve psikolojik dayanıklılıklarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada öğretmenlerin stres düzeylerini orta düzeyde bulmuştur.

Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayanarak aşağıdaki önerileri yapabiliriz:

Öğretmenlerde iş stresi üzerine araştırmalar sınırlıdır. Bu bağlamda, öğretmen stres yönetimi yöntemlerinin etkililiğini ve öğretmen mesleki stresinin öğrencileri, velileri ve aileleri nasıl etkilediğini inceleyebiliriz. Öğretmenlere iş yeri stresi ve stresle nasıl başa çıkılacağı konusunda hizmet içi eğitimler düzenlenmesi faydalı olacaktır. Tesis içi çalışma alanlarının iyileştirilmesinin yanı sıra aile yaşamının iyileştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilir. Öğretmen sorunlarıyla ilgilenmek için okullarda öğretmen destek birimleri kurulabilir. Öğretmenlere okulda öğretmek için gerekli olanların dışında görevler yüklemeyin. Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerin ekonomik gelirlerini artırmalı ve daha iyi çalışma koşulları sağlamalıdır. Stres yönetimi ve başa çıkma dersleri, öğretmen eğitimi koleji müfredatına dahil edilmelidir.

KAYNAKÇA

Abbey, A. ve Ward, J. (2005). Organizational stress. 1 stEdition, UK: Palgrave Macmillan, pp 25–37.

Anderson N.B. (2004). *Encyclopedia of Health and Behavior*, 1st ed., Sage Publications Inc, United States of America.

- Arikewuyo M.O. (2004). *Stress Management Strategies of Secondary School Teachers in Nigeria*, Educational Research, 46(2), 195-207.
- Chan D.W. (2002). *Stress, Self-Efficacy, Social Support, and Psychological Distress Among Prospective Chinese Teachers in Hong Kong*, Educational Psychology, 22(5), 557-569.
- Chandola, T. (2010). *Stress at Work*, British Academy, London, ISBN 978-0-85672-589-0.
- Chen P.T., Spector P.E. (1992). *Relationships of Work Stressors with Aggression, Withdrawal, Theft, and Substance Use: An Exploratory Study*, Journal of Occupational and Organizational Psychology, 65(3), 177-184.
- Clipa O., Boghean A. (2015). *Stress Factors And Solutions for The Phenomenon of Burnout of Preschool Teachers*, Procedia-Social and Behavioral Sciences.
- Clipa O. (2014). *Roles and Strategies of Teacher Evaluation: Teachers' Perceptions*, The 6th International Conference Edu World 2014 "Education Facing Contemporary World Issues", Arges, Romania.
- Cockburn A. (1996). *Teaching Under Pressure: Looking at Primary Teachers' Stress*, 1st ed., RoutledgeFalmer, New York.
- Colligan T.W., Higgins E.M. (2006). Workplace Stress, *Journal of Workplace Behavioral Health*.
- Demerouti, E., Bakker, A.B., Bulters, A.J. (2002). The loss spiral of work pressure, workhome interference and exhaustion: reciprocal relations in a three-wave study, *Journal of Vocational Behavior*.
- Dussault, M., Deaudelin, C., Royer, N., Loiselle, J. (1997). *Professional Isolation and Stress in Teachers*, Annual Meeting of the American Education Research Association.
- George J.M., Jones G.R. (2012). *Understanding and Managing Organizational Behaviour*, 6rd ed., Pearson Education, New Jersey.
- Girgin, G. ve Baysal, A. (2006). Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir Örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, www.pamukkale.edu.tr Erişim Tarihi: 17.07.2007
- Harlow P. (2008). *Stress, Coping, Job Satisfaction, and Experience in Teachers*, Master in Arts in School Psychology, Mount Saint Vincent University, Canada.
- Howard, S., Johnson B. (2004). *Resilient teachers: Resisting Stress and Burnout*, Social Psychology of Education, 7(4), 399-420.
- Işıkhan, V. (2004). *Çalışma Hayatında Stres ve Başa Çıkma Yolları*. Ankara: Sandal Yayınları
- Khan A., Shah I.D., Khan S., Gul S. (2012). *Teachers' Stress, Performance & Resources The Moderating Effects of Resources on Stress & Performance*, International Review of Social Sciences and Humanities.
- Kyriacou C., Sutcliffe J., (1978). *A Model of Teacher Stress*, Educational Studies, 4(1), 1-6.
- Kyriacou C., Sutcliffe J. (1977). *Teacher Stress: a review*, Educational Review, 29(4), 299-306.
- Kyriacou C., Sutcliffe J. (1978). *Teacher Stress: Prevalence, Sources and Symptoms*, *British Journal of Educational Psychology*, 48(2), 159-167.
- Kyriacou C. (1987). *Teacher Stress and Burnout: An International Review*, Educational Research, 29(2), 146-152.
- Kyriacou C. (2001). *Teacher Stress: Directions for future research*, Educational Review, 53(1), 27-35.
- Luthans F. (2011). *Organizational Behavior An Evidence-Based Approach*, 12nd ed., McGraw-Hill Companies Inc., New York.
- Romano J.L., Wahlstrom K. (2000). Professional Stress and Well-Being Of K-12 Teachers in Alternative Educational Settings: A Leadership Agenda, *International Journal of Leadership in Education*, 3(2), 121-135.
- Sandilosa L.E., Gobleb P., Rimm-Kaufmanc S.E., Piantada R.C. (2000). *Quarterly Does Professional Development Reduce The Influence of Teacher Stresson Teacher-Child Interactions in Pre-Kindergarten Classrooms?*, Early Childhood Research Quarterly, <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.10.009>
- Stranks J. (2005). *Stress at Work Management and Prevention*, 1st ed., Elsevier ButterworthHeinemann, Oxford.

- Tahir A.Q. (2011). Effectiveness of Teaching Stress on Academic Performance of College Teachers in Pakistan, *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(3), 123-129.
- Telman, N.(2015). Levent Önen,Mürşide Özgeldi (2015), *Psikolojide İş Sağlığı ve Güvenliği*, Nobel Akademik Yayıncılık,Ankara
- Travers C.J., Cooper C.L. (1996), *Teachers Under Pressure: Stress in the Teaching Profession, 1st ed.*, Routledge, New York.
- Van Dick R., Wagner U. (2001). *Stress and Strain in Teaching: A Structural Equation Approach*, British Journal of Educational Psychology, 71(2), 243-259.
- Vogel F. R., (2006). *Stress In The Workplace: The Phenomenon, Some Key Correlates and Problem Solving Approaches*, Submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Philosophiae Doctor in the Faculty of Humanities, University of Pretoria.
- Youngusband L.J. (2019). *Teacher Stress in One School District of Newfoundland and Labrador: A Pilot Study*, Memorial University of Newfoundland.